DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

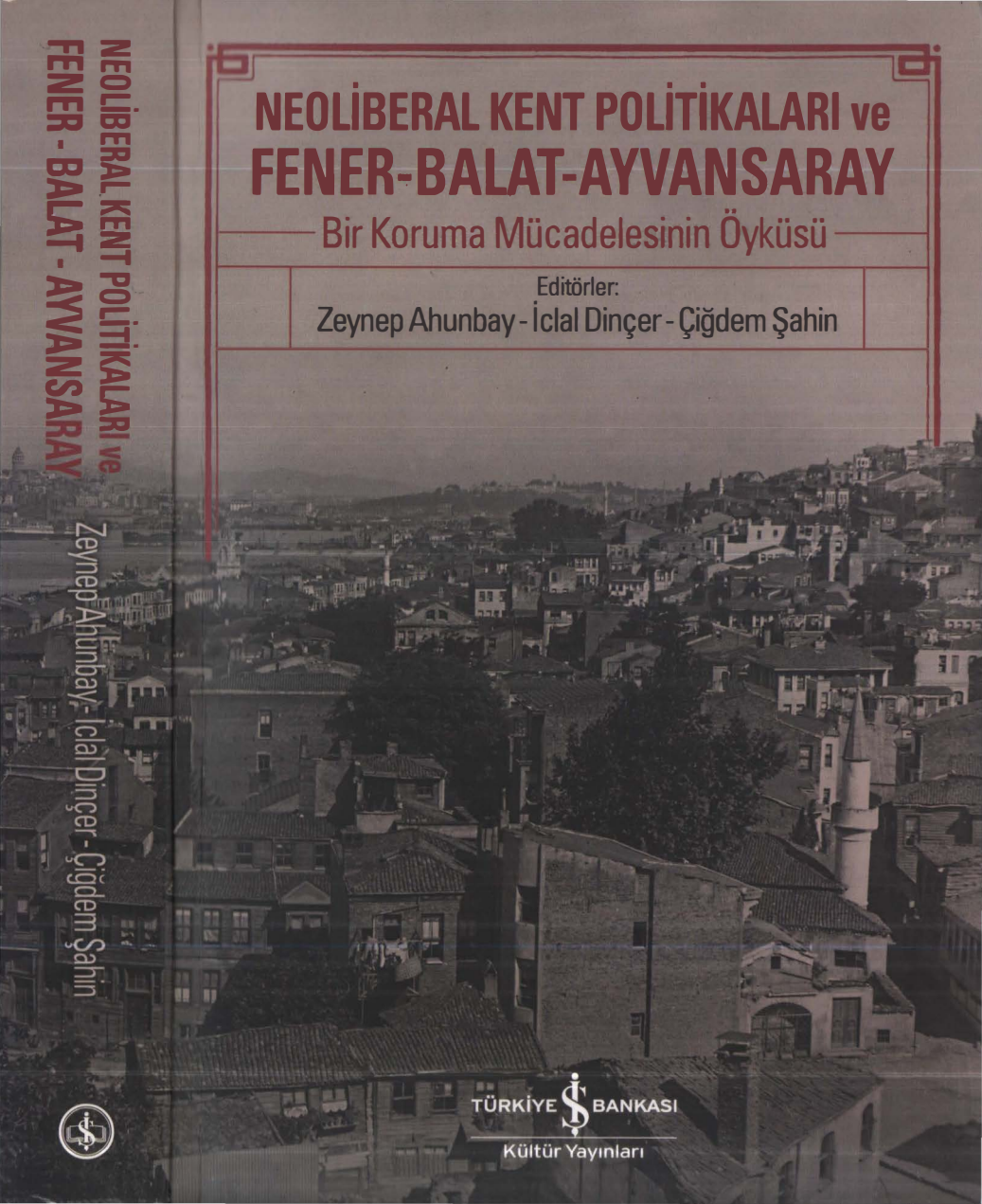
• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

NEOLİBERAL KENT POLİTİKALARI ve FENER-BALAT-AYVANSARAY

Bir Koruma Mücadelesinin Öyküsü

Editörler:
Zeynep Ahunbay - İclal Dinçer - Çiğdem Şahin

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

NEOLİBERAL KENT POLİTİKALARI ve FENER - BALAT - AYVANSARAY
Zeynep Ahunbay - İclal Dinçer - Çiğdem Şahin

İNCELEME/ARAŞTIRMA

NEOLİBERAL KENT POLİTİKALARI VE FENER-BALAT-AYVANSARAY BİR KORUMA MÜCADELESİNİN ÖYKÜSÜ

YAYINA HAZIRLAYANLAR
ZEYNEP AHUNBAY - İCLAL DİNÇER - ÇİĞDEM ŞAHİN

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2015
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
EMRE YALÇIN

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

REDAKTÖR
SÜHAN MURATLI

DÜZELTMEN VE DİZİNİ HAZIRLAYAN
NECATİ BALBAY

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM: HAZİRAN 2016, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-785-1

BASKI
MİMOZA MATBAACILIK SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ
MERKEZ EFENDİ MAH. DAVUTPAŞA CAD. NO: 123 KAT: 1-3
ZEYTİNBURNU İSTANBUL
(0212) 482 99 10
Sertifika No: 33198

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Editörler
Zeynep Ahunbay - İclal Dinçer - Çiğdem Şahin

Neoliberal Kent Politikaları ve Fener-Balat-Ayvansaray

bir koruma mücadelesinin öyküsü

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İÇİNDEKİLER

Sunuş VII

Tarihin ve Koruma İlkelerinin Işığında Fener-Balat'a Bakış

Zeynep Ahunbay, Kentsel Korumada Temel İlkeler ve Fener-Balat 3
Nur Akın, Haliç'te Bir Rehabilitasyon Alanı: Balat 17
Şeniz Atik, Kültür Varlıklarını Korumada Toplum Bilinci ve İstanbul Tarihi Yarımada Özelinde Fener-Balat-Ayvansaray'ı Son Bilgiler Işığında Değerlendirme 43

Neoliberal Kent Politikalarının Tarihi Kent Mekânları Üzerindeki Tehdidi

Çiğdem Şahin, Neoliberal Kent Politikaları Gereği "Kentsel Yenileme" Adı Altında Yok Edilen Tarih ve Bu Bağlamda Fener-Balat-Ayvansaray Sürecinin Değerlendirilmesi 81
Asuman Türkün, İstanbul'un Tarihi Konut Bölgelerinde Kentsel Dönüşüm: Tarlabaşı ve Fener-Balat-Ayvansaray Örnekleri 133
İclal Dinçer, Tarihi Kent Mekânlarının Yenileme Yasası ve Yenileme Projeleriyle İmtihanı 183
Can Atalay, Fener-Balat-Ayvansaray'da Hukuk Bir İşe Yarayacak mı? 205
E. Füsun Alioğlu, Yonca Kösebay Erkan, İstanbul'daki Kentsel Dönüşüm Projelerinin Mimari Mirasın Tarihsel Belge Değeri Üzerindeki Tehdidi 223

Fener-Balat-Ayvansaray'da Mücadele Süreci: Belgeler, Haberler, Röportajlar

Fener-Balat 247
Ayvansaray Tokludede 347

Yazarlar Hakkında 391
Notlar 399
Dizin 419
Dünden Bugüne Haritalarla Fener-Balat-Ayvansaray 439

Sunuş

Fener-Balat-Ayvansaray'la ilgili bu derlemenin ortaya çıkış sebebi sadece, böylesi önemli bir tarihi alanı merak edip incelemek isteyen araştırmacılara ya da gelip görmek isteyen ziyaretçilere kaynak sunmak değil ne yazık ki... Keşke bu tür bir keyfiyetten doğmuş olsaydı bu çalışma, ama bugün İstanbul'un geleceği açısından birçok sorunla karşı karşıyayız. Başta Sulukule olmak üzere Tarlabaşı, Fener-Balat-Ayvansaray, Tokludede, Süleymaniye, Zeyrek gibi tarihi alanların mimari dokusunun yok edildiği ve zengin kültürel özelliklerin kaybedildiği; Emek Sineması, Taksim Meydanı, Haydarpaşa Garı, Haliç Tersanesi gibi kentin önemli hafıza mekânlarının henüz niteliklerini ve çapını tam olarak bilmediğimiz köklü değişimlerden geçeceği vahim bir süreçteyiz.

Ülkede ekonominin neredeyse tamamen inşaat sektörüne bağımlı hale gelmesi, kent merkezinde boş alanların kıtlaşması, kente neoliberal bakışın gelişmesini ve buna hizmet eden kurumsal ve yasal yapılanma sürecini başlatmıştır. Art arda yapılan düzenlemelerle daha önce korunan tarihi ve arkeolojik sitlerin, orman alanlarının, tarım arazilerinin ve su havzalarının yapılaşması kolaylaştırılmış; kamuya ait binalar ve kamusal alanlar özelleştirilmeye başlanmış; inşaat sektörünün önündeki engel ve kısıtlamalar

önemli ölçüde kaldırılmıştır. Bu alanlarda kolaylaştırıcı imar düzenlemelerini içeren bir yasal zemin oluşmuştur. Ülkede sürdürülebilir bir kent ve yaşam sağlamak, doğal ve kültürel değerlerimizi korumak üzere uzun yıllar boyunca oluşturulan koruma yasaları ve bağımsız denetim organları devre dışı bırakılarak kent merkezleri *soylulaştırma* projelerine teslim edilmiş, çeperlerdeki doğal kaynaklar ise yeni yapılaşmaları tetikleyecek altyapı yatırımları ve büyük kentsel projelerle risk altına sokulmuştur.

Örneğin sit alanlarının korunmasına ilişkin 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu *bypass* edilmiş, yerine 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun getirilmiştir. Bu yasayla sit alanlarındaki tarihi binaların yıkımının, tevhit edilip yeniden inşasının önü açılmıştır. Ayrıca inşaat sürecini hızlandırmak için Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları gibi sıkı denetim yapan korumacı kurumlar devreden çıkarılmış, yerine Yenileme Alanı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu –kısaca Yenileme Kurulu– adı altında sistemin istediği yönde ve hızlı çalışmasına yardımcı olacak daha esnek yeni kurumlar oluşturulmuştur. 5366 sayılı yasa kapsamında koruma alanlarının yeni yapılaşmaya konu edilmesi ilk olarak 2005 yılında Sulukule süreciyle başlamış, ardından Tarlabaşı ve Fener-Balat-Ayvansaray bölgeleri *yenileme alanı* olarak ilan edilmiştir.

5366 sayılı yasa, sadece koruma altındaki tarihi binaların yıkılmalarının yolunu açmakla kalmamakta, özellikle mülkiyet hakları üzerinde yapılabilecek müdahaleler açısından çok güçlü hükümler taşımaktadır. Uygulama sürecinde ise, yerel yöneticiler bu güçlü yetkileri daha da kuvvetlendiren uygulamaları benimsemekte ve bölge yaşayanlarının fikirlerini sormadan, onları bilgilendirmeden onların mülkleri hakkında kararlar alabilmektedir. Her şey bittikten sonra, "Durum budur, koşullar bunlardır; anlaşırsanız anlaşırsınız, yoksa kamulaştırır, her koşulda evlerinize el koyarız," diyebilmektedir. Bu açıdan Bakanlar Kurulu kararıyla 2006 yılında "yenileme alanı" ilan edilen ve 2010 yılı sonunda yenileme projeleri onaylanan Fener-Balat-Ayvansaray bölgesinde bu

sürecin bölge halkı tarafından durdurulması ve yıkımların önüne geçilebilmiş olması gerçekten önemli bir olaydır. Eğer proje hayata geçirilseydi bölgeyi bekleyen tehdit sadece bölge halkının ve esnafının evlerini, işini kaybetmesi ve yerinden edilmesiyle sınırlı kalmayacaktı. Aynı zamanda bölgenin tarihi ve mimari dokusunun yok olması, bölgenin tarihi ve kültürel kimliğinin yitirilmesi, oradaki geleneksel değerlerin ve mahalle kültürünün kaybedilmesi söz konusu olacaktı. Bu tehlikeyi gören bölge halkı derhal örgütlenme yoluna gitmiş, dernek kurmuş, bu konuda örnek bir mücadele vererek başarılı direnişleri sonucunda bölgeyi yıkımdan kurtarmıştır. Hukuki sürecin ilk adımında proje iptal davası açmış ve davayı kazanarak Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'nin iptalini sağlamıştır. Bugün Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'yle ilgili bütün mahkeme süreçleri, mahalle sakinlerinin kararlı mücadeleleri ve kamouoyunda yarattıkları önemli tepki sayesinde başarıyla sonuçlanmıştır. Halk bu mücadelede sadece evlerini ve mahallelerini değil aynı zamanda "bir dünya kültür mirasını" yıkılmaktan kurtarmıştır. Proje iptal davasını kazandıktan sonra bölgede ilan edilen imar planlarına da dava açılmış, kabul edilmesi halinde bölgeye ait başka benzer projeleri yeniden gündeme getirebilecek olan 1/1000 ve 1/5000 ölçekli imar planlarının da mahkeme kararıyla iptaliyle, bölge halkı adına önemli bir adım daha atılmıştır. En son Fener-Balat-Ayvansaray'ın toplu olarak "acele kamulaştırılmasına" zemin hazırlayan Bakanlar Kurulu Kararı'nın iptaline dair davanın da halk lehine sonuçlanmasıyla süreç tamamlanmıştır. Burada altı çizilmesi gereken en önemli gerçek, bölge halkının bu mücadeleyi sadece mahkeme süreçlerinin kazanılmasıyla değil, aynı zamanda birliklerini hiç bozmadan, kampanyalar, protestolar, halk toplantıları, ulusal ve uluslararası platformlarda yarattıkları etki ve medyayı ustalıkla kullanma sayesinde kazanmış olmasıdır. Ancak ülke gerçekleri göz önünde bulundurulduğunda, henüz tehlikenin tam olarak ortadan kalktığını söylemek mümkün değildir. Ülkemizde adalet ve hukuk açısından sancılı bir sürecin yaşandığı bugünlerde dava kazanmak adaletin yerini bulması için yeterli olmamaktadır.

Mahkeme kararlarının hayata geçirilmesi konusunda kurumların takip edilmesi ve yaptırım uygulanması gereken örnekler yaşanmaktadır. Örneğin Sulukule Yenileme Projesi'nin iptali yönünde bir mahkeme kararı olmasına rağmen bu karar maalesef hayata geçirilmemiştir. Kararın ertesinde, henüz yapılan binaların meşruluğu tartışmalıyken, projeyi uygulayanlar hiçbir şey olmamış gibi törenle evlerin kura çekimini gerçekleştirmiş, devleti temsilen bizzat vali kura çekiminde hazır bulunmuştur. Benzer şekilde, Fener-Balat-Ayvansaray'da mahkemenin proje hakkında iptal kararı vermesinin hemen ardından hiç vakit kaybedilmemiş, proje alanının Bakanlar Kurulu kararıyla acele kamulaştırma kararı usule aykırı bir şekilde alınarak *Resmi Gazete*'de yayımlanmıştır. Ama yukarıda da belirtildiği üzere, halk bu karara karşı da dava açmış ve davayı kazanarak her şeye rağmen süreci kendi lehine sonlandırmayı başarmıştır.

Sonuçta, bugün Fener-Balat-Ayvansaray bölgesi, söz konusu sahil bölgesi açısından bakıldığında, belki Sulukule ve Tokludede gibi topyekûn bir yıkım sürecinden kurtulmuştur. Ama bölgenin değişik kısımlarında, kısmi proje ve planlarla yıkım tehdidi hâlâ devam etmektedir. Örneğin Balat'ın yukarı mahallelerinde ve özellikle de Ayvansaray'ın Tokludede, Eğrikapı ve Lonca mahallelerini kapsayan kısımda bu konuda hâlâ ciddi tehlike bulunmaktadır. Buradaki tarihi ve mimari doku, kültürel zenginlik, sivil mimari örnekleri, yer üstündeki tarihi değerler kadar toprak altındaki arkeolojik kalıntılar, bölgedeki mahalle kültürü, doğal güzelliklerin hepsi yok olma riski altındadır. Bugün hâlâ görme şansımızın olduğu bu değerleri belki bir yıl sonra görmek mümkün olamayacaktır. Bütün bu yaşananlar bir ekonomik model gereğidir ve planlı bir şekilde yapılmaktadır. Bölge topyekûn bir yıkımdan kurtarılmış olsa bile, bölgeyi yatırımcılara açma ve "soylulaştırma" çalışmaları hâlâ sürmektedir. Son birkaç yıl içinde bölgede birçok kafe, restoran, antika dükkânları, butik oteller ve sanat atölyesi benzeri yerler açılmıştır. Geleneksel mahalle yapısının her geçen gün değiştiği görülmektedir. En son bölgeye daha çok yatırımcı çekmek ve başlayan "soylulaşma" sürecini hızlandırmak için bir-

takım dış cephe, boya, badana, tadilat çalışmalarına başlanmıştır. Bina cepheleri basit onarımla tamir edilip hemen boyanmakta, bu şekilde basit yöntemle imaj tazelemesi yapılarak bölgenin yatırımcılar için cazip hale gelmesi amaçlanmaktadır.

Bu derlemenin amacı, biraz da bu modeli deşifre etmeye çalışmak, süreç konusunda okuyucuları bilgilendirmek ve en önemlisi böylesi değerli bir bölgeyi kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olduğumuz bu döneme tanıklık eden yazarların ve uzmanların yazılarıyla yaşanan süreci belgelemektir. Bu amaçla hazırlanan çalışmada, Fener-Balat-Ayvansaray süreci özelinde 2005 yılından beri yaşanmakta olan tarihi alanlardaki yenileme sorunu konunun uzmanları tarafından tarihi, mimari, kültürel ve ekonomik yönleriyle ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Amacımız bu konudaki mücadele süreçlerine katkıda bulunmak, benzer durumda olan uygulamalar için dersler çıkarılmasına ışık tutabilmektir.

Temmuz 2015

Zeynep Ahunbay - İclal Dinçer - Çiğdem Şahin

TARİHİN VE KORUMA İLKELERİNİN IŞIĞINDA FENER-BALAT'A BAKIŞ

Kentsel Korumada Temel İlkeler ve Fener-Balat

Zeynep Ahunbay

Temel İlkeler

Tarihi kentler, estetik ve pitoresk değerleri yanında yerel kültürün ve kimliğin simgeleri olarak da korunmayı hak etmektedirler. Tarih boyunca dini anıtlar ve saraylar sürekli bakımla yaşatılmış, kenti oluşturan mütevazı yapılar ise yenilenme ve değişim içinde olmuşlardır. 20. yüzyılda tarihi kentlerin, doğal alanların sınırsız yapılaşmaya açılması ve tahribi karşısında, kentsel korumanın bir disipline bağlanması gereği hissedilmiş; II. Dünya Savaşı'ndan sonra anıtların, yapı gruplarının çevrelerindeki kentsel, kırsal dokuyla birlikte korunmaları yönündeki çabalar yaygınlaşmıştır. Modern çağla birlikte değişen yapım teknikleri ve malzemeler, anıtların çevrelerinde farklı boyut ve dokuda, yabancı duran oluşumların belirmesine yol açmıştır. Hızlı değişimi denetleyebilmek için harekete geçme gereği duyan çeşitli kuruluşların öncülüğünde, sorunlar farklı yönleriyle ele alınarak çözüm için uygun seçenekler oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Uluslararası düzeyde etkin çeşitli kuruluşlar, kuramsal ve uygulamalı çalışmalarla konunun evrimine katkıda bulunmuşlardır.

Venedik Tüzüğü'nü izleyerek 1965'te kurulan ICOMOS-Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi, koruma alanında çalışan meslek adamlarına, sivil toplum kuruluşlarına (STK) birçok sempozyum ve tüzükle yol göstermeye çalışmıştır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) ise hızla yitirilen doğal ve evrensel nitelikteki kültürel değerlere dikkat çekerek 1972'de Dünya Mirası Sözleşmesi'ni oluşturmuş; böylece dünyanın evrensel değer taşıyan doğal ve kültürel mirası için bir ortak koruma, izleme düzeni geliştirilmesine önderlik etmiştir. Anıtlar ve sitlerin korunması için koruma ilkeleri, teknikler, stratejiler geliştiren, ölçütler koyan ICOMOS, UNESCO'ya yapılan Dünya Mirası önerilerinin değerlendirmesinde uzman kuruluş olarak hizmet vermektedir. Mimari ve kentsel mirasın korunması konusunda etkin kuruluşlar olan Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) ve Europa Nostra sempozyumlar, yarışmalar düzenleyerek ilkeleri tartışmaya açan, iyi örnekleri sergileyen etkinliklerle kamuoyunu aydınlatmaktadırlar.

1949'da kurulan Avrupa Konseyi koruma alanında uzun erimli etkinlikleri olan bir uluslararası örgüttür. Konsey, Avrupa'nın kentsel ve arkeolojik mirasının, peyzajının korunması yönünde devlet başkanları, bakanlar, belediyeler, uzmanlar düzeyinde düzenlediği toplantılarda yasalaşan kararları yaptığı yayınlarla duyurmakta, konuya olan ilginin ve bilgi birikiminin artmasına, yeni fikirlerin gelişmesine ve genel olarak koruma bilincinin yerleşmesine katkıda bulunmaktadır.

Tarihi kentlerin yalnız dış görünümleriyle korunması değil, çağdaş yaşamla bütünleşmesi, etkinliklerle canlı tutulması hedeflendiğinde yerel yönetimlere büyük görevler düşmektedir. 1970'lerde geliştirilen *bütünleşik koruma* kavramı, kültür mirası alanlarının korunmasının kentsel ve bölgesel planlama çerçevesinde ele alınmasını hedefleyen, kent ve bölgenin geleceği için vizyon belirleyen bir yaklaşımdır.[1] Bütünleşik koruma bir çevreyi pasif olarak korumayı değil, yaşam koşullarını ve çevreyi birlikte, tümel bir yaklaşımla ele alarak iyileştirmeyi hedeflemektedir.

Çağdaş dünyada tarihi kentlerin harap olan merkezlerinde sağlıklı yaşam koşulları oluşturma çabaları kent yönetimlerinin önde

gelen görevlerinden biri olarak tanımlanmıştır. *Sağlıklılaştırma* çalışmaları 1970'lerden bu yana bütünleşik koruma sosyal programları çerçevesinde ele alınmaktadır. Tarihi çevrelerin günümüz yaşam ve kültürü içinde ekonomik ve sosyal olarak doğru yerini bulması, korunması, geleceğinin garanti altına alınması ancak sağlıklılaştırma çabalarıyla mümkün olmaktadır. Göç ve artan nüfus baskısı altındaki tarihi kentler üzerine yoğunlaşan baskılar değişimi zorlarken, koruma kaygıları daha insanca ve hakça bir değişim için kurallar koymaya ve onarımları kamu fonlarıyla desteklemeye yönelmiştir. Burada kentlerin korunmasının kamu yararına olmasının yanı sıra düşük gelirli kesimlerin ait oldukları tarihi çevrede barınmalarına olanak sağlanması, sosyal bir yaklaşım olarak öne çıkmıştır.

Avrupa Konseyi tarafından 1971 yılında Split'te düzenlenen Avrupa Yerel Yönetimler Konferansı, tarihi kentlerin belediyelerinin üstlendiği rol, hükümetler ve tarihi kentler arasında işbirliği konularında yeni ufuklar açmıştır. Toplantıda alınan kararlardan birkaçını sıralamak, konunun gelişim doğrultusu hakkında fikir verebilir:[2]

> Yeniden canlandırma planları yerel yönetimlerin sorumluluğunda, değişik konuların uzmanlarının –mimarların, kent planlamacıların, sosyologların ve doğrudan ilgili alanların temsilcilerinin– yardımıyla geliştirilmelidir. (Madde 7.iv)
>
> Çevrenin ve sitlerin korunması için kent yönetiminin kamuoyu, gönüllü kuruluşlar, bölge sakinlerinin oluşturduğu komiteler yanında, kentle ilgili diğer kuruluşlar ve sivil toplum örgütleriyle sürekli diyalogda olması gerekir. (Madde 11)

Toplantı sonrasında yayımlanan Split Bildirgesi'nde, disiplinlerarası çalışmaya vurgu yapılmış, yerel halk ve STK'ların birlikte çalışarak korumaya yönelik çabaları hızlandırmaları teşvik edilmiştir. Avrupa Konseyi'nin kentsel koruma alanındaki çabaları 1970'lerde hızla sürmüş, 1975 Avrupa Mimari Miras Yılı olarak ilan edilmiştir. Bu süreçte düzenlenen birçok sergi, toplantı ve ya-

yınla mimari mirasın önemi, bütünleşik koruma ilkeleri tüm Avrupa ülkelerinde yankılanacak şekilde duyurulmuştur. 1975 yılı Ekim ayında Amsterdam'da toplanan ülke temsilcilerinin toplantı sonunda aldıkları kararlar Avrupa Mimari Miras Tüzüğü olarak yayımlanmıştır.[3] Tüzüğün birinci maddesinde yer alan, "Mimari miras tarihin bir dışavurumudur ve geçmiş ile çağdaş yaşam arasındaki ilişkiyi anlamamıza yardımcı olur," ifadesi, kentsel mirasa yaklaşımı yansıtan bir özdeyiş olarak anlamlıdır.

Avrupa Konseyi'nin 1976'da Strasbourg'da yapılan 2. Avrupa Tarihi Kentler Sempozyumu sonunda yayımlanan bildirgede, eşitlik ve demokrasi konuları vurgulanmış, spekülatif yaklaşımlara karşı denetim mekanizması oluşturulması istenmiştir. Strasbourg Bildirgesi'nin sosyal konular ve halkla iletişimle ilgili önemli kararları şöyle sıralanabilir:[4]

> Ayrımcılık ve demografik yapı konularında,
> - Ayrımcılık ve toplumsal adaletsizliğin azaltılması ve mümkünse kaldırılması;
> - İnsan topluluklarındaki nüfus dengesinin korunması veya düzeltilmesine yardım edilmesi;
> istenmiştir. (Madde 3)

Kentle ilgili kararlara katılım süreci ve arsa spekülasyonuyla ilgili konulara dikkat çekilmiştir:

> Dengeyi sağlamaya yönelik kapsamlı bir stratejiyi yürürlüğe koyabilmek için yerel ve bölgesel yetkililer,
> – İlgili kişilerin geniş kapsamlı ve sistematik bir şekilde bilgilendirilmesine ve sürekli danışmaya dayanan demokratik bir program oluşturmak;
> – Arazi, konut ve kira spekülasyonlarını kontrol etmek;
> konularında ellerinden gelen her şeyi yapmalıdır. (Madde 5)

1976'da Avrupa Konseyi tarafından Berlin'de düzenlenen "Büyük Avrupa Kentleri ve Değişim" konulu sempozyumda, 19. yüzyıl kentsel mirasının hızla bozulmasına odaklanılarak Berlin, Paris, Stockholm, Viyana ve Barselona gibi kentlerdeki tarihi çevre koruma örnekleri irdelenmiştir. Ele alınan kentlerde saptanan

sorunlardan alınacak derslere dikkat çekilen sempozyumun sonuç kararlarında, 19. yüzyıl kentsel sitlerinin bütünleşik korumasının kamu yararına bir görev olduğu, harap eski mahallelerin sağlıklılaştırılmasında yerel nüfusun yerinde kalmasına öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiş; tarihi konutların onarımlarında kullanılacak standartların çağdaş yapılara göre daha esnek bir yaklaşımla ele alınması veya özel olarak geliştirilmesi, finansal destek sağlanması konuları üzerinde durulmuştur.[5]

3 Ekim 1985'te Granada'da yapılan Avrupa Konseyi toplantısında kabul edilen Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, mimari mirasın korunması ve korumanın yaygınlaştırılması konusunda ortak politika oluşturmayı hedefleyen bir belgedir. Birçok Avrupa Konseyi ülkesiyle birlikte Türkiye'nin de kabul ederek imzaladığı sözleşme, *Resmi Gazete*'nin 22.7.1989 gün ve 20229 sayısında yayımlanarak iç hukukumuza girmiştir. Sözleşme kentsel ve kırsal çevreleri geliştirerek devletlerin ve bölgelerin ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan kalkınmasına katkıda bulunmayı, böylece gelecek kuşaklara bir *kültürel kaynaklar sistemi* devretmeyi önemsemektedir.[6] Yasal kimlik kazanan sözleşmeyle, başarılı bir kentsel koruma için gerekli olan birçok yasal işlem, yaptırım, politika tanımlanmakta; eğitim, katılım, eşgüdüm konularında somut öneriler sunulmaktadır.

Sözleşmenin temel kararlarından birkaçı şöyle sıralanabilir:

"Mimari mirasın bir kültürel kimlik unsuru olduğu kadar, günümüz ve gelecek kuşaklar için de bir ilham ve yaratıcılık kaynağı olarak değerlendirilmesi" için halkın bilinçlendirilmesi konusuna ağırlık verilmesi taahhüt edilmiştir (Madde 15).

Mimari mirasın korunması kapsamında anıtların, bina gruplarının korunması hedeflenmektedir. Korunması gerekli tarihi binaların "özelliklerini bozacak önemli tadilat çalışmalarıyla ilgili projelerin" yetkili bir makama sunularak değerlendirilmesi gerekir (Madde 3 ve 4).

Mimari mirasın bakımı ve restorasyonu için kamu kuruluşlarının mevcut bütçe olanakları çerçevesinde mali destek sağlaması taahhüt edilmiştir (Madde 6).

Bütünleşik korumanın temel ilkelerinden biri, mimari mirasın bakım ve restorasyonuyla ilgili programları teşvik etmektir (Madde 10). Avrupa Konseyi'ne üye devletler bütünleşik koruma politikalarını uygulamayı, böylece mimari mirasın korunmasının planlamayla bütünleşmesini kabul etmişlerdir.

Taraf devletler resmi kuruluşların kültür varlıklarını saptama, bakım, koruma, yönetim çalışmalarına yardımcı olmak amacıyla, karar alma süreçlerinde devlet, yerel yönetimler, kültürel kurum ve kuruluşlar ile halk arasında bilgi sağlama, danışmanlık ve işbirliğini geliştirmeyi kabul etmişlerdir. Bu konuda çalışacak, kâr amacı gütmeyen STK'ların oluşturulup geliştirilmesi teşvik edilecektir (Madde 14).

Avrupa Konseyi'nin kültürel miras, kentsel koruma alanındaki çabaları Granada toplantısından sonra da sürmüş; 2005 yılında Faro kentinde "Kültürel Mirasın Toplum için Değeri" konulu bir toplantı yapılmıştır. Kültürel miras ve diyalog, kültürel çevre ve yaşam kalitesi, kültürel mirasın sürdürülebilir kullanımı, kültürel mirasa erişim ve kültür varlığıyla ilgili temel hak ve yaklaşımlar konusunda önemli bir aşama kaydedilen toplantı sonunda oluşturulan çerçeve metin Faro Sözleşmesi olarak da anılmaktadır.[7]

Sağlıklılaştırma ya da Rehabilitasyon

Tarihi çevreleri günümüz isteklerini karşılayabilecek hale getirme, sağlıklılaştırma çabaları için "canlandırma, yaşama kavuşturma" anlamındaki Fransızca kökenli rehabilitasyon sözcüğü kullanılmaktadır. Bakımsız eski kent dokularının çağdaş yaşam koşullarına kavuşturulması, binalara eklemlenen ve görüntüyü bozan katların, gelişigüzel bölmelerin ayıklanması, bakım-onarım çalışmaları yapılması yoğun çaba ve maddi kaynak gerektiren işlerdir. Rehabilitasyon çalışmaları sonucunda iyileşen tarihi bölgelerin, sosyal statüsü yükselmekte ve piyasa değeri artmaktadır. Tarihi alanlarda yalnız çağdaş yaşamın gereksinimlerini karşılayacak düzeyde donanmış konutlar değil, yerel veya uluslararası turizme yönelik ilgi çekici yeni mekânlar oluşturulması, sanat galerileri ve

lokantalar açılması, geleneksel sanatların satışıyla ilgili ticari faaliyetin artması bölgeyi canlandırmaya ve yerel ekonomiyi desteklemeye yardımcı olacaktır. Bu süreçten yörede yaşayanların adaletli bir şekilde yararlanması, yöre insanına yeni iş olanakları açılması, gelir kaynağı yaratılması önemlidir.

16.6.2005 tarihinde devreye giren 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması" başlıklı yenileme yasasıyla Türkiye'de koruma-yenileme çelişkisi çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmış; uluslararası normlardan uzaklaşan ve insan-kültür mirası ilişkilerini çiğneyen, yenileme alanlarında yaşayanlarca tepkiyle karşılanan uygulamalara girişilmiştir. Yenileme yasasının yarattığı sorunların üstesinden gelebilmek için uluslararası sözleşmeleri hatırlamak ve ülkemizin imzaladığı, yasalaşan koruma ilkelerine koşut bir uygulama ortamının oluşturulmasına çalışmak gerekmektedir.

Kent, insanlarla bütünleşen bir olgudur ve kenti orada yaşayan halkla birlikte korumak temel yaklaşımlardan biridir. *Slum* alanlarının veya çöküntü bölgelerinin sağlıklılaştırılması zorlu çabalar gerektirmektedir. İstanbul'un 19. yüzyıl kent dokusu, bu kente özgü ahşap ve kâgir sivil mimari anlayışını, sosyal yaşamın yelpazelenmesini yansıtan fiziksel bir veri olarak değerlidir. Zeyrek, Süleymaniye gibi Dünya Mirası alanlarındaki kültürel miras, özel mimari değerleriyle yerelden evrensel düzeye çıkan bir statü kazanmıştır. Onarmak, rehabilite etmek, sosyal değişimi denetlemek koruma programlarının aşamalarıdır. Tarihi çevrenin iyileştirilmesi için gerekli maddi kaynakların kamu tarafından sağlanmayıp, özel sektöre yüksek kâr marjlı projeler şeklinde devredilmesi bütünleşik koruma ilkelerine aykırıdır. Bu tür projeleri üstlenen firmalar, fakir halkın kentin merkezindeki mülkünü ucuza satarak kentin çeperlerine doğru uzaklaşmasını beklemektedir. Koruma ve etik açısından doğru olmayan bu durum kent yöneticilerince iyi değerlendirilmelidir.

1970'lerden bu yana bütünleşik koruma programları kapsamında, Avrupa'da toplum yararına ve sosyal ölçütleri karşılayan koruma uygulamaları yürütülmekte, yoksul bölgelerin sağlıklılaş-

tırılmalarına teknik ve maddi destek verilmektedir.[8] Kentsel korumayı yöneten kamu kuruluşları olarak belediyeler halkın fiziksel ve ruhsal sağlığını, menfaatini gözetici rol almakta, tarihi dokunun geleceğe güvenle aktarılması için çaba göstermektedirler.

Korumanın temel yaklaşımı insan odaklıdır. İnsanı komşusundan ve ait olduğu çevreden uzaklaştırmak insanlık dışı bir politikadır. Göç alan kentlerde, kırsal alandan gelen ve kendisini oraya ait hissetmeyenler olabilir; ancak kendini bulunduğu yerle özdeşleştiren, yaşamı oturduğu yere göre biçimlenen kişileri yerlerinden eden, koruma ilkelerini yok sayan projelerin uygulamaya konulması, rantın koruma hukuku üzerine çıkması ve yasalara egemen olması anlamına gelir. Yenileme yasasıyla sosyal hedefli koruma bir kenara itilerek, rant egemen bir düzenleme getirilmiştir. İnsanları rızaları dışında bulundukları yerlerden çıkmaya zorlamak, başka yerlere göndermek, onların yerine gelir düzeyi yüksek olanları getirmek soylulaştırma (*gentrification*) olarak anılmakta ve istenmeyen bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.

Kültür varlıklarının çağdaş yaşamın gereksinimlerine uyarlanmaları sırasında mimari ve tarihsel özelliklerinin korunması temel ilke olarak benimsenmiştir. Tarihi binaların yeni kullanımlara uyarlanmalarının, onların anlamına ve özgün değerlerine saygı gösteren bir çerçevede gerçekleşmesi istenir. Yeni işlevler çevreyle bütünleşmeli ve yapıların veya çevrenin aldığı yeni rol çelişkiler yaratmamalıdır. Koruma adına yapılan projelerin, mevcut dokuyu değiştirecek büyük dönüşümler yaratmaması istenir. Aykırı değişimlerin önüne geçmek için yeniden işlevlendirmelerde mimari miras ve çevre değerleri gözetilmeli, koruma ilkelerine ters düşen girişimlere izin verilmemelidir.

Sağlıklılaştırma çalışmalarında yörenin özgün karakterine ve bütünlüğüne saygı gösterilmesi ana hedef olmalıdır. Yöreye karakter veren mimarinin malzeme, plan, strüktür ve görünüş özellikleriyle yaşatılması hedeflenmelidir. Değişimin sınırlı kalması ve iyi yönetilmesi, projenin başarısını olumlu yönde etkileyecektir. Boşalmış parsellerde çevreye uyumlu, özellikli tasarım projelerine destek verilmelidir. "Yık, yeniden yap" yaklaşımının dizginlenmesi

gerekir. Yeniden yapılan binalarda tarihi değer sıfıra inmektedir. Eski gibi görünen, ama yeniden yapılmış binaların çoğalması yörenin özgünlük değerini zedeleyecektir.

Yörenin, yaşam çevresinin tarihi bütünlüğü iç mekânların korunmasıyla sürdürülebilir. Yüzeysel rehabilitasyon istenmeyen bir yaklaşımdır. Cephelerin, kütlelerin tanınmaz bir şekilde müdahale görmesi durumunda artık "koruma" kavramından söz edilemez. Yenileme projelerinde bu tür müdahaleler serbestçe yapılmaktadır. Binalar arasındaki duvarlar kaldırılmakta, mevcut tarihi binalara katlar eklenmekte, yeni ve yabancı cephe düzenleriyle sıra ev veya dizi karakteri değiştirilmekte, bloklaşmaktadır. Bu tür müdahalelere izin veren 5366 sayılı yenileme yasası ve onu uygulayan Yenileme Kurulu'yla tarihi çevrenin korunamadığı açıktır.

Fener-Balat Yenileme Projesi: İstanbul'un Tarihi Alanlarını Kıskaca Alan "Yenileme Alanı" İlanları[9]

Çeşitli kültür katmanlarıyla Tarihi Yarımada tümüyle korunması gerekli, arkeolojik potansiyeli olan bir tarihi ve kentsel sit alanıdır.[10] Yüzyılların yıpratıcı etkisiyle kentin sokak dokusu ve konutları değişime uğramış, birçok tarihi anıt yerini korusa da çevresi elden geçmiştir. Günümüzdeki kentsel doku, büyük ölçüde 19. yüzyıl sonu-20. yüzyıl başı yangınları sonrasında biçimlenen bir yapıya sahiptir.

Korunacak kentsel dokunun değeri ve korunmuşluk düzeyi müdahale sınırlarının tanımlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Tarihi Yarımada'yı kuzeyden sınırlayan Haliç surları, kentin en eski öğelerinden biri olarak simgesel ve tarihi değer taşımaktadır. 19. yüzyıldaki değişimler sırasında bir bölüm sur satılmış, böylece kimi duvar ve kulelerin yerinde ve üzerinde yapılar yükselmiştir. Fener-Balat'taki kiliseler, sinagoglar, sıbyan mektepleri, mescitler, ayazmalar, hamamlar, çeşmeler, taş evler, sıra dükkânlar İstanbul'un kozmopolit yapısının bileşenleri, geçmişteki çok renkli etnik yapısının tanıklarıdır. Farklı dini grupların yaşadığı kentsel

alanlar özel kimlik, renk ve dokularıyla çekici odaklar yaratmakta, kentin geçmişine ilişkin özgün verileriyle yöreye derin bir anlam, zaman boyutu katmaktadırlar. Rum ve Musevilerin, Slavların yaşadığı bu çokkültürlü kentsel ortama yolculuk, sunduğu ilginç deneyimlerle gezenleri etkilemektedir.

Tarihi çevrede yapılacak değişimin sınırları tartışmaya açılabilir; burada temel ilke tüm kültür katmanlarının saygı görmesi, yöreye özellik kazandıran küçük ayrıntıların dahi göz ardı edilmemesidir. Sokakların biçimlenişi, parsel boyutları, cephe düzenleri korunması gereken başlıca kentsel öğelerdir. Bunları küçümseyen, tarihi değerlerle serbestçe oynayan, kent dokusunu veya morfolojisini değiştiren projeler kuşkuyla karşılanmalıdır. Mevcut yapılara bodrum katlar eklemek, yeraltı otoparkları oluşturmak, yeni trafik düzenleri önermek, binaların ara duvarlarını kaldırarak ve parselleri birleştirerek yeni kütleler, bağlantılar oluşturmak tarihi dokuya zarar veren, denetimi ve kabulü zor değişiklik önerileridir.

Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi tarihi çevrenin mimari karakterine saygı göstermeyen bir yaklaşımla hazırlanmıştır; korunması gereken sit alanı için uygun olmayan değişimler önermektedir. Yüzyıllardır yerleşim alanı olan bir bölgenin tarihi evleri, çoğu yanaşık düzende olan 19. yüzyıl kâgir konutlarıdır. Bunların bir kısmı turizme yönelik olarak pansiyon şeklinde kullanılabilir, ancak yenileme projesinin öngördüğü alışveriş merkezi, lüks konut blokları, turistik amaçlı oteller yöreye yeni bir kimlik empoze edecektir. Bu karakter değişimi konusunda yörede yaşayanlara bilgi verilmemiş, görüşleri ve onayları alınmamıştır. Bu tür tepeden inme proje ve kararlar, Türkiye'nin taraf olduğu bütünleşik koruma yaklaşımına aykırıdır.

Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi daha ayrıntılı olarak ele alındığında, ulusal ve uluslararası koruma kurallarına aykırı olan birçok nokta dikkati çekmektedir:

Yenileme projesi tescilli parsellerin ve onların üzerindeki yapıların kimliklerini, tarihi niteliklerini yok saymaktadır. Her biri ayrı özelliğe sahip ve değer taşıyan yapılar tek kitle, homojen bir dizi

gibi ele alınarak yeniden kullanım amacına uygun bir düzenlemeye tabi tutulmak istenmektedir. Önerilen değişim, tarihi binaların sahip oldukları iç plan, bezeme, mekân değerlerini göz ardı etmektedir. Tarihi yapıların ve çevrenin dış mekân değerleri de bir kenara itilmekte, eklenen katlar ve yeni düzenlemelerle cepheler farklı bir karaktere büründürülmektedir. Tarihi cephe düzenlerinin ve kütlelerin yerine önerilen blok tipi yapılaşmalar, Fener-Balat'ın tarihi kimliğine, alışılmış düzenine tamamen yabancıdır.

Mevcut tarihi yapıların altlarına otopark olarak kullanılacak bodrum katlar yapılması önerilmektedir. Arkeolojik potansiyeli olan bir alanda zemin altı alanlarının, ön araştırma yapılmadan gelişigüzel bir şekilde kullanıma açılması uygun değildir. Ayrıca otopark için gerekli olan sürekli mekânların elde edilebilmesi için tarihi evlerin strüktür sistemlerine de ciddi müdahaleler yapılması gerekeceği açıktır. Bu durum, alanın tarihi niteliğinin askıya alındığı, keyfi müdahaleye açık bir statü oluşturulduğu izlenimini yaratmaktadır. Proje önemli değerleri olan bir çevreyi yaşatmaktan çok, o yere uygun olmayan, ancak kârlı bir yatırım olarak görülen yeni bir planı uygulamayı hedefler görünmektedir.

Avrupa Birliği'nin (AB) sağladığı 7 milyon avro'luk hibeyle Fatih Belediyesi'nin AB ile ortaklaşa yürüttüğü Fener-Balat Semtlerinin Rehabilitasyon Programı, yerel halkla birebir ilişki kuran, onların katılımıyla gerçekleştirilen bir modelle uygulanmıştır.[11] Hazırlanan yenileme projesi ise yerel halktan kopuk ve onların taleplerine kulak tıkayarak ilerleyen bir faaliyettir. Yenileme projesini hazırlayanlar, yerel halkla diyalog kurmadıkları için izin alarak evlerin içine girmemişler; proje önerilerini iç mekânlarda var olan tarihi, estetik değerleri saptamadan, yani gerçek verilerden hareket etmeden hazırlamışlardır. Bu davranış kötü bir sonuç doğurmuş, projeyi hazırlayanlar görmedikleri değerleri yok saymışlardır. Profesyonel açıdan, ön araştırmaları yetersiz bir proje olgunlaşamamış demektir. Kültür varlıklarının korunmasını gözetmeyen, tam olarak geliştirilmemiş bir projenin Yenileme Kurulu tarafından onaylanması ve uygulamaya konulmasının kamu yararına aykırı sonuçlara yol açacağı açıktır.

Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'ne tarihi çevredeki fiziksel dokuyu ve onun içinde yaşamakta olan sosyal dokuyu hesaba katmayan bir yaklaşım egemendir. Projenin sosyal bir hedefi bulunmaması ülkemizin yasa olarak kabul ettiği bütünleşik koruma yaklaşımına aykırıdır. Semtin yaşam ve insan dokusunu, esnafının ekonomik düzenini altüst edecek düzenleme önerileri kabul edilemez.

Uygulamada yerel yönetimlerin rolü büyüktür, değişik aktörleri iyi bir şekilde yönetmeleri gerekir. Kararları üretmek için araştırmacılar, mimarlar, plancılar, yöneticiler ve halk bir araya getirilmeli, özel çıkarlar ile kamusal yararlar arasında bir uzlaşma, denge sağlanmasına dikkat edilmelidir. Fener-Balat bölgesinde bilinçli bir halk örgütlenmesi oluşmuştur. Bunun yerel değerleri koruma yönünde olumlu bir biçimde yönlendirilmesi, kişilerin mülkiyet, barınma, kültür mirasına ulaşım haklarına tecavüz edilmemesi gerekir. Yerel halkı dışlayan, onlardan gizli gelişen planların dostça kabul görmesi beklenemez. Rehabilitasyon çalışmalarında ekonomik gelişme ve sosyal dengeyi sağlamak için de eşgüdüme gerek vardır. Sosyal politikaların izlenmesi sürecinde yerel ve bölgesel yönetimlerin kaynak yaratması ve dinamik bir yaklaşım göstermesi gereklidir. Kültür varlıklarını korumak için kamu daha çok katkıda bulunabilir; koruma alanlarını yüksek kâr marjları beklentisinde olan özel sektör girişimcilerinin insafına bırakmak yerine, kamu fonlarını yönlendiren Özel İdare'den daha fazla kaynak istenebilir.

İstanbul'un tarihi alanlarında birçok sorun bir aradadır. Uzun süren bakımsızlık döneminin hızlandırdığı bozulmayı durdurmak, yıkımları engellemek, iyi nitelikli onarımlarla taşıyıcı sistemin güvenliğini sağlamak kültür mirasının geleceği için önemlidir. Bu arada yöredeki sosyal dengeyi ayakta tutmak da dikkat edilmesi gereken hayati bir noktadır. Kent yönetimi yasalara, uluslararası eğilimlere uyarak daha insani bir mimari koruma ve kent planlama politikası yürütmek için çaba göstermelidir. Bir koruma politikasının başarısı gösterilen özen, birlikte çalışma ve diyalog sonucu ortaya çıkan ortak güç ve kararlılıkla orantılıdır. Bu da yerel ve merkezi yönetimlerin konuya gösterdiği ilgiye bağlıdır.

Tutarlı bir bütünleşik koruma politikası için yerel ve merkezi yönetimden bilinçli, iyi örgütlenmiş, kararlı ve sürekli eylem beklenmektedir. Araştırmacılar, karar vericiler, kamu ve halk arasındaki diyalog sürekli olmalıdır. Koruma (onarım, rehabilitasyon ve sürekli bakım) geçici heveslere, tepeden inme projelere bağlı olmamalı, ilgili herkesin katkı ve işbirliğiyle geliştirilen bir süreçte ortaya konulmalıdır.

Haziran 2014

Haliç'te Bir Rehabilitasyon Alanı: Balat

Nur Akın

Balat'ın Tarihi Gelişimi, Sosyoekonomik Yapısı ve Geçirdiği Değişimler

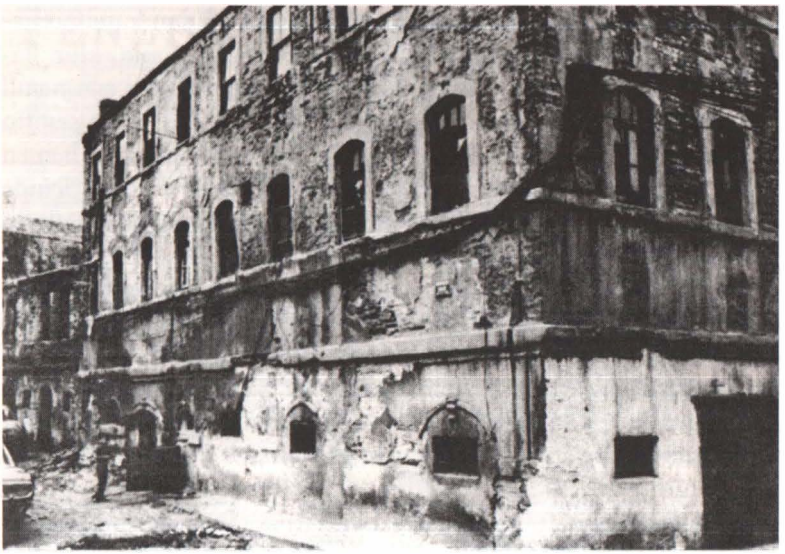
Tarihi Yarımada'da Fener ile Ayvansaray arasında yer alan ve Haliç kıyısında sahil surlarının arkasından iç kısımlara doğru yükselen Balat (Şekil 1), özellikle İstanbul Musevileri açısından tarihi önem taşımaktadır. Musevi cemaatinin Balat'taki varlığı Bizans dönemine dek uzanmaktadır. Fetihten sonra, II. Mehmet'in yerleştirme politikasına bağlı olarak Makedonya'nın Kastoria kentinden İstanbul'a getirilen yüz kadar fakir Musevi ailesi bu semte yerleştirilmiş[1] ve geldikleri yerin adını taşıyan Kasturya Sinagogu'nu inşa ederek çevresinde ilk nüveyi oluşturmuştur. 1492 ve 1497 yıllarında önce İspanya, daha sonra da Portekiz ve İtalya'dan sürülen Sefarad Musevileri de bir yandan Haliç'in karşı sahilindeki Hasköy'e, diğer taraftan da Balat'a yerleşerek, bugün mevcut olmayan Geruş, Neve Şalom, Messina ve Montias sinagoglarını kurmuştur.[2]

15. yüzyılın sonundan itibaren tam bir Musevi semti haline gelen Balat'taki çok sayıda sinagog, semte yerleşen Musevilerin geldikleri yerlerin adını taşımaktadır. Örneğin Ahrida Sinagogu Ohri'den, Yanbol Sinagogu Yanbolu'dan, Selaniko Sinagogu Selanik'ten, Veria ya da Karaferya Sinagogu Karaferya (Veria) kentinden göçenle-

Şekil 1: Pol Yaşan, Selaniko sinagogları ve Balat Kapısı
(Kaynak: W. Müller-Wiener, Bildlexikon zur Topographie Istanbuls, *1977, Verlag Ernst Wasmuth, s. 302).*

rin Balat'ta kurdukları sinagoglardır.[3] 15. yüzyıl sonundan itibaren İspanya, Portekiz ve İtalya'dan gelen Musevilerle, 1599'da Rodos'tan gelenlerin bir kısmının yine Balat'a yerleştikleri bilinmektedir. Ayrıca, 1660'taki büyük Ayazmakapı yangınına dek,[4] Eminönü bölgesinde Bahçekapı, Tahtakale ve Yemiş İskelesi'nde oturdukları

Şekil 2: Karabaş Mahallesi'nde yahudhane
(Kaynak: M.Ch. Varol-Bornes, Balat, faubourg juif d'Istanbul, *1989, Isis, Şekil 5).*

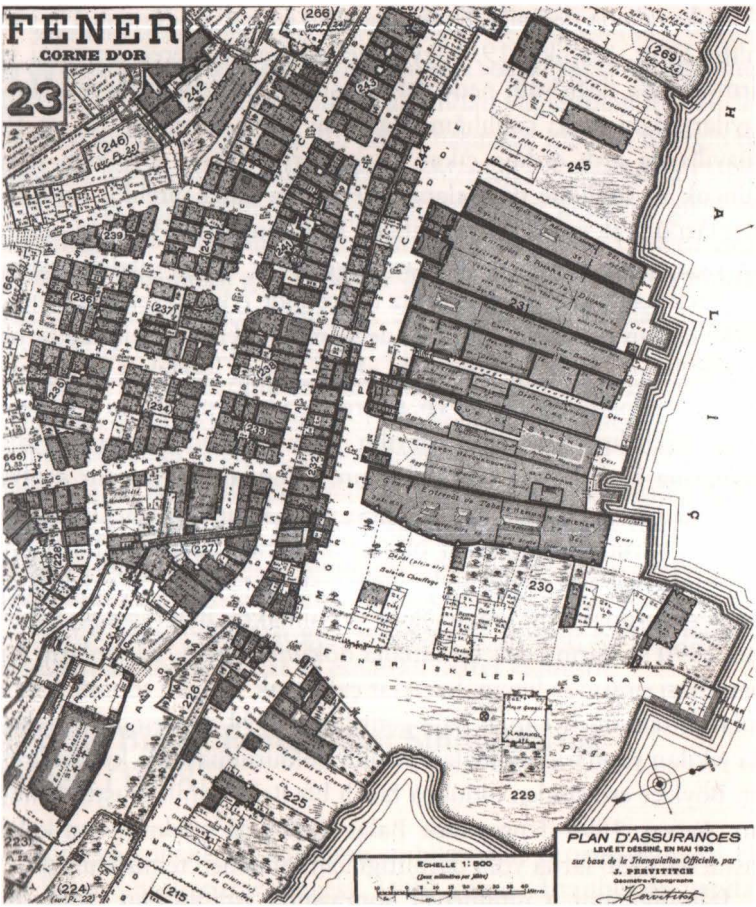
bilinen Museviler de bu yangından sonra Balat ve Hasköy'e yerleştirilmiştir. Böylece 17. yüzyıldan itibaren, daha önceleri Bizans Musevisi Romanyotların yaşadığı Balat'ta, diğer Musevi grupların da katılmasıyla etkin bir cemaat oluşmuş ve zaman içinde bütün cemaatler birbirine karışmıştır.[5] Bir bölümü Haliç kıyısı boyunca uzanan semtin, sahile paralel sur duvarlarının dışında kalan kesimleri Ayvansaray ve Demirhisar caddeleri boyunca, diğer bölümü ise sahil surlarının arkasında gelişmiştir. Karabaş Mahallesi adıyla anılan Haliç sahilindeki kesimde Balat'ın meyve-yemiş ve odun iskeleleri, Eyüp-Galata arasında çalışan vapurların iskelesi, Balat-Hasköy arasında gidip gelen kayıklara ait iskele ve mavnaların yanaşıp açık denize boşaltmak üzere artık, çöp vb. yükle doluncaya kadar beklediği iskele yer almaktaydı. Burada ayrıca kayıkhaneler, kahvehaneler ve fakir aileleri barındıran yahudhaneler bulunmaktaydı (Şekil 2). Bu mahallede yaşayanlar sokak satıcıları, hamallar ve özellikle de gemicilerden oluşan semtin varlık düzeyi en düşük olanlarıydı.[6]

Sahil surlarıyla iç kesimin bağlantısı Balat Kapı tarafından sağlanmaktaydı (Şekil 1). 1894 depreminde hasar gören ve 1930'lu

yıllardaki yol genişletme çalışmaları sırasında yıkılan kapıdan kalan izlerin bir bölümünü günümüzde de görmek mümkündür. Balat Kapı'nın ardında sur boyunca uzanan bölge, Balat'ın en önemli ve canlı yerleşme alanıydı. Kapıdan girildiğinde, doğrudan semtin ticaret merkezine ulaşılırdı. Buradaki dükkân sahiplerinin hemen hepsi Museviydi. Ayrıca Rum, Ermeni ve Türkler de çarşı içinde çeşitli ticaret ve zanaat işlerinde çalışmaktaydılar. Cemaatlerin kendi içlerinde sıkı bir iletişim içinde oldukları, ancak cemaatler arası ilişkilerin ve alışverişin mesafeli olduğu bilinmektedir. Varlık düzeyi düşük grupların oturduğu Dış Balat'ın dar yollar ve dökün-tü yapılardan oluşan fakir ve bakımsız görünümüne karşın,[7] burada daha bakımlı yapılara rastlanmaktaydı. Sinagogların büyük bir bölümü de bu bölgedeydi. Bu kesimde Balat'ın ünlü sinagoglarından Yanbol, Veria ve Ahrida vardı. Günümüze bunlardan sadece, yapım tarihi Bizans dönemine dek uzanan Yanbol Sinagogu ile halen ibadete açık olan ve 15. yüzyıl başlarına tarihlenen Ahrida Sinagogu ulaşmıştır. Ayrıca Çarşı Hamamı, Ferruh Kethüda Camii, Ayos Dimitrios Rum Kilisesi, Surp Hreşdagabet Ermeni Kilisesi[8] de bu kesimdedir. Bu anıtsal yapılar, Balat'taki farklı dinlerden grupların uzun yıllar birlikte yaşadıklarını kanıtlamaktadır.

Tekfur Sarayı çevresindeki Kasturya ve Kariye Camii'nin altındaki İştipol bölgeleri ise Balat'ın yukarı mahalleleriydi. Çok düz ve geniş bir sahil şeridi oluşturan aşağı kısımlara göre oldukça eğimli bir alanda yer alan Kasturya bölgesine, bugün artık izi bile kalmayan merdivenlerle çıkıldığı bilinmektedir. Aşağı bölgelere oranla daha geniş ve aydınlık sokakları olan bu kesimde, çoğunluğunu tüccarların oluşturduğu daha varlıklı aileler oturmaktaydı. 20. yüzyılda terk edilen Kasturya ve İştipol sinagogları, yukarı bölgenin en önemli anıtsal yapılarıydı. Balat'ın üst kesimindeki Eğrikapı Mezarlığı'nın da yerleşmenin tarihinde özel bir yeri vardır. Burada, 1840'lara dek varlığını koruyan bir Musevi mezarlığı bulunmaktaydı. Ancak bu tarihlerden sonra bu mezarlıkta yer kalmaması nedeniyle, Balat sakinleri de Hasköy'deki mezarlığı kullanmaya başlamışlardır.

Balat'ta sahil kesiminde iskele çevresindeki imalathaneler, ahşap depolar, kereste dükkânları, un değirmeni vb. yapılar; sur içinde de sinagog, cami, hamam vb. anıtsal örneklerin yanında, dar sokaklar üzerinde genelde iki-üç katlı ahşap evlerden oluşan kent dokusu sık çıkan yangınlardan büyük ölçüde etkilenmiştir. Bütünüyle yok

Şekil 3: 1923 tarihli J. Pervititch haritasında Balat.

olan kesimler, ilki 1848'de çıkartılan Ebniye Nizamnameleri'nin de yönlendirmesiyle giderek kâgirleşmiş ve dar yollar bir ölçüde genişletilerek gerek sahilde gerekse sahile yakın sur içinde, ızgara planlı bir kentsel düzen uygulanmıştır.[9] Birbirini dik kesen yapı adaları, birbirine paralel olarak uzanan sokaklar ve iskeleye doğru açılan kıyıya dik akslar, bu alanın değişmez özellikleridir (Şekil 3). Buna karşın üst kesimlere, örneğin Kasturya bölgesine doğru çıkıldığında, bu düzenin değiştiği ve burada geleneksel kent dokusuna uygun, az yoğun ve yeşili bol bir yerleşim bulunduğu gözlenmektedir.

Yukarıda da değinildiği gibi, Balat'ın en parlak dönemi 17. yüzyıldır. Semt, özellikle 19. yüzyıla gelindiğinde giderek önemini yitirmiştir. Bu değişimin nedenleri arasında, bölgeyi etkileyen Haliç kıyılarındaki ticari canlılığın azalması; 1894 depremi; 18. ve 19. yüzyıllarda ardı ardına çıkan yangınlar; Hasköy, Ortaköy, Kuzguncuk ve özellikle de Galata ve Pera'nın daha nitelikli yerleşme alanları olarak çekiciliği sayılabilir. Tarih boyunca Haliç, kıyılarında yaşayanlar için korunaklı ve güvenli bir liman niteliği taşımış ve gerek balıkçılık gerekse deniz ticaretinde etkin olmuştur. Ancak 1840'lardan sonra bu alandaki değişimlerle, Haliç sahilinde Sirkeci'den Balat'a kadar uzanan eski ahşap ticaret iskeleleri ve çevrelerindeki depolar, dükkânlar vb. ticaret yapıları önemlerini yitirmeye başlamışlardır. Böylece 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Haliç kıyılarına önce devlet fabrikalarının, ardından da her tür atölye/imalathane ve mezbahanın gelmesi sahil kesiminin farklı bir karaktere bürünmesine neden olmuştur. Ayrıca Balat sahilinde kıyı çizgisinin biçimsel değişimi de önem taşımaktadır. 1838'e dek Balat İskelesi korunaklı bir liman içinde yer almakta, Balat'ın açık lağımları 1890 sonlarına dek bu limana dökülmekteydi. Lağımların kapatılması sırasında liman, kazıklar çakılarak ve üzeri toprak doldurularak tamamen kapalı hale getirilmiş, 1894 depreminden sonra da yıkılan yapıların molozları sahilin doldurulmasında kullanılmıştır. Böylece eskisinden oldukça farklı bir Balat sahili oluşturulmuştur. Ayrıca, 1894 depreminde Balat Kapısı da yıkılmış, son kalan kısmı da 1930'larda yolu daraltttığı için tamamen temizlenmiştir.

Bilindiği gibi, Cumhuriyet sonrasında İstanbul'un planlı bir biçimde büyümesi için 1936-1951 yılları arasında Fransız şehirci Henri Prost tarafından bir plan yapılmış, bu planda Haliç bir sanayi aksı olarak öngörülmüş ve sanayi atıkları nedeniyle de giderek önemli ölçüde kirlenmiştir. 1984-1986 yılları arasında Haliç'in temizlenmesi amacıyla başlatılan çalışmalar çerçevesinde, kıyıda oluşan geleneksel dokuyu ortadan kaldıran yıkımlar yapılmıştır. Eminönü'nde Yemiş İskelesi'nden itibaren tüm Haliç sahili boyunca sürdürülen bu faaliyetlerden Balat'ın kıyı kesimi de nasibini almış, değerleri gözetilmeksizin temizlenen sur dışındaki tarihi yapılar ve kentsel oluşum yerini tanımsız geniş park alanlarına bırakmıştır.

Semtteki söz konusu fiziksel yapı değişimlerinin yanı sıra, yukarıda da sözü edildiği gibi Balat'ın geleneksel sosyal yapısı da değişmiştir. 19. yüzyıla dek Musevi nüfus açısından yoğun olan mahalleler, 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyıl başından itibaren belirgin bir değişime uğramıştır. Museviler bu tarihlerden itibaren başta Galata ve Pera (Beyoğlu) olmak üzere Haliç'in kuzey kesimine göçmeye başlamıştır. 1942'de yürürlüğe giren Varlık Vergisi ve 1948'de İsrail devletinin kurulması gibi nedenler de semtin Museviler tarafından terk edilmesinde etkili olmuştur. 20. yüzyıl ortalarından itibaren Haliç'in özellikle yukarı kesimlerinin deniz trafiğine elverişsiz hale gelmesi ve karayollarının artması, deniz ulaşımını iyice geriletmiştir. Günümüzde sahilden gelen ve 3. Haliç Köprüsü aracılığıyla çevre yoluna sağlanan bağlantı, bölgenin en önemli ulaşım arterini oluşturmaktadır. Bütün bunlar Balat'ın geleneksel ticaret hayatını köklü bir biçimde etkilemiştir. Bölgede yaşayan azınlık nüfus yok denecek kadar azalmış; Balat'ın bugünkü Musevi nüfusu, çoğu yardım derneklerinin katkılarıyla geçinen ekonomik düzeyi düşük birkaç aile ve kentin Şişli, Nişantaşı gibi semtlerinde oturup işlerini Balat'ta sürdüren az sayıda tüccar ve esnaftan ibaret kalmıştır.

Avrupa Birliği Fener-Balat Sıhhileştirme Projesi (1998)

Bölgeye yönelik ilk kapsamlı sıhhileştirme projesi olan AB Fener-Balat Sıhhileştirme Projesi, 1996 yılında İstanbul'da yapılan Habitat II Konferansı'nın ardından 1998 yılında başlatılmıştır. Projenin adından anlaşılacağı gibi yapılacak çalışmalar birbirine bitişik olan iki semti birlikte ele almayı hedeflemekteydi, ancak seçilen alan sınırları itibariyle yine de Balat semti ağırlıktaydı.

Projenin Hedefi

UNESCO'nun desteği ve AB'nin mali yardımıyla[10] gerçekleştirilmesi amaçlanan sosyal içerikli bu projenin önkoşulu, bölgenin altyapı ve donatı eksikliğinin giderilmesi ve "çöküntü alanı" olmaktan kurtarılarak bugünkü kullanıcısıyla sıhhileştirilmesiydi.

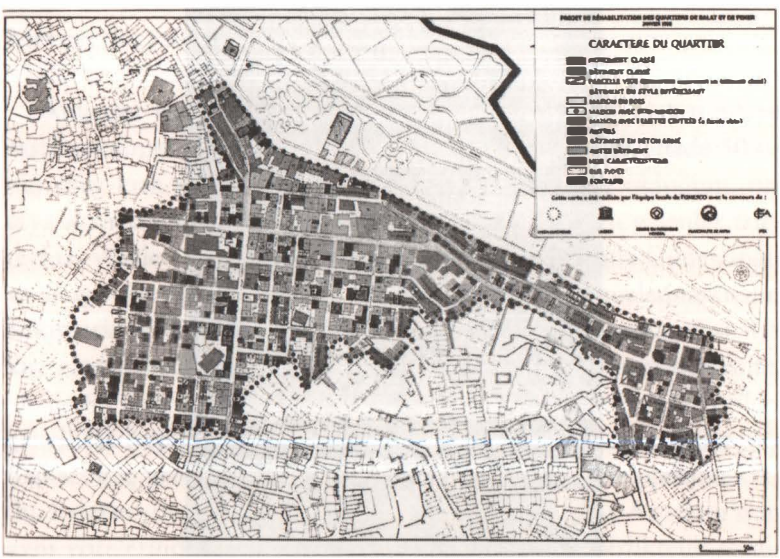
Dolayısıyla, projenin uluslararası düzeyde desteklenebilmesi için savunduğu temel ilkeler; semt sakinlerinin yaşam düzeyini yükseltmek ve mevcut yapıları konut stoku olarak sıhhileştirme çalışmaları süresince, altyapı düzenlemeleriyle ve eğitime yönelik yeni girişimlerle birlikte, bölgesel yenilemeleri, yapıların sağlamlaştırılmasını ve korunmaya değer yapıların restorasyonunu yöre insanlarıyla birlikte yürütmekti. Böyle bir hedef, Türkiye'de genellikle turizm işlevine dönük olarak değerlendirilen bu tür bölgeler için özel önem taşıyan bir deney niteliğindeydi.

Bölgenin Seçimi

Çalışmalara başlarken UNESCO, Fatih Belediyesi sınırları içinde yer alan Zeyrek, Fener ve Balat bölgelerinden birinde çalışılmasının uluslararası destek açısından uygun olabileceğini belirtmiş, ancak Zeyrek'teki ahşap yapı ağırlığının sunduğu farklı sorunlar ve o dönemde çalışmaların zaten bir yere kadar getirilmiş olması nedeniyle vazgeçilmiştir. Fener-Balat bölgesinin pilot bölge olarak seçiminde ise burada 19. yüzyılın ikinci yarısında yangın sonrası kâgirleşmenin yoğun olması[11] ve *ortogonal* sistemde gelişen bir kentsel düzenin varlığı etkin olmuştur. Geometrik düzende planlanmış yapı adaları ve sistemli bir parselasyonun, sıhhileştirmede kolaylık sağlayacak tekrarlar ve sistem ortaklıkları sergilemesi nedeniyle, daha rasyonel bir yenileme çalışması örneği oluşturacağı düşünülmüştür (Şekil 4). Bu seçimde ayrıca bölgenin tarihi önemi, merkezi konumu ve altgelirlilerin oturduğu konutların niteliksiz koşullarından ivedilikle arındırılması gerekliliği de göz önüne alınmıştır. Gerçekten de alan, projenin hedefine uygun bir biçimde tam bir konut potansiyeli oluşturmakta, ayrıca bu açıdan Fatih bölgesi içinde günümüze dek homojen bir biçimde kalabilmiş tek bölge olma özelliğini taşımaktaydı. Pilot bölgenin sınırlarının belirlenmesinde, doku bütünlüğünü en fazla koruyan kesimler ön planda tutulmuş, özellikle yangın sonrasında *ortogonal* planlama düzeniyle oluşturulan alanın içinde kalınmasına özen gösterilmiştir[12] (Şekil 5).

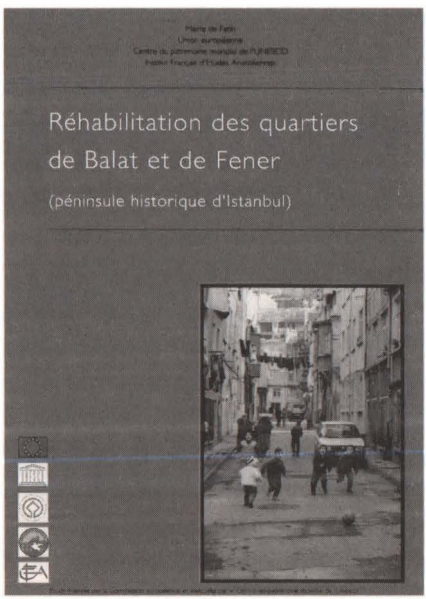
Şekil 4: Balat'ta sıraevler, 1998
(Kaynak: N. Akın).

Şekil 5: Pilot bölge sınırları
(Kaynak: Réhabilitation des quartiers de Balat et de Fener (péninsule historique d'Istanbul): diagnostic et propositions d'aménagement, *1998, UNESCO, s. 24-25).*

Proje Ekibi ve Proje Çalışmalarının Programlanması

Dönemin Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü Müdürü Stéphane Yerasimos yönetiminde 1998 yılında başlatılan projenin ilk adımı, kapsamlı bir fizibilite çalışmasından oluşmaktadır. Bu çalışmanın tamamlanmasının ardından önce Fransızca, kısa süre sonra da Türkçe olarak yayımlanan rapor,[13] konuyla ilgili mimar, kent plancısı, sosyolog, hukukçu gibi çeşitli uzmanların AB, UNESCO, Fatih Belediyesi ve Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü yetkilileriyle sık sık bir araya gelmesi sonucu, bir yıl gibi kısa bir süre içinde hazırlanmıştır (Şekil 6). Alan araştırması ve bu etabın önemli bölümünü oluşturan haritaların oluşturulmasında, İTÜ Mimarlık Fakültesi yüksek lisans ve lisans öğrencilerinin yoğun ve düzenli çalışmaları ağırlık taşımış; sosyolojik araştırmalarda da Doç. Dr. Nilüfer Narlı yönetiminde Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencilerinden oluşan anketör grubu, bölgenin analizi için gerekli verileri ortaya koyan sosyal anketleri gerçekleştirmiştir.

Şekil 6: Avrupa Birliği Fener-Balat Sıhhileştirme Projesi Raporu, *1998*.

Projede temel ilke sıhhileştirilecek bölgeyi doğrudan içinde yaşayanların hizmetine sunmak olduğundan, alanın sosyal yapısıyla ilgili kullanıcı özellikleri ve istekleri yönünde bilinmesi gereken her soruyu içeren sosyal anketlerin,[14] mimari analizlerin temelini oluşturacak fiziksel anketlerle birlikte yapılması öngörülmüştür. Böylece seçilen her örnek, hem kullanıcısı hem de fiziksel durumuyla irdelenmiş olmaktadır. Bu ikili sistemle, çalışma sınırları içindeki 236 yapı incelenmiştir. Ayrıca sosyoloji grubu, Balat'ın geleneksel çarşısındaki esnaf ve zanaatkârların isteklerini de saptamak için 50 dükkânda anket yapmıştır. Burada amaçlanan, temelde konut bölgesi olarak sıhhileştirilmesi planlanan alan içindeki, özellikle Lapçinler, Leblebiciler Sokak ve çevresindeki geleneksel çarşı bölgesinin de sıhhileştirilmesinin sağlanmasıdır. Bu alanda yapılacak düzenleme faaliyetlerinin en fazla bilincinde olan ve bunları destekleyen Balat Esnaf Dayanışma ve Kültür Derneği, Fener Gönüllüleri Derneği gibi sivil toplum örgütleri de projenin yerli halk arasında benimsenmesine oldukça etkin bir biçimde katkıda bulunmuştur.

Mevcut Sosyal Yapı Özellikleri

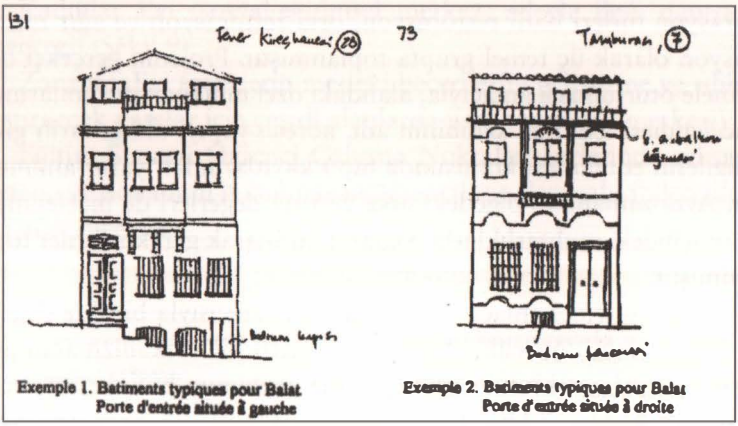
Anketler sırasında, çalışma sınırları içinde gayrimüslim aileye rastlanmamıştır. Sosyal anket sonuçları, kullanıcıların yüzde 50'sinin otuz-kırk yıldır burada yaşayan Karadenizliler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu grubu Marmara Bölgesi'nden gelenler izlemekte, yüzde 17'lik bir kesimin de 1990'ların başında Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dan gelip buraya yerleştikleri gözlenmektedir. Sakinlerin yüzde 18'i İstanbul doğumludur. Aile ortalaması 4,5 kişi olarak belirlenmektedir. Okuma yazma oranı incelendiğinde, yüzde 63'ünün ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Aile reisleri genellikle başkasının işinde ve özel bir eğitim istemeyen, daha çok fiziksel güç gerektiren işlerde (hamal, işçi, amele gibi) çalışmaktadır. Evlerin yüzde 55'inde mal sahipleri oturmaktadır. Anadolu'nun aynı yörelerinden gelenler, sıkı bir dayanışma ve birliktelik sergilemektedir. Alan sınırları içinde yoğun komşuluk ilişkileri gözlenmekte ve bu durum ankete verilen yanıtlarla da doğrulanmaktadır.

Sokakta yaşama, Balat için önemli bir özellik olarak belirmektedir. Kadınlar iklim elverdiği sürece hep kapı önünde oturmakta, çocuklar sokakta oynamaktadır. Dolayısıyla mahalleye bağlılığın fazla olduğu bu alanda yüzde 75'e varan çoğunluk, hele bölgede sıhhileştirme sağlanırsa, burayı hiç terk etmek istemeyeceklerini vurgulamaktadır.

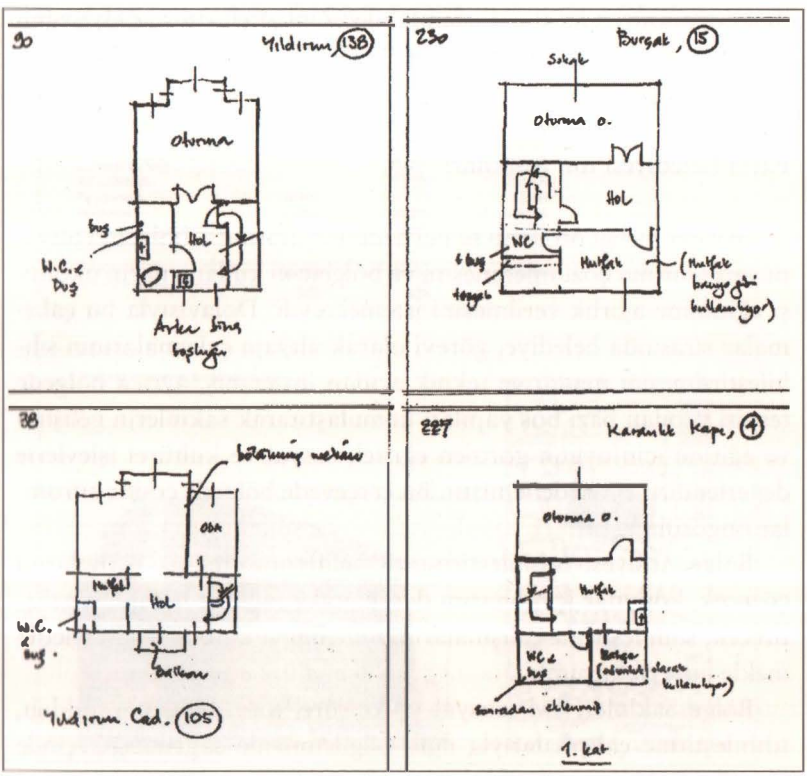
Mevcut Fiziksel Yapı Özellikleri

Fiziksel anketlerden alınan bilgilerle (Şekil 7 ve 8), yapıların cephe ve plan özellikleri ortaya çıkarılmış, mekân yetersizlikleri ve sıhhileştirmenin temel konuları arasında yer alan ısınma, sıhhi donatı ve elektrik sorunları saptanmıştır. Ayrıca bu cephe ve plan özellikleri, bölgeyle ilgili belirli bir tipolojiye ulaşmak ve bu tipolojiyi de sıhhileştirme tip ve maliyetleri için kullanmaya yaramıştır. Fiziksel anket sonucunda ortaya çıkan en önemli sorun, özgün durumunda tek ailenin kullanımı için planlanmış üç-dört katlı tek ev ya da sıra ev düzenindeki konutların içinde, her katta bir ailenin yaşamasına bağlı mekânsal yetersizlik ve düzensizlikler olmuştur. Mutfak mekânının yokluğu ya da yetersizliği konutların ortak sorunudur. Banyo hemen hemen hiçbir evde ayrı bir mekân oluşturmamaktadır. Bu kullanımı, WC'nin içindeki bir duş musluğu tanımlamaktadır. Çatıların ve merdivenlerin onarımı ivedilikle ele alınması gereken konulardır. Bu temel kullanım aksaklıklarının yanında, cephelerin bakım-onarım ve boyanması gerekliliği de ortak bir sorun olarak belirlenmektedir. Söz konusu gereksinimlerin saptanmasının yanı sıra, örneklenen 236 yapıya bağlı olarak fiziksel anketlerdeki cephe ve plan krokileriyle sıhhileştirme kararlarını yönlendirecek tipolojik özellikler de belirlenmiştir.

Ayrıca, pilot bölge sınırları içinde kalan alanda 1/1000 ölçekli analitik paftalar hazırlanarak alanın bugünkü durumuyla ilgili tüm fiziksel özellikler saptanmıştır. Bu analitik etütler sonucu oluşturulan düz, çapraz tablolar ve yorumlarıyla da, bölgenin mevcut durumunun ayrıntılı bir biçimde incelenmesine çalışılmıştır. Pilot bölgedeki temel onarım sorunları da sınıflandırılmış; gerekli res-

Şekil 7: Cephe çalışmaları.

Şekil 8: Plan çalışmaları.

torasyon türleri hafif restorasyon, orta restorasyon ve ağır restorasyon olarak üç temel grupta toplanmıştır. Projenin gerçekçi bir temele oturtulması amacıyla, alandaki özel mülkiyet durumlarının incelenmesi için mal sahibinin adı, adresi, yapıyı aldığı tarih gibi bilgilerin edinilmesi konusunda tapu kayıtlarından yararlanılmıştır. Aynı zamanda bölgedeki arsa ve yapı değerleri de incelenmiş, alan içindeki muhtarlıklarla bağlantı kurularak gerekli veriler toplanmıştır.

Projenin temel amacı olan bölgeyi kullanıcısıyla birlikte değerlendirme ilkesi, öncelikle bu konuda yasal bir mekanizmanın geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Çalışma grubunun hukukçusu, kullanıcıyla birlikte sıhhileştirme için sağlanabilecek kredilendirme organizasyonu üzerinde çalışarak bu konuda kurulacak vakıf ya da kooperatiften nasıl yararlanılabileceğini araştırmış ve en uygun çözümün kurulacak bir kooperatifle gerçekleştirilebileceği sonucuna varmıştır.

Fatih Belediyesi'nin Katkıları

Avrupa Birliği projenin temel hedefleri arasında, bölgenin altyapı sorunlarının çözümlenmesini ve bölgedeki kullanıcıların okuldışı eğitimine ağırlık verilmesini istemekteydi. Dolayısıyla bu çalışmalar sırasında belediye, görevi olarak altyapı çalışmalarının sıhhileştirilmesini maddi ve teknik açıdan üstlenmiş, ayrıca bölgede tespiti yapılan bazı boş yapıları kamulaştırarak sakinlerin gelişimi ve eğitimi için uygun görülen eğitsel, sosyal ve kültürel işlevlerle değerlendirmeyi hedeflemiştir. Bu çerçevede bölgede çeşitli kurumlar öngörülmüştür:

Bölge Atölyesi (sıhhileştirme çalışmalarının teknik sorunlarını çözecek, konutlar için onarım dosyaları ve maliyet hesapları geliştirecek, sıhhileştirme çalışmalarının niteliği ve fizibilitesini denetlemekle görevli kurum);

Bölge Sakinleri Evi (sosyal ve kültürel toplantıların yapıldığı, sıhhileştirme çalışmalarıyla ilgili bilgilenmenin sağlandığı, içinde Yapı Onarım Kooperatifi'nin de yer alması düşünülen yapı);

Kadınlar Evi (sosyal-eğitimsel merkez, aileyle ilgili danışma merkezi) (Şekil 9);

Zanaatçı Evi (gençlerin mesleki becerilerini geliştirme ve sıhhileştirilecek yapılar için çeşitli alanlarda usta yetiştirme merkezi);

Eğitim Sonrası Öğrenci Çalışma Noktaları (evlerinde çalışma ortamı ve donanımı bulunmayan öğrencilerin ders çalışabilecekleri iki adet merkez);

LA MAISON DES FEMMES

Fonction :
Centre socio-éducatif et de formation professionnelle, centre de consultation familiale et école maternelle.

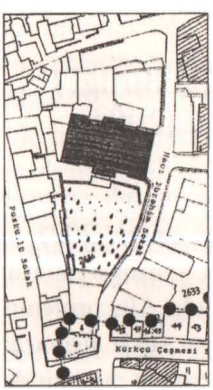
Localisation préférentielle :

Quartier :	Molla Aşkı
Îlot :	2636
Parcelle :	4
Superficie :	1200 m2
Âge du bâti :	Avant 1930
Matériau de construction :	Maçonnerie de brique
État du bâti :	Mauvais
Hauteur du bâti:	R+1
Propriétaire :	Fondation Arménienne
Fonction actuelle :	Bâtiment vide + garage
Fonction d'origine :	Cinéma en plein air

Maison des femmes (1200 m²)	Prise en charge UE (ECU)	Contrepartie turque (ECU)	Total (ECU)
Location du local		204.250	204.250
Réhabilitation	-	313.100	313.100
Équipement	62.650	-	62.650
Personnel	23.800	80.200	104.000
Formation du personnel	239.400	26.600	266.000
Frais de fonctionnement	50.000		50.000
TOTAL	375.850	624.150	1.000.000
	38%	62%	

Photo et localisation sur fonds de plan :

Şekil 9: Kadınlar Evi maliyet analizi.

Tekstil Dokuma Enstitüsü (motifler, renkler ve dokuma konularında eğitim veren iki yıllık okul).

Projenin Uygulanma Biçimi

Bu proje için dört yıllık bir süre ve ona bağlı bir fizibilite çıkarılmıştır. Dört yıl, bu müdahalelerin sürekliliğinin sağlanması, burada öngörülen yeni kurumlar ve yetiştirilmesi hedeflenen kişilerin (zanaatkâr, usta vb.) oluşturulması için yeterli görülen süredir.

Projenin tamamlanmasının ve raporun basılarak yayımlanmasının ardından Fatih Belediyesi yol ve altyapı çalışmalarına başlamış, ayrıca 1998 yılı sonunda yukarıda sözü edilen işlevlerde kullanılması için üç yapı seçerek kamulaştırmıştır. Bunlardan biri, 1999'da restore edilerek UNESCO binası olarak kullanılmaya başlanmıştır. Diğer ikisinin, Bölge Atölyesi ve Sosyal Merkez olarak değerlendirilmesi öngörülmüştür.

Bu çalışmaların tamamlanmasının ardından Eylül 2000'de Avrupa Birliği ile AB Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği arasında, teknik uygulama koşullarını tanımlayan bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma üç temel konu üzerinde durmaktadır:

Kadınlar ve çocuklardan başlayarak bölgenin yerel kullanıcılarının eğitim ve kültür düzeylerini iyileştirmek;

İlk grup olarak onarılacak yapıların seçimi;

Usta yetiştirmek için bir atölye oluşturulması.

Avrupa Birliği Fener-Balat Sıhhileştirme Projesi (2001)

Bu kapsamlı raporun hedeflerinin hayata geçirilmesindeki ilk adımlar, ancak 2001 yılında AB'nin projenin uygulanması için kaynak ayırmasıyla atılabilmiştir.[15] Buna bağlı olarak 2002 sonbaharında AB, projenin gerçekleştirilmesi için bir ihale açmış ve başvuran sekiz firma arasından uluslararası bir grubu seçmiştir. Konsorsiyum niteliğindeki bu grup; bir İspanyol firma (Foment Ciutat Vella Sa); bir İngiliz firma (IMC); bir Fransız firma (GRET) ve

bunlara eklenen bir Türk sivil toplum örgütünden (Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı) oluşmaktadır. Alandaki çalışmaların gerçekleştirilmesi ve uygulamaların dört yıllık süre içinde sistemli biçimde tamamlanması için konsorsiyum bir uluslararası başkan, bir Türk eş-başkan (büro sorumlusu), bir Türk büro başkan yardımcısı, bir finansman sorumlusu ve yedi genç mimardan oluşan teknik büro ekibini kurmuştur.[16] Fatih Belediyesi'nce kamulaştırılarak 1999'da restorasyonu tamamlanan UNESCO binasına yerleşen teknik destek ekibinin Fatih Belediyesi'yle sıkı işbirliği içinde yürüttüğü çalışmalar, resmi olarak 2003 yılı Ocak ayında başlatılmıştır.

Uygulamaya yönelik çalışmaların başından itibaren projenin semt sakinlerinin bilgisi dahilinde ve onların görüşleri alınarak yürütülmesine özel önem verilmiştir. Dolayısıyla, bu etabın ilk önemli girişimi halkın bilgilendirilmesi için bir basın bülteni yayımlanması olmuştur (Şekil 10). Haziran 2003'te, UNESCO binasının üzerinde bulunduğu caddede gerçekleştirilen bir açık hava toplantısıyla bölgede yapılması öngörülenler halka tanıtılmıştır. Yine aynı tarihte, restorasyonu yapılacak örneklerin ortaya çıkarılabilmesi amacıyla yapı envanter fişleri ve değerlendirme formlarının oluşturulması çalışmalarına başlanmıştır. Bilindiği gibi program konut restorasyonu, sosyal rehabilitasyon, Balat çarşısının canlandırılması ve bunlara eklenen katı atık yönetimi (bölgedeki kâğıt, cam, metal ve plastik gibi katı atıkların geri kazanılmasını hedefleyen bir kampanya) olmak üzere dört ana bileşenden oluşmaktadır. AB'nin program için hibe ettiği 7 milyon avro'nun yaklaşık 4 milyon avro'luk kısmı evlerin restorasyonuna ayrılmıştır.[17]

Teknik destek ekibi, restore edilecek evlerin belirlenmesi amacıyla alandaki tüm binaları tek tek incelemek üzere Fatih Belediyesi ve semt halkının katılımıyla, çeşitli mimari ve sosyal ölçütler çerçevesinde bir puanlama sistemi geliştirmiştir. Bu veriler ışığında yapılan bina değerlendirilmelerinde binanın yeri, tarihi değeri, dış ve iç cephede gerekli rehabilitasyon ihtiyacı, deprem riski, restorasyon sırasında veya sonrasında gerekecek olası kullanım değişiklikleri, binada yapılacak restorasyonun çevresine etki düzeyi, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan izin almadaki

FENER ve BALAT
semtleri REHABİLİTASYON PROGRAMI

NELER YAPILIYOR...

Program ne zaman başladı?

Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı daha sağlıklı bir kentsel çevre ve konutlarını restorasyon olanakları sağlayarak, mevcut semt sakinlerinin hayat koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan bir uygulamadır. Programın kökleri 1996'da İstanbul'da düzenlenen Habitat II konferansına dayanmaktadır. Bu konferansta hükümetler insanların yaşanabilecek düzeyde konutlara sahip olma hakkını vurgulamıştı. Konferans sonunda, sosyal ve çevresel haklara saygı gösteren şehir politikalarının benimsenmesi için çağrıda bulunuldu. Sözkonusu mar yaklaşımı, vatandaşların karar verme sürecine katılmasını esas alacaktı.

Bu esaslardan yola çıkarak Avrupa Birliği'nin finansmanıyla, Fatih Belediyesi Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü ve UNESCO 1997-1998 yıllarında bugün uygulaması başlamış olan bu programı geliştirmek amacıyla bir fizibilite çalışması gerçekleştirmiştir.

Program, binaların onarımıyla birlikte, bir sosyal rehabilitasyon çalışması yapılmasını öngörmektedir.

Program, 1998 yılında Avrupa Birliği tarafından Avrupa Birliği Akdeniz Ülkeleri ortaklığı çerçevesinde MEDA Programları kapsamına alınmıştır. 2000 yılında Avrupa Birliği, Fatih Belediyesi ve Türkiye Cumhuriyeti Hazine Müsteşarlığı arasında imzalanan Finansman anlaşmasıyla 7 milyon Euro tutarındaki programın uygulanmasına yönelik ilk adım atılmıştır.

Program neleri hedefliyor?

Avrupa Birliğinin 7.000.000 Euro tutarındaki hibe desteğiyle ise, 200 evin onarımı, bir sosyal merkezin kurulması, Balat çarşısının (Lapçinler sk. ve Leblebiciler sk.) ıslahı ve çöp toplama çalışması gerçekleştirilecektir. Program çerçevesinde Fatih Belediyesi, Program Ofisi ve Sosyal Merkez binalarını ve Program'dan sorumlu olacak elemanlarını sağlamakla yükümlüdür.

Tarihi Evlerin Onarımı	3.850.000
Sosyal Merkez Kurulması	1.000.000
Balat Çarşısının Islahı	150.000
Çöp Islahı	100.000
Yönetim Giderleri	1.900.000
Toplam	7.000.000

değerler EURO olarak verilmiştir

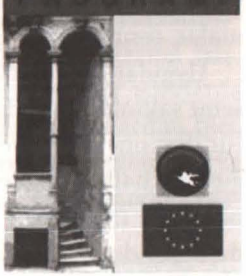
Avrupa Topluluğu'nun program için hibe edeceği tutarın kullanımı yandaki tabloda gösterilmiştir.

Semt Sakinlerinin Katılımı

Fener Balat Semtlerinin Rehabilitasyonu uygulamasının başarısı için, semt sakinlerinin projeye aktif katılımı hayati önem taşımaktadır. Uygulama sırasında mevcut semt sakinlerinin ihtiyaçlarının doğru tespit edilmesi, buna göre doğru kararların alınabilmesi için programın her aşamasında program yürütücüleri ve semt sakinleri arasında sürekli bir diyalog olacaktır.

Semt sakinlerinin katılımı nasıl sağlanacak?
Bu katılım farklı şekillerde gerçekleşecek. Konutların onarımı için mülk sahiplerinin yapılacak müdahaleye onayı gerekmektedir. Bununla birlikte 4 yılda ancak 200 yapının onarımı yapılabileceğinden program seçim kriterleri oluşturmak durumundadır. Bu seçim kriterleri üzerinde semt sakinleri ile mülk sahiplerinin anlaşması gerekmektedir. Dolayısıyla seçim kriterleri üzerinde uzlaşmaya varabilmek için Program yürütücüleriyle semt sakinleri arasında sürekli bir işbirliği gerekmektedir.

semtleri
rehabilitasyon

Program logosu

Bir başka katılım kanalı sosyal merkezin kurulması ve çöp toplama çalışmasıdır. Sosyal merkezin semt sakinlerinin ihtiyaçlarına uygun şekilde organize edilebilmesi için semt sakinleriyle proje çalışanları arasında toplantılar, araştırma çalışmaları düzenlenecektir. Sosyal merkezde ortaya çıkacak faaliyetlerde semt sakinlerinin liderlik etmesi ve gönüllü çalışması sosyal merkezin semtin merkezi olmasını ve kaynaşmasını sağlayacaktır.

Aynı şekilde çöp toplama çalışmasının başarılı olabilmesi için özellikle çocukların ve gençlerin düzenlenecek kampanya ve eğitimlere ilgileri ve katılımı çok önemlidir.

Balat çarşısının ihtiyaçlarının belirlenmesi, çarşının iyileştirilmesi için çarşıdaki esnaf ve mülk sahipleriyle çeşitli ihtiyaç tespiti ve fikir geliştirme toplantıları yapılacaktır.

Bütün bu özellikleriyle Program, semt sakinlerinin katılımına dayalı olacak diğer sosyal konut programları için pilot program olarak değerlendirilecektir.

HÜRİYET / CUMHURİYET BELLAS

Bu bültende yansıtılan görüşler Avrupa Komisyonu'nun bağlayıcı nitelikte değildir

Şekil 10: Avrupa Birliği Fener-Balat Sıhhileştirme Projesi Bülteni, *Mart 2005, Sayı 2, s. 1.*

zorluk derecesi gibi mimari ölçütler üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Sosyal ölçüt ise bina sahipliğindeki hissedar sayısı, binada oturan aile sayısı, binada oturan ailelerle ilgili ev sahibi/kiracı oranı dikkate alınarak saptanmıştır. Emlak spekülasyonunu önlemek amacıyla, 1997 yılından sonra el değiştirmiş binalar program kapsamına alınmamıştır. Bir evin program kapsamında restore edilmesi için, ev sahiplerinin istekli olması ve Fatih Belediyesi'yle bir sözleşme imzalaması gerekmektedir. Bu sözleşme uyarınca, Fatih Belediyesi ev sahiplerinden maddi katkı talep etmeksizin AB'den sağlanan kaynakla evlerinin restore edilmesini taahhüt etmekte ve gerekli teknik hizmeti üstlenmektedir. Restorasyondan yararlanmak isteyen ev sahipleri ise beş yıl süresince evlerini satmama, restorasyona aykırı bir müdahalede bulunmama, restorasyon öncesi evde yaşayan kiracılar varsa restorasyondan sonra da aynı kiracılara öncelik tanıma ve yasal sınırlar dışında kira artışı yapmama gibi koşulları kabul etmek zorundadırlar.[18] Teknik destek ekibi, Aralık 2003'te başlayan çalışmalarla bir yıl boyunca ev sahiplerini böyle bir girişime razı etmekle uğraşmıştır. Ocak 2004'te, basit dış cephe onarımı (çatı/oluk ve ön/arka cephe onarımları) için seçilen 26 yapının ev sahiplerinden imza alınmış ve restorasyon projeleri hazırlanarak Koruma Kurulu'na sunulmuştur. Projelerin onaylanması 11 ay sürmüş ve ardından restorasyon ihalesini kazanan şirket tarafından Ocak 2005'te uygulama çalışmalarına başlanmıştır. Evlerin çatı ve cephe onarımları, dış kapı ve pencere yenilemeleri, sonradan yapılan ve yapıların özgünlüğünü bozan niteliksiz eklerin kaldırılması işlerini içeren ve 30 Eylül 2005'te bitirilen bu ilk etap 377 bin avro'ya mal olmuştur.[19]

Söz konusu 26 evin restorasyon çalışmaları sırasında, semtteki ev sahipleriyle yapılan bir dizi toplantı sonucu ikinci ihale kapsamındaki 25 ev belirlenmiştir. Bu evlerden 12'sinde hafif restorasyon –daha önceki grupta olduğu gibi sadece çatı ve cephe onarımları–, 13'ünde ise orta derecede restorasyon –dış ve içte onarım– (Şekil 11) yapılması gerekmektedir. İkinci etaba ait uygulamalar arasında Balat çarşısındaki beş dükkânın orta derecede restorasyonu ile sosyal merkezin[20] restorasyonu yer almaktadır. Görüldüğü gibi bu

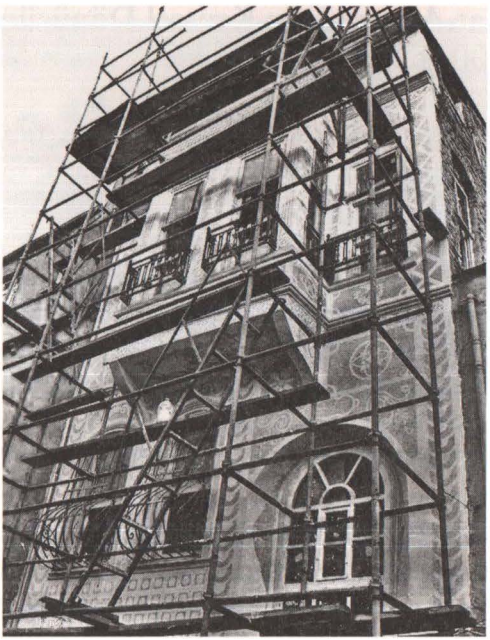
aşamada, daha kapsamlı ve sayısal olarak daha fazla uygulama yapılması söz konusudur. Koruma Kurulu'na gönderilen projelerin onaylanmasından sonra Mart 2006'da başlatılan ikinci etabın, Ocak 2007'de tamamlanması öngörülmüştür. Aslında büronun tam anlamıyla işler hale gelmesi, mal sahiplerinin evlerinin restorasyonuna razı edilmesi ve belediyeyle aralarındaki sözleşmelerin imzalanması, projelerin kurul onaylarının alınması vb. nedenlerle programın tamamlanması için Ekim 2006 olarak öngörülen dört yıllık yasal süre aşılmış ve program başlamasından ancak beş buçuk yıl sonra Haziran 2008'de sonlandırılabilmiştir. Ayrıca 1998 raporunda sıhhileştirilmesi öngörülen 225 bina yerine, 2001 programı tamamlandığında sadece 121 bina sıhhileştirilebilmiştir (Tablo 1). Toplam 7 milyon avro tutarındaki bütçenin büyük kısmı sosyal merkezin kurulması ve işletilmesi için harcanmış, ayrıca ofisin ve teknik destek ekibinin giderleri, yabancı uzmanların gelmesi gibi giderler de düşüldüğünde binaların sıhhileştirilmesi geriye kalan 3,9 milyon avro'yla gerçekleştirilmiştir.[21] Bu kapsamda 84 evin restorasyonu tamamlanmıştır.[22] Ayrıca, 5'inde kapsamlı, 28'inde iç, çatı ve cephe restorasyonu olmak üzere 33 dükkân; semt tarihi açısından önem taşıyan Dimitri Kantemir Evi ve bahçesi; sosyal merkez olarak kullanılacak bir ev restore edilmiş ve bir de geri dönüşüm için katı atık yönetimi kurulmuştur.[23]

	Konutlar		*Balat Çarşısı*		*Sosyal Merkezler*	
	Basit onarımlar	Kapsamlı onarımlar	Basit onarımlar	Kapsamlı onarımlar	7-8-9 Parsel	Dimitri Kantemir Evi
1. Etap	22	4				
2. Etap	24	13	28	5	3	1
3. Etap	7	14			–	
Toplam	53	31	28	5	3	1

Tablo 1: Restore edilen yapı sayısı ve yapılara uygulanan restorasyon tipleri.

Kaynak: Dosya: Fener-Balat Rehabilitasyon Projesi, 16.07.2008 (www.mimdap.org/?p=9114; erişim: Aralık 2014).

AB Fener-Balat Sıhhileştirme Projesi'nin uygulamasında karşılaşılan temel eksiklikler; kurumsal destek yoksunluğu, restoras-

Şekil 11: Proje kapsamında restorasyon, 2005 (Kaynak: N. Akın).

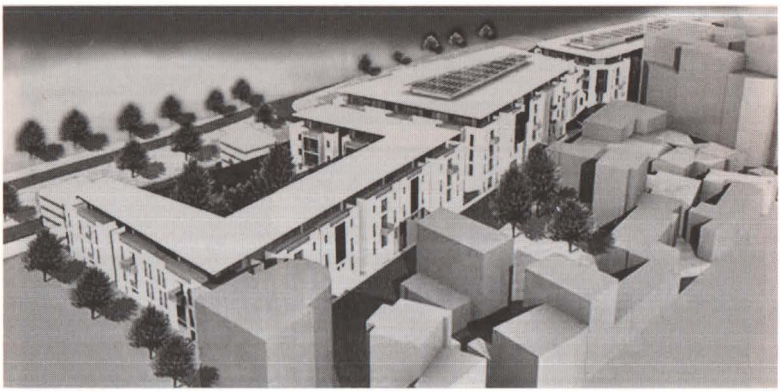
yonlarda iç ve dışın birlikte ele alınmamasından doğan sıkıntılar, evlerin iç restorasyonlarında en büyük sorun olarak belirlenen mutfak/banyo yenilemeleri için kabul edilebilir basit ve standart çözümlerin geliştirilememiş olması biçiminde sıralanabilir. Ayrıca gerek 1998 çalışmasında gerekse bu sürecin başlangıcında, kentsel bütünlük sağlayacak bir sıhhileştirme düşünülmüş ve onarım için seçilen evlerin bölge içine serpiştirilmiş tek yapı örnekleri değil, belirli birliktelik/süreklilik oluşturan alanlar sergilemesi öngörülmüştü. Ancak mal sahipleriyle yaşanan anlaşma zorlukları, böyle bir sonuca ulaşmayı engellemiştir.

Tüm aksaklıklarına rağmen yine de doğrudan doğruya bölgenin kendi kullanıcısını hedefleyen bu kapsamlı sıhhileştirme programı, İstanbul'da ve de Türkiye genelinde ilk örnek olmuştur. Kuşkusuz programın esas başarısı, Avrupa Birliği devreden çıktıktan sonra da "sürdürülebilir" olmasına bağlıdır.

Fener-Balat-Ayvansaray Kentsel Dönüşüm Projesi (2007)

2005 yılında çıkartılan 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'a dayandırılarak Balat'ın da içinde olduğu alan 2006 yılında yenileme alanı olarak ilan edilmiştir. Alana yönelik analiz ve avan proje çalışmalarına 2007 yılında başlanmıştır. Ancak altı yıllık süreç içinde gözlemlenen, öncelikle söz konusu projenin AB projesinin temel yaklaşımı olan semt sakinlerinin bölgeyi terk etmesini engelleyen, dolayısıyla onların görüş ve rızalarıyla bütünleşen hedefinden oldukça uzak olduğudur. Projeyle ilgili ilk girişimlerden, bölgede gelir düzeyi yüksek yeni bir kullanıcı profilinin hedeflendiği anlaşılmaktadır. Nitekim bu duruma tepki olarak, projenin başlangıcından iki yıl sonra 2009'da bölgede oluşacak hak ihlalleri için mücadele etmek ve üyelerinin --dolayısıyla semt sakinlerinin– maddi ve manevi her tür haklarını korumak amacıyla Fener-Balat-Ayvansaray Mülk Sahiplerinin ve Kiracılarının Haklarını Koruma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği (FEBAYDER) kurulmuştur.[24]

Bilindiği gibi 1970'li yıllardan bu yana başarılı kentsel sıhhileştirme çalışmalarında, alandaki fiziksel yapının değerlendirilmesi kadar sosyal yapının da korunmasına önem verilmektedir.[25] Bu tür projelerde, alanın soylulaştırılması en kolay verilecek, en yanlış karardır. İlgili internet sitelerinde yayımlanan projelerden,[26] Balat yenileme alanında yapımı hedeflenenlerin lüks konutlar, ofisler ve butik oteller olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 12). Böylece bölge yenilenecek ve değeri artacaktır. Ancak bu yaklaşım bölgenin geleneksel sakinlerinin beklentilerinden çok farklıdır. Burada sıhhileştirmeden anlaşılması gereken, alanın niteliksiz kullanımlardan, alanı tehdit eden olumsuzluklardan uzaklaştırılması ve fiziksel yapı açısından da tarihi karakterini yitirmeden, sakinlerinin daha insani ve sağlıklı bir ortamda yaşamalarının sağlanması olmalıdır. Ayrıca yukarıda da vurgulandığı gibi, AB projesi anketlerinin sonuçlarına göre alanda yaşayanların çoğu, bölgede gerekli sıhhileştirme sağ-

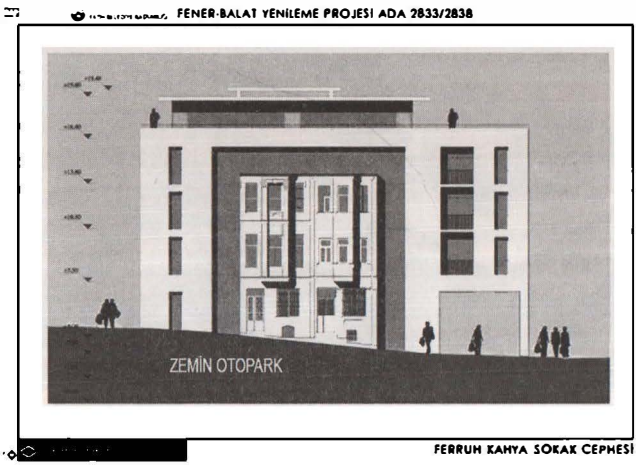

Şekil 12: Fener-Balat-Ayvansaray kentsel dönüşüm avan projelerinden örnek (Kaynak: www.febayder.com/content/fatihte-katliam-var-fener-balat-ayvansaray-yenileme-projesi; erişim: Ağustos 2014).

lanırsa burayı terk etmek istemeyeceklerini belirtmektedir. Oysa projede bölge sakinlerini yok varsayan, sadece rant esaslı yaklaşımın ağırlıkta olduğu açıktır.

Mevcut fiziksel yapının değerlendirilmesi konusuna gelince, 5366 sayılı kanun çerçevesinde belirlenen yenileme alanlarında, esas amacın "yenileme" olduğu durumda, alandaki tarihi ve kültürel varlıkların korunmasından çok, yasanın başlığındaki gibi "yenilenerek koruma," özgünün yıkımını, özgün niteliklerinin önemsenmemesini ve yeniden yapımı ön plana çıkarmaktadır.[27] Uzun tarihi geçmişinden günümüze, gerek tek yapı gerekse kentsel bütünlük özelliklerini olabildiğince koruyarak ulaşan Balat için öngörülen projelerde bazı cepheler, seçilmiş cumba vb. elemanlarıyla "korunmakta" (?) ve yanına ya da arkasına onunla ilgisi olmayan, İstanbul'un herhangi bir bölgesinde yapılabilecek yeni bloklar arasında adeta eritilmektedir (Şekil 13). Sokakla doğrudan ilişkili yöreye özgü yapı düzenlerinden kalabilenler, bölgeyle ilgisi olmayan yeni bir kurgunun içinde zayıf birer dekor niteliğine bürünmektedirler. Böylece, Balat'ın özgün karakteri de bir daha geriye dönüşü olmayacak bir biçimde yok olmaktadır.[28]

AB projesinin hedefinde olduğu gibi, tarihi çevrenin sıhhileştirilerek yeniden canlandırılması ve niteliklerine uygun bir biçimde

Şekil 13: Fener-Balat-Ayvansaray kentsel dönüşüm avan projelerinden örnek (Kaynak: www.febayder.com/content/fatihte-katliam-var-fener-balat-ayvansaray-yenileme-projesi; erişim: Ağustos 2014).

kullanılmasının gerek koruma gerekse mevcut yapı potansiyelini değerlendirme açısından gerekliliği tartışılmazdır. Ancak önerilen yaklaşımla bambaşka bir niteliğe bürünecek olan yenileme alanı, altta otoparkları ve üst kotlardaki lüks kullanımlarıyla belki bölgeyi çöküntü alanı olmaktan kurtaran ve beklenen rantı sağlayan bir uygulama olacaktır. Ancak bu proje önerilenler paralelinde uygulandığı takdirde, İstanbul'un özel karakteri olan tarihi bölgelerden biri daha, Tarlabaşı örneğinde öngörüldüğü gibi, özgünlüğünü yitirerek sıradanlaşacaktır. Dolayısıyla, sosyal içeriğinden tamamen yoksun olan bu projenin, özgün tarihi değerlerin korunması konusunda gösterilmesi gereken duyarlılıktan da oldukça uzak olduğu görülmektedir.[29]

Fatih Belediyesi'nin kısa sürede tamamlanmasını hedeflediği proje kapsamındaki dört mahallede, mal sahiplerinin sürekli itirazlarını ve evlerini satmak istememelerini engellemek amacıyla, Bakanlar Kurulu Eylül 2012'de burası için afet alanı olan bölgelere uygulanan "acil kamulaştırma" kararı almıştır.[30] Bu kararla bölgedeki mülklerin, sahiplerinin rızası olmadan, belirlenecek bedeller karşılığı satın alınması hedeflenmektedir. Ancak, semt sakinlerini

Şekil 14: Balat'ta terk edilmiş ve yıkık tarihi yapılar, Kasım 2012 (Kaynak: N. Akın).

Şekil 15: Balat'ta yarı yıkık, bakımsız tarihi yapılar, Kasım 2012 (Kaynak: N. Akın).

gözden çıkaran söz konusu acele kamulaştırma kararının iptali için FEBAYDER tarafından dava açılmıştır. Umarız ki bu dava yöre sakinlerinin lehine sonuçlanır[31] ve mevcut Balat yenileme projeleri iptal edilerek, daha önce vurgulanan nitelikler paralelinde sosyal ve fiziksel içeriklerin gözetildiği, dolayısıyla Balat'ın tüm karakteristiklerinin değerlendirildiği projeler geliştirilebilir. Ancak halen bölgedeki tarihi yapılarda, yasal mücadeleye bağlı olarak bekleme sürecindeki belirsizliklerin tetiklediği tam bir terk edilmişlik, yıkım ve bakımsızlık gözlenmektedir (Şekil 14 ve 15). Böyle giderse Balat'ın tarihi yapı potansiyelini özgün değerleriyle korumak epey zorlaşacaktır.

Sonuç

Bütün bu değerlendirmeler sonucunda, Balat'ın sosyal ve fiziksel yapısıyla korunması ve sıhhileştirilmesi konusunda uluslararası standartlara uygun en bilimsel projenin, Avrupa Birliği Fener-Balat Sıhhileştirme Projesi olduğu görülmektedir. Yukarıda da vurgulandığı gibi bu girişimle yalnız İstanbul'da değil, Türkiye genelinde ilk kez salt turizm hedefinden uzak, kendi kullanıcısı ve Balat'ı Balat yapan dokusuyla koruma gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Kuşkusuz bu programın ilk etabında ulaşılan başarı, ancak ortaya koyulan ilkelerin sürekliliğinin sağlanmasıyla, asıl hedeflenen "sürekli başarıyı" sağlayacaktır.

Ancak söz konusu projeye yönelik uygulamaların Haziran 2008'de bitiminden sonra başlayan yenileme alanı süreci, bütün bu çabaları tamamen farklı bir yöne sürüklemektedir. Sık sık üzerinde durulduğu gibi, yeni proje rant ağırlıklı yaklaşımıyla bir öncekinin sosyal içeriğinden uzaktır. Söz konusu olan ne Balat sakinlerine daha iyi koşullar sağlamak ne de Balat'ın geleneksel fiziksel yapısını korumaktır. Bu projeyle Balat, gerek sosyal gerekse fiziksel yapısıyla tamamen farklı bir kullanıcı grubuna hizmet edecek ve bu özel tarihi bölgenin taşıdığı değerler –geriye dönüşü olmayacak bir biçimde– ortadan kaldırılmış olacaktır.

Ağustos 2014

Kültür Varlıklarını Korumada Toplum Bilinci ve İstanbul Tarihi Yarımada Özelinde Fener-Balat-Ayvansaray'ı Son Bilgiler Işığında Değerlendirme

Şeniz Atik

Giriş

Bu yazı, Türkiye'de kültür varlıklarını koruyarak onlarla barışık yaşamanın tarihi kente kattığı değerleri anımsamak ve 2005 yılında yürürlüğe giren yenileme yasasıyla İstanbul Tarihi Yarımadası'nda Fener-Balat-Ayvansaray özelinde bir değerlendirme yapmak için hazırlanmıştır.

Günümüzde, dünya ölçeğinde devasa bir kent olan İstanbul, büyülü güzelliğinin yanı sıra, geçmişi ve konumuyla da emsalleri arasında öne çıkmıştır. Asya ve Avrupa gibi iki önemli kıtanın kesişme noktasında, bağımsız bir kent devleti ve iki büyük imparatorluğun başkentliğini yapmış olan İstanbul –diğer bilinen isimleriyle, antik dönemlerde *Byzantion*, *Nea Roma*, *Constantinopolis*; Osmanlı döneminde *Der-i Saadet*, *Der-i Devlet*, *Asitane*, *el-Farruk*, *Belde-i Tayyibe* gibi isimlerin yanı sıra *Kostantiniye* ve 18. yüzyıldan itibaren İslambol, günümüzde ise İstanbul olarak isim-

lendirilen kent– yaşamını binlerce yıldır kesintisiz olarak sürdürmektedir.[1] Bu özelliğiyle canlı höyük statüsünde olan antik kent, arkeoloji literatüründe "Tarihi Yarımada" olarak isimlendirilmektedir. Burada yapılacak bir kazı çalışmasında arkeolojik buluntuya rastlanmaması mümkün değildir.[2]

Neolitik dönemden başlayarak günümüze kadar İstanbul'un hemen her dönemine ait yerleşmeleri içinde barındıran Tarihi Yarımada (Suriçi), bu özellikleri nedeniyle 1985 yılında UNESCO'nun Dünya Kültür Mirası Listesi'ne girmiş; İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 12.07.1995 gün ve 6848 sayılı kararıyla kentsel ve tarihi, kentsel ve arkeolojik; Sur-u Sultani içi birinci derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir. 26.08.1995 ve 6898 sayılı geçiş dönemi yapılanma koşulları ve kullanım şartları kararının 4. maddesi, Tarihi Yarımada kentsel ile tarihi sit alanlarında yapılacak olan tüm kazıların İstanbul Arkeoloji Müzeleri denetiminde ve makine kullanılmaksızın elle yapılması şartını getirmiştir. Bu karar 2008 yılına kadar tüm planlara işlenmiştir. 11.08.2011 tarihine kadar geçerliliğini sürdüren plan notlarına dayanarak Kültür Bakanlığı Kültür Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nün kazı sondaj ruhsatnamesiyle bu alanların tümünde yapılan kazı çalışmaları (sondaj-araştırma, inşaat temel kazıları), İstanbul Arkeoloji Müzeleri tarafından bilimsel esaslara dayalı olarak yapılmaktadır. Halen İstanbul'un en büyük kazılarından birinin yapıldığı Yenikapı'daki Marmaray ve metro kazıları da bu çerçevede değerlendirilerek sürdürülmektedir. Burada yer alan Theodosius liman alanı da kentsel ve tarihi sit alanı içinde yer almakta ve bu alanda kazılar bilimsel esaslara göre gerçekleştirilmektedir.[3]

İstanbul'un önemli kalıntılarından, Bizans İmparatoru II. Theodosius tarafından MS 5. yüzyıl başında yaptırılmış olan kara surlarının doğusunda bulunan Sulukule bölgesi ile Haliç kıyılarındaki Fener-Balat ve Ayvansaray bölgeleri de kentsel ve tarihi sit sınırları içinde yer almaktadır. Bunlardan Sulukule, İstanbul'un Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait su sistemleri, Bizans dönemi kara surları, Mihrimah Camii gibi çok sayıda somut kültür varlığını ba-

rındıran önemli bir bölgedir. Yenikapı'da olduğu gibi buradan da Lycos Deresi geçmektedir ve bu alanın da bir Neolitik yerleşmeye ev sahipliği yapmış olma ihtimali son derece yüksektir. Bu alanda, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında müze denetiminde yürütülmeye çalışılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkartılan duvarlar, mezarlar, Osmanlı dönemine ait su şebeke sisteminin parçaları ile çok sayıda farklı dönemlere tarihlenen pişmiş toprak çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Özellikle Hellenistik dönem (MÖ 330-30) keramikleri burada çok eski bir dokunun varlığının kanıtları olarak ortaya çıkmıştır.[4] Bu buluntuların tümü bir arkeolojik alanın değerlendirilmesi, tarihlendirilmesi ve anlaşılabilmesi için son derece önemlidir. Ancak Tarihi Yarımada'nın kentsel ve tarihsel sit alanı içinde yer alan Hatice Sultan ve Neslişah mahallelerinde (Sulukule) hazırlanan yenileme projesi kapsamında, İstanbul Arkeoloji Müzeleri denetiminde yapılan son dönem kazılarıyla ilgili olarak bu alanların "kentsel ve tarihi sit olduğu ve ilgili kurulun müze denetiminde kazı yapma kararının, bu denetimin müzenin kazı yöntemini belirlemesi anlamına gelmediği" gibi tartışmalar ortaya atılmış ve yüklenici firma tarafından müzenin denetimi dışında, büyük iş makineleriyle sondajların içinden başlanarak tahribatla kazı yapılmıştır.[5]

İstanbul'un iki yakasını bu kez denizin altından birleştirecek olan Marmaray Projesi kapsamında yapılan çalışmalar da dahil olmak üzere, İstanbul genelinde yapılan tüm yapılaşma ve ulaşım çalışmaları, bir taraftan İstanbul'un tarihi geçmişine ışık tutarken, diğer taraftan bu çok zengin kültürel mirasın koruması konusunda sıkıntılar yaratmaktadır.

Tüm dünya ülkeleri ve araştırmacıları için de çok önemli olan İstanbul Tarihi Yarımada sınırları içinde kalan bölge, çok önemli kalıntıların bulunduğu alandır ve bu alanda yapılması planlanan büyük ölçekli altyapı çalışmaları ve planlamalarda durumun dikkate alınması, çalışmaların kontrollü ve yasal denetimli olarak yürütülmesi gerekmektedir. Burada önemli sorun, Tarihi Yarımada gibi çok önemli bir bölgenin koruma amaçlı imar planının neredeyse günümüze kadar yapılmamış olmasıdır.[6]

Tüm yasal işlemler tamamlandığında ve arkeolojik çalışmalara kontrollü olarak başlandığında dahi, Sulukule ve Fener-Balat'ta olduğu gibi, kültür varlıklarının korumasına yönelik ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunların en başında, kazılarla ortaya çıkarılan kültür varlıklarının nasıl ve ne kadarının korunması gerektiği konusu gelmektedir. Böyle durumlarda korumanın yoruma açık olması sorunu daha da içinden çıkılmaz bir duruma taşımaktadır. Sonuçta, kimilerine göre kalıntıların tümünü korumak, kimilerine göre de hiç korumamak gibi bir durum yaratılmaktadır. Ayrıca bu konuda hiçbir bilgisi ve fikri olmadığı halde yetkiliymiş gibi görüş beyan edenler olduğunda, konu daha da karmaşık ve çözümsüz hale gelmektedir. Ancak her konuda olduğu gibi bu konuda da bugüne kadar yapılan doğru uygulamalar gözden geçirilerek koruma yasası ve kurallarına uyulmalı, uygulamalar yasa ve yönetmelikler çerçevesinde ve uluslararası koruma kuralları da dikkate alınarak yapılmalıdır.

Kültür Varlıklarını Korumanın Ölçüsü Nedir ve Ne Yapılması Gereklidir?

Kültür varlıklarını koruma, özellikle tarihi kentlerin gelişmesinde önemli bir sorun olarak ilk kez Avrupa ülkelerinde ortaya atılmış ve tartışılmıştır. Özellikle büyük kentlerdeki bu tür projelerle ilgili çözümlerin de üretildiği bir olgu gündeme gelmiş ve geliştirilmiştir. Konu, *kent arkeolojisi* olarak literatürde yerini almıştır.

Kent Arkeolojisi Nedir?

Kent arkeolojisi ya da kentsel arkeoloji, geleneksel arkeolojik kazı tekniklerinin kentsel alanların özel koşullarında uygulandığı bir yöntemdir. Bunun herhangi bir arkeolojik sit alanında yapılan bir kazıdan teknik olarak hiçbir farkı yoktur. Arkeolojik kazılar, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan kazı yapılması konusunda, kazı yapma ehliyeti olan kişi ya da kurumlar tarafından talep edilerek ve bu talebin Bakanlar Kurulu tarafından onaylanması sonrasın-

da, bilimsel bir kazı ekibi tarafından yapılmaktadır. Kazı başkanları, bu meslekte doktorasını yapmış, arkeolojik kazı yapma konusunda daha önce yapılan kazılara katılarak deneyim kazanmış kişilerdir. Kazı sistemini ise kazı başkanı ya da kazı heyeti belirler. Devam eden süreçte bulunan tabakanın altına inilmemesi ya da bir alt tabakaya inilmesi kazı başkanının karar vermesiyle gelişir. Kazıda bulunan her objenin tabakası bellidir ve bu nedenle daha doğru ve emin olarak değerlendirme yapma imkânı vardır. Kazı yapılan alanın istem dışı izlenmesi ya da kazı alanına izinsiz girilmesi mümkün değildir. En önemlisi de, hiç kimse kazı yapan ekibe "acele edin, bu işi bir an önce bitirin" baskısında bulunamaz. Buluntuların yayımlanması için kimse sizi zorlamaz ya da kısıtlamaz. Çalışmaların sonucunun yayımlanması hem kazıda elde edilen bilgilerin geniş ölçekli olarak yayılmasına imkân tanır hem de kazıyı yapan kimsenin bilimsel kariyerine bir artı olarak kaydedilir.

Kent içinde yapılan kazılar ise, ya herhangi bir inşaatın temelinde ortaya çıkan rastlantı buluntular nedeniyle ya da Tarihi Yarımada'da olduğu gibi, genellikle Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları kararı gereğince, bölgedeki müzelerin kadrolu elemanları tarafından yapılmaktadır. Bu elemanlar her zaman arkeolog olmayabilir, kazı deneyimlerinin yeterli olup olmaması da –kadro yetersizliği nedeniyle– çoğu kez dikkate alınmamaktadır. Müze kadrosunda bulunan arkeolog, sanat tarihçi, tarihçi, antropolog, hititolog, sümerolog, epigraf vb. meslek gruplarından bir uzman, kentin herhangi bir bölgesinde yapılacak küçük ölçekli bir temel kazısında ya da Marmaray, Sulukule, Haliç kazıları gibi büyük ölçekli bir kazıda görevlendirilebilir.

Bu kazılar önceden planlanmadığı için, kent yapılaşmasının ya tam ortasında ya da bir sokak dokusunun herhangi bir yerinde küçük bir parça olarak, istenmeyen bir durumda ortaya çıkmaktadır. Örneğin, kent içinde 45 metrekarelik küçük ölçekli bitişik nizam bir sokak içi kazısında, yan binaların temellerinin altına inildiği durumlarda, yandaki binaların sağlama alınması ve sonrasında bu dar alanda kazı çalışmalarının yapılması çoğu zaman alanda çalışan ekip için de ciddi bir risk taşımaktadır. Bu durumda dahi

elde edilen veriler dikkatli bir şekilde belgelenmekte, daha sonra tüm bu bilgi parçacıkları tarihsel kentin geçmişi üzerine bilinenlere eklenmekte ve kentin tarihinin yeniden yorumlanmasına katkıda bulunmaktadır.

Sokak içindeki çok küçük alanlarda yapılan kazılarda dahi sorunlar yaşanırken, kent içinde yapılan çok büyük projelerdeki kazıların yönetiminin de kolay olmayacağı açıktır. Özellikle Tarihi Yarımada gibi geçmişi ve kimliği belli antik kentler söz konusu olduğunda, proje onayı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarının koşulları ve onayıyla, bölgenin bağlı bulunduğu müzenin denetiminde başlatılmakta ve gerçekleştirilmektedir.

Marmaray kazılarıyla başlayan süreçte, bu kazılar İstanbul içinde, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi bir proje olarak başlatılmıştır. Ancak, çalışmalar kazının kısıtlı bir sürede tamamlanması baskısı altında yürütülmeye çalışılmaktadır. Kazı akademik kurumlar tarafından yapılmadığı için de zaman zaman zorluklar yaşanmaktadır. Bu sıkıntıları aşmada, özellikle tarihi kentlerde problem olarak ortaya çıkan ve çözümünde sorunlar yaşanan projelerde ortak akıl ve akademik çalışmaların devreye girmesi önemsenmelidir. Kentin gelişmesinin sağlanmasının yanı sıra, kent dokusu ile siluetinin korunmasında ve ortaya çıkarılan buluntuların kentin yaşamına katılarak değerlendirilmesinde sistemli bir yapılanmaya gereksinim vardır. Ülkemizde hâlâ planlamalarda ve uygulamalarda, akademik çevrelerle belediyeler arasında çatışmaların yaşandığı bu konuda, yapılması gerekenlerle ilgili süreç nasıl yaşanmalı ve çözüm noktasına nasıl gelinmelidir?

Kültür varlıklarının korunmasına yönelik bu durumun yaşandığı ve çözümünün de arandığı Avrupa kentlerinde bu sürecin başlangıcı 16. yüzyıla kadar uzanmaktadır. 16. yüzyılda Roma'da başlayan ve günümüzde de artık bir sistem haline gelmiş olan modern kentsel arkeolojinin ilk örneklerinden biri, Ortaçağ Londra'sında inşaat çalışmaları sırasında bulunan yerleşim izleri ve arkeolojik buluntuların kaydının tutulması olarak değerlendirilen bir çalışmayla başlamıştır.[7] Ancak bu dönemde yapılan kayıtlar arkeologlar tarafından değil, mühendisler tarafından amatör olarak

yapılmıştır. Sistemli kentsel arkeoloji çalışmaları ise 20. yüzyılda İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlamıştır.[8] Savaş sırasında yoğun hava saldırılarına maruz kalarak önemli ölçüde zarar gören Avrupa kentleri, savaş sonrasındaki yeniden yapılanma sürecinde altlarındaki arkeolojik miras gerçeğiyle karşılaşmış; bu keşifle birlikte Avrupa kentlerinin kökeni ve tarihsel sürekliliğiyle ilgili sorular gündeme geldiğinde arkeoloji kente yönelmiştir.[9] Savaş sonrası arkeolojisinin iki önemli teması vardır:

İlk olarak, 1930'larda arkeolojinin vurgusu gömülü anıtlardan gömülü yerleşime (*settlement archaeology*) kaymıştır. Arkeolojideki bu yeni "yerleşim" vurgusu kentsel arkeolojinin ayrı bir disiplin olarak gelişimine katkıda bulunmuş, ortaya çıktığı günden beri yerleşim, kentsel arkeolojik çalışmaların başlangıç noktasını oluşturmuştur.

Savaş hasarının sonucu olarak büyük şehirlerdeki başlıca yapılar üzerinde çalışılmaya başlanmıştır. Normal koşullar altında arkeolojik açıdan incelemeye müsait olmayan katedraller, büyük kiliseler, piskopos ve kraliyet sarayları savaş sonrasında beklenmedik bir şekilde incelemeye müsait hale gelmiştir.

İki farklı yapıdaki bu verilerle ilgili çalışmalar başladığında, koruma talepleri de gündeme gelmiş; bu durum, kentlerdeki hızlı yapılaşma ve yeni yerleşim olgusuyla karşılaştığında çözüm arayışlarına yönelinmiştir.

Yeni yaklaşımın amacı, süratle yapılan kazılarla, yeni yapılaşmadan zarar görecek olan arkeolojik kalıntılarla ilgili toplanabildiği kadar bilgi toplamak olmuştur. Bu da kentsel arkeolojinin bir disiplin olarak gelişimine katkı sağlamıştır. Bu durum, kentsel arkeoloji kavramının öncüsü olan *kurtarma kazıları* yaklaşımını doğurmuştur. Çalışmalar savaştan en çok zarar gören Almanya, Polonya ve Sovyetler Birliği'nin güneyinde yoğunlaşmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonucu oluşan tahribat kentsel arkeolojinin doğmasına yol açmakla birlikte, kentsel arkeolojinin esas gelişimi, savaştan daha çok tahrip olan bazı şehirlerdeki imar hareketleri sonucunda olmuştur. Modern inşaat yöntemlerinin eski inşaat metotlarından çok daha yıkıcı olması sebebiyle, kent altındaki arke-

olojik mirasın imar hareketlerinden önemli derecede zarar görme olasılığı çok yüksek, hatta kaçınılmaz olmuştur.

1960'larda başlayan ve azalmış olmakla birlikte günümüzde de devam eden imar hareketleri, bir anda tüm Avrupa'ya yayılmış ve savaştan fazla zarar görmemiş olan İngiltere, İskandinav ülkeleri, Benelüks ve Fransa gibi ülkeleri etkisi altına almıştır. 1960'ların sonuna doğru ise, kentsel arkeolojik katmanların imar çalışmaları uğruna yok edilmesi, İngiliz arkeolojisinin en önemli problemi olarak gündeme gelmiştir.[10]

Gelişen süreçte kentsel arkeolojinin elinde bu güçlükle baş edebilmek için iki araç mevcuttur; yeni yapı teknikleri kadar hızlı gelişen arkeolojik araştırma yöntemleri ve yerleşime odaklanmış, iyi formüle edilmiş araştırma hedefleri.[11] Tüm kentsel arkeoloji projelerindeki ana tema aynıydı: "Çok katmanlı bir yerleşim olarak kent nasıl gelişmiştir?" Kentsel arkeolojiye bakış açısı ise "kentlerde arkeoloji" yönündeydi ve henüz genel planlamanın bir parçası olarak görülmemekte, sadece yıkım öncesi kurtarma kazılarını ve planlama öncesi arkeolojik açıdan tavsiyeleri içermekteydi.

Bu noktada kültürel mirasın korunması için çalışan çeşitli örgütler, Avrupa Konseyi tarafından arkeolojik kazıların yönetiminde ortak bir tutum saptanması amacıyla, konuyu tüm yönleriyle tartışarak uluslararası yasal bir çerçeve oluşturmak üzere 1969 yılında Londra'da bir araya gelmiş ve Arkeolojik Mirasın Korunmasına Yönelik Avrupa Sözleşmesi'ni (*European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage)* hazırlamıştır.[12] Bu belge, her ne kadar tehdit altında bulunan Avrupa arkeolojik mirasının korunması için ulusal bir envanter hazırlanması, kazıların nitelikli kişiler tarafından yapılarak bilimselliğinin garanti altına alınması, kazılardan elde edilen bilginin yayılması, izinsiz kazıların engellenmesi vb. konularda üye ülkelerin sorumluluklarını tanımlamaktaysa da,[13] henüz arkeolojik kazı ve araştırmaların, planlama çalışmalarıyla birlikte ele alınması düşüncesini taşımamaktadır.

1972 yılında UNESCO tarafından Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme (*Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*) im-

zalanmış ve üye ülkeler Dünya Mirası alanlarını etkili bir biçimde korumak ve sunmak amacıyla, kültür mirasının korunmasını geniş kapsamlı bir planlama süreciyle bütünleştirerek, kültür varlıklarını toplum yaşamına katmak için gerekli yasal, yönetsel, bilimsel, teknolojik, finansal vb. önlemleri alma konularında politikalar benimsemeyi kabul etmişlerdir.[14] Bu sözleşmeyle ilk kez kültür mirasının çağdaş kent yaşamıyla bütünleşmesinin önemi vurgulanmıştır.

1970'li yıllarda yeni gelişmelerin kent merkezlerinde yarattığı tehdit gün geçtikçe artmaya devam ederken, bu tehdidin yarattığı kaygıya yönelik ilk çalışma, aynı yıllarda kentsel arkeolojide en hızlı gelişmeyi yaratan İngiltere'den gelmiştir.

1972 yılında İngiltere'de, Galler ve İskoçya'nın tarihi kentlerinde arkeoloji ve planlamayla ilgili "Tarihin Erozyonu" başlıklı bir rapor hazırlanmış, hemen arkasından Avrupa Konseyi[15] tarafından 1975 yılı Avrupa Miras Yılı olarak ilan edilmiştir. "Geçmişimiz İçin Bir Gelecek" sloganıyla bir dizi etkinliği de içeren bu düzenlemeler, aslında Avrupa mimari mirasını korumak amacıyla gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, Avrupa Konseyi tarafından Ekim 1975'te yayımlanan ve bir dönüm noktası olarak adlandırılan Amsterdam Bildirgesi'nde Avrupa mimarlık mirasının korunması kent ve ülke planlamasının hedeflerinden biri olarak belirlenmiş; yasal, yönetsel, ekonomik, sosyal yönleri gözetilen ve toplumun her kesiminin katılımını öngören, bütünleşik bir koruma modeli olarak önerilmiştir.[16] Bu uluslararası platform, kentsel arkeoloji kavramını başlatan ve arkeologların planlama sürecine katılımını sağlayan bir gelişmeyi ortaya koymuştur.

Bu çerçevede Avrupa Mimari Miras Yılı'nın bir parçası olarak Oxford'da, Avrupa şehirlerinin arkeolojisine adanmış uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. Kentsel arkeoloji ya da diğer bir ifadeyle kent arkeolojisi, kavram olarak Londra ve Winchester'daki çalışmalar sonucu yerleşmiş, İngiltere'den diğer Avrupa ülkeleri ve dünyaya yayılmıştır.[17]

1970'li yıllarda Avrupa kentleri içinde yoğun olarak yapılan inşaatların sonucunda ortaya çıkarılan arkeolojik kültür katları-

nı kurtarma, belgeleme ve gerektiğinde değerlendirme olarak karşımıza çıkan kent arkeolojisi, günümüzde o kentin değerini artıran bir unsur olarak da önem kazanmaya başlamış, UNESCO[18] ve benzeri pek çok kuruluş özellikle tarihi çok eskilere dayanan kentleri bu anlamda koruma altına almış, bunların korunması yönünde proje geliştirmeye ve yaptırımlar uygulamaya başlamıştır. Türkiye, UNESCO'ya üye ülkeler arasında onuncu sırada yer almasına ve 4895 sayılı yasayla bu katılımı onaylamış olmasına rağmen, özellikle tarihi kentlerdeki kültürel mirasın korunması konusunda halen ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Özellikle İstanbul Tarihi Yarımada gibi çok önemli özelliklere sahip, tarihi, kültürel ve doğal değerlerini korumuş olan bölgeler bir bütünlük içinde ele alınmamaktadır. Bu sürecin en önemli bileşeni olarak da planlama kurumunun parçalanması olgusu öne sürülmektedir.[19] Buna göre yirmiden fazla kurumun birbirlerinden bağımsız yürüttükleri planlama ve projelendirme çalışmaları kentleri biçimlendirmektedir.

Kimi yerlerde çok iyi niyetle koruma planları yapılmasına, hatta Tarihi Kentler Birliği gibi oluşumlar kurulmasına rağmen, özellikle büyük rantların söz konusu olduğu İstanbul Tarihi Yarımada gibi çok önemli bölgelerde, korumadan bahsetmek imkânsız hale gelmektedir. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarının kararlarına ve diğer resmi denetim kurumlarına rağmen, yapılan planlamalarda ve mimari projelerde gerek kent siluetinin gerekse toprak altında bulunan tarihi doku ve kalıntıların dikkate alınmadığı, basına yansıyan tahribat haberlerinden ve bölgede resmi kurumlar tarafından tutulan raporlardan[20] anlaşılmaktadır.

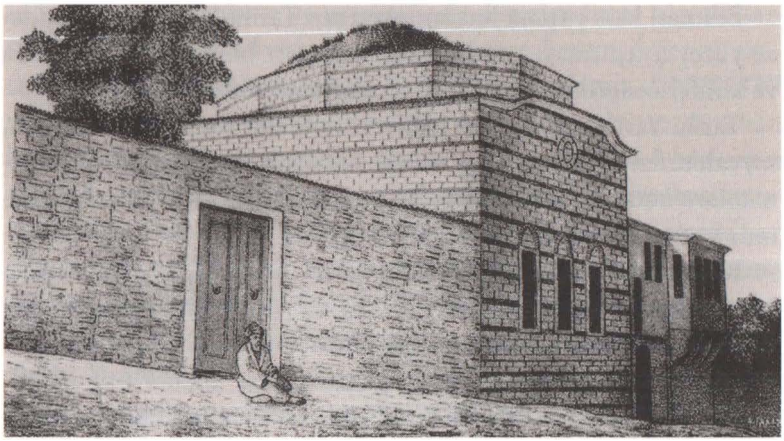
Çok değerli olduğu hemen her fırsatta ifade edilen Tarihi Yarımada, arkeolojik açıdan henüz araştırılması tamamlanmamış bakir bir höyüktür. Üzerinde kent yaşamının hâlâ devam ediyor olması bu çalışmaların yapılmasını engellemekte, hatta imkânsız kılmaktadır. O nedenle Tarihi Yarımada'da büyük çaplı bilimsel bir kazı talebi yapılamamaktadır. Yapılan kazılar yukarıda da belirtildiği gibi sadece zorunlu hallerde yapılan rastlantı kazılardır. Bu kazıların sonuçları da, Yenikapı kazıları örneğinde olduğu gibi, arkeoloji dünyasını şaşırtacak sürprizlerle doludur.

Bilimsel kazı yapma imkânı olmayan Tarihi Yarımada'da sadece yüzey araştırması yapılmakta, sonuçları bilimsel toplantılarda ve konferanslarda sunulmakta ve yayımlanmaktadır.

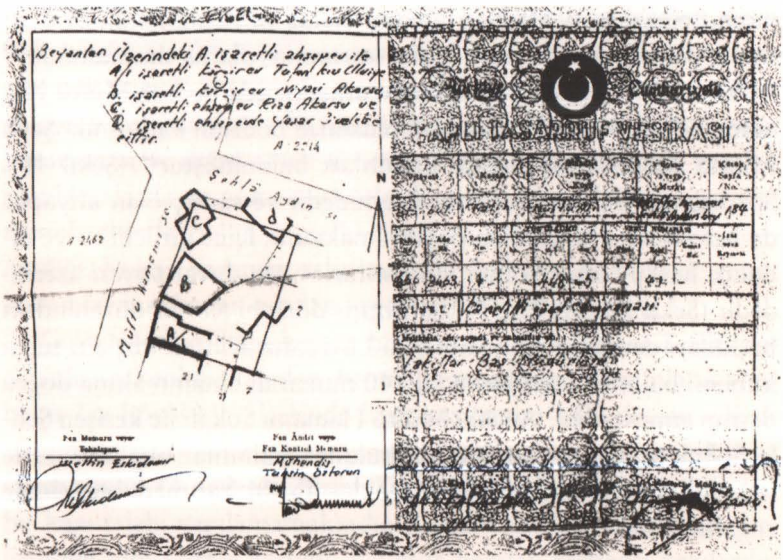
Tarihi Yarımada sınırları içinde var olduğu antik kaynaklardan, seyyahlardan, tarihçilerden ve anı yazılarından bilinen, yakın zamanlara kadar ayakta kalmış olan birçok mimari yapının bile nerede ve nasıl olduğu hâlâ bilinmemektedir.

Buna çarpıcı bir örnek; Kandili Güzel (Şekil 16, 17, 18) ve Şeyh Murad mescidlerine (Şekil 19, 20, 21, 22) ait altyapı kalıntılarının 2000 yılındaki suriçi yüzey araştırmaları sırasında bulunmasıdır.[21] Günümüzde her iki yapının da üzerinde yeni binalar bulunmaktadır. 19. yüzyıla ait tasvirleri yoluyla tespit edilen bu yapıların[22] Bizans döneminde inşa edildiği, Osmanlı döneminde ise camiye çevrildiği düşünülmektedir. Araştırmaya göre Kandili Güzel Mescidi'nin kalıntıları 2000 yılında, Cibali Müftü Hamamı ile Şehla Aydın sokaklarının kesişme noktasında, Müftü Ali Mahallesi'nde (pafta 456, ada 2463, parsel 1448'de) bulunmuştur (Şekil 18). Yapının doğu duvarı Müftü Hamamı Sokak'ta 92 numaralı evin altında, yüksekliği 2 metreye kadar korunmuş olarak durmaktadır.[23]

Yine 2000 yılında yapılan aynı araştırmada bu kez Müftü Hamamı Sokak 49 ve 43 numaralı binaların bodrum katlarında Şeyh Murad Mescidi'nin altyapı kalıntıları bulunmuştur[24] (Şekil 19). Söz konusu binalar mescidin üzerindedir ve sarnıç olan altyapısı da her iki bina tarafından paylaşılmaktadır. İçine girilebilen ve oldukça harap olmuş bölüm, dört sütun ve altı duvar *payesi* üzerindedir (Şekil 20, 21, 22). Erken Bizans dönemi *Korint* düzenindeki başlıkları devşirme olan yapı eski Lavrentus Kilisesi'dir; altı tuğla kubbesi bulunan yapı yanındaki 40 numaralı binanın altına doğru devam etmektedir.[25] Ancak, Müftü Hamamı Sokak ile kesişen Şehla Sokak'ta, ahşap evin altında bulunan kalıntılar bugün dozerle yok edilmiş durumdadır. Bu örnekler Tarihi Yarımada genelinde çoğaltılabilir.

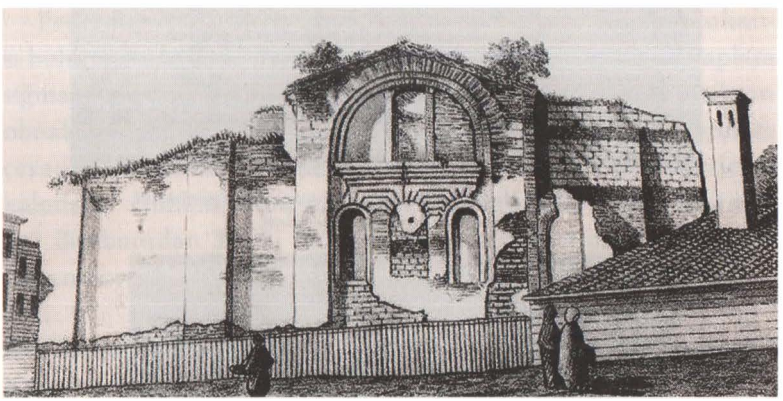
Şekil 16: Cibali Müftü Hamamı ve Şehla Aydın sokaklarının köşesinde bulunan, öncesinde Aya İlias Kilisesi, sonrasında Pür Kuyusu Mescidi ve Kandili Güzel Mescidi olarak bilinen yapının gravürü (Kaynak: A.G. Paspati, Byzantinai Meletai [Topografika kai Istorikai] Meta Pleyston Eykonon, *1877).*

Şekil 17: Kandili Güzel Mescidi arsasının Vakıflar Baş Müdürlüğü'ndeki çaplı tasarruf vesikasındaki konumu (Ferudun Özgümüş arşivinden).

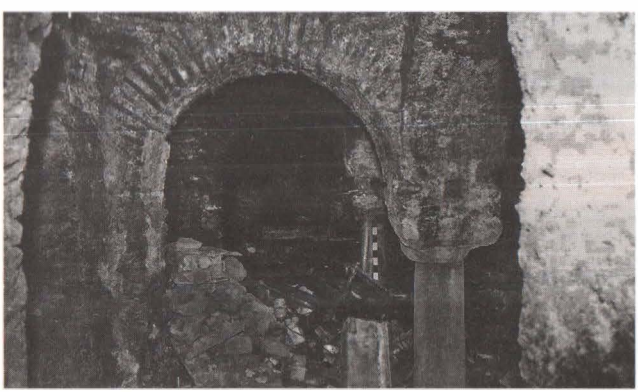
Şekil 18: Kandili Güzel Mescidi'nin günümüzdeki kalıntısı (Ferudun Özgümüş arşivinden).

Şekil 19: Müftü Ali Mahallesi, Müftü Hamamı Sokağı 49 ve 43 numaralı binaların bodrum katlarında altyapı kalıntısı bulunan Şeyh Murad Mescidi'nin görüntüsü (Kaynak: A.G. Paspati, Byzantinai Meletai [Topografika kai Istorikai] Meta Pleyston Eykonon, *1877).*

Şekil 20: Şeyh Murad Mescidi'nin günümüze kalan görüntüsü (Ferudun Özgümüş arşivinden).

Şekil 21: Şeyh Murad Mescidi'nin günümüze kalan görüntüsü (Ferudun Özgümüş arşivinden).

Şekil 22: Şeyh Murad Mescidi'nin günümüze kalan görüntüsü (Ferudun Özgümüş arşivinden).

Fener, Balat ve Ayvansaray'da Son Yıllarda Yapılan Yüzey Araştırmalarında Sağlanan Veriler

Tarihi Yarımada'da Fener, Balat ve Ayvansaray bölgesinde, daha önce bilinen kalıntılar ve bu bölgede son yıllarda yapılan yüzey araştırmaları sonucunda sağlanan bilgiler yayımlanmıştır. Son çalışmalar Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle, Ferudun Özgümüş ve Ken Dark tarafından 1-15 Temmuz 1999 tarihleri arasında İstanbul'un Ayvansaray ve Balat semtlerinde, Yedikule'de Mermer Kule ile Altın Kapı arasındaki bölgede;[26] 2000 yılında ise Fener-Ayakapı-Cibali-Unkapanı'nda[27] gerçekleştirilmiş ve yayımlanmıştır.[28]

Bu araştırmalar Tarihi Yarımada'nın en önemli bölgelerinden olan Fener-Ayvansaray ve Balat semtlerinde çok kısıtlı bir süre içinde yapılmıştır ve bölgenin tamamını kapsamamaktadır. Bölge çok uzun yıllar araştırma ve çalışmaya veri sağlayacak birikime sahiptir. Burada verilenler sadece birkaç yıllık bir araştırmanın sonuçlarıdır ve bölgedeki araştırmalar henüz tamamlanmamıştır.

Fener-Balat-Ayvansaray bölgesinde ayakta pek çok yapı kalıntısı bulunmaktadır. Bu çalışmada yer verilmeyen kalıntılar kitaplara sığmayacak yoğunluktadır ve burada verilmesi bilinenlerin tekrarı olmaktan öteye geçmez. O nedenle burada amaçlanan şu sorulara cevap vermektir: Bugüne kadar bilinmeyen hangi bilgiler nerelerde kalmıştır? Günümüz araştırmacıları bunları nasıl değerlendirmiştir? Biz buradan Tarihi Yarımada'nın geleceği için nasıl bir ders çıkarmalıyız?

Son Araştırmalarda Bölgede Yeni Saptanan Önemli Kalıntılar ve Kısa Açıklamaları

Kalıntıların listesi:
Anemas Zindanları,
Ayvansaray Blakhernai Ayazması,
Ayvansaray Tokludede Sokağı ve Kariana *Portikosu*,
Ayvansaray Ebuzer Gifari Camii'ndeki kalıntı,

Balat Molla Aşkı Mahallesi Macarlar Yokuşu,
Balat Taksiarkhis Kilisesi'ndeki altyapı,
Balat Hreşdagabet Ermeni Kilisesi,
Salmatomruk Meryem Ana Kilisesi'ndeki kalıntı,
Salmatomruk Odalar Camii,
Salmatomruk Kasımağa Camii apsis kalıntısı,
Boğdan Sarayı Şapeli,
Mumhane Duvarları,
Fener Rum Patrikhanesi,
Aya Yorgi Andifoniti Potira Kilisesi,
Fener Mesnevihane Sokak'taki duvar kalıntısı,
Haliç Caddesi'ndeki sarnıç,
Haliç Caddesi'ndeki altyapı,
Tahir Ağa Tekkesi'ndeki altyapı,
Ayvansaray Aya Dimitri Ksiloporta Rum Kilisesi'ndeki altyapı.

Bunların yanı sıra, yapılan çalışmalarda mermer sütun başlıkları, kabartmalı parçalar,[29] korkuluk levhaları vb. mimari elemanlar da bölgede bulunan kalıntılar arasında yer almaktadır.

Anemas Zindanları'ndaki Çalışmalar[30]

Blakhernai Sarayı'nın bir parçası olan, Anemas Zindanları diye adlandırılan ve Orta Bizans dönemine tarihlenen şehir savunma sisteminin Ayvansaray'daki bu bölümü üzerinde daha önceki araştırmacıların bilimsel değeri yüksek birçok yayını bulunmaktadır. Son zamanlara kadar harap durumda bulunan bu yapı koruma altına alınmış, temizlenmiş, hatta ışıklandırılmıştır. Ancak önceki araştırmalardan sonra henüz kayıtlara geçmemiş kalıntıların tespit edildiği ileri sürülmektedir.[31] Burada bulunan iki Orta Bizans kulesinin arkasında 14 bölüm halindeki altyapının üzerinde, çay bahçesi yakınında, bir *hipokaust* (merkezi ısıtma) sistemi tespit edilmiştir[32] (Şekil 23). Yaklaşık 4,15x1,95 metre ölçülerindeki bu *hipokaust*, almaşık duvar tekniğiyle (taş-tuğla karışımı) yapılmış olup içindeki payelerden üç tanesi günümüze kadar gelebilmiştir. Önceleri Orta Bizans dönemi bir hamama ait olabileceği düşünülen bu sistemin,

Şekil 23: Anemas Zindanları'ndaki hipokaust kalıntıları (Ferudun Özgümüş arşivinden).

daha sonra burada var olan bir Osmanlı konağının hamamının külhanı olabileceği düşünülmüştür.[33] Son araştırmalarda ise sistemin, burada var olduğu kayıtlardan da anlaşılan bir Türk evinin hamamına ait olduğu ileri sürülmüştür. Bunun Bizans yapısının çok değişikliğe uğramış hali veya tamamen Bizans malzemesiyle yapılmış geç dönem Türk *hipokaust*u olabileceği sonucuna varılmıştır.[34]

Ayvansaray Blakhernai Ayazması'ndaki Çalışmalar

Blakhernai Sarayı ve Mahallesi, Constantinus Surları'nın dışında ve surlarla çevrili, büyük olasılıkla Haliç'in sonuna kadar devam eden Cosmidion Yolu üzerindeki yerleşmelerden biridir. 5. yüzyıla kadar yönetsel özerkliğe sahip Blakhernai Mahallesi'nde bir kilise, bir hamam, bir tiyatro, bir saray, bir *nymfaion*, 167 ev, iki revak vb. olduğu[35] ve geniş bir alanı kapsadığı bilinmekte ise de konumu ve işlevi hâlâ bilinmemektedir.[36]

Blakhernai bölgesinde Meryem'e ithaf edilmiş Bizans ayazmasından çok az kalıntı vardır. Bunlardan biri sepet biçimli, diğeri

Korint üslubunda, 6. yüzyıla ait iki sütun başlığıdır. Ayazmanın suyunun bulunduğu yerdeki yeşil *breş* sütun gövdesi de kayda değer buluntu olarak son araştırmalarda yer almaktadır.[37]

Bölge son derece önemli olmakla birlikte, burada bugüne kadar zorunlu haller (kanalizasyon vb.) dışında herhangi bir kazı yapılmamıştır. Ancak Ebuzer Gifari Camii'nin bahçesinde olduğu gibi, kimi yerde toprak üstünde kimi yerde de toprağın yaklaşık 10 cm altında başlayan arkeolojik kalıntılar (Şekil 24), en iyimser haliyle kontrollü bir kazıda dahi dikkat edilmezse bilgi kaybına neden olabilir; buralarda yapılacak olan toprak altına giren otoparklı yerleşim projeleriyle de tamamen yok edilir. Bu bölgeler günümüze kadar korunarak gelmiştir; uluslararası anlaşmalarla da teminat altına alınmış[38] olan bu bölge bundan sonra da korunmalıdır.

Ayvansaray Tokludede Sokağı ve Kariana Portikosu

Ayvansaray'da Kafesçi Yumni Sokağı ile Tokludede Sokağı'nın kesiştiği yerde 1 numaralı evin altında, ayrıca Avcıbaşı Sokağı'nda, Toklu Dede Mescidi kalıntıları ve Kariana *Portikosu*'na ait iki büyük granit sütun gövdesine rastlanmıştır.[39] Millingen'e göre, İmparator Mavrikios (582-602) zamanında komplekse ait Kariana *Portikosu* üç nefli, iki katlı bir yapıydı ve içinde imparatorun çocukluğundan tahta çıkana kadar olan dönemi anlatan resimler vardı.[40] Müller-Wiener'e göre ise, 29x18,3 metrelik bu yapı bir kompleks halinde olup kilise, yaşlılar yurdu ve *Embolos*'dan (*portik*) meydana geldiği sanılmaktadır.[41] Burası Komnenos dönemi Blakhernai Sarayı'nın bir bölümü[42] ve son olarak da İmparator Theophilos'un (829-842) en büyük kızı Thekla'nın oturduğu yerin bir parçasıydı.[43] Theophilos'un aynı yerde Aya Thekla adında bir kilise yaptırdığı (Toklu Dede Mescidi) bilinmektedir.[44] F. Dirimtekin'e göre, bu *portiko* İmparator Heraklius'un yaptırdığı surlara kadar dayanmaktaydı.[45] 1909 yılında bu *portiko*'ya ait ve onun adını zikreden bir kitabe bulunmuş ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne götürülmüştür. Yapı 1950'de yıkılmıştır.[46] Toklu Dede Mescidi ise *portiko*'yla aynı kaderi paylaşmış ve günümüze çok az izi kalmıştır.[47]

Ayvansaray Tokludede Sokağı'ndaki Çalışmalar ve Son Durum

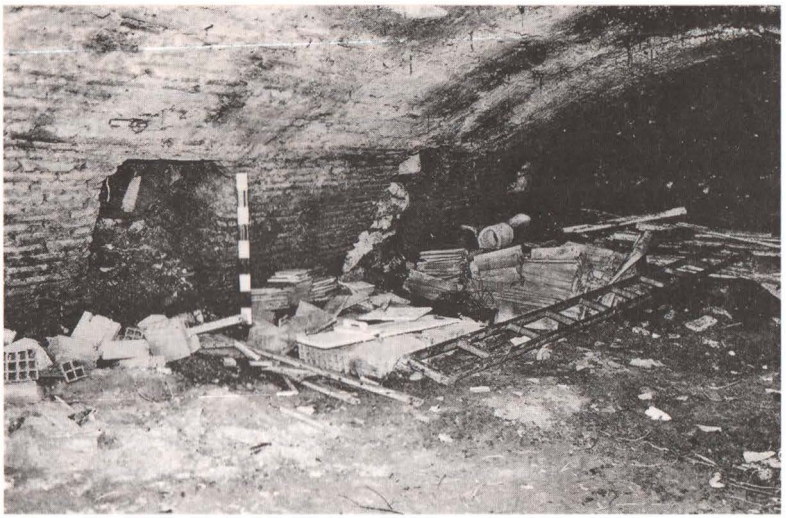
Bu çalışma, ayazmanın çok yakınında Tokludede Sokağı ile Yumni Sokağı'nın kesiştiği yerde yapılmıştır. Yumni Sokağı'na bakan 1 numaralı evin sokağa bakan duvarının temeli, birkaç sıra tuğladan meydana gelmiş eski bir Bizans duvarı olup sonradan Toklu Dede Mescidi diye anılan eski Bizans kilisesinin günümüze kalan tek parçası olarak kayıtlara geçmiştir. Günümüzde duvar ziftle kaplandığından tuğla sıraları fark edilmemektedir.[48]

Ayvansaray Ebuzer Gifari Camii'ndeki Blakhernai Sarayı Kalıntıları

Ayvansaray Marul Sokak 38 numarada bulunan ve yapıldığı tarih tam olarak tespit edilemeyen bu mescidin avlusunda Blakhernai Sarayı'na ait büyük altyapı kalıntıları ve beşik tonozlu mekânlar tespit edilmiştir (Şekil 25) ve bunlar üzerinde çalışmalar devam etmektedir[49] (Şekil 24 ve 25). Mumhane Duvarları diye adlandırılan (Şekil 26) ve kısmen Blakhernai Sarayı'nın savunmasına ait olan duvarların kuzey ucu ile Blakhernai Sarayı'na ait altyapı kalıntıları günümüze çok iyi korunarak gelmiş önemli kalıntılardır.[50] Theodosius Surları'ndan daha önce yapıldığı anla-

Şekil 24: Ayvansaray'da Ebuzer Gifari Camii'nin bahçesinde bulunan Blakhernai Sarayı kalıntılarının günümüzdeki görüntüsü (Ferudun Özgümüş arşivinden).

Şekil 25: Blakhernai Sarayı'na ait altyapı kalıntılarından günümüze kalan beşik tonozlu bir mekân görüntüsü (Ferudun Özgümüş arşivinden).

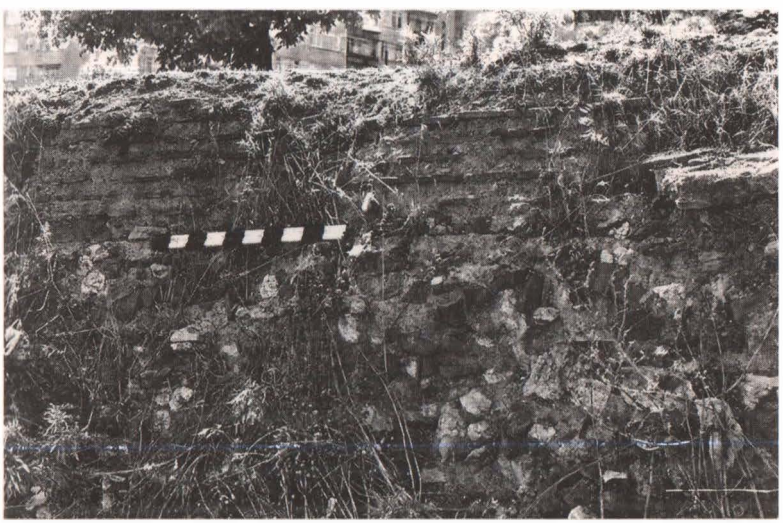
şılan ve sonradan Blakhernai Sarayı ile birleşen Mumhane Duvarları ve bu kalıntılar aynı hatta bulunmaktadır.[51] Kalıntılardan en önemlisi tuğladan bir beşik tonozdur. 12 metre uzunluğundaki bu tonozun açıklığı 4,62 metre, yüksekliği 1,83 metre olarak ölçülmüştür. Tamamen tuğladan yapılmış olan tonozun etrafında bazı duvar kalıntıları da mevcuttur. Tonoz 3 cm kalınlığındaki tuğla ve 4,5 cm kalınlığındaki harçla örülmüştür. İçinde iki niş bulunur. Yan kalıntıların bir üst yapıyı taşıdığı ileri sürülmektedir.[52] Etrafı günümüz binalarıyla çevrili olan tonozun bulunduğu bahçe içinde Orta Bizans dönemine ait olması muhtemel duvar kalıntıları saptanmıştır.[53]

Balat Macarlar Yokuşu'ndaki Bizans Kalıntıları

Balat-Ayvansaray sınırındaki bu kalıntıların (Şekil 27), 14. yüzyılda yaşayan Theodor Metokides'in saray kalıntıları olduğu ileri sürülmektedir.[54] Önemli arkeolojik kalıntılara sahip olan Macarlar Yokuşu'nun bugüne kadar fazla dikkat çekmemiş olduğu belirtilmektedir.[55]

Şekil 26: Mumhane Duvarları diye adlandırılan ve kısmen Blakhernai Sarayı'nın savunmasına ait duvar kalıntıları (Ferudun Özgümüş arşivinden).

Şekil 27: Macarlar Yokuşu, Balat-Ayvansaray sınırındaki duvar kalıntıları; 14. yüzyılda yaşayan Theodor Metrokides'in saray kalıntıları olduğu ileri sürülmektedir (Ferudun Özgümüş arşivinden).

Şekil 28: Balat, Ayan Caddesi 25 numarada bulunan Taksiarkhis Kilisesi'ndeki mezar steli (Ferudun Özgümüş arşivinden).

Burada çapı yaklaşık 2 metre olan bir tonoz ile bunun 5 metre kuzeyinde 30 metre uzunluğunda bir istinat duvarı tespit edilmiştir. Ayrıca bu duvarın kuzeyinde bir *phiale* (manastır kompleksinde kilise önündeki çeşme) kalıntısı mevcuttur.[56] Yedi sıra tuğla dizisi olan bu Bizans duvarının Osmanlı döneminde çok fazla değişikliğe uğramış olduğu anlaşılmaktadır. Bu konudaki çalışmalar devam etmektedir.[57] Molla Aşki Camii'nin arkasında kalan bu alan, Fatih Belediyesi tarafından halı saha olarak kullanılmaktadır.

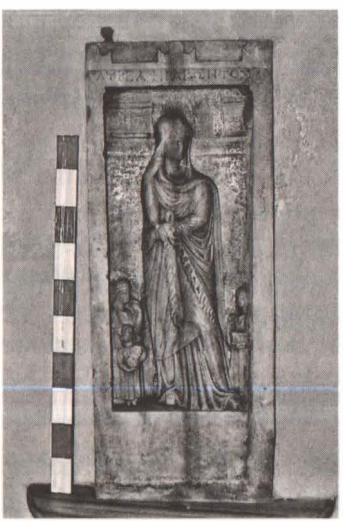
Balat Taksiarkhis Kilisesi

Balat, Ayan Caddesi 25 numarada bulunan bu Rum Ortodoks kilisesi 1730'dan önce yapılmış, 1833'te restore edilmiştir. Kilisenin avlusunda tonozlu küçük bir altyapı ile yine avludaki küçük bir şapelde bazı kabartmalı parçalar bulunmuştur (Şekil 28).[58] Avludaki bir altyapı 2,66 metre uzunluğundaki tuğladan beşik tonozla örtülüdür. Bugün odunluk olarak kullanılan kemerli girişi 0,80 metre eninde, 1,80 metre yüksekliğindedir. Aynı yerde küçük

bir şapelde, *orans* vaziyetteki (dua eder durumda) kanatlı bir figür de günümüze kadar oldukça iyi korunarak gelmiştir.[59] Aynı yerde su almak için kullanılan bir kuyunun düzgün tuğla işçiliği dikkat çekmiştir. Girişi çok dar ve su dolu olduğundan burada bulunan sarnıcın ölçüleri alınamamıştır.[60]

Balat Surp Hreşdagabet Ermeni Kilisesi Çalışmaları

Balat'ta Kamış Sokak 2 numarada bulunan, Surp Hreşdagabet Kilisesi[61] eski bir Rum kilisesi olan Aya Strati'nin üzerine inşa edilmiştir. Her ne kadar kaynaklar Aya Strati'nin eski bir Rum kilisesi olduğunu ifade etse de, hakkında şimdilik çok az şey bilinen bu yapının bir Bizans kilisesi olması ihtimalinin oldukça kuvvetli olduğu ileri sürülmektedir.[62] Ermeni Gregoriyan mezhebi litürjisinde ayazma geleneğinin olmadığı, Surp Hreşdagabet'in bir Ortodoks kilisesi üzerinde yer aldığından bir ayazmaya sahip olması dikkat çekici bulunmaktadır.[63] Ayazmadaki çalışmalarda Roma dönemine ait (2. yüzyıl) bir mezar steli (Şekil 29) ile ayazma suyunun çık-

Şekil 29: Balat Surp Hreşdagabet Ermeni Kilisesi'ndeki Roma dönemine ait (2. yüzyıl) bir mezar steli (Ferudun Özgümüş arşivinden).

tığı yerde yaklaşık 6. yüzyıla ait mermer bir Aziz Artemios ikonası bulunmuş ve her ikisi de çok iyi durumda günümüze kadar gelmiştir.[64] Avluda üzeri beşik tonozla örtülü "L" planlı bir altyapı tespit edilmiştir.[65] Yaklaşık 7,30x4,80 metre ölçülerindeki tuğladan yapılmış bu altyapının genişliği 1,40 metredir. Yapı çok değişikliğe uğramış, adeta yenilenmiştir.[66]

Salmatomruk Meryem Ana Kilisesi'ndeki[67] Bizans Kalıntısı

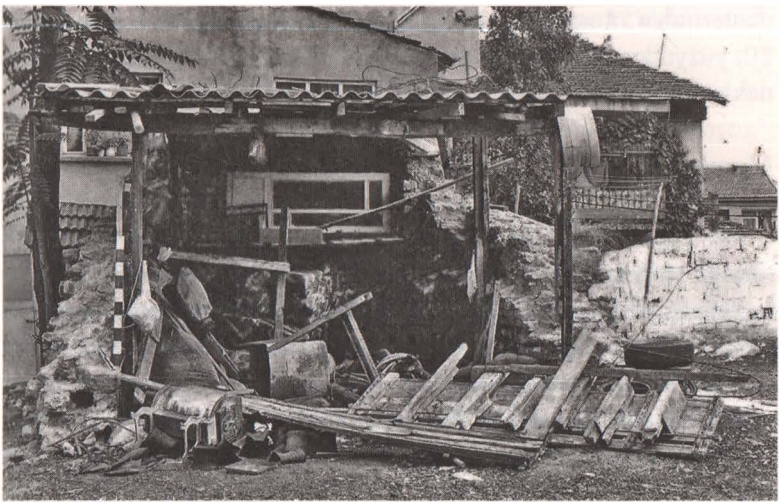
Kilisenin güneydoğusunda, dışarıda apsise bitişik, yaklaşık 3,5 metre yüksekliğinde ve tuğladan olan iç kısmı yuvarlak planlı bir Bizans kalıntısı tespit edilmiştir.[68] Erken 5. yüzyıl veya 6. yüzyıla tarihlenebilecek bu kalıntının konumu nedeniyle –kalıntı kilisenin güney nefi, apsisi ve günümüze ait kömürlüğün arasında sıkışıp kalmıştır– ne olduğu henüz saptanamamıştır; çalışmalar devam etmektedir.[69]

Salmatomruk Odalar Camii

Balat'ın güneyinde antik Petrion'a komşu (bugünkü Balat Kesmekaya) Salmatomruk Mahallesi'nde iki önemli Bizans yapısı için Müftü Hamamı Sokak'ta bir çalışma yapılmıştır.[70] Eski bir Bizans kilisesi olan Odalar Camii'nin bugünkü durumu eskisine göre pek değişmemiştir;[71] tek fark Odalar Camii'nin Müftü Hamamı Sokak'a doğru olan cephesini örten eski evin yıkılmasıyla tuğladan kemerli bir nişin ortaya çıkmasıdır.[72] Çok değişikliğe uğramış olan bu kemerli niş kalıntısının Orta Bizans dönemine (842-1204) tarihlendirilebileceği ifade edilmektedir.[73]

Salmatomruk Kasımağa Camii

Eski bir Bizans kalıntısından Osmanlı döneminde camiye çevrilmiş olan Kasımağa Mescidi'nin, yukarıda sözü geçen Odalar Camii ile birlikte, burada bir zamanlar var olan Petra Manastırı'nın parçaları olmasının mümkün olduğu ileri sürülmüştür.[74] Bugüne

Şekil 30: Boğdan Sarayı Şapeli'nin Balat Draman Caddesi'nde bulunan günümüzdeki kalıntısı ve görüntüsü (Feridun Özgümüş arşivinden).

kadar, yapı hakkında anlatılanların yanı sıra son araştırmalarda yapının güneydoğusunda bahçe içinde çok harap halde bir apsis kalıntısı bulunmuştur.[75] Bugüne kadarki çalışmalarda yer almayan bir apsis kalıntısının burada bir zamanlar var olan bir Bizans manastırının parçası olduğu ileri sürülmektedir.[76]

Boğdan Sarayı Şapeli

Yine aynı semtte Balat Kesmekaya'daki (Petrion) Boğdan Sarayı Şapeli'nin[77] son durumunun tespiti amacıyla yapılan araştırmada, buranın bir şapel olmakla beraber doğu-batı doğrultusunda değil, kuzey-güney aksında uzandığı saptanmıştır.[78] Draman Caddesi'nden girilebilen şapel, bugün lastik tamircilerinin ortasında, çok harap ve bakımsız durumdadır; adeta çöplük olarak kullanılmaktadır (Şekil 30). Bina aslında iki katlıdır; bugün var olan alt kata ait kalıntı algılanamaz durumdadır. Kaynaklarda burada üç lahitin bulunduğundan bahsedildiği ve bir zamanlar bunların üstünün beşik tonozla örtülü olduğu bildirilmektedir.[79] Duvar örgüsü taş-tuğla

dizilerinden oluşan şapelde gizli tuğla tekniğinin de kullanıldığı[80] 10. yüzyıldan beri bilinen bu tekniğin Son Bizans dönemindeki örneklerinden biri olduğu ileri sürülmektedir.[81]

Mumhane Duvarı Çalışmaları

İlk yapılış tarihi İmparator II. Theodosius zamanı (408-450) olduğu söylenen bu duvarlar (Şekil 26) İstanbul'un o zamanki mahallelerini anlatan Latince *Notitia Urbis Constantinopolitanae*'ya göre 14. bölgeyi çevrelemektedir.[82] O dönemde Bizantion'dan ayrı olan bu komşu kasabanın etrafı surla çevrilidir ve içinde bir kilise, saray, hamam, tiyatro ve iki direkli cadde vardır.[83] 5. yüzyıl başlarında şimdiki kara surları yapıldığında, eski surlar yeni surlarla birleştirilmiş ve 14. bölge şehir içine alınmıştır. Bu bölgenin Haliç kıyısındaki ucu da kısmen sur dışında kaldığından bir Avar saldırısı sonrası, 627'de İmparator Heraklius (610-641) Blakhernai Surları'nı genişletmiş, 813'te de V. Leon (813-820) bunun önüne Pteron veya Pterion denilen Hisarpeçe'yi yaptırmıştır. 12. yüzyılda ise İmparator Manuel Komnenos (1143-1180) Ayvansaray'ı ve içindeki imparator sarayını korumak amacıyla surları daha batıya aldırmış, eski Blakhernai Surları içeride kalmıştır. Bugün Mumhane denilen surlar bunlardır.[84]

Bu eski surlardan günümüze ne kaldığını araştırmak üzere Ayvansaray'ın en güneyindeki Tekfur Sarayı'nın ucundan başlayarak Ayvansaray-Avcıbey Mahallesi, Şişhane Caddesi'ndeki Alparslan İlkokulu'ndan Eğrikapı Mumhane Caddesi ve oradan da İvaz Efendi Camii'ne kadar olan bölge taranmış, hâlâ bazı kalıntıları görülen bu duvarların fotoğrafları çekilerek ölçüleri alınmıştır.[85] F. Özgümüş ve K. Dark tarafından yapılan araştırmada en büyük tespit, Mumhane Duvarları'nın yoğun yapılaşma içinde kaldığı halde önemli kısmının korunmuş olarak günümüze kadar gelebilmesidir. En ilgi çekici olan kısmın da Ayvansaray Şişhane Caddesi, Avcıbey Mahallesi, Alparslan İlkokulu arkasındaki bölüm olduğu, 11,3 metre uzunluğunda ve 1,2 metre yüksekliğindeki günümüze kadar gelebilmiş bu duvarın beş sıra tuğlası halen sayılabilmekte ve

devamının da Eğrikapı Mumhane Caddesi numara 12'deki arsada görülebildiği ifade edilmektedir.[86] 3,87 metre uzunluğunda, beş sıra tuğla ve altı sıra kesme taştan oluşan almaşık duvar tekniğiyle örülmüş bu duvarın tuğla kalınlıkları 4,5 ve 5 cm olarak saptanmıştır.[87]

Fener Rum Patrikhanesi'ndeki Çalışmalar

Fener Rum Patrikhanesi'nde gerçekleştirilen çalışmalar sırasında Justinianus (MS527-565) dönemine tarihlenen bir İonik *impost* başlık bulunmuştur;[88] parçaya daha sonraki bir dönemde çift başlı kartal kabartması işlenmiştir. Aynı yerde Orta Bizans dönemine tarihlendirilen, Cosmos ile Damianos adlı iki doktor azizin monogramlarını taşıyan bir sütun başlığı ve birkaç küçük sütun başlığı parçası da görülmüştür. Patrikhane'nin en önemli buluntusu ise MÖ 1. yüzyıla tarihlenen ve üzerinde ΘΕΟΕΟΔΩΡΑΣ ΤΑΣ ΔΙΟΓΕΜΝΥ yazısı olan mermer bir mezar stelidir.[89] Bunlara ek olarak Palaiologoslar (1261-1453) dönemine tarihlenen başka bir mermer levhada ise "hükümdarlara hükmeden hükümdarların hükümdarı" anlamına gelenYunanca βασιλενς βασιλεων βασιλευων βασιλευουσι ifadesinin kısaltması olan dört adet "beta" harfi bulunmaktadır.[90] Patrikhane'de görülen en önemli parça avlu giriş kapısının üzerinde yer alan, Palaiologoslar'ın son dönemine ait, elinde *rotulus* tutan İsa büstüdür. Bunun tam karşısında, bir madalyon içinde elinde İncil tutan İsa tasviri ve yüzünün kırık olması nedeniyle kimliği tanımlanamayan ve küre tutan kanatlı bir figür bulunmuştur.[91]

Aya Yorgi Andifoniti Potira Kilisesi'ndeki Çalışmalar

Fener semtiyle Karagümrük arasında; Tevkii Cafer Mahallesi, Murat Molla Caddesi'nde 1730 yılına ait bu Rum Ortodoks kilisesinin kuzey nefinin altında 4x42x1,82 metre ölçülerinde ve 2,3 metre yüksekliğinde olduğu görülen, ancak duvarlarının sıvayla kaplı olması nedeniyle tarihi belirlenemeyen bir altyapı tespit edilmiştir. Kilisenin çevre duvarında ise 5. yüzyıla ait bir korkuluk levhası görülmüştür.[92]

Fener Mesnevihane Sokak'taki Duvar Kalıntısı

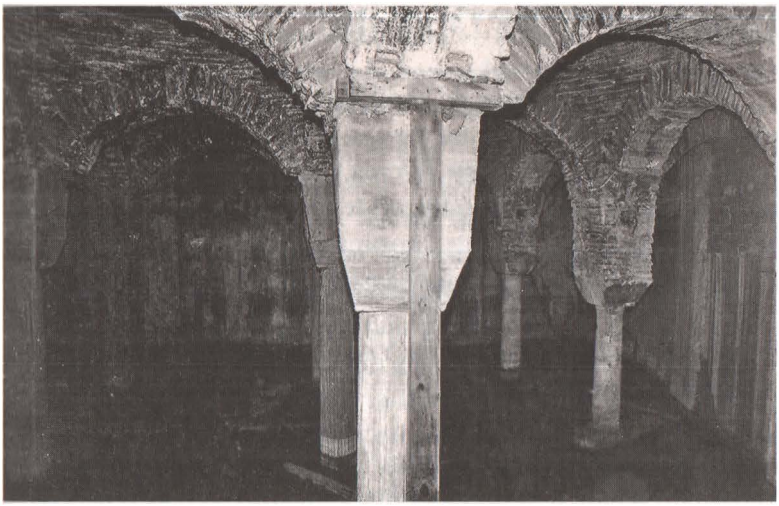
Fener semtinin güneyinde antik Petrion'a (Çarşamba-Kesmekaya) yakın, Mesnevihane Sokak'taki 45 numaralı evin karşısında, 6,5 metre uzunluğunda ve 2,9 metre yüksekliğinde, 12. yüzyıla ait olduğu tahmin edilen bir kemer ve tuğla duvar tespit edilmiştir. On beş sıra tuğladan meydana gelen bu duvar ve içi sonradan doldurulmuş kemer kalıntısının arazinin eğimine karşı yapıldığı ileri sürülmekte ve gerek Bizans gerekse Osmanlı döneminde bu tip örneklerin çokluğundan söz edilmektedir.[93]

Haliç Caddesi'ndeki Sarnıç

Fatih Sultan Mehmet Camii'nden Haliç'e inen yokuşun güneyinde, camiye çok yakın bir yerde 6 numaralı Fatih Apartmanı'nın yanında, harap durumda bir Bizans sarnıcı (Şekil 31) bulunmuştur.[94] On iki kubbesi ve dokuz sütunu ayakta kalabilen ve kayıtlarda adına rastlanmayan bu eski Bizans sarnıcının tarihi, sütun başlıklarının betonla kaplı olması nedeniyle saptanamamıştır. Konum olarak Büyük Otlukçu Yokuşu diye geçen bölgede Kirmasti Mescidi yakınındaki sarnıcın bu olup olmadığı da belirlenememiştir.[95] Buradaki çalışmalar devam etmektedir.

Haliç Caddesi'ndeki Altyapı

Fener'in güneyinde, Haliç Caddesi'ndeki 12 numaralı binanın yanında 16 payeye oturan ve 16 kubbesi olan iyi korunmuş bir altyapı, 2000 yılında yapılan bir yüzey araştırmasında bulunmuştur.[96] Kubbe-tonoz sisteminden ve 1x1 metre ölçülerindeki iri payelerinden, bulunduğu arazinin eğimi nedeniyle üzerindeki yapıyı desteklemek üzere yapılmış bir mahzen olduğu belirlenmiş,[97] 7,25x7,25 metre ölçülerindeki bu yapının tuğla kalınlığı 4,5 cm olarak saptanmıştır. Veriler, eserin Erken Bizans dönemine ait olduğunu göstermektedir.[98]

Şekil 31: Haliç Caddesi'ndeki bir Orta Bizans sarnıcı, 11-12. yüzyıl (Ferudun Özgümüş arşivinden).

Tahir Ağa Tekkesi'ndeki Altyapı

Haydar Mahallesi'nde Esrar Dede Sokak'ta bulunan Tahir Ağa Tekkesi'nin bahçesinde beşik tonozlu, oldukça büyük bir altyapı bulunmaktadır. Osmanlı döneminde elden geçmiş olan, 8,6x3,8 metre boyutlarında ve 2,8 metre yüksekliğindeki yapının, kullanılan malzeme ve giriş kemerinin özellikleri açısından Bizans dönemine ait olduğu ileri sürülmektedir.[99] Yapı, Osmanlı döneminde tekke şeyhleri tarafından çilehane olarak kullanılmıştır.[100]

Ayvansaray Aya Dimitri Ksiloporta Rum Kilisesi'ndeki Altyapı

Ayvansaray Kırkambar Sokak 12 numaradaki bu kilisenin kuzey nefinin apsise yakın olan bölümünde bir altyapı tespit edilmiştir.[101] Kuzeyinde bir apsisi bulunan ve Haliç Surlarına dayanan, üzeri beşik tonozla örtülü altyapı yaklaşık 6x2,25 metre ölçülerindedir. Kuzey ve güney duvarlarında bulunan iki setin geç dönemde yapıldığı ileri sürülmektedir.[102]

İstanbul'un Tarihi Yarımadası

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, Tarihi Yarımada bugünkü durumuyla henüz araştırması ve arkeolojik çalışmaları tamamlanmamış bir höyüktür. Burada yapılan her araştırma ve yeni buluntu tarihe yeni notlar düşmekte ve yeni bir bilgiyi günümüze taşımaktadır. Bu nedenle "korunarak geleceğe aktarılmasına" özen gösterilmesi gereken bir bölgedir.

Tarihi Yarımada'da Yapılan ve Yapılması Planlanan Yenileme Çalışmaları

Neolitik dönemden başlayarak[103] İstanbul'un her dönemine ait yerleşmeyi içinde barındıran, 1985 yılında UNESCO'nun Dünya Kültür Mirası Listesi'ne giren, İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 12.07.1995 gün ve 6848 sayılı kararıyla (kentsel ve tarihi, kentsel ve arkeolojik ve Sur-u Sultani içi arkeolojik) sit alanı ilan edilen Tarihi Yarımada, son yıllarda korumanın geri plana atıldığı yenileme projeleriyle gündeme gelmektedir. Tarihi Yarımada'nın belirlenen bölgeleri "yenileme projesi" adı altında kent dokusuna uygun olmayan yapılaşmalara sahne olmaktadır. Fener-Balat-Ayvansaray'da yapılması planlanan, Sulukule'de ise uygulamaya konulan yenileme projeleriyle (5366 sayılı yasaya dayanan ve birçok tartışmayı da beraberinde getiren projeler) İstanbul'un önemli arkeolojik kalıntılarının bulunduğu bölgede, geleceğe yönelik kaygı ve sıkıntı yaratan uygulamalar yapılmaktadır.

Tarihi Yarımada'daki projeler, uygulanan ve tasarlanan projeler olarak iki ana başlıkta toplanabilir.

Uygulaması Yapılmış Sulukule Yenileme Projesi

Bizans İmparatoru II. Thedosius tarafından MS 5. yüzyıl başında yaptırılan kara surlarının hemen doğusunda bulunan, Tarihi Yarımada'nın kentsel ve tarihsel sit alanı içinde yer alan

Hatice Sultan ve Neslişah mahallelerinde (Sulukule) uygulamaya konulan ve yukarıda bahsedilen yasa ve kurallar gereği İstanbul Arkeoloji Müzeleri denetiminde kazı çalışmalarına başlanan bir projedir. Bu proje, daha uygulama aşamasında proje sahipleri tarafından yapılan dozerli kazıyla gündeme gelmiş; bu alanda bulunan İstanbul'un Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait su sistemleri tahribata uğramış, alanda denetimli kazı olmasına ve kazı ekibinin karşı durmasına rağmen, Hellenistik dönem (MÖ 4. yüzyıl sonu-MÖ 1. yüzyıl) tabakaları da dahil olmak üzere arkeolojik katmanlar dozerlerle tahrip edilmiştir.[104] Tarihi Yarımada'nın diğer bölgelerinde olduğu gibi, bu bölgesinde de daha önce herhangi bir yüzey araştırması ya da kazı çalışması yapılmamıştır. Yenikapı'dan Marmara Denizi'ne dökülen Lycos Deresi buradan geçmektedir. Bu nedenle kesin olmamakla beraber, bu bölgenin de bir Neolitik yerleşmeye ev sahipliği yapmış olma ihtimali son derece yüksektir.

Bu alanın hemen yanı başında yükselen Bizans dönemi kara surlarının içinde yer alan bölgede, Mihrimah Camii başta olmak üzere çok sayıda somut kültür varlığı da bulunmaktadır. Kara surlarının çok yakınında başlatılan inşaat, çevre etkileşimi açısından da, bu haliyle görsel kirlilik yaratmaktadır.[105] Bölgede İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'nün denetiminde yürütülmeye çalışılan arkeolojik kazılarda 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında ortaya çıkartılan duvarlar, Geç Roma döneminden Bizans dönemine uzanan çok sayıda mezar (MS 4. yüzyıldan başlayan), Osmanlı dönemi su şebekesi sistemi kalıntıları ve çok sayıda farklı dönemlere tarihlenen pişmiş toprak kap ve parçaları, cam kap ve parçaları, madeni eşya ve parçaları, çok sayıda sikke gibi buluntuları da içermektedir.[106]

Fener, Balat ve Ayvansaray Bölgelerinde Yapılmış ve Yapılması Planlanan Projeler

Birinci proje, Tarihi Yarımada'da başlatılan Fener-Balat semtlerinin rehabilitasyon projesidir. Bu proje, fiziksel iyileştirme kadar

sosyal iyileşmeyi de ön planda tutan bir çalışma olarak 1998 yılında başlamış ve 2008 yılında tamamlanmıştır. Proje, burada yaşanan ekonomik, sosyo-kültürel ve fiziksel çöküntüyü de durdurmak amacına yönelik, uluslararası birçok aktörü de aynı amaç çerçevesinde bir araya getiren, tarihi konut alanlarında uygulanan bireysel çalışmaları kamu mücadelesine dönüştüren; yöntemi, finansmanı ve hedefleriyle örnek bir proje olarak dikkat çekmektedir. Projenin programı; konut restorasyonu, sosyal rehabilitasyon, tarihi Balat çarşısının canlandırılması ve katı atık yönetimi başlıklarıyla sıralanabilecek dört değişik konuda çalışmayla yürütülmüştür.[107] Programın en önemli yaklaşımı ise semt halkının kararlara ve uygulamaya etkin katılımını öngörmesi, proje sonrasında doğacak değer artışlarından yaşayanların en az derecede etkilenmesi için çeşitli önlemler alınmasıdır. Proje hem fiziksel, hem ekonomik hem de sosyal bir yeniden yapılanmayı planlayan çok boyutlu bir proje olarak yorumlanmış ve başarılı bulunmuştur.[108]

Fener-Balat'ta uygulamaya konulacak ikinci (yeni) proje ise; yine Fatih Belediyesi öncülüğünde bu kez yenileme çalışmaları olarak, özel bir şirket ile belediye arasında yapılan anlaşmayla ve birinci projeden çok farklı bir yapılanma ve anlayışla yürütülmektedir. Avan proje aşamasında, projeyle ilgili bilgiler sadece internet sitesinde yayımlanan ve projenin tanıtımının yapıldığı sınırlı bilgilerle ve proje aktörlerinin görüşmeler sırasında verdikleri bilgilerle sınırlı kalmıştır. Burada Fatih Belediyesi'nin, "kentin çöküntü haline gelen alanlarını yeniden kente kazandırarak bu alanları yeniden yaşanabilir, yaşatılabilir hale getirmeyi" amaçladığı proje, özel sektör ve kamu ortaklığına dayandığı için, yerel halk bu sürece dahil edilmemiştir. Çünkü proje, bölgeye yeni bir sosyal sınıfın gelmesini amaçlamakta ve bu hedef doğrultusunda şekillenmektedir. Özel sektör bu projenin bir an önce hayata geçirilmesi için, bölgenin öneminin ve hassasiyetinin gerektirdiği yasa ile ilgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarının kararlarını da hiçe sayarak, tahribatlı kazı yaparak çalışmalara başlamıştır.[109] Sonuç olarak, bu projenin hayata geçirilmesinin önkoşulu olan Bölge Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun kararlarına aykırı dav-

rarışlarda bulunarak kamu kurumlarıyla karşı karşıya gelirken, sivil toplum kurumları ve bölge halkıyla bütünleşmeyen bu projede başlangıçtan itibaren çatışmalar yaşanmaktadır.[110]

Aynı alanda uygulanmakta olan iki farklı anlayış ve farklı yapılanmayla başlayan projelerin birincisinde, yani "rehabilitasyon" projesinde başarılı sonuç alınırken, "yenileme" projesinde çatışmalar daha başlangıç aşamasında yaşanmaya başlamıştır.[111] Yukarıda örneği verilen her iki proje de aynı alan için üretilmiştir. Amaç her ikisinde de kültür mirasının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması ise, uygulanmış ve başarısı görülmüş bir projenin devam etmesi ve bölgede yaygınlaştırılması gerekirken, bundan vazgeçilerek kolay bir yoldan, amacına uygun olmayan arayışların ve anlayışların hayata geçirilmesinin gerekçeli bir açıklaması olmalıdır. Bu da hem yasalarla örtüşmeli hem de bölge insanının kabullenebileceği ve anlayış gösterebileceği ölçeklere uymalıdır.

Tarihi Yarımada gibi çok özel bölgelerde yapılacak projelerde, bir bütünü oluşturan alanların bölünüp parçalanarak, farklı projeler ve farklı uygulamalarla hayata geçirilmesi, hem bölgenin bütünsel özelliğini yitirmesine neden olacağı hem de ulusal ve uluslararası yasa ve sözleşmelere aykırı olacağı için karşı durmalara ve yukarıda örnekleri görüldüğü gibi her konudaki çatışmalara da zemin hazırlamaktadır.[112] Kültürel mirasın yaşatılarak korunması "kültürel sürdürülebilirlik" açısından son derece önemlidir. Tarihi konut alanları yapıldığı dönemin mimari yapım tekniklerini, malzemelerini ve özellikle de konut alanı olduğu için yaşam biçimlerini yansıtmaktadır. Çünkü kültürel miras, yaşam kültürünün zenginliğinin ve geçmişte varılan teknik düzeyin belgesidir. Bu nedenle kültür varlıklarının sahip olduğu birçok değerin yitirilmemesi için korunmaları gerekmektedir.[113]

Son dönemde, tarihi kent içi konut alanlarındaki sosyal ve fiziksel doku için sorunlar yaratacağı düşünülen yenileme projelerinde, sadece fiziksel ve ekonomik yeniden yapılanmayı hedefleyen ve sosyal dokuyu yok eden bir süreç başlatılmıştır. Bu anlayış birçok sosyal sorunu da beraberinde getirirken, her proje yeni bir çözümsüzlüğün ve çatışmanın da kaynağı olmaktadır. Kentin gerek

üst yapıdaki mimari dokusu, gerekse her an yeni keşiflerin kaynağı olan, araştırılması ve kazısı henüz tamamlanmamış Tarihi Yarımada'daki toprak altı kalıntılar çözümsüzlükler doğuran bu yeni süreçte büyük zarara uğramaktadır.

Tarihi Yarımada'daki parçalı yapı içinde, uzun tartışmalar sonrasında hayata geçirilerek tamamlanan yenileme projelerinden birisi olan Sulukule Projesi, yenileme projelerinin ilki olarak başlamış ve başlangıç safhasında tarihi dokuya verdiği zararla kamuoyunda gündem yaratmıştır. Projeye yapılan resmi itirazlar dikkate alınmamış, mahkemeye yapılan müracaatlarda yürütmeyi durdurma kararları alınamamış ve proje tamamlanma aşamasına gelmiştir. Yapılaşmanın tamamlandığı ve hatta yapıların yeni sahiplerine teslim edilmesine günler kala, 4. Bölge İdare Mahkemesi projeyi oybirliğiyle iptal etmiştir. Fatih Belediyesi ve TOKİ'nin binaları teslim etme aşamasında, daha önce İstanbul Mimarlar Odası, İstanbul Şehir Plancıları Odası ve Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği tarafından ayrı ayrı açılan her üç davanın da kazanılmış olması bir rastlantı değildir. Burada yanlış bir başlangıçla, ağır işleyen adalet mekanizması geriye dönüşü olmayan önemli kayıplar yaratmıştır. Fiziksel olarak üst yapıdaki tarihi ve mimari mekânları içeren kent dokusu yok olurken, onunla birlikte yaşayan kültürel birikimin de geri dönüşü olmayan bir tahribat sürecine girdiği, hatta yok edildiği gerçeğiyle karşı karşıya gelinmiştir. Burada geciken mahkeme kararları da artık önemini yitirmektedir. Çünkü kentin değişen fiziksel dokusu sosyal dokuyu değiştirmiş, hatta yok etmiştir. Bir başka yaklaşım ve anlayışla, sosyal dokunun yeniden oluşturulması adına, bölgenin eski sakinlerinin buraya yeniden dönmeleri sağlansa dahi, artık ruhunu yitirmiş bir dokuda o sosyal yapının da değişmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla burada da bir geri dönüşümden bahsetmek artık mümkün görünmemektedir.

Sonuç

Tarihi çevrelerin yenilenmesinde başvurulacak yöntemler son derece önemlidir. Bu yöntemlerde esas amaç "koruma" olmalıdır.

Koruma, projenin gerçekleştiği alana ve o alanın özelliklerine uygun; fiziksel yıpranmanın önüne geçebilen, mevcut dokuyu doğru yöntemlerle koruyarak gelecek kuşaklara geçmişi yansıtacak biçimde aktaran; bunu yaparken günümüzün gerekleri çerçevesinde şekillenen "yaşanabilir mekânlar" yaratarak bölgenin kullanımına da imkân sağlayan katılımcı projelerle yapılabilir.

Sonuç olarak tarihi, kültürel ve doğal değerlerin kent ölçeğinde bir bütünlük kazandığı bölgelerden olan Fener-Balat-Ayvansaray bölgesi, Tarihi Yarımada'nın da ayrılmaz bir parçasıdır. Bu nedenle Tarihi Yarımada'da bütüncül bir yaklaşımla, sosyal yönü güçlü, ekonomik ve fiziksel iyileşmeyi hedefleyen ve herkesin çıkarlarının savunulduğu projelerin yaratılması son derece önemlidir. Bu durumun yukarıda bahsi geçen ve tahribat yaratan yenileme projeleriyle değil, üst yapının olabildiğince korunduğu, restorasyonların ön plana alındığı rehabilitasyon projeleriyle gerçekleşebileceğinin, bunun için ise yeni bir başlangıcın gerektiğinin altının çizilmesinde yarar vardır. Bu kapsamda yapılacak iyileştirme çalışmalarının, yerleşik nüfusun çıkarlarını gözeten ve ihtiyaçlarına cevap veren, onların yaşamını sürdürecek bir sürekliliği sağlayan ekonomik bir projeyle de desteklenmesi, Tarihi Yarımada'nın geleceğinin de korunmasına katkıda bulunacaktır.

İstanbul Tarihi Yarımada'nın korunmasıyla ilgili başlıca sorunlardan biri de, bu çok önemli bölgenin Koruma Amaçlı İmar Planı'nın iptal edilmiş olmasıydı. Tarihi Yarımada'nın 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı, 11.08.2011 tarih ve 4728 sayılı İstanbul 4 Numaralı Koruma Bölge Kurulu tarafından düzeltmelerle onaylanmış ve bu çerçevede yeni kurallar tanımlanmıştır. Tarihi Yarımada'nın korunmasında iyi bir başlangıç olması düşünülen bu son gelişmenin, Tarihi Yarımada'nın korunmasına ve yaşatılmasına hizmet edip etmediği gelişen zaman içinde sonuçlarıyla ortaya çıkacaktır.

Nisan 2015

NEOLİBERAL KENT POLİTİKALARININ TARİHİ KENT MEKÂNLARI ÜZERİNDEKİ TEHDİDİ

Neoliberal Kent Politikaları Gereği "Kentsel Yenileme" Adı Altında Yok Edilen Tarih ve Bu Bağlamda Fener-Balat-Ayvansaray Sürecinin Değerlendirilmesi

Çiğdem Şahin

Giriş

Bu çalışma kapsamında ilk ele alınan konu, neoliberal sermaye birikim modelinde kentlerin artan önemi ve küresel kentler yoluyla küresel pazara eklemlenmedir. Bunun nedeni, bugün ekonomik, sosyal, siyasal, hangi konu ele alınırsa alınsın herhangi bir çözümleme yapılmak istendiğinde, öncelikle ele alınan konunun genel dünya düzeni, başka bir deyişle mevcut kapitalist sistem ve sermaye birikim modeli içindeki yerinin ve işlevinin sorgulanmasıyla işe başlama gerekliliğidir. Herhangi bir konuda mevcut sistemin genel işleyişinden bahsetmeden doğrudan konunun anlatımına geçilmesi durumunda, hem o konuda yer alan olgunun sistem içindeki yerinin ve işlevinin anlaşılmasında hem de ona dair gerçekliklerin ve sistemle olan bütünsel ilişkinin kavranmasında sorunlar yaşanacaktır. Şöyle ki, eğer orman içindeki bir ağaçla ilgili bir çalışma söz konu-

suysa, önce o ağacın içinde bulunduğu genel ortamın, yani ormanın anlatılması gerekir. Çünkü bütün ağaçlar, içinde bulundukları ormanı var eden koşullarda kendilerini yeniden ürettiği ve ormanı ayakta tutan aynı dengelerle ayakta kalabildiği için ormanı bilmek aynı zamanda tek tek ağaçların yaşama ve ayakta kalma koşullarını bilmek anlamına gelmektedir. Bu yüzden ormandaki herhangi bir ağaç hakkında doğru bilgiden bahsedebilmek için, önce onun ait olduğu ormana dair doğru bilgileri aktarmak gerekir.

Bugün evlerimiz, mahallelerimiz bir nedenle yıkılıyorsa; ormanlarımız, tarihi alanlarımız, bu çalışmada ele alınan Fener-Balat-Ayvansaray tarihi bölgesi yıllarca korunduktan sonra imara ve inşaata açılıyorsa; devlet okulları, kamu binaları özelleştirilip otellere, alışveriş merkezlerine (AVM) dönüştürülüyorsa, bütün bunların "mevcut sermaye birikim modeli" ve onun kendini yeniden üretme koşullarıyla ilişkisi olduğunu kabul etmek gereklidir. Bugün Fener-Balat-Ayvansaray'da neler olduğunu, buraların neden yıkım kapsamına alındığını ve genel olarak Türkiye'de kentsel dönüşüm süreci denildiğinde ne anlamak gerektiğini anlatabilmek için öncelikle mevcut dünya sistemi çerçevesinde günümüz kapitalist sermaye birikim modeliyle neoliberal kent politikalarının bağlantısını kurmak ve bu kapsamda da mevcut birikim modelinin iki önemli ayağı olan *kentsel dönüşüm* ve *küresel kent* olgularını açıklamakla işe başlamak gerekir. Ardından da, Fener-Balat-Ayvansaray özelinde olanlar şüphesiz Türkiye genelinde uygulanan politikalardan bağımsız olamayacağı için, neoliberal kent politikaları ve mevcut sermaye birikim modelinin Türkiye'deki yansımalarıyla konuyu sürdürmek doğru olacaktır. Son bölümde ise makalenin ana teması olan Fener-Balat-Ayvansaray süreci, hem daha önce anlatılan neoliberal kent politikaları bağlamında hem de Türkiye'deki kentsel dönüşüm uygulamaları çerçevesinde enine boyuna irdelenerek çalışmanın genel değerlendirme bölümüne gelinecektir. Genel değerlendirme bölümünde sürecin yasal altyapısı olan 5366 sayılı yasanın uygulanması ve Fener-Balat-Ayvansaray sürecinde ortaya çıkan sorun ve eleştirilere, İstanbul'un diğer bütün mahallelerindeki deneyim ve sorunlar da eklenerek, Türkiye'deki kentsel dönüşüm

sürecinin genel değerlendirmesinin yanı sıra sürecin genel bir eleştirisi de yapılmış olacaktır.

Neoliberal Sermaye Birikim Modelinde Kentlerin Artan Önemi ve Küresel Kentler Yoluyla Küresel Pazarlara Eklemlenme

Bir birikim sistemi olan kapitalizm, sermaye birikiminin kesintisiz sürmesi için her dönem farklı koşullar yaratır ve bu şekilde kendini yeniden üretir. Bu süreçte kendisi değişirken çevresini de değiştirir, dönüştürür; doğayı, çevreyi, insanı, önüne çıkanların tümünü tereddütsüz kullanır, gerekirse tahrip eder, yıkar, yok eder. David Harvey sermayenin bu değiştirme ve dönüştürme gücünü, özellikle de krizlere çözüm olarak coğrafyayı nasıl kullandığını şöyle ifade etmektedir:

> Kapitalizm "uzamsal çözümler" bulmadan yapamaz. Krizlerine, çıkmazlarına kısmi çözüm babında ara ara yeni coğrafi düzenlemelere gider. Hem genişler hem faaliyetlerini yoğunlaştırır. O halde kapitalizm, kendi imajına uygun bir coğrafyayı sürekli olarak yeniden inşa eder. Tarihin belli bir aşamasında sermaye birikimini kolaylaştırmak için belli coğrafi profiller, ulaşım ve iletişim için üretilmiş alanlar, altyapısal ve uzamsal örgütler üretir. Sonra bunları alaşağı eder; daha ileri bir safhadaki birikime yol açmak için yeniden düzenler.[1]

Günümüz küresel kapitalizminde düzenleme kentler üzerinden yapılmaktadır. Kent, ticari kapitalizmin tüccar kentlerinden sonra, bugün yeniden sermaye birikiminin asli unsurlarından biri haline gelmiştir. Özellikle Küresel Kent, artık kapitalizmin sadece kendini yeniden üretmek için ihtiyaçlarına göre düzenlediği, şekillendirdiği coğrafi bir yapı olmaktan çıkmış, bizzat kendisi alınır satılır bir metaya dönüşerek sermaye birikiminin en önemli üretim girdilerinden biri olma işlevini üstlenmiştir. Bugün artık dünya ekonomilerinin küresel pazara küresel kentler aracılığıyla eklemlendiği, kendisi var olurken içinde bulunduğu coğrafyayı, mekânı, en önemlisi de kenti

yeniden ürettiği oldukça karmaşık, dinamik bir süreç söz konusudur. Edward Soja, kentin değişen bu işlevini coğrafyayla ilişkilendirerek sürece "yeni bölgecilik" adını vermekte ve bu süreçte bölgelerin, özellikle de her bölgede yer alan küresel kentin, günümüz esnek ekonomisinin temel dinamiğini oluşturma özelliğiyle bugün tarihte hiç olmadığı kadar öneminin arttığını söylemektedir.

> Küresel ekonomide her ne oluyorsa kentin içinde olmaktadır ya da kentle ilişkilidir; kent artık bütün hayatımızı, davranışlarımızı, yaşam tarzımızı şekillendirmekte, uygulanan ekonomik ve siyasi politikalar, sosyo-kültürel yapı, her şey kent tarafından belirlenmektedir.[2]

Coğrafya ve mekân, aslında tarih boyunca da kapitalizmin sermaye birikim sürecinde kullandığı önemli unsurlar olmuştur. Örneğin, feodal sistem içinde küçük bir ticari sınıf olarak var olan burjuva sınıfı kendi sistemini, yani kapitalizmi o dönemde belli sınırları olan, belli işlevleri bulunan kentlerde yeşertmiştir; ticari kapitalizm kentlerde doğmuş, kentlerde yükselmiştir. Çağlar Keyder'e göre, kentler daha ilk doğduklarında ticaretin, yönetimin, hizmetlerin ve din hiyerarşisinin odaklaştığı yerlerdir. Günümüzde kentlerin öneminin bu kadar artmasının nedeni sanayi kentlerinden hizmet kentlerine doğru yeniden bir dönüş olmasıdır. 1750'den sonra, iki yüzyıla yakın bir dönem, kentler üretimin toplandığı mekânlar olarak bir süre işlev değiştirmiş, günümüz küresel kapitalizminde ise kentler tekrar sanayiden arındırılarak eski rolüne, hizmet rolüne geri dönmüştür. Bu süreçte üretici sermayenin toplam sermaye içindeki payı azalmış, hizmet sektörünün payı artmıştır. Hizmet sektörünün büyümesi ile kentin öneminin artması arasında önemli bir bağlantı bulunmaktadır. Keyder'in ifadesiyle söylersek:

> ... Hizmet sektörü hem yatırım hem de yaratılan gelir açısından öne geçmiş durumdadır. Bu yüzden yapılan yatırımın önemli kısmının sadece şehirlerde bulunan birtakım faaliyetlerde yoğunlaşması zorunludur; yani şehirlerin dışında gerçekleşmeyecek bir hizmet sektörü odaklaşması şehirlerin ön plana çıkmasını gerekli kılmıştır.[3]

Çalışmanın başında da belirtildiği gibi, kapitalizm kendini yeniden üretirken kenti de kullanmakta, değişen ihtiyaçlarına göre her dönem farklı bir kent imajı ortaya çıkarmaktadır. Bunun sonucu olarak kente dair süreci tanımlayan olgu ve kavramlar da dönemden döneme değişmektedir. Örneğin, bir dönem kentleşme olgusuna "gecekondulaşma", "varoşlaşma", "sanayi kenti" gibi kavramlar eşlik ederken ve o dönem kapitalizmi, kent olgusu ve sanayi olgusunu birbiriyle bağdaştırırken; günümüzde kentleşme "soylulaştırma", "yerinden etme", "küresel kent", "hizmet kenti" gibi kavramlarla anılmakta ve kentleşme önemli ölçüde "kentsel dönüşüm" süreciyle açıklanmaktadır. Günümüz küresel kapitalizmi küresel kentleri üretmiş, küresel kentlerin inşa süreci de kentsel dönüşüm olgusuyla gerçekleştirilmiştir. Kentsel dönüşüm olgusunun dünyada yaygınlaşmasıyla kentler metalaşmaya, bir üretim girdisi haline gelerek sermaye birikimine hizmet etmeye başlamıştır. Hatta sermaye birikimi bizzat kentin kendisinden ve içinde üretilen hizmetlerden sağlanmaya başlamıştır. Bu süreç, aynı zamanda günümüz kapitalizminin kendini üretme koşulları ve gelişim evresiyle de son derece uyumludur. Küreselleşme süreciyle birlikte uluslararası sistemle entegre olup dışarıya açılan kentler, özellikle küresel kentler hem uluslararası sermayenin birbiriyle bütünleştiği rant mekânları haline getirilmiş hem de uluslararası sermayenin yeni rekabet sahasını oluşturmuşlardır. Artık girişimci kentlerden söz edilmeye başlanmıştır. Gelişmiş kapitalist ülkelerde son yirmi yılda kentsel yönetimle ilgili bir yön değişiminden bahseden David Harvey bu geçişi şöyle ifade etmektedir:

> 1960'lara özgü "idari" yaklaşım 1970'ler ve 1980'lerde adım adım tanıtıcı ve "girişimci" hareket biçimlerine dönüştü. Özellikle son yıllarda, gelişmiş kapitalist dünyadan yükselen, ekonomik gelişmeye girişimci bir yaklaşım benimseyen şehirlerin pozitif fayda elde edeceğine ilişkin genel bir uzlaşma görülüyor. Dikkat çekici olan, bu uzlaşmanın ulusal sınırları ve hatta siyasi partileri ve ideolojileri de aşıyor olmasıdır.[4]

Harvey ayrıca, kent girişimciliğinin yükselişinin kapitalizmin genel dinamiklerinin Fordist-Keynesçi bir sermaye birikim reji-

minden "esnek birikim" rejimine geçişinde önemli bir rolü olduğunu söylemektedir.[5] Genel kabul gören bir kanıya göre kentlerin bu şekilde girişimci hale gelmesinde, sanayi kapitalizminin tıkanması ve krize çözüm olarak kentlerin metalaştırılmasının sermaye birikim sürecindeki öneminin keşfedilmesi etkili olmuştur. Sermaye, daha önce toplumsal yarar için koruma altında olan ve sermaye birikimi açısından atıl kalan kamusal alanların, kamu tesislerinin, orman ve sit alanlarının, tarihi ve kültürel alanların ranta dönüştürülebileceğini fark etmiş ve bu ranttan beslenmek için gerekli politikaları yürürlüğe koyma yönünde çaba harcamıştır. Böylece, kentin daha önce kamuya açık olan alanlarının dönüştürülerek ulusal ve uluslararası sermayenin kullanımına sunulması mümkün olmuştur.

Yeni sermaye birikim modelinde oynadığı rol itibariyle kentsel dönüşüm ve neoliberal kent politikaları bugün bütün dünyada global ölçekte uygulanmaktadır. Ama bu uygulamalar ülkelerin demokratik yapısı ve gelişmişlik düzeyine göre her ülkede farklı şekilde hayata geçirilmektedir. Demokratik hakların ve kitle örgütlerinin gelişmiş olduğu, refah düzeyi yüksek, demokrasisi oturmuş ülkelerde kentsel dönüşüm süreci, dönüşüm alanlarındaki halkla kent rantına talip olan sermayenin uzlaşması sonucu, iki tarafı da memnun edebilecek şekilde sonuçlanabilmektedir. Öte yandan, hukuk sisteminde zaafları olan, demokratik hak ve özgürlüklerin gelişmediği, toplumsal örgütlülüğün güçlü olmadığı Türkiye gibi ülkelerde, süreç oldukça acımasız yöntemlerle uygulanabilmekte; çok ciddi hak ve hukuk ihlallerine, yoksullaşmaya, toplumsal ayrışmalara yol açabilmekte; daha da önemlisi devlet gücü kullanılarak bir halkın toplu halde yerinden edilmesine yol açan soylulaştırma olgusuna daha yaygın rastlanabilmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi bu kötü veya iyi uygulamaların ne düzeyde olacağı, halk ve emekçi kesimin süreçten nasıl etkileneceği, mağduriyet düzeyi veya kazanımların ne olacağı önemli ölçüde her ülkenin gelişmişlik düzeyine, insan hakları, barınma hakkı, mülkiyet hakkı gibi hukuki düzenlemelerin sağladığı güvenceye göre değişmektedir. Yasaların ve hukuki güvencelerin işe yaramadığı

noktada ise, "sürecin ne kadar iyileştirilebileceği" ya da "ne kadar kötüleşebileceği" tamamen halkın dayanışma bilincine, örgütlülüğüne ve her yerleşim alanının kendi direniş gücüne bağlıdır. Sonuçta bu konuda ulusal yasaların üstünde evrensel hukuk normları ve haklar vardır; her dünya vatandaşı en temel insan hakları olan yaşama ve barınma hakkı konusunda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) yoluyla uluslararası mahkemelerde hak arayabilmektedir. Bununla birlikte uluslararası mahkemeler yoluyla gerçekleşen adalet maalesef gecikmeli bir adalet olmakta ve yıkılan evleri, mahalleleri, yok edilen yaşam birikimlerini, ülkenin tarihi ve kültürel mirasında gerçekleşen tahribatı geri getirememektedir.

Türkiye'de Kentsel Dönüşümün Dinamikleri ve Neoliberal Kent Politikaları

Kapitalizmin dünyadaki gelişme seyri ülkeden ülkeye farklılıklar gösterse de, esas olarak dünya ekonomilerini belirleyen merkez, yani gelişmiş kapitalizmdir. Merkezdeki dönüşüm, gecikmeli de olsa, bir süre sonra çevre ülkelere de yansır ve her azgelişmiş ülke kendi yapısal özelliklerine göre süreçten farklı şekillerde etkilenir. Özellikle günümüzün küreselleşen dünyasında ülkeler arasındaki bu etkileşim çok daha fazladır. Nitekim bugün tüm dünya ekonomilerini şekillendiren neoliberal politikalar Türkiye'de de geçerli olmakta, küresel kapitalizmin talep ve ihtiyaçları Türkiye ekonomisini de önemli ölçüde belirlemektedir. Binnur Öktem'in deyimiyle:

> Küresel Kent projesi hâkim küreselleşme söyleminin argümanlarının yerel aktörlerce kabul edilmesi ve yorumlanması ile yine yerelde inşa edilmektedir.[6]

Günümüzde sermaye birikiminde sanayinin oynadığı rol, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de azalmış; sanayi yoluyla kalkınma modeli, Türkiye'de de geçerliliğini kaybetmiştir. Artık kalkınma, hizmet sektörü vasıtasıyla ve esas olarak kentlerde gerçekleş-

mektedir. Bu dönemde kentin kendisinin bizzat alınır satılır metaya dönüşerek, kente dair maddi-manevi bütün değerlerin sermayenin kendini yeniden üretme sürecinde üretim girdisi olarak kullanıldığı görülmektedir. Tarihi ve kültürel miras başta olmak üzere ormanlar, sahiller, su havzaları, parklar, kamusal alanlar, mahalle, köy ve kent yaşamı, günümüz sermaye birikim koşullarında yeniden değerlendirilmekte ve artı değeri artırma amacıyla kullanılmaktadır. Türkiye'de bu süreç son yıllarda sermaye çıkarına kentsel ve kırsal talana dönüşmüştür. Kent ve beldeler başta olmak üzere bütün yaşam alanları, coğrafi mekânlar, mahalleler, semtler *girişimci kent* yaklaşımıyla sermaye birikimine sokulmuş; kamu malları ve kamusal alanlar özelleştirilerek şahıslara veya özel şirketlere devredilmeye başlanmış; halka ücretsiz veya düşük paralar karşılığında sunulan kamu hizmetleri paralı hale getirilerek veya fiyatları artırılarak, halkın bu hizmetlere erişim hakkının sınırlandırılması yoluna başvurulmuştur. Kamu binaları, örneğin devlet okulları, devlet hastaneleri, üniversiteler satışa çıkarılmış; yerlerine otel, AVM ve lüks konutlar yapılmıştır. Bu süreçte, bir ülkede sürdürülebilir yaşam için veya milli değer olarak yasal güvence altına alınarak korunan ve imara kapalı olan tarihi alanlar, tarım arazileri, su havzaları, ormanlar, parklar koruma kapsamından çıkarılmış; birbiri ardına yapılan yeni düzenlemelerle bu yerlerin kaderleri birincil amacı rant ve kâr olan müteahhitlerin eline teslim edilmiştir.

Bu çalışmanın konusu, tarihi bir semt olan Fener-Balat-Ayvansaray'ın neoliberal kent politikaları kapsamında kentsel dönüşüme konu edilmesi ve sürecin değerlendirilmesi olduğu için, bu süreçle ilişkili olarak ileride 5366 sayılı yasaya detaylı olarak zaten değinilecektir, ancak bu noktada tarihi alanlarla ilgili düzenlemelerden de kısaca bahsetmekte yarar vardır. Daha önce tarihi ve kültürel alanlar 2863 sayılı yasa gereği güvence altına alınarak korunurken, 2005 yılında 5366 sayılı yasayla kimi tarihi sit alanları "yenileme alanı" ilan edilerek imara ve inşaata açılmıştır. Sulukule, Tarlabaşı, Ayvansaray, Tokludede gibi tarihi semt ve mahalleler bu yeni düzenlemeyle imara açılmış, ardından müdahale ve yıkımlar başlamıştır. Gerçekleştirilen yeni düzenlemede hem bu yerlerin tarihi ve

mimari dokusu değiştirilmiş hem de buralara birtakım yeni işlevler eklenerek ticaret ve otel alanları genişletilmiş, mahalle olma özellikleri ortadan kaldırılmıştır. Bu süreçte, korumacı yasaların yanı sıra sıkı denetim yapan Koruma Kurulları da devreden çıkarılarak yerlerine müdahale ve karar sürecini hızlandıracak, oldukça esnek yapıları olan Yenileme Kurulları oluşturulmuştur. Özetle, yenileme alanı ilan edilen tarihi alanlarda tüm karar ve denetim yetkisinin Koruma Kurulu'nun elinden alınarak Yenileme Kurulu'na devredilmesiyle tarihi ve kültürel mirasın korunması için alınan önlemlerin büyük bir kısmı etkisiz hale getirilmiş; her yenileme alanı için, o alandaki yenileme faaliyetinin hızlanmasını sağlayacak Yenileme Kurulu gibi, yetkinin mevcut alanların özelliklerine göre farklı kullanılabileceği ve bu şekilde sürecin daha kolaylaştırılabileceği, oldukça esnek bir denetim sistemi getirilmiştir. Yeni sistemde süreci denetleyen kuralları oluşturanlar, aynı zamanda sürecin karar vericileri ve uygulayıcılarıdır; diğer bir deyişle süreci denetleyeceklerle uygulayıcılar aynı çıkar grubuna hizmet etmektedir. Sistem bu şekilde aynı kişilerin hem karar verici, hem uygulayıcı, hem de denetleyici olduğu, her tür suiistimal ve keyfiliğe açık, meşruiyeti oldukça tartışmalı bir hale getirilmiştir.

5366 sayılı yasa aslında Türkiye'de tarihi sit alanlarını imara ve inşaata açan örtülü bir imar yasasıdır. Yukarıda değinildiği üzere, bu süreçte tarihi alanlar sadece tarihi ve mimari özelliklerini kaybetmemişler, aynı zamanda mahallelerin ardı ardına yıkılmasıyla mahalle kültürü de yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca mahallelilere layık görülen muamele, sürecin baskıcı ve dayatmacı yöntemlerle yönetilmeye çalışılması birçok mağduriyete, hak ve hukuk ihlallerine yol açmıştır. Evlerini satmak istemeyen veya evinden ayrılmak istemeyen kiracı ve mülk sahiplerine baskı ve taciz uygulanmış, kötü ve aşağılayıcı muamelede bulunulmuştur. Çoğu insanın evine rızası alınmadan, uzlaşma yoluna gidilmeden, herhangi bir katılım veya söz hakkı tanınmadan, adil olmayan fiyatlar biçilerek fiili bir durum yaratılması yoluyla neredeyse zorla el konulmuştur. Bu insanlar kamulaştırma tehdidiyle yıllardır yaşadıkları evlerini, alıştıkları mahallelerini, komşularını kamu gücü

kullanılarak terk etmeye zorlanmıştır. "Biz geldik semtinizin değeri arttı," denilerek yörede yaşayan insanların evlerine pul değeri biçilmiş, yeni yapılan binalar için astronomik fiyatlar istenmiştir. Evini verip proje alanında herhangi bir yerde ev sahibi olmak isteyenlere ancak aradaki fiyat farkını ödemek koşuluyla yerlerinde kalabilecekleri söylenmiştir. Aksi takdirde, paylarına düşen enkaz bedelini ya da arsa bedelini alıp gideceklerdir. Kendilerine başka bir seçenek sunulmamaktadır. Baştan beri planlanan da budur; yani bölge halkının yerinden edilmesi, boşalttıkları alanlara, sonradan yapılan fiziki-sosyal değer artırımını talep edebilecek üstgelir grubundan insanların yerleştirilmesidir. Böylece daha önce yoksulların yaşadığı "arsa değeri yüksek" kent alanları "kamuoyuna açıklanmayan projeler " ve sürece uygun olarak çıkartılan "acele kamulaştırma kararları" sayesinde "kamu eliyle" zorla boşaltılabilmekte, "kentsel dönüşüm" projeleri sayesinde de yeniden inşa edilerek soylulaştırılabilmektedir. Bu süreçte kent yoksulları sadece evlerini, mahallerini değil sahip oldukları dayanışma bağlarını, geleneksel ilişki ağlarını ve mahalle kültürlerini de kaybetmektedirler. Yoksullar kent çeperlerine sürüldükçe kent merkezleri ağırlıklı olarak varlıklı kesimlerin yaşadığı, sadece maddi gücü olanların barınabildikleri bir lüks karaktere bürünmektedir. Bu nedenle bu projelere "yerinden etme" ve "soylulaştırma" projeleri demek yanlış olmayacaktır.

Diğer yandan, süreci yönetenler süreçle ilgili sürekli olarak projelerle ilgili olumlu cezp edici söylemler kullanmaktadır; yenileme veya dönüşüm alanlarında hayat standartlarının eskisine göre çok daha yükseleceğini, yaşam koşullarının eskisiyle kıyaslanamayacak düzeyde iyileşeceğini, hatta insanların hayallerini süsleyecek yaşamlar inşa ettiklerini ileri sürmektedir. Bu anlamda kentsel dönüşüm denildiğinde, kentin asli unsurlarının kent içindeki konumlarının, mevcut durumlarının iyileştirilmesi, var olma koşullarının düzeltilmesi amacı söz konusuymuş gibi bir algı yaratılmaktadır. Buna örnek olarak AKP İzmir Milletvekili Aydın Şengül'ün, İzmir'de düzenlenen Kentsel Dönüşüm Zirvesi'nde yaptığı aşağıdaki konuşmasını vermek mümkündür:

> Çocuklarımıza daha iyi ve daha güzel bir gelecek hazırlamak istiyorsak değişim vaktidir. Kentsel dönüşüm, çocuklarımız için yapılan bir devrim olacaktır. Onlara sağlam birer ev, sağlam birer çevre bırakacağız. Parkından tutun kültür tesislerine, spor alanlarına, otoparkına, ısınma sistemine kadar kurulu bir miras bırakacağız. Dediğim gibi kentsel dönüşüm, sağlıklı binalardan ziyade sağlıklı bir sosyal çevre yaratmaktır...[7]

Oysa uygulamalara bakıldığında, fiili durumun bu söylenenlerden gayet farklı olduğu, kentin asli unsurları olan kent yaşayanlarının, mahalle ya da semt sakinlerinin bu projelerle yerlerinden edildiği; vaat edilen yüksek yaşam standartlarının bölgede yaşamakta olanlar için değil, yerlerine getirilmesi planlanan üst gelir grupları için yaratıldığı görülmektedir. Yani süreç yansıtılmak istenenin aksine, "kentin asli unsurlarının korunduğu, bölgede yaşayanların yerinde tutularak yaşam koşullarının iyileştirildiği şekilde değil, kentin eski yaşayanlarının toplu halde kent dışına sürülerek kentin bu unsurlardan tamamen arındırılmak istendiği" bir süreç olarak işlemektedir. Sürecin aslen kâr odaklı olduğu, esas hedefin konut ve inşaat piyasasını canlandırmak olduğu, sürecin önemli aktörlerinden dönemin Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar'ın 10. Uluslararası Finans Zirvesi'nde yaptığı konuşma da doğrulanmaktadır. Kentsel dönüşümle bir iş piyasasının oluşacağını vurgulayan Bayraktar'ın bu dönüşümün müthiş bir iş piyasası yaratacağı, konut talebini artıracağı, müteahhitlerin daha çok iş yapacağı, inşaat malzemeleri satışlarının yükseleceği yönündeki ifadeleri, sürece dair gerçek beklentilerin ne olduğunu çok açık bir şekilde ifade etmektedir.[8]

Öyleyse dönüşümü o alanların asli unsurları ve yaşayanları açısından bir ıslah, iyileştirme süreci olarak değerlendirmek doğru değildir; aksine o süreci kentsel ayrıştırma, arındırma ve yerinden etme olarak, uygulanan projeleri de soylulaştırma projeleri olarak değerlendirmek daha doğrudur. Kentin fiziki yapısı değişirken, kenti oluşturan sınıflar ve kent bileşenleri de değişmektedir; kentin yönetimi değişirken sahipleri ve karar vericileri de değişmektedir. Yani bu süreçte gerçekleşen niceliksel değişime eşlik eden çok

önemli niteliksel değişimler de söz konusudur. Kentin sahipleri ve kullanıcıları artık aynı sınıf veya kişiler değildir; kamusal alan dediğimiz ve halkın kullanımında olan alanlar artık kamuya açık olmayıp, bu alanların kullanımında paraya ve izne dayalı kısıtlamalar getirilmiştir. Bu süreçte kentte üretilen hizmetin, eğlencenin, kültürün niteliği de değişmektedir. Kentte üretilen hizmetler ve konutlar artık ihtiyaç üzerinden değil, ne kadar paraya çevrilebildiği ya da ne kadar para ettiği kriteri üzerinden üretilmekte, bu arada maddi getirisi olmayan hizmetlerin üretiminden de gereksiz ve faydasız olduğu gerekçesiyle vazgeçilmektedir. Bunun sonucu olarak, kentte üretilen hizmet ve olanakların mühim bir bölümüne erişim de ancak maddi imkânları olan yüksek gelir grubundaki insanlar için geçerli olmakta, hizmetler ancak para karşılığı verilmektedir. Özetle, kentte hayat artık piyasa ekonomisi mantığı içinde, arz ve talep ilişkilerine göre belirlenmektedir.

5366 Sayılı Yasa ve Bu Çerçevede Fener-Balat-Ayvansaray Sürecinin Değerlendirilmesi

Fener-Balat'ta bulunan Vodina ve Yıldırım caddelerinin yanı sıra Ayvansaray bölgesinin de bir kısmını içine alan Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'nin ihalesi, 2007 yılında Fatih Belediyesi ve GAP İnşaat arasında imzalanan özel bir anlaşmayla Çalık Holding'e devredilmiştir. Evlerinin satışa çıkarıldığından ve hisselerinin bir kısmının GAP İnşaat'a devredildiğinden haberi olmayan halk, bu durumu iki yıl sonra Temmuz 2009'da Fatih Belediyesi tarafından gönderilen tebligatlardan öğrenmiştir. Diğer bir deyişle, halka evleriyle ilgili gerçek, sürecin önemli aşamaları tamamlandıktan iki yıl sonra, mülk sahipleriyle anlaşma yapma safhasına gelindiğinde bildirilmiştir. Fatih Belediye binasında ada bazında yapılan toplantılarda, halka kendi mülklerini de içeren bölgenin 5366 sayılı yasa gereği yenileme alanı ilan edildiği, kanunen herkesin bu sürece dahil olmak zorunda olduğu ve belediyenin sunduğu seçeneklerden birini tercih ederek uzlaşması gerektiği, uzlaşmayanların evlerine yasa gereği kamulaştırma yapılarak el ko-

nulacağı söylenmiştir. Oysa bölgenin yenileme alanı ilan edilmesini mümkün kılan 5366 sayılı yasaya göre, sürecin katılımcı olması, halkın sürece dair her aşamada bilgilendirilip karar süreçlerinde yer almasının sağlanması ve en önemlisi, uzlaşmanın mutlaka rıza esasına dayanılarak gerçekleşmesi gerektiği belirtilmektedir. Uygulamada bırakın halkın katılımını, sürecin önemli bir bölümünün halka duyurulmadan tamamlandığı görülmektedir.

GAP İnşaat'ın web sitesinde projeye ait detaylar, mevcut alanın tanımı ve projenin amaçları şöyle ifade edilmektedir:

> Mevcut yenileme alanı, surun üst tarafı (Ayvansaray ve Mürselpaşa caddeleri) Haliç'e kadar olan alan içerisinde bulunan ve toplam 59 yapı adası 909 adet parsel ve civarı alanlardan oluşmaktadır. Bu alanlar, surun üst tarafında brüt yaklaşık 79.335 m², surun alt tarafında brüt yaklaşık 200.010 m² olmak üzere toplam 279.345m²'lik bir alanı kapsamaktadır... Projenin öncelikli hedefi, bölgenin fiziksel yenilemesinin yapılması ve sosyal yapının kapasitesinin artırılmasının sağlanmasıdır. Aynı zamanda proje kıyı kullanım yoğunluklarını ve kalitesini artırmayı hedefler. Mevcut kullanımların iyileştirilmesi ve yeni kullanımlarla kıyı bölgesindeki yaşantıların zenginleştirilmesi hedeflenmektedir. Fener-Balat bölgesinde şu anda ağırlıklı olarak yer alan konut karakterinin turistik işlevlerle desteklenmesi ve zenginleştirilmesi de amaçlanmaktadır. Kent içindeki merkezi konumuna rağmen, kendi içine dönüklüğü nedeniyle şehrin kıyısında kalmış bir karakter edinmiş olan bölgenin potansiyelindeki kullanım yoğunluğunun elde edilmesi de projenin amaçlarından biridir. Proje tarihi yapıların korunması, restorasyonu, restitüsyonu ve yeni yapılar yaratma gibi birçok mimari yaklaşımı barındırıp, alanda gece ve gündüz yaşamı sağlayacak karma kullanımı desteklemektedir.[9]

Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'nin değerlendirmesine geçmeden önce, sürecin önünü açan 5366 sayılı yasayı irdelemekte fayda vardır. Bu yasanın 2. maddesi şöyle demektedir:

> Yenileme alanları, il özel idarelerinde il genel meclisi, belediyelerde belediye meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile belirlenir. İl özel idaresinde il genel meclisince, büyükşehirler dışındaki belediyelerde belediye meclisince alınan kararlar Bakanlar Kurulu'na sunulur. Büyükşehirlerde

ise ilçe ve ilk kademe belediye meclislerince alınan bu kararlar, büyükşehir belediye meclisince onaylanması halinde Bakanlar Kurulu'na sunulur. Bakanlar Kurulu projenin uygulanıp uygulanmamasına üç ay içinde karar verir. Bakanlar Kurulu'nca kabul edilen alanlardaki uygulama bir program dahilinde etap etap projelendirilebilir. Etap proje ve programları, meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ve belediyelerde belediye başkanının, il özel idarelerinde valinin onayı ile uygulamaya konulur. Belirlenen alan sınırları içindeki tüm taşınmazlar, belediyece ve il özel idaresince hazırlanacak yenileme projelerinin kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulunca karara bağlanmasını müteakip bu kanuna göre yapılacak yenileme projesi hükümlerine tabi olurlar. Büyükşehir belediye sınırları içinde büyükşehir belediyelerinin yapacaklarının dışında kalan yenileme projeleri, ilçe ve ilk kademe belediyelerince hazırlanması ve meclislerinde kabulünden sonra büyükşehir belediye başkanınca onaylanarak yürürlüğe girer. Buna göre kamulaştırma ve uygulama yapılır. Yenileme alanlarının teknik altyapı ve yapısal standartların oluşturulması, bu alanların yönetimi ile örgütlenme ve uygulama alanlarında bulunan hak sahiplerinin veya bölge halkının katılımına dair usul ve esaslar yönetmelikte belirlenir.

5366 sayılı yasa, belediyelere yukarıdaki yetkiler dışında özel sektörle işbirliği ve ortak projeler yürütme olanağı da tanımaktadır. Ayrıca, sürece direnen vatandaşlarla ilgili olarak "acele kamulaştırma" yetkisi vererek anlaşmak istemeyen vatandaşın evine zorla el koymanın önünü de açmaktadır (Madde 3).

Sulukule, bu yasanın ilk uygulandığı yenileme alanı olduğu için yasanın hayata geçiriliş sürecinin nasıl geliştiği anlaşılamamış, uygulama çok çabuk ilerlemiştir. Tapular kısa zamanda el değiştirmiş, bölge hızla boşaltılmış ve yıkımlar başlamıştır. Bugün Sulukule'deki uygulamalar tamamlanmıştır. Bunun yanı sıra, inşaatlar sürerken dava sonuçlanmış, mahkeme projenin iptaline karar verdiği halde inşaatlar durdurulmamış ve yargı kararına aykırı bir şekilde devam ettirilmiştir. Bu konudaki tartışmalar hâlâ sürmektedir. Tarlabaşı'na gelince, burada da halk bir şekilde ikna edilmiş, bölge büyük ölçüde boşaltılmış ve yıkımlar başlamıştır. Bu arada anlaşmazlıkların olduğu binalarla ilgili davalar hâlâ sürmektedir. Fener-Balat-Ayvansaray'da ise hem proje iptal davası, hem bölge-

ye dair 1/1000 ve 1/5000'lik imar planlarının iptaline dair davalar hem de "acele kamulaştırma" kararına karşı açılan davaların tümü kazanılarak yıkımlar henüz başlamadan süreç durdurulabilmiştir. Bunda bölge halkının hem bütün hukuki süreçleri takip etmekteki kararlılığı hem de birlikteliklerini hiç bozmadan, her türlü protesto, kampanya ve eylemde bulunmak koşuluyla gerek medyayı, gerek ulusal-uluslararası kamuoyunu yönlendirmedeki başarısı ve bütün olarak yürüttüğü güçlü ve etkin mücadelenin önemi çok büyük olmuştur.

5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" uyarınca hazırlanan, 17.11.2005 tarih ve 2005/9668 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanan, 14.12.2005 tarih ve 26023 sayılı *Resmi Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe konulan Uygulama Yönetmeliği'nin tanımlar başlıklı 4. maddesinin (f) bendinde "yenileme alanı, sit ve koruma alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının içinde, sınırları yetkili idarenin teklifi üzerine Bakanlar Kurulu'nca kabul edilerek belirlenen alanları ifade eder" şeklinde tanımlanmıştır.

5366 sayılı yasa, aslında Türkiye'de daha önce koruma altında olan tarihi alanları koruma ilkelerine neredeyse bağlı olmaksızın imara ve inşaata açan yasadır. Kentsel yenileme adı altında İstanbul'un Tarihi Yarımadası yenileme alanı ilan edilerek bütün tarihi semtlerin yıkılıp yeniden yapılması tasarlanmaktadır. Sulukule, Tarlabaşı, Fener-Balat-Ayvansaray, Kapalıçarşı, Yedikule, Yenikapı, Süleymaniye, Zeyrek; bütün bu tarihi semtler, aslında bütün İstanbul bir şantiye olarak öngörülmektedir. Aynı tip projelerle yıkılıp yeniden yapılmak istenen her biri ayrı güzelliğe, ayrı bir tarihi ve mimari özelliğe sahip bu semtlerin homojenleştirilmesi aslında İstanbul'u İstanbul yapan değerlerin de yok edilmesi anlamına gelmektedir. Bu projelerle İstanbul, tarihi binaların yıkıntıları üzerinde birkaç binanın birleştirilmesi yoluyla yapılmış, daha geniş, daha konforlu, altı otoparklı, modern, içinde büyük alışveriş merkezleri ve beş yıldızlı otellerin bulunduğu, sadece cumbalı dekorlarla tarihi görüntünün verildiği, toplumsal hafızasını yitirmiş, ruhu ve

anıları yok edilmiş, tarihsiz, kimliksiz post-modern bir kent görünümüne dönüştürülmek istenmektedir. Bu tür modern kentleri inşa etmek her dönem mümkünken, yıkılan, yok edilen İstanbul'u bir daha geri getirmek mümkün değildir.

Tarihi Yarımada içindeki Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'nin 20 Nisan 2007'deki ihalesini, daha önce Tarlabaşı ihalesini alan GAP İnşaat'ın bağlı olduğu Çalık Holding almıştır. Tarlabaşı ile Fener-Balat-Ayvansaray projeleri yaklaşım ve niyet olarak aynı niteliktedir. Her iki projede de esas amaç, mümkün olduğunca ucuza oradaki binaların ve tapuların el değiştirmesi, bu alanların yeni sakinlerine teslim edilmek üzere bir an önce yeniden inşa edilmesidir. Bu yüzden her iki projenin de yerinden etme ve soylulaştırma projesi olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Asıl amacın tarihi yapıları korumak ve halkın yaşam koşullarını iyileştirmek olduğunu söylemek zordur. Gerçekten avan projeler incelendiğinde temel amacın tarihi yapıların korunması değil, inşa edilen binalardan mümkün olduğunca yüksek kâr elde etmek olduğu hemen anlaşılmaktadır. Çünkü her iki projede de parsel bazında değil, ada bazında bir yaklaşım söz konusudur; bu mevcut binaların özel durumlarına, taşıdıkları tarihi değere bakılmaksızın toplu halde yıkılabileceği anlamına gelmektedir. Bu konudaki diğer bir ipucu da, projelerde hemen hemen bütün binaların yanlarındaki binalarla birleştirilmeleri, yani tevhit edilmeleridir.

Oysa amaç gerçekten koruma olsaydı, her biri tarihi bir değer olan bu evlere çok daha itinalı yaklaşılması, uygulamanın ada bazında değil parsel bazında yapılması gerekirdi. Ayrıca yıkım ve yeniden inşa etme yaklaşımı yerine binaların özgün durumlarına göre restore edilmesi temel yaklaşım olmalıydı. Ama böyle yapılırsa müteahhitlerin buradan bekledikleri yüksek kazançları elde etmeleri mümkün değildir. Özellikle Fener-Balat-Ayvansaray Projesi üzerinden devam edilirse, Fener-Balat evleri genellikle müstakil, iki ya da üç katlı, oldukça dar alanda ve her katta bir veya en fazla iki odanın bulunduğu, mevcut durumlarıyla korunduklarında hiç de rantabl olmayacak, hatta restorasyonunun oldukça maliyetli olacağı evlerdir. Bu anlamda kâr mantığıyla bakıldığında, özel sek-

törün buralara yatırım yapmaktan kaçınacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Bugünkü projelerde temel yaklaşım sorunu da zaten budur; yani bütün bu tarihi yapılara korunacak bir kültür mirası olarak değil, kâr mantığıyla yaklaşmak. Bu tür kâr odaklı uygulamaların hayata geçirilmesine imkân tanımayan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yerine, tarihi bölge veya yapılara da kâr mantığıyla müdahale edebilmenin önünü açan 5366 sayılı yasa getirilmiştir. Bu yasanın aslında tarihi alanları inşaata açan örtülü bir imar yasası olduğunu unutmamak gereklidir. Bu tür tarihi alanlar için doğru yaklaşımın, buradan kazanç elde edilmesini hedeflemek yerine bölgenin tarihi ve kültürel değerleri göz önünde bulundurularak, gerekirse devlet bütçesinden kaynak aktarılarak binaların özgün yapılarına uygun şekilde restore edilmesi olduğunun önemle altı çizilmelidir.

Bugün bu sorunlu yaklaşım yüzünden İstanbul'da belli tarihi bölgeler özgün karakterini ve tarihi özelliğini kaybetmiş; yerlerine yüksek gelir gruplarına hitap edecek şekilde, tarihi görüntü taşıyan ama gerçekte konforu artırılmış, müşteri profili ve beklentilere göre yeniden yapılandırılmış, büyük alışveriş merkezleri, butik oteller ve turistik işletmelerin yer aldığı, ne modern, ne tarihi olan, "ucube" sayılabilecek yapılanmalar oluşturulmuştur. Sulukule'de sonuç ortadadır. Tarlabaşı'nı da benzer bir son beklemektedir. Tokludede'de de süreç aynı şekilde ilerlemiş; benzeri olmayan, Osmanlı mimarisiyle yapılmış, tamamen ahşap evlerden oluşan bu tarihi mahalle kısa sayılabilecek bir zaman içinde büyük oranda el değiştirmiş ve yerle bir edilerek Sulukule ile aynı akıbeti paylaşmıştır.

Fener-Balat-Ayvansaray'da ise hem bölge halkı yıkımlara karşı güçlü biçimde karşı durduğu hem de henüz yıkımlar başlamadan mahkeme sonuçlanıp proje iptal kararı çıktığı için, projeler uygulamaya geçilemeden süreç durdurulabilmiştir. Kamu tarafı bu duruma tepkisiz kalmamış, proje iptal kararının hemen ardından, 27. maddeye dayanarak Bakanlar Kurulu kararıyla Fener-Balat-Ayvansaray'da yenileme alanı ilan edilen bölgede acele kamulaştırma yoluna gidileceğini 7 Ekim 2012 tarih ve 28434 sayılı *Resmi Gazete*'de duyurmuştur. Bölge halkı bunun üzerine

derhal "acele kamulaştırma kararının iptali"ne dair yeni bir dava açmış ve bu davayı da kazanarak bu girişimi de boşa çıkarmıştır. Bugün Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'yle ilgili bütün mahkeme süreçleri bölge halkının kazanacaklarına dair verdikleri inançlı mücadele ve avukatları Can Atalay'la uyguladıkları akıllı stratejiler sayesinde başarıyla sonuçlanmıştır. Böylece çok değerli bir tarihi semtimiz daha, Sulukule ve Tokludede ile aynı akıbeti paylaşmamış ve yıkımdan kurtulmuştur. Halk bu mücadelede sadece evleri ve mahalleleri için değil aynı zamanda "bir dünya kültür mirasını" yıkımdan kurtarmak için de mücadele etmiştir. Tekrar hatırlatırsak bu süreçte sırasıyla önce proje iptal davası kazanılmış, sonra, kabul edilmesi halinde bölgeye ait başka benzer projelere gerekçe oluşturabilecek 1/1000 ve 1/5000 ölçekli imar planlarına itiraz davası açılmış, o da kazanılmış, son olarak da Fener-Balat-Ayvansaray'ın toplu olarak "acele kamulaştırılmasına" zemin hazırlayan Bakanlar Kurulu Kararı'nın iptaline dair dava da kazanılarak süreç tamamlanmıştır. Sonunda yerel yönetim de, yatırımcı da geri adım atmlak zorunda kalmıştır. Burada unutulmaması gereken bir gerçek, bölge halkının mahallelerini ve evlerini korumadaki kararlılığı başta olmak üzere mücadele süresince birlikteliğini ve ortak söylemini hiç bozmaması, gerek kampanyalar, protestolar, halk toplantıları, gerekse ulusal ve uluslararası medya ve platformları en etkin şekilde kullanarak güçlü bir kamuoyu desteğini de arkalarına almış olmasıdır.

Sonuçta, bugün söz konusu Fener-Balat-Ayvansaray Sahil Kesimi Yenileme Projesi kapsamındaki bölgede yıkım tehdidi önemli oranda ortadan kalkmıştır. Çünkü ne halkın direnci ne mahkeme kararları yıkımlara izin vermiştir. Ama bu ne yazık ki bölgede amaçlanan "soylulaştırma" sürecinin de durdurulabileceği, mahalledeki geleneksel yaşam ve mevcut mahalle kültürün sonuna kadar korunabileceği anlamına gelmemektedir. Bölge halkının mücadelesi ile, dayatmacı bir projeyle, kamu gücü kullanılarak gerçekleştirilecek "zorla soylulaştırma süreci" önlenebilmiştir belki ama şimdi bunun yerine piyasa yoluyla kendiliğinden gerçekleşen Cihangir, Tophane benzeri bir soylulaştırma süreci teşvik

edilmeye başlamıştır. Bölge topyekûn bir yıkımdan kurtarılmış olsa bile, bölgeyi yatırımcılara açma ve "soylulaştırma" çalışmaları hızla devam etmektedir. Son birkaç yıl içinde özellikle sahil kesiminde, söz konusu proje kapsamındaki bölgede birçok yeni mekân, kafe, restoran, antikacı, sanat atölyesi ve benzeri yerler açılmıştır. Yeni gelenlerin sayısı arttıkça mahallenin profili de her geçen gün değişmekte, geleneksel mahalle yaşamı ve kültürü günden güne yavaş yavaş kaybolmaktadır. Yeni gelenlerle yeni değerler, yeni alışkanlıklar, yeni davranış kalıpları ve ciddi bir tüketim kültürü mahalleye yerleşmektedir. Mahalledeki dayanışma ve herkesin birbirini tanıma, bilme hali artık eskisi kadar güçlü olmamakta, mahalleli ve yeni gelenlerin birbirine adaptasyon sürecinde de birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Mahalleli bölgenin eski sahibi ve yıkımların durdurucusu sıfatıyla doğal olarak, bölgede bir kazanç veya yatırım olacaksa bunun faydasını da herkesten çok kendilerinin hak ettiğini düşünmekte, ama yeni gelenler maddi güçleri ve sisteme olan hâkimiyetleri dolayısıyla mahallelilere "dağdan gelip bağdakini kovma" duygusunu sık sık yaşatmaktadırlar. Bu arada yerel halktan da yeni gelenlerden de birbiriyle kaynaşan, güzel ilişkiler kuranlar da vardır. Ama bunlar da çoğu zaman bir çıkar birliğiyle ya da olması gerektiği için öyle davranmaktadırlar. Örneğin yeni gelen ya mahallelinin kiracısıdır ya da birlikte bir iş yapmakta ya da mekân işletmektedirler.

Sonuç olarak mahallede soylulaşma süreci bir şekilde başlamış durumdadır. Bu "soylulaşma" sürecini hızlandırmak için birtakım dış cephe, boya, badana, tadilat çalışmalarına başlanmıştır. Bina cepheleri basit onarımla tamir edilip hemen boyanmakta, hızla, basit dokunuşlarla bölgenin imajı yenilenerek yatırımcılar için bölge mümkün olduğunca cazip hale getirilmek istenmektedir. Yerel yönetim, topyekûn yıkıp istediği gibi yeniden inşa edemediği, nüfusunun değişimini sağlayamadığı Fener-Balat-Ayvansaray'ı, bu kez de yatırımcılara ve rekabete açarak, piyasa merkanizması yoluyla soylulaştırmaya, ticarileştirmeye çalışmaktadır. Bu arada bölgeyi topyekûn yıkacak projeleri uygulayamasa da, kısmi pro

jelerle parça parça yıkımlar yaparak bölgeye müdahale planları hâlâ devam etmektedir. Örneğin Balat'ın yukarki mahallelerinde ve özellikle de Ayvansaray'ın Tokludede, Eğrikapı ve Lonca mahallelerini kapsayan kısımda bu konuda hâlâ çok ciddi bir tehdit bulunmaktadır.

Fener-Balat-Ayvansaray Sürecini Göz Önünde Bulundurarak Türkiye'deki Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Genel Bir Eleştirisini Yapmak

5366 sayılı yasa kapsamında gerçekleştirilen uygulamalar başta olmak üzere, bugün Türkiye'de yürütülen kentsel yenileme veya kentsel dönüşüm süreçlerindeki genel yaklaşımın, yöntem ve stratejilerin oldukça sorunlu ve eleştiriye açık olduğu görülmektedir. Bu süreçte halkla temas kurma görevini üstlenen resmi görevlilerin tavrı, muhataplarına layık gördükleri muamele ve bütün olarak süreci yönetme biçimi baskıcı, dayatmacı, dışlayıcı ve ayrıştırıcıdır. Bu arada, bu projelerin genelde yerinden etme ve soylulaştırma projeleri olmaları ve halkı evlerini, yaşam alanlarını terk etmeye zorlayarak en başta yoksulluk ve evsizlik olmak üzere çok çeşitli sosyoekonomik problemlere yol açmaları da sürecin sonuçlarına dair ileri sürülen ciddi eleştiri konularıdır. Uygulama yöntemlerine yöneltilen eleştirilerin başında, belediyelerin süreçle ilgili halka yeterince açık ve dürüst davranmaması, sağlıklı bilgilendirme yapmaması, projelerin halka gösteriminde sorun çıkarması ve genel olarak adaletten ve şeffaflıktan uzak bir anlayış sergilemesi gelmektedir. Ayrıca sözlü vaatlerde bulunma, sözünü tutmama ya da inkâr etme; hukuki güvence veya resmi belge vermekten kaçınma; vatandaşla usulsüz, hukuk dışı pazarlık ilişkisine girerek onları baskıyla, zorla ikna etmeye çalışma gibi konular da yönteme dair diğer eleştiri konularıdır. Sürece dair bir önemli eleştiri de, söz konusu yerleşim alanlarına müdahale nedeninin, iddia edildiği gibi "halkın refahını artırma, yaşam koşullarını iyileştirme, çevre duyarlılığı, tarihi ve mimari dokuyu koruma, depreme karşı önlem alma" gibi gerçekten kamu yararı veya toplum-

sal çıkar gözetilerek belirlenmiş gerekçeler değil, o bölgeyle ilgili yüksek rant beklentisinin olmasıdır. Bu arada sürece dair genel bir eleştiri yapılacaksa, bu sadece sürecin uygulanma yöntemlerine ve sonuçlarına dair değil, aynı zamanda süreci yasalaştıran hukuki zemine ve yasal altyapıya da olmalıdır. Aşağıda gerek hukuki yaklaşım ve yasal sürece, gerekse uygulama ve yönteme ilişkin olarak yöneltilen eleştiriler bir bütün olarak düşünülmüş ve maddeler halinde özetlenmiştir; çalışmamızın bundan sonraki bölümünde bu maddeler açıklanacaktır.

Sürece Dair Genel Eleştiriler

- 5366 sayılı yasanın tarihi ve kültürel mirası koruyan bir yasa değil, örtülü bir imar yasası olması;
- Sürecin halkın katılımı olmadan, halkla diyaloğa geçilmeden, tepeden inme ve baskıcı yöntemlerle uygulanması;
- Fener-Balat Ayvansaray Projesi başta olmak üzere, bu projelerin yerinden etme ve soylulaştırma projeleri olmaları;
- Süreci meşrulaştırmak için kullanılan yüceltme/kutsama ve değersizleştirme/itibarsızlaştırma stratejilerinin müdahale edilen sakinler açısından dışlayıcı, ötekileştirici, kamuoyu açısından ise yanlış yönlendirici ve yanıltıcı olması;
- Süreci kolaylaştırmak için meşru olmayan, insan onurunu zedeleyen, toplumsal huzuru ve barışı bozan, dayanışma bağlarını parçalayan, baskıcı, bölücü, eşitsiz, adaletsiz yaklaşım ve stratejilerin benimsenmesi.

Son maddedeki uygulama yöntemine dair eleştiriler de ayrıca şu alt başlıklar altında özetlenebilir:

- Sürece hâkim olan "böl-parçala-yut/yönet" taktiğinin başlı başına ayrıştırıcı bir uygulama olması;
- Sürecin özellikle belirsiz tutulmasının, her şeyin belirsiz olduğu bir süreçte yasal boşlukların belediyeler ve firmalar lehine doldurulmasının adaletsiz ve haksız bir uygulama olması;

• Mümkün olduğunca süreci belgelemekten, hukuki güvence vermekten kaçınılmasının haksız, usulsüz ve adaletsiz bir uygulama olması;

• Hak arama yollarının tıkalı olmasının, bölge sakinleri lehine verilen olumlu yargı kararlarının ve kazanılan davaların göz ardı edilerek sürece devam edilmesinin, bütün olarak hukukun işlemez hale gelmesinin ciddi bir *adalet ve meşruiyet sorunu* yaratması.

5366 sayılı yasa, tarihi alanları koruyan bir yasa değil örtülü bir imar yasasıdır.

Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ile tarihi alanların korunması ve denetim yetkileri belediyelere devredilmiş, proje yapma aşamasından uygulama ve denetlemeye kadar tüm yetkiler tamamen belediyelerin tasarrufuna bırakılmıştır. Amaç, gerçekten tarihi ve kültürel mirası korumak değil, aksine 2863 sayılı yasa kapsamından çıkartmak yoluyla bu alanları yerleşik koruma ilkelerinden neredeyse bağımsız olarak imara açmaktır. Bu anlamda 5366 sayılı yasanın aslında, daha önce yasal koruma altına alınmış tarihi alanları inşaata açan "örtülü bir imar yasası" olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu yönüyle yasanın tarihi alanlar için içerdiği tehdit, üniversite çevrelerinde ve korumacı mimarlar arasında da önemli tartışmalara yol açmıştır.

Bu tartışmalara katılan bilim insanlarından biri olan Prof. Dr. İclal Dinçer'e göre, 05.07.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5366 sayılı yasa, 2000 yılından sonra en fazla tartışmaya konu olan yasaların başında gelmektedir. Dinçer şöyle demektedir:

> Yasanın "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarınca sit alanı olarak... tescil edilen fakat yıpranan bölgelerde yer alan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması..." şeklinde tanımlanan amacı, uygulamada yaratacağı sorunlar nedeniyle bilim ve meslek camiasında ciddi endişeler yaratmıştı.[10]

Bu endişeleri taşıyan bilim insanlarından bir diğeri de Prof. Dr. Zeynep Ahunbay'dır. Ahunbay ise bu konudaki kaygılarını şöyle ifade etmektedir:

> Kentsel koruma alanındaki uzmanlarımızın çoğu, "yenileme alanları" kavramı içindeki "yenileme" teriminin uluslararası anlamından çarpıtılarak yeni görevler yüklenmiş olduğunu düşünmektedirler. Uluslararası terminolojide "yenileme alanı," bozulmuş ve yeniden planlamaya açık bir bölgeyi tanımlarken, "sit alanı" korunmaya değer bir kent dokusunu ve tarihi anlamına, kurgusuna, katmanlarına saygı gösterilmesi gereken bir varlığı belirtmektedir.[11]

İki farklı kavramın aynı anlama gelmesinin, iki kavramın farklı içerikte ve farklı nitelikte kentsel alanları temsil etmesinin uygulamada çelişki yarattığını, yenileme taleplerinin koruma aleyhine müdahalelerle sonuçlanmasının kaçınılmaz olduğunu vurgulayan Ahunbay, koruma alanlarında egemen olacak ilkelerin, ölçütlerin koruma planlarında belirtildiğine dikkat çekerken, yenilemenin ise tasarımcıya yeni tasarımda daha fazla özgürlük sağlayan bir eylem olduğunun altını çizmektedir. Ahunbay'a göre, bunun tarihi alanlar için ortaya çıkaracağı sonuçlar açıktır.

> Sit alanlarının yenileme alanı olarak tanımlanması birilerine serbest cirit atma olanağı tanımaktadır. Yeni tasarımlar için bakir alanlar varken, tarihi kentin göbeğinde, sit alanlarında buna izin vermek nedir? Sit alanının koyduğu kısıtlamaları delmek için ortaya çıkarılan bir oyun, kandırmaca ile karşı karşıya olduğumuz açıktır. Yaratılan bu karışıklığın içinden uyanarak kurtulacağımız bir kâbus olmasını dilerdik. Ancak şu anda karşı karşıya olduğumuz absürt durum bir yasal çerçeve içinde gündeme getirildiği için gerçek hayatın bir parçasıdır.[12]

İki hocamızın da altını çizdiği gibi, yukarıdaki tanımlamada geçen "yenilenerek korunma" ifadesi uygulamada tarihi mirasın gerçekten korunması ve yaşatılması konusunda çok ciddi tehditler içermektedir. Nitekim Sulukule başta olmak üzere gerçekleşen uygulamalar bu kaygıların hiç de yersiz olmadığını göstermiştir. Tarihi açıdan korunması gereken binalar bile toplu halde yıkılmış,

tarihi karakterlerini tamamen yitirmiş, sadece binalar değil sokak dokuları ve genel yerleşim özellikleri de tahrip edilerek bu bölgeler tarihi ve mimari bütün değerlerini kaybetmişlerdir. Taklit bile denilemeyecek, ne tarihi ne modern olan garip bir yapılaşma ortaya çıkmıştır. Sulukule'nin ardından son dönem Osmanlı mimarlığını yansıtan ve çoğunluğu ahşap evlerden oluşan Tokludede de aynı akıbeti yaşamıştır. Belki bir benzeri daha olmayan bu tarihi mahalle, yukarıda İclal Dinçer ve Zeynep Ahunbay'ın dikkat çektiği "yenilenerek korunma" ifadesinin uygulamada yaratacağı endişeyi haklı çıkarırcasına adım adım, bütün itiraz ve eleştirilere rağmen, üstelik birçok hukuki kaide çiğnenerek ortadan kaldırılmıştır. Bölgede sadece yer üstündeki tarihi değerler değil, yer altındaki arkeolojik miras da tehlike altındadır.

Aynı durum Tarlabaşı ve Fener-Balat-Ayvansaray için de geçerlidir. Nitekim şu an mahkeme kararıyla iptal edilmiş olan Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'nin de aynı özellikleri taşıdığı görülmektedir. Bu proje hayata geçirilseydi yenileme adı altında tarihi evler ada bazına yıkılacak; daha geniş ve konforlu binalar elde etmek için yan yana parsellerde bulunan tarihi binalar tevhit edilecek; çok katlı, altı otoparklı, tarihi görüntü verilmeye çalışılmış, ama bir yandan da modernize edilmiş, kimliği belli olmayan, Sulukule'dekine benzer, tuhaf bir yapılaşma ortaya çıkacaktı. Proje bölge halkının mahkemeye başvurması ve proje iptal davasını kazanması sonucu şimdilik durdurulmuştur. Ama, bölgeye dair Bakanlar Kurulu'nun aldığı yenileme alanı ve acele kamulaştırma kararları göz önünde bulundurulursa, ortada aksi yönde bir yargı kararı olmasına rağmen, bu sürecin tamamlanması için resmi sorumlularla yatırımcıların ellerinden geleni yapmaya kararlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu yaklaşımla, başka bir yasa referans verilerek –örneğin Afet Yasası– ya da yeni bir proje hazırlanarak, sürecin bir şekilde yeniden başlatılabileceği anlaşılmaktadır. Belki bu kez eski proje bölgesi, yani Fener-Balat-Ayvansaray sahil kesimi hedef alınmayacaktır ama, bütün olarak düşünüldüğünde değişik gerekçelerle ve kısmi projelerle bölgede bu yöndeki faaliyetlerin devam edeceği de bir gerçektir. Nitekim Eğrikapı bölgesinde ara ara hal-

ka işgalci oldukları ve bölgeyi boşaltmaları gerektiği konusunda tebligatlar gelmekte, ancak bölge sakinleri karşı durduğunda geri adım atılmaktadır. Yine Balat'ın üst tarafında bulunan İmam Hatip Lisesi'nin bahçe ve yolunu genişletme projesi adı altında, civar mahalle halkına bölgenin kamulaştırılacağı söylenip bir şekilde kafalarında soru işaretleri yaratılarak ve evlerinden olacakları hissi aşılanarak yerinden edilmeye çalışılmaktadır. Çünkü Fener-Balat-Ayvansaray konumu ve sahip olduğu değerler açısından yatırımcıları ve inşaat firmalarını cezbedici rant değeri yüksek bir bölge halini almıştır. Bu durum aynı zamanda Fener-Balat-Ayvansaray halkı için de mücadelenin henüz bitmediği anlamına gelmektedir. Mücadelenin nasıl sonuçlanacağı ya da bölgenin geleceğinin ne olacağı ise bundan böyle, önceden de olduğu gibi, hukuki süreçteki başarı kadar bölge halkının toplu mücadelesine ve ayrıca ülkedeki toplumsal muhalefetin izleyeceği genel seyre bağlıdır. Sürecin kötüleşerek mi devam edeceğini, yoksa halktan gelen tepkiler ve kamuoyuna yansıyan eleştiriler doğrultusunda, Gezi direnişininki gibi bir etki yaratarak birtakım iyileşmelerin mi görüleceğini zaman gösterecektir.

Süreç halk katılımı olmadan, halkla diyaloğa geçilmeden, tepeden inme kararlar ve baskıcı yöntemlerle uygulanmaktadır.

Rob Atkinson kentsel dönüşüm süreçlerinde halkın katılımının önemini şöyle vurguluyor:

> Yerel halk toplulukları kendi kapasitelerini oluşturmak ve geliştirmek için sürekli olarak desteğe ve sürece katılan yeni insanların varlığına gereksinim duyar. Öte yandan, kimi zaman bir alanda uyumu/birlikteliği sağlayan kimi faktörler, aynı zamanda onu çevreden izole etme yönünde çalışabilirler. Toplumda sosyal açıdan bütünleşmenin gerçekleştirilmesi ile bir alana kimliğini ve uyum hissini veren faktörlerin zayıflatılması arasında son derece hassas bir denge vardır ve bu nedenle kentsel dönüşüm içinde yerel halk katılımının olması son derece önemlidir.[13]

Atkinson ayrıca, yerel halk katılımından elde edilecek çok önemli bir katma değerin de, yerel halktan katılımcıların kendi yaşam alanlarının sorunlarını daha iyi bilmeleri ve bu sorunlarla başa çıkmada da daha yaratıcı fikirler üretebilmeleri olduğunu belirtmektedir. Atkinson'un sürdürdüğü bu tartışma, gerçekte dönüşümün yerel halk yerinden edilmeden, oraya ait yerel dinamikler korunarak gerçekleştirilmesi halinde anlamlıdır. Oysa Türkiye'de "kentsel dönüşüm" adı altındaki uygulamalar genelde "kentsel yenileme" olarak gerçekleşmekte; bu süreçte, tarihi ve mimari dokunun yanı sıra bölgeye ait bütün unsurlar, sosyokültürel, fiziki, coğrafi yapı ve yerel halkın tamamının değiştirilmesi söz konusu olmaktadır. Süreç bittiğinde binaların özgün yapı ve karakterlerinin, sokak dokuları ve bölgenin tarihi, mimari, kültürel özelliklerinin eski niteliklerini tamamen kaybedecek şekilde yenilendikleri görülmektedir. Oluşturulan yeni mevzuatta, sürece katılım konusuna çok vurgu yapılmasına rağmen uygulamada halkın sürece katılması hiçbir şekilde gerçekleşmemekte; bütün plan, proje ve tasarımların halkın fikri alınmadan, onayına sunulmadan, hatta bazı aşamaların halkın haberi bile olmadan gerçekleştirildiği uygulamalara rastlanmaktadır. Yine 5366 sayılı yasada katılım öngörüldüğü halde, gerek Sulukule örneğinde gerekse Tarlabaşı ve Fener-Balat-Ayvansaray örneklerinde halkın katılımının hep ihmal edildiği; hatta ilgili projeler dahil, birçok bilgi ve belgenin halktan saklandığı gözlemlenmektedir. Halk belediyelerden bilgi almak konusunda hep sorun yaşamakta, Bilgi Edinme Yasası bile bu soruna yeterince çözüm getirememektedir. Bazen de, Tokludede'de olduğu gibi, halka gerçek projeler yerine sahte projeler gösterildiği iddiaları gündeme gelmektedir. Tokludede'deki proje skandalına basında da çok geniş şekilde yer verilmiş; mahalle halkı ve bir mahalleler inisiyatifi olan Kent Hareketleri bu konuda savcılığa suç duyurusunda bulunmuş; CHP İstanbul Milletvekili Melda Onur konunun soruşturulması için TBMM'de bir soru önergesi vermiştir. Haber Bianet'te şöyle yer almıştır:

> Çeşitli sivil toplum örgütleri ve meslek odaları, Fatih Belediyesi hakkında, Tokludede Mahallesi'nde yapılacak kentsel dönüşüm kapsamında sahte proje ve imar planı düzenlediği gerekçesiyle suç duyurusunda bulundu.[14]

Sonuç olarak, 5366 sayılı yasaya göre projelerin taraflar açısından ortak bir algı yaratması, bu anlamda belediye ile halk arasında ortak bir çıkarın oluşması ve bunun üzerine uzlaşma sağlanması gerekliyken, uzlaşma için mutlaka projeden etkilenecek bileşenlerin projeye katılımları ve her aşamada onaylarının alınması koşulu varken, süreci yürütmekle görevli kişilerin bu koşulları göz ardı ettikleri, ancak biçimsel olarak, kâğıt üzerinde yerine getirmeye çalıştıkları görülmektedir. Halkın süreçten dışlanmasına diğer bir örnek de, Fener-Balat-Ayvansaray bölgesinin yenileme alanı olarak kabul edildiğine dair kararın halka belediye tarafından, yüklenici firmayla anlaşma yapıldıktan iki yıl sonra bildirilmiş olmasıdır. Yani anlaşma 2007 yılında yapılmış, halkın durumdan haberdar edilmesi ise 2009 yılının sonunda gerçekleşmiştir. Bu anlaşmayla Fener-Balat-Ayvansaray halkının tapulu evleri, süreci iptal eden mahkeme kararının da belirttiği gibi, projeyi üstlenen taahhüt şirketine hukuka aykırı bir şekilde kat karşılığı olarak, ihale usulüyle verilmiştir. Oysa yukarıda da belirttiğimiz gibi, yasa bu konuda oldukça açık hükümler içermekte, süreçle ilgili halkın bilgilendirilmesi ve katılımının sağlanması konusunda vurgular yapmaktadır. Yine yasaya göre, rızaya dayalı bir anlaşma koşulu varken, bu koşulun da yerine getirilmediği, aksine mülk sahiplerinin yıldırılana kadar baskı ve psikolojik taciz gördükleri, tehdit edildikleri, zorlanarak evlerini vermeye ikna edildikleri gözlemlenmektedir.

Kentsel dönüşümle ilgili yurtdışındaki uygulamalara bakıldığında, özellikle gelişmiş Batı ülkelerinde sürecin çok farklı işlediği görülmektedir. Örneğin, Almanya'da önce projeler konusunda kamuoyunda uzunca bir süre bilgilendirme yapılmakta, halkın sürece dair bütün kaygı ve tereddütleri giderilerek sonucun onların yararına olacağına ikna edilmelerine çalışılmaktadır. Ayrıca, halk sürecin başından sonuna kadar bütün karar süreçlerine etkin olarak katılabilmekte, fikirlerini söyleyebilmekte, gerektiğinde tavrını ortaya koyarak istediği değişikliği yaptırabilmektedir. Bu konuda Almanya'da kentsel dönüşüm sürecinde belediye ve halk arasında uzlaştırıcı bir kurum olan Planerladen Derneği Yönetim Kurulu Üyesi Tülin Kabis Staubach işleyişi şöyle anlatmaktadır:

> Önce yenileme projesinin gerçekleşmesi düşünülen alanın sınırları kabaca belirlenir ve ön araştırmalara başlanır. Bu araştırmalar kapsamında sosyal istatistiki verilerin yanı sıra mahallede yaşayan kiracıların, ev sahiplerinin, dükkân ve işyeri işletenlerin görüşleri alınır. Araştırmaların sonucuna göre, bölgede amaçlanan yenileme projesinin sosyal maliyetlerinin karşılanması, özellikle sosyal katlanılabilirliği (mesela kiraların kiracıların ödeme gücüne uygun olması) güvence altına alınır. Federal Şehir Planlama Kanunu'nun "özel yenileme yasası" bölümü, yenileme sürecinde bazı maddelerle orada yaşayanların haklarını koruma amacını taşımaktadır.[15]

Kabis bu şartları şöyle sıralamaktadır:

• Öncelikle halkın tam katılımını sağlamak;

Eğer yenileme projesinin orada yaşayan ve çalışan halka olumsuz etkileri olabileceği sanısı söz konusuysa, belediyelerden önce "sosyal plan" yapılmasını talep etmek;

Mahallelerde bilgilendirme bürolarının açılması;

• Tarihi eserlerin korunması;

Mahallelerin mimari dokusunun korunması, zaman içinde bozulmuşsa şehir planlama ve peyzaj projeleri kapsamında mümkün olduğunca düzeltilmesi, yeniden ortaya çıkarılması;

• Yeni yapılacak binaların dokuya uygun planlanması;

Evlerin/apartmanların onarımında ev sahiplerine devlet mali yardımında, içinde oturan kiracıların ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak ve onlarla anlaşmaya varılması koşuluyla yardım edilmesi.

Türkiye'deki uygulamalarla yukarıdaki uygulamalar karşılaştırıldığında, çok önemli bir anlayış farkının olduğu ortaya çıkmaktadır. Almanya'da tüm konularda halkın sürece katılması ve her tür mağduriyetin önceden düşünülüp önlem alınması yoluyla bölge halkının süreçten zarar görmemesinin en önemli kriter kabul edildiği bir yaklaşım söz konusuyken, Türkiye'de durumun tamamen farklı olduğu görülmektedir. Fener-Balat-Ayvansaray örneğinde de gözlemlendiği gibi, halka ihale aşamasından proje aşamasına kadar evlerine ve kendilerine ne olacağı konusunda net bilginin verilmediği, halkın sürece dahil edilmesinin ancak proje uygulama aşamasında gerçekleştiği, dolayısıyla halkı tamamen sürecin dışın-

da bırakarak uygulanmaya çalışılan bir kentsel dönüşüm yaklaşımının söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Karar verme aşamasında halkın önce yumuşak bir tutumla ikna edilmeye çalışıldığı, eğer bu yolla ikna etmek mümkün olamazsa giderek sertleşen, yeri geldiğinde dayatmalara, hatta dolaylı yollardan gözdağı vermeye dönüşen bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Yasanın belediyelere tanıdığı acele kamulaştırma yetkisi de zaman zaman bir baskı unsuru olarak kullanılmaktadır. Yani bu süreç, yasanın da öngördüklerine aykırı biçimde ve başka ülkelerdeki benzer uygulamalara kıyasla insani olmaktan uzaklaşmaktadır.

Bu arada yasanın uygulanmasına dair yaşanan bir diğer önemli sorun da, yasanın mülk sahiplerinin belediye ile birlikte hareket etme koşuluyla kendi binalarını kendilerinin yaptırması yolunu açık tutmasına rağmen, uygulamada bu maddenin hayata geçirilmesine de imkân tanınmamasıdır. Bu engelleme bazen projedeki yaklaşım gereği –örneğin projede yer alan tevhitler nedeniyle– bazen de muvazaalı anlaşma maddeleriyle vatandaşın bu haktan yararlanmasına izin verilmemesi yoluyla gerçekleşmektedir. Çünkü genel olarak alışveriş merkezi, turistik işletmeler, oteller, restoranlar ve donatı alanlarından oluşan bu projeler konut ağırlıklı değil, ticari projelerdir ve proje sahiplerinin kamu yararına olduğunu iddia ettikleri projeleri, aslında bu niteliği taşımaktan uzaktır. İptal edilen Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'nde de aynı yaklaşım söz konusudur. Diğer bütün soylulaştırma projeleri gibi, bu projede de gerçekte halkın bölgede kalması istenmemekte, esas olarak turizm ve ticaret ağırlıklı bir yapılanmaya gidilerek bölgenin yerleşim ve konut alanı olma, dolayısıyla da mahalle olma özelliğinin değiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu anlamda yukarıda sözünü ettiğimiz ve aslında vatandaşın proje alanında kalmasını da sağlayabilecek "mülk sahiplerinin kendi evlerini kendilerinin yaptırabilmesi" seçeneği bilinçli olarak kullandırılmamaktadır. 5366 sayılı yasa mülk sahiplerinin, belediyenin hazırlamış olduğu projeye sadık kalmak, belediye ile aynı sürede başlayıp aynı sürede bitirmek üzere kendi evlerini kendilerinin yaptırabilmesine imkân tanıyor olsa da; projeler parsel bazında değil, ada bazında

uygulanarak ve toplu yıkımlara yol açarak, ayrıca her bina yanındaki komşu binayla tevhit edilerek (birleştirilerek) ve bu işlem sonunda ortada şahsa ait müdahale edilebilecek bir bina bırakılmayarak pratikte bu maddenin hayata geçirilmesi engellenmektedir. Fener-Balat-Ayvansaray Projesi bu yönüyle 5366 sayılı yasaya da aykırı bir projedir.

Fener-Balat-Ayvansaray Projesi bir "yerinden etme" ve "soylulaştırma" projesidir.

İngilizcesi *gentrification* olan soylulaştırma kavramı Türkçede seçkinleştirme, nezihleştirme, kibarlaştırma şeklinde de kullanılmaktadır. Genel olarak bu kavram "bir yerin fiziki, sosyokültürel ve toplumsal yapısının, nüfus yapısı da dahil, hem nitelik hem nicelik olarak bütünüyle değişime uğradığı süreç" olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle soylulaştırma, bir yerleşim alanındaki bakımsız binaların onarılması, iyileştirilmesi ve çevrenin fiziki olarak farklılaşması sonucu maddi değerinin artmasıyla ortaya çıkan aşırı pahalılaşmadan olumsuz etkilenen eski semt sakinlerinin, artık bölgede yaşayamaz hale gelerek bölgeyi terk etmeleri ve yerlerine üst gelir grubundan insanların gelip yerleşmesiyle bölgenin sadece fiziki yapısının değil, nüfus yapısının ve yaşam standardının da değişmesi sürecidir de denilebilir. Benzer bir yaklaşım, soylulaştırmayı sadece fiziksel ve mekânsal bir farklılaşma olarak değil, beraberinde mekânın kullanıcılarının değişimi olarak da gören Ayça İnce'nin tanımlamasında mevcuttur:

> Soylulaştırma kavramı, birbirini takip eden, hatta bir şekilde tekrarlayan süreci işaret eder. Diğer bir deyişle, çöküntü alanı haline gelmiş, değer yitirmiş mekânlar, ağırlıklı olarak o yerin önemini kavrayan insanlar tarafından tekrardan sahiplenilir. Yaşama ya da çalışma amaçlı bu sahiplenme, o topluluğun kültürel birikimine göre işgal etme, satın alma ya da kiralama şeklinde olabilir. Bu ilk sürecin sonucunda mekân kalitesini artırmaya ve bir enerji üretmeye başladığı zaman, öncelikle bu tarz hayata özenenlerin ve devamında yatırımcıların ilgi odağı olur. Sonraki süreçte ne o eski halinden, ne o ilk keşfedenlerin kurduğu dünyadan eser kalmaz.[16]

Bu arada İnce, bölgenin eski halinden farklı bir yapıya dönüşümünde yatırımcıların bölgeye olan ilgisinin artmasının önemine de dikkat çekmektedir.

Besime Şen ise soylulaştırma tanımında sürecin yol açtığı sınıfsal ve mekânsal ayrışmaya vurgu yapmaktadır:

> Soylulaştırma en genel tanımıyla, gerilemiş olan eski kent içi alanlardaki yeni bir sınıfsal ve mekânsal ayrışmayı ifade eder. Yeni orta-sınıfın bu alanlara talebi ve mülkiyetin değerlenmesi ile başlayan süreç, işçi sınıfının yerinden edilmesi ile sonuçlanmaktadır. Bu süreç aynı zamanda yeniden yatırım için olanaklar yaratmaktadır. Dolayısıyla çok yönlü bir dönüşümün sonucu olarak "soylulaştırma" kentsel yeniden yapılanmanın bir parçası ve aynı zamanda sonucudur.[17]

Dünyada ilk olarak 1950 ve 1960'lı yıllarda New York, Londra gibi büyük dünya kentlerinde karşılaşılan soylulaştırma olgusu Türkiye'de, özellikle İstanbul'da 1970'li yılların sonlarına doğru yaygınlaşmaya başlamıştır. O yıllardan günümüze süreç hız kazanarak ve özellikle düşük gelirli kesimler açısından olumsuz sonuçlar doğurarak devam etmektedir. Bugüne gelindiğinde, sürece dair olumsuzlukların artarak sürdüğü; özellikle çalışan kesimlerin kent merkezindeki yaşam alanlarından koparılarak yerinden edildiği; hem sınıfsal, hem mekânsal ayrışmaların derinleştiği; toplumsal eşitsizlik ve adaletsizliğin büyüdüğü ve yoksullaşma düzeyinin önemli oranlara ulaştığı oldukça sorunlu bir gidişatın söz konusu olduğu görülmektedir. İstanbul'da soylulaşma süreci ilk olarak Arnavutköy, Ortaköy ve Kuzguncuk gibi Boğaz semtlerinde görülmüştür. Süreç 1990'larda Beyoğlu, Cihangir ve Galata gibi semtlerde devam ederken, 2005'ten itibaren Sulukule Projesi ile tamamen nitelik değiştirdiği; kendiliğinden gelişen doğal bir süreç olmaktan çıkarak baskıcı, dayatmacı yöntemlerle halkın evlerini satmaya, yaşam alanlarını terk etmeye zorlandığı; semtlerin, özellikle geleneksel mahalle kültürünün hâkim olduğu yerlerin yaşam tarzı ve nüfus yapısının çok hızlı ve doğal olmayan bir şekilde aniden değiştiği; tepeden inmeci bir soylulaştırma

sürecine doğru geçiş olduğu gözlemlenmektedir. Bugün İstanbul'da birçok semt ve mahallenin yukarıda bahsi geçen türde bir yerinden edilme ve soylulaştırma tehdidiyle karşı karşıya olduğu bilinmektedir. Sulukule'den sonra Tarlabaşı ve Fener-Balat-Ayvansaray da aynı tehdit altındadır.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşıldığı gibi, soylulaştırma iki farklı şekilde gerçekleşmektedir. Birinci tarz soylulaştırma kendiliğinden, yavaş yavaş, zamana yayılarak, uzun sürede gerçekleşen bir soylulaştırmadır. Örneğin Ortaköy, Cihangir ve Arnavutköy semtleri bu tür bir soylulaştırma sürecinden geçmişlerdir. Bu semtlerde birtakım yeni yatırımların yanı sıra eski binalara yapılan bakım ve onarıma bağlı olarak önce fiziki durumda bazı değişiklikler ortaya çıkmış; ardından kiralar ve konut fiyatları yükselmiş; zamanla bu fiyatları karşılayamayan düşük gelirli insanların bölgeyi terk etmeleri üzerine yerlerine daha üst gelir grubundan, farklı yaşam tarzlarını benimseyen insanlar buralara yerleşmeye başlamış ve böylece çevredeki fiziki değişime eşlik eden, nüfus yapısı ve toplumsal yaşamı da içeren bütünsel bir değişme ortaya çıkmıştır.

İkinci tarz soylulaştırmanın ise kendiliğinden gerçekleşen doğal bir süreç olmadığı; zorla dayatılan, insanların yaşam tarzlarının kamu gücünün arkasına sığınılarak hızlı bir değişime zorlandığı; oldukça sorunlu, hatta toplumsal bir travmaya yol açacak kadar sancılı bir süreç olduğu gözlemlenmektedir. Bu tür soylulaştırma günümüz kentsel dönüşüm veya kentsel yenileme projeleriyle yaygınlaştığı için, söz konusu tahribat ve zararların toplumumuz üzerinde büyük bir birikim oluşturduğu hatta toplumsal patlamalara yol açtığı gözlemlenmektedir. Bütün bu sancılı sürecin düzeleceğine dair umutlar ise merkezi ya da yerel yöneticilerin bu projeleri azaltmak ve uygulamaları iyileştirmek yönünde çaba harcamak yerine, sürece hız kesmeden daha sert koşullarda devam etme kararlılığı içinde olması karşısında iyice yok olmaktadır. Halkın geleceğe dair büyük kaygıları vardır. Bu kaygılar çalışmamızın esas konusu olan Fener-Balat-Ayvansaray halkı için de geçerlidir.

Süreci meşrulaştırmak için kullanılan yüceltme ve değersizleştirme stratejileri, müdahale edilen yöre sakinleri açısından dışlayıcı ve ötekileştirici, kamuoyu açısından ise gerçekleri saklamak koşuluyla yanıltıcı, kamuoyunu yanlışa yönlendiricidir.

Kamuyu ve bireyleri bir arada ilgilendiren kentsel dönüşüm gibi geniş kapsamlı projeler yürütülürken, bu sürecin meşru biçimde yürüdüğünün bilinmesi ve anlaşılması hem sürecin sağlığı hem de sürece karşı bir tepki oluşmaması için önemlidir. Ne var ki Fener-Balat-Ayvansaray örneğinde mahkeme kararlarının da gösterdiği gibi, projeleri hazırlayanlar dayandıkları yasaya bile uymamakta, usulsüzlüklerle dolu ve hukuk açısından sorunlu, sancılı bir sürece yol açmaktadır.

Bu durumun yaratacağı rahatsızlıktan dolayı da olup bitenler kamuoyuna tam yansıtıl(a)mamakta, süreçteki sorunlu noktalar ve mağduriyetler giderilerek sağlıklı biçimde yol almak yerine bunların gözden uzak tutulması yolu tercih edilmektedir. Bu yüzden de bazen aksaklıkların giderilmesine ön ayak olacak kamuoyu sağlıklı biçimde oluşamamaktadır.

Sürecin yarattığı tahribat ve toplumsal çöküntüyü sadece süreci yönetenler, yani yaşatanlar ve sürecin mağdurları, yani yaşayanlar bilmektedirler. Ana akım medya başta olmak üzere, pek çok üniversite ya da kültür-sanat kurumu bu durum karşısında herhangi ölçekte bir eleştirel yaklaşım sergilememekte, sadece hep bir ağızdan aynı şeyi söylemektedir: Kentsel dönüşümün ülkeyi nasıl kalkındırdığı, insanların hayatlarını değiştirdiği, onlara hayallerini süsleyen evlere kavuşma fırsatı sunduğu, Türkiye'nin bu projelerle çağ atladığı, ülkenin yaşam standardının yükseldiği vb.

Bir yandan bu şekilde süreci yücelten, kutsayan söylemler bütün kitle iletişim araçları ve propaganda kanallarıyla kamuoyunun bilincine işlenirken, diğer yandan yaratılan mağduriyetleri mazur gösterecek, kamu vicdanında meşrulaştıracak karşı bir söylem de yine aynı kanallarla bu kez yüceltme değil "değersizleştirme" stratejisiyle kamuoyuna pompalanmaya çalışılmaktadır.

Böylece yerine göre yüceltme, yerine göre değersizleştirme stratejisi uygulanarak hem sürecin kamu vicdanında onaylanması sağ-

lanmakta hem de sürece dair oluşabilecek tepkilerin önüne geçilmiş olmaktadır. Yüceltme yoluyla sürece dair övgüler düzülerek, uygulamaların reklamı yapılarak ne kadar önemli işler yapıldığına ve ne kadar başarılı olunduğuna dair bir kanı yaratılmaya çalışılırken; değersizleştirme yoluyla da, müdahale edilen yerler ve orada yaşayan insanlar sağlıksız, bakımsız, çöküntü halinde gösterilerek kamuoyu nezdinde buralarda yenilemenin şart olduğuna, müdahalelerin orada yaşayan insanların da iyiliğine olduğuna dair bir inanç oluşturulmak istenmektedir. *Müdahale edilmese zaten yaşanacak yerler değildir, oradaki insanlar zaten sağlıksız ve kötü koşullarda yaşamaktadır.* Oralara müdahale etmek, oraları ıslah etmek devletin asli görevidir. Bu şekilde verilen mesajlarla, bölgede yaşayanlara yapılanlar mazur gösterilerek kamuoyunda oluşacak tepkilerin önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

Bu iki stratejiyi biraz daha açmak istersek ve önce yüceltme stratejisini ele alırsak; süreci yönetenlerin bu yöntemle kendi yaptıklarını övecek birtakım söylemleri öne çıkardıkları; "*ülke kalkınmasına katkıda bulunuyoruz, çağdaş kentler yaratıyoruz, turizme dinamizm katıyoruz, halkın refahını yükseltiyoruz*" şeklindeki ifadeleri kullanarak ve bunları medyada, konferans salonlarında, tanıtım ve reklam panolarında, kısacası mümkün olan her kanaldan yayarak, kendi açılarından süreci yücelten bir bakış açısını sürekli olarak topluma sundukları görülmektedir. O kadar ki, toplumda bu konuda gerçekleştirilen dev yatırımlar ve mega projeler kanalıyla elde edilecek kazançlar sanki girişimcilerin olmayacakmış da salt halkın refahı için kullanılacakmış gibi bir izlenim yaratılmaya çalışılmaktadır.

Oysa gerçekte bu yatırımların yaratacağı kazancın yöre halkına ve doğrudan kamu yararına tahsisi söz konusu değildir, dahası insanlar bu süreçte yaşadıkları kent merkezlerinden uzağa gönderilmek istenmektedir. Evlerini ve yaşam alanlarını kaybetmekte, daha önce para ödemeden yararlanabildikleri yerlere ve hizmetlere, bu yerler ile hizmetler artık özelleştirildiği ve kamusal alan veya kamu hizmeti olma özelliklerini kaybettikleri için, erişim haklarının ya kalmadığı ya da önemli ölçüde kısıtlandığı; sonuç olarak halk açı-

sından her açıdan olumsuz, yaşam koşullarının her yönden zorlaştığı, oldukça sorunlu bir sürecin söz konusu olduğu gözlemlenmektedir. Kamusal alanlar genellikle otele ya da lüks konut alanlarına dönüşerek artık halkın yararlanamayacağı kadar pahalı, kapılarında güvenlik görevlilerinin beklediği özel alanlar haline geldikleri için, hukuken bir yasak olmasa da, gerçekte halkın bu alanlara erişimi önünde önemli kısıtlamalar olduğu anlaşılmaktadır.

Değersizleştirme stratejisine gelince, bu stratejide her yerleşim alanına ait birtakım zayıf noktalar, hassasiyetler, sorunlu durumlar öne çıkarılarak o yere ve o halka karşı yapılanları mazur göstermek için silah olarak kullanılmaktadır. Örneğin, Sulukule'ye ve Sulukule halkına yapılanlara karşı kamuoyunda tepki oluşmasını önlemek için, "*Sulukule zaten hırsızların, dolandırıcıların, Çingenelerin yaşadığı bir yer; hepsi çalan, çırpan insanlar. Biz Sulukule'yi bunlardan temizleyip halkımızın buralara rahatça gidebilmesini sağlayacağız,*" denerek hem Sulukule halkını itibarsızlaştıran hem de Sulukule'yi mevcut haliyle yaşanmayacak bir yer olarak göstererek değersizleştiren bir strateji izlenmektedir. Böylece Sulukule kamuoyunun gözünde her yapılanı hak eden, ıslah için müdahalenin şart olduğu, mevcut haliyle problemli bir yer olarak gösterilmek istenmektedir. Birileri gelecek ve Sulukule'yi yaşanılabilir bir yer haline getireceklerdir!

Tarlabaşı'nda bu değersizleştirme, "*orada Kürtler, fahişeler, uyuşturucu müptelaları, tinerciler, suçlular, örgüt üyeleri var*" söylemiyle gerçekleşmekte. Fener-Balat-Ayvansaray'da ise "*harabe, döküntü binaları olan, çöküntü yer*" söylemiyle. Bu söylemler ana akım medyada ve mümkün olan başka her yerde, her ortamda sürekli olarak tekrarlanarak insanların zihnine yerleştirilmeye, yapılanların istenmeyen yüzü örtülerek oralarda gerçekten neler olup bittiği, neler yaşandığı kamuoyundan gizlenerek ortaya çıkacak tepkiler engellenmeye çalışılmaktadır.

Değersizleştirme stratejisi, bazen kentsel dönüşüme karşı halkla beraber mücadele eden insanların ve kurumların itibarsızlaştırılması faaliyetine de dönüşebilmektedir. Bu kez özellikle mücadelenin öncü kişileri, öncü kurumları, halk tarafından sevilen,

sözüne güvenilen, toplumu arkasından sürükleyebilecek kişiler ve kurumlar hedef alınmaktadır. Eğer bu kişilere ve kurumlara duyulan saygı ve sevgi sarsılırsa ve itibarları yok edilirse, bunların toplumu etkileme, yönlendirme güçlerinin de yok edileceği, sözlerine eskisi gibi itibar edilmeyeceği düşünülmektedir. Hedef alınan bu kişiler ve kurumlarla ilgili örgüt, çete, çete üyesi, terörist, anarşist gibi halkın gözünde itibarlarını sarsacak söylemler kullanılarak bunların toplumdan dışlanmaları, gördükleri saygı ve güveni kaybetmeleri sağlanmak istenmektedir.

Ülkemizde bir süreliğine de olsa, her iki stratejinin de başarıyla uygulandığı görülmektedir. Bunun başlıca istisnası 2013 yılında yaşanan Gezi olayları sürecinde görüldü. Olaylar, kamusal bir yeşil alanın 70 yıl kadar önce ortadan kaldırılmış bir eski eserin ihyası gerekçesiyle yapılaşmaya açılma projelerine karşı başlamıştı. Proje sadece bu eski eser ihyasını değil, şehrin uzun süredir ihmal edilen önemli merkezi meydanlarından Taksim'in de yeniden inşasını öngörüyordu. Bu projeye karşı çıkan ve toplumun pek çok farklı kesiminden gelen kişilerin tepkilerini ortaya koymasıyla başlayan ve gelişen olaylar sonucunda medyanın tarafsızlığı ve gerçekleri aktarma konusundaki sorunları daha geniş kesimlerin dikkatini çeker hale gelmiştir. Ancak olaylar, kısa vadede sorunların kaynağında yatanların değişimine yol açmaktan çok, ancak daha geniş bir kesimin medyadaki bu sorunun farkına vararak siyaset ve çevre konularını daha bilinçli biçimde takip etmeleri sonucunu doğurmuştur.

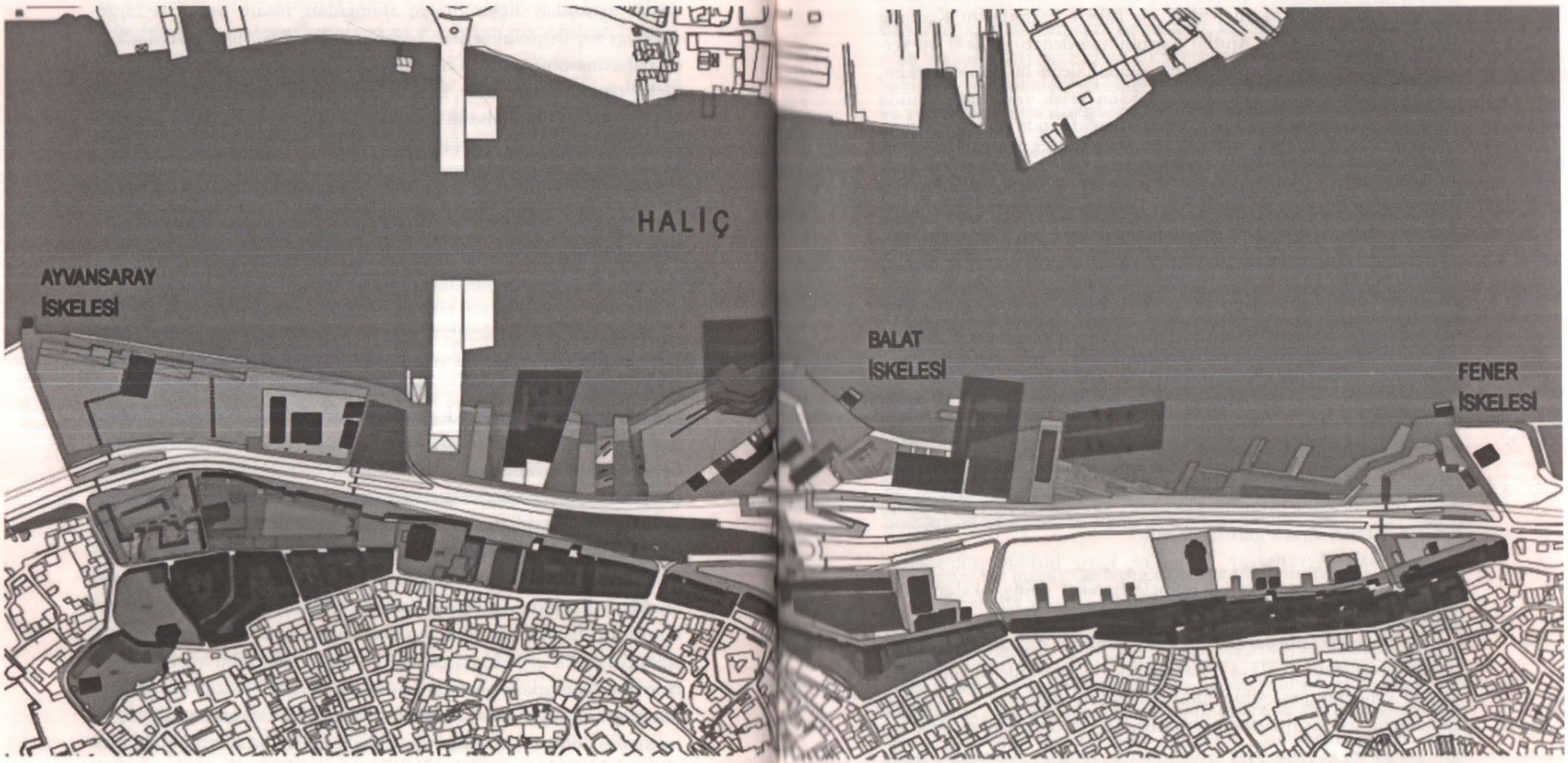
Gerçekte ülkenin her yanından işitilmeyi bekleyen sessiz çığlıklar yükselmektedir. Özellikle İstanbul adeta sil baştan inşa edilen dev bir şantiye görünümündedir. Semtler, mahalleler yıkılıp ortadan kaldırılmak, İstanbul'un dünyada eşi benzeri olmayan tarihi dokusu, mimari ve kültürel değerleri hiç acınmadan bir oldubittiye getirilerek yok edilmek istenmektedir. Azımsanmayacak sayıdaki yıkım ve yerinden etme projeleri yüzünden insanlar evlerini, yaşam alanlarını kaybetmektedir; Sulukule'deki projenin sonunda yerinden olanların içine düştüğü yoksulluk evsizlik ve sürece eşlik eden toplumsal sorunlar ülkede telafisi zor yaralar açmaktadır.

Bu kadar kapsamlı değişikliklerin çok kısa zamanda ve mağdurlar açısından hiçbir önlem alınmadan; insani bedelleri zarar verildiği hiç düşünülmeden, hatta neredeyse hiç umursanmadan; ne pahasına olursa olsun hayata geçirilmeye çalışıldığı bu süreçte hiçbir tepkinin olmaması, halkın yapılanlara sessiz kalması mümkün değildir. Yıkım tehdidi altındaki mahalleler ayaktadır. Okulları satılan, hastaneleri özelleştirilen, parkları otel, alışveriş merkezi yapılan insanlar ayaktadır.

Süreci kolaylaştırmak için uygulanan kimi yöntemler meşruluğu olmayan, insan onurunu zedeleyen, toplumsal barışı bozan, dayanışma bağlarını parçalayan, hukuk dışı uygulamalardır.

Dönüşüm aslında semt, bölge veya mahallelerin tümünü kapsayacak şekilde bütünsel planlandığı halde, uygulamalar sokak sokak, cadde cadde, yani hedefin parçalanması ve sürecin zamana yayılması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Böylece ortaya çıkacak tepkiler de parçalanmakta, bütünleşmiş, ortak bir muhalefetin ortaya çıkması önlenmektedir. Toplum bu şekilde parçalanmaya çalışılırken, hiçbir etik ve insani değere de önem verilmediği görülmektedir. Yeri geldiğinde kardeşin kardeşle, komşunun komşuyla, babanın oğluyla, kızıyla çıkarlarının çatıştırıldığı; insanların maddiyat için bir birbirlerine düşürüldüğü, ihanete ve muhbirliğe zorlandığı; yıllar içinde oluşmuş mahalle dayanışması, aile bağları ve komşuluk ilişkilerinin bilinçli olarak uygulanan "böl-parçala-yut" stratejisiyle bir çırpıda parçalandığı, yok edildiği; bu anlamda sürece genel olarak toplumsal barışı zedeleyici, bölücü, ayrıştırıcı, insan onuruna yakışmayan bir anlayışın hâkim olduğu gözlemlenmektedir. Bölünen, ayrıştırılan, yalnızlaştırılan insanları yutmanın, ellerindekini almanın daha kolay olacağı düşünülerek böyle bir strateji izlendiği bilinmektedir.

Bu anlayış Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'nde de aynen geçerlidir. Projede ilk adım olarak sadece iki cadde, Vodina ve Yıldırım caddeleri üzerindeki evler yenileme alanı kapsamına alınmıştır. O andan itibaren caddenin iki tarafında iki ayrı hukukun işlemeye

Şekil 33'ün (s. 141) ayrıntılarını gösteren bu haritada, gölgeli belirtilen parseller 5366 sayılı yeni Kentsel Dönüşüm Yasası'na, gölgesiz kısımlar 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'na tâbidir. Aynı caddenin iki yanında yer alan ve aynı niteliklere sahip komşu tarihi eserler için farklı uygulamalar söz konusudur.

başladığı görülmektedir. Henüz yenileme alanı ilan edilmemiş üst kısımda hâlâ 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu geçerliyken ve Anıtlar Kurulu'nun denetimindeki bu yerlerde kurul izni alınmadan hiçbir müdahalede bulunulamazken, caddenin diğer tarafındaki binalar 5366 sayılı yasa kapsamında yenileme alanı içinde kaldıklarından, gerektiğinde yıkılabilmekte, tevhitleri yapılabilmekte, kat eklemesinde bulunulabilmekte, binaların altlarına kat otoparkları dahi yerleştirilebilmektedir. Bu arada, projenin mahallenin sadece bir kısmını kapsaması, diğerlerini dışarıda bırakması başlangıçta mahalleyi ikiye bölmüş, mahalleliler arasında zamanla belirginleşen ayrışmalara yol açmıştır. Yukarı mahalleliler, aşağıda kalanların binaları yıkılıp yerine lüks binalar yapılınca kendi binalarının değerinin yükseleceğini düşünerek önceleri aşağı caddedeki komşularının mücadelesine sahip çıkmamış, hatta sürecin bir an önce başlayıp bitmesini ve böylece kendi evlerinin değerinin artmasını beklemiştir. Bununla birlikte, aşağı mahalleliler onları bu tavırlarından dolayı dışlamamış, mücadelenin bütünlüğünü bozmamak adına diyaloğu sürdürerek onlara gerçekleri anlatmaya çalışmıştır. Çünkü ayrışmak mahallenin ve ortak mücadelenin zararına olacaktır; kazanmak için birleşmek, birlikte hareket etmek gerekmektedir.

Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'ne karşı birlikte mücadeleye koyulan mahalleliler hep bu bilinçle hareket etmiş, aralarındaki dayanışmayı hiç bozmayarak böl-parçala-yut taktiklerini her seferinde boşa çıkarmışlardır. Bu arada hukuki mücadeleyi de başarıyla sürdürmüş ve davayı kazanarak bölgelerinde uygulanmak istenen yenileme projesinin iptal edilmesini sağlamıştır. Zamanla mahallenin üst kısımlarında oturanlar da durumu kavramaya, bu işin aşağıdaki iki caddeyle sınırlı kalmayacağını anlamaya, hatta aşağıdaki iki cadde ne kadar çabuk yıkılır ve oradaki dönüşüm ne kadar hızlı gerçekleşirse kendilerine de o kadar çabuk sıra geleceğini fark ederek, onlar da aşağıdaki komşularının mücadelelerine destek vermeye başlamıştır. Böylece Fener-Balat-Ayvansaray'da başka bölgelerde işlediği görülen taktikler işe yaramamış, aksine ters teperek mahallelileri birleştirici bir etki yaratmıştır. Ne yazık

ki, proje alanında yeri olan birtakım büyük mülk sahipleri, kendi mallarının değerini yükseltme aracı olarak kullanmak için, o güne kadar halkı birleştirmekte ve davanın kazanılmasında büyük payı olan mahalle derneği FEBAYDER'i (Fener-Balat-Ayvansaray Mülk Sahipleri ve Kiracılarının Haklarını Koruma Derneği) parçalamayı ve yönetimi ele geçirmeyi başarmıştır. Bu kişilerin çoğu mahallede yaşamayan, ama proje alanında yeri olan büyük mülk sahipleridir. Ama bu da halkı yıldırmamış, bölge sakinleri aralarından bu işten büyük kâr edebilecek olanları ayıklayarak yeniden örgütlenme yoluna gitmiş ve Fener-Balat Kültür Miraslarını Koruma ve Güzelleştirme Derneği'ni kurmuştur. Böylece Fener-Balat-Ayvansaray halkı bir kez daha bir çatı altında birleşmeyi başarmıştır. Bu çok önemlidir, çünkü mevcut proje iptal edilmiş olsa bile büyük bir olasılıkla sürecin bir şekilde yeniden başlatılacağı, başka bir yasa veya projeyle bölgedeki planların her ne pahasına olursa olsun tekrar hayata geçirilmeye çalışılacağı ihtimali, özellikle bölgenin iç ve yukarı kesimlerinde hâlâ çok yüksektir.

Sürecin özellikle belirsiz tutulması; her şeyin belirsiz olduğu bir süreçte yasal boşlukların belediyeler ve firmalar lehine doldurulması haksız ve hukuksuz bir uygulamadır.

Çağdaş bir hukuk devletinde her tür ticari ilişki, mal, mülk alışverişi, kiralama ve satış işlemleri belli bir hukuki zeminde, ilişkiye giren birey ve kurumların karşılıklı haklarının net olarak tanımlandığı anlaşmalar çerçevesinde gerçekleşmelidir. Adalette eşitlik ve hakkaniyet ilkesine göre, haklar da yaptırımlar da bireylere eşit koşullarda, eşit şekilde uygulanmalı, kişiye ve duruma göre değişen uygulamalar olmamalıdır. Özellikle kamulaştırma gibi taraflardan birinin devlet olduğu ilişkilerde kamu yararının korunması esas olsa da, iki taraf için de adaletli bir anlaşma yapılması, adalet dağıtanın devlet olması bakımından, bireyler arasında yapılan anlaşmalardan daha büyük önem arz etmektedir. Kamu görevlileri vatandaşlarına adil davranıp iyi örnek olmadığında, toplumdan da adil olmasını ve adalete güvenmesini beklememelidir. Diğer bir

deyişle, toplumsal adaletin sağlanması için devletlerin vatandaşlarının adalet duygularını sarsacak, hukuka olan güvenlerini azaltacak uygulamalardan kaçınmaları gerekmektedir. Konumuz kentsel dönüşüm olduğu için bu alandaki uygulamalara göz atıldığında da, yakın zamanda konulmuş yasalara bile uyulmadığı -Fener-Balat-Ayvansaray örneğinde yargı kararlarının da gösterdiği gibi- gözler önündedir.

Kentsel dönüşüm ve kentsel yenileme konusunda önemli bir sorun da hukuki muğlaklıklar, yani sürecin belirsizlik stratejisiyle yönetilmesidir. Sürece dair kimi hukuki belirsizlikler ve yasal boşluklar kötüye kullanmak isteyenlerin elinde insanların mallarının, mülklerinin, evlerinin istenilen şekilde el değiştirmesi için kullanılabilen yasal, ama meşru olmayan güçlü bir silaha dönüşmektedir. Kısaca bu belirsizliklerin, onları kullanabilecek yetkiye sahip kişilerin ellerinde bireyler aleyhine kullanıldığı, bu nedenle de yasanın öngördüğünün aksine kentsel yenileme süreçlerinde eşitlikçi ve hakkaniyetli uygulamaların hayata geçirilmesinde büyük sorunlar olduğu görülmektedir. Ayrıca, kentsel yenileme süreçlerinin yürütülmesinden sorumlu olanların çoğu zaman bu süreçte bireylerin haklarını güvence altına alacak, onlara herhangi bir hukuki güvence verecek tutumdan da itinayla kaçındıkları gözlemlenmektedir. Hukuki açıdan iyi tanımlanmış, net çerçevesi çizilmiş bir anlaşmada yorum veya pazarlığa yer yoktur. Yasalarda her duruma uygun bir tanımlama mevcuttur ve bu tanımların, belirlenmiş çerçevenin dışına çıkanların karşısında mağdurların hukuki yollara başvurma, dava açarak adaletin sağlanmasını talep etme hakları bulunmaktadır. Ancak ne yazık ki yasalardaki ya da mevzuattaki boşluklar çoğu zaman yöre sakinleri aleyhine kullanılacak biçimde yorumlanmış ya da böyle bir yorum mümkünmüşçesine karşı tarafa sunulmuştur.

Türkiye'de kentsel dönüşüm sürecinde yasaların uygulanması ve antlaşmalara dökülmesi ciddi biçimde sorunludur. Resmi sorumlular uygulayıcı olarak kendi yetki ve otoritelerini çok net olarak tanımlarken, bireyin haklarını ve kazanımlarını belirsizlik içinde bırakmakta, süreci resmi belge veya yasal güvenceler verme-

den, sorumluluklarına yakışmayan biçimde yürütmeye çalışmakta, bazen de hukukun dışına çıkarak *defacto* "kendi hukukunu" yaratmaktadır.

Bugün ekonominin motorunun inşaat sektörü olması, inşaat sektörünün önündeki mevzuat engellerinin olabildiğince kaldırılmasını gerektirmektedir. Nitekim yakın geçmişte imar ve imarla ilintili mevzuat büyük ölçüde elden geçirilmiş, kentsel dönüşüm için çıkarılan yeni yasada klasik korumacı yaklaşım büyük ölçüde rafa kaldırılmış; daha önce yasalarla korunan ormanlar, tarihi ve kültürel alanlar, tarım arazileri ve su havzaları imara açılarak bunların da müdahaleye açık alanlar haline gelmeleri sağlanmıştır. Öncekinden farklı olarak benimsenen diğer bir yaklaşım da, şu anda incelemekte olduğumuz hukuki belirsizlikler konusunda olmuştur. Yasayla getirilen hükümlerden çok, bir şekilde belirsiz bırakılan noktaların, kentsel dönüşüme konu olacak yerleşim bölgelerinin sakinleri üzerinde baskı kurmaya yarayacak boşluklar olarak kullanılabilmesi önemli bir sıkıntıdır. Kesin hükümler getirilmeyen noktalardaki boşluktan ve muğlaklıktan yararlanmak isteyenlerin elinde, bunlar etkili yaptırım araçlarına dönüşebilmektedir. Belirsizlik kolayca kargaşa yaratabilecek bir ortam oluşmasına, bu da son kertede kargaşadan ve muğlaklıktan kurtulmak isteyen sakinlerin yılgınlıklarına sebep olarak onlara dayatılan koşullara boyun eğmelerine yol açmaktadır. Bazı durumlarda elektriğin, suyun ve doğalgazın kesilmesi söz konusu olmuştur, bu da kabul edilebilir bir durum değildir.

Mümkün olduğunca resmi belge vererek hukuki güvence sağlamaktan kaçınılması, adaletsiz ve haksız bir uygulamadır.

Kentsel dönüşüm uygulamalarında mahalleliler tarafından dile getirilen ortak sorunlardan biri de yerel yönetimlerin sürece ilişkin talep edilen bilgi, belge veya yasal güvenceleri vermekten itinayla kaçınmaları, bütün tekliflerini vaatler üzerine, sözlü olarak dile getirmeyi tercih etmeleridir. Bu konuda hemen hemen bütün yetkili yöneticilerin tavrı aynıdır. Bu durum sürecin başından sonuna

kadar bu şekilde devam emektedir. Dönüşüm alanlarının gelecekteki durumuna dair net bilgiler, uygulamaların içeriği, sürece dair bireyi yakından ilgilendiren detaylar, bölgede yaşayan insanlara ne olacağı, süreç sonunda kazanç ve kayıplarının ne olacağı, projelerin ekonomik ve sosyal maliyeti, en önemlisi insanların evlerinin ve bulundukları alanın dönüşümüne ait çizilmiş avan projeler ve bu konudaki bilgi ve belgelerin incelikli yöntemlerle kamuoyundan saklandığı bilinmektedir. Süreç bitene kadar halkın resmi kanallardan ya da herhangi bir hukuki güvence altında bilgi ve belgeleri temininin, idareler tarafından tercih edilmediği; bilgi edinme konusunda oldukça sorunlu bir yaklaşım biçiminin benimsendiği gözlemlenmektedir. Kentsel dönüşüme konu olacak bölgelerin sakinleri çoğu konuda ya hiç bilgi alamamakta ya da eksik ve yanıltıcı bilgilerle oyalanmaktadır.

Sürecin birlikte plan yapma, yaşayacakları yerin geleceğine bölge halkıyla birlikte karar verme şeklinde yatay ilişkilerle değil, tepeden inme ve dayatmacı bir yöntemle yürütüldüğü görülmektedir. Genellikle halkın sürece dair edinebildiği bilgiler, proje yöneticilerinin kendi tercihleriyle halkı aydınlatmak için verdiği bilgilerden değil, yöre sakinlerinin yerel yönetim üzerinde kamuoyu baskısı yaratarak, büyük bir çaba sonucu alabildiği ya da Bilgi Edinme Yasası çerçevesinde edinebildikleri bilgilerden oluşmaktadır. Bilgi Edinme HakkıYasası gereği yapılan başvurulara da yine muğlak, yuvarlak ifadelerden oluşan, tatmin edici olmayan karşılıklar verildiği gözlemlenmektedir. Örneğin, evinizin yerine size nerede yer verileceğini ya da aynı yerde kalıp kalmayacağınızı sorduğunuzda, "Şu yerde, şu konumda yer vereceğiz" ya da "kalacaksınız/kalmayacaksınız" şeklinde net yanıtlar vermek yerine, genellikle, "Bu konuda ancak avan proje belli olduktan ve onaylandıktan sonra gerekli bilgiler size bildirilecektir," şeklinde hep avan proje referans verilerek, soruları havada bırakan, belirsiz yanıtlar verildiği görülmektedir. Tüm açıklamaların gelip bağlandığı avan projelerin ise hiçbir zaman elle tutulur, gözle görülür bir gerçekliği olmayacaktır; çünkü pazarlıkların yürütüldüğü projelerin resmiyeti ya da hukuki geçerliği de pek çok durumda belirsizdir. Projeleri yürütme yetki-

sine sahip olanların halktan bu şekilde bilgi ve belge saklayarak, mümkün olduğunca ayrıntı vermeden süreci yönetmek istemesinin sebebi ise, sürecin yasanın öngördüğünün aksine, yöre sakinlerinin yararını gözetmemekten uzak biçimde planlanmış olmasıdır.

Kentsel dönüşüm konusunda en yaygın sorunlardan biri de, halkın sürece dair hukuki çerçeveyi, yasal haklarını, yerel yönetimlerin bu konudaki yasal yükümlülüklerini tam bilmemesidir. Bu durum, süreci yönetenlerin yukarıda da bahsedilen belirsiz noktalardan da yararlanan tutumlarını pekiştirmektedir. Bütün bu faktörlerin halkta sürece karşı yılgınlık, "öğrenilmiş bir çaresizlik" halinin hâkim olmasına yol açtığı görülmektedir. Halkın karamsarlığı ve çaresizliğinde bu tavır kadar kadar, savunma ve hak arama mekanizmalarının yeterince hızlı ve sağlıklı işlememesinin, mahkemelerin süresi içinde adalet dağıtan yerler olmaktan çıkmasının da etkisinin büyük olduğu kabul edilmelidir. Kentsel dönüşüm sürecini yönetenlerin resmiyet kazanmamış projeler üzerinden resmi bir süreç yürütmeye çalışmalarından, yazılı resmi sözleşmeler yerine sözlü vaatlerle iş yapmalarından, bazı durumlarda tutmayacakları sözler vermelerinden sadece halk değil, devlet ve kurumları da zarar görmektedir. Kentsel dönüşüm sürecini yürütenlerin takındığı bu tutum, halkın gözünde resmi kurumların güvenilirliğini sarsmakta, hak aramak için başvurulacak devlet kapısının itibarını da zedelemektedir. Bir özel kuruluşun kendi çıkarı için yukarıda bahsedilen yöntemlere başvurması kabul edilebilir olmasa da görülmedik ya da anlaşılmayacak bir durum değildir. Ama bu tutumun resmi sıfat taşıyan kimi görevlilerce sergilenmesi bilinen hiçbir anlayışa sığmaz.

Bütün bu tutumlarla davranışların nihai amacı aslında nettir: Proje alanının, ne şekilde olsun sakinleri tahliye edilmiş olarak, mümkün olan en kısa sürede inşaata hazır büyük bir arsa olarak yatırımcıya teslimi. Oysa bu durum, tartışılabilecek eksiklerine ve açıklarına rağmen yasanın öngördüğüne de aykırıdır. Yöre sakinlerinin dışarıda bırakılarak mümkün olan en çok kârla bölgenin soylulaştırılması ve ticarileştirilmesi uğruna yasa da, halk da hiçe sayılmaktadır.

Diğer bir önemli sorun, ki bu da halkın sürece dair en çok şikâyette bulunduğu sorunlardan biridir, projeyi yönetenlerin süreç boyunca halka karşı takındıkları kötü, aşağılayıcı, ayrımcı tutumdur. Bu konuda özellikle kişiye göre muamele edilmesi, eğer karşılarındaki kişi cahil, hukuki haklarından haberdar olmayan biriyse, bu özellikleri nedeniyle haklarının korunması yerine suiistimal edilmeye, cahilliğinden faydalanılmaya çalışılmasıdır. Örneğin Ayvansaray-Tokludede halkı, Fatih Belediyesi'ne projeleri hakkında ilk kez bilgi edinmeye gittiklerinde çok kötü bir muameleyle karşılaştıklarını, "Siz kim oluyorsunuz da hesap soruyorsunuz? Devlete karşı mı geliyorsunuz? Ne işiniz var burada, çekin gidin memleketinize!" diye aşağılanarak belediye binasından çıkartıldıklarını söylemiştir. Sonradan bazı sivil toplum kuruluşları ve özellikle Fener-Balat-Ayvansaray bölgesine ait kentsel dönüşüm sürecine karşı kurulmuş mahalle derneğinin Tokludede halkına sahip çıkması üzerine, bu muamelenin 180 derece değiştiği görülmüştür. Mahalleliler dernek temsilcileri ve basınla beraber tekrar belediyeye gittiğinde, aynı yöneticilerin tavrı tamamen farklı olmuş, insanların dilekçeleri derhal kabul edilmiş, sorulan bütün sorulara nezaketle cevap verilmiştir. Bu örnekten de anlaşıldığı gibi, proje yönetiminden sorumlu olan bazı kişiler süreç boyunca insanlar arasında ayrım gözeterek kişiye ve duruma göre muamelede bulunmakta, herkese eşit mesafede, adaletli bir hizmet anlayışından oldukça uzak bir tutum sergilemektedir.

Fener-Balat-Ayvansaray sürecinde de bütün bu sorunlar yaşanmıştır. Örneğin, bölge halkı olarak hakkımızı savunmak ve yıkımları durdurmak için kurduğumuz FEBAYDER'in yönetimi olarak avan projeyi defalarca dilekçeyle, resmi kanallardan ilgili makamlardan istediğimiz halde, garip gerekçelerle bu isteğimiz hep reddedilmiş ve sorumlu kişiler bu konuda hep bir oyalama taktiği içine girmiş, projeyi derneğimize vermemek için deyim yerindeyse adeta bin dereden su getirmiştir; her seferinde başka bir gerekçeyle isteğimizi geri çevirmiştir. İlk gerekçeleri, henüz avan projenin kuruldan geçip onaylanmadığı ve onaylanmadan bize vermelerinin mümkün

olmadığı olmuştur. Daha sonra, projenin onaylandığına dair belge göstererek tekrar projeyi almaya gittiğimizde, bu kez de, "Tonerimiz bitti, bugün basamayız," gibi oldukça komik bir gerekçeyle bizi geri çevirme teşebbüsünde bulunmuşlardır. İki hafta sonra dernek olarak tekrar başvurduğumuzda, bu sefer de, "Siz şimdi gidin, biz projeyi sonra size posta yoluyla göndereceğiz," denmiş; sonra derneğe içinde proje bulunduğuna dair bilgi notu bulunan 9 gramlık resmi ve boş bir zarf gönderilmiştir. Olayların trajikomik bir hale gelmesi üzerine, dernek yönetimi olarak durumu gerek web sitemizden (www.febayder.com) gerekse basın yoluyla kamuoyuna yaygın şekilde duyurmamız sonucu, sorumlu kişiler ciddiyetten uzak tavırlarını terk etmek zorunda kalmış ve nihayet avan projeyi derneğimize teslim etmiştir. Bu arada altı ay geçmiştir; bu konudaki sorumlu ve yetkili kişiler altı ay boyunca bizleri, halkı oyalamıştır. Bunun sebebi proje derneğin eline geçtiğinde çok iyi anlaşılmıştır. Çünkü verilen proje ile halk ilk belediyeye çağırıldığında gösterilen aynı proje değildir. Daha önce belediyeye gittiklerinde halka evlerine bir şey olmayacağı, bulundukları yerlerde oturmaya devam edecekleri söylenmiş; sonradan elde edilen avan projede ise bütün evlerin yanındaki komşu evle tevhit edildiği, dolayısıyla hiç kimsenin evinin yerinde kalamayacağı ortaya çıkmıştır. Bu gerçekle yüzleşen halk, o günden itibaren projeyi yönetenlerin asıl niyetinin iddia edildiği gibi halkı yerinde, kendi evlerinde tutmak olmadığını, aksine halkın bölgeden sürülmesi olduğunu iyice anlamıştır.

Hak arama yollarının tıkalı olması, yargıya dair endişeler, yöre sakinleri lehine verilen olumlu hukuki kararların ve kazanılan davaların göz ardı edilmesi, ciddi bir adalet ve meşruiyet sorunu yaratmaktadır.

Türkiye'de uygulanan kentsel dönüşüm sürecinde en önemli eleştiri konularından biri de haksız ve adaletsiz uygulamalar olduğu kadar, hak ve adalet arama yollarının da sorunlu olması, daha da vahimi, bu sorunlara rağmen verilen adil kararların da

uygulamaya konmamasıdır. Bu konuda hem sürecin bir mağduru olarak hem de farklı mahallelerde sürece dair yaptığım gözlemlere dayanarak gerek hukukun uygulanmasında, gerekse adaletin sağlanmasında çok ciddi sorunlar olduğunu, özellikle hak ve adalet arama konusunda vatandaşları yılgınlığa, ümitsizliğe sürükleyecek derecede yanlış uygulamaların bulunduğunu açıkça belirtmek durumundayım. Karar vericilerin vatandaşların sorunlarına çözüm aramak, uğradıkları haksızlık ve adaletsizlikleri gidermek yerine, daha çok projeleri yönetenlerin yanlış uygulamalarına kılıf uydurmaya çalıştığı, genel olarak mağdurlardan değil, durumu bu noktaya getirenlerden yana tavır almayı tercih ettiği görülmektedir. Bu arada yargıdan halktan yana adil bir karar çıktığında da –Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'ne karşı mahalle derneği olarak açtığımız proje iptal davasını kazandığımızda böyle bir durum yaşanmıştır– yargı kararının hayata geçirilmemesi için her yola başvurulacağı ve sürecin devam etmesi için ısrarlı olunacağı gösterilmeye çalışılmıştır. Yine Sulukule Projesi'nin iptaline dair bir mahkeme kararı olduğu ve yargı tarafından sürecin durdurulması öngörüldüğü halde, proje yetkililerinin inşaatları sürdürme konusundaki tavrını değiştirmediği; devleti temsil eden valinin de kararın ertesi günü Sulukule evlerinin kura çekimine katılmaktan çekinmediği gözlemlenmiştir. Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'ne ve ilgili yargı kararına dönersek, yargı projenin tarihi yapıya, mahalle kültürüne ve bölge halkına zarar verdiği, bu anlamda kamu yararı olmadığı, ayrıca şehircilik ve planlama ilkelerine uyulmadığı gerekçesiyle projenin iptaline karar vermiş, buna rağmen yerel yöneticiler adeta bu kararı tanımadıklarını göstermek için kararın hemen ertesi günü proje alanına ait acele kamulaştırma kararını *Resmi Gazete*'de ilan edilmesini sağlamıştır. Oysa alınan yargı kararına göre sürecin durdurulması ve belediyenin bölgeye dair planlarından vazgeçmesi gerekmektedir.[18]

Adalet ve hukuk açısından sürece dair bir başka sorunlu konu, bütün bu usulsüz uygulamaları yapanların bir şekilde sürekli korunması ve usulsüzlükler karşısında yaptırım veya ceza uygulanmamasıdır. Bu konuda örnek çok olmakla beraber, biz Fener-Ba-

lat-Ayvansaray Projesi ile aynı bölgede yer alan başka bir proje olması nedeniyle, Ayvansaray-Tokludede Projesi üzerinde durmayı uygun gördük. Tokludede olayında çok ciddi proje ve imar usulsüzlükleri olduğu, vatandaş için ayrı, müteahhitler için ayrı olmak üzere iki proje hazırlanarak, birinde kat izninin iki diğerinde üç olarak belirlendiği; bu haber *Radikal* gazetesinde[19] manşetten olmak üzere basında birçok gazetede yer aldığı ve gerekli kanıtlar savcılığa sunularak suç duyurusunda bulunulduğu halde sonucun değişmediği ve savcılığın her zamanki gibi takipsizlik kararı verdiği görülmektedir. Yine yasa gereği müze denetçisi olmadan tarihi bir bölgede kazı yapılması yasak olduğu halde, Fatih Belediyesi Ayvansaray-Tokludede'de hukuksuz bir biçimde, müzeye hiç haber vermeden bölgede kazılar yapmış, haber ayrıntılı şekilde basında yer aldığı ve Fatih Belediyesi suçunu kabul edip "hata yapmışız" dediği halde, bu konuda yapılan suç duyuruları da gereken ciddiyetle değerlendirilmemiş ve konu hakkında savcılık tarafından yine takipsizlik kararı verilmiştir.[20] Tokludede ile ilgili bu suç duyurularının yanı sıra, TBMM'ye soru önergeleri verilmiş ve olayın bir de Meclis tarafından soruşturulması amaçlanmıştır. Ne var ki bu önergeler Meclis'te çoğunluk oyuyla kabul görmemiş ve bu girişimden de olumlu sonuç alınamamıştır. CHP Milletvekili Melda Onur'un 10 Ocak 2013'te verdiği araştırma önergesinde sıralanan usulsüzlük ve hukuksuzluklar, aslında sürecin neden bu kadar sıkıntılı ve sorunlu olduğuna dair önemli bir özet oluşturmaktadır. Konuya dair son bir değerlendirme yapmada yol göstermesi açısından TBMM'ye sunulan soru önergesi metninin tümü aşağıda sunulmaktadır.

> Son yıllarda ülkemizde "kentsel dönüşüm" adı altında yapılan uygulamalar, bazı yerleşimlerde ciddi hak ihlallerine neden olmaktadır. Bu hak ihlallerinin tüm örneklerinin yaşandığı Ayvansaray-Tokludede uygulaması, diğer uygulamalardaki çarpıklıklara ışık tutabilecek olması bakımından önemli bir örnektir. Bu amaçla Ayvansaray-Tokludede'de kentsel dönüşüm sürecinde yaşanan hak ve hukuk ihlallerinin araştırılması amacıyla Anayasa'nın 98 ve İçtüzüğün 104. ve 105. maddeleri gereğince bir Meclis araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

Gerekçe

Ayvansaray Türk Mahallesi, Fatih Belediyesi tarafından 2005 yılında kentsel yenileme alanı olarak ilan edilmiştir. 1,5 hektarlık bir alanda 64 parselden oluşan Avyansaray Türk Mahallesi, çok sayıda tarihi eserle birlikte İstanbul surlarının çevrelediği ve sahabe mezarlarının bulunduğu küçük bir adacıktan oluşmaktadır. Proje sınırları içinde kalan 2.859 adada başlayan hafriyat çalışmaları müzeden bağımsız yapılmaktadır. Proje, 16 adet 2-3 katlı eski binadan ve 30-32 adet yeni binadan oluşmakta olup, yeni yapılan binalar ise yine 2-3 katlı dokuya uygun çelik strüktürlü binalardır.

Projede, binalara ek olarak 2-3 katlı bir motel binası ve bir meydan da bulunmaktadır. Tokludede sakinlerinin ifadelerine göre, 70 haneli mahallenin boşaltılmasında yüklenici firma halka kamulaştırma yapılacağı korkusu salmış, halkı yanıltarak tapuları toplamıştır. Sonrasında, henüz ortada Kurul tarafından onaylanmış bir proje yokken, halkla pazarlık yapılmış, gitmek istemeyen mülk sahipleri ve kiracılar tehdit ve taciz edilmiş, direnen evlerin elektrik ve suyu kesilmiş ve zorla mahalle boşaltılmıştır.

Bu süreçte 16 Ağustos 2011 tarihinde Tokludede'de ikamet eden İsmet Hezer'in Fatih Belediyesi'nin tacizlerine dayanamayarak intihara kalkışması ve "Savcılığa Suç Duyurumdur" şeklinde Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir'i, Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ı, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı ve yüklenici firma sahiplerini (Altın Boynuz firması) suçlayan ve ölümünden sorumlu tutan bir mektubun cebinden çıkması, Tokludede olayının ciddi anlamda ilk kez basına yansımasına neden olmuştur.

Bugüne gelinen süreçte, mahallenin ortasında yer alan park hiçbir yasal dayanak gösterilmeden sökülmüş, inşaat izni olmamasına rağmen tarihi surun dibine şantiye kurulmuştur. Müzenin haberi ve denetimi olmadan ve başında bir uzman bulunmadan, Fatih Belediyesi Tarihi Yarımada'da gece yarısı kazı operasyonu yaparken yakalanmıştır. Her iki olay için de suç duyurusunda bulunulmuş, takipsizlik kararı verilmiştir.

28.03.2012 tarihinde başka bir skandal olay ortaya çıkmıştır: Fatih Belediye Meclisi tarafından 11.06.2010 tarihinde kabul edilen ve Yenileme Alanları Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından da onaylanan avan projeye göre, Ayvansaray Mahallesi 2.869 ada, 12 parselde kat yüksekliği 9,50 yani 3 kat olarak gösterilmiştir.

Ama sonradan ortaya çıkmıştır ki aynı yer için aynı sayı, tarih ve imzayla onaylanmış biri halk için diğeri müteahhitler için iki farklı imar durumu ve proje hazırlanmıştır. Halka gösterilecek imar kararında kat irtifası 6,50, kat sayısı ise 2'dir. Bu durum başlı başına suçken, Fatih Belediyesi bir de değişik mimarlık firmalarına iki farklı proje çizdirmiştir.

Vatandaş Koruma Kurulu'na başvurduğunda, kendisine verilenden farklı bir vaziyet planı ile karşı karşıya olduğunu anlamış, böylece gerçekler ortaya çıkmıştır. Vatandaş durumu itiraz ettiğinde, vatandaşa müteahhitlere verilen izinlerin aynen kendisine verileceği, tekrar başvurması gerektiği söylenmiştir. Tekrar başvurusu sonucunda bu kez kat irtifası ve yüksekliği müteahhitlere verilen proje ve imar kararında olduğu gibidir; yani kat irtifası 9,50, kat sayısı 3'tür.

31.12.2012 tarihinde tescilli tarihi bir binanın usulsüz bir şekilde yıkıldığını duyan ve olayı belgelemek isteyen *Radikal* gazetesi muhabiri Elif İnce'ye ve bölgede oturan ve bölgenin basın sözcülüğünü yapan Çiğdem Şahin'e küfürlü hakaret, saldırıda bulunulmuştur.

Yukarıdaki örnekler, iki proje alanına ait hukuk ihlalleri ve çıkan takipsizlik kararlarının bazılarıdır. Bu konuda söz konusu iki proje alanına dair başka suç duyuruları ve alınan takipsizlik kararları olduğu gibi, ülkenin her yanından, özellikle de İstanbul'daki kentsel dönüşüm alanlarından daha birçok suç duyurusu örneği ve karşılığında çıkan takipsizlik kararları da bulunmaktadır. Verilen bütün bu örnekler aslında sadece kentsel dönüşüm alanında gerçekleşen hak ve hukuk ihlalleri ve adalet sorunlarını göstermektedir. Bu hukuksuzluk ve adaletsizliğin, yargı kararlarının uygulanamaması sorununun ülke genelinde bütün alanlarda gerçekleştiği ve vatandaşların büyük mağduriyetler içinde olduğu düşünülürse, bugün hukuk ve adalet konusunun Türkiye'nin önemli sorunlarının başında geldiği kabul edilmelidir. Hukuka ve adalete güven olmayan bir sistemde vatandaşların yasalara uyması, ülkeyi yönetenleri ciddiye alması beklenmemelidir. Böyle bir sürecin sonunun doğal olarak kaos ve toplumsal patlamalar olacağı ortadadır: Aynen şu an Türkiye'de olduğu gibi.

Temmuz 2015

İstanbul'un Tarihi Konut Bölgelerinde Kentsel Dönüşüm: Tarlabaşı ve Fener-Balat-Ayvansaray Örnekleri

Asuman Türkün

Giriş: Yeni Kentsel Politikalar ve Sosyo-mekânsal Dönüşüm

1980'li yıllardan sonra dünyanın pek çok kentinde bağlamsal farklılıklara rağmen benzer eğilimlerin ortaya çıktığı gözlenmektedir. Neoliberal küreselleşme sürecinde, üretimin özellikle emek yoğun aşamalarının emek maliyeti düşük ülkelere kaymasıyla birlikte, Batı'daki sanayi kentlerinin birçoğu sanayisizleşerek üretim mekânları olmaktan tüketim mekânları olmaya doğru evrilmiştir. Bu durum mekânsal dönüşümü teşvik etmiş ve "yeniden canlandırma" (*regeneration*) olarak özetlenen stratejiler yeni kent politikasının en önemli unsuru olarak öne çıkmıştır. Küreselleşme sadece üretim alanında değil, çeşitli hizmet sektörlerinde de dünya çapında örgütlenmeleri beraberinde getirmiştir. Uluslararası bölüşümün ve ülke ekonomilerinin yeniden yapılandığı bu süreçte, sanayisizleşmenin yaşandığı bütün önemli kentlerde nitelikli üretici hizmetler ile film yapımı, televizyon, reklam, müzik, moda ve tasarım alanları gibi kültür endüstrisi ya da yaratıcı sektörler olarak tarif edilen alanlarda ciddi bir gelişme söz konusudur. "Kentsel rönesans"

olarak da adlandırılan bu süreç kentin atıl kalmış alanlarında ve tarihi bölgelerinde ciddi bir sosyo-mekânsal dönüşüme işaret etmektedir.[1] Öte yandan bu mekânsal politikalar gelişmiş ülke kentleriyle sınırlı kalmamıştır. Küresel üretimin merkezleri haline gelen azgelişmiş ülke kentlerinde de hizmet sektörlerinin hızla geliştiği ve kentsel dönüşüm olarak tanımlanan mekânsal politikaların önem kazandığı görülmektedir.[2] Kentlerin rant potansiyeli yüksek bölgelerinin yıkılıp yeniden yapılmasını ya da tarihi niteliklere sahip alanların yeniden canlandırılmasını içeren büyük kentsel projeler yoluyla gayrimenkul ve inşaat sektörünün gelişimi desteklenmiş, sermayeye yeni yatırım ve birikim imkânları sağlanmıştır.[3]

Bu dönemde gelişen hizmet sektörleri içinde önemli bir paya sahip olan kentsel turizm, ulusal ve uluslararası ölçekte kârlı yatırım imkânları yaratması açısından önemlidir. Yeni ekonomik sektörlerin ve küresel ölçekte serbest dolaşım olanağı kazanan sermayenin kentlere çekilmesini en önemli kentsel politika olarak kabul eden "girişimci" yerel yönetimler açısından kentlerin imajlarının dönüştürülmesi, markalaşmış kimliklerle dünyaya tanıtılması ve pazarlanması önem kazanmıştır. Hâkim kentsel politika bu alanlarda yapılan yatırımların, kentlerin küresel ekonominin önemli düğüm noktalarında yer alma konusundaki rekabet gücünü artıracağı, aynı zamanda küresel sermayeyi ve nitelikli emeği çekeceği beklentisi çerçevesinde biçimlenmiştir.

Bu kentsel politikanın izleri dünya coğrafyasında farklı biçimlerde kendini göstermektedir. Kentlerin tarihi merkezlerinde yer alan binaların ve kentsel dokuların restore edilip yeniden işlevlendirilerek kentsel turizmin kullanımına açılması az çok bütün kentlerde gözlenmektedir. Ayrıca, sanayisizleşme sonucu terk edilmiş fabrika binası, liman tesisi, antrepo gibi endüstri mirası olarak kabul edilen modern dönem yapıları dönüşüm için imkân yaratmaktadır. Bu yapıların ve çevresindeki alanların çeşitli projeler yoluyla yeni kullanımlara açılması ve bir bakıma sanayi kapitalizminin yakın tarihinin de müzeleştirilerek kullanılması, kentsel turizmin en önemli araçları haline gelmiştir. Bu bölgeler çoğunlukla otel, restoran, kültür merkezi ve müze gibi çeşitli işlevlerle kullanıma

açılmaktadır. Bu mevcut potansiyellerin yanı sıra, merkezi ve yerel yönetimler daha büyük organizasyonlara ev sahipliği yapmak üzere devreye girerek uluslararası spor karşılaşmaları için stadyumlar, fuar alanları, Disneyland gibi tema parkları ve eğlence mekânları ile özellikle turistler için güvenli kentsel mekânların yaratılmasına önayak olmaktadır.[4] Azgelişmiş ülkelerde de benzer eğilimler ortaya çıkmıştır. Batı'da gözlenen sanayisizleşme süreci, gelişmekte olan ülke kentlerinde sınırlı ölçüde yaşanmasına rağmen kentsel turizm aracığıyla kentlere yerli ve yabancı turistleri çekmek, kentlerin gelişimini sağlamak açısından önemli bir gelir kaynağı olarak görülmektedir.

Kentlerde bir başka dönüşüm potansiyeli ise tarihi merkezde yer alan ve özel niteliklere sahip yıpranmış konut alanlarında ortaya çıkmaktadır. Bu alanlar, Batı kentlerinde 1960'lardan başlamak üzere, Türkiye'de ise 1990'lardan itibaren önemli dönüşümlerden geçmektedir. Çoğunlukla üst gelir grubu yerleşme alanları olarak kurulmuş bu bölgeler, banliyölerde veya kentin yeni gelişme alanlarında daha prestijli ve konforlu konut alanlarının ortaya çıkmasıyla ve kent merkezinin karmaşasından kaçma kaygısıyla terk edilmiştir. Bu alanlar, zaman içinde kentin yeni göçmenlerinin ya da yoksullaşmış kentlilerin barınma alanları haline gelerek yıpranmaya ve gerilemeye maruz kalmıştır. Batı kentlerinde 1950'lerden sonra kentin merkez alanlarında yaşanan bu gerileme, buraların tehlikeli yerler olarak algılanmasına, giderek terk edilmesine ve vergi gelirlerinin düşmesine yol açmıştır. Bu gelişmeler 1960'lı ve 1970'li yıllarda belediyeleri harekete geçirmiş, yapılan projelerle kentin merkezi bölgeleri yeniden canlandırılmaya çalışılmıştır; buradaki düşük rantlar ise yatırımcılar açısından cazip fırsatlar yaratmıştır.[5] Özellikle tarihi değere sahip merkezi konut alanları, yatırımcıların yanı sıra kent merkezine yakın olmak isteyen çeşitli toplumsal kesimlerin yeniden ilgi odağı haline gelmiş ve bu alanlarda soylulaştırma olarak özetlenebilecek ciddi bir dönüşüm yaşanmaya başlamıştır.[6]

Tarihi merkezde yaşanan soylulaştırma süreci, bu alanların kent içindeki konumuna, çevredeki gelişmelere, konutların niteliğine,

mülkiyet yapısına ve mevcut kullanıcıların özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Bu farklılık, hem dönüşümün türünde hem de sürecin hızı ve ilerleme biçiminde ortaya çıkmaktadır. Kimi bölgelerde daha çok kentsel turizme yönelik ticari bir soylulaştırma yaşanırken, kimileri konut ağırlıklı bir dönüşüme tabi olmaktadır. Hizmet sektörünün gelişmesiyle birlikte kentlerde yüksek gelirli profesyonel hizmetlerde çalışan, büyük şirketlerde önemli görevler üstlenen ya da tüketim kalıplarıyla diğer kesimlerden farklılaşmayı özleyen, genellikle genç, bekâr ve çocuksuz bir yeni orta-sınıfın ortaya çıkışı, turistler için de cazip hale getirilen tarihi merkezlerin ve bunlara yakın konut alanlarının çekiciliğini artırmış, bu bölgelerde ciddi bir el değiştirme ve yenileme çalışmalarına yol açmıştır. Ancak bu süreç farklı aşamalarla gerçekleşmektedir. Rant değeri düşmüş ve yoksulların barınağı haline gelmiş bu bölgeleri tercih eden öncüler, genellikle marjinal kabul edilen ve kentin diğer bölgelerinde kendilerine yer bulmakta güçlük çeken eşcinseller, sanatçılar ve farklı kültürel özelliklere sahip kişileri barındıran bu kozmopolit ortamda yaşamaktan çekinmeyen kesimlerdir. Öte yandan, düşük kira ya da mülk değerleri buraya yerleşmenin en önemli nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Ancak, özellikle sanatçıların bölgeye yerleşmesiyle atölyelerin ve sanat galerilerin açılması bölgenin farklı kesimler açısından çekiciliğini artırmakta ve yatırımcıların da ilgisini çekmektedir. Bu aşamada el değiştirmeler yoğunlaşmakta ve binalar yenilenerek çok daha yüksek fiyatlarla satılmakta ya da kiralanmaktadır.

Sonuç olarak, "ikinci dalga soylulaştırıcılar" olarak tarif edilen kesim, artık ilk yerleşenlerden çok daha yüksek gelirlidir ve genellikle yeni orta-sınıf olarak tanımlanabilecek ve küresel kültürün taşıcıyısı olma iddiasına sahip kesimleri içermektedir. Bu kesimler, sadece sahip oldukları ekonomik sermayeyle değil, kültürel sermayeleriyle de diğer kesimlerden ayrılmakta ve seçkin tüketim tercihleriyle yaşadıkları konut alanlarının "biricikliğine" özel önem atfetmektedir.[7] Bu ikinci dalganın içine, henüz rantların çok yüksek olmadığı dönemde bu bölgeden konut satın alan, nispeten daha yüksek gelirli ve iyi eğitimli sanatçı, mimar, reklamcı gibi kişiler

dışında, çeşitli özel kuruluşlarda çalışanlar da dahil olabilmektedir. Bourdieu'nun tanımıyla bu "yeni küçük burjuvazi," bu tür konut alanlarında yaşamayı tercih eden burjuvalar ve entelektüeller arasında bir konuma yerleşmektedir.

Özellikle kent merkezine yakın konumda çalışanlar için kent merkezinde yer alan, restorasyon ve onarımla iyileşme sürecine giren bu konut alanları önemli bir yaşam alanı oluşturmaya başlamış ve kiraların düşük olduğu dönemlerde bu bölgelerde yaşama şansına sahip olmuş dar gelirli kesimler için ise ayrılık zamanı gelmiştir. Bu ayrılmanın en önemli nedenlerinden biri de kullanıcıların değişmesiyle birlikte soylulaştırılan alanlardaki tüketim imkânlarının da seçkinleşmesi ve butik tarzı ticaretin yaygınlaşmasıdır. Artık bu gibi alanlarda mahalle bakkalı gibi mütevazı işletmelerin yeri de kalmamıştır; dolayısıyla sadece kiracılar değil, dar gelirli mülk sahipleri de ayrılmak zorunda kalmaktadır. Diğer bir deyişle, dar gelirli kesimler bir zamanlar sınırlı ekonomik güçleri nedeniyle kent içindeki gözden düşmüş bu alanlarda yaşayabilirken, bugün aynı nedenle yerlerinden edilmektedir.

Küresel kapitalizmin bugünkü aşamasında, dünyanın pek çok kentinde ortaya çıkan dönüşümlerin benzer amaçlara hizmet ettiği söylenmelidir. Mekânda ortaya çıkan dönüşümler, toprakta oluşturulan rantın yeniden bölüşümüne zemin hazırlarken, bir yandan da sınıfları kent mekânında yeniden ayrıştırmaktadır. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, dönüşümün hedeflendiği bölgelerin çoğunun aynı zamanda genellikle toplumun en dezavantajlı kesimlerinin yaşam alanlarını oluşturmasıdır. Dolayısıyla, bu bölgelerde gerçekleşen dönüşümler bir yandan bu kesimlerin tahliye edilmesine yol açarken, bir yandan da iyileşen çevre koşulları üst gelir gruplarını bu konut alanlarına çekerek rantları artırmaktadır. Farklı ülke örnekleri incelendiğinde, kentsel dönüşüm uygulamalarının kent toprağında ciddi bir rant artışına yol açtığı ve inşaat sektöründe yeni yatırımları başlattığı rahatlıkla söylenebilir. Ancak bu gelir ve rant artışlarından genellikle toplumun orta ve üst gelir grupları yararlanmakta, toplumun dar gelirli kesimleri ise bu yatırımların yoğunlaştığı mekânlardan farklı mekanizmalarla

tahliye edilmekte ve dışlanmaktadır. Bu gelişmelerin az çok bütün kentlerde sosyo-mekânsal ayrışmaları derinleştirdiğini söylemek yanlış olmaz. Dünyanın pek çok kentinde olduğu gibi, Türkiye'de de kamu-özel ortaklıkları yoluyla desteklenen "öncü" projelerin kentin sosyo-mekânsal yapısında büyük bir değişimi ve ayrışmayı hedeflediği rahatlıkla ifade edilebilir.[8] Bu yeni eğilimler sonucunda, farklı kentlerde geliştirilmeye çalışılan nitelikli hizmet sektörlerinin belirlediği mekânsal taleplere ve kent toprağının sunduğu rant potansiyeline bağlı olarak ofis blokları, alışveriş merkezleri ve kapsamlı turizm yatırımları yaygınlık kazanmaktadır.

Bu süreçte, kentlerin rant potansiyeline sahip parçaları üzerinde yatırımlar yoğunlaşırken, toplumsal refahı ve yaşam kalitesini artıracak projelere ayrılacak kaynaklar kısa vadede yüksek getiri şansına sahip bu tür yatırımlara yönlendirilmektedir. Bu yatırımları toplum gözünde meşrulaştırmayı hedefleyen söylemlerin hem merkezi ve yerel yöneticiler hem de gayrimenkul ve inşaat sektörününün çeşitli temsilcileri tarafından benzer bir biçimde dile getirildiği görülür. Kentte yapılı çevredeki dönüşümün uluslararası sermayeyi de çekerek pek çok sektörü canlandıracağı, kentteki iş imkânlarını artıracağı ve elde edilen ekonomik getirilerin toplumun tüm kesimlerinin refah seviyesini yükselteceği öne sürülmektedir. Bir başka meşrulaştırıcı söylem deprem tehdidi üzerinden kurulmakta, kentin pek çok bölgesinde yapılması planlanan yıkımlar, vatandaşlara kaliteli ve güvenli yaşam alanları oluşturma gerekçesine dayandırılmaktadır. Modern ve planlı kentler yaratma hedefi sıklıkla dile getirilmektedir. Kentin tarihi bölgelerindeki dönüşüm projelerinin meşruiyetini sağlamak üzere öne sürülen gerekçe ise, bu projelerin tarihi alanların korunmasına ve sürdürülmesine, kentlerin farklı kimliklerinin ortaya çıkmasına imkân sağlayacağı ve birbirine benzeyen modern kentlere yöneltilen eleştirilere bir cevap oluşturacağıdır. Bu bağlamda gelişmeler, tarihi kent yaşamına dahil etmek ve çürümeye terk edilmiş alanları yeniden kazanmak türü söylemler çerçevesinde "kamu yararına" dayandırılmaktadır.[9]

İstanbul gibi ciddi rant potansiyeline sahip bir kentte bu yeni kentsel politikaların önem kazanması şaşırtıcı değildir. İstanbul'da

kent içi arsa talebini karşılamak üzere yeni alanların açılması olanağının sınırlarına gelinmiştir; dolayısıyla, birtakım yerleşik konut alanlarının yıkılıp yeniden yapılması bir imkân olarak görülmektedir. Bu durumda özellikle rantı artmış alanlara yakın gecekondu bölgeleri, tarihsel konut dokusunun bulunduğu alanlar ve yıpranmış sosyal mesken alanları veya kooperatif konut alanları dönüşüm projeleri içinde öncelikli olarak yer almaktadır. Nitekim *deprem, yasadışı yerleşim, düşük nitelikli konut ve çevre, bozulan tarihsel konut dokusu* ve *doğal alanlar için tehdit* kentsel dönüşümün en önemli gerekçelerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Zeytinburnu, Tozkoparan gibi konut alanlarında yapılması planlanan dönüşümler için genellikle deprem tehdidi öne çıkarılırken; Başıbüyük, Derbent gibi gecekondu alanları için yasadışı yerleşim, düşük nitelikli konut ve çevre gibi gerekçeler kullanılmaktadır. Tarlabaşı, Fener, Balat ve Ayvansaray gibi tarihi merkezde yer alan konut bölgeleri ise bozulan tarihsel konut dokusu gerekçe gösterilerek dönüştürülmek istenmektedir.[10]

Bu makalede, İstanbul'da tarihi merkezde uygulamaya konulan ve Tarlabaşı ile Fener-Balat-Ayvansaray bölgelerini kapsayan kentsel dönüşüm projeleri, yaratması beklenen sosyo-mekânsal sonuçları çerçevesinde irdelenecektir. Özellikle Beyoğlu, Fatih ve Karaköy, tarihi bölgelerde planlanan dönüşüm kapsamında öne çıkmaktadır.

İlk uygulamalardan biri Fatih ilçesinde yer alan ve Sulukule olarak bilinen Neslişah ve Hatice Sultan mahallelerinde gerçekleştirilen dönüşümdür. 5.7.2005 tarihli *Resmi Gazete*'de yayımlanan 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesinin ardından, bu iki mahalle Kasım 2005'te yenileme alanı ilan edilmiştir. Sonrasında bu iki mahallede yıkımlar tamamlanmış ve mülk sahiplerinden bir kısmı ve kiracılar, Taşoluk'ta inşa edilen konutlara borçlandırılarak yerleştirilmiştir. Ancak bugün sadece iki üç aile Taşoluk'ta ikamet etmeye devam etmektedir. Geri kalan aileler ise borçlarını ödeyememişler ve daha zor koşullarda kente kiracı olarak geri dönmüştür. Tasfiye

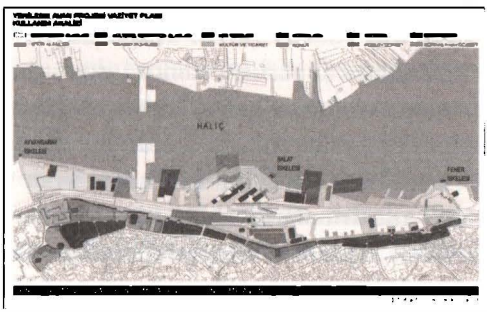
edilen mahallelerde ise Osmanlı tarzı konutların inşa edildiği lüks sitenin yapımı, bütün itirazlara ve durdurma kararlarına rağmen tamamlanmıştır. Bu mahallelerde yaşanan dönüşüm, ciddi bir *yoksullaşma* ve *mülksüzleşme*ye yol açmıştır.

İkinci uygulama Tarlabaşı'nda başlatılmıştır. Aynı yasa Tarlabaşı'nın dönüştürülmesinin de yasal zeminini hazırlamış ve Tarlabaşı Bulvarı'na bitişik dokuz yapı adası Bakanlar Kurulu kararıyla 20 Şubat 2006 tarihinde yenileme alanı ilan edilmiştir. Proje 210'u tescilli sivil mimarlık örneği olan 278 binanın, bu binaların arasındaki sokakların ve tüm altyapının yenilenmesini içermektedir. Tarlabaşı'nda topyekûn bir dönüşüm hedeflenmekte ve bu dokuz adada gerçekleştirilen dönüşümün semtin diğer alanlarındaki dönüşümü de tetikleyeceği beklenmektedir (Şekil 32). Beyoğlu Belediyesi'nden yapılan farklı açıklamalarda, bu dönüşümün hızlandırılması için başka yenileme alanlarının da gündeme geleceği ifade edilmiş ve 14 Ocak 2011'de 1/1000 ölçekli Beyoğlu Koruma Planı'nda Tarlabaşı dışında beş yenileme alanı daha ilan edilmiştir. Sulukule'de yaşayanların maruz kaldığı mağduriyetler, benzer toplumsal kesimlerin yaşadığı mahallerde gerçekleştirilecek dönüşümlerin sonuçlarına ilişkin önemli ipuçları sunmaktadır. Sulukule deneyimi Tarlabaşı'nda yaşayanlar açısından bir örnek oluşturmuş ve daha bilinçli bir hak mücadelesinin de yolu açılmıştır.

Fener-Balat-Ayvansaray'daki yenileme projesi de benzer uygulamaların bir devamıdır. Temmuz 2009'da Fatih Belediyesi mahallelerde yaşayanlara bir tebligat göndermiş, Fener Rum Patrikhanesi'nden başlayan ve Ayvansaray'a kadar sur kenarındaki 534 binayı ilgilendiren 80 dönümlük bölgenin kentsel dönüşüm kapsamına alınarak yenileme alanı ilan edildiği bilgisi verilmiştir (Şekil 33). Fener-Balat Yenileme Projesi'nin Yenileme Kurulu tarafından onaylandığı, ihalesinin yapıldığı ve projenin uygulama aşamasına geldiği belediye tarafından ifade edilmiştir. Fatih Belediyesi, 2007 yılında bir ihale sözleşmesi imzalamış ve toplam 280 dönümlük Fener-Balat-Ayvansaray sahil kesiminin yüzde 58'lik bölümünü ihaleyi kazanan Çalık Holding'e bağlı GAP İnşaat'a bırakmayı kabul etmiştir.[11]

Şekil 32: Tarlabaşı'nda dönüşüm alanı ilan edilen dokuz ada (Kaynak: http://www.beyoglubuyukdonusum.com/tarlabasi/detay/Proje-Hakkinda/9/8/0; erişim: Nisan 2015).

Şekil 33: Fener-Balat ve Civarı Yenileme Alanları Yenileme Avan Projesi: Kullanım Analizi (Kaynak: http://www.fatihhaber.com/fener-balat-ayvansaray-projesinde-mulk-sahipleri-kazandi_h484.html; erişim: Nisan 2015).

Bu gelişmelerle birlikte mahallelilerin mücadele süreci de başlamıştır. Bölgede butik otel, rezidans ve ofis yapılmasını öngören avan proje, 2012'de İstanbul 5. İdare Mahkemesi tarafından hukuka, kamu yararına, şehircilik ilkelerine ve planlama esaslarına uygun bulunmayarak iptal edilmiştir.[12] Ancak bu iptal kararından sonra Fatih Belediyesi yeni bir hamleyle dönüşümün planlandığı dört mahalle için acele kamulaştırma kararı vermiştir.[13] Eylül 2012'de FEBAYDER tarafından bu kararı iptal ettirebilmek üzere dava açılmış ve Danıştay, acele kamulaştırma kararını gerekçesiz bularak yürütmesini durdurmuştur. Danıştay 6. Dairesi, acele kamulaştırmanın savaş gibi olağanüstü durumlarda uygulanacak bir yöntem olduğunu, Fatih Belediyesi'nin yenileme projesinin bütün mahallede uygulanacak acele kamulaştırmaya gerekçe teşkil edemeyeceğini ve mülkiyet haklarını zedeleyecek bu kararda kamu yararının bulunmadığını belirtmiştir.[14] Bugün her ne kadar belediyenin plan ve kararları iptal edilmiş olsa da mahallelinin tedirginliği sürmektedir.

Makalenin bundan sonraki bölümünde ilk olarak kentsel dönüşüm olgusu ve Türkiye'de uygulamaların gerekçeleri, kullanılan yöntemler ve tarihi bölgelerde uygulamayı mümkün kılan mevzuat değişiklikleri ele alınmıştır. Daha sonra ise 5366 sayılı yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte İstanbul'da tarihi bölgede başlatılan

yenileme projeleri arasında yer alan Fener-Balat-Ayvansaray ve Tarlabaşı bölgelerinin tarihsel olarak geçirdiği sosyo-mekânsal dönüşümler ele alınarak kentsel yenileme alanı ilan edilmeleri sonrasında yaşanan gelişmeler aktarılmıştır. Son bölümde ise bu uygulamaların dönüşüme uğrayacak olan bu bölgelerde yaşayanlar üzerindeki etkileri ve yol açtığı mağduriyetler sorgulanmıştır. Bu sorgulamayı yaparken, kentsel dönüşüm projelerinin uygulanma sürecinde yaşanan hukuk ihlalleri, yaşatılan mağduriyetler ve bu bölgelerde yaşayanların içinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal koşulların böyle bir dönüşüme ayak uydurup uyduramayacağı çeşitli araştırmalarda elde edilen bulgular çerçevesinde irdelenmiştir. Tarlabaşı'ndaki dönüşümün değerlendirilmesi için, yaptığımız saha araştırmasında elde edilen bulgular kullanılmıştır.[15] Fener-Balat-Ayvansaray ile ilgili bilgiler ise çeşitli saha araştırmalarından, literatürden, gazete ve dergilerde yayımlanan belge ve açıklamalardan ve FEBAYDER kayıtlarından alınmıştır.

İstanbul'da Tarihi Merkezde Kentsel Dönüşüm: Yöntemler ve Uygulama Araçları

Literatürde kentsel dönüşüm "kentsel sorunların çözümünü sağlayan ve değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan, kapsamlı bir vizyon ve eylem" olarak tanımlanmaktadır.[16] Bu tanımlama, kentsel dönüşümün fiziksel çevrede gerçekleşecek bir dönüşümden daha geniş kapsamlı bir eylem alanı olduğuna işaret etmektedir; dolayısıyla BM Habitat programlarının temel ilkeleri etrafında şekillenen ve sosyal gelişim, ekonomik kalkınma ve çevre korumayla birlikte ele alınması gereken bütüncül bir yaklaşıma sahip olması beklenmektedir.[17] Bu tanım ve ilkeler, kentsel dönüşüme ilişkin literatürde ve kentsel dönüşüm projelerinin gerekçelerinde sıklıkla dile getirilmesine rağmen, genelde kentsel sorunların fiziksel boyutlarına yönelik uygulamalar yapıldığı, sosyal, ekonomik ve çevresel koşullar için sürdürülebilir çözümler üretilmesinde ve özellikle dar gelirli grupların yaşam kalitesinin artırılmasında ciddi

bir başarısızlık olduğu gözlenmektedir.[18] Kentsel dönüşüm uygulamalarının pek çoğu gerçek ihtiyaçlara çözüm oluşturmak yerine, gayrimenkul sektörünün toprak rantını maksimize etme taleplerine yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, bu tür dönüşümlerin tarihi alanların korunarak sürdürülebilmesinde ne kadar başarılı olduğu da önemli bir tartışma konusudur.

Bilindiği gibi, kentsel dönüşüm uygulamanın niteliğine göre farklı biçimler alabilmektedir; bunlar, kentsel yenileme (*urban renewal*), sağlıklılaştırma/iyileştirme/ıslah (*rehabilitation/improvement*) ve yeniden canlandırma (*regeneration*) olarak adlandırılmaktadır ve her birinin uygulama alanı ve gerekçeleri farklıdır. Ancak Türkiye'deki dönüşüm biçimlerine bakıldığında, genellikle yenilemenin ön plana çıktığı ve soylulaştırmanın yolunu açan uygulamaların desteklendiği görülür. İstanbul'daki farklı örnekler incelendiğinde, kentsel dönüşümün farklı mekanizmalar yoluyla tetiklendiği anlaşılmaktadır. Bu örneklerde, mülkiyet hakları açısından çifte standart ortaya çıkmakta ve kentsel rantlar toplumun sadece belirli kesimlerine aktarılmaktadır. Dönüşüm kimi zaman serbest piyasanın işleyişine bırakılmakta ve birtakım tetikleyicinin varlığı, rant potansiyeli yüksek alanların serbest piyasa mekanizması içinde kısa zamanda soylulaşmasına imkân tanımaktadır. Cihangir, Galata ve Tophane'yi bu tür dönüşümün örnekleri olarak sayabiliriz. İkinci dönüşüm biçimi, Fikirtepe gibi merkezi konumu nedeniyle serbest piyasa aktörlerinin ilgisini çekecek alanlarda ortaya çıkmaktadır. Bu tür alanlarda imar hakları yükseltilmekte ve yine piyasa içinde dönüşümleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu tür dönüşümlerde mülk sahiplerinin yapılan pazarlıklarda söz sahibi olması ve artması beklenen rantlardan farklı boyutlarda da olsa pay alması, en azından mülklerini korumaları söz konusudur.

Üçüncü tür dönüşüm ise piyasa içinde dönüşümü "kilitlenmiş" alanlarda gerçekleşmektedir; bu alanların birtakım plan ve proje kararlarıyla dönüşüm/yenileme alanı ilan edildiği ve çıkarılan yasaların yardımıyla dönüştürülmelerinin hedeflendiği anlaşılmaktadır. Tarihi konut stokunun bulunduğu Tarlabaşı, Fener-Balat ve Sulukule, tepeden verilmiş kararlar sonucu dönüşüme örnek teşkil

etmektedir. Bu alanlardaki bina tipolojisi ve yaşayanların ekonomik güçleri rantın istenildiği ölçüde artmasına imkân vermemekte; binaların yıkılarak birleştirilmesi ve daha büyük kentsel projeler için hazırlanması söz konusu olmaktadır. Tarihi bölgelerde uygulanan bu yöntemin tarihi alanları korumak üzerine geliştirilen söylemle ne kadar uyuştuğu ciddi bir tartışma konusudur. Tepeden verilen kararlarla başlatılan dönüşümün bir başka önemli örneğini de rant potansiyeli yüksek gecekondu alanları ve gecekondu önleme bölgeleri oluşturmaktadır. Bu konut alanlarının, kentsel dönüşüm alanı ilan edilerek yıkılması ve buralarda yaşayanların TOKİ'nin dar gelirliler için inşa ettiği toplu konut alanlarına borçlandırılarak yerleştirilmeleri hedeflenmektedir. Bu tür uygulamalarda kullanılan yöntem hemen her yerde aynıdır; tasfiye edilmek istenen mahalledeki bina veya konutlara enkaz bedeli üzerinden bir fiyat biçilmekte, yeni yapılanlar ise Bayındırlık Bakanlığı fiyatlarıyla değerlendirilmektedir. Aradaki farkın bankadan alınan kredilerle hak sahipleri tarafından ödenmesi beklenmektedir. Burada kişilere üç seçenek sunulmaktadır: Ya binalarını belirlenen fiyatlara satıp gidecekler, ya kendi mahallelerinde yapılacak olan daha lüks konutların yüksek bedelini borçlanma yoluyla ödeyecekler ya da kendi mahallelerinden farklı bir yerde yapılan ve daha uygun fiyatlı TOKİ konutlarına yine borçlanarak geçeceklerdir. Bu üç seçeneğin de bu mahallelerde yaşayanlar için ciddi bir çözümsüzlüğe yol açtığı Sulukule, Tarlabaşı, Bezirganbahçe gibi örneklerde açıkça görülmektedir.[19]

Özellikle 2000'li yıllardan sonra çıkarılan yasalarla ya da mevcut yasalarda yapılan değişikliklerle kentsel dönüşümün hukuksal altyapısının kurulmaya çalışıldığı ve büyük kentsel projelerin gerçekleştirilmesinde ortaya çıkan yasal engellerin büyük ölçüde temizlendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, özellikle Toplu Konut İdaresi'nin yetkilerinin artırılması uygulama konusunda ciddi bir kolaylık getirmektedir. Kentsel dönüşüm kavramının ilk olarak Temmuz 2005'te yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Yasası'nın 73. maddesinde kullanıldığı görülmektedir. Bu maddeyle nüfusu 50.000'in üzerine çıkan belediyelere kentsel dönüşüm proje alanla-

rını ilan etme ve uygulama yetkisi verilmekte ve bu yetki daha sonra çıkarılan yasaların da dayanağını oluşturmaktadır. Bu konudaki ikinci önemli adım, 16.06.2005 tarihinde çıkarılan ve 05.07.2005 tarihli *Resmi Gazete*'de yayımlanan 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'dur. Bu yasaya dayanarak kentlerin sit alanı dahilinde yer alan bölgelerinde kentsel dönüşüm projelerini başlatmak mümkün olmuştur. Bu yasanın adında yer alan yenileme kavramı sit alanlarında yapılmasına izin verilen düzenlemelerle tezatlık taşımakta ve aslında bir biçimde arkasındaki niyeti de açığa çıkarmaktadır. Kanunun amacı,

> Büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması...

olarak ifade edilmiştir. Bu alanlarda "Toplu Konut İdaresi ile ortak uygulama yapılabileceği gibi, Toplu Konut İdaresi'ne de uygulama yaptırılabilir" hükmü getirilmiştir. Bu kararlarla yerel yönetimlerle birlikte TOKİ'ye de ciddi bir yetki verilmiş durumdadır. Yasanın bir diğer maddesine göre, yenileme alanlarında bulunan mülk sahiplerinin projeye bağlı kalmak şartıyla ve il özel idaresi ile belediyenin belirleyeceği amaçta kullanılmak kaydıyla uygulama yapacağı belirtilmiş, ancak projeyle eşzamanlı olarak yürütülmesi zorunluluğu getirilmiştir. Mülk sahiplerinin bunu yapabilmeleri için ciddi bir finansman desteğine ihtiyaçları bulunmaktadır ve yasada bu sorunun çözümü için hiçbir seçenek önerilmemektedir. Bu durum, kentsel dönüşüm konusunda yerel halkın katılımını sağlamanın önündeki en önemli engellerden biridir.[20]

Aynı yasanın 4. maddesinde de ciddi sorunlara yol açacak hükümler bulunmaktadır. Yenileme alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esas kabul edilmekle birlikte, anlaşma sağlanmadığı durumda gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan taşınmazların ilgili il özel idaresi ve belediye tarafından kamulaştırılabileceği belirtilmiştir. Kanun uyarınca yapılacak kamulaştırmalar ise 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 3. maddesinin 2. fıkrasındaki iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlı kamulaştırma sayılacaktır. Ayrıca "Olağan kamulaştırma sürecinin projenin uygulanmasında gecikmeye neden olacağının anlaşılması halinde, 2942 sayılı kanunun 27. maddesi hükümlerine göre acele kamulaştırma yoluna gidilebilir" hükmü getirilmektedir. Acele kamulaştırmanın yalnızca afet ve savunma gibi önemli gerekçelerle uygulanıyor olması, yenileme alanlarında yapılacak bu tür bir uygulamanın meşruiyetini tartışmalı hale getirmektedir. Bugüne kadar yapılan uygulamalarda görüldüğü gibi kamulaştırma baskısı, yerel halkı seçeneksiz bırakmakta ve mülklerini daha iyi fiyat veren üçüncü kişilere satarak alandan ayrılmalarına neden olmaktadır.

Yukarıda özetlenen önemli yasal değişiklerin de işaret ettiği gibi, 1994 yılında Recep Tayyip Erdoğan'ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olarak seçilmesini izleyen dönemden bu yıllara kadar büyük ölçüde süreklilik gösteren kentsel politikalarda ciddi bir kırılmanın yaşandığını ifade edebiliriz. Bu dönemde belirleyici olan, karşı konulması zorlaşan hegemonik bir kentsel ittifakın ortaya çıkması ve bu ittifakı oluşturan aktörlerin giderek aynılaşan söylem ve uygulamalarla kentsel dönüşümün yönünü belirlemeleridir. Daha önceki yıllarda farklı güç alanlarına sahip aktörlerin, kentliyi ve kenti ilgilendiren konularda alternatif talep ve söylemlerle ortaya çıkması ve bunları kamusal alanda tartışarak bir muhalefet oluşturmaları göreceli olarak mümkünken, yıllar içinde merkezi ve yerel siyasetin aktörleri ile önemli devlet kurumlarının içerisinde yer alan aktörlerin aynı hegemonik söylem ve uygulamanın parçası haline geldikleri görülmektedir. Bu söylem ve uygulamalar, özel sektörün içinde yer alan yatırımcı, arazi sahibi, danışman ya da meslek insanları tarafından da sonuna kadar desteklenmektedir.

Ayrıca, bu aktörlerin kentsel dönüşümle ilgili argümanlarının hâkim medyada da benzer bir biçimde sunulduğu ve ideolojik bir dezenformasyon sürecinin hâkim olduğu görülmektedir. Özellikle İstanbul'un sanayi kenti olmaktan çıkarak kültür, turizm ve finans sektörlerinin desteklendiği bir küresel kente doğru evrilmesini hedefleyen makro politikalar göz önüne alındığında, bu söylemin tavizsiz niteliği anlaşılır olmaktadır.[21]

Kentsel dönüşüm proje ve uygulamaları, ilgili alanlardaki kentsel ve toplumsal sorunları çözme iddiasıyla başlatılmaktadır. Öte yandan, bu alanların hangi ekonomik ve toplumsal dinamikler bağlamında geliştiği ve bu alanlarda yaşayanların içinde bulunduğu koşullar gerçekçi bir biçimde analiz edilmeden birtakım dönüşüm modelleri geliştirilmekte ve bunların mevcut sorunları gerçekten çözüp çözemeyeceği tartışma dışı kalmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamalarında kentsel alanlar sadece fiziksel ve lokasyon özellikleri açısından ele alınmakta, toplumsal içeriğinden ve gelişim dinamiklerinden tümüyle soyutlanmaktadır. Dolayısıyla kentsel dönüşüm projelerinde, söz konusu alan piyasa değeri ve rant potansiyeline, dönüşüme uğrayacak mahallelerde yaşayanlar ise ödeme güçlerine göre sınıflanmış kategorilere indirgenerek tartışılmakta ve yıllar içinde geliştirilmiş olan toplumsal ilişkiler ve bunların yaşamsal önemi göz ardı edilmektedir. Nitekim, bu alanlarda yaşayanların konut için yapabilecekleri ödemeler konusunda da gerçekçi olmayan varsayımlar yapılmaktadır. Bu nedenlerle, dönüşüme uğraması beklenen konut alanlarında yaşayanların kentte var olma biçimlerini, kentle kurdukları ilişkileri, dönüşümden nasıl etkileneceklerini ve farklı seçenekleri olup olmadığını kavramak önemlidir.[22]

Yazının bundan sonraki bölümünde İstanbul'un tarihi bölgelerinde gerçekleştirilmeye çalışılan dönüşüm ayrıntılı bir biçimde irdelenecektir.

Tarlabaşı Semtinde Sosyo-Mekânsal Dönüşüm

1924'te ilçe haline getirilen Beyoğlu, İstanbul'un 19. yüzyıl yerleşimlerinden biridir. Semtin sınırları kuzeyde Dolapdere Caddesi, güneyde Tarlabaşı Bulvarı, doğuda Talimhane ve batıda Kasım-

paşa'dan oluşmaktadır. Bölge, Taksim Meydanı ile Cumhuriyet Caddesi'nin kesiştiği yerden başlayarak İngiltere Elçilik Binası'nda son bulan Tarlabaşı Bulvarı'nın her iki tarafında uzanmaktadır. Semt, Dolapdere'ye doğru inen yamaçlar üzerinde kurulmuştur ve altı mahalleye ayrılmıştır; bunlar Bostan, Bülbül, Şehit Muhtar, Çukur, Kamer Hatun ve Kalyoncu Kulluğu'dur.[23] 1965 yılında kent nüfusu içinde yüzde 9,55 gibi önemli bir paya ulaşan Beyoğlu, bütün dönemlerinde konut alanı olmak dışında imalat, ticaret ve hizmetler gibi başka işlevlerle de öne çıkmaktadır; ancak imalat sektörü zaman içinde azalırken hizmet ve ticaretin rolü artmıştır. Ayrıca ilçede, özellikle İstiklal Caddesi'ni çevreleyen mahallelerde ve Karaköy'e yakın alanlarda konut işlevi de giderek azalmakta, yerini ticaret ve hizmet sektörüne bırakmaktadır. Bu nedenlere bağlı olarak ilçenin nüfusu 2000-2009 yılları arasında hemen hemen aynı kalmıştır. İlçede 2009 yılında toplam olarak 244.515 kişi ikamet ederken, gündüz nüfusu 2 milyon kişi civarına ulaşmaktadır.[24] Beyoğlu 2000 yılında hâlâ önemli bir imalat merkezidir. Nitekim 2002 sanayi sayımına göre Beyoğlu'nda istihdamın yüzde 29,7'si ticaret, yüzde 26,9'u ise imalat sektöründe yer almaktadır. Bu iki sektörün dışında otel ve lokantalar (yüzde 11,1), ulaştırma, depolama ve haberleşme (yüzde 11,1) ve gayrimenkul faaliyetleri (yüzde 8) istihdam açısından önemli paylara sahiptir.[25]

2006'ya gelindiğinde ise önemli bir sektörel değişim olduğu görülür; bu değişimi firma yatırımlarına bakarak izlemek mümkündür. Beyoğlu ilçesinde firma sayılarına göre yatırımların sektörler itibariyle dağılımı incelendiğinde, 2006 yılında ilçede en yüksek paya sahip faaliyet alanının otel, lokanta ve eğlence yerleri (yüzde 4,97) olduğu görülür. Bunu izleyen sektörler makine ve ekipmanları imalatı (yüzde 3,84) ile nakliye ve kargo hizmetleridir (yüzde 3,49). İstiklal Caddesi ve civarında turizm, yemek ve eğlenceye yönelik faaliyetlerin artmasıyla birlikte, Beyoğlu'nun zaman içinde tümüyle ticaret ve hizmetlere yönelik bir dönüşüm geçirdiği izlenebilmektedir. Nitekim, giyim, demir ve çelik imalatı gibi imalat sektöründe yer alan faaliyet kolları ciddi bir biçimde azalmıştır. Ancak Perşembe Pazarı ve civarında aydınlatma ve her türlü metal

ürünlerinin imalatının ve satışının hâlâ çok önemli olduğu belirtilmelidir. İlçede yer alan sektörlerin İstanbul ili içinde aldığı paylara bakıldığında, Beyoğlu'nun 2000 yılında demir ve çelik ürünleri ve satışı, kara ile deniz motorları imalatı ve her nevi makine ve ekipmanının üretimi konusunda çok önemli bir üretim alanı olduğu, ancak 2006'da bu sektörlerin önemli ölçüde azaldığı görülür. Aynı yıl turizm belgeli tesisler, seyahat acenteleri, eğitim kurumları, bilgisayar, kırtasiye, kitap satışı gibi faaliyet alanlarındaki artış, buradaki niteliksel değişime işaret etmektedir. Beyoğlu'nun İstanbul ili içinde turizm belgeli tesislerle otel, motel ve eğlence yerlerinde bir uzmanlaşmaya doğru gittiği anlaşılmaktadır.[26] Bütün bu veriler Beyoğlu ilçesinde önemli bir semt olan Tarlabaşı'nın rant değerinin artışına da işaret etmektedir.

Tarlabaşı'nda Tarihsel Gelişim

Bu noktada, Tarlabaşı'nın tarihsel gelişimini ve bugüne kadar geçirdiği dönüşümleri kısaca özetlemek faydalı olacaktır. Semtin tarihiyle ilgili farklı araştırmalarda ortaya konan bir görüşe göre, bölge 16. yüzyıla kadar tarlalarla örtülü olmasından ötürü Tarlabaşı adını almıştır.[27] Tarlabaşı'nın gelişimi Pera (Beyoğlu) ve Galata'nın gelişimiyle yakından ilişkilidir; fetihten sonra Galata ve Pera çevresinde Müslüman mahalleleri oluşturulmaya çalışılmıştır.[28] II. Beyazıt zamanında Galatasaray'da Acemi Oğlanlar Ocağı'nın açılması, Kasımpaşa sırtlarında Müslüman mahallelerinin kurulmasına neden olmuştur.[29] 16. yüzyıldan sonra Fransa, İngiltere, İtalya, İsveç, Hollanda ve Rusya gibi Avrupa devletleri İstanbul'da sürekli elçilikler bulundurmaya başlamıştır ve 1596'da İngiltere büyükelçisi şimdiki İngiliz Sarayı'nın bulunduğu yere ilk büyükelçilik binasını yaptırmıştır. 17. yüzyılda zengin Avrupalılar ve Osmanlı tebaası Hıristiyanlar Pera'da bahçeli nizamda konaklar inşa etmiştir. Galata bir ticari merkez olarak gelişirken, Pera bir üst sınıf konut alanı olma özelliğini kazanmıştır. 18. yüzyıl başından itibaren nüfusu artan bölgede, yerleşim Tarlabaşı-Tepebaşı'na ve giderek Dolapdere'ye doğru ilerlemiştir.

Tarlabaşı'nın esas gelişimi 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. 1850'lerden sonra bahçe nizamında yerleşim birimleri kurulmuş; 1870'lerden sonra caddenin iki tarafı da dolmaya başlamıştır.[30] Kırım Savaşı sonrasında 1856 Islahat Fermanı ile yabancılara önemli ayrıcalıklar tanınmış ve yabancı sermayeye ortak yatırım yapma imkânı getirilmiştir. Bu durum meslek sahiplerinin Beyoğlu'na talebini artırmış ve kiraların yükselmesine neden olmuştur. Bölgede çoğunlukla gayrimüslimlerin sahip olduğu işyerleri (saatçi, kuyumcu, muayenehane, eczane, fotoğraf atölyesi gibi) bulunmaktadır. 1870'teki Pera yangınından sonra, bölgede Batılı anlamda bir şehircilik hareketi başlatılmış; caddelerin, geniş meydanların, tiyatroların ve otellerin yer aldığı "Yeni Şehir" (*Nouvelle Ville*) projesi oluşturulmuştur. Bu proje, Tarlabaşı'nı da kapsamaktadır.[31]

1900'lerin başında arazi fiyatlarının artmasıyla birlikte bitişik nizam konutlar dört-beş katlı kâgir apartmanlara dönüşmüştür. Pera üst sınıfın yerleşim bölgesi iken, Tarlabaşı onlar kadar varlıklı olmayan orta ve alt orta-sınıfların konut alanıdır. Aynı mimari akım izlenmiş fakat konutlar Pera'dakilere oranla daha mütevazı inşa edilmiştir. Tarlabaşı Caddesi de farklı gelir grupları arasındaki sınırı belirlemiştir. Bu bölgede yaşayanların tamamına yakını gayrimüslimlerdir ve giderek işyerlerinin sayısı ve çeşidi artmıştır. Buradaki dükkân, apartman ve evlerde yer alan yalnızca iki işyeri Müslümanlara aittir.[32] Tarlabaşı, İstanbul'da orta-sınıf gayrimüslim burjuvazinin yaşam düzeyi ve kültürünü yansıtmakla birlikte, aynı zamanda Geç Osmanlı kentsel modernleşmesinin de en iyi belgelendiği örneklerden biri olarak kabul edilmektedir.[33] 1913'te elektrikli tramvayla Beyoğlu'nun Şişli'ye bağlanması sonucunda, Galatasaray-Taksim arasındaki bölge, Tünel-Galatasaray'a göre daha merkezi bir konuma gelmiştir. Bu durum Tarlabaşı'ndaki gelişmeleri de tetiklemiştir. Bu dönemde bölgede yaşayanların tamamına yakını Rum'dur; az sayıda Ermeni ve Aynalıçarşı civarında Levantenler yaşamaktadır.[34]

Cumhuriyet'in kurulmasından günümüze kadar Tarlabaşı'nı hem fiziksel hem de toplumsal olarak etkileyen pek çok olay olmuştur. 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesi ve Ankara'nın başkent

seçilmesiyle birlikte elçilikler Ankara'ya taşınmış ve burada oturan insanların iş imkânları da ortadan kalkmıştır. Ayrıca Lozan Antlaşması ile yabancı firmalar, tüccarlar ve sigorta şirketleri imtiyazlarını yitirmişler ve Beyoğlu'nu terk etmeye başlamıştır. 1923'ten 1950'lere kadar İstanbul nüfus ve sermaye kaybetmiş, Beyoğlu gibi daha önceki dönemin en prestijli bölgeleri de bu kayıptan etkilenmiştir. Bu dönemde Müslüman aileler bu semtte kiraladıkları ya da satın aldıkları evlere taşınmaya başlamıştır. 1925-1926 TC Devlet Salnamesi'ne göre, Tarlabaşı, Beyoğlu'na dahildir ve toplam nüfusu 305.577 kişidir. Bu nüfusun 148.070'i Türk ve İslam, 82.371'i Rum, 24.043'ü Ermeni ve 24.761'i Musevi'dir. Bunların dışında Katolik Ermeniler, Protestanlar, Latinler, Bulgarlar, Süryaniler, Ulahlar, Katolik Rumlar ve yabancılar da bölgede yaşamaktadır.[35]

1942'de yürürlüğe giren Varlık Vergisi gayrimüslim nüfusun bu vergileri ödeyebilmek için elindeki gayrimenkulleri elden çıkarmasına neden olmuş, Beyoğlu'nda yaşayanların pek çoğu ülkeyi terk etmiştir. 6-7 Eylül 1955'te ise Yunanistan'ın Kıbrıs sorunundaki tavrına tepki olarak hareketler başlamış ve provokasyonlar sonucunda yine gayrimüslimlerin, özellikle Rumların gayrimenkulleri yağmalanmıştır; Beyoğlu'nda işyerleri ve konutları olanlar bu alanı terk etmiştir. Bilindiği gibi, 1950'lerde ortaya çıkan en önemli gelişme, izlenen tarım ve sanayi politikaları sonucunda İstanbul'un yeniden önem kazanması ve kırdan kente yoğun bir göç dalgasının başlamasıdır. Kente göçenler ya hazine arazileri üzerinde gecekondular yaparak ya da tarihi bölgelerdeki terk edilmiş konutları satın alarak, kiralayarak veya işgal ederek yerleşmiştir. Tarlabaşı da bu yerleşim bölgelerinden biridir; binalar, sahipleri veya birtakım fırsatçı gruplar tarafından odalara bölünerek bekâr odaları olarak kiralanmış ya da işgale uğramıştır. Bu dönemde Tarlabaşı daha çok geçici bir yerleşim alanı olarak dikkat çekmektedir.

1980'lerde Tarlabaşı'nı etkileyen en önemli olay Dalan operasyonları olarak bilinen yıkım faaliyetleridir; küçük bir cadde olan Tarlabaşı Caddesi'nde 350 tarihi nitelikli bina yıkılarak Tarlabaşı Bulvarı açılmıştır. Bunun en önemli sonucu Tarlabaşı bölgesinin Taksim'den koparak kendi içine kapalı bir bölge haline gelmesidir.

1980'ler sonrasında Tarlabaşı'nı etkileyen bir başka önemli olay da zorunlu göç sonucu Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dan göç eden nüfusun İstanbul'daki sığınma alanı olmasıdır. Ayrıca, İstanbul'da kendilerine yer bulmakta güçlük çeken birtakım gruplar da bölgede yaşamaktadır. Kentin başka mahallelerinden dışlanan Çingeneler, transseksüeller ve homoseksüellerin yanı sıra uluslararası göçle gelenler de bölgenin bu kozmopolit yapısı içinde kendilerine bir yer bulabilmektedir. 1990'lı yıllara kadar Tarlabaşı, göçmenler için geçici bir ikamet alanıdır ve merkezi konumu nedeniyle özellikle bekâr nüfusun oda kiralayarak yerleştiği bir bölge niteliğine sahiptir. Kentte sahip oldukları sosyal ağlarla konumlarını güçlendiren kesimler için bir sonraki aşama, çalışma alanlarına yakın konumda bir gecekondu alanına yerleşmektir. Ancak, 1990'larda gelen göçmenler açısından artık bu geçicilik söz konusu değildir. Tarlabaşı, bu yeni göçmen ailelerin ya da bekâr nüfusun ev sahibi veya kiracı olarak yerleşmesiyle, artık yoksul ve seçenekleri çok sınırlı, dar gelirli kesimlerin sığınağı haline gelmiş ve kalıcı bir nitelik kazanmıştır.[36]

Tarlabaşı'nda Değişen Toplumsal Yapı

Tarlabaşı, çok farklı kesimlerin yan yana yaşadığı bir mahalle olmasına rağmen 1990 sonrasında Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinden kaynaklanan Kürt göçünün izlerini en fazla taşıyan mahalle olma özelliğini taşımaktadır. Bu durum eğitim, çalışma hayatı ve sahip olunan imkânlar açısından ciddi bir farklılık yaratmaktadır. Dönüşüm alanında ağırlıklı olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve özellikle Mardin ili doğumlular yaşamaktadır. Bunun dışında Doğu Anadolu Bölgesi yüzde 18,8 oranla öne çıkmaktadır. Mahallede İstanbul doğumluların oranı yüzde 33,5'tir; çocuk sayısının yüksekliği bu oranı yükselten faktörlerden biridir. Nitekim, mahallede İstanbul doğumlu 450 kişinin 309'u (yüzde 69'u) 0-15 yaş aralığındadır. Mahalle bireylerinin yaş dağılımlarına bakıldığında 16 yaş altı nüfusun yüzde 37'ye ulaştığı görülür; 61 yaş üzeri nüfus ise sadece yüzde 3,2'dir. Bu verileri desteklemek üzere Tarlabaşı'nda ortalama yaşın 24,5 olduğunun belirtilmesi gerekir.[37]

Tarlabaşı'nın en önemli özelliklerinden biri yüzde 64,4 gibi yüksek bir oranda kiracı nüfusa sahip olmasıdır; bu durum dönüşümden etkilenen kesimlerin güçsüzlüğüne de işaret etmektedir. Son dönemde kente göç edenlerin ve Çingeneler, transseksüeller, yabancı uyruklular gibi toplum tarafından dışlanan kesimlerin yaşadığı bir semtte bu beklenen bir durumdur. Ev sahiplerinin yüzde 44,9'u evlerini 1990'larda, yüzde 34,6'sı da 2000'lerde satın almıştır; diğer bir deyişle, rantların henüz düşük olduğu bu dönemde ciddi bir el değiştirme yaşanmıştır. Mahallede ev sahiplerinin yüzde 35'i tapulu apartman dairesine, yüzde 55'i ise tarihi binaya sahiptir. Buradaki bina tipolojisi düşünüldüğünde, satın almaların çoğunun tarihi binaların tümünü almak şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. Alanda yapılan görüşmelerden geniş aile yapısının hâkim olduğu ve binaların katlarının aile fertleri tarafından birlikte kullanıldığı görülmüştür. Görüşülen kiracıların yüzde 57,7'si tapulu apartman dairesinde, yüzde 41,7'si ise tarihi binada oturmaktadır. Kimi zaman binanın tümü kiralanabilmektedir; ama daha yaygın davranış biçimi, ev sahibinin oturduğu binanın bir bölümünün kiralanmasıdır. Bu tür kiracılık ilişkileri hem dar gelirli ev sahipleri açısından bir gelir kaynağı oluşturmakta hem de yine dar gelirli evli ya da bekâr kiracıların yerleşmesine imkân sağlamaktadır.[38]

Şimdiki eve taşınma dönemleri yukarıdaki verileri destekler niteliktedir. Ev sahiplerinin yüzde 42,5'inin 1990'larda, yüzde 37,5'inin de 2000 yılından sonra mahalleye yerleştikleri, kiracıların ise daha çok 2000'li yıllarda mahalleye taşındıkları (yüzde 63,2) izlenebilmektedir. Şimdiki eve yerleşme nedenleri mülkiyete göre ayrıştırıldığında, hem evsahiplerinin hem de kiracıların en önemli yerleşme nedenlerinin akrabalara yakınlık ve işyerlerine yakınlık olduğu görülür. Ayrıca ev sahiplerinin yüzde 50'si ucuz ev bulduğu için, kiracıların yüzde 63,8'i de ucuz kira nedeniyle buraya yerleştiğini ifade etmiştir. Bu verilerin de işaret ettiği gibi, Tarlabaşı dar gelirli kesimler açısından, rantların düşük olduğu 1990'lı yıllarda çok önemli bir barınma seçeneği oluşturmuştur. Özellikle hemşeri ilişkilerinin oldukça önemli olduğu anlaşılmakta, işyerlerine yakın olmak ise yaşamı kolaylaştıran bir unsur olarak öne

çıkmaktadır. Bu bölgedeki bina tipolojisi, geniş ailelerin bir arada yaşamasına imkân sağlamaktadır; bu yolla ortak yaşam stratejileri kurulabilmekte ve yaşam maliyeti düşürülebilmektedir. Dar gelirli ev sahipleri açısından ise evin bir bölümünü kiraya vermek bir başka geçim kaynağını oluşturmaktadır. Ev sahiplerinin sahip oldukları mülkiyet belgeleri açısından bir sorun bulunmamaktadır; ancak kentsel dönüşüm sürecinde ev sahiplerinin de ciddi bir mağduriyete uğrayacağı mahalledeki gelişmelerden anlaşılmaktadır.[39]

Bu mağduriyetin en önemli nedenlerinden birisi Tarlabaşı'nda yaşayanların büyük bir bölümünün düşük gelir grubuna dahil edeceğimiz birey ve ailelerden oluşmasıdır. Diğer bir deyişle 1990'lar sonrasında kente gelenler, daha önceki dönemlerin göçmenlerinden farklı olarak çok daha hazırlıksız ve seçeneksiz olarak kente yerleşmiştir. Görüşülen kişilerin eğitim durumları, meslekleri, çalıştıkları işler ve bu işlerdeki konumları gelirlerin düşüklüğünü açıklar niteliktedir. Tarlabaşı'nda yaşayan 6 yaş üstü nüfusun yüzde 19,5'ini okuma yazması olmayanlar oluşturmaktadır. Cinsiyete göre değerlendirdiğimizde kadınların yüzde 31,6'sının okuryazar olmadığı görülmektedir; bu oran erkeklerde yüzde 8,5'tir. İstanbul'da okuryazar olmayan nüfusun yüzde 4,6 düzeyinde olduğu düşünülürse, Tarlabaşı'nda yaşayanların sosyal profili çok daha iyi anlaşılır. Mahallede yüzde 25,7 oranında ilkokul mezunu bulunmaktadır; çocuk sayısının yüksekliği ilköğretimde okuyanların oranını yüzde 23,2'ye çıkarmaktadır. Daha yüksek derecede eğitim almış olanların oranları ise çok düşüktür. İstanbul'da lise ve dengi okul mezunlarının oranı 2009 yılında yüzde 20'lere ulaşmıştır; ancak alanda görüşülen kişiler arasında bu oran sadece yüzde 4,5'tir. Üniversite mezunları ise yüzde 1,2'lik bir paya sahiptir; oysa İstanbul'da bu oran yüzde 10'a yaklaşmıştır. Tarlabaşı'nda bu oranlar kadınlar arasında çok daha düşük düzeylerdedir.[40]

Tarlabaşı'nda yaşayanların gelir durumları incelendiğinde, asgari ücretin altında çalışanların oranının yüzde 40,4 olduğu görülür.[41] Mahallede 300 TL altında çalışanların oranı ise yüzde 14,7'ye ulaşmaktadır. Dolayısıyla, burada önemli ölçüde bir "çalışan yoksul" nüfusun olduğunu ifade etmemiz gerekir. Yaşam stra-

tejisi ise hanede birden fazla kişinin düşük gelirlerle çalışmasına dayanmaktadır. 2009 yılında İstanbul'da işsizlik oranı yüzde 16,8 gibi Türkiye ortalamasını aşan bir düzeye ulaşmıştır; bu oran Tarlabaşı'nda yüzde 16,3 ile bu ortalamaya yakın bir değerdedir. Kadınların işsizlik oranı İstanbul ortalamasının üzerindeyken (yüzde 22,8), erkekler arasında daha düşüktür (yüzde 14,5). Görüşülen hane halklarının yüzde 51,4'ünde bir çalışan, yüzde 22,5'inde iki çalışan ve yüzde 10,3'ünde üç çalışan bulunmaktadır. Tarlabaşı'nda toplam hane halkı geliri, hanede çalışan sayısı yüksek olmasına rağmen düşüktür; hanelerin yüzde 19'u 500 TL'nin altında gelire sahipken, yüzde 31,2'si ise 501-750 TL arasında gelir elde etmektedir. Tarlabaşı'nda çalışanların meslekleri incelendiğinde yüzde 71'inin beceri gerektirmeyen işler kategorisinde yer aldığı görülür; bu kategoride değerlendirilen işler ciddi bir tecrübe ve eğitim gerektirmeyen, ya da kısa zamanda elde edilen becerilerle yapılabilen işler olarak sınıflandırılmıştır. Bu işler arasında tekstil/konfeksiyon (yüzde 21,2), lokanta/kafe/büfe çalışanı (yüzde 10,7), seyyar satıcı (yüzde 8,2), temizlik işçisi (yüzde 5,6) ve daha düşük oranlarda midye üretimi, çöp/kâğıt toplayıcısı, inşaat işçisi, satış elemanı, güvenlik elemanı gibi kategoriler öne çıkmaktadır. Bunun dışında yüzde 16 düzeyinde beceri ya da tecrübe geretiren iş görülmektedir ve bu kategoride teknik iş/tamir, şoförlük ve marangozluk öne çıkmaktadır. Çalışanların yüzde 11,6'sı ticaretle uğraşırken, sadece yüzde 0,6'sı üniversite eğitimi gerektiren işlerde istihdam edilmektedir.[42]

Tahmin edileceği gibi, 15 yaş üstü nüfusun çoğu sigortasızdır. Yeşil karta sahip olanlar sayılmazsa 15 yaş üstü nüfusun yüzde 81,3'ünün herhangi bir bireysel sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Sadece çalışanlar arasında sigortası olmayanların oranına bakıldığında yüzde 65,5 gibi çok yüksek bir orana ulaşıldığı görülür. Hanelerde sigortalı sayısı da önemli bir veri oluşturmaktadır; en azından bir sigortalı bireye sahip hanelerde diğer bağımlı bireylerin de bu sigortadan yararlanma şansı bulunmaktadır. Ancak Tarlabaşı'nda hanelerin yüzde 24,9'unda herhangi bir güvenceye sahip bir birey bulunmamaktadır. Yeşil kart sahipliği dışarıda tu-

tulduğunda, bu oran daha da yükselmektedir. Bu durum Tarlabaşı'nda yaşayan nüfusun güvencesiz ve kırılgan yaşam koşullarını çok açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, Sulukule'de yaşananlara benzer bir mağduriyetin Tarlabaşı'nda ikamet edenler açısından da yaşanmasının kaçınılmaz olduğunu açıkça ifade etmemiz gerekir.[43]

Fener, Balat ve Ayvansaray Bölgesinde Sosyo-Mekânsal Dönüşüm

Fener, Balat ve Ayvansaray, İstanbul'un Haliç kıyısında bulunan tarihi semtlerdir. Bu semtlerin en önemli ortak özelliği çok uzun süre gayrimüslim nüfusun yerleşim alanlarını oluşturmaları, çok dinli ve mezhepli bir yapının hâkim olmasıdır. 1900'lerin ortalarına doğru buraya yerleşen Müslüman nüfusun sayısının gayrimüslim nüfusa yaklaştığı anlaşılmaktadır. Bu semtlerde yaşayan gayrimüslim nüfusun azalmasına neden olan en önemli olaylar, 1942'de yürürlüğe giren Varlık Vergisi, 1948'de İsrail devletinin kurulması, 1955'te Kıbrıs sorunu nedeniyle patlak veren 6-7 Eylül Olayları ve 1960'larda Yunan vatandaşı olan Rumların Yunanistan'a dönmeye zorlanmasıdır. Bugün bu semtlerde gayrimüslim nüfus yok denecek kadar azdır. Bu semtlerin ilk yerleşimcileri tarafından terk edilmesinin bir başka önemli nedeni de kentin Hasköy, Ortaköy, Kuzguncuk ve özellikle Şişli, Galata ve Pera bölgelerinde daha nitelikli ve prestijli konut alanlarının gelişmesidir; özellikle daha varlıklı kesimler bölgeyi terk ederek bu yeni gelişen konut alanlarına yerleşmiştir.

Osmanlı döneminden başlayarak bugüne kadar yaşanan göç hareketleri sonucunda bu semtlerin ekonomik ve toplumsal yapısında önemli değişimler ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Haliç kıyılarına önce devlete ait fabrikaların, daha sonra ise çeşitli atölye ve imalathaneler ile mezbahanın kurulması bölgenin çehresini değiştirmiştir. Özellikle Fransız kent plancısı Henri Prost'un 1930'lu yıllarda sanayiyi buraya getirme kararı, Haliç'in kıyı kesimini dönüşüme uğratmış ve Fener kıyısında Rum

nüfusun yaşadığı yalıların yerini atölye ve fabrikalar almıştır.[44] Gelişen sanayi ile birlikte işgücü ihtiyacı doğmuş ve azınlıklar tarafından terk edilen evlere Anadolu'dan kente göç eden nüfus yerleşmeye başlamıştır. 1980'lere kadar bu semtlerde yaşayanlar ağırlıklı olarak civardaki fabrikalarda çalışanlardan oluşmaktadır. 1985'te Bedrettin Dalan tarafından gerçekleştirilen Haliç'i temizleme çalışmalarına kadar bölge ağırlıklı olarak sanayi üretimi yapılan bir yer olma özelliğini sürdürmüştür.[45] 1980'ler sonrasında burada yer alan sanayilerin kentin farklı sanayi bölgelerine ve Haliç'teki tersanenin Tuzla'ya taşınmasıyla birlikte yoksullaşmanın arttığı ve semtlerin fiziksel olarak gerilediği görülmektedir. 1990'lar sonrasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan zorunlu göçlerle gelen yoksul nüfusun da bölgeye yerleşmesiyle fiziksel yıpranmanın arttığı ve toplumsal yapının değiştiği gözlenmektedir. Bu noktada, bugün farklı özelliklere sahip bu semtlerin kuruluş öykülerini ve gerileme süreçlerini kısaca özetlemek yararlı olacaktır.

Fener, Balat ve Ayvansaray'ın Tarihsel Gelişimi

Fener olarak anılan semt Cibali ve Balat'ın arasında yer almaktadır. Coğrafi alanı içinde birkaç mahalle vardır; bunlar Tahta Minare, Abdi Subaşı, Tevkii Cafer, Hızır Çavuş ve Hatip Muslihittin mahallelerinin bir bölümüdür. Bu semtin en önemli özelliği, Ortodoks mezhebinin merkezi konumundaki İstanbul Patrikhanesi'nin 1601 yılından bu yana burada yer alan Ayios Yeoryios (Aya Yorgi) Kilisesi'ne yerleşmiş olmasıdır. Semtte farklı dönemlerde yapılmış çok önemli yapılar bulunmaktadır. Bulgar (Stefan Sveti) Kilisesi, Dimitri Kantemir veya Vlah Sarayı, Kanlı Meryem Kilisesi veya Panayia Muhliotissa Kilisesi, Tur-i Sina (İoannes Prodromos Kilisesi), Kırmızı Mektep (Fener Rum Lisesi) ve II. Mehmed (Fatih) döneminde yapıldığı düşünülen Fenerkapısı Mescidi burada yer alan yapılardır. 17. yüzyılda Fener, kesme taştan evleri ve zengin süslemeli bina cepheleriyle seçkinlerin ve burjuva sınıfının tercih ettiği bir yerleşim mekânı olmuştur. Bu dönemde, burada yerleşmiş olan, iyi eğitim görmüş ve birkaç dil bilen Rumların önemli bir bö-

lümü tercüman ya da diplomat olarak üst düzey devlet görevlerinde bulunmaktaydı. 18. ve 19. yüzyıllarda Fener sahillerinde varlıklı Rum ailelerin yalıları bulunuyordu; Rumların yanı sıra bölgede varlıklı Musevilerin de konutları bulunmaktaydı. Yerleşim yapısı 19. yüzyılda önemli ölçüde değişmeye başlayan Fener'in ileri gelen aileleri semtten ayrılarak Boğaz kıyısındaki Tarabya, Kuruçeşme veya Arnavutköy gibi köylere ya da Kadıköy, Şişli gibi yeni gelişen semtlere yerleşmiştir.[46] Geride kalan memurlar, zanaatkârlar ve küçük tüccarlar, semtte 19. yüzyılda çıkan yangından sonra boşalan parsellerde inşa edilen sıra evlere yerleşmiştir. Yangınlardan sonra ızgara planlı bir sokak yapısının hâkim olduğu kâgir evlerden oluşan bir doku oluşmuştur.[47]

İlk göç dalgasıyla nüfus yapısında ciddi bir değişim yaşanmasına rağmen, Fener 1960'lı yıllara kadar bir Rum semti olarak kalmıştır. 1930'lu yıllardan sonra Haliç kıyısının fabrika, atölye ve imalathanelerle dolmasıyla birlikte göçle gelen nüfusun da yerleşim alanı haline gelmiştir. 1960'lı yıllarda Rumların kitlesel olarak ülkeden ayrılmasıyla yaşanan ikinci göç dalgasından sonra, semte özellikle Karadeniz Bölgesi'nden gelen düşük gelirli bir nüfus yerleşmiştir. Bu arada, sanayileşme nedeniyle semtin karakteristik kıyı özelliği de bozulmaya başlamıştır. Üretim yapılan bu yapılar 1984-1989 arasında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Bedreddin Dalan tarafından yıktırılarak bugünkü sahil açılmıştır. Bu dönemde, Fener'deki 18. yüzyıldan kalma taş binaların büyük bir kısmı ve Balat İskelesi'nin de bulunduğu Haliç kıyısındaki binalar yıkılmış, kıyı surlarının dışında sadece birkaç tarihi yapı kalmıştır.

Balat semti, Ayvansaray ve Fener arasında yer almaktadır. Semtin bir bölümü Haliç kıyısına uzanmaktadır ve sur duvarları dışında kalan kesimleri Ayvansaray ve Demirhisar caddeleri çevresinde gelişmiştir. Günümüze çok azı kalabilmiş sur duvarlarının ardında ise üç ana bölge yer almaktadır; bunlar, Ayvansaray'ın üst kısmındaki tepenin etekleri, tepenin üst kesimleri ve Tekfur Sarayı-Eğrikapı yakınlarındaki bölgelerdir.[48] Buradaki bina tipolojisine bakıldığında, genellikle üç katlı, dar ön yüzlü binaların hâkim olduğu, ikinci ve üçüncü katlarda cumba türü çıkmaların olduğu görülmektedir.

Balat adı, muhtemelen *palation* (saray) kelimesinin bozulmuş şeklidir ve surlardaki Blakhernai Sarayı'na yakınlığından dolayı semt bu adla tanınmıştır.[49] Balat'ın özel önemi, İspanya'dan göç eden Yahudilerin buraya yerleştirilmesi ve yakın zamanlara kadar buranın başlıca Yahudi mahallesi olarak varlığını sürdürmesidir. Bu mahalle daha sonra Gürcistan Yahudilerinin ve İspanya'da Engizisyon'dan kaçan Yahudilerin de yerleşim bölgesi olmuştur. 16. yüzyılda mahalle adı semt ismine dönüşüp Karabaş ve Molla Aşki mahallelerini de içine almıştır. Zaman içinde semte Müslümanlar da yerleşmeye başlamış ve camiler, mescitler ve tekkeler kurulmuştur. Balat'ın en ünlü tekkesi Sünbül Tekkesi'dir. 19. yüzyıla kadar Balat'ın dolambaçlı sokakları gemiciler, denizciler, sokak satıcıları ve hamalların toplanma mekânıdır.[50]

Semt 18. ve 19. yüzyıllarda giderek önemini yitirmiştir. Bu değişimin nedenleri olarak, Haliç kıyılarındaki ticari canlılığın azalması, 1894 depremi ve çıkan yangınlar gösterilmektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren semtin en zengin kesimi buradan ayrılarak Hahambaşılık ve önemli sinagoglar gibi çeşitli Musevi kurumlarının bulunduğu Galata'ya taşınmıştır. Özellikle İsrail devletinin kurulmasından sonra Balat nüfusunun yaklaşık dörtte biri Balat'tan ayrılmıştır. Varlık Vergisi de semtin Museviler tarafından terk edilmesinde çok önemli bir etken olmuştur. 1960'lı yıllardan sonra semtin Musevi sakinleri ekonomik durumlarının iyileşmesiyle birlikte çoğunlukla Şişli'ye taşınmıştır. Bu dönemden sonra Balat'taki Musevi cemaat azınlık durumuna düşmüş, Karadeniz Bölgesi'nden gelen yeni göç dalgası semtin çehresini büyük ölçüde değiştirmiştir. Balat'ta 1950'li ve 1960'lı yıllarda özellikle Kastamonu'dan gelen nüfus ağırlıktadır. Hatta Pazar günleri Balat çarşısının yakınında Kastamonu Pazarı kurulur. Bugün bölgede yaşayan az sayıda Musevi ailenin çoğu yardım derneklerinin katkılarıyla geçinmektedir. Bunun dışında Şişli, Nişantaşı gibi semtlerde oturup işlerini Balat'ta sürdüren az sayıda tüccar ve esnaf bulunmaktadır. Sonuç olarak, semtin nüfus yapısında önemli bir değişim meydana gelmiştir. Bütün bunlar Balat'ın geleneksel ticaret hayatını olumsuz yönde etkilemiştir. 1950'lerden sonra Haliç'in yukarı

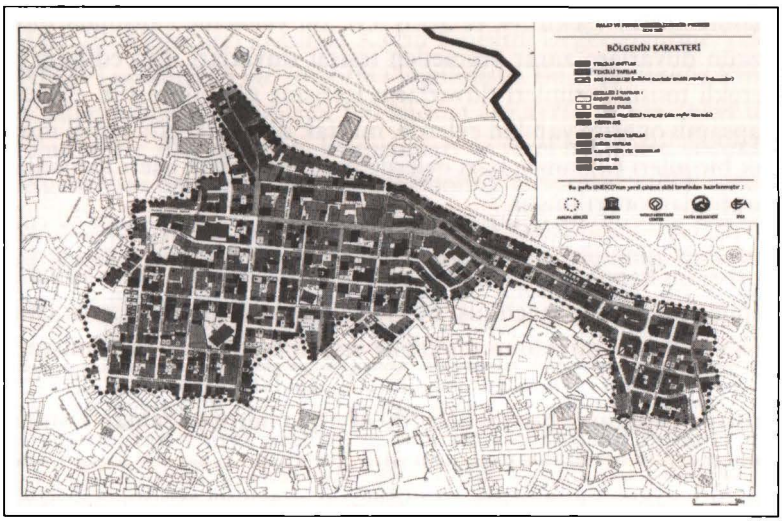
kesimlerinde karayollarının gelişmesi, deniz ulaşımının önemini kaybetmesine yol açmıştır.[51]

Ayvansaray ise sur içinde kalan bir mahalledir ve Haliç'in güney kıyılarında kurulmuştur. Mahallenin doğusunda Balat, batısında Eyüp-Defterdar Mahallesi, kuzeyinde Haliç ve güneyinde Edirnekapı bulunmaktadır. Burası Haliç Surları ile Kara Surları'nın birleştiği bir alanda yer almaktadır. Ayvansaray'da Bizans ve Osmanlı dönemlerinden kalma pek çok tarihi yapı bulunmaktadır. Bunlar arasında, Bizans döneminde kilise olarak kullanılan, Osmanlı döneminde camiye çevrilen Atik Mustafa Paşa Camii'nin yanı sıra, Tekfur Sarayı ve Anemas Zindanları sayılabilir.

Fener-Balat-Ayvansaray'da UNESCO'nun İyileştirme ve Restorasyon Girişimleri

1996 yılında İstanbul'da yapılan Habitat Zirvesi sırasında Fener ve Balat semtlerinin rehabilitasyonu fikri ortaya atılmıştır. Proje, 1997 yılında Fatih Belediye Başkanı olan Saadettin Tantan tarafından gündeme getirilmiş, ancak Ocak 2003'e kadar hayata geçirilememiştir. Fener-Balat Rehabilitasyon Projesi dört farklı konu üzerinden planlanmıştır; bunlar, evlerin restore edilmesi, sosyal merkezin açılması, Fener-Balat çarşısının yenilenmesi ve katı atık yönetiminin gerçekleştirilmesidir. Projeye Avrupa Birliği tarafından kaynak sağlanmış ve 7 milyon avro hibe edilmiştir. Projenin uygulaması için farklı iş tanımlarını yüklenen firma ve kurumların oluşturduğu bir konsorsiyum kurulmuştur. 2004 yılında da restorasyon için ihaleye çıkılmış ve Pekerler İnşaat şirketi ihaleyi almıştır. 1997 yılında 6 milyon dolar bütçe ayrılan proje 2007 yılında başladığında, Fatih Belediyesi geçen zaman içerisinde bölgeye altyapı yatırımları yaptığı ve üzerine düşen görevi tamamladığını öne sürerek projeden desteğini çekmiştir. Sonuç olarak proje belediye desteği olmadan başlatılmıştır.

2008 yılında tamamlanan rehabilitasyon projesinde 19. yüzyıl sonu yapılarından oluşan sivil mimari doku içindeki 84 ev, 33 dükkân dahil olmak üzere toplam 121 bina restore edilmiş, iki sosyal merkez yenilenmiştir. Bunlardan biri ilk yıl rehabilitasyon projesini yürüten ekiplerce çalıştırılmış, daha sonra Fatih Belediye-

Şekil 34: Fener-Balat'ta restore edilen binalar (Kaynak: Fatih Belediyesi, Avrupa Birliği, Unesco Dünya Mirası Merkezi, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, Balat ve Fener Semtlerinin Rehabilitasyonu [İstanbul Tarihi Yarımadası]: Analiz ve Düzenleme Önerileri, *1998, s. 24-25).*

Şekil 35: Fener-Balat bina restorasyonu örnekleri (Kaynak: http://www.fatih.bel.tr/icerik/1156/fener-balat-semtlerinin-rehabilitasyon-projesi/; erişim: Nisan 2015).

si'ne devredilmiştir. Bu sayının bu kadar düşük olmasının sebepleri olarak bütçe ve ev sahiplerinin bu programa katılmak istememeleri gösterilmektedir. Programa katılan konut sahipleriyle imzalanan protokolde, bölge sakinlerini burada tutmak amaçlanmış ve yenileme çalışmasından sonraki beş yıl evlerini satmamalarına dair bir şart getirilmiştir. Üç etapta gerçekleştirilen projenin ilk etabında 26, ikinci etabında 37, üçüncü etabında 21 evin restorasyonu ta-

mamlanmıştır (Şekil 34 ve Şekil 35). Bu yenileme çalışmalarında özgün duvarlara zarar vermeden tesisat duvarları inşa edilmiş ve gerekli tesisat birimleri duvarların içerisine gömülmüştür. Ayrıca, kapsamlı onarım yapılan evlerde, mutfak dolapları gibi temel mutfak birimleri eklenmiş; bazı evlerde bulunan kalem işleri uzmanlar tarafından onarılmıştır.[52]

Projede ayrıca tarihi Balat çarşısında yenileme çalışmaları yapılmıştır; bu kapsamda çarşı boyunca ve girişlerde yer alan yapıların cephe ve çatıları yenilenmiş, beş yapı kapsamlı olarak restore edilmiş ve 28 adet dükkânın dış cephe ve çatı onarımları yapılmıştır.[53] Rehabilitasyon projesinin uygulama sonuçlarına bakıldığında, restorasyon ayağında hedeflenen 200 sayısına bütçe ve zaman kısıtları nedenleriyle ulaşılamamış, katı atık yönetimi ayağı ise ancak kısa bir süre uygulanabilmiştir. Restorasyon sırasında semtte iş ihtiyacı olanların çalıştırılması hedefi ise hiç uygulama imkânı bulamamış, hatta Pekerler İnşaat'ın yabancı uyruklu ucuz işgücünü tercih ettiği gözlemlenmiştir.[54]

Fener, Balat ve Ayvansaray'da Ekonomik ve Toplumsal Değişim

Daha önceki bölümde de ifade edildiği gibi, Fener, Balat ve Ayvansaray'da farklı dönemlerde yaşanan göç hareketleri toplumsal yapının önemli ölçüde değişmesine yol açmıştır. Bir yandan gayrimüslimlerin ülkeyi terk etmesi, diğer yandan varlıklı kesimlerin kentin prestijli konut alanlarına yerleşmesiyle başlayan dönüşüm, bu bölgenin önemli bir sanayi alanına dönüşmesiyle hızlanmıştır. Sonuç olarak, bu üç semt kente göç edenlerin çalışma alanlarına yakınlık ve ucuz kira nedeniyle tercih ettiği bir yer haline gelmiştir. Bu ilk göç dalgasından sonra ise, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan zorunlu göçle gelenler 1990'lardan sonra bu alanda yerleşmeye başlamıştır. 1980'li yıllarda Haliç'in sanayiden arındırılması çabalarıyla birlikte Fener ve Balat semtlerinin rehabilitasyonu da önem kazanmıştır. Avrupa Birliği tarafından desteklenen Fener-Balat Rehabilitasyon Programı Ocak 2003'te hayata geçirilmiş ve yukarıda da özetlendiği gibi mahallede önemli iyileştirmeler sağlanmıştır.

Fener-Balat Rehabilitasyon Programı kapsamında 15 Şubat-15 Mart 2004 tarihleri arasında Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) tarafından bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmada Fener ve Balat bölgesinde toplam 300 kadına altı ayrı konuda anket uygulanmıştır. Ankette mahalle sorunları ve yerel hizmetler, çocuklar ve gençlerin eğitimi, yoksulluk, ekonomik girişimler, sağlık sorunları ve hizmetleri, depreme hazırlık ve konutların durumu hakkında sorular yöneltilmiştir. Anketler kadınlarla yapılmış olmasına rağmen aileler hakkında önemli bilgiler içermektedir. Bu araştırmada, 1997 yılında Fatih Belediyesi, Avrupa Birliği, UNESCO Dünya Mirası Merkezi ve Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü tarafından 236 hane ile yapılan anket çalışması sonuçları başlangıç noktası olarak alınmış ve bazı karşılaştırmalar yapılmıştır.[55] Bu bölgede yaşayanların sosyoekonomik koşullarını yansıtan bir başka araştırma ise, Mavi Kalem Derneği'nin kadınların sosyal hayata katılımını ölçebilmek için 2008'de gerçekleştirdiği araştırmadır. Bu bölümde, sırasıyla bu araştırmaların bulguları özetlenerek bugün uygulanmaya çalışılan projenin olası sonuçları konusunda değerlendirmeler yapılacaktır.

Rehabilitasyon çalışmaları çerçevesinde Eylül-Ekim 1997'de 236 hane ile yapılan anket çalışmasının sonuçlarına göre, görüşülen semt sakinlerinin yüzde 50'si Karadeniz'den göç etmiştir; özellikle Kastamonu ili bu bölgeden gelenler içinde öne çıkmaktadır. Bölgede yaşayan ikinci grup Marmara Bölgesi'nden (yüzde 38) gelenler, üçüncü önemli grup ise Doğu ve Güneydoğu'dan (yüzde 12) gelenlerdir. 2004'te KEDV tarafından yapılan araştırmada, Karadenizlilerin oranı yüzde 58'e, Doğu ve Güneydoğu'dan göç edenlerin oranı yüzde 18'e yükselmiştir. Bu veriler mahallede yerleşimin giderek kalıcılaştığına işaret etmektedir. Nitekim, görüşülen kadınların yüzde 65'i on yıldan fazla süredir İstanbul'da yaşadıklarını, yüzde 41'i ise on yıldan fazla süredir bu mahallede yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu anket çalışmasına katılan kadınların yüzde 57'si daha önce yaşadıkları yerden buraya gelmelerinin nedenini ekonomik koşullara bağlamaktadır. Evlendiği için daha önce yaşadığı yerden ayrılan kadınların oranı yüzde 19, "doğma

büyüme buralıyım" diyenler yüzde 10'luk bir paya sahiptir. Ayrıca kadınların yüzde 62'si başka bir yere taşınma planlarının olmadığını ifade etmiştir; bu durumun bölgeden memnuniyetten çok, başka alternatifin olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.[56]

Anket bulgularına göre kadınların yüzde 61'i mahallede yaşamaktan memnundur. Memnuniyetin birinci nedeni olarak komşuluk ve hemşeri ilişkileri (yüzde 56) gösterilmektedir. İkinci neden ise mahallenin konumudur (yüzde 23); diğer bir deyişle mahallenin her yere yakın olması ve deniz kenarında yer alması önemli nedenler olarak öne çıkmaktadır. Kadınların yüzde 67'si komşuluk ilişkilerinin iyi olduğunu ifade etmiştir. Daha önce sözü edildiği gibi, mahallede farklı dönemlerde kente göç edenler bir arada yaşamaktadır; dolayısıyla bu grupların kendi içlerinde kurdukları dayanışma ağları yaşamı kolaylaştıran unsurlardır. Görüşülen kişilerin yüzde 67'si bölgede hemşerileri olduğunu ifade etmiş, ancak yüzde 42'si sık görüşemediklerini söylemiştir. Farklı kesimlerin mahallede bir arada yaşaması bir yandan da memnuniyetsizliğe neden olmaktadır. Memnuniyetsizliğin en önemli nedenleri olarak komşular (yüzde 29) ve mahallenin güvenli olmaması (yüzde 29) gösterilmektedir. Komşuluk ilişkilerinden memnun olmayanların yüzde 89'u kültürel farkların sorun yarattığını ve kimsenin kimseyle konuşmadığını ifade etmiştir. Bu veriler mahallede yaşayan kesimler arasında ciddi kopukluğa işaret etmektedir.[57]

Bu semtlerde yaşayanlar pek çok yönden Tarlabaşı'nda yaşayanlarla benzerlikler taşımaktadır. Tarlabaşı'nda olduğu gibi Fener ve Balat'ta da kiracılık oranları çok yüksektir. 1997 yılında görüşülen hanelerin yüzde 60'ı kiracı, yüzde 39'u mal sahibidir; yüzde 1'i ise vakıflara ait evlerde yaşamaktadır. 2004'teki anket sonuçlarına göre kiracıların oranı yüzde 63'e, vakıfa ait binada oturanların oranı yüzde 8'e çıkmıştır. Kiracılık oranlarının yüksekliği dönüşümle birlikte yaşanan mağduriyetleri de artırmaktadır; dönüşüm sürecinde kiracılara birtakım haklar tanınması ender olarak gerçekleşmektedir. Buradaki evlerin yüzde 22'si iki katlı, yüzde 38'i üç katlı ve yüzde 34'ü dört katlıdır; bazı evlerin katları farklı aileler tarafından kiralanabilmektedir. Bu semtlerde genç nü-

fusun hâkim olduğu görülür. 1990 sayımına göre bölgede 6 yaşın altındaki çocuk oranı tüm nüfusun yüzde 12'sini, 6-14 yaş grubundakiler yüzde 20'sini, 15-19 yaş grubundakiler yüzde 11'ini oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle, 20 yaşın altındaki genç grup toplam nüfusun yüzde 43'ünü oluşturmaktadır. Anket çalışmasına katılan kadınların hane halkı sayısına bakıldığında, dört-beş kişilik ailelerin oranının yüzde 62'ye çıktığı görülmektedir; yedi ve daha fazla kişiye sahip ailelerin oranı ise yüzde 16'dır.[58]

Fener ve Balat'ta yaşayanlar eğitim düzeyleri açısından da dezavantajlı durumdadır. Bu semtlerde okuma yazma bilmeyenlerin oranı 1997 yılında kadınlar arasında yüzde 19'a kadar çıkmaktadır. 2004'teki anket çalışmasında da benzer veriler elde edilmiştir; hiç okula gitmemiş olan kadınların oranının yüzde 28 olduğu ve bu kesimin yaklaşık dörtte birinin okuma yazma bildiği saptanmıştır. Eğitim düzeylerinin düşüklüğü hane gelirlerini de etkilemektedir. 1997 yılında Türkiye'de dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırı 425 ECU (1 ECU=190.000 TL) iken, görüşme yapılan hanelerin yüzde 70'inin aylık geliri 255 ECU'den düşüktür. Yaklaşık olarak yarısı ise ayda 170 ECU'den daha düşük bir gelire sahiptir. 2004'te görüşülen ailelerin ise yüzde 78'inin aylık gelirinin 400 milyon TL ve altında olduğu saptanmıştır. Diğer bir deyişle hanelerin büyük bir bölümü asgari ücret altında gelire sahiptir.[59] Nitekim görüşülenlerin yüzde 4'ü hiçbir gelirlerinin olmadığını, yardım ve borçla geçindiklerini ifade etmiştir. Ayrıca, görüşülen kadınların yüzde 78'i sigortaları olmadığını söylemiştir.

KEDV'nin yaptığı araştırmada yoksul kabul edilen kadınlara ayrıca bir anket uygulanmıştır. Bu kadınların yüzde 35'i mahalleye taşınma nedeni olarak kira ve ev fiyatlarının uygunluğunu göstermiş, sadece yüzde 16'sı akraba ve tanıdıklar nedeniyle buraya taşındıklarını ifade etmiştir. En temel sorunlardan biri evlerin küçük ve sağlıksız olmasıdır; evler aileler arasında paylaşılarak kullanılmakta ve bu yolla kiralar düşük tutulmaya çalışılmaktadır. Görüşülen kişilerin yüzde 24'ü evde aile dışından başka kişilerin yaşadığını söylemiştir. Bu ailelerin çalışma koşulları incelendiğinde, erkeklerin çoğunlukla konfeksiyon işçiliği, tornacılık, bekçilik,

şoförlük, kâğıt toplayıcılığı, çaycılık yaptığı ya da sezonluk geçici işlerde çalıştığı görülür. Kadınlar arasında ev ve ofis temizliğine gitme ya da evde başörtüsü dikme yaygındır. Mantı yapma, başörtüsü dikme ve kemer, toka işi gibi ev eksenli işler çoğu zaman aracıların açtığı dükkânlardan alınmaktadır. Bu tür işlerden elde edilen gelirin çok düşük olduğu ve düzensiz olduğu belirtilmelidir. Bunların yanı sıra kuaförde çalışma, konfeksiyon işçiliği gibi işler görülmektedir.

Kadınlarla yapılan anketlerden memleketle kurulan ilişkiler konusunda da bilgi elde edilmektedir. Kadınların yüzde 82'si memleketle bağların korunduğunu, yüzde 63'ü ise hemen her yıl memleketlerine gittiklerini ifade etmiştir. Kadınların yüzde 63'ü memlekette yetiştirilen ürünlerden kendilerine de yollandığını söylemiştir; ancak yollanan ürünlerin miktarı fazla değildir. Görüşülen kadınlar memlekettekilerin kendi ihtiyaçlarına yetecek kadar ürün elde edebildiklerini ve artık kimsenin kimseyi düşünecek durumda olmadığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla, artık yaşam stratejileri daha çok kentteki ilişkiler üzerinden kurulmaktadır. Görüşülenlerin yüzde 72'si geçinemedikleri zamanlarda çeşitli yerlerden borç aldıklarını, yüzde 16'sı yoksulluk yardımlarından yararlandıklarını belirtmiştir. Ancak ailelerin yüzde 89'u düzenli bir yoksulluk yardımı almadıklarını, yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine dağıtılmadığını ve kayırmacı ilişkilerin olduğunu söylemektedir.

Fener ve Balat'ta ikamet edenlerin yaşam koşullarını ortaya koyan bir başka araştırma ise 2008 yılında Mavi Kalem Derneği tarafından yapılmıştır. Kadınların sosyal hayata katılımını ölçebilmek için yapılan araştırmada 18-80 yaş aralığında 195 kadınla görüşmeler yapılmış ve hem mahallenin fiziksel yapısı ve konutların niteliği hem de yaşayanların ekonomik ve toplumsal özelliklerine ilişkin önemli bulgular elde edilmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre, Fener-Balat bölgesinde yaşayan ailelerin yüzde 7'si tek odalı, yüzde 46'sı ise 2 odalı evlerde yaşamaktadır. Ailelerin yüzde 60'ı kiracıdır ve çoğunluğu çok çocuklu geniş ailelerdir; hanede ortalama kişi sayısı 4'tür. Ailelerin çoğu kat kat kiraya verilen evlerde aile büyükleri ve çocuklarıyla birlikte yaşamaktadır. Hanelerin yüzde

64'ünde ısınmak için odun ve kömür sobası kullanılmaktadır. Genelde binaların bakımsız olduğu, evlerin çoğunda banyo olmadığı, bazı evlerde tuvaletin ortak kullanıldığı ve kanalizasyon sisteminin iyi çalışmadığı ve evin içine kötü kokular yaydığı saptanmıştır. Bu yaşam koşulları nedeniyle kişilerin özel alanları ve çocukların çalışma alanları yoktur. Bölgenin tarihi yapısı nedeniyle yapılaşma ve onarım izni olmadığı için pek çok ev boşalmıştır ve yıkılmaya terk edilmiştir. Yerel yönetimlerin bu binalarla ilgili kalıcı çözüm üretmediği ve yıkılma tehlikesi olan binaların etrafını sadece demir koruma panelleriyle çevirdiği ifade edilmektedir. Yaz aylarında bu boş binalarda pire gibi haşerat oluşması komşu evlerde yaşayan ailelerin yaşam koşullarını zorlaştırmaktadır.[60]

Araştırmada mahallede yaşayanların ekonomik ve toplumsal özellikleri hakkında da önemli bulgular elde edilmiştir. Bu bölgeye göç genellikle Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinden olmuştur. Göçlerin yüzde 49'u 1980'li ve 1990'lı yıllarda olmuştur. 1990 sonrasındaki göçler çoğunlukla Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki çatışmalı ortam ve işsizlik nedeniyle meydana gelmiştir. Bu göçün hâlâ sürdüğü ifade edilmektedir. Bölgede farklı etnik kökenden insanların (Karadenizliler, Rumlar, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan göç edenler) bir arada yaşamaları birtakım sorunlara yol açmaktadır; yaşam alışkanlıklarının farklı olması nedeniyle şikâyetler artmaktadır. Bu şikâyetler arasında en fazla temizlik alışkanlıklarının farklı olması ve anadil sorunu dile getirilmekte, etnik köken nedeniyle ayrımcılık yaşandığı söylenmektedir.[61]

Bu araştırma, büyük ölçüde kadınların sosyal hayata katılımını ölçmeye çalıştığı için kadınlar konusunda ayrıntılı bilgilere ulaşılmıştır. Araştırma bulgularına göre, görüşülen kadınların yüzde 83'ü evli, yüzde 7'si bekâr ve yüzde 6'sı ise boşanmış durumdadır. Kadınların yüzde 15'inin okuryazar olmadığı, yüzde 60'ının ortaokul mezunu olduğu, yüzde 10'unun ise lise mezunu olduğu saptanmıştır. Görüşülen kadınların ortalama olarak 18-19 yaşında evlenmiş olduğu ve ortalama çocuk sayısının üç olduğu anlaşılmaktadır; ancak çocuk sayısının dokuza kadar çıktığı da görül-

müştür. Bölgede genellikle geleneksel ataerkil ve muhafazakâr bir aile yapısı vardır. Bölgede çok sayıda kuran kursu açılmıştır ve kız öğrenciler yatılı kuran kurslarına gönderilmektedir. Yurtlarda kalıp okula gidip gelen lise öğrencisi kızlar da bulunmaktadır. Araştırmada çocukların okul başarıları düşük olduğunda aileleleri tarafından okulu bırakıp çalışmaya yönlendirildiği ifade edilmektedir. Evin alışverişinin ve evdeki işlerin neredeyse tümüyle kadınlar ve evdeki genç kızlar tarafından yapıldığı anlaşılmıştır. Mahallenin kent merkezine yakın olması nedeniyle kadınların bir vasıta kullanarak semt dışına çıktığı görülmektedir (yüzde 20'si ayda bir, yüzde 20'si haftada bir, yüzde 10'u haftada iki, yüzde 10'u her gün). Kadınların en önemli sorunları arasında sosyal alanlarının olmayışı, ihtiyaçları olan bilgiye ulaşacakları kişi ya da mekân olmaması, işsizlik, şiddet, evdeki iş yükü ve depresyondur.[62]

Bölgede işsizlik oranı yüksektir. Ailelerin temel geçimi yüzde 98 oranında evin erkeği/babası tarafından sağlanmaktadır. Genelde serbest meslek olarak ifade edilen iş kollarında çalışanların büyük bir kısmının seyyar satıcılık yaptığı anlaşılmaktadır; erkekler simit, poğaça, sebze-meyve benzeri ürünleri satarak ailenin geçimini sağlamaya çalışmaktadır. Sigortalı işlerde çalışan sayısı çok düşüktür. Kadınların sadece yüzde 7'si çalışmaktadır; çalışan kadınların yüzde 75'i eve iş alarak, yüzde 18'i ise gündelikçi olarak çalışmaktadır, yüzde 7'sinin ise kendi işine sahip olduğu anlaşılmıştır. Kadınların yüzde 75'i ev dışında hiç çalışmamıştır; yüzde 18'i ise daha önce çalışmış, ancak şu anda çalışmamaktadır.[63]

Bu araştırmada görüşülen kadınlar, 1998 yılında UNESCO'nun başlattığı yenileme projesi ile bölgedeki evlerin kiralarının arttığını, satılık evlerin fiyatlarının yükseldiğini ve yaşam koşullarının zorlaştığını söylemiştir. Fener-Balat'ın Haliç kıyısında ve merkezi konumda olması ve UNESCO'nun yaptığı restorasyon çalışmaları dikkatleri bölgeye çekmiş ve daha varlıklı kişiler bölgede bina almaya başlamıştır. Bu durum, göçle gelen aileleri daha ucuz ve daha kötü koşullara sahip evlerde yaşamak zorunda bırakmaktadır. Kira artışları nedeniyle ailelerin kısa sürede ev değiştirdiği ifade edilmektedir. Ayrıca, AB ve belediyenin işbirliğinde yürütülen

proje kapsamında, sahil kısmındaki iki sıra evin yıkılacağı bilgisi mahallede güvensizlik ve kaygıları artırmıştır. Bölge halkı yapılacak çalışmaları kaygıyla beklemektedir.[64] Farklı dönemlerde yapılan bu araştırmalar, mahallede yaşayanların pek çok bakımdan dezavantajlı durumda ve seçeneklerinin çok sınırlı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, mahalleden ayrılmalarıyla sonuçlanacak bir dönüşüm projesinin ciddi mağduriyetlere yol açması kaçınılmaz görünmektedir.

Dönüşümün Son Aşaması: Tarlabaşı ve Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projeleri

Tarlabaşı'nda Dönüşüm Süreci

İstiklal Caddesi'ndeki değişimler ve Taksim civarında yer alan Cihangir ve Galata gibi konut alanlarının dönüşümü sonrasında Tarlabaşı önemli rant alanı haline gelmiş ve buranın dönüştürülmesi hedeflenmiştir. 05.07.2005 tarihli *Resmi Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, Tarlabaşı'nın dönüştürülmesi için yasal zemini hazırlamıştır. Tarlabaşı, 20.02.2006 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile 5366 sayılı kanunun ilgili maddeleri uyarınca yenileme alanı olarak ilan edilmiş ve 10.11.2006 tarihinde Beyoğlu Belediyesi dönüşüm alanını onaylayarak kabul etmiştir. Tarlabaşı yenilemesinin ilk etabına ilişkin proje, Kalyoncu Kulluğu Caddesi ile Sakızağacı Sokak arasında yaklaşık 20.000 m^2'lik alana sahip dokuz adayı içine almaktadır (Şekil 32). Proje 210'u tescilli sivil mimarlık örneği olan 278 binanın, bu binaların arasındaki sokakların ve tüm altyapının yenilenmesini içermektedir. İlk etap yenileme projesi için 16.03.2007'de Beyoğlu Belediyesi'nce ihaleye çıkılmıştır. Çalık Holding'e ait GAP İnşaat, katılımcılar arasından en uygun teklifi vererek ihaleyi kazanmış ve 04.04.2007 tarihinde Beyoğlu Belediyesi ile alanın yenilenmesi için sözleşme imzalanmıştır. İhale yapılmadan önce Beyoğlu Belediyesi ve mal sahipleri arasında süreç

hakkında bilgilendirme toplantıları yapılmıştır. Bu ilk görüşmelerde sunulan seçenekler arasında Dünya Bankası'ndan alınan kredilerin 10-15 yılda geri ödenmek üzere mahallede mülk sahibi olanlara verilmesi de söz konusu edilmiştir; bu seçeneğin görüşmeye katılan mülk sahipleri tarafından olumlu karşılandığı bilinmektedir. Ancak süreç bu şekilde ilerlememiş, ihaleyi kazanan şirket tamamen yenilemeye yönelik bir projeyle sürece dahil olmuştur. İhaleye göre Çalık Holding yapılacak bina kullanım alanlarının yüzde 58'ine sahip olurken, bina sahiplerinin payı yüzde 42 olarak belirlenmiştir.

Çalık Holding'e bağlı GAP İnşaat ihale sonrasında çalışmalara başlamış ve birtakım analiz çalışmaları yapmıştır. Beyoğlu Belediyesi, Tarlabaşı projesinin bölgenin kendine has mimari karakteri, yaşayanların sosyal profili ve gereksinimleri dikkate alınarak oluşturulduğunu ileri sürmektedir. GAP İnşaat Tarlabaşı Yenileme Projesi Koordinatörü ise bu bilgiye ulaşmak için kapsamlı anket çalışmaları, fiziksel ve sosyal doku analizleri yapıldığını; bina envanterleri, plan şemaları belirlendikten ve cephe rölöveleri tamamlandıktan sonra avan projenin elde edildiğini; ayrıca bu projenin UNESCO, ICOMOS, Mimarlar Odası ve Şehir Plancıları Odası ile çeşitli toplantılarda paylaşıldığını ifade etmektedir.[65] Ancak bu toplantılarda özellikle meslek odalarından yapılan eleştirilere rağmen proje olduğu gibi kalmıştır. Bu etapta, toplam 28 binada 7.532 m^2'lik bina alanının olduğu gibi korunması, 113 binada 33.393 m^2'lik bina alanının restore edilerek güçlendirilmesi ve 37 binada 5.396 m^2'lik bina alanının yıkılarak aslına uygun biçimde yeniden inşa edilmesi planlanmaktadır. Projede, büyüklükleri 50 ile 100 m^2 olan küçük tarihi evlerin beşer onar gruplar halinde birleştirilip tek blok haline getirilmesi öngörülmektedir. Binaların alışveriş merkezi, konut, butik otel ve pansiyon olarak kullanılması, yapıların altının ise otopark olarak inşa edilmesi öngörülmüştür. Yenileme projesinin yüzde 52'si konut alanı, yüzde 12'si ticaret, yüzde 17'si turizm yapısı ve yüzde 14'ü ofis yapısından oluşmaktadır.[66]

Yenileme sonucunda, mevcut binalarda konut ve işyeri sahibi olanların, yeni yapılacak projede hissedar olması öngörülmektedir. Yapılan anlaşma çerçevesinde 62.804 m^2'lik alanın 26.179 m^2'si-

nin mahalle sakinlerine verilmesi, dairesi küçük olan kat maliklerinin hissesinin fazlasının yapımcı firma tarafından kredilendirilmesi taahhüt edilmektedir.[67] Ancak GAP İnşaat'ın teklifleri, projeden etkilenecek olan mülk sahibi ve kiracılar tarafından benimsenmemiştir. Özellikle konut ya da işyeri sahipleri kendilerine yapılan teklifleri çok az bularak anlaşmaya yanaşmamıştır. Mevcut projede yerleşimcilere önerilen pay yüzde 42'dir; ancak bu pay mevcut yapılaşma üzerinden hesaplanmaktadır. Belediye tarafından gerçekleştirilen uzlaşma görüşmeleri ve bilgilendirme toplantılarında genel olarak mahalle sakinlerine yapılan üç öneri şöyledir: Binalara ortalama 100.000 TL para, gerçekleşecek projeden 50 m^2 yer ya da acele kamulaştırma kararı. Bu üç öneri de mülk sahipleri tarafından benimsenmemiştir.

Yenileme alanındaki dokuz adada yaşayanlar, seslerini duyurabilmek için 2008 yılı Mart ayında Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma Sosyal Yardımlaşma Derneği'ni kurmuştur. Tarlabaşı Yenileme Projesi aracılığıyla gerçekleşecek fiziksel dönüşümün, sosyal etkileri dernek yetkililerini kaygılandırmaktadır. Kiracıların bu süreçte göz önünde tutulmadığı söylenmektedir; sözleşmeye göre, ev sahipleri evleri boşalttığında "eşya ve insandan arındırarak evleri terk etmeleri" gerekmektedir. Bunun dışında GAP İnşaat'ın satın aldığı evlerdeki kiracıların kira meblağlarını yükseltmesi, küçük hissedarlara TOKİ'den ev verilmesi ya da kura önceliği tanınması gibi vaatlerin yerine getirilmemesi mahalle sakinlerinin projeye ve yenileme sürecine olan güvenlerini zayıflatan etmenlerdir. Ev sahiplerine önerilen, taksitle TOKİ konutlarına yerleşme önerisi ise yerleşimcilerin maddi ve sosyal koşullarıyla uyuşmamaktadır. Dernekle yapılan görüşmelerde, tekliflerin komik derecede az olduğu belirtilmekte ve bu projenin mülkiyet haklarına tecavüz niteliği taşıdığı ifade edilmektedir. Ayrıca alanın sit alanı olması nedeniyle yıllardır hiçbir değişikliğe izin verilmezken, bu projenin binaları yıkarak aslına uygun olmayan yeni binaların yapılmasını önermesi çelişkili bir durum olarak gündeme getirilmektedir. Kanunun anlaşma sağlanamaması durumunda acele kamulaştırmaya gidilmesinin önünü açması ise ciddi bir muhalefete yol açmıştır.[68]

Nisan 2009'da Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma Sosyal Yardımlaşma Derneği, Mimarlar Odası tarafından projenin yürütülmesinin durdurulması için açılan davaya müdahil olmuştur. Bir başka gelişme ise, belediyenin mülk sahiplerine tebligat göndererek görüşmeye çağırması ve uzlaşma sağlanamazsa acele kamulaştırma yetkisinin kullanılacağını ifade etmesi olmuştur. Dernek bu konuda girişimler başlatarak süreci durdurmaya çalışmıştır. 2009 yılı Kasım ayında Beyoğlu Belediyesi uzlaşma tutanağı göndermiş ve hak sahipleriyle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde önceki teklifler yinelenmiş, ancak hak sahipleri kabul etmemiştir. Bunun üzerine Beyoğlu Belediyesi, Asliye Hukuk Mahkemesi'nde dava açmış ve ilk etapta 71 binaya tapuda "satılamaz" şerhi koydurmuştur. Dernek yetkilileri, bu davaların öncelikli amacının korku yaratmak olduğunu ve bunu da büyük ölçüde başardıklarını söylemiştir. Dernek başkanının yapılan görüşmelerdeki bir başka iddiası ise, medyanın konuyla ilgili haberleri yayımlamadığı, hazırlanan haberlerin çeşitli şekillerde sansüre uğradığıdır. Son durumda, evlerini satmayanlar teker teker kamulaştırmanın iptali için 5. İdare Mahkemesi'nde dava açmıştır. Mahalledeki bir başka gelişme ise bu davaları Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşıma girişimidir.

Dernek uzun süre mülk sahiplerinin evlerini şirkete satmamalarını sağlamaya çalışmıştır; ancak mahallede oluşan umutsuzluk ve çaresizlik duygusu direnci yavaş yavaş kırmıştır. Şirketle anlaşan mülk sahiplerinin oranı yüzde 75'e ulaşmıştır; bir kısmı mülklerini satıp mahalleden ayrılmış, bir kısmı da yeni projede teklif edilen payı kabul etmiştir.[69] Şirketle anlaşmaya yanaşmayan 100 kadar mülk sahibinin davası hâlâ sürmektedir. Kiracılar açısından durum çok daha zordur; bir bölümü mahalleyi terk etmiş, taşınmamış olan kiracılara da tahliye davaları açılmıştır. Tarlabaşı'nda yıkımlar başlamış ve burada yaşayanların neredeyse tümü alanı terk etmiştir. Belediye yaptığı açıklamalarda projenin üç yılda tamamlanacağını ve dönüşümün bu dokuz adayla sınırlı kalmayacağını ifade etmektedir.[70]

Fener-Balat-Ayvansaray'da Dönüşüm Süreci

2005 yılında çıkarılan 5366 sayılı kanuna dayandırılarak, 23.10.2006'da Bakanlar Kurulu kararı ile Fener-Ayvansaray arası Yenileme Alanı ilan edilmiştir. Fener-Balat Sahil Kesimi Yenileme Projesi, Ayvansaray'dan Fener iskelesine kadar olan sahil bölgesini kapsamaktadır (Şekil 33). Belediye projenin hedeflerini, "tarihi, kültürel değere sahip yapıların ve anıt eserlerin korunarak yaşanabilir ve yaşatılabilirliğinin sağlanması; fiziki yapının iyileştirilmesi ve yenilenmesi; alanın kültürel değerlerinin korunması ve ortaya çıkarılması; stratejik konumdaki alanın çevreyle entegrasyonunun güçlendirilmesi, erişilebilirlik; işlevsel çeşitlilik enjeksiyonuyla alanın canlandırılması, nitelikli yaşam alanları yaratılması; sürdürülebilirlik; değişime, gelişime ve yenilemeye öncülük etmek; bir deprem bölgesi olan ilçede depreme karşı tedbirler almak, depreme dayanıklı yapılar oluşturmak ve alanda yaşayanların yaşam koşullarını iyileştirmek için kapsamlı sosyal politikaların, yenilemeyle eşgüdümlü olarak uygulanmasını sağlamak" olarak ifade etmektedir.[71]

Fener-Balat'ta ise 18.04.2007 tarihinde avan proje ve uygulama ihalesi bir arada yapılmış ve sözleşme 30.04.2007 tarihinde, tıpkı Tarlabaşı Yenileme Projesi'nde olduğu gibi GAP İnşaat'la imzalanmıştır. Semt sahil kısmında bulunan yeşil alanlar ve konut-ticaret fonksiyonlarının bulunduğu yerleşim alanı olmak üzere temel olarak iki bölgeden oluşmaktadır. Fener-Balat Yenileme Projesi alanı 279.346 m²'dir ve toplam 59 ada 909 parselden oluşmaktadır. Bu projenin şimdiye kadar gerçekleştirilen ya da planlanan kentsel dönüşüm projeleri arasında en geniş alana sahip proje olduğunu belirtmemiz gerekir. Projenin 18.04.2007'de gerçekleşen ihalesini, yüzde 42 kat karşılığı önerisiyle Tarlabaşı'nda olduğu gibi GAP İnşaat kazanmıştır. Hazırlanan 20 avan proje Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne sunulmuş ve Haziran-Temmuz 2009'da onaylanmıştır. Daha sonra bu avan projeler 09.12.2009 tarihinde Fatih Belediyesi ve 04.01.2010 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından onanarak yürürlüğe girmiştir. Yenileme

alanı ilan edilen bölgede 11 tescilli anıt eser, 195 sivil mimarlık örneği ve 25 öneri sivil mimarlık örneği bulunmaktadır. Bu alanda bulunan 269 binanın 209'unun ilgili koruma kurullarınca korunması gerekli kültür varlığı yapılar olarak tescil edilmiş olmalarına rağmen çoğunun yıkılması, diğerlerinin de cephe restorasyonu öngörülmektedir. Ayrıca, 2003 ve 2008 yılları arasında gerçekleştirilen Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı kapsamında olan yapılar da proje kapsamında yer almaktadır.[72]

Ayvansaray Türk Mahallesi'ndeki yenileme alanında ise toplam 69 parsel bulunmaktadır ve bu parsellerin üzerinde yer alan 4 anıt eser ve 15 sivil mimarlık örneği bina koruma altına alınmıştır. Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir, mahallede 81 ailenin yaşadığını ve toplam 149 hissedar bulunduğunu söylemiştir. Ayrıca, buradaki evlerin yıkımına başladıklarını ve yıkılan evlerin yerine tamamen Osmanlı Türk mimarisi örneği evlerin inşa edileceğini ifade etmiştir. 2013 yılının sonunda tamamlanması amaçlanan bu projenin bütçesi yaklaşık 30 milyon TL'dir. Demir, bir yandan uygulama projeleri hazırlanırken, bir yandan da hak sahipleriyle görüşmelere devam ettiklerini, 30 kiracı ailenin ise peşinatsız ve 15 yıl borçlandırılarak TOKİ tarafından dar gelirliler için inşa edilen konutlara yerleştirilmesi için çalışmalar yapıldığını söylemiştir.[73]

Proje, Tarlabaşı Yenileme Projesi'nde olduğu gibi ada bazlıdır. Yani aynı adada bulunan binalar birleştirilerek yapılacaktır. Fatih Belediyesi yenileme alanları danışmanı Mustafa Çiftçi ile 10.02.2009'da yapılan görüşmede projeye şu açıklamaları getirmiştir:[74]

> Yenileme yasası düzenlemeyi ada bazında alır, yapar. Parsel ölçeğinde değildir, çünkü parsel yapısı çok girift, çok ufak parseller var ve çok ufak parsellere imar açısından çözüm getirmek çok zor. Bu yüzden yenileme kısmının özü ada bazında çalışmaktır. Ada bazında değerlendirme yapılıyor; dediğim gibi 59 adayı kapsayan bir proje...

Projenin uygulanmasıyla birlikte ciddi hak ihlalleri olacağını düşünen mahalleliler 04.08.2009 tarihinde FEBAYDER'i kurmuştur. Derneğin kuruluş aşamasında Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Ki-

racıları Kalkındırma Sosyal Yardımlaşma Derneği yetkilileriyle görüşülmüş ve bu mahallede yaşayanların deneyimlerinden ciddi bir biçimde yararlanılmıştır. Dernek, mahalle halkını gelişmelerden haberdar etmeye çalışmakta, aynı zamanda da bir hukuk mücadelesi vermektedir. Dernek, kuruluşundan itibaren meslek odalarıyla, uzmanlarla, daha önce bölgede Rehabilitasyon ve Restorasyon Projesi'ni yürüten AB ve UNESCO yetkilileriyle ve ICOMOS ile görüşmelerini sürdürmüştür.[75] Daha önce de ifade edildiği gibi dernek hem avan projeyi hem de daha sonra çıkarılan acele kamulaştırma kararını durdurmak üzere davalar açmış ve önemli başarılar kazanmıştır. Bu süreçte derneğin kurucularından olan bir grup görüş ayrılığı nedeniyle ayrılarak Fener-Balat Kültür Miraslarını Koruma ve Güzelleştirme Derneği'ni kurmuştur ve çalışmalarını bu çatı altında sürdürmektedir.[76]

Projeye hem meslek odalarından hem de uzmanlardan çok çeşitli eleştiriler yöneltilmektedir. Bunlar arasında en önemlileri, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında inşa edilmiş ve özgün niteliklerini, plan şemalarını ve cephe düzenlerini hâlâ koruyan sivil mimarlık örneklerinin ada bazında birleştirmelerle yok edilmesi, cephelerin tiyatro dekorları haline gelmesi; tarihi binalardaki kalemişi, ahşap tavan, demir elemanlar, özgün ahşap merdivenler gibi tarihi niteliği olan yapı elemanlarının yıkımlarla kaybedilmesi ve kat ilavelerinin getirilmesidir. Ayrıca, 2003-2008 yılları arasında, Avrupa Birliği'nin 7 milyon avro hibesiyle, AB ve Fatih Belediyesi tarafından ortaklaşa olarak 121 adet yapının yıkılmadan, özgün malzemesi ve plan düzeniyle restore edilmesini içeren Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı kapsamındaki 30'dan fazla tarihi yapının ve Balat çarşısındaki dükkânların yenileme projesi kapsamına alınması en önemli itiraz noktalarıdır. Dolayısıyla, Fatih Belediye'sinin bu evlerin sahipleriyle yaptığı sözleşmelere, Avrupa Birliği, Hazine ve Fatih Belediyesi arasında yapılan anlaşmalara tamamen aykırı durum oluşturduğu ifade edilmektedir.[77]

Bir başka önemli eleştiri konusu ise bu bölgede yaşayanların karşılaşacakları mağduriyetler üzerinedir. Mahallede yaşayanların ekonomik, sosyal ve kültürel durumları göz önüne alınmadan or-

taya konan bu projenin insanları yerinden edeceği ve tüm toplumsal dayanışma ağlarını yok ederek ciddi bir yoksullaşmayla ya da mülksüzleşmeyle karşı karşıya bırakacağı düşünülmektedir. Kiracılar için bir çözüm önerisi getirilmemekte; TOKİ konutlarından ev edinme hakkının verilebileceği muğlak bir biçimde ifade edilmektedir. Ayrıca, mülk sahiplerine önerilen seçeneklerin ciddi bir adaletsizlik içerdiği ve mülkiyet haklarının ihlal edildiği ifade edilmektedir. Bu süreçte en sorunlu alanlardan biri katılım konusudur; mülk sahiplerinin bilgisi olmaksızın verilen kararlar ve onaylanan avan proje uzun süre mahalle halkından gizlenmiştir.[78] Mahallede yaşayanlar ve onlar adına açıklamalarda bulunan dernek üyeleri, mahalleliyi yerinden etmeyen ve tarihsel dokuya zarar vermeyen iyileştirme uygulamalarını desteklediklerini defalarca ifade etmelerine rağmen, süreç son derece tepeden inme yöntemlerle sürdürülmekte ve belediye kendi istediği projeyi gerçekleştirmek üzere her türlü baskıyı uygulamaktadır. Bu süreçte çokça görülen dezenformasyon ve çelişkili açıklamalara rağmen mahalleliler mücadelelerini sürdürmektedir. Nitekim, Haziran 2012'de dört mahallede yapılması planlanan dönüşüm için hazırlanan avan projeye karşı açılan dava kazanılmıştır. Bu karardan dört ay sonra ise belediye 5366 sayılı yasaya dayanarak acele kamulaştırma kararı çıkartmıştır. Ancak mahallelilerin sürdürdüğü hukuksal mücadele sonuç vermiş ve bu karar da iptal edilmiştir.

Sonuç: Dönüşüm Uygulamalarında Bir Başarıdan Söz Edilebilir mi?

Kentsel dönüşüm olgusunun tanımlanmasında, dönüşümden etkilenecek olan yerleşik halk ve söz hakkı olan diğer aktörleri sürece dahil etmek ve devletin temel işlev ve sorumluluklarını yerine getirmesini sağlamak temel ilkeler olarak ortaya konmasına rağmen bugün yaşanan süreçte gerçek bir katılım neredeyse hiç sağlanamamaktadır. "Katılım" olarak ifade edilen durum, verilmiş dönüşüm kararlarının bu kararlardan doğrudan etkilenecek gruplara dikte edilmesi ve sunulan seçeneklerden birinin tercih edilme-

sinin beklenmesidir. Bu grupların karar verme sürecine katılımı ise nadiren gerçekleşen bir durumdur. Kentsel dönüşüm projeleri uygulamalarının özellikle dar gelirli toplumsal kesimlerin yaşadığı konut alanlarında yapıldığı görülmektedir; bu durum yaşanan mağduriyetleri de artırmaktadır. Değişen yasalar çerçevesinde, dönüşüm/yenileme alanı ilan edilen alanlarda yaşayanlar diğerlerinden farklı bir hukukla karşılaşmaktadır: Ya binalarını belirlenen fiyatlara satıp gidecekler, ya kendi mahallelerinde yapılacak olan daha lüks konutların yüksek bedelini borçlanma yoluyla ödeyecekler ya da kendi mahallelerinden farklı bir yerde yapılan ve daha uygun fiyatlı TOKİ konutlarına yine borçlanarak geçeceklerdir. Bu üç seçenek de bu alanlarda yaşayan dar gelirli kesimler için ciddi bir çözümsüzlüğe yol açmaktadır.

Sulukule'de yaşanan dönüşüm sürecinde mülk sahiplerinin çoğu kamulaştırma tehditi karşısında evlerini çok ucuz fiyatlara ellerinden çıkarmışlar ve çoğu başka bir yerde yeni bir yaşam kurma olanağına sahip olamamıştır. Mülklerini satmayan az sayıda aileden bazıları Sulukule'de yapılan konutlara yerleşmeye başlamıştır; ancak henüz nasıl sonuçlanacağı belli olmayan hukuksal süreçler ve dolayısıyla belirsizlik devam etmektedir. Yapılan konutlara yerleşenlerin şikâyetleri ise sıklıkla basında yer bulmaktadır. Ayrıca, bu kişilerin ne kadarının borçlarını ödeyebileceği ve evlerinde kalmaya devam edeceği konusu belirsizliğini korumaktadır. Mülk sahibi ve kiracıların bir bölümü ise TOKİ'nin kent merkezine 40 kilometre uzaklıktaki Taşoluk'ta inşa ettiği konutlara borçlanarak taşınmıştır; bugün bu bölgede sadece iki-üç ailenin kaldığı bilinmektedir. Haklarını devreden aileler kiracı olarak eski mahallelerine ve çalışma alanlarına yakın konut alanlarına taşınmıştır. Döndükleri bölgelerde kiraların artması sonucunda iki-üç ailenin birleşerek tek bir daireyi paylaştığı ve eskisinden çok daha kötü koşullarda kentte barınmaya çalıştıkları ifade edilmektedir. Diğer bir deyişle, bu süreç pek çok kişi açısından "mülksüzleşme" ya da çok daha kötü yaşam koşullarına maruz kalmak anlamına gelmiştir.

Dönüşüm sürecinde kiracılar nadiren hesaba katılmaktadır; Sulukule'de yaşayanların çalışma ve yaşam koşullarına uygun ol-

mayan konut edinme hakkı, göstermelik bir hakka dönüşmüş ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Son yıllarda gecekondudan dönüşümün önemli bir örneğini oluşturan Bezirganbahçe'de de benzer bir sonuçla karşılaşılmıştır. Ayazma ve Tepeüstü'nde gerçekleştirilen dönüşüm uygulamasında hak sahipleri Bezirganbahçe TOKİ konutlarına yerleştirilirken kiracıların bir kısmı uzun süre mahallede çadır ve barakalarda yaşamış; durumun medyaya yansıması üzerine bir yıllık kira yardımıyla Bezirganbahçe'ye taşınmıştır. Belediye bu ailelere Bezirganbahçe'de konut edinme hakkı vereceğine söz vermesine rağmen bir yıl sonra bu sözlerden geri dönülmüş ve aileler yeniden ortada kalmıştır. Bu aileler uzun zamandır belediye önünde protesto eylemleri yaparak seslerini duyurmaya çalışmaktadır. Öte yandan bu hak verilse bile, ne kadarının banka borçlarını ödemeye devam edebileceği şüphelidir. Nitekim, Bezirganbahçe'ye yerleşen hak sahibi 1.400 ailenin yarısına yakınının banka borçlarını ödeyemeyerek evlerini kaybettikleri ve kiracı olarak kentin çeşitli bölgelerine yerleştikleri ya da İstanbul dışına göç ettikleri bilinmektedir.[79]

Benzer bir süreç Tarlabaşı'nda yaşanmaktadır. Kiracılık oranlarının çok yüksek olduğu bu bölgede, belediye veya şirketin mülkiyetine geçen konutlarda yaşayan kiracılar yavaş yavaş tahliye edilmiştir. Bu kiracıların bir kısmına yine TOKİ bloklarında yer verilmiş, durumu bu tür bir borçlanmaya uygun olmayanlar ise kentin başka bölgelerine kiracı olarak yerleşmiştir. Daha önce de ifade edildiği gibi, Tarlabaşı'nda yaşayan ailelerin çoğu bu tür bir borçlanmayı sürdürebilecek ekonomik koşullara sahip değildir. Bilindiği gibi yıllar içinde gelişmiş sosyal ilişkiler ve yardımlaşma ağları, yaşamı kolaylaştıran ve günlük yaşamın pahasını azaltan faktörlerdir. Bu mahallelerde kira ödemeden ya da düşük kiralarla yaşam stratejilerini geliştirmiş aileler açısından, yeni konutlarda para ödemek zorunda kalınması, ulaşım maliyetlerinin artması ve ödenmesi gereken yakıt ve aidat paralarının eklenmesi gelir durumlarında ciddi bir sıkıntıya yol açmaktadır. Banka borçlarını ödeyebilmenin koşulu ise günlük harcamaların giderek kısılması ve ciddi bir "yoksullaşma"dır. Öte yandan borçların ödenebilme-

si için hanede birden fazla kişinin çalışması gerekmekte ve böyle bir zorunluluk genç nüfusun eğitimini yarıda bırakarak çalışmaya başlamasına yol açmaktadır. Çok sınırlı kaynaklarla yaşamlarını sürdüren kesimler için çoğunlukla bu paraları ödemek imkânsız hale gelmektedir; özellikle iş kayıplarının yaşandığı kriz dönemlerinde bu durum çok daha ağır yaşanmaktadır. Dar gelirli ailelerin çoğunlukta olduğu Fener-Balat-Ayvansaray bölgesinde de aynı akıbetin yaşanacağını söylemek herhalde yanlış olmaz.

Tarihi bölgelerde yapılan dönüşümlerde yaşanan bir başka sorun ise koruma uygulamalarındaki çelişkili durumdur. Sulukule'de tarihi konut ve sokak dokusunun korunmadığı, arkeolojik sit kapsamında değerlendirilmesi gereken alanda koruma hukukuna aykırı uygulamalar yapıldığı bilinmektedir. Burada inşa edilen konutların geçmiş tipolojiye öykünerek yapıldığı ifade edilmekle birlikte, ortaya çıkan konut dokusunun korumayla ilgisinin olmadığını söylememiz gerekir. Benzer bir durum Tarlabaşı ve Fener-Balat-Ayvansaray bölgeleri için de söz konusudur. Her iki bölgede de benzer bir projenin uygulanacağı anlaşılmaktadır. Binaların ön cephelerinde geçmişin izlerini taşıyan detaylar korunmakta; ancak ada ölçeğinde binalar içeriden birleştirilerek daha büyük kullanımlar için elverişli hale getirilmektedir. Nitekim burada yapılacak binalarda yüksek rant potansiyeline sahip otel, ofis, rezidans ve ticaret birimleri yer alacaktır. Böyle bir uygulama tarihi binaların pek çoğunun yıkılarak yeniden inşa edilmesini zorunlu hale getirmektedir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, tarihi bölgelerde kullanılan bu yöntemler konunun uzmanları tarafından ciddi bir biçimde eleştirilmektedir.

Öte yandan Tarlabaşı ve Fener-Balat-Ayvansaray bölgelerinde yaşayanlar çeşitli maddi ve teknik yardımlarla evlerini kendileri onarmak ve iyileştirmek istemektedir. Nitekim Tarlabaşı projesi başlamadan önce mahallede böyle bir kredi beklentisinin oluştuğu, ancak daha sonra projenin bambaşka bir seyir kazandığı bilinmektedir. Bu seçeneğin neden değerlendirilmediği ve bu tür bir dönüşümü mümkün kılacak mekanizmaların neden gündeme getirilmediğini düşündüğümüzde, tek mantıklı açıklamanın rantın kısa

vadede en yükseğe çıkarılma isteği olduğu görülür. Çoğunluğu üç-dört katlı, dar cepheli ve mütevazı bir niteliğe sahip konutların istenilen rant düzeyine erişmesi çok mümkün görünmemektedir. Bu nedenle binaların birleştirilerek kentin farklı yerlerinde inşa edilen ofis, ticaret ve rezidans komplekslerine benzetilmesi ve üst gelir gruplarının beğenisine sunulması önemli bir imkân yaratmaktadır. Nitekim buraya yerleşmesi ya da bu binaları kullanması beklenen kesimlerin çevredeki "tehlikeli" sokakları kullanmadan, zemin altına inşa edilen otoparklardan doğrudan iç avlulara çıkarılması çözümü getirilmiştir. Dolayısıyla hem Tarlabaşı'nda hem de Fener-Balat-Ayvansaray bölgesinde yapılmak istenen sadece fiziksel bir dönüşüm değil, topyekûn bir sınıfsal dönüşümdür; rasyoneli de burada yaşayanların büyük bir bölümünün tahliye edilmesine dayanmaktadır.

Kentsel dönüşüm projelerine ilişkin süreçlerin devam ettiği bu dönemde, mahallelerde ciddi bir muhalefet yükselmeye başlamış ve kentsel dönüşüm projelerinde ortaya çıkan hukuk ihlallerine karşı hak aramak amacıyla dernekler kurulmuştur. Dönüşüm projeleri kesinleşen ve bu konuda baskıların yaşandığı mahallelerde dernek faaliyetlerinin de hız kazandığı bilinmektedir. Bazı mahallelerde kimi zaman dernekler tek başlarına, kimi zaman da meslek odaları ile birlikte kentsel dönüşüm projelerine karşı dava açmış ve hukuk yoluyla haklarını arama çabasına girmiştir. Dernek üyeleriyle yapılan görüşmelerde, kentsel dönüşüm alanı ilan edilen mahallelerde yaşayanların birlikte hareket etme ve daha güçlü bir muhalefet oluşturma konusunda birbirlerine destek olma istek ve çabaları olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle dönüşüm tehdidini yakından hisseden mahallelerde bu süreç daha çok birlikte hareket etmeyi dayatmakta; akrabalık, hemşerilik, etnik kimlik, politik eğilim, cinsiyet üzerinden oluşmuş ayrışmalar, zaman içinde yerini haklarını korumak üzere birlikte mücadele etme güdüsüne bırakmaktadır. Hak arama deneyimi bu mahallelerde yaşayanların kentin diğer sorunlarına karşı daha duyarlı olmalarına da yol açmaktadır; sadece barınma konusunda değil, yaşanılan kente ilişkin verilen bütün kararlara katılma isteği artmaktadır. Ancak ne yazık

ki bu birlikteliği zayıflatan unsurlar da az değildir; kararların kapalı kapılar arkasında verilmesi, uzun süre gizli tutulması, muğlak ifadelerle açıklanması ve belirsizlik ortamı insanların hareket imkânlarını sınırlamaktadır. Ayrıca, başarı elde edilen mücadelelerin azlığı ve sert müdahaleler, zaman içinde umutsuzluğa ve herkesin kendi başına hareket etmesine yol açmaktadır. Dünyanın pek çok bölgesinde yaşanan kent hakkı mücadelesini zayıflatan en önemli unsurun bu parçalanma olduğunu ve buna karşı duyarlı olmak gerektiğini akıldan çıkarmamak gerekir.

Nisan 2015

Tarihi Kent Mekânlarının Yenileme Yasası ve Yenileme Projeleriyle İmtihanı

İclal Dinçer

Giriş: Tarihi Kent Mekânlarında Neoliberal Politikanın İzleri

Bu makale, Türkiye'de neoliberal yeniden yapılanma politikalarının tarihi kent mekânlarındaki etkilerini 2005 yılında yürürlüğe giren Yenileme Yasası ve İstanbul'daki yenileme alanları kapsamında ele almaktadır. Bu etkilenme sürecini belirleyen en önemli unsurun "planlama kurumunun parçalanması" olduğunun kabul edildiği makalede yirmiden fazla kurumun birbirlerinden bağımsız olarak yürüttükleri planlama ve projelendirme çalışmalarıyla kentleri biçimlendirdikleri ve bu süreçlerden birinin de Yenileme Yasası olduğu iddia edilmektedir. Bugün Türkiye'de birbiriyle yatay ve düşey ilişkileri kurulmayan ve çoğunlukla sektör odaklı olan plan çeşidi altmışa ulaşmıştır.[1] Turizm Teşvik Kanunu, Kıyı Kanunu ve özelleştirmeleri düzenleyen kanun bu sürecin en belli başlı örnekleridir. Bu kapsamda kentsel dönüşümü konu alan çeşitli yasalar da yerleşik alanların yıkılıp yeniden inşa edilmesine odaklanmakta ve gayrimenkul eksenli bir çerçeve getirmektedir. Bu yasalar arasında Toplu Konut

Kanunu'nda 2004 yılında ve Belediye Kanunu'nda 2005 yılında yapılan değişiklikler belediyelere ve TOKİ'ye kentlerin yerleşik alanlarının yenilenmesi konusunda önemli yetkiler vermektedir. Üzerinde en fazla tartışmanın yapıldığı yasa ise 05.07.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'dur (Kısaca Yenileme Yasası olarak tanımlanmaktadır). Bu kanunun uygulama alanının tarihi miras alanları olması, koruma eksenli yaklaşılması gereken bölgelerin yıkılıp yeniden inşa edilmesi çelişkisini gündeme getirerek tartışmaları daha da yoğunlaştırmaktadır. Çünkü yasa bu alanlarda gerçekleşecek müdahaleleri, tarihi dokuların yıkılıp yenilenmesine odaklanarak tarif etmektedir. Yasanın yürürlüğe girdiği andan itibaren başlayan eleştiriler öncelikle yasanın içeriğine yöneliktir. İkinci eleştiri konusu ise, İstanbul'un tarihi kent dokuları üzerinde yer alan Beyoğlu ve Fatih belediyeleri başta olmak üzere, yerel yönetimler tarafından teklif edilen ve Bakanlar Kurulu kararıyla ilan edilen yenileme alanlarında geliştirilen projelerin yaklaşımlarına ve modellerine yöneliktir.[2]

Türkiye'de Kentsel Koruma Alanının Gelişimi ve Sorunları

Yenileme yasasının tartışma konularının arka planını oluşturan unsurlardan biri de Türkiye'de kentsel koruma alanının geçirdiği evrim sürecidir. Bu süreç Osmanlı devletinin 1800'lerin ikinci yarısından itibaren başlattığı yeniden yapılanma/Batılılaşma ürünlerinden biri olan Asar-ı Atika Nizamnameleri'ne kadar uzanmaktadır. Önceleri arkeolojik kazılar ve kazılarda çıkan buluntulara uygulanacak işlemlerle sınırlı olan bu düzenlemeler, zaman içinde anıt eserlerin korunmasında uyulacak kuralları da içerecek şekilde genişlemiştir.[3] Bu şekliyle Cumhuriyet dönemine ulaşan ve 1970 yılına kadar kullanılan bu yasa 1951 yılında kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu vasıtasıyla uygulanmıştır. Anıt eserlerin ve sadece mükemmel sivil yapıların korunmasıyla sınırlı olan bu yasanın yerini sit alanları ve sivil tüm yapıları da içeren yeni

koruma yasasına bırakması 1970'li yılları bulmuştur.[4] Bu bağlamda 1950'lerden itibaren tarihi konut alanlarının geçirdiği değişim sürecini değerlendirmek gerekir. Bu süreçte yerli nüfus yaşadıkları tarihi mekânlarını yavaş yavaş bırakarak kentin modern mahallelerine doğru süzülmeye başlamıştır. Diğer taraftan kırsal alanlardan kentlere göç eden insanlar için bu bölgelerde bölünerek kullanılan tarihi yapılar ucuz konut stokları olmuştur. Bu değişim, o tarihte henüz bir kültür varlığı olarak kabul edilmeyen sivil yapıların bozulmasını, köhnemesini ve hatta tahrip olmasını tetiklemiştir.

1973 yılında yürürlüğe giren 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu anıt eserle sınırlı olan kültür varlığı anlayışını sivil yapıları da kapsayacak biçimde genişletmiştir. Bunun yanı sıra ilk kez sit alanı kavramını getirerek bütüncül koruma anlayışının kapılarını açmıştır. Fakat kurumsal yapılanma içinde kültür varlıklarının korunması için kaynak aktarımı, teknik destek ve bilgi yardımı gibi konuların yer almaması korumanın uygulanabilmesini engellemiştir. Her ne kadar 1973-1982 yılları arasında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar YüksekKurulu 417 sit alanı, 3.442 anıtsal yapı ve 6.815 sivil yapıyı tescil etmiş[5] ise de, bu yapıların ve alanların korunması tam anlamıyla başarılamamıştır. Aynı kapsamda sit alanlarında koruma kararlarının alınmasından sonra koruma planları yapılmasının çok uzun sürmesi, bölgelerin ilgisizlikten ya da bilerek tahrip edilmesi yerel yönetimlerin de şikâyetçi oldukları konulardır ve 1980 yılına kadar hiçbir kentsel sit alanında plan yapılıp uygulamaya konulmamıştır.[6] 1980 ile başlayan dönemde Türkiye'de her konuda yaşanan yapısal dönüşüm, koruma alanında da gerçekleşmiş ve 1983 yılında yürürlüğe giren Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile yeni bir sistem oluşturulmuştur. Ancak bu kanunda da sivil yapıların korunmasını sağlayabilecek finans kaynağı yaratılmamış ve bu eksiklik 2004 yılına kadar sürmüştür. Bu kanun kapsamında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu yerini Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'na bırakmıştır. Bu kurul daha sonraları bölge kurullarının da sisteme eklenmesiyle koruma hizmetinin yürütülmesini kolaylaştıran ve yerelleştiren aşamaya gelmiştir.

1990'ların başından itibaren tarihi kent merkezlerinin tekrar değer kazanmaya başlaması, uzun yıllardır bakımsız kalan kültür varlıklarını yeni bir sürecin eşiğine getirmiştir. Bu ilgi özellikle turizm sektörüyle tetiklenmiş, bu alanlar daha büyük sermaye gruplarının yüksek standartlı konut, ofis ve turizm işlevli yatırımları için potansiyel yatırım alanlarına dönüşmeye başlamıştır.[7] Bu eğilim, yerel yönetimler ve sermaye grupları tarafından tarihi kent dokularının sağlıklaştırılması yerine, 1950'lerden beri kaybedilen tarihi çevrenin yeniden yaratılması ve hatta henüz ayakta olan tarihi çevrenin yıkılarak yeniden inşa edilmesi uygulamalarını gündeme taşımıştır. Buna karşın 2000 yılından itibaren koruma kavramının toplum nezdinde itibar kazanmaya başlaması da karşı süreçleri tetiklemiştir. Bu alanların sadece değişim değeriyle ölçülmemesi gerektiği, kullanım değerinin ve içinde yaşayanların konut hakları üzerinden başlayan tartışmalar son beş yılın gündemini oluşturmaktadır.[8]

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda korumanın uygulanabilirliğini kolaylaştıran yeni kurumsal yapılanmalar 2004 yılında gerçekleştirilmiştir. Özellikle ülkede toplanan emlak vergilerinin yüzde 10'unun kültür varlıklarının bakım ve onarımları için kullanılmasını düzenleyen yapılanma yıllardır süren bu probleme çözüm üretmektedir. Bir diğer önemli konu belediyelerin bünyelerinde sit alanlarındaki uygulamalardan sorumlu ve konunun uzmanlarının yer aldığı büroların (KUDEB) kurulmasıdır. Bu bürolar aracılığıyla Koruma Kurulları tarafından alınan kararların doğru şekilde uygulanmasına başlanmış, aynı zamanda koruma alanına özel denetim getirilmiştir. Ancak koruma alanında yaşanan bu olumlu gelişmelere karşı, 2005 yılında yürürlüğe giren 5366 sayılı yenileme yasası, sit alanlarında "yenileme alanı" kavramını getirerek kamuoyunda çok boyutlu bir tartışma sürecini başlatmıştır.

Yenileme Yasası ve Tartışma Konuları

5366 sayılı yenileme yasası hakkında getirilen en önemli eleştiri yenileme alanı olarak ilan edilen bölgelerin sit alanı statüsünü kay-

betmesi, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamı dışına çıkarılmasıdır.[9] 2007 yılından itibaren sürdürülen tartışmalar sonucunda, bu alanlarda her iki kanunun birlikte uygulanması gerekliliği 04.02.2009 tarihli yasal düzenlemeyle kabul edilmiştir. Yakından irdelendiğinde 5366 sayılı yasanın, yenileme alanı ilan edilen bölgelerde sadece ilgili idareler tarafından yapılacak işlemleri tarif eden bir içeriğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda 5366 sayılı yasa sadece yenileme alanlarının tespiti, ilanı, avan ve uygulama projelerinin tarifleri ile örgütlenme, yönetim, denetim, katılım ve kullanımına ilişkin tanımlar getirmektedir. Bu tanımlar, içerikleri tartışmalı olmakla birlikte, yasanın uygulandığı alanlarda yerel yönetimler tarafından yapılması gereken işlemleri açıklamaktadır. Yenileme alanı içinde yer alan kültür varlıklarının korunması, sağlıklılaştırılması ve yenilenmesi konusunda yapılması gereken işlemlerin tümü ise Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu mevzuatına bırakılmaktadır.

Yasanın en tartışmalı konusu yenileme alanlarındaki mülkiyetlere yapılacak müdahalelerdir. Yasanın 4. maddesi "yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır" demekle birlikte, anlaşma sağlanamadığı durumda ilgili idarelerin kamulaştırmasına izin vermekte ve yapılacak kamulaştırmayı Kamulaştırma Kanunu'nun 3. maddesindeki "iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlı" kamulaştırma kapsamında değerlendirmektedir. Bu tanım altında yer alan uygulamalar idarenin kamulaştırma işlemini yapmasına ve bölgede yenileme projesi gerçekleştirildikten sonra kamulaştırdığı bu mülkü üçüncü şahıslara satmasına izin vermektedir.[10] Konu bu nedenle kamu yararı açısından tartışmalı bir duruma gelmekte, bölgedeki mülk sahipleriyle pazarlık sürecinde idare lehine çok önemli üstünlük yaratılmaktadır. Bu düzenlemenin devlet eliyle soylulaşmanın temel altyapısını oluşturduğu tartışma götürmez bir gerçektir.

Yasanın yarattığı önemli sorunlardan bir diğeri, yenileme alanı ilan edildikten sonra bölgedeki gayrimenkul değerlerinin çok yükselmesidir. Bu düzey, mal sahibi açısından her zaman karşılaşılması mümkün olmayan, cazip bir seviyedir. Buna karşın, alıcı için uzun

vadede getireceği kâr açısından çok yüksek değildir. Bu alışverişte mal sahibinin bölgeyle olan bağlarının zayıflamış olması, gayrimenkulün çok hisseli olması önemli göstergelerdir. Bununla birlikte, bölgedeki kiracıların düşük gelirli olması, kentin en yoksul kesimlerinin sığındıkları yerler olmaları[11] el değiştirmeyi hızlandıran bir dizi unsurdur.

5366 sayılı yasanın yönetmeliğinde yer alan "katılım ve kamuoyunun bilgilendirilmesi" başlıklı 7. madde, genelde bilinen katılım kavramıyla hiçbir şekilde örtüşmemektedir. Çünkü maddenin birinci cümlesinde geçen "... uygulama konusunda bilgilendirmek üzere..." ifadesi, planlama ve projelendirme sürecinin merkeziyetçi bir anlayışla ele alındığını göstermektedir. Bu aynı zamanda emredici planlama normu ve profesyonellerin karar aldığı projelendirme anlayışını kabul eden bir ifadedir. Konunun ilgililerine sürecin sonuçları hakkında sadece bilgi veren yaklaşımın benimsendiği, maddenin başlığından bile anlaşılmaktadır. Maddenin ikinci cümlesinde yer alan "... yetkili idare ihtiyaç halinde... danışma toplantıları düzenleyebilir..." şeklindeki ifadeler ise katılım ve danışma süreçlerinin tümüyle idarenin inisiyatifine bırakıldığını göstermektedir.

Yenileme yasasında yenileme alanı sınırlarının saptanmasında, projenin genel çerçevesinin oluşturulmasında, uygulayıcı kurumun ve finans modelinin belirlenmesinde yerel yönetimler tek karar vericidir. Sadece fiziki mekânı düzenleyen proje tariflerinin yer aldığı, planlama disiplini ve plan dizgesi dışında süreçlerin geçerli olduğu yenileme yasasının bölgenin sosyoekonomik dengelerini bozması kaçınılmazdır.[12] Oysa 2004 yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda tanımlanan "koruma amaçlı plan" kavramı sit alanlarının sadece arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik verilerinin değil, kültürel, sosyoekonomik verilerini de içeren alan araştırmalarının yapılmasını öngörmektedir. Bu kapsamda yapılan araştırmalara dayalı olarak hazırlanan planlardan, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve işyerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştirmesi, istihdam ve katma değer yaratan stratejiler, koruma esasları, kullanma şartları getirmesi beklenmektedir. Bu

planlama sürecinde sağlıklılaştırma, yenileme alan ve projeleri, uygulama etap ve programları, yerel sahiplik, finansman ilkeleri, katılımcı alan yönetimi modellerinin geliştirilmesi, hedefler, araçlar, stratejiler önermesi beklenmektedir. Bu çağdaş tarife karşın, yenileme yasasının konuyu sadece mimari proje olarak kabul etmesi ve bu tariflerde özellikle plan kararlarına atıfta bulunulmaması en önemli tartışma konularından biridir.

İstanbul Yenileme Alanları: "Girişimci" Belediyelerin "Projeleri"

İstanbul'un yaklaşık yüzde 10'u (55.940 ha) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında sit ilan edilmiştir.[13] 5366 sayılı yasa gereği yenileme alanı ilan edilebilecek kentsel (897 ha) ve kentsel nitelikli karma sit alanlarının (15.481 ha) toplam sit alanları içinde yaklaşık yüzde 29'luk payı vardır. Her ikisi de tarihi kent merkezinde yer alan Fatih ve Beyoğlu belediyelerinin en önemli sit alanlarına sahip olmaları ve yenileme yasasının çıkarılmasında öncü rol oynamaları nedeniyle yakından irdelenmeleri gerekmektedir. Şekil 36 ve Şekil 37 birlikte incelendiğinde Beyoğlu'ndaki yenileme alanlarının büyüklük ve konumlarının çok çeşitlendiği, Fatih bölgesinde ise yenileme alanlarının kıyılar ve kara surları boyunca konumlandığı, Süleymaniye tarihi sit alanı ve Kapalıçarşı bölgesinin en büyük yenileme alanları olduğu görülmektedir. İlk kez 20.02.2006 tarihinde Beyoğlu Belediyesi yenileme alanlarının ilanıyla başlayan süreçte, aynı yıl içinde beş yenileme alanı daha ilan edilmiştir. Bu sayı 2007 yılında iki, 2008 yılında ise bire düşmüştür.

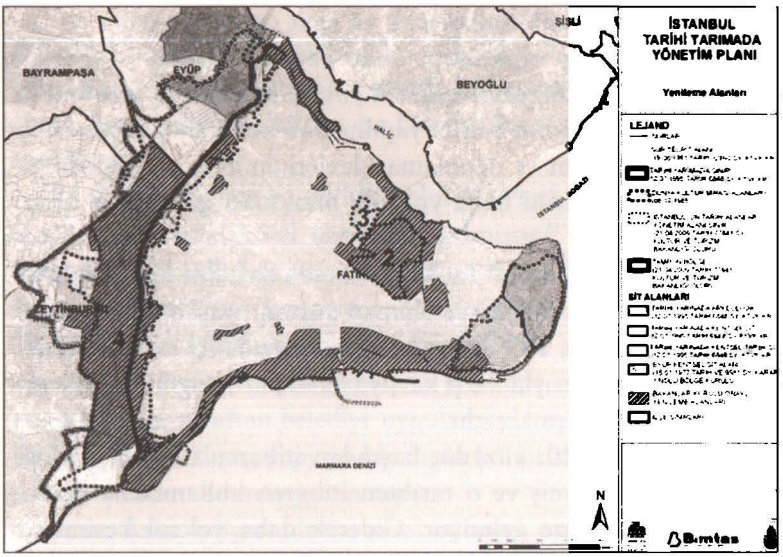
2010 yılı ortalarına gelindiğinde ilan edilen yenileme alanları arasında avan projesi onaylanmış dört bölge bulunmaktadır: Sulukule, Tarlabaşı, Fener-Balat, Süleymaniye. Bunlardan sadece Tarlabaşı Beyoğlu'nda, diğerleri ise Fatih ilçesindedir (Şekil 36 ve Şekil 37). Yenileme alanı ilan edilmeden önce farklı özellikler taşıyan bu bölgelerin süreç tamamlandığında ulaşacakları yeni durum endişe uyandırmaktadır.

Konumları, Geçmişleri ve Bugünkü Kullanımları Yenileme Alanı İlan Edilmelerini Tetikleyen Unsurlar mıdır?

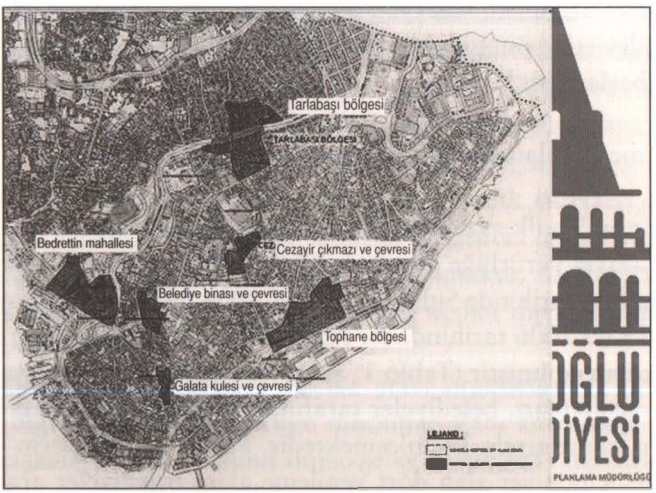
Tarlabaşı, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında orta-sınıf gayrimüslimlerin yaşadığı bir konut alanı olarak gelişmiştir. Semtin yerleşik nüfusunu 1950'li yıllardan itibaren kaybetmesi ve bu nüfusun yerini kırsal alandan gelen göçmenlerin alması, yapıların özgünlüklerinin yitirilmesinde etkin olmuştur. 1993 yılında kentsel sit alanı ilan edilen bölgede Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelen ailelerin yanı sıra, marjinal gruplar ve yasadışı işlere karışmış olan kesim birlikte yaşamaktadır.[14]

Fener semtinin kimliğini oluşturan temel unsur ise, Osmanlı döneminde Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin burada kurulmuş olmasıdır. Bunun yanı sıra, Osmanlı devletinde üst düzey uluslararası ilişkilerde görev alan Fenerlilerin 18. yüzyılın ortasına kadar bu semtte oturdukları, daha sonra Boğaziçi kıyılarına taşındıkları bilinmektedir.[15] Bugüne izleri kalmayan yalılarda oturan Fenerlilerin yanı sıra daha mütevazı bir kesim de bölgede sur içinde yaşamaktadır. Yangın yeri planlamasıyla en son 19. yüzyılın ikinci yarısında düzenlenen Fener semtinin o dönemdeki fiziki dokusu günümüze bozulma ve değişimlerle ulaşmıştır. Fener-Balat'ın kimliğinin değişimini; 6-7 Eylül Olayları, Kıbrıs olayları, 1964 Kararnamesi, İsrail devletinin kurulması ve bunlara bağlı olarak azınlık nüfusun ülke dışına çıkması hızlandırmıştır. 1950'lere gelindiğinde Anadolu'dan gelen kırsal kökenli göçmen nüfusun sığındığı semtler arasında Süleymaniye ve Fener-Balat öncelikle tercih edilen yerler olmuştur.

Süleymaniye semtinin kimliğinin belirleyicisi ise semtin 16. yüzyılın ortalarından itibaren bir ulema semti olarak gelişmesinde rol oynayan Süleymaniye Külliyesi'dir. İstanbul Tarihi Yarımadası'nın Haliç'e bakan tepelerinden birinde konumlanan Süleymaniye semti, toplumun yüksek kesiminin konut alanıdır. 20. yüzyıl başında modernleşen kurumların ve yaşam biçiminin etkisiyle genç kuşaklar, modern apartman yaşantısını tercih ederek Süleymaniye'den süzülüp gideceklerdir. 1950'lere gelindiğinde Anadolu'dan gelerek bu semtlere yerleşen kırsal kökenli göçmenlerin bir kısmı buraları

Şekil 36: Tarihi Yarımada yenileme alanları (Kaynak: http://www.alanbaskanligi.gov.tr/files/Y%C3%B6netim%20Plan%C4%-B1_24%C5%9Fubat2012_k.pdf İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı-2011, s. 55; erişim: Nisan, 2015).

Şekil 37: Beyoğlu Belediyesi yenileme alanları (Kaynak: İ. Dinçer, 2010, http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=366&RecID=2323; erişim: Eylül 2014).

bir atlama taşı olarak kullanacak ve kent çeperinde daha iyi koşullara doğru geçiş yapacaktır. Bunu başaramayanlar ise burada yaşamaya devam edecek ve giderek yoksullaşacaktır.[16] İstanbul'da tarihi miras alanlarının bakım yapılmadan kullanılması; konut işlevinin yerini imalat ve depolama işlevlerinin alması; bölgede yaşayan yoksulun yerini daha yoksula bırakması günümüze kadar devam edecektir.[17]

Sulukule'nin İstanbul Tarihi Yarımada'da kara surlarının dibinde gelişmiş bir mahalle ve Roman nüfusun yaşam alanı olarak karakterize olması, 1990'ların başında mahalle içi ekonomik düzenlerinin bozulmasıyla karşı karşıya kalmaları, bugünkü projenin başlangıcını oluşturmaktadır.

Dört semt de 20. yüzyılın başından itibaren ilk sahipleri tarafından terk edilmiş ve o tarihten itibaren kullanıcıları sürekli değişerek günümüze gelmiştir. Giderek daha yoksul kesimlerin yerleştiği bu semtlerde beklendiği üzere fiziki eskime süreci de hızlanmıştır. 1980'li yıllarla birlikte kent merkezlerine olan ilginin artmaya başlaması bu bölgeler hakkında projeler geliştirilmesini tetiklemiştir.[18] Önceleri daha küçük sermayeli, kendiliğinden ve tek parsel üzerinden başlayan bu değişim süreci 2005'ten itibaren yerini devletin yönettiği büyük ölçekli yenileme projelerine bırakmaya başlamıştır.[19]

Yenileme Alanları İlanları ve Yaşanan Farklı Süreçler

İstanbul'da ilk aşamada ilan edilen yenileme alanları bir ya da iki ay arayla yürürlüğe girmiştir. 20.02.2006 tarihinde Tarlabaşı, 03.04.2006 tarihinde Sulukule, 24.05.2006 tarihinde Süleymaniye ve 13.09.2006 tarihinde ise Fener-Balat bölgesi yenileme alanı olarak ilan edilmiştir (Tablo 1, Şekil 36 ve Şekil 37). Yasaya göre yenileme alanları, belediyeler tarafından teklif edilerek Bakanlar Kurulu kararlarıyla kesinleşmektedir. Farklı belediyelerin yetki sınırları içinde yer alan dört yenileme alanı belediyeler arası rekabet ve yarışma ortamı içinde ilan edilmiş ve projelendirilmiştir. Bu yarış ortamında süreci en hızlı tamamlamak belediyelerin

öncelikli hedefleri olarak algılanmaktadır. Yenileme alanı ilanı ve özellikle projelendirme sürecinde bölge sakinleri ve aydın kesimin örgütlediği muhalefet ise belediyelerin çok beklemedikleri tepkilerdir.

Bu tepkiler içinde en etkilisi Sulukule Platformu olarak örgütlenen kentli entelektüel kesimden gelmiştir.[20] Tartışma eksenini bölgedeki yoksulluğun ve yoksunluğun fark edilmesinin yanı sıra Roman kültürünün korunması üzerinden de yürüten platform Türkiye'nin bu kavramlarla tanışmasında ve tartışmasında öncü olmuştur.[21] Projenin iptal edilmesi yönünde açılan dava devam ederken diğer taraftan belediye uygulamayı başlatmıştır. Bölgedeki tüm yapılar yıkılmış, yepyeni bir toplu konut alanı olarak tasarlanan proje adım adım uygulanmıştır.

Fener-Balat bölgesinde ise yerel nüfusun öncülük ettiği benzer bir örgütlenme gerçekleşmiştir. 04.08.2009 tarihinde kurulan FEBAYDER semtte yaşayanların proje konusunda bilincinin artırılmasında, belediye ile ilişkilerin topluca yürütülmesinde yönlendirici olmayı amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra dernek, açtığı proje iptal davasında da sorumluluk üstlenmiş durumdadır.

Tarlabaşı bölgesinde örgütlenen mal sahibi ve kiracıların kurdukları dernek, yatırımcı firmayla pazarlık görüşmelerini mal sahiplerinin paylarının artırılması ekseninde sürdürmekte, yüzde 75 oranında olan kiracılar bu sürecin en mağdurları olmaktadır.[22] 2012 yılı itibariyle bu konudaki pazarlık süreçleri devam ederken yatırımcı firma diğer taraftan bölgedeki tescilli yapıların rölöve ve restorasyon projelerini hazırlamakta, Mimarlar Odası tarafından yenileme projesine karşı açılan dava sürmektedir (bkz. Tablo 1).

Süleymaniye bölgesinde bu tür yerel örgütlenmeler olmadığı gibi, diğer sivil platformlarının mücadele alanı kurmadığı bir süreç yaşanmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından sürdürülen projelendirme çalışmalarında en önemli eleştiriler tarihi yapılara yapılacak müdahalelerin içeriği (restorasyon, rekonstrüksiyon vb.) üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Tablo 1: İstanbul'da İlan Edilen, Projelendirilen, Projesi Onaylanan Yenileme Alanları (2010).

Özellikler	*Sulukule Yenileme Alanı*	*Tarlabaşı Yenileme Alanı*	*Süleymaniye Yenileme Alanı*	*Fener-Balat Yenileme Alanı*
Konum ve büyüklük	Fatih - Tarihi Yarımada - 9 ha	Beyoğlu ilçesi - 2 ha	Fatih - Tarihi Yarımada - 94 ha	Fatih - Tarihi Yarımada - 28 ha
Kültürel miras özellikleri	Tarihi Yarımada kara surlarına bitişik yaşayan Roman Mahallesi	20. yüzyıl başına kadar orta-sınıf gayrimüslim nüfusun konut alanı	20. yüzyıl başına kadar Müslüman üst ve orta-sınıfın konut alanı	18. yüzyıla kadar üst sınıf, 20. yüzyıl başına kadar orta-sınıf Rum nüfusun konut alanı
Mevcut kullanım	Ailelerin sürdürdüğü eğlence sektörünün 1990'larda kapatılması ve mahallenin çöküntüye uğraması	Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden ve yurt dışından gelen göçmen bekârlar ve ailelerin konut alanı	Atölye, depolama, otopark ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden gelen göçmenlerin konut alanı	Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden gelen göçmenlerin konut alanı
Koruma altına alınma kararları ve koruma planı süreci	- Kara Surları Dünya Mirası Alanı: 1985 - Kentsel ve Tarihi Sit Alanı: 1995 - Koruma planının yürürlüğe girmesi: 2005 - Planın iptal edilmesi: 2009	- Kentsel Sit Alanı: 1993 - Koruma planının yürürlüğe girmesi: 2009	- Süleymaniye Dünya Mirası Alanı: 1985 - Kentsel ve Tarihi Sit Alanı: 1995 - Koruma planının yürürlüğe girmesi: 2005 - Planın iptal edilmesi: 2009	- Kentsel ve Tarihi Sit Alanı: 1995 - Koruma planının yürürlüğe girmesi: 2005 - Planın iptal edilmesi: 2009
Yenileme alanı ilan ve planlama süreci	- Yenileme alanının Bakanlar Kurulu tarafından ilanı: 03.04.2006 - Yenileme projesinin İstanbul Yenileme Alanları Kurulu tarafından onayı: 02.11.2007	- Yenileme alanının Bakanlar Kurulu tarafından ilanı: 20.02.2006 - Yenileme projesinin İstanbul Yenileme Alanları Kurulu tarafından onayı: 30.11.2007	- Yenileme alanının Bakanlar Kurulu tarafından ilanı: 24.05.2006 - Yenileme projesinin İstanbul Yenileme Alanları Kurulu tarafından onayı: 24.01.2008	- Yenileme alanının Bakanlar Kurulu tarafından ilanı: 13.09.2006 - Yenileme projesinin İstanbul Yenileme Alanları Kurulu tarafından onayı: 09.10.2009-22.01.2010
Yenileme projesinin yönetiminden sorumlu kurumlar	Fatih Belediyesi: Proje hazırlama ve uygulama süreçleri TOKİ: Proje hazırlama ve uygulamanın finansmanı	Beyoğlu Belediyesi: Alanın yenilenmesi için ihaleyle proje hazırlatmak ve işi en yüksek paylaşım teklifi sunan şirkete ihale etmek	İstanbul Büyükşehir Belediyesi: Avan ve uygulama projeleriyle restorasyon projelerini hazırlamak KİPTAŞ: Satın aldığı binalar için projeler hazırlamak İl Özel İdaresi: Tescilli yapılar için Kalkı Fonu'nun aktarılması	Fatih Belediyesi: Alanın yenilenmesi için ihaleyle proje hazırlatmak ve işi en yüksek paylaşım teklifi sunan şirkete ihale etmek

Koruma planı – yenileme projesi ilişkisi	Yenileme projesi koruma planı kararlarına aykırılıklar içermektedir.	Beyoğlu koruma planı onaylanmadan Tarlabaşı yenileme projesi onaylanmıştır.	Koruma amaçlı imar planı kararlarına uygun olarak hazırlanmış ve onaylanmıştır.	Yenileme projesi koruma planı kararlarına aykırılıklar içermektedir.
Yenileme projesinin finansal modeli	TOKİ: Uzun vadeli kredi vererek proje finansmanını üstleniyor.	Proje ihaleyi alan şirket tarafından finanse edilmektedir.	İstanbul İl Özel İdaresi: % 60 (karşılıksız hibe)	Proje ihaleyi alan şirket tarafından finanse edilmektedir.
	Sahipleri: 15 yıllık bir süre içinde aylık yaklaşık 200-250 avro ödüyorlar.	Mülk sahipleri inşaat alanının % 42'sini alabilecek, şirket % 58'ini alacaktır.	TOKİ: % 40 (uzun vadeli kredi)	Mülk sahipleri inşaat alanının % 42'sini alabilecek, şirket % 58'ini alacaktır.
Uygulama modelindeki tartışmalar	Son iki yılda bölgedeki gayrimenkul değerleri hızla değişmiştir.	5366 sayılı yasayla şirket teklifini kabul etmeyen mülk sahiplerinin malları kamulaştırılmaktadır.	KİPTAŞ bölgede çeşitli mülkler satın almakta ve bir tekel haline gelmektedir.	5366 sayılı yasayla şirket teklifini kabul etmeyen mülk sahiplerinin malları kamulaştırılacaktır.
Sosyoekonomik yönleri	Bölgede konutlar yıkıldı ve sakinleri çeperdeki toplu konutlara gönderildi, uzak kalamadılar ve eski semtlerinin çevresine geri döndüler.	Belediye tarafından üstlenilen herhangi bir sosyal proje açıklanmamıştır.	Belediye tarafından üstlenilen herhangi bir sosyal proje açıklanmamıştır.	Belediye tarafından üstlenilen herhangi bir sosyal proje açıklanmamıştır.
Katılım süreçleri	Sulukule Platformu, Sulukule'deki uygulamalara dikkat çekerek toplumun duyarlılığını artırmıştır.	Mülk sahipleri ve kiracılar tarafından bir dernek kurulmuştur.	Katılım sürecine ilişkin herhangi bir faaliyet bilinmemektedir.	Mülk sahipleri ve kiracılar tarafından kurulan FEBAYDER, halkın bilinçlenmesi ve belediyeye karşı haklarının savunmasını yönetmektedir.
Kamuoyundaki tartışmalar	Mahalle yenileme konularında yoksulluk ve yoksunluk bilincinin gelişmesine ve Roman kültürünün korunması gereğinin yerleşmesine öncü oldu.	Tarihi binaları yıkan ve kopyalarını yapan, ek binalar inşa ederek yoğunluğu artıran, ticari üniteler ve ofis işlevi öneren proje şiddetle eleştirildi.	KİPTAŞ'ın tescilli binaları yıkması ve rekonstrüksiyon projeleri tartışma yarattı.	Tarihi binaları yıkan ve kopyalarını yapan, ek binalar inşa ederek yoğunluğu arttıran, konaklama işlevi öneren proje şiddetle eleştirildi.

Farklı karakterleri olan bölgelerin yenileme projelerine karşı geliştirdikleri direniş mekanizmalarının da birbirinden farklı olması beklenen bir durumdur. Burada önemli olan konu şudur; yenileme yasasının belediyelere vermiş olduğu tek taraflı güç kullanımı, sivil örgütlerin direnişlerini bir süre sonra kırmakta ve mal sahipleri, kiracılar önlerine getirilen teklifleri kabul etmek zorunda kalmaktadır.

Yenileme Yasasından Kaynaklanan Serbestlik ve Belediyelerin Farklı Ortaklık Modelleri Denemeleri

Yenileme yasasında sürecin başlangıcından sonuna kadar aşamaları tanımlayan genel bir çerçevenin bulunmaması, belediyelerin serbest hareket etmelerini kolaylaştırmakta ve tek taraflı güç kullanma kapasitelerini artırmaktadır. Dört yenileme alanında da farklı yönetim ve finans modelleri kullanılmaktadır.

Tarlabaşı yenileme alanında ana aktör olan Beyoğlu Belediyesi, proje hazırlanması ve uygulamayı tümüyle özel sektör yatırımcısına ihale eden bir sistemi benimsemiştir. Yatırımcı firma Tarlabaşı Yenileme Avan Projesi onayından sonra mal sahipleriyle sürdürdüğü görüşmelerde yüzde 75 oranında anlaşmaya vardığını belirtmektedir. Belediye tarafından kiracıların mağduriyetlerini gidermeye yönelik herhangi bir düzenleyici işlem yapılmamıştır. Anlaşmayı kabul etmeyen mal sahipleri ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurduklarını açıklamıştır.

Benzer bir ortaklık ve finans modelinin uygulandığı Fener-Balat yenileme alanında ana aktör olan Fatih Belediyesi, başlangıçta süreci tümüyle özel sektör yatırımcısına ihale etmiştir. Yatırımcı firma yüzde 58'lik payla, mülk sahibi ise yüzde 42'lik payla yenileme sürecine hissedar edilmiştir. Bu model 5366 sayılı yasanın idarelere resen uygulama yapma yetkisi vermesinin en uç örneğidir. Yasanın bu konuda muvafakat aramayan içeriği, hatta mülk sahiplerinin uzlaşmaması durumunda kamulaştırma yolunun açık olması, idareye tek taraflı güç kullanma yetkisi vermektedir.

Süleymaniye'de ise Büyükşehir Belediyesi tarafından yönetilen ve beş etapta gerçekleştirilmesi programlanan projenin farklı kamu kurumlarının ortaklığında sürdürülmesi planlanmıştır. Proje maliyetinin yüzde 60'ında Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı kullanılmakta, geri kalan yüzde 40'ını ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi üstlenmektedir. Yapım maliyetinin yüzde 60'ı yine Katkı Payı'ndan karşılanmakta; geriye kalan yüzde 40'lık kısmının ise TOKİ'nin mülk sahiplerine uzun vadeli ve düşük faizli kredi vererek karşılanması programlanmaktadır. Süleymaniye'de benimsenen kamu ağırlıklı ve kredilendirmeye dayalı bu model, tarihi dokuların ve mülkiyet haklarının korunması açısından olumlu olarak kabul edilmektedir. Ancak kamunun bu projenin yönetilmesi konusuna daha profesyonel yaklaşması beklenmektedir. Bu süreçte en tartışmalı konu İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin şirketi olan İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin (KİPTAŞ) Süleymaniye yenileme alanı içinde gayrimenkul satın almasıdır. Yenileme alanı ilanının hemen öncesinde çok düşük fiyatlarla alınan bu gayrimenkullerin nasıl değerlendirileceği kamuoyuyla paylaşılmış değildir. Bölgede satın aldığı mülkleri projelendiren KİPTAŞ'ın tarihi çevreye olan duyarsız yaklaşımları da ikinci önemli konudur ve şiddetli eleştirilere ve davalara konu olmaktadır.[23]

Sulukule'de ise Fatih Belediyesi proje hazırlama ve uygulama sürecini bizzat yönetmektedir. TOKİ proje hazırlanması ve uygulamanın finansını üstlenmiştir. İki kamu kurumu ortaklığında yürüyen bu proje başlar başlamaz mülk alım-satımları hızlanmıştır ve mülklerin yüzde 20'sinin el değiştirdiği belediye tarafından kabul edilmektedir. Mevcut yapıların tümüyle yıkıldığı ve yüksek kaliteli konutların inşa edileceği bölgede, eski ev sahiplerinin bina maliyet farkını ödemeleri beklenmektedir. Eski ve yeni binalar arasındaki maliyet farkının belediye tarafından hesap edildiği bu sistemde ev sahiplerinin 15 yıl içinde ortalama 200-250 avro aylık ödeme yapmaları programlanmaktadır. Son iki yıldır bölgedeki gayrimenkul alım-satım değerleri hızla değişmekte, çevredeki fiyatlar da buna bağlı olarak etkilenmektedir.

Belediyelerin kentsel dönüşüm projeleri yürütmeye 2000'li yıllarda başlamaları, her projenin uygulama ve yönetim modellerinin birbirlerinden farklı olması ve bu alanların yönetilemeyecek büyüklüklerde olması tartışma konularını artırmaktadır. Geçen üç yılda projelerden hiçbirinin sonuçlanmaması ve her projenin her aşamasında farklı problemlerle karşılaşılması, yenileme yasasıyla kurulan sistemin iyi düzenlenmediğini ve yönetilemediğini göstermektedir.

Ortak Özellik: Yenileme Projelerinin Fiziksel Mekâna Müdahale Dışında Bir İçerik Taşımaması

Dört yenileme projesinde de temel vizyonun sadece fiziksel çevrenin yenilenmesine dönük olduğu görülmektedir. Bölgede yaşayanların sosyal ve ekonomik problemlerini çözmeye yönelik bir öngörünün hiçbir projede olmadığı; toplumsal baskılardan kurtulmak üzere göstermelik, geçici, amacına ulaşamayan birkaç sosyal proje üretildiği ve kısa süre sonra yarım bırakıldığı görülmektedir. Fiziksel mekân hakkında geliştirilen projelerde de ortak bir bakış açısının olmadığı, tam bir serbestlik içinde davranıldığı izlenmektedir.

Tarlabaşı yenileme alanı dokuz yapı adası ve 278 binadan oluşmaktadır. Yüzde 70'ini tescilli yapıların oluşturduğu projedeki kabuller şunlardır; bütün binaların tarihi değerleri tahrip olmuştur, bu nedenle yapıların dış yüzleri ayakta tutularak iç kısımları yıkılmalı ve yeni kullanımlara uygun olarak yeniden inşa edilmelidir. Arka bahçeleri genişletmek ve güvenli ortak bir giriş avlusu haline getirmek için binaların derinlikleri azaltılmalı fakat buradan kaybedilen inşaat alanları, tescilli yapılar da dahil olmak üzere üst katlar olarak ilave edilmelidir. Tescilli binalar ve tüm yapı adalarının altına otopark katları ilave edilmelidir (Şekil 38).[24]

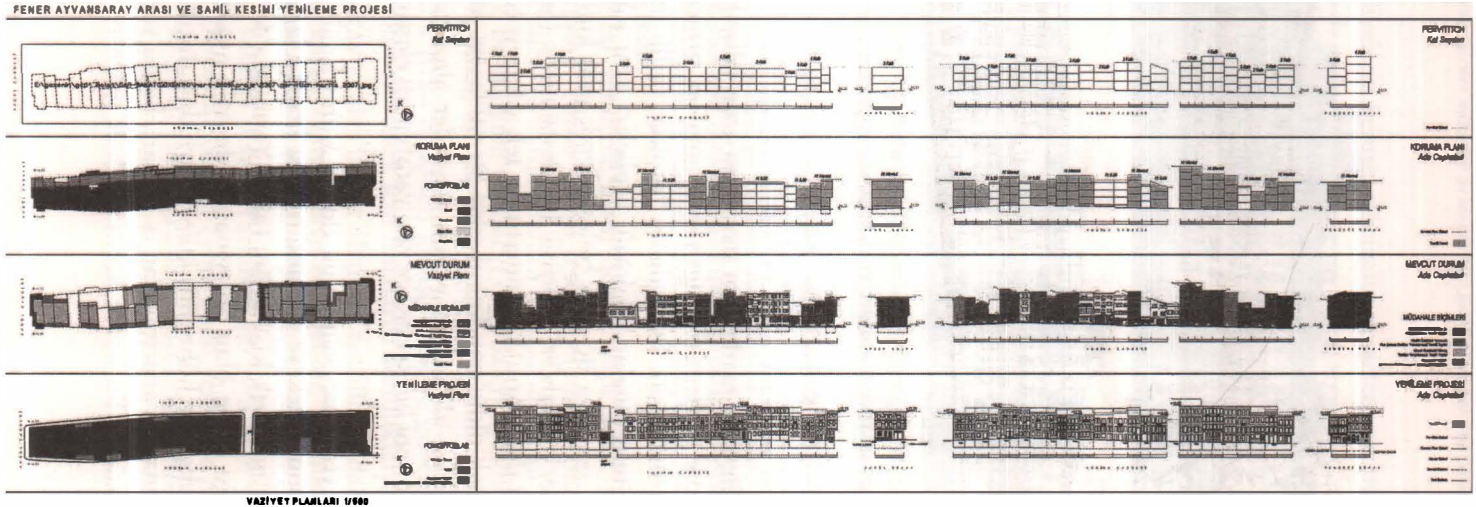
Yapım modeli olarak Tarlabaşı ile aynı olan ve 24 yapı adası ile Haliç kıyısından oluşan Fener-Balat yenileme projesinin bir kısmının, 1990-2010 yılları arasında sürdürülen AB-UNESCO kentsel sağlıklaştırma projesi[25] içinde kalması da ayrıca tarışmalı bir

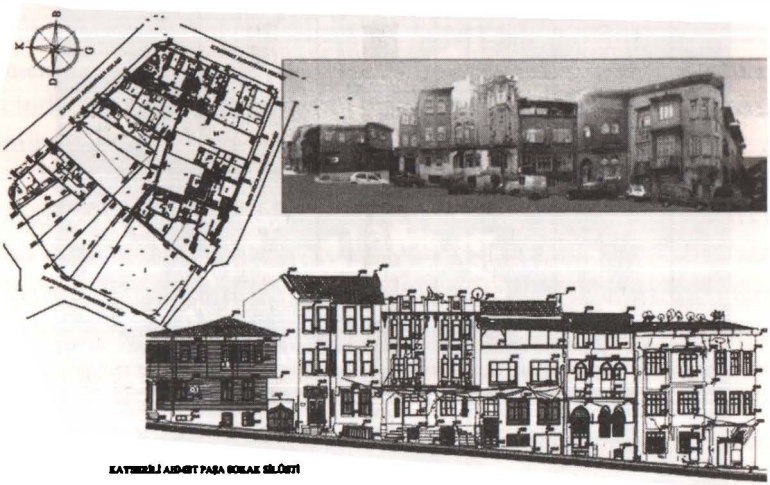
Şekil 38: Tarlabaşı Yenileme Alanı - 387 Ada Projesi
(Kaynak: www.beyoglu.bel.tr/download/tarlabasi_yenileniyor.pdf; erişim: Eylül 2014).

durum yaratmaktadır. Fener-Balat yenileme projelerindeki temel kabuller Tarlabaşı yenileme alanı projesiyle aynıdır. Tarlabaşı'nda olduğu üzere, bölgedeki tarihi yapı stokunun uzun yıllar bakımsız kalması ve bölgede deprem riskinin yüksek olması, projenin çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu nedenle "projede tarihi özellikleri ne olursa olsun tüm binalar yıkılmalı, cepheleri aynı şekilde yeniden yapılmalı, iki veya üç yapı birleştirilerek yeni kullanıcıları için yeniden tasarlanmalıdır" görüşü benimsenmiştir (Şekil 39). Köhnemiş tarihi dokuların korunmasında tek çıkar yolun onun replikasını yapmak olduğunu kabul eden bu yaklaşım, akademik camiadan ve meslek alanından yoğun eleştiriler almakta, ayrıca koruma alanında yeni bir kentsel peyzaj yaratılması eleştiriyle karşılanmaktadır.

Süleymaniye yenileme projesinde zaman içinde kaybedilen sivil konut dokusunun tekrar canlandırılması hedef olarak kabul edilmiştir. Fakat ne yazık ki, bugün Tarihi Yarımada'da en fazla tahribatın olduğu bölge olan Süleymaniye'de hâlâ ayakta, fakat çoğunlukla bakımsız ve köhnemiş kültür varlıkları, tarihi çevreyle uyumsuz betonarme apartmanlar, iş hanları, kamu yapıları bir arada bulunmaktadır. Bu kadar karmaşık hale gelen bu dokuya

Şekil 39: Fener-Balat Yenileme Alanı Vodina Caddesi - Mevcut Durum ve Proje, 2010
(Kaynak: İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi).

Şekil 40: Süleymaniye Yenileme Alanı - Kayserili Ahmet Paşa Sokağı, 2008 (Kaynak: İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi).

yıkımlar, yangınlar, koruma kurulu kararlarına aykırı uygulamalar ve kaçak binalar eklenince, bölgenin sorunlarını çözmek daha da zorlaşmıştır. Hazırlanan yenileme projesinde (Şekil 40) öncelikli yapı grubu, halen ayakta olan kültür varlıkları olarak kabul edilmekte ve bu yapıların aslına uygun olarak restorasyonu hedeflenmektedir. İkinci yapı grubu ise, yıkılmış ya da yanlış uygulama yapılarak kaybedilmiş olan kültür varlıklarından bilgisi ve belgesine ulaşılanlardır. Bunların aslına uygun olarak yeniden yapımı (rekonstrüksüyon) projelendirilmektedir. Üçüncü grup ise, bilgisi ve belgesi olmayan boş parsellere ve niteliksiz yapıların yerine yapılacak yeni yapılar olarak tanımlanmaktadır. Süleymaniye'nin büyük ölçüde kaybedilmiş olan sivil dokusunun bu tahribattan kurtarılması için çok kapsamlı, geniş katılımlı ve uzun soluklu çalışmalar gerekmektedir. Gerçekleştirilmesi ancak uzun bir süreye yayıldığında mümkün olan ve iyi bir alan yönetim modelini gerektiren bu projede, belediye tarafından henüz herhangi bir süreç başlatılmamıştır.

Şekil 41: Sulukule Yenileme Alanı Vaziyet Planı maketi (Kaynak: İclal Dinçer arşivi).

Sulukule yenileme projesi ise 12 yapı adası ve 382 parselden oluşan yaklaşık 9 hektarlık bir alandır. Bölgede yeni tescil edilenlerle birlikte toplam 42 adet korunması gerekli yapı bulunmaktadır. 1985 yılından beri Dünya Miras Listesi'nde olan İstanbul Kara Surları'nın koruma alanı sınırları içinde kalan mahalle için hazırlanan projenin (Şekil 41), sıradan bir toplu konut projesi olarak ele alındığı yönünde çok şiddetli eleştiriler bulunmaktadır. Buna rağmen, hızla gerçekleştirilen proje Sulukule projesidir. Uygulama projelerinin de onay süreçleri tamamlanmış, inşaatlar bitirilmiştir.

Sonuç: Beş Yıllık Deneyimden Dersler Çıkarmak...

Eraydın, günümüzde neoliberalizmin pazar odaklı politika ve uygulamalarının yarattığı olumsuz ekonomik sonuçların öneminin anlaşıldığını belirterek, gayrimenkul pazarındaki hakların aktarımında kesimler arasındaki gerilimlerin ve mücadelelerin arttığını vurgulamaktadır. 1990'larda gündeme gelen yeni ekonomik

yaklaşım geniş katılımlı yönetişimi, kamu müdahalesini benimsemektedir. Ancak, devletin bu yeniden rol kazanma çabaları sürecinde yeni eşitsizliklerin gündeme geldiğini de söylemek kolaylıkla mümkündür.[26]

Bu anlamda Türkiye'de devletin kentsel mekânın örgütlenmesindeki belirleyici ve yönlendirici rolü son 15 yılda değişmiş, farklı bir döneme girilmiştir. Kentsel mekân kullanılarak gerçekleşen sermaye birikiminin kentin çeperlerinden yerleşik alanlarına doğru yönelmesi, bu farklılığın en belirgin özelliğidir. Kentsel mekânların eskimesi gerekçesine dayanılarak yapılan müdahaleler, bir taraftan müdahaleyi yapan tarafın sermaye biriktirmesini kolaylaştırmakta, diğer taraftan da bölge sakinlerinin sadece maddi değil kültürel sermayelerinin de yitirilip gitmesine sebep olmaktadır. Bunun da ötesinde, tarihi konut alanlarının kentlinin müşterekleri arasında yer aldığı ve bu alanlara kamu yararı perspektifiyle bakılması gerektiği unutulmakta; bu bölgeler yenileme alanı ilan edilerek toplumun ortak kültürel sermayesi yok edilmektedir.

Yenileme yasasının ilk uygulamaları olan Sulukule ve Tarlabaşı'nda yapılan hatalardan dersler çıkarmaya çalışan yerel yönetimler daha dikkatli adımlar atmaya çalışmalıdır. Burada kritik olan, deneyimlerden doğru derslerin çıkarılmasıdır. Bu nedenle, tarihi mekânlarda kentsel müdahale gerçekleştirmeyi düşünen sorumluların şu konulara özen göstermesi beklenmektedir:

İnsanı eksene almadan yapılan kentsel müdahale dönemi artık devrini tamamlamıştır. Türkiye'de yaşanan on yıllık deneyimin ardından konu bu kapsamda yeniden ele alınmalıdır.

Tarihi miras alanlarının aslını yıkıp replikasını yapma dönemi de artık bitmiştir. Bu alanlar süslenip parlatılacak değil, yılların üst üste biriktirerek getirdiği izleri yansıtacak şekilde ele alınmalıdır; aksi takdirde bir değer taşımazlar.

Kentsel müdahalelerin yansıması çok boyutludur ve dalga dalga toplumun her tarafına yayılır. O nedenle olumlu olduğu varsayılarak başlatılan bir süreç kentin bir başka köşesinde, toplumun bir başka noktasında olumsuz bir yansıma yaratmamalıdır. Bu ise çok dikkatli planlamayı ve yönetimi gerektirir.

Geleceğe bir iz ve belge bırakıldığı hiç unutulmamalıdır. Bu nedenle yönetim erkleri vizyonlarını, proje hedeflerini, yaptıkları uygulamaları, ilgililerle sürdürdükleri görüşmeleri ve vardıkları anlaşmaları yorumsuz olarak kamuoyuyla paylaşmak zorundadırlar.

Nisan 2015

Fener-Balat-Ayvansaray'da Hukuk Bir İşe Yarayacak mı?

Can Atalay

İstanbul İli, Fatih İlçesi, Tahta Minare Mahallesi (Balat Mahallesi) 2276, 2306, 2307, 2308, 2299, 2300, 2305, 2332, 2304 adalar; Atik Mustafa Paşa Mahallesi (Ayvansaray Mahallesi) 2871, 2872, 2873, 2874, 2875 adalar; Balat Karabaş Mahallesi (Ayvansaray Mahallesi) 2838, 2849, 2859, 2105, 2106, 2821, 2822, 2823, 2824, 2825, 2828, 2829, 2830, 2831, 2833, 2835, 2835, 2836, 2865, 2837, 2898, 2842, 2840, 2839, 2845, 2844, 2843, 2841, 2848, 2847, 2851, 2852, 2864, 2853, 2862, 2855, 2854, 2856, 2857, 2863, 2861, 2860 adalar; Molla Aşkı Mahallesi (Ayvansaray Mahallesi) 2644, 2645 adalar ve Abdi Subaşı Mahallesi (Yavuz Selim Mahallesi) 2303 adayı kapsayan Fener-Ayvansaray Arası Yenileme Avan ve Yenileme Uygulama Projelerinin Hazırlanması ve Uygulanması İşine ait Avan Projelerin onaylanmasına ilişkin TC Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı; anılan kararın "kabulüne" ilişkin Fatih Belediye Meclisi'nin 09.12.2009 gün ve 2009/74 sayılı kararı ve eki avan projeler İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın 14.01.2010 gün ve TN:2473342 sayılı işlemi ile "onaylandı"...[1]

Yukarıdaki paragrafı okurken yaşadığınız sıkıntı Fener'de, Balat'ta, Ayvansaray'da, Tarlabaşı'nda, Sulukule'de ve diğer mahallelerde yaşayanların o paragraf nedeniyle yaşadığı sıkıntının yanında ne olabilir ki?

Yukarıdaki paragrafta okumaktan sıkıldığınız rakamlar oralarda yaşayan insanlar için evleri, komşuları, sokakları, on yıllardır biriktirdikleri kentte yaşama biçimleri, hemşerilikleri...

Okumaktan sıkıldığınız rakamlarla Fener, Balat ve Ayvansaray sakinleri uzunca bir süredir evinden olmaktan, mahallesinden kopmaktan korkuyor...

Mahallesinden kopmayı bir biçimde kabullenenler ise kamusal olanakları arkasına alanlarla "pazarlık" edilemeyeceğini biliyor...

Fener, Balat ve Ayvansaray'da da anlatılan onların hikâyesidir: Yıllarca verdiği emek karşılığı başını sokacak bir eve sahip olanlar, ana-babadan kalan eve sığınanlar, ana-babadan kalanın üzerine borçlanarak ev alanlar, ne kadar gayrimenkul alırsa alsın bir türlü muteber vatandaş sayılmayan, karar verme hakkına sahip olamayan mülk sahipleri vesaire, vesaire...

Kentsel Dönüşüm mü?

Kentsel dönüşüm, "... kamu girişimi ya da yardımıyla, yoksul komşulukların temizlenmesi, yapıların iyileştirilmesi, korunması, daha iyi barınma, çalışma ve dinlenme koşulları, kamu yapıları sağlanması amacıyla, yerel tasar ve izlenceler uyarınca, kentleri ve kent özeklerinin tümünü ya da bir bölümünü, günün değişen koşullarına daha iyi cevap verebilecek duruma getirme..." olarak tanımlanıyor imar terimleri sözlüğünde.[2]

Okurun yukarıda alıntılanan tanımda pek çok kavram dikkatini çekmiştir. Ancak "yoksul komşulukların temizlenmesi" ifadesinin en dikkat çekici ifade olduğu kuşkusuzdur. Yoksulluk yuvalarının temizlenmesi (*slum clearance*) kavramı, kapitalist metropollerin "efendi" bilim insanları tarafından kısmen de olsa olumlu bir anlam kazandırılmaya çalışılarak "yoksulluk yuvalarının ve gecekonduların ortadan kaldırılması ve yoksul kitlelerin daha iyi yaşam koşullarına sahip kılınması" olarak tanımlanmaya çalışılmaktadır. 2000'lerin başından bu yana pek muteber olan kentsel dönüşüm, Türkiye'de tam anlamıyla yoksulların kent merkezlerinden, değerlenen kentsel alanlardan –daha iyi yaşam koşullarına

kavuşturulmaları akıllara bile gelmeden– jiletle kazınmasının kibar hanımlar ve beylerin dillerindeki adı olmuştur.

Başıbüyük'te denize nazır gecekondularında oturmalarına daha fazla tahammül edilemeyen yoksullar herhangi bir yaşam koşullarında iyileştirme söz konusu bile edilmeden sürüldüler. Üstelik Sünni oluşları, AKP ya da MHP seçmeni oluşları, direnen yöre sakinleriyle güvenlik güçleri arasındaki arbedelerin camide yaşanmasına yol açtı sadece. Sulukule'de kentin tam merkezinde yaşayan Romanların kırk kilometre öteye taşınmalarının en doğal hakları olduğu kabul edilirken, kapitalizmin kadim dayanağı mülkiyet hakkı, havuç-sopa siyasetinin yerel muhalefeti dağıtmada kullandığı havuç olarak tarihe geçti. Fener, Balat ve Ayvansaray'da "ailelerin" oturması yalnızca meşruiyet için kullanılan kavramların değişmesini sağlayabildi, yoksulların böylesi kentsel alanlarda artık barınamayacağı ise bir fikri sabitti ve bu ruhla 5366 sayılı kanun tasarlandı.

5366 Sayılı Kanun ve Fener-Balat-Ayvansaray'da Planlama Faaliyetinin Özelleştirilmesi

Kolluk, en basit tanımıyla, idarenin kamu düzenini korumak ve sağlamak için giriştiği tüm faaliyetlere verilen addır. Polisin, hırsızlığa –ama her türden– engel olması bir kolluk faaliyetidir. Araç muayene istasyonlarının taşıt araçlarının egzoz emisyonlarının belirli bir sınırın altında olması yönünden de denetlemesi, idarenin kentlerde hava kirliliğine engel olma yükümlülüğünün bir görünümüdür, kolluk faaliyetidir. Belediye zabıtalarının ekmek fırınlarını denetlemesi de bir kolluk faaliyetidir.

Kentsel arazilerin imar planları aracılığıyla düzenlenmesi, bu planlara dayanılarak ruhsatlar verilmesi ve özellikle son zamanlar sermayedar açısından hazırlanan bu "huzur ve güven" ortamında ihaleye çıkılması başlıklarının tümü birer kolluk faaliyetidir. Örneğin, İstanbul gibi devleşmiş bir kentte imar planlarının bütüncül bir biçimde yapılması, tüm olanakların buna göre tahsis edilmesi ve özel kişilerin kâr etmesinin değil, kamu yararının sağlanması-

nın gerektiği açıktır ve devletin tüm hak, yetki ve olanaklarının bu anlamda kullanılması artık mutlak bir zorunluluk halini almıştır.

5336 sayılı yasa ise özelleştirilmesi kabul edilemez nitelikte olan kolluk faaliyetinin özelleştirilmesi, kentin tarihi nitelikteki bölgelerinde planlama faaliyetinin bir şirketin tasarrufuna ve insafına bırakılması niteliğindedir. 5366 sayılı yasa, sit alanları içinde ilan edilecek yenileme alanlarının sınırlarının il özel idarelerinde, il genel meclisinin kararı; belediyelerde ise belediye meclisinin kararıyla belirlenmesini; büyükşehirlerde ise, büyükşehir belediye meclisince de onaylanmasını gerektirmektedir. Bu onay üzerine Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın teklifiyle Bakanlar Kurulu'na sunulan yenileme alanı sınırları Bakanlar Kurulu'nun karar vermesiyle kesinleşmektedir. Daha açık bir söyleyişle, yenileme alanı ilanı Bakanlar Kurulu kararıyla tesis edilen bir idari işlem niteliğindedir. Bakanlar Kurulu kararıyla saptanan yenileme alanı sınırları içerisinde uygulanacak avan proje daha önce bölgede yaşayan, hatta mülk sahibi olan yurttaşların haberi dahi olmadan sonuçlandırılan bir ihaleyi "kazanan" bir şirket tarafından hazırlatılabilir.

Anılan avan proje önce Yenileme Kurulu daha sonra da sırasıyla, büyükşehirlerde ilçe belediye meclisi ve büyükşehir belediye başkanı tarafından onaylanmasıyla yürürlüğe girer. Başka bir söyleyişle, İstanbul gibi bir kentin Dünya Mirası niteliğindeki Tarihi Yarımada'sının bir bölgesinin planlanması görevi kamu idaresi tarafından bir avan projeye havale edilebilmektedir. Oysa avan projeler sağlam, güvenli, kullanışlı, çevresiyle uyumlu yapıların gerçekleştirilmesi amacıyla, uygulama projelerinin hazırlanmasına geçilmeden önce hazırlık çalışmaları sırasında belirlenmiş ihtiyaç programının, işlev şemasının, arsa, altyapı, iklim, kadastro, imar durumu, doğal yapı, çevre düzeni, işveren/iş sahibi istekleri ve benzeri verilerin ve mimarın aldığı kararların kesinleştirildiği projelendirme aşamasıdır. Avan proje çalışmaları, aynı zamanda mimar ile işveren/iş sahibi arasında tasarıma yönelik mutabakatların sağlandığı, onaylanması durumunda mimarın telif hakkını kazandığı iş aşamasıdır ve sit alanlarındaki planlama faaliyetinin

özel bir şirket tarafından hazırlanan avan projelere terk edilmesi kabul edilemez.

Bu avan projelerin, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca "belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik, kültürel, sosyoekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; halihazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren işyerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklılaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, altyapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile planlama kararları, tutumları, plan notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar planlarının gerektirdiği ölçekteki planlar..." olan koruma amaçlı imar planı kararlarına uygun olarak hazırlanması gerekmektedir. Ele alınan alanda önerilecek her türlü avan projenin 5366 sayılı kanunun 3. maddesine de uygun olarak hazırlanması ve uygulama projelerine esas teşkil edecek her tür çevresel, yapısal, fiziksel ve sosyal kararı içermesi; mesleki ve idari şartnamelerde tanımlanan her tür koşulu yerine getirmesi gerekmektedir.

Gerek Fener-Balat-Ayvansaray örneği gerekse şu âna kadar uygulamada görülen diğer örnekler 5366 sayılı yasa uygulamalarının, anılan ölçütlerle uzaktan ya da yakından bir ilgisi bulunmadığını ortaya koymaktadır. Daha da kötüsü, idare anılan nitelikteki avan projeleri koruma amaçlı nazım imar planlarına ve koruma amaçlı uygulama imar planlarına olduğu gibi işlemekte ve aşağıda da değineceğimiz üzere, avan projelerle ilgili kurul kararlarının iptali durumunda da üst ölçekli planların avan projelerin işlenmesi niteliğindeki hükümlerinin yürürlükte olduğunu iddia edebilmektedir.

Öte yandan, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca kentsel sitlerin korunma ve kullanma koşullarıyla ilgili ilke kararlarına göre; bir bölgenin kentsel sit ilanından sonra iki yıl içinde koruma amaçlı imar planlarının yapılmasının esas olduğu; bu iki yıl içinde zorunlu nedenlerle koruma amaçlı imar planlarının yapımının bir yıl daha uzatılabileceği, bu sürelerin sonunda koruma amaçlı imar planı yapılmadığı takdirde geçiş dönemi koruma ve kullanma koşullarına göre uygulamanın durdurulması ve koruma amaçlı imar planlarının, varsa etkileşim sahaları da göz önünde bulundurularak ve sit alanının bütününü kapsayacak şekilde, içinde bulunduğu yerleşmele ilişkilerinin kurularak hazırlanmasının esas olduğu açıktır.

Tarihi Yarımada gibi bir sit alanında tüm imar uygulamalarının, bütünlüklü bir koruma amaçlı imar planı tarafından öngörülen bütüncül çözümlemeler sonucunda önerilmesi gerekliliğinin ötesinde "etkileşim sahası" ile ilgili de yaklaşımlar önerilmesi gerektiği açık olmasına karşın, Fener-Balat-Ayvansaray örneği başta olmak üzere, mevcut uygulamalarda bu zorunluluk gündeme dahi gelememektedir.

Danıştay 6. Dairesi'nin İstanbul'daki başka bir dönüşüm alanıyla ilgili vermiş olduğu 2009/7024 esas ve 2010/9267 karar sayılı kararın "... Dönüşüm Proje alanın kurulması gerekli ulaşım, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarıyla ilgili ilişkilerinin kurulmadığı, ... alanı içinde bütüncül bir planlamadan bahsetmenin mümkün olmadığı..." şeklinde ifade edilen gerekçesi dikkat çekicidir.

Bu bölümün sonunda, Fener-Balat-Ayvansaray bölgesini de ilgilendiren 2011 onanlı Tarihi Yarımada 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve 2012 onanlı Tarihi Yarımada 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı'nın hukuki niteliğine dikkat çekmek isteriz. Tarihi Yarımada Nazım İmar Planı'nda özelde İstanbul ili, Fatih ilçesi, Fener-Ayvansaray Arası Yenileme Avan ve Yenileme Uygulama Projeleri'ne konu olan alanla ilgili olarak, genelde ise Tarihi Yarımada sınırları içerisinde yer alan yenileme alanlarıyla ilgili olarak, herhangi bir düzenleme yapılmamış; başka bir söyleyişle avan projelerin öngördüğü tüm düzen-

lemelerin hiçbir sınıra bağlı kalmaksızın uygulanabileceği hükme bağlanmıştır. Fener-Ayvansaray Arası Yenileme Avan ve Yenileme Uygulama Projeleri'ne konu olan alan 2011 onanlı Nazım İmar Planı'nda alt ölçekli normlara havale edilmiş, düzenlenmemiş ve bu özelliğiyle –tanım yerindeyse– plan onama sınırları dışına çıkarılmıştır. 2012 onanlı Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı sınırları içerisinde yer alan yenileme alanları için daha önceden hazırlanmış olan "projeler"in ve Fener-Ayvansaray Arası Yenileme Avan ve Uygulama Projeleri'nin yargılama konusu Koruma Planı'na işlenmesi, avan projelerin öngördüğü tüm düzenlemelerin kamu yararı, planlama tekniği, evrensel koruma ve şehircilik ilkelerine ilişkin hiçbir sınıra bağlı kalınmaksızın uygulanabilmesinin önünün açılması niteliğindedir. Başka bir söyleyişle, Tarihi Yarımada Uygulama İmar Planı yenileme alanları, özelde de Fener-Ayvansaray Arası Yenileme Avan ve Yenileme Uygulama Projesi ile ilgili düzenlemelerin plana işlenmesi, planlama ilkeleri göz ardı edilerek –tanım yerindeyse– üst ölçekli 2011 onanlı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı, plan onama sınırları dışına çıkarılarak planla düzenlenmemiş olan yenileme alanlarıyla ilgili hükümlerin parçacı düzenlemelere, avan projelere bırakılması niteliğindedir.

26.07.2005 tarih ve 25887 sayılı *Resmi Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe giren Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik'te yapılan Koruma Amaçlı İmar Planı tanımı yukarıda verilmiştir. Koruma Amaçlı İmar Planı Teknik Şartnamesi'nin 3.17 maddesinde ise "Planlama Alanı: Koruma Amaçlı İmar Planı'nın yapılacağı sit alanı ve etkileme geçiş alanının bütünü" olarak açıkça tanımlanmıştır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 420 sayılı ilke kararında; ülkemizde bulunan korunması gerekli kültür varlıklarının ve sit alanlarının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi, tespit, tescil ve koruma olgularının planlama disiplini altında bütünleştirilmesiyle gerçekleştirilebilir. Ancak sit alanlarının korunabilmesi için salt bu alanların değil, bu alanları doğrudan etkileyen geçiş

bölgelerinin de sit alanıyla birlikte uyumlu ve sağlıklı bir planlama anlayışı içinde ele alınması zorunludur. Bu nedenle; koruma amaçlı imar planları yapımı sırasında sit bölgeleriyle bütünlük gösteren, yoğunluk ve yerleşme düzeninin sit bölgeleriyle uyum içinde oluşması ve gelişmesi öngörülen, siti bütünleyen alanın fiziki planlama ve koruma sorunlarının çözümünü sağlamak amacıyla planlama sırasında "Etkileme Geçiş Alanı" olarak planlama sınırları içerisine alınması öngörülmüştür.

Yargılama konusu idari işlemin genel olarak yenileme alanları, özel olarak da Fener-Ayvansaray Arası Yenileme Avan ve Yenileme Uygulama Projeleri'nin konusu alanla ilgili öngördüğü düzenlemelerin yukarıda anılan düzenlemelere aykırı olduğu açıktır.

Fener, Balat ve Ayvansaray'da "Yenileme" ya da "Dönüşüm"

Fener-Balat-Ayvansaray bölgesi İstanbul'un sık yangın geçiren bir yöresinde bulunmasına karşın, 19. yüzyılın ikinci yarısından bu yana fazla değişime uğramadan varlığını sürdürdüğü, değişmediği uzman olmayan gözler tarafından dahi görülebilecek niteliktedir. Haliç kıyılarında sur içinde yerleşme karakterini yansıtan ve güçlü kimliği öne çıkaran semtler olan Fener, Balat ve Ayvansaray, tarihi evler, kiliseler, sinagoglar, camiler, türbeler, çeşmeler, hamamlar, surlar, saraylar, okullar ve benzeri tarihi izler sayesinde her dönem Haliç kimliğinin merkezinde yer almıştır. Son zamanlarda bu semtler, İstanbul'un mahalle düzeni açısından simgesel özelliği ve kimliğini yansıtması nedeniyle eşi zor bir bulunur birer "mahalle" niteliğindedir.

Fener-Balat-Ayvansaray'ın değişen sosyoekonomik yapısının bir yansıması olarak kısmen fiziksel bir eskimeden söz edilebilecek olmasına karşın, 2004'te Avrupa Komisyonu ile Fatih Belediyesi'nin ortaklaşa yürütmüş olduğu Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı kapsamındaki çalışmalarla söz konusu kentsel dokunun Avrupa Mimari Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 660

sayılı ilke kararı hükümlerine uygun olarak; kahvesi, fırını, bakkalı ile birkaç kuşaktır birlikte yaşayan bir mahalle yapısı içinde "yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması"nın mümkün olduğu görülmüştür.

Fatih Belediyesi ile Avrupa Komisyonu arasında imzalanan bir protokol ve bu protokol uyarınca yapılan restorasyonla ilgili sözleşme gereğince; bölgede taşınmazı bulunan mal sahiplerinin binalarının restorasyonunun tamamlanmasından sonraki beş yıllık süre içinde kiracıları tahliye etmeme, kiracısının mevcut kira bedelini yıllık enflasyon oranından fazla artırmama ve mülkiyeti üçüncü kişilere devretmeme yükümlülüğü altına sokulmuş olmasına karşın, söz konusu beş yıllık süre geçmeden yıkımla ve hemen sonrasında da acele kamulaştırmayla karşı karşıya kalmasının hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmadığını vurgulamak isteriz. Başka bir söyleyişle, Fener-Balat-Ayvansaray'da yaşayan yurttaşların –mülk sahibi ya da kiracı ayrımı yapılmaksızın– göç etmeye zorlanması söz konusu olmaksızın tarihi binaların ve tüm kentsel dokunun sağlıklılaştırılmasının olanaklı olduğu bizzat idarenin parçası olduğu uygulamalarla ortadayken, aksi yönde ve ısrarla işlem tesis edilmesi, bir hukuk devleti açısından kabul edilebilir nitelikte değildir. Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Uygulama Projeleri'nin hazırlanması ve uygulanması işine ait avan projenin onaylanmasına ilişkin İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı, bu kararın kabulüne ilişkin Fatih Belediye Meclisi'nin 09.12.2009 tarih ve 2009/74 sayılı kararı ve eki avan projeleri ile İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın 14.01.2010 tarih ve TN: 2473342 sayılı işlemleri yukarıda işaret edilen gerekçe kapsamında –aşağıda açıklanan bu konudaki mahkeme kararının da gösterdiği gibi– kamu yararına aykırıdır.

Öte yandan, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımlarına ilişkin 05.11.1999 gün ve 660 sayılı ilke kararıyla tanımlanan taşınmaz kültür varlıklarının korunması işlerinde en önemli sorun, yapılacak müdahalenin niteliğidir. Her yapının kendine özgü sorunları olduğu için, tüm yapıları kapsayacak ve mü-

dahale biçimini belirleyecek genel sınıflandırmaların uygulamada yanlış sonuçlar verdiği saptanmıştır. Yapılar, kendi başlarına bir tarihi ve estetik değer taşımaları ya da kentlerin tarihi kimliğini oluşturan kentsel sitler, sokaklar ve siluetlerin öğeleri olarak iki gruba ayrılmıştır. 1. grup yapılar, toplumun maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde tarihsel, simgesel, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu yapılardır. 2. grup yapılar, kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan, kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılar olarak tanımlanmıştır.

Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Uygulama Projeleri'nin Hazırlanması ve Uygulanması işine ait avan projenin onaylanmasına ilişkin idari işlemler ve anılan avan projenin işlenmiş olduğu 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planlar, korunması gerekli kültür varlıklarını korumamakta, ada ve sokak morfolojisini değiştirmektedir. Tarihi ve kültürel mirasın salt bir dekor olamayacağı, ada ve sokak morfolojisi ile birlikte, yapıların birbiri ve çevresiyle etkileşim içinde, tümüyle birlikte korunması gerekmektedir.

13.04.1989 tarih ve 3534 sayılı kanunla onaylanan Avrupa Mimari Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin 3. maddesi uyarınca, tarafların mimari mirasın korunması için yasal önlemler alması, bu önlemler çerçevesinde anıtların korunmasını sağlaması gerekmektedir. Sözleşmenin 10. maddesinde, tarafların "entegre koruma politikaları uygulamakla" yükümlü olduğu; 5. maddesinde ise "her bir tarafın, maddi koşulların tehlikeye düşürdüğü ve başka bir yere taşınmanın zorunlu olduğu durumlar dışında, korunmaya alınan bir anıtın tümünün ya da bir bölümünün taşınmasını yasaklamayı taahhüt edeceği; bu gibi durumlarda, yetkili makamın anıtın sökülmesi, nakli ve uygun bir yerde yeniden eski şekline getirilmesi için gerekli önlemleri alacağı..." öngörülmektedir.

UNESCO Dünya Mirası Merkezi'nin 2008 tarihli raporunda "... Heyetimiz, Dünya Mirası varlıklarını konu alan entegre ve kapsamlı bir yönetim planının, Uygulama Rehberi ve Viyana Muhtırası'na (2005) uygun biçimde uluslararası standartlara göre hazırlanarak 1 Şubat 2009 tarihine kadar Sekreterliğe sunulmasını önerir..." ifadelerine yer verilmiş olmasına karşın, adı geçen merkezin Ağustos

2010 tarihli raporunda "... Dünya Mirası Merkezi/ICOMOS ortak reaktif izleme heyetlerinin (2006, 2008, 2009) imar projeleriyle ilgili önerilerini tekrarlamakta ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun çerçevesinde teklif edilen kentsel dönüşüm projelerinde, bu projelere kültür varlıklarının niteliklerine uygun koruma planlarının dahil edilmesi yönünde yapılan değişikliklerin oldukça ufak ölçekte kalmasından duyduğu endişeyi ifade etmektedir..." denilmesi de özel olarak dikkat çekicidir.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından geniş katılımla 2009'da düzenlenen Kentleşme Şurası'nın, Kentsel Dönüşüm, Konut ve Arsa Politikaları Komisyonu Raporu'nda[3] yer verilen şu ifadeler salt Tarlabaşı ya da 5366 sayılı yasa kapsamındaki uygulamalar için değil, kentsel dönüşüm olarak nitelenen tüm uygulamalar için geçerlidir:

> 3.37. Yeniden gelişim sonucu ortaya çıkan mekânsal kimlik sorunu ülkemizde uygulanan kentsel dönüşüm projelerinde mevcut mekânsal kimlik dokusu ve mekânsal özellikler göz ardı edilerek yeni planlama ve mevcut niteliklerle uyuşmayan planlama kararları verilmekte, bölgede üretilen yapılar ise geçmiş ve gelecek arasındaki organik bağı kuramamaktadır. Bu durumda gelecekte daha büyük problemlerin kaynağı olan kentlerin yaratılmasına önayak olunmaktadır.
>
> Yaşam ve Mekân Kalitesine Yönelik Sorunlar: Yeniden gelişim sonucu ortaya çıkan kimlik sorunu söz konusudur. Kentsel Dönüşüm sürdürülebilirliği (fiziki yapılaşmanın, ekonomik gelişmeyi sağlayacak, kentin çevresel performansını ve çöküntü alanlarında yaşam koşullarını iyileştirecek biçimde gerçekleştirilmeme) sorunu tüm uygulamalara hâkimdir. Uygulamalar mutenalaştırma ile sonuçlanmakta, mekânsal ayrışma artmaktadır.
>
> 3.38. Kentsel dönüşümün planlama hiyerarşisi içindeki konumu ile ilgili sorunlar: Kentsel dönüşüm projeleri planlamanın üstünde ve üst ölçekli planlardan kopuk bir uygulama aracı olarak ele alındığı, dönüşüm projelerinin planlamanın altında bir uygulama aracı olarak kurgulandığı görülmektedir. Öncelikle kentsel dönüşüm olmadan planlamanın var olabileceği, ancak planlama olmadan kentsel dönüşümün tek başına var olamayacağı ilkesinin benimsenmesi gerekmektedir.

İstanbul 5. İdare Mahkemesi'nin 07.05.2012 Gün, 2010/465 Esas ve 2012/1504 Sayılı Kararı

Öncelikle, Fener-Balat-Ayvansaray'da yaşayan yurttaşların Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Uygulama Projelerinin Hazırlanması ve Uygulanması işine ait Avan Proje'nin onaylanmasına ilişkin İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararının, bu kararın kabulüne ilişkin Fatih Belediye Meclisi'nin 09.12.2009 tarih ve 2009/74 sayılı kararının ve eki avan projeler ile İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın 14.01.2010 tarih ve TN: 2473342 sayılı işlemlerinin iptali istemiyle açmış olduğu üç adet davadan yalnızca bir tanesinin "usule ilişkin meseleleri" aşabildiğini ve esas hakkında karara –tanım yerindeyse– erişebildiğini vurgulamak isteriz.

İstanbul 5. İdare Mahkemesi'nin kararı, hukuka uygunluk denetimini gerçekleştirmekten kaçınmaması ve kararına bir gerekçe yazmaktan çekinmesi nedeniyle önemlidir. İstanbul 5. İdare Mahkemesi'nin 07.05.2012 gün, 2010/465 Esas ve 2012/1504 Karar sayılı kararında öncelikle aşağıdaki saptamalara yer verilmiştir:

- Yenileme Avan Projesi'nde önerilen plan çözümlerinde tescilli yapılar için korunması gereken özgün plan kurgusunun dikkate alınmadığı, cephelerde özgün çatı katı dikkate alınmadan ekleme veya ayıklamalar önerildiği, bodrum katların varlığının dikkate alınmadığı ve bu katlardaki otopark önerilerinin tescilli yapıların bodrum katları dikkate alınarak geliştirilmediği;
- Toplam 17 adada, 317 adet parselde uygulanan tevhit işlemi sonucunda 103 adet parsel oluşturulduğu, ayrıca bazı yapı adalarında yapı adası üzerindeki bazı yapıların yıkılarak yaya ve araç geçişi oluşturulduğu, söz konusu bu işlemlerin yapı adalarının özgün dokusunu bozduğu;
- Yapı adalarında avan projede öngörüldüğü biçimiyle binalar arasındaki duvarların kaldırıldığı, üste katlar eklendiği, yeni cephe düzenleriyle sıra ev veya dizi karakterleri blok biçimlerinin oluşturulduğu, bu durumun uyuşmazlık konusu alandaki tarihsel dokuya ait özelliklere aykırı olduğu;
- Yapı adalarında var olan yapıların yarısının tescilli yapılar olduğu, tescilli yapıların korunması gereken mimari özelliklerini ortaya koyan ve restorasyon projelerini yönlendirecek olan rölövelerinin avan projede yer almadığı, toplam

19 yapı adasında, 290'ı tescilli 567 parselden sadece 13 adedinin bodrum kat, 122 adedinin zemin kat ve 121 adedinin birinci kat plan rölövesinin olduğu, tescilli yapılara ait bodrum katlarının varlığının ve rölövelerinin avan projede 290 tescilli yapıdan sadece 13 adedinde belirtildiği ve bu katlardaki otopark önerilerinin tescilli yapıların bodrum katları dikkate alınarak geliştirilmediği;

• AB ve Fatih Belediyesi'nin ortaklaşa yürüttüğü Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Projesi (FBRP) kapsamında onarım görmüş yapıların, avan projede "proje harici" yapılar olarak tanımlandığı halde, proje alanı içerisinde yer alan toplam 7 adet adada toplam 28 adet FBRP kapsamında onarım yapılan parsel olduğu halde, sadece 7 adet parselin FBRP kapsamında daha önce onarım gördüğü gerekçesiyle proje kapsamı dışında tutulduğu, 21 adet parselin ise yenileme avan projesi kapsamında tekrar ele alındığı, ancak sadece 14 adedinin rölövesinin projede belirtildiği;

• Yapı adaları için önerilen işlevlerin belirlenmesinde, yapı adalarının karakteristik özelliklerini veren tescilli yapıların korunması gereken mimari özellikleri doğrultusunda karar alınmadığı;

• Avan projelerde yapı adası sokak ilişkisinin kesitlerle ortaya konulmadığı ve sokak bütünlüğünün göz önüne alınmadığı...

İstanbul 5. İdare Mahkemesi, anılan saptamalar sonrasında aşağıda yer alan gerekçeyle Fener-Balat-Ayvansaray'da yaşayan yurttaşların Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Uygulama Projelerinin Hazırlanması ve Uygulanması işine ait avan projenin onaylanmasına ilişkin Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararının, bu kararın kabulüne ilişkin Fatih Belediye Meclisi'nin 09.12.2009 tarih ve 2009/74 sayılı kararının ve eki avan projeler ile İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın 14.01.2010 tarih ve TN: 2473342 sayılı işlemlerinin iptaline karar vermiştir. İstanbul 5. İdare Mahkemesi'nin 07.05.2012 gün, 2010/465 Esas ve 2012/1504 Karar sayılı kararı sonuçlarının ötesinde, gerekçesi ile de önemlidir.

... Ülkemizin mimari mirasının korunmasını, kırsal yörelerle şehirlerin düzenlenmesinde başlıca hedefler arasına dahil etmek ve bu gereksinmenin hem düzenleme planlarının hazırlanması hem de söz konusu planların uygulamaya konması aşamalarında dikkate alınmasını sağlamanın uluslararası

sözleşmelerle devletin üstlendiği görevlerden biri olduğu, dava konusu avan projenin kapsamında olan yerin ise tarihi doku itibariyle çok köklü ve mimari yapı anlamında zengin bir yerleşim yeri olduğu, bu nedenle tarihi ve kültürel değeri yüksek olan yapıların mimari özelliklerini kaybetmeden korunması anlamında imar düzenlemesi çalışmalarında devletin üzerine düşen görevi yerine getirmesi gerektiği, dava konusu düzenlemede ise bölgenin tarihi dokusu dikkate alınmadan söz konusu alanda salt fiziki yapıdaki birtakım eskimiş, köhnemiş, terk edilmiş, ya da plan hükümlerine aykırı birtakım eklentilere sahip yapılar dikkate alınarak tescilli ve mimari özelliği bulunan yapıların da kapsama dahil edilerek alanın tümünün sosyoekonomik ve mekânsal bağlamda büyük bir çöküntü alanı ilan edildiği ve bölgede geçerli olan mahalle kültürü ile birkaç kuşak öncesinden bu yana süregelen ve birbirine yakın sosyal yapının varlığı ile mevcut kentsel dokunun rehabilitasyonu üzerine daha önceden gerçekleştirilen çalışmalar dikkate alınmadan bölgenin tarihi özelliğini bütünüyle değiştiren ve uygulama projesine esas teşkil edecek nitelikte olan avan projenin hazırlandığının yapılan teknik inceleme neticesinde de anlaşıldığından, söz konusu avan proje ve projenin onaylanması yönünde tesis edilen dava konusu işlemlerde şehircilik ilkelerine, planlama esaslarına, kamu yararına ve hukuka uygunluk bulunmadığı...

Kamulaştırma (Acele) Israrı ve Hukuk Bir İşe Yarayacak mı?

Bakanlar Kurulu'nun 07.10.2012 tarihli *Resmi Gazete*'de yayımlanan 10.09.2012 gün ve 3708 sayılı kararıyla İçişleri Bakanlığı'nın 16.08.2012 tarih ve 21879 sayılı yazısı üzerine, İstanbul ili Fatih ilçesinde yürütülen kentsel yenileme projesi kapsamında mahalle ile ada ve parsel numaraları belirtilen taşınmazların 2942 sayılı kanunun 27. maddesi uyarınca Fatih Belediyesi tarafından acele kamulaştırılmasına karar verilmiştir. 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesi, 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'nun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına veya aceleliğine Bakanlar Kurulu'nca karar alınacak hallerde veya özel kanunlarla öngörülen olağanüstü durumlarda gerekli olan taşınmaz malların kamulaştırılmasını düzenlemektedir. 2942 sayılı kanunun 27. maddesinde Bakanlar Kurulu'na yetki verilmiş ise de

yasa metninden Bakanlar Kurulu'nun acele kamulaştırma yetkisini "yurt savunması" ya da anılan duruma benzer bir halin varlığı durumunda kullanabileceği açıktır. Bakanlar Kurulu'nun 07.10.2012 tarihli *Resmi Gazete*'de yayımlanan 10.09.2012 gün ve 3708 sayılı kararıyla, İçişleri Bakanlığı'nın 16.08.2012 tarih ve 21879 sayılı yazısı üzerine, İstanbul ili Fatih ilçesinde yürütülen kentsel yenileme projesi kapsamında gerçekleştirilecek acele kamulaştırmanın yurt savunması ya da yurt savunmasına benzer bir nitelikte olmadığı açıktır. Danıştay 6. Dairesi'nin 04.07.2012 gün ve 2011/5000 esas sayılı kararında da belirtildiği üzere "üçüncü koşul olan aceleciliğe Bakanlar Kurulu'nca karar verilebilmesi için de kamu yararı ve kamu düzenine ilişkin olma halinin maddede yer alan diğer iki koşula paralel nitelik taşıması gerektiği açıktır..."

Yazımızın yukarıdaki bölümlerinde de belirttiğimiz gibi, İstanbul 5. İdare Mahkemesi'nin 07.05.2012 gün, 2010/465 Esas ve 2012/1504 Kararı gereği anılan bölgeyle ilgili hukuken –Bakanlar Kurulu kararında belirtildiğinin aksine– geçerli bir kentsel yenileme projesi bulunmamaktadır. Mahkemenin 07.05.2012 tarihli iptal kararına rağmen Bakanlar Kurulu hukuk düzeninde bulunmayan, yok olan bir kentsel yenileme projesiyle ilgili olarak 10.09.2012 tarihinde acele kamulaştırma yönünde karar verebilmektedir.

Bakanlar Kurulu'nun mevcut olmayan, hukuka ve kamu yararına aykırılığı saptanmış bir kentsel yenileme projesine dayanarak karar vermesinin bir hukuk devletinde akla dahi gelmemesi beklenir. Anayasa'nın 13. ve 35. maddelerinin hükümleri uyarınca mülkiyet hakkının kamu yararı amacıyla ve yasayla sınırlandırılması olanaklı ise de somut olayda öncelikli koşul kamu yararının bulunması ve işlemin kamu düzenine ilişkin olması gerekmektedir.

Mülkiyet hakkının kamulaştırma, hatta kamulaştırmaya göre kamu erkinin daha ağır bir kullanım biçimi olan acele kamulaştırma yoluyla ortadan kaldırılması, ancak kamu yararının karşılanması ve kamu düzenine ilişkin gereksinimin yanıtlanması zorunluluğunun bulunması durumunda söz konusu olabilecektir. Yargılama konusu olayda bu nitelikte bir kamu yararının karşılanmasına ve/veya kamu düzenine ilişkin gereksinim bulunmamaktadır.

Öte yandan, anılan Bakanlar Kurulu kararı 2942 sayılı kanunun 27. maddesinde öngörülen yetkinin başka bir makam ya da idari otorite tarafından kullanılması sonucunu doğuracaktır ve bu durum yetki devrini getiren unsurlar içermesi bakımından açıkça hukuka aykırıdır.

Anayasa'nın 13. ve 35. maddeleri hükümleri uyarınca mülkiyet hakkının sınırlandırılmasına ilişkin yetkinin, yargılama konusu işlem örneğinde görüldüğü üzere, mülkiyet hakkının korunması, kullanılması ve sınırlandırılması yönünden belirsizlik yaratacağı ve mülkiyet hakkının sınırlandırılması ile mülkiyet hakkı arasındaki dengenin neden gösterilmeyerek zedelenmesine neden olacağı açıktır. Gerekçesiz tesis edilen, gerekçesiz ve hukuka aykırı bir biçimde yetki devri sonucunu doğuracak olan yargılama konusu işlem anayasal güvence altında bulunan mülkiyet, sağlıklı bir çevrede yaşama ve elverişli bir konuta erişim hakkının ihlali anlamına gelecektir.

Öte yandan, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'da acele kamulaştırma kurumuyla ilgili bir düzenleme bulunmamakta, ancak kamulaştırmayla ilgili düzenlemelere yer verilmektedir.

5366 sayılı kanunun 2. maddesinin 4. fıkrasında, "... Buna göre kamulaştırma ve uygulama yapılır..." denilmekte ve daha da önemli olmak üzere, 4. maddenin 2. fıkrasının 3. cümlesinde, "... Bu kanun uyarınca yapılacak kamulaştırmalar 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 3. maddesinin 2. fıkrasındaki iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlı kamulaştırma sayılır..." hükmü yer almaktadır. Diğer bir söyleyişle; yargılama konusu Bakanlar Kurulu kararı metninde İstanbul ili Fatih ilçesinde yürütülen kentsel yenileme projesi kapsamında karar verildiği belirtilmiştir. Ancak 5366 sayılı kanunda kamulaştırmayla ilgili hüküm bulunmasına karşın acele kamulaştırmayla ilgili bir hüküm bulunmamakta, aksine kentsel yenileme kapsamındaki uygulamanın kamulaştırma kapsamında tesis edilmesi gerektiği açık bir biçimde ifade edilmektedir.

Öte yandan, Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'un Uygulama Yönetmeliği'nin kamulaştırma başlıklı 24. maddesinin son fıkrasında "olağan kamulaştırma sürecinin proje uygulamasında gecikmeye neden olacağının anlaşılması halinde, 2942 sayılı kanunun 27. maddesi hükümlerine göre acele kamulaştırma yoluna" gidilebileceğine ilişkin hükmünün, Danıştay 6. Dairesi'nin 26.03.2008 gün, 2006/5246 Esas ve 2008/1995 sayılı kararıyla, yasada yer almayan bir düzenlemenin yönetmelik yoluyla yapılmasında hukuka uygunluk bulunmadığı gerekçesiyle iptal edilmiş olduğunu da özellikle vurgulamak isteriz.

Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Uygulama Projeleri'nin müvekkil davacılarının tüm çabalarına ve durum kendilerine tebliğ edilmemiş olmasına karşın, yargılama konusu kentsel alanla ilgili avan proje hazırlatılması ve uygulaması işi GAP İnşaat Yatırım ve Dış Ticaret Anonim Şirketi'ne ihale edilmiştir. Fatih Belediye Başkanlığı başta olmak üzere idare, anılan özel hukuk tüzel kişisi lehine işlem tesis etmektedir. Bilindiği gibi kamulaştırma işlemi ancak kamu yararı için gerçekleştirebilir. Bir başkasının yararına konu etmek üzere kamulaştırma yoluna gidilmesinin; Anayasa'nın 2. maddesinde düzenlenen hukuk devleti ve sosyal devlet ilkeleriyle ve Anayasa'nın 10. maddesindeki eşitlik ilkesine aykırılığı açıktır.

Bu yazı ancak iki soru sorulmasına aracı olabilir?

Hukuk neden vardır?

Fener-Balat-Ayvansaray'da hukuk bir işe yarayacak mıdır?

Nisan 2015

İstanbul'daki Kentsel Dönüşüm Projelerinin Mimari Mirasın Tarihsel Belge Değeri Üzerindeki Tehdidi[1]

E. Füsun Alioğlu, Yonca Kösebay Erkan

Tarihsel kentler, kuşkusuz değişim ve dönüşümlerin doğrudan yansıdığı alanlardır. Toplumsal yaşamın, çeşitli alanlarda yeniden yapılanması daima ve doğal olarak mevcut fiziksel çevreyi değiştirmiştir. Ancak son yıllarda İstanbul'da fiziksel çevre dönüşümlerinde yaşananlar geçmiştekilerden farklı bir seyir izlemektedir. Bu, İstanbul'u az müdahaleli doğal bir dönüşüm süreciyle değil, aksine dayatılan bir süreçle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu zoraki dönüşümün yasal çerçevesi ve örgütlenmesi acilen gerçekleştirilmiştir. Şimdi yapılacak olan yine acilen çeşitli projeleri uygulamaya geçirmektir. Bu dönüşüm projeleri İstanbul'un tarihsel alanlarında geri dönülmesi mümkün olmayan bir süreci başlatmıştır ya da başlatmak üzeredir. Bir taraftan yasanın gücü kullanılarak, aykırı yapılanmalara bu kentte yer açılması arzu edilmektedir. Diğer taraftan kentin yüzyıllara dayanan birikimleri konservasyon ya da restorasyon başlıkları içeren bazı yeniden canlandırma projelerine tabi tutulmak istenmektedir. Ancak bu projelerde "koruma" yaklaşımının üst düzeyde "soylulaştırma" eğilimi içerdiği görülmektedir. Soylulaştırma ise korunması gerekli kentsel doku ya da

yapıların mevcut özelliklerini reddetme kapasitesi taşır. Başka bir deyişle mevcudun köhne, harap, yoksul, marjinal özellikleri soylulaştırmayla ortadan kaldırılmak istenir. Halbuki günümüz kuşağına miras kalan, tarihsel süreçte kendi olağan akışı içinde birbirine eklenen değişim ve dönüşümlerin tümüdür.

Bu makalede, dönüşüm projelerinin korunması gerekli kültür varlıklarında, özellikle ayrıntıda neden olacağı sonuçlara dikkat çekilecektir. Bir alan çalışması kapsamında, tek yapı ölçeğinde kültür varlıklarının korunması gerekli değerleri analitik bir yöntemle ele alınacak, bu değerlerden özellikle "tarihsel belge olma" değeri üzerinde durulacaktır. Tarihsel belge olma değeri, bir varlığın korunmaya değer nelere sahip olduğunu gösterir. Bu bağlamda, İstanbul Tarihi Yarımada'da gerçekleştirilmesi planlanan dönüşüm kararlarının hangi belge değerlerini tehdit ettiği konusu ele alınacaktır.

Tarihsel Belge Değeri

Bugünkü yaşamı belirleyen etkenlerin dünü değiştirmesi ve dönüştürmesi kaçınılmazdır. Bu durumun etkenleri, yeni dinler, yeni üretim biçimleri gibi dünden köklü kopuşlar gerektiren yapılanmalardır. Toplumların kültürel, sosyal, ekonomik vb. girdileri çeşitli nedenlerle farklılaştıkça, bu her alana yansımıştır. Soyut ve somut yaşam verileri bu yansımadan doğrudan etkilenerek değişmiş, dönüşmüştür. Tarihsel süreç, konunun örnekleriyle doludur. Günümüzde Paris, Roma vb. Avrupa kentlerinde hayran olunan yapılar ve yarattıkları çevre bu sürecin kanıtıdır. Başka bir deyişle antik kalıntılar, Ortaçağ kentleri ve sanayileşme sonrası biçimlenmelerin bir aradaki hikâyesi bu kentlerde izlenebilmektedir. Sürecin verileri, aynı zamanda koruma kavramlarının İtalya, Fransa gibi Avrupa topraklarında biçimlenmesini de anlaşılır kılabilmektedir.

Avrupa kentleri, yüzyıllar boyunca, kültürel mirasın fiziki verilerini korumak, taklit ve tahrip etmek karar ve uygulamaları arasında kalmıştır. Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc'un (1814-1879) "stil birliği"ne ulaşmak kaygısına karşı, John Ruskin'in (1819-1900) anıtlara en az müdahaleyi öneren "romantik görüş"ü, Luca

Beltrami'nin (1836-1914) tarihsel verileri önemsediği "tarihsel restorasyon kuramı" 19. yüzyılın koruma tartışmalarını oluşturur. Bu tartışma ortamının önemli noktası yapının tüm ayrıntılarında yer alabilen "tarihsel belge değeri" olmuştur. Camillo Boito (1836-1914) 1883'te kaleme aldığı koruma ilkelerinde "yanıltıcı sonuç ve hükümlere yol açabilir" kaygısını dile getirerek "... yapının görsel bütünlüğüne ve biçimine... değişik dönem eklerine saygı göstermek..." konularını özellikle öne çıkarmıştır.[2] Burada sözü edilen, yapının tarihsel süreci boyunca edinilmiş değerlerinin, başka bir deyişle tarihsel belge değerinin önemidir. Sonraki dönemlerde, koruma kavramlarının ele alındığı toplantılarda da tarihsel belge değeri temel tartışma noktasını oluşturmuştur.

Gerek korumanın muhafazakâr bir biçimde ele alındığı dönemlerde gerekse savaş sonrasının esneklikler/gevşeklikler içeren dönemlerinde, derinliği değişerek ele alınan aslında tarihsel belge değeridir. Koruma kavramları anıttan korunması gerekli kültür varlığına, tek yapıdan tarihsel çevreye, somut kültürel değerlerden soyut kültürel değerlere evrilirken üzerine ölçütler oluşturulan, koruma yöntemleri geliştirilen şey tarihsel belge değeridir. Tarihsel belge değeri,

- Kentin tarihsel topoğrafyasında;
- Kentsel dokunun mekân organizasyonunda;
- Kentsel işlevlerde;
- Kentin sosyo-kültürel-ekonomik yapısında;
- Mahalle, sokak, parsel yapılanmasında;
- Kentsel donanımlarda;
- Mimari mirasın tasarım özelliklerinde, malzeme ve yapım teknolojisinde, tüm yapısal ayrıntılarında bulunur.

Kısaca bir yerleşmenin ya da yapının kültürel, sosyal, ekonomik özelliklerini gösterebilen biçimlenmelerinde yer alabilir. Bazen elle dokunulabilir, bazen ise sadece duygusal ya da düşünsel olarak algılanabilir.

Tek yapı ya da yerleşme ölçeğinde planlanan koruma müdahaleleri hiç tartışmasız tarihsel belge değerini tahrip etme potansiyeli taşırlar. John Ruskin restorasyonu şöyle tanımlamıştır:

> Restorasyon bir yapının başına gelebilecek en büyük felakettir. Öyle bir felaket ki, ondan hiçbir şey kurtulamaz ve yok olanın yerine sahte bir benzeri getirilir. Bu önemli konuda kendimizi hiç aldatmayalım; nasıl ölüleri diriltmek mümkün değilse, mimarlıkta da bir zamanlar muhteşem ve güzel olanı restore etmek olası değildir. Restorasyon! Restorasyondan konuşmayalım. Baştan sona yalandır o...[3]

Ancak günümüzde bu şekilde düşünülmesi de mümkün değildir. Korumanın varlığını borçlu olduğu somut ya da soyut mirasın dinamizmi, dondurulmuş bir koruma yaklaşımını çoğu kez ve doğal olarak reddedecektir. Diğer taraftan, günümüzün, dünyaya kültürel, sosyal, ekonomik, politik entegre olma isteği ve çabasının yüksek olduğu gelişmekte olan ülkelerde ise bu pek de söz konusu değildir. İvedilikle yapılması gereken restorasyonlar ve kentsel dönüşümler yerel ve merkezi iktidarların sıcak gündemini oluşturmaktadır. Bu noktada, tarihsel belge değerinin korunabilir kılınmasının tehditler içerdiği çok açıktır. Çünkü tarihsel belge değerinin korunabilirliği, soylulaştırma niteliği kazandırılan restorasyonlar ve kentsel dönüşümlerle çelişki içindedir.

Tarihi Yarımada, Kentsel Dönüşümler, Restorasyonlar

Yeni ekonomik politikaların kentlerin rekabetini artırdığı günümüzde, tarihi kent merkezleri üst gelir grubuna yönelik konut, ofis ve turizm işlevleriyle bir kez daha, yeniden biçimlendirilmek istenmektedir.[4] Bu biçimlendirme ve aktörleri yeni yasal mevzuatla tanımlanmaktadır. Bu amaçla, 5366 sayılı kanunla yeni bir yasal çerçeve oluşturulmuştur. Bu kanun,

- 2863 sayılı KTVK Kanunu'nun üstünde bir niteliğe sahip kılınmış;
- Kendi örgütünü oluşturmuş;
- Karar noktalarını merkezileştirmiştir.

Yasanın planlanmış gücüyle kentsel ya da tek yapı ölçeğinde korunması gerekli kültür varlıklarına ilişkin restorasyon, tasarım

kararları belirli müteahhit firmalara ve mimarlık ofislerine bırakılmıştır. Başka bir deyişle, yeni yasal düzenleme ve örgütlenme, sadece sosyo-kültürel, ekonomik travmalar değil, kentsel ve yapısal travmalar da yaratacak bir içeriğe sahip kılınmıştır. Müdahalelerin ayrıntılarına inildiğinde, endişe verici bir tablo ortaya çıkmaktadır. Uygulamalar, "koruma" olgusunun kendine temel aldığı ölçütleri önemli bir tehditle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu ölçütlerden biri ve en önemlisi tarihsel belge değeridir.

Türkiye'de kentlere müdahale etmek için geliştirilen yeni yasal mevzuatın öncelikle İstanbul'u hedeflediği bilinmektedir. Nitekim ilk uygulamalar ivedilikle İstanbul üzerinden gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Dünya Mirası'nın bu önemli kenti, tarihte hiç olmadığı kadar yeniden inşa edilmek istenmektedir.

Hangi Tarihsel Belge Değeri Yok Olmaktadır?

Bu konuda, Tarihi Yarımada'da gerçekleştirilmiş ya da gerçekleştirilmek üzere olan projeler yeterince veri sağlamaktadır. Bunlardan biri, 5366 sayılı kanun çerçevesinde olmamakla birlikte ve –aksine– iyi niyetli yaklaşım içeren, Fener-Balat Rehabilitasyon Projesi'dir. Avrupa Birliği ve Fatih Belediyesi'nin ortaklaşa yürüttüğü proje, Ocak 2003'te başlamıştır.[5]

Proje,

- Tarihi binaların restorasyonu;
- Bir sosyal merkez kurulması;
- Tarihi Balat çarşısının yenilenmesi;
- Atık yönetiminin yürütülmesi; olmak üzere dört ana etaptan oluşturulmuştur.

Bunlardan, binaların restorasyonu etabı şöyle tanımlanmıştır:

> Bilindiği üzere, mimari ve kent dokusu açısından büyük önem arz eden Fener ve Balat semtlerindeki binalar, ciddi bir yıpranma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Proje kapsamında, iki semtten belli kıstaslara göre seçilen temsili sayıdaki bina yenilenerek, semtlerin yapısının ve kültürel mirasının korunması amaçlandı...[6]

"Proje, sosyal içeriği nedeniyle son derece önemli olmakla birlikte, restorasyonların yetersiz tanımlanması ve uygulamada vaat edilenlerin yerine getirilememesi nedeniyle amacına ulaşamamıştır. İşin başında projede restorasyon çalışmaları kapsamında evlerin çatı ve cephe onarımlarının yapılacağı, dış kapı ve pencerelerin yenileneceği, sonradan yapılan ve yapının özgünlüğünü bozan eklemelerin kaldırılacağı[7] açıklanarak, gerçek bir koruma uygulamasının amaçlanmadığı ortaya konulmuştur. Tarihsel bir yapının sadece cephesini, çatısını onarmayı hedeflemek restorasyon olmamaktadır. Fener-Balat gibi çoğu kez strüktürel ve yapısal sorunların yoğun olduğu bir alanda, restorasyonda böyle bir sınırlama olmamalıydı. Nitekim, çoğu evlerin iç mekânlarındaki önemli strüktürel sorunlar varlıklarını sürdürmektedir. Proje, iç mekânla ilgilenmeyerek sakinlerinin sağlıklı koşullarda yaşama hakkını yerine getirememiştir. Burada, yapıyı dışarıdan seyredenlere karşı bakımlı bina etkisi verecek cephesel bir soylulaştırma projesi gerçekleştirilmiş olduğu söylenebilir (Şekil 42).

İkinci olarak proje vaat ettiklerini de yerine getirmemiştir. Başka bir deyişle, yapıda "özgünlüğü bozan" ekler kaldırılmamıştır. Örneğin, cumba üstlerindeki betonarme balkonlar boyutları ne olursa olsun muhafaza edilmiştir (Şekil 42: E. 378, E. 20-22 vd.). Bazı örneklerde ise "niteliksiz ekler" sanki özgünmüş gibi, geleneksel olabilecek detaylarla yeniden yapılmıştır. Örneğin, sonradan yapılmış eğreti bir balkon üstü sundurması –çok sayıda evde tekrar edecek biçimde– markiz niteliğinde yeniden tasarlanmıştır (Şekil 42: E. 19, 20-22). Özgün detayın olmadığı noktalarda, geleneksel nitelikli tamamlamalar yapılmıştır. Örneğin,

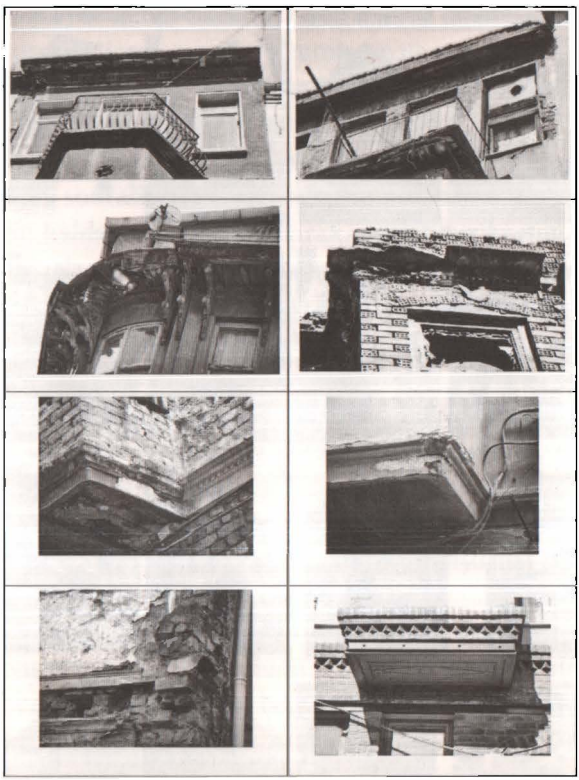
- Pencere denizliği niteliğindeki öğe kat silmesi olarak değerlendirilmiş (Şekil 42: E. 66);
- Olmayan bir kat saçak silmesi yeni bir detayla yapılmıştır (Şekil 42: E. 268).

Kuşkusuz restorasyon, tamamlamalara gerek duyan uygulamaları da içermektedir. Ancak bu projedeki tamamlamaların her yapı özelinde gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Fener-Balat evlerindeki yapıların son katı, geniş pencere açıklıkları, cumbaların betonarme

Şekil 42: Fener-Balat Rehabilitasyon Projesi'nde evlerden örnekler (Kaynak: http://www.mimdap.org/?p=9114&page=2; erişim: Eylül 2014).

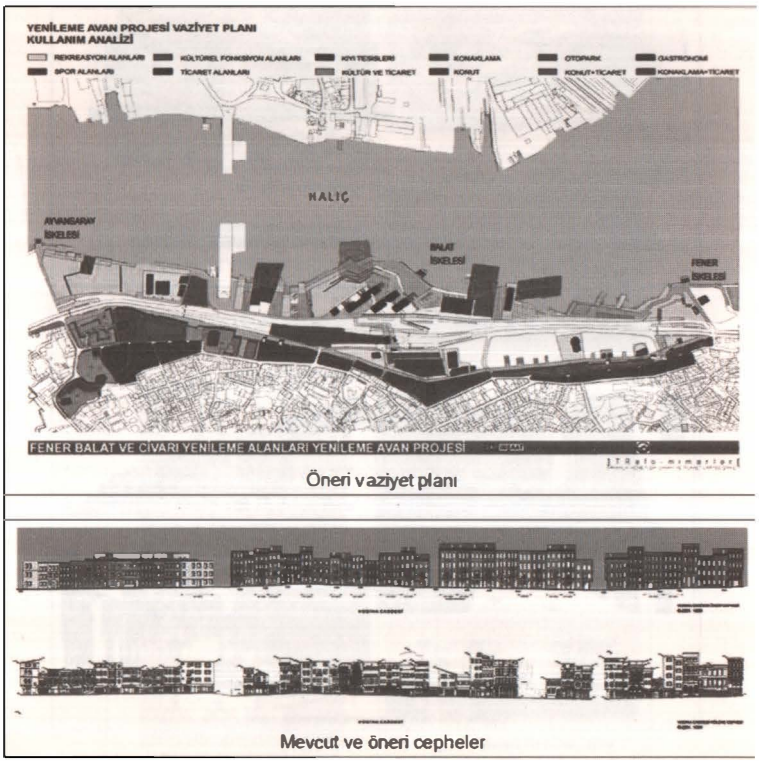
üst örtüsü, betonarme saçaklar gibi bazı ekler de yeterince ele alınmamış konulardır. Uygulamalar, bu ekleri bazen olduğu gibi kabul etmiş, bazen eklerin üzerine geleneksel bir profil giydirilmiştir. Ancak bu tamamlamalar için özgün detayların izlenmediği anlaşılmaktadır. Örneğin cumba üstü ahşap konstrüksiyonun yerini alan betonarme döşeme kalınlığı yeni profil ile zenginleştirilerek yeni bir silme elde edilmiştir (Şekil 42: E. 19, 378, 66, 269 vd.). Halbuki

Şekil 43: Fener-Balat evlerinden özgün ayrıntılar (Kaynak: http://www.mimdap.org/?p=27602; erişim: Eylül 2014).

yakın çevrede iki uygulama biçimi görülür. Bunlardan biri cumba üstünün kâgir, diğeri ise ahşap yapılmasıdır (Şekil 43). Ancak burada uygulamayı kolaylaştırmak adına bazı ilkelerden vazgeçildiği görülmektedir. Nitekim, proje ekibi, "... Her yapının kendine özgül koşulları içinde ele alınması gereğine dair temel restorasyon ilkesiyle bir bakıma çelişir gibi gözükse de, burada restorasyon çözümleri jenerik gruplara ayrılıp, tipleştirilmiş; özgül durumların gerektirdiği çözümler, bu temel üzerinde çeşitlendirilerek uyarlanmıştır..."[8] biçiminde öz eleştiriyle bunu açıklamaktadır. Bu projenin,

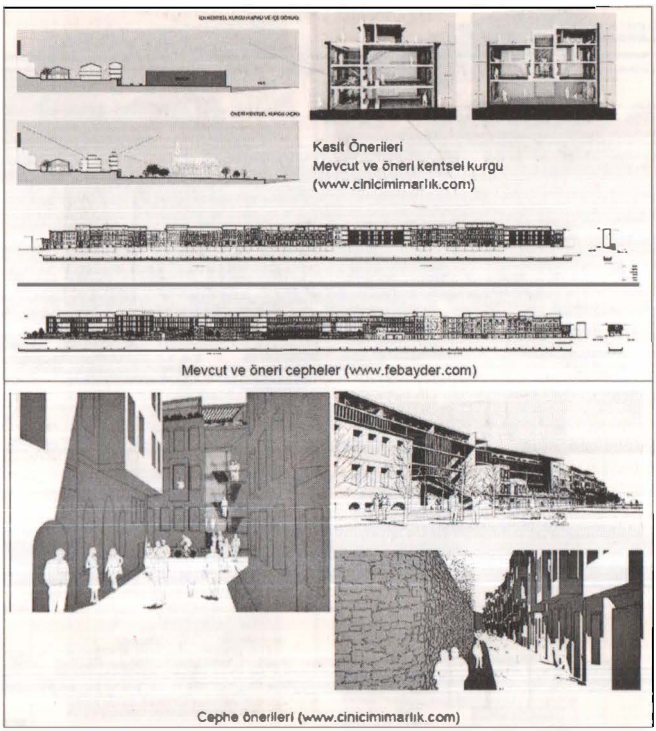
- Her yapıya özgü kat silmesi, saçak silmesi, saçak, korkuluk, pencere biçimi, bina gabarisini belirlemek;

Şekil 44: Fener-Balat Semtleri Sahil Kesimi Yenileme Projesi (Kaynak: http://www.febayder.com/category/icerik/ilgili-projeler; erişim: Eylül 2014).

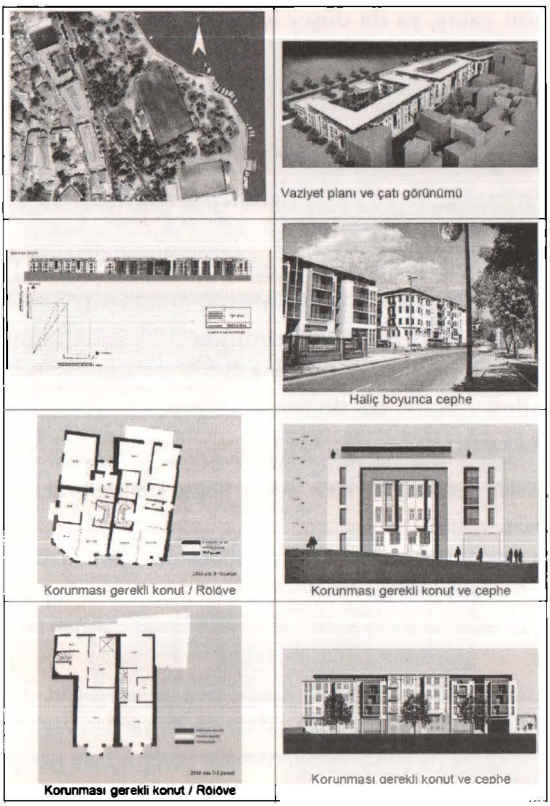
• Özgün olmayan ekler için karar almak (kaldırmak ya da kaldırmamak);

• Yok olmuş öğeler için karar almak (mevcudu kabul etmek, imitasyon ya da nötr malzeme ve biçim ile yeniden yapmak vb.); konularında bir envanter çalışması yaratacak denli analiz ve sentez oluşturmadığı anlaşılmaktadır. Bu uygulamalarla, yapılara yeni detaylar kazandırılmış, korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması gereken malzeme, teknik, işçilik içerikli tarihsel belge değeri tahrif edilmiştir. Böylelikle programın vaat ettiği "başka alanlarda da uygulanabilecek bir kentsel rehabilitasyon modeli yaratılması" amacına ulaşamamıştır.

Şekil 45: Fener-Balat Semtleri Sahil Kesimi Yenileme Projesi'nden örnekler (Kaynak: http://www.cinicimimarlik.com/fener-balat-project-renovation/; erişim: Eylül 2014).

Tarihi Yarımada'da öngörülen önemli bir yenileme projesi, Fener-Balat Semtleri Sahil Kesimi Yenileme Projesi'dir.[9] 29.353 m² büyüklüğünde olan alanda toplam yapı sayısı 297'dir. Bunların 181'i tescilli sivil mimarlık örneğidir. Toplam 34 adet anıt eser bulunan ve imar planlarında koruma bölgesinde kalan bu alanda yer alan bakımsız ve hasar görmüş eserleri onarmak suretiyle Haliç'in tarihi ve kültürel önemine yakışır bir semt oluşturulması amaçlandığı ifade edilmiştir.[10] Ancak hazırlanan projelerden tanımı aşan bir amacın olduğu ortaya çıkmaktadır. Kültür varlıklarının onarımı görünürdeki amaçtır, büyük ölçekte yapısal değişimi içeren projelerle yeni yapılanmanın yolu açılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan projelerde (Şekil 44, Şekil 45, Şekil 46),

Şekil 46: Fener-Balat Semtleri Sahil Kesimi Yenileme Projesi (Kaynak: http://www.febayder.com/content/yenileme-proje-taslaklari; erişim: Eylül 2014).

- Tarihi Yarımada-Sur-Haliç ilişkisine yeni bir biçim verilmekte;
- Küçük parseller, küçük binalarla oluşan, irili ufaklı parçalı yapı sunan geleneksel doku iri kütleli yeni bir dokuya dönüştürülmekte;
- Gabari ve cephelerde kendiliğinden oluşmuş geleneksel biçimlenmenin yerini iri kütleli duvar etkili bina siluetleri almakta;
- Korunması gerekli yapılar iri kütleli blokların içine alınmakta;

• Yapıların yatay, ya da düşey kullanım biçimleri değiştirilmektedir.

Tek yapı ölçeğinde yapılara ilişkin tarihsel belge değeri taşıyan;

• Bina-sokak ilişkisi;

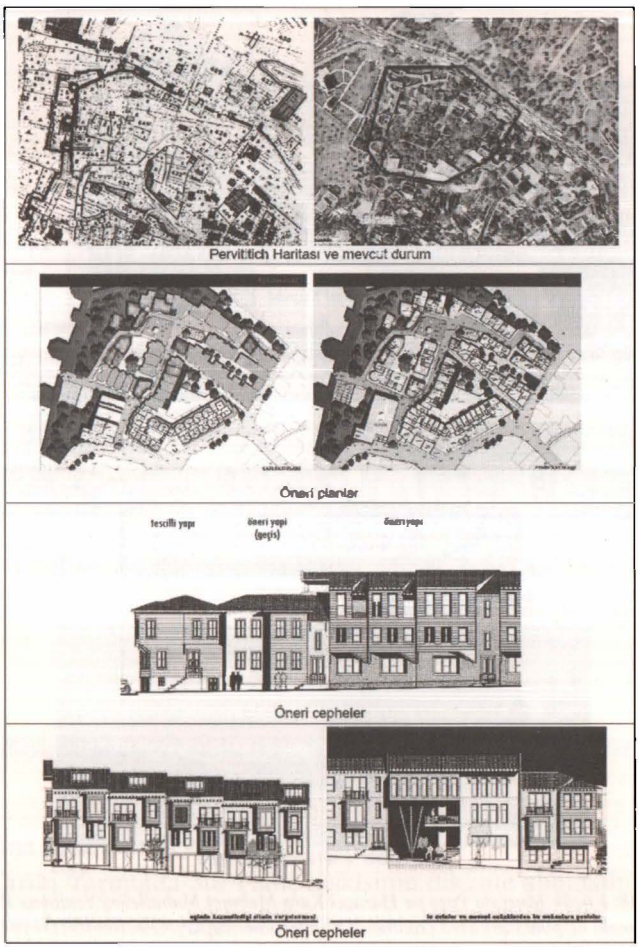
• Bina-sur ilişkisi,

• Binanın malzeme ve yapım yöntemleri ayrıntısı göz ardı edilmektedir.

Yenileme projelerinden bir diğeri, Ayvansaray (Türk) Mahallesi Yenileme Projesi'dir (Şekil 47). Bu projede, Ayvansaray Türk mahallesi kentsel ölçekli proje tasarımında dikkate alınan en önemli kriter olarak buranın tarihi bir kimliğinin olması ve geleneksel Türk mahallesi olması özelliği vurgulanmakta ve alan şu şekilde tanımlanmaktadır:

> ... Binalar genellikle iki katlı, avlulu, ahşap konutlarla oluşmuş bir yerleşim alanıdır.
>
> Kâgir yapılarda da geniş olmayan saçaklarda tuğla ile yapılan süslemeler ve sıvalı bezemeler kullanılmıştır. Ahşap yapılar, moloz taş temel üzerinde bulunan, bir alt tabana oturan kirişler ve dikmelerden oluşan bir sistemle inşa edilmiştir.
>
> Dış sofalı, iç sofalı, orta sofalı konut tipleri uygulanmıştır.
>
> Çıkmalar cephenin kenarında, ortasında, bir yandan veya cephe boyunca yapılmıştır. İki yönlü, yani köşe çıkmalar görüş açısını genişletmek amacıyla uygulanmıştır.
>
> Ahşap ve kâgir olan yapılarda genellikle tek, çift ve üçlü modüllerden oluşan sürme pencere kullanılmıştır.
>
> Kâgir yapılarda genellikle cephe düz sıvalıdır. Sıvalı düz cephelerde bazen kapı ve pencere kenarlarında süslü ince söveler yapılmıştır. Ahşap yapıların kâgir olan alt katlarında ise pencere kenarlarında tuğladan yapılan süsleme ve söveler çok görülmektedir...[11]

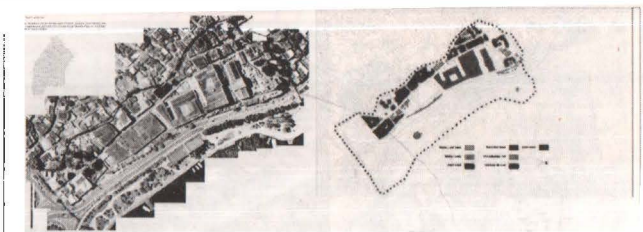
"... Tasarım aşamasında tasarıma yön veren geleneksel Türk evlerinin birçok önemli özelliği, modernize edilerek ön plana çıkarıldı..." tanımlamasından anlaşılacağı gibi yukarıda saptanan biçimler, müdahalelerin niteliğini de belirlemiştir. Analizler ve sentezde, kentsel dokunun ve yapıların tarihsel derinliğini yansıtacak tarihsel belge değerine yönelik bir veri yer almamaktadır. Bu pro-

Şekil 47: Ayvansaray (Türk) Mahallesi Yenileme Projesi (Kaynak: http://v3.arkitera.com/p235-ayvansaray-kentsel-yenileme-projesi.html?year=&aID=1778; erişim: Eylül 2014).

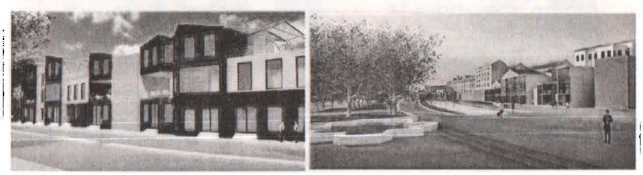
jede vaat edilen, bazı bakımlardan "Türk Evi"ne benzeyen yeni binalar yapmaktır.

Yenileme projelerinden bir diğeri, Küçük Mustafa Paşa ve Haraççı Kara Mehmet Mahalleleri Yenileme Projesi'dir (Şekil 48).[12] Projenin amacı şöyle tanımlanmaktadır:

Mevcut ve öneri vaziyet planı (www.fatih.bel.tr)

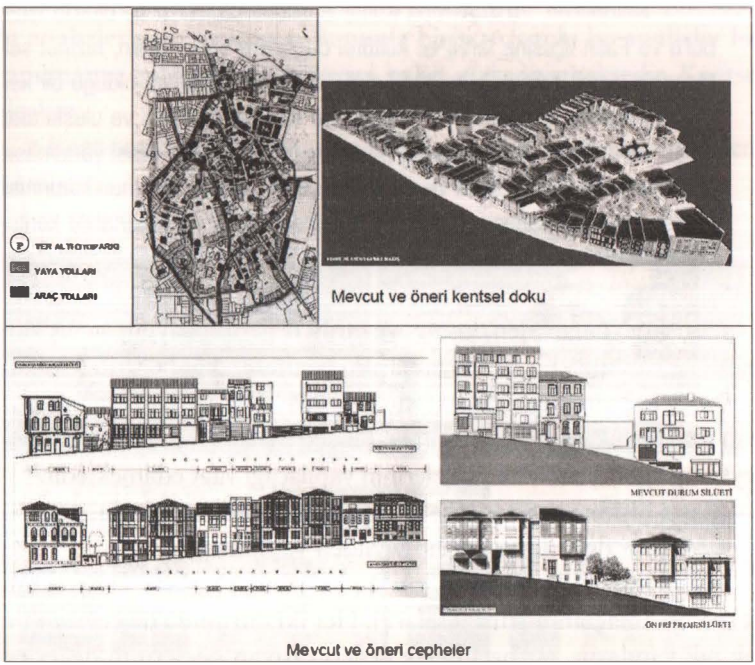
Öneri cepheler (www.utopia.com)

Öneri kentsel çevre (www.utopia.com)

Şekil 48: Küçük Mustafa Paşa ve Haraççı Kara Mehmet Mahalleleri Yenileme Projesi (Kaynak: http://v3.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=16799; erişim: Eylül 20149).

Haraççı Kara Mehmet ve Küçük Mustafa Paşa mahallelerinde günümüzde ayakta duran tarihi yapıları Haliç sahilinin neredeyse bütün mevkilerinden görmek mümkün olmaktadır. Alanın konumsal ve yapısal özelliklerinden kaynaklanan potansiyelleri düşünülüp çevresiyle birlikte değerlendirilerek, kentsel kalitenin artırılması yoluyla yenileme amacına yönelik olarak çalışma yapılması hedeflenmektedir...[13]

Şekil 49: Süleymaniye Bölgesi Yenileme Projesi (Kaynak: www.fatih.bel.tr/icerik/1158/suleymaniye-bolgesi-yenileme-projesi/; erişim: Eylül 2014).

Alana ilişkin projeler irdelendiğinde,

- Tarihi Yarımada-Sur-Haliç ilişkisinin dikkate alınmadığı;
- Haliç kıyılarına uygun olmayan işlevler verildiği;
- Yeni bir kentsel mekânın yaratıldığı;
- Geleneksel mimariyi taklit etmek ile etmemek arasında kalan yeni bir tasarım anlayışının tercih edildiği görülmektedir. Bu projede de bölgenin tarihsel topografyası göz ardı edilmiş, yapısal birikim ise yeterince değerlendirilmemiştir.

Yenileme projelerinden bir diğeri, Süleymaniye Bölgesi Yenileme Projesi'dir (Şekil 49).[14] Projenin amacı şöyle tanımlanmaktadır:

> İstanbul'un, 2010 Avrupa Kültür Başkenti seçilmesi ile birlikte İstanbul'u ve Fatih ilçesini, tarihi ve kültürel değerlere sahip çıkan, hizmet sektörlerinin, ticari, turistik ve kültürel aktivitelerin bir arada var olduğu bir kent olarak yeniden tanımlamak ve İstanbul'un ve Fatih'in ulusal ve uluslararası ve ön önemlisi de yerel seviyede pozitif ve çekici bir kent etkisi yaratmasını sağlamak, her türlü afetlere ve risklere dayanıklı mimari dokunun korunması ve yaşatılmasını sağlayacak, güvenilir, sürdürülebilir ve yaşanabilir kentsel yerleşme dokusu oluşturmaktır.[15]

Değişimi yönetebilen, insana ve tarihi değerlere saygılı, geniş kapsamlı ve katılımcı bir proje yaklaşımı benimsendiği belirtilmektedir.

Proje kapsamında; yok olan eski eser binaların rölöve-restitüsyon-rekonstrüksiyonu, mevcut eski eser binaların restorasyonu, çevreyle "uzlaşır" yeni bina projelerinin yapılacağı vaat edilmektedir.[16]

Alana ilişkin projeler irdelendiğinde, kentsel mekânda,

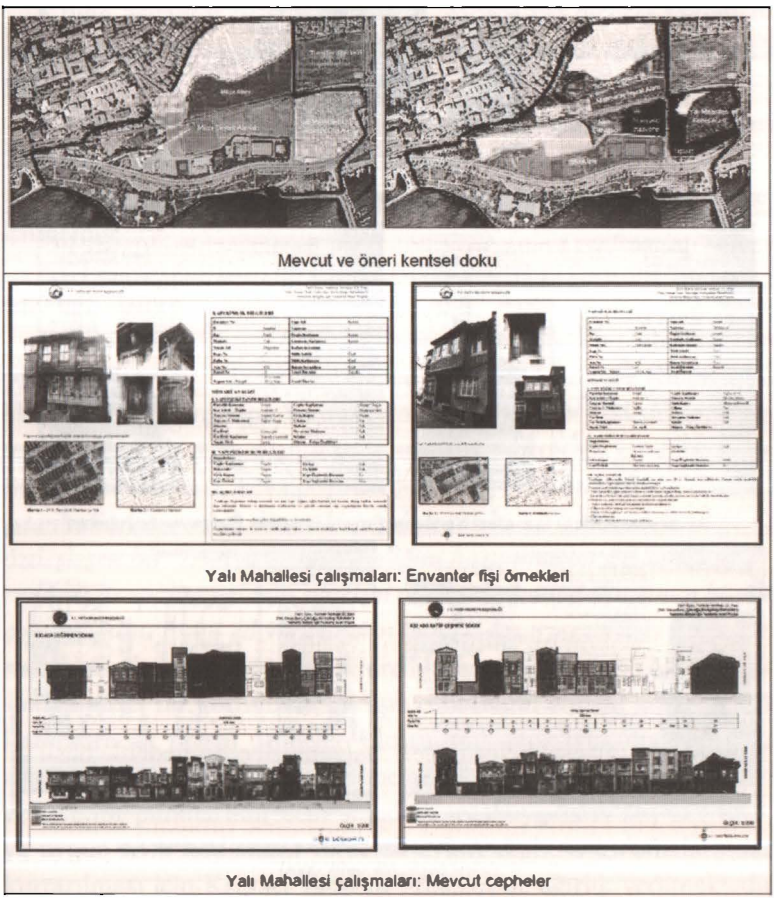
- Mevcut değerlerin yıkılıp yeniden yapılması;
- Yeni inşa edilecek binaların cephelerinin Osmanlı evlerini taklit etmesi amaçlanmıştır (Şekil 49). Her iki durumda da çevrenin ve tek tek yapıların, tarihsel belge değeri taşıyan öğelerinin değerlendirilmeyeceği açıktır. Sadece dekor niteliğinde sokak cepheleri ile "soylulaştırma" elde edilmek hedeflenmektedir.

Değerlendirme

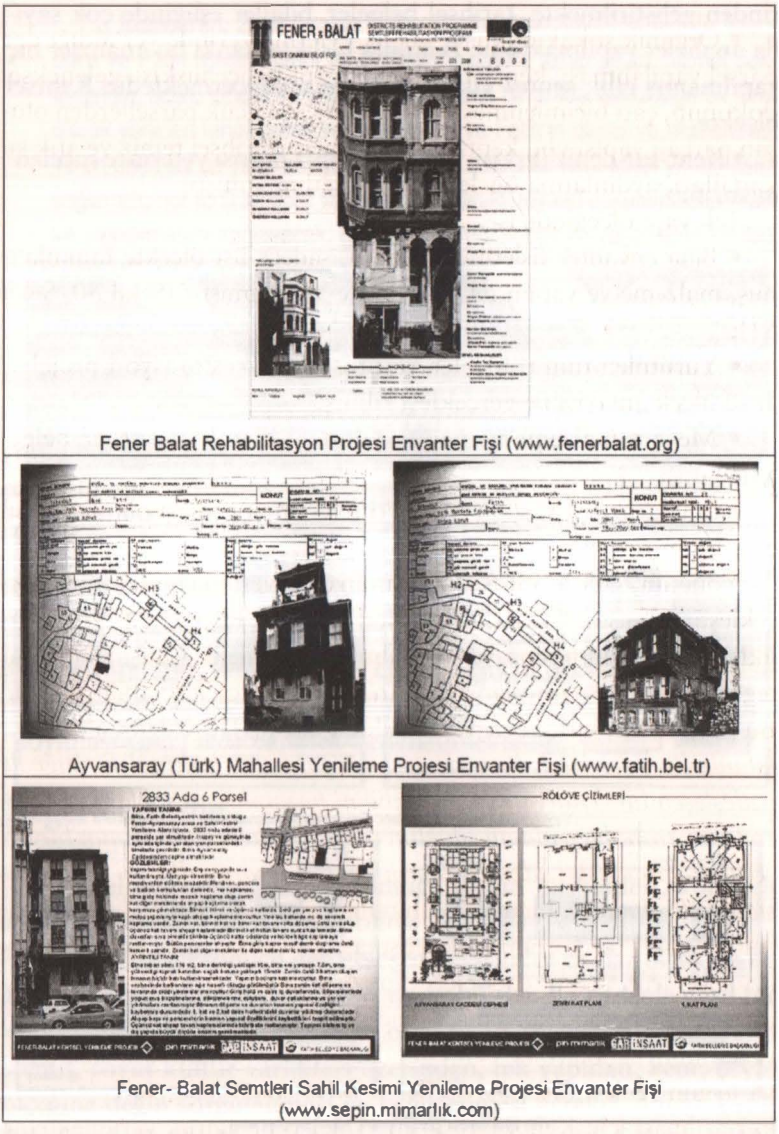
Kentsel dokunun kültürel kimliğe ilişkin birikimleri, kültürel, sosyal, ekonomik yapının, politik dönemlerin izleri, yangınlar, imar politikaları sonucu gerçekleşen değişimler en dar ölçekten en geniş ölçeğe tarihsel belge değeri taşıyabilirler. Bu nedenle nasıl bir koruma eylemi içinde olunursa olunsun, tarihsel belge değerinin somut, soyut kültür varlıkları üzerinden, tek yapıdan, kent, çevre ölçeğine değin sorgulanması ve belgelenmesi gerekir. Ancak Fatih Belediyesi, Tarihi Yarımada'nın korunması gerekli kültür varlıklarını kapsayan, köklü değişim ve dönüşümler içeren projeleri oluştururken bu konuyla ilgilenmemektedir. Projelerin tanım ve amaçları, çağdaş "kentsel planlama" ve "koruma" söylemleri üze-

rinden geliştirilmekte, tarihsel belgeler, bilgiler eşliğinde çok sayıda analizler yapılmaktadır. Bununla birlikte, sanki bu analizler hiç yapılmamış gibi, sentez yüzeysel bakış açısı içermektedir. Kentsel ölçekte,

- Kent-sur-deniz ilişkisi, yapı-sur-deniz ilişkisi yeterince incelenmemiştir;

Şekil 50: Yedikule-Yenikapı Sahil Şeridi III. Etap (Yalı, Kasap İlyas, Çakıraga, Kürkçübaşı Mahalleleri) Yenileme Alanı (Kaynak: www.fatih.bel.tr/icerik/1159/yedikule-yenikapi-sahil-seridi-iii-etap-yali-kasap-ilyas-cakiraga-kurkcubasi-mahalleleri-yenileme-alanlari/; erişim: Eylül 2014).

Fener Balat Rehabilitasyon Projesi Envanter Fişi (www.fenerbalat.org)

Ayvansaray (Türk) Mahallesi Yenileme Projesi Envanter Fişi (www.fatih.bel.tr)

Fener- Balat Semtleri Sahil Kesimi Yenileme Projesi Envanter Fişi (www.sepin.mimarlık.com)

Şekil 51: Envanter fişi örnekleri.

• Organik sokak dokusu, küçük evlerin üzerinde yer aldığı dar parsel yapılanması, kentsel mekânda yapı-bahçe ilişkisi, geleneksel dokunun, çatı biçimlenmesine de yansıyan küçük parsellerden oluşan parçalı yapısı vb., kentsel donanımlar (tarihsel temiz ve atık su kanalları, aydınlatma öğeleri) dikkate alınmamıştır.

Tek yapı ölçeğinde ise,

• Bina envanter fişlerinde mimari, sadece üst ölçekte tanımlanmış, malzeme ve yapım teknolojisi ele alınmamıştır (Şekil 50, Şekil 51);

• Yürütülen tüm rölöveler, restitüsyon ve restorasyon projeleri 1/50 ölçek anlayışı ile gerçekleştirilmiş;

• Mevcut malzeme ve yapım yöntemi olarak ayrıntılar belgelenmemiş;

• Binaların restitüsyon projeleri uygulama projesi olarak kabul edilebilmiştir.

Yönetim, sadece 5366 sayılı kanun çerçevesinde bu tahribatı gerçekleştirmemiştir. "Tasarım Projeleri" ya da "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına ve Yaşatılmasına Yönelik Çalışmalar" kategorilerinde de aynı planın izlerini taşıyan projeler yapılmaktadır. Bu projelerden biri, Fevzipaşa Caddesi Cephe Düzenlemesi'dir. "... *İstanbul'un evrensel düzeyde taşıdığı tarihi ve kültürel kimliği ile özdeşleşen bir 'Dünya Kenti' niteliğini kazanmasını sağlamak amacıyla, metropoliten alanın siluetini oluşturan kent dokusunun büyük çoğunluğunu teşkil eden binaların kentsel tasarım ilkeleri doğrultusunda ele alınarak,* binaların şehircilik-mimarlık ve kent estetiği açısından güzel bir görünüme kavuşmasını temin etmek; kente kimlik kazandıracak prestij caddeleri oluşturmak amacıyla, öncelikle ana arterlerden başlayarak bina cephe yenileme, ilan-reklam tabelaları ve tanıtım panolarının belli standartlarda uygulanması; her binaya uygun renk kodlaması verilerek aykırı cephe uygulamalarından kurtarılması için Kentsel Tasarım Projeleri'ne ağırlık verilmektedir. Fatih'in yoğun trafik akışına sahip merkezi büyük caddelerinden Fevzipaşa Caddesi'nde pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Çevre kirliliğinin giderilmesi, kent dokusuyla uyumlu estetik dış cepheler oluşturmak amacıyla 20 Eylül 2004 tarihinde başlatılan çalışmayla

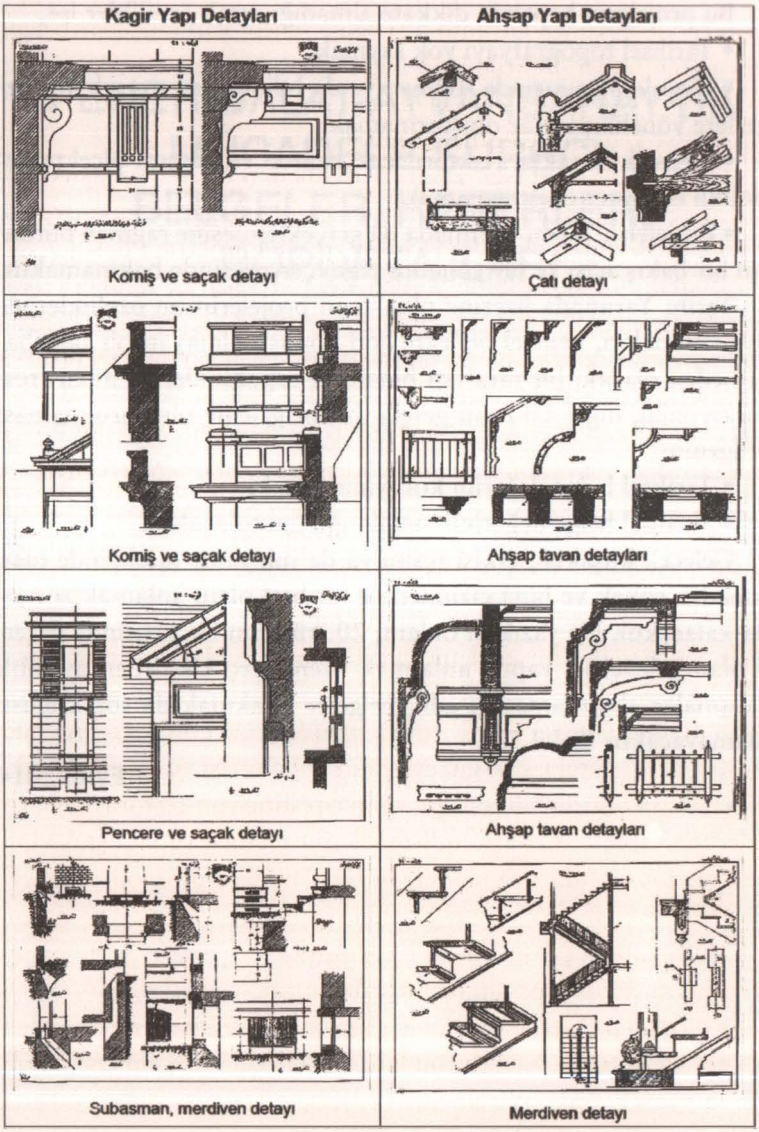
tüm cadde boyunca görüntü kirliliğine sebep olan tabelalar belediyemiz tarafından indirilmiştir. Başlattığımız uygulamayı kısa sürede benimseyen birçok bina maliki tarafından dış cephelerde bakım, onarım ve yenileme çalışmaları gerçekleştirilmiştir..."

İkinci proje, Kentsel Tasarım Rehberleri'dir. "... Büyükşehir Belediyesi tarafından oluşturulmuş, Fatih sınırları içinde uygulanacak projelerde kullanılmak üzere, proje bürolarına belediyemiz tarafından dijital ortamda verilen Kentsel Tasarım Rehberleriyle, Tarihi Yarımada'ya yakışır, cumbalı, söveli vb. cepheler düzenlenmesi sağlanmaktadır. Belediyemize onay için gelen mimari projeler Kentsel Tasarım Rehberleri çerçevesinde incelenmekte, ruhsat aşamasında da cephelerin durumu titizlikle takip edilmektedir. Böylelikle Fatih'te yeni yapıların Tarihi Yarımada'nın dokusuyla uyumlu olması sağlanmaktadır..."

Üçüncü proje, Tehlike Arzeden Tescilli Metruk Binalar'dır. Tamamı sit alanı içinde yer alan Fatih'te, zamanla bakımsızlık ve ilgisizlik yüzünden yıkılma ve çökme tehlikesiyle karşı karşıya bulunan tescilli 160 adet metruk binanın 2004 yılı içinde tespiti yapılmış, Belediye Encümeni tarafından alınan kararla 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 39., 40. ve 42. maddelerine göre yasal işlemler başlatılarak, gerekli can güvenliğinin sağlanması ve restorasyonlarının gerçekleştirilebilmesi için rölöve-restitüsyon-restorasyon projelerinin yapılması konusunda ilgililerine tebligat yapılmıştır. Mülk sahipleri tarafından yapılamayan binaların restorasyon projelerinin Belediyemiz tarafından yapılması için Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğümüz çalışmalarını başlatmıştır...[17]

Bu projelerin hepsinin benimsediği ortak özellikler,

- Hemen her yerde yeni kentsel mekânlar ve binalar inşa etmek;
- Yeni binaları, bazı durumlarda geleneksel yapının cephesinin bir kopyası olarak tasarlamak;
- Korunması gereken yapıları mümkün olduğunca yıkıp yeniden yapmak, ancak cepheleri bir dekor olarak tutmak;
- Mimarinin belli ofisler eliyle gerçekleşmesi sonucu tip projeler ortaya çıkarmaktır.

Şekil 52: Eski detaylar üzerine çalışmalar.

Bu projelerin hepsinin dikkate almadığı ortak özellikler ise,

- Tarihsel topoğrafyayı yok saymak;
- Uygulama sırasında, bilinen ya da bilinmeyen toprak altı değerlere yönelik planlar oluşturmamak;
- Gelecek kuşaklara aktarılacak kentsel ve yapısal ölçekte derinlikli envanter oluşturmamak;
- Projelerin Tarihi Yarımada'da gerçekleşmesine rağmen bütüncül bir bakış açısı ve bir yönetim planı çerçevesinde bakmamaktır.

Tarihi Yarımada üzerine planlanan projelerin bu özellikleriyle uygulanmaları, kentsel bellekte geri dönüşü olmayan bir tahribata neden olacak; bir taraftan binaların özgünlüklerine aykırı restorasyonlar, diğer taraftan gerçek bir belgeleme oluşturulmaması bölgenin;

- Tarihsel belge değerini koruyamayacak;
- Tarihsel belge değerinin ne olduğu unutulacaktır.

Gelecek kuşaklar, etkisi resim ya da minyatür niteliğinde olan siluetler, sokak ve bina çizimleriyle tarihsel olanı anlamak zorunda kalacaktır. Ne yazık ki onlara, 20. yüzyılın ilk yarısında geçerli olan geleneksel yapıyı anlatmak üzere gerçekleştirilen ayrıntılı çalışmalar aktarılamadığı gibi, belgeler bırakmak da söz konusu olamayacaktır (Şekil 52).

Eylül 2014

FENER-BALAT-AYVANSARAY'DA MÜCADELE SÜRECİ: BELGELER, HABERLER, RÖPORTAJLAR*

Çiğdem Şahin Fener ve Balat sakinleriyle.

Bu bölümdeki yazı ve belgeleri FEBAYDER Genel Sekreteri ve Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin derleyerek düzenlemiştir.

Fener-Balat

Fatih Belediyesi 2007'ye Kadar Korumaya Aldı: Alternatif Proje Olarak UNESCO/AB Destekli Fener-Balat Semtlerinin Rehabilitasyon Projesi[1]

Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Projesi

1996 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen Habitat Konferansı sonuç bildirgesinde "sosyal ve çevresel haklara saygı gösteren kent politikalarının benimsenmesi" için yapılan çağrı sonucunda Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı bu yaklaşım için olası bir model olarak düşünüldü.

Proje, 1998 yılında Avrupa Birliği-Akdeniz Ülkeleri Ortaklığı programına alındıktan sonra, 2000 yılında Avrupa Birliği, Fatih Belediyesi ve Türkiye Cumhuriyeti Hazine Müsteşarlığı arasında finans anlaşması imzalandı. Belediyemizin Teknik Destek Ekibi'nin 2003 yılında bölgeye yerleşmesiyle çalışmalar başlatıldı.

Program kapsamında dört alanda faaliyet gösterilmesi planlandı:

1) Değişik mimari ve sosyal önceliklere göre belirlenecek sınırlı sayıda (yaklaşık 100) konutun, mülk sahiplerinin rızası alınmak şartıyla, tarihi değerini korumak ve yansıtmak üzere restore edilmesi.

2) Semtteki kadın, çocuk ve gençlere yönelik bir sosyal merkez kurularak, semt halkının ihtiyaç duyduğu kültürel, toplumsal ve ekonomik alanlarda faaliyet göstermesi.

3) Tarihi Balat çarşısının fiziksel koşulları iyileştirilerek ekonomik gelişme için bir çekim merkezi haline getirilmesi.

4) Bir katı atık yönetim stratejisi geliştirilerek bölge halkının çöplerin yeniden kullanımı konusunda duyarlılığına katkı sağlanması.

Programın Gelişimi

Projede, semt halkının kararlara ve uygulamaya etkin katılımı programın önemli ilkelerindendir. Bu amaçla, toplantılar düzenlenerek, ev sahipleri ve kiracıların rızasıyla proje ilerlemektedir.

Ağustos 2004 tarihinde Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu'nda Fatih Belediyesi'nin katılımıyla yapılan ihale ile ilk grup 26 evin restorasyon ihalesini kazanan Pekerler İnşaat ve Sanayi Limited Şirketi bölgedeki çalışmalarını Eylül 2005'te tamamladı.

Bir yıl süren ve 377.000 avro'ya mal olan restorasyon çalışmaları kapsamında evlerin çatı ve cephe onarımları yapılarak, dış kapı ve pencereler yenilendi. Sonradan yapılan ve yapının özgünlüğünü bozan eklemeler ise kaldırıldı. Müteahhit tarafından gerçekleştirilen restorasyon işlerinin denetimi ve kabulü Fatih Belediyesi işbirliği içinde Teknik Destek Ekibi ile beraber yapıldı.

Tüm yapıların envanterinin çıkarılmasıyla, 2005 yılında başlayan programın ilk etabında 26 evin restorasyonu tamamlandı. Kaynağında ayrıştırma uygulaması ve katı atık toplanmasına başlandı. İkinci etapta gerçekleştirilecek, 24 bina, sosyal merkez binaları ve Balat çarşısında basit onarım yapılacak dükkânları içeren

Şekil 53: AB Rehabilitasyon Projesi kapsamında restore edilmiş binalar (Kaynak: www.fatih.bel.tr/icerik/1156/fener-balat-semtlerinin-rehabilitasyon-projesi/; erişim: Eylül 2014).

ihale dosyası, Avrupa Komisyonu'na sunuldu. İkinci etap ihale Haziran 2006'da gerçekleştirilmiş olup, bu etapta 70 adet bina restore edilecektir.

Fener-Balat Rehabilitasyon Programı Kapsamında Sosyal Merkez

Programın, en az yapıların onarılması kadar önem taşıyan bir diğer bileşeni, semtlerde yaşayan gençlere ve kadınlara hizmet vermek amacıyla bir sosyal merkezin kurulması ve işletilmesidir. Sosyal merkezi işletmek üzere İnsan Kaynaklarını Geliştirme Vakfı (İKGV) Eylül 2005 başlarında resmi olarak çalışmalarına başladı.

Merkezin amaçları çok geniştir. Semtlerde yaşayanlar için bir buluşma ve toplantı merkezi olmasının yanı sıra, okuma yazma ve meslek eğitimi kursları, beslenme ve çocuk bakımı eğitimi, aşı programı ve basit tedaviler için bir klinik ile bir kreşi de kapsayacaktır. Merkezde, aynı zamanda okul saatleri dışında ev ödevlerine yardım, yabancı dil, matematik gibi kurslar düzenlenerek, okuldaki başarıların artmasına ve okulu terk etme oranının düşürülmesine katkı yapılacaktır. Merkezin çalışmaları program süresince Teknik Destek Ekibi tarafından izlenecek ve denetlenecektir.

Sosyal merkez binası olarak tahsis edilen 7, 8, 9 parseller ile Dimitri Kantemir Evi'nin restorasyon projeleri hazırlanarak Koruma Kurulu'na sunuldu, onayı alınıp restore edilerek hizmete girdi. Bu binaların ihalesi de 2. grup binalarla beraber yapıldı.

Belediye 2007'de Mevcut Koruma Projesinden Vazgeçerek Çalık Holding'le Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi ile İlgili Sözleşme İmzalıyor[2]

Mahkemece İptal Edilen Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'nin Detayları

Bakanlar Kurulu'nca 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun 13.09.2006 tarihinde kabul edilmiştir. Bu ko-

nuya istinaden Fatih Belediyesi'nce 18.04.2007 tarihinde yapılan ihaleyi Çalık Grubu bünyesinde olan GAP İnşaat kazanmıştır.

Bunun açıklaması şu oluyor ki: Birileri biz mülk sahiplerinden habersiz yenileme adı altında bir proje üretmişler. Tarlabaşı ve Sulukule örneğinde olduğu gibi bu semtlerde yaşayan bizlerin buralardan bir şekilde çıkarılmamız söz konusudur. Fatih Belediyesi yukarıdaki kanun maddesini kullanarak binlerce yıllık semtimizi yok ederek yerine modern ve turistik bir kent kurmak istiyor. Kurulacak bu modern kentte bizlerin yaşaması mümkün değildir. Sululuke örneğinde olduğu gibi tapu sahiplerinden 50-70 bin TL ücretle alınan tapuların karşılığında TOKİ tarafından 150 bin TL katkı payı ile milyonluk villalar planlanmıştır. Yüzyıllardır semtin çilesini çeken Sulukulelilere yükselen bu ranttan herhangi bir pay verilmediği gibi, burada yaşayan yüzlerce aile perişan edilmiş, alışık oldukları hayat tarzına uygun olmayan bazı tedbirler bu aileler tarafından kabul görmemiştir.

Fatih Belediyesi'nin daveti üzerine, katıldığımız toplantılarda bizlere ada bazında yenileme olacağını söylediler. Bunun açıklaması şu: Evlerimizi yıkacaklar yerlerine kendi çizdikleri projeyi uygulayıp bizlere de başka bir semte taşınmayı alternatif olarak gösterecekler. Önerilecek bu semt İstanbul'un mücavir alan dışında Taşoluk-Kayabaşı'ndan başka bir yer olmayacaktır. Ekonomik durumu uygun olanlar, projenin mali yükünü karşılayabilenler müstakil, tarihi evlerine karşılık modern bir hayatın tesis edileceği bu semtte ruhsal olarak yaşam mücadelesi verecektir. Çünkü tesis edilmek istenen semtte yaşayacak müstakbel sakinler ile mevcut samimi ilişkiyi hiçbir zaman kuramayacaklar. Kimsenin kimseyi tanımadığı, kültürümüze yabancı, komşuluğun doğal hayatını bilmeyen, yüksek gelir grubundan ve bizlere karşı saygılı olacağı şüpheli bir yeni semtli profili içinde mutlu olamayacak, bir şekilde doğup büyüdüğü bu semti terk etmeye mecbur bırakılacaklar.

Paramız da olsa nereye gideceğiz? Bu semt gibi sıcak komşuluk ilişkilerinin yaşandığı hiçbir yer kalmayacak; bu projelerin tamamı hayata geçirildiğinde çok daha yüksek, tarihi hiçbir özelliği olmayan beton binalar inşa edecekler. Bu uygulama için hükümet yasa

çıkarmış olabilir ama bu yasalar uluslararası imza koyduğumuz evrensel yasalara uygun değildir. Aşağıdaki projeleri gördüğünüzde şimdiki mahallemizin akıbetini görebilirsiniz. Bu bir anlamda burada yaşanan bir kültürün yok edilmesidir. Onlarca yıldır tarihi eser, anıt eser diye çivi çaktırmadıkları binalarımız yok edilecektir. Yöneticiler bu projeleri uygulamada ısrarcı olursa tapu sahiplerinin açacağı bütün davaları kaybedeceklerdir. Ülkemiz bu yüzden UNESCO tarafından kara listeye alınacaktır.

Önümüzdeki yıl İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti etkinliklerinin yapılacağı yıldır. Dünya kültürünü insanlarla birlikte yorumlayan Avrupa bu uygulamalara şahit olduğunda bu idarecilerimiz kendilerini nasıl savunacaktır bilemiyoruz.

Yenileme bir tarihi eseri aynı malzeme, aynı teknik ile yeniden aslına uygun inşa etmek anlamındadır. Kültürel anıt kabul edilip UNESCO'nun kurtarılma projesi semtimizde uygulanmıştır, şimdi bu kurtarılan binalarda bu proje kapsamında yok ediliyor. Bu nasıl bir mantıktır? Birlikte bunun hesabını sormamız gerekiyor. Ülkemiz bir hukuk devletidir, evrensel hukuka aykırı ve insanilikten uzak bir projenin halkımıza dayatılması kabul edilemez.

Bizler bu adaletsizliğin önünü kesmek, semtimizde yıkımın değil restorasyonun önünü açarak evlerimizi aslına uygun onarma haklarımız için mücadele edeceğiz. Bize katılmanız maddi ve manevi mağduriyetinize mâni olacaktır. Bizler yerel ve evrensel bütün haklarımızı korumak için kabul etmeyeceğimiz uygulamalar kar-

Şekil 54: Fatih Belediyesi ve Çalık Holding'in projelendirdiği haliyle yeni Fener-Balat-Ayvansaray ve halkı (Kaynak: http://www.febayder.com/content/yenileme-proje-taslaklari; erişim: Eylül, 2014).

şısında birlikteliğin verdiği gücü kullanarak hükümeti, belediyeyi yanlış yoldan çevireceğimize inanıyoruz.

Dikkat! Bu mücadelede saflarımızda bazı siyasi kimliği öne çıkmış, bize uzak görünen fikirleri barındıran arkadaşlarımız olabilir. Burada aynı zamanda psikolojik bir mücadele verilecektir. Derneğimizi karalamak için şunlar şeriatçı, şunlar sosyalist, komünist, şunlar şu partiden, şunlar bu partiden diyerek mücadelemize siyasi görünüm vermeye çalışanlar olacaktır.

Burada bizim ölçümüz şudur; ortada bir yangın var! Kim elinde bir kova su ile yardımımıza geliyorsa geri çevirmemiz mümkün değildir. Bu türden gayri insani projelerin uygulanmasına dünyada birçok siyasi, kültürel, sanatsal gruplar karşı mücadele vermektedirler. Olaya bu açıdan bakan kendi duyguları ile insani nedenlerden dolayı saflarımıza katılan ve katılacak olan herkese kapımız ve gönlümüz açıktır. Bizim davamız siyaset değil hak davasıdır, hakkımızı yedirmeyeceğiz. Salt parayla her kapıyı açıp her çözümü üreteceğini zannedenler bunun olmayacağını anlasın. Anayasamızda açıkça belirtilen haklarımızın elimizden alınmasına seyirci kalmayacağız. Proje uygulama aşaması hakkında bilgi almak için derneğimize gelebilirsiniz. Bizler dışarıdan gelmiş, rant peşinde koşan kişiler değil, burada doğmuş büyümüş ve halen burada yaşamaya çalışan sizlerin komşularıyız. Gelin tanışalım, dertlerimizi ve sevinçlerimizi paylaşalım.

Fener-Balat-Ayvansaray'ın Yenileme Alanı İlan Edilmesi Basında Yer Alıyor[3]

Evlerinin yenileme projesi kapsamında yıkılacağından, Tarlabaşı ve Sulukule'de yaşanan sürecin burada da tekrarlanmasından endişe duyan Balat sakinleri semtlerine sahip çıkmak için dernek kurdular. Fener, Balat, Ayvansaray'da yaşayan bazı mülk sahipleri, kendilerine Fatih Belediye Başkanlığı tarafından geçen ay gönderilen tebligatla evlerinin bulunduğu bölgenin 2006 yılında "Yenileme Alanı" ilan edildiğini ve bu kapsamda yıkılarak otel, kültür merkezi, kafe, restoranlara dönüştürüleceğini öğrendiler. Yenileme projesinin 2007 yılında Çalık Grubu'na ihale edildiğini öne süren

ve evlerini kaybetme riski ile karşı karşıya kalan semt sakinleri UNESCO'nun bölgede örnek proje olarak hibe kredi ile restore ettirdiği 13 evin bile proje kapsamında yıkılacak olmasına tepki gösteriyorlar. Evlerinin yenileme projesi kapsamında yıkılacağından, Tarlabaşı ve Sulukule'de yaşanan sürecin burada da tekrarlanmasından endişe duyan Balat sakinleri semtlerine sahip çıkmak için dernek kurdular.

Henüz resmi statü kazanmayan derneğin kurucularından tasarımcı İrfan Pulcu, Fener Rum Patrikhanesi'nden Ayvansaray'a kadar uzanan ön bölgedeki iki parselin, Vodina Caddesi'nin yenileme alanı ilan edildiğini anlatarak, "2006 yılında Bakanlar Kurulu'nun aldığı acil kamulaştırma kararı bizim bölgemizi de kapsıyormuş; Tarlabaşı'nda alınan karardan 20 gün sonra Fener-Balat-Ayvansaray bölgesi de yenileme alanı ilan edilmiş haberimiz yok," diye konuştu. Belediyenin bölgede restorasyon değil yenileme yapacağını anlatan Pulcu, proje kapsamına giren alanın yüzde 52'sinin konut olarak kalacağını yüzde 48'inin ise işlevinin değişeceğini söyledi. Pulcu, "Belediyeden bize ya evinizi ada bazında kendiniz yenileyeceksiniz ya da bize satacaksınız dediler. İnşaatlar başlamadan önce tapularımızı almak istiyorlar," diye konuştu.

Belediyenin projesini halka açıklamamasını eleştiren Pulcu, "Ön bölgede tramvay olacakmış. Deniz doldurularak yol yapılacakmış. Öğrenebildiklerimiz bunlar," dedi. Derneğin kurucu üyelerinden Çiğdem Şahin de, "Yapmak istedikleri dışarıdan binayı koruyup içeriden yıkarak blok alanlar yaratarak inşaat yapmak," diye konuştu.

Türkiye'deki Korumacı Mimarlara Çağrı: Fener-Balat ve Tarlabaşı Elden Gidiyor![4]

Değerli korumacı-mimar meslektaşlar,

Gözlerimizin önünde Fener-Balat-Ayvansaray ve Tarlabaşı ile ilgili tarihi yapıların akıl almaz yıkımını başlatacak kararlar alınıyor. Tarlabaşı ve Fener-Balat semt halkı dernekler kurarak bu yıkımın karşısında durmaya çabalıyor. Eğer bu çabalar karşılıksız

kalırsa; özgün niteliklerini, plan şemalarını ve cephe düzenlerini hâlâ koruyan 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başı ayakta kalabilmiş sivil mimarlık örnekleri bu semtlerde yok edilecek. Nasıl mı?

a) Tarihi yapıları parsel bazında tek yapı olarak ele almak yerine ada bazında değerlendirerek, birleştirerek özgün plan şemaları yok ediliyor.

b) Yenileme Alanları Koruma(ma) Kurulu tarafından onaylanan avan projelerde cephe düzenleri değiştiriliyor. Cepheler tiyatro dekoru haline getiriliyor.

c) Mevcut, ayakta duran tarihi yapıların altlarına otopark ve bodrum katları inşa ediliyor, dolayısıyla cephe dışındaki kısımlar yıkılarak yeniden yapılıyor. Adalar bile zemin altında birleştiriliyor, mevcut yolların (sokak) altı dahi otopark olarak kullanılıyor.

d) Tarihi binalardaki düşey sirkülasyon ve üst üste çalışan plan düzeni yok ediliyor, apartman düzenindeki yatay daire sistemi getiriliyor.

e) Proje ekipleri hazırladıkları avan projelerde bina içlerine giremiyorlar (ev sahipleri izin vermediği için) ve bu yapıların içlerinde var olan, kalemişi, ahşap tavan, demir elemanlar, özgün ahşap merdivenler vs. gibi halen yerinde duran ve tarihi niteliği olan yapı elemanlarını tespit edemiyor ve binanın yıkılarak yapılmasına, yandaki parsel ile birleştirilmesine karar veriyorlar. Bu durumda tarihi yapı elemanları baştan kaybedilmiş oluyor.

f) Tarihi yapı karakteri ile bağdaşmayan kat ilaveleri getiriliyor. Bazı adalarda 3-5 kat ilaveleri görülüyor. Tüm boşluklar doldurularak monoblok yapılar ortaya çıkarılıyor.

g) 5366 sayılı kanun kapsamına alınarak; yenileme alanı olarak ilan edilen alanlarda 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları ile bağdaşmayan bir biçimde ayakta duran tarihi yapıların yıkımına, tevhidine (ada bazında) karar veriliyor; zemin altı kullanım, konut altı otopark, ilave kat gibi tarihi dokuyu yok edici inşaata izin veriliyor. İki kanun ve yönetmelikleri birbiri ile tam zıt hükümler içeriyor.

Avrupa Birliği'nin 7 milyon avro hibesi ile, Avrupa Birliği ve Fatih Belediyesi tarafından ortaklaşa olarak 2003-2008 yılları arasında, 121 adet yapının yıkılmadan, özgün malzemesi ve plan düzeni ile, içindeki insanlar (ev sahibi-kiracı) yerlerinden edilme-

den restore edilmesi ile sonuçlanan, Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı kapsamında olan 30'dan fazla tarihi yapının ve Balat çarşısındaki dükkânların dahi yenileme projesi kapsamında yeniden değerlendirilerek, yıkılacak, yenilenecek binalar arasında yer alması, Fatih Belediyesi'nin bu evlerin sahipleri ile yaptığı sözleşmelere, Avrupa Birliği, Hazine ve Fatih Belediyesi arasında yapılan anlaşmalara tamamen aykırı bir durum oluşturmakla kalmayıp, 5366 sayılı kanunun asıl amacı olan; yıpranan tarihi yapıların dışında halihazırda restore edilmiş olan yapıların da proje kapsamına alınması; aslında amacın yıpranan tarihi yapıları ihya etmek olmadığını göstermektedir.

Bu semtlerde yaşayan insanlar yerlerinden edilecek. Nasıl mı?

a) Mülk sahiplerine üç seçenek sunuluyor, kendin yap (bizim projemize göre); biz yapalım (mülkün yarısını alalım); kamulaştıralım.

b) Mahalle ölçeğinde sosyolojik, kültürel, ekonomik durum yeterince incelenmeden; koruma amaçlı olmayan kararlar alınıyor. İstanbul geneli, Tarihi Yarımada gibi üst plan gerekleri hiçe sayılarak işlevlendirme yapılıyor; bu alanlar ile ilgili hazırlanmış hiçbir master plan, koruma amaçlı imar planı kabul edilmiyor veya yapılmıyor.

c) Kamulaştırma aba altındaki sopa olarak kullanılıyor. "Razı ol yoksa kamulaştırırız," deniliyor. Kamulaştırma hangi kaynak ile yapılacak? Kamu, yani bizler mi ödeyeceğiz? Mal kimin olacak?

d) Ev sahiplerine yeni projelendirme sonucu ortaya çıkacak yeni toplam alan üzerinden değil, mevcut bina kullanım alanı üzerinden pay verileceği söyleniyor. Bu insanlar çekirdek aile olarak (büyükanne-büyükbaba, ebeveyn, çocuk, gelin-damat ve torunlar) bu yapılarda aynı tencerede pişen yemek ile karınlarını doyuruyorlar; bu şekilde dayanışarak ayakta kalıyorlar. Bu aileler mekânsal olarak ayrıldıklarında, hangi gelir ile geçinebilecekler?

e) Mevcut semt halkı ve esnafı yok ediliyor. Mahalle dayanışması ortadan kaldırılıyor. Evinin altındaki dükkânını kiraya vererek geçinen ailenin elinden dükkânı alınıyor.

Ev sahiplerinin evleri ile ilgili kararlar alınıyor ancak ev sahiplerine haber verilmiyor, sürece katılmaları sağlanmıyor, şeffaflık ilkesi göz ardı ediliyor.

a) Fener-Balat ve Tarlabaşı yenileme alanlarında, proje, imar planı, uygulama yapacak ve tapudan pay alacak tüzel kişilerin hepsi aynı; kuvvetler ayrılığı ilkesi hiçe sayılmış. Aynı grup, hem alan bazında imar planı hükmünde olan planları yapıyor, hem avan projeyi yapıyor, hem uygulama projesini yapıyor, hem uygulama işini üstleniyor hem de tarihi binalar yıkılarak, birleştirilerek, altlarına ve üstlerine kat ilave edilerek ortaya çıkacak olan yeni durumdan tapu üzerinde pay alıyor. Bu halde kamu yararını gözetmekle yetkili, anayasa ve kanunlara bağlı belediye (idare) nasıl kamu yararını gözetebilir? Fener-Balat'ta avan projeler yenileme kurulunda onaylandı ama hâlâ tüm başvurulara ve yazışmalara rağmen ev sahiplerine projeler verilmiyor, gösterilmiyor.

b) Semt halkının gerçekten ne istediği ile ilgili hiçbir sosyal saha çalışması (anket) yapılmadan kararlar üretiliyor.

c) Ev sahipleri ile anlaşma sağlanamazsa, kamulaştırma bedelleri kimler tarafından ödenecek? Bedelleri kim belirleyecek? Hepimizin verdiği vergiler mi kullanılacak, vergiler kullanılacak ise, yeni mülkler kimin olacak? Bu işi üstüne alan grup mu bu bedelleri ödeyecek (kamulaştırma usulüne aykırı)? TOKİ mi devreye sokulacak (yeni ortaya çıkan konutlar sosyal konut olarak mı satılacak)? Mülkiyet hakkı gibi anayasa ile korunan bir hak ev sahiplerinin elinden nasıl alınabilecek?

d) İdare ve yüklenici arasında yapılan sözleşmeler (kat karşılığı inşaat sözleşmeleri) hangi yasal zemine oturuyor? Kimin malı için kiminle pazarlık edilip paylaşılıyor (başka deyişle kimin malı kime satılıyor)? Ev sahiplerinin haberi bile yokken, yüklenici ile idare paylaşım anlaşması yapıyor. İdare neden, hangi hakla bu işten pay alıyor? (Tarlabaşı'nda zemin altında yapılacak olan yeni katlar belediyeye devrediliyor.)

Meslektaşlar,

Bu plan 2006 yılından itibaren adım adım uygulanıyor; önce kanun (5366), sonra kamulaştırma (tüm adaların kamulaştırma kararları alınmış durumda), avan proje onayı. Şimdi buradayız, ev sahipleri ile anlaşma (veya kamulaştırma), uygulama proje onayları, inşaat (tarihi yapıların yıkımı da diyebiliriz), paylaşım. Henüz

geç değil ancak geri dönülmez eşik çok yakın. Eğer bizler şimdi bir şeyler yapmaya uğraşmazsak, iş işten geçmiş olacak.

Bu güzelim tarihi yapılar yıkılacak, yerlerine onların güzelliğine, tarihselliğine, doğallığına yakışmayan dekor cepheler ve yepyeni plan düzenleri getirilecek.

Bu semtlerdeki insanlar topluca yerlerinden edilecek, sosyal yapı, mahalleli yapısı, esnaf yapısı tamamen değişecek. Tarihi doku hem tek yapı ölçeğinde hem de mahalle ölçeğinde içindeki insanlarla birlikte ortadan kaldırılacak.

Lütfen bu sese kulak verin ve hemen şimdi küçük bir araştırma yaparak gerçeklerle yüzleşin. Bunu şimdi yapmazsak yarın çok geç olacak ve bundan sonra koruma adına yapacaklarımızın hiçbir anlamı kalmayacak çünkü bu model tüm Türkiye'ye yayılacak. Tarihi alanların hızla yok oluşu başlayacak.

Yüksek Mimar, Ali Emrah Ünlü, Fener-Balat AB Rehabilitasyon Projesi Koordinatörü

FEBAYDER, Fener-Balat-Ayvansaray adına halkın taleplerini Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir'e iletiyor[5]

Fatih ilçesi Fener-Balat-Ayvansaray Mülk Sahipleri ve Kiracılarının Haklarını Koruma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği olarak bugün Başkan Mustafa Demir'i makamında ziyaret ederek taleplerimizi ilettik...

İlk olmazsa olmazımız Fener-Balat-Ayvansaray halkının yerinde, kendi mahallesinde, aynı sosyo-kültürel yapı ve doku içinde yaşamaya devam etme arzusuydu. Başkan bu konuda halka dokunmayacaklarını, mümkün olduğunca herkesin aynı bulunduğu evde ve ortamda yaşamaya devam edeceğini söyledi. Aynı zamanda halkın sorunlarına duyarsız kalmayacaklarını, bu konuda birtakım iş ve beceri edindirmeye yönelik projeleri hayata geçirerek bölgedeki işsizlik ve yoksulluğa karşı çözümler üreteceklerini dile getirdi. Umuyoruz, bunlar sözde vaatler olarak kalmaz ve başkan Mustafa Demir, sözünün eri olduğunu kanıtlar bize.

Bu ziyaretimizin üzerinden aylar geçti ve bugün gerçekten yapılmak isteneni çok iyi biliyoruz artık. Amaç tarihi korumak, hal-

Şekil 55: FEBAYDER Fener-Balat-Ayvansaray adına halkın taleplerini Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir'e iletiyor, 3 Aralık 2009 (Kaynak: www.febayder.com/content/baskan-mustafa-demire-taleplerimizi-ilettik; erişim: Eylül 2014).

Şekil 56: FEBAYDER Fener-Balat-Ayvansaray adına halkın taleplerini Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir'e iletiyor, 3 Aralık 2009 (Kaynak: www.febayder.com/content/baskan-mustafa-demire-taleplerimizi-ilettik; erişim: Eylül 2014).

kıyla birlikte bölgedeki yaşam standardını yükseltmek falan değildi. Gerçek amaç, 5366 sayılı yasanın sağladığı olanaklarla daha önce inşaata ve imara yasaklı tarihi semtleri ve sit alanlarını imara açmak ve müteahhit firmalara ihale ederek buradan trilyonluk rantlar sağlamaktı. Halktan mümkün olduğunca evlerini ucuza almak, orada kalmalarının mümkün olmadığı teklifler sunarak halkı bölgeden uzaklaştırmak ve yıkılan tarihi binaların yerine yapılan post-modern lüks binaları talep etme gücü olan zengin müşterileri bölgeye getirmek, Fener-Balat-Ayvansaray'ı soylulaştırmaktı!..

İkinci önemli talebimiz bölgemizdeki küçük esnafın korunması ve ekmek teknelerinin ellerinden alınmaması konusundaydı. Bu konudaki talebimiz de ciddiyetle dinlendi, çünkü ziyarette bulunan yönetim kurulu üyelerimizin sekizinin altısı bizzat yöremizdeki küçük esnaftan oluşuyordu ve eğer bu konuda önerilerimiz

dikkate alınmazsa projeden en çok onlar mağdur olacaklardı. Başkana bu konunun önemini bizzat esnaf üyelerimizin derneğimizdeki ağırlığına da vurgu yaparak anlatmaya çalıştık; o da gereken ilgi ve itinayı gösterdi; bu konuyu da dikkate alacaklarını belirtti; umuyoruz bu taleplerimiz de gereken ciddiyetle ele alınır ve eğer bugüne kadar tedbir alınmadıysa bile bundan sonra gerekli önlemler alınır.

Maalesef bu konuda da büyük bir hayal kırıklığı yaşadık. Tarihi Balat çarşısının hemen bitişiğindeki ada boydan boya çelik konstrüksiyon geçirilmiş bir otele dönüştürülüyor, bu adada çoğu UNESCO ve AB tarafından restore edilmiş olan bütün binalar yıkılıyor, tarihi çarşının da bir kısmı otele ekleniyor, çarşı adeta otelin bir pasajı haline getiriliyor; avan projede bunu görünce inanmak istemedik!..

Bir başka önemli konu bizim yıkım anlamına gelen yenileme kavramına karşı olduğumuz, bu anlamda ada bazında onarım ya da bütünleşik yapı çerçeveleriyle sunulan müdahaleleri şiddetle reddettiğimiz, yenilemeden değil restorasyondan yana olduğumuz, bunun da bina bazında ve bizlere olanak sunularak bizim tarafımızdan yapılması şeklinde gerçekleşmesini istediğimizdi. Bu konuda başkan sorun olmadığını söyledi. Tescilli binalara dokunulmayacağını, orijinal durumlarının korunacağını, daha önce UNESCO tarafından onarım görmüş yapıların da yenileme kapsamı dışında bırakılacağını ekledi.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi avan proje başkanın bu sözlerini de boşa çıkarıyordu. Projede tarihi tescilli binalar yıkılıyor, dikey planda olan üç-dört tarihi binanın yıkımı ve birleştirilmesinden (tevhidinden) geniş, lüks, önden cephe giydirilmiş tarihi görüntü verilmiş post-modern blok binalar elde ediliyordu. Ayrıca UNESCO ve AB'nin restore ettirdiği 121 tarihi tescilli binanın 30'dan fazlası yeniden yıkım kapsamına alınıyordu. Gerçekten inanmak zordu!

Başkanın afaki bazı vaatlerini gerçekçi bulmadıysak da, avan projeyi görmeden ve üzerinde bilirkişi heyeti ile bir değerlendirme yapmadan sonuca varmak doğru değildi. Yakında her şey netleşecek, önümüzü daha iyi görebilecektik.

Artık önümüzü çok iyi görüyoruz. Bu proje ile Fener-Balat-Ayvansaray halkıyla birlikte yok edilmek, soylulaştırılmak isteniyor. Biz bu yıkım planlarına karşı duracağız, evlerimize, tarihimize sahip çıkacağız.

Başkana son olarak şunları söylemiştik; bu proje bizim haberimiz olmadan kabul edilmişti; haberimiz olmadan evlerimiz, yuvalarımız hakkında kamulaştırma kararı alınmış, ihale edilmiş, projelendirilip onaydan geçmişti...

Bu bizim barınma hakkımıza saldırıydı...

Bu bizim yaşama hakkımızın hiçe sayılmasıydı...

Bu bir insan hakları ihlaliydi ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne de aykırı bir durumdu.

Bunun iç hukuktaki düzenlemeleri yasal olsa da uygulanış biçimi meşru değildi, kabul edilemezdi...

Çünkü ulusal hukuktan daha üstün evrensel hukuk vardı ve yaratılan özel hukuk alanı yasal görünse de barınma hakkımızı ve yaşama hakkımızı ihlal ettiği için evrensel hukuka aykırıydı. Bu yüzden şu âna kadar içinde olmadığımız süreci kesinlikle protesto ediyor ve onaylamıyorduk. Ama eğer bundan sonraki süreçte örgütlü mücadelemiz ve direncimiz dikkate alınır, taleplerimiz ciddiye alınır ve her aşamada muhatap kabul edilerek uzlaşma temelinde ilerleme yoluna gidilirse biz de onlarla birlikte hareket eder ve Fener-Balat-Ayvansaray halkı için en iyi olan neyse onu gerçekleştirirdik. Peki bu olmazsa, yani belediyenin bugünkü olumlu tavrı sürmez, vaatler boş çıkar ve bildiklerini okurlarsa ne olurdu?.. Onu da belediyeden taleplerimiz olarak hazırladığımız metnimizin son paragrafından size aktarıyoruz:

> Biz Fener-Balat-Ayvansaray halkı olarak kendi rızamız ve haberimiz olmadan, devlet gücü ve olanakları kullanılarak tapulu mülklerimizin kamulaştırılmasını, özel bir sermaye grubuna ihale edilerek projelendirilmesini, yine devlet gücü kullanılarak tapulu evlerimizin iznimiz dışında yıkılmasını halka karşı işlenmiş bir insanlık suçu olarak kabul ediyor ve henüz yıkımlar gerçekleşmeden buradan suç duyurusunda bulunuyoruz.

FEBAYDER'in halk adına Fatih Belediyesi'ne ilettiği talep metni

3 Aralık 2009

Fatih ilçesi Fener-Balat-Ayvansaray Mülk Sahipleri ve Kiracılarının Haklarını Koruma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği olarak Parti İlçe Başkanlığı'nızdan ve de Fatih Belediye Meclis Üyelerinizden taleplerimiz aşağıdadır:

- Her şeyden önce biz mahallemizden gitmek istemiyoruz. Evlerimizde, aynı sokağımızda ve yerimizde, mahallemizin aynı kültürel doku ve yapısı içinde, komşuluk ilişkilerimizi ve geleneksel yaşam biçimimizi koruyarak yaşamaya devam etmek istiyoruz.

- Mahallemizden ekmek yiyen, kendi ekmek teknelerinden geçinip giden küçük esnaf ve işletme sahiplerinin, mahallemizde uygulamayı düşündüğünüz "yeniden dönüşüm projesi" kapsamında dönüşüm kurbanı olmamalarını, aynen bugün olduğu gibi varlıklarını sürdürebilmelerini, kısacası ekmek teknelerinden olmamalarını istiyoruz. Bunun için de onların asla rekabet etme şansının olmadığı ve bu anlamda "yok edilmelerinin fermanı olan" lüks oteller, alışveriş merkezleri ve restoranların mahallemizde oluşturulmasını kesinlikle istemiyoruz. Bunu sadece mahalle esnafımızı korumak için değil aynı zamanda da kendi mahalle yapımızı ve kültürümüzü korumak için de istiyoruz.

- Biz bir Etiler, Ulus, Bebek, Ortaköy olmak istemiyoruz; İstanbul'un her yerinde bu tür homojenleşmiş, birbirine benzeyen, betonlaşmış, ruhsuzlaşmış, bireyselleşmiş semtler zaten

var; bizim gibi kendine özgü tarihi ve mimarı dokusu olan, mahalle yapısı olan, sıcak ve geleneksel ilişkilerin hâlâ yaşayabildiği yerler artık neredeyse kalmadı. Bu yüzden biz asıl bizim gibi semtlerin yaşatılması, korunması gerektiğini düşünüyoruz; Bu konuda Parti İlçe Başkanlığı'nızın ve Fatih Belediye Meclis Üyelerinizin de desteğini bekliyoruz.

- Fener-Balat tarihi çarşısı bir benzeri daha olmayan geleneksel ve tarihi bir esnaf birliği ve çarşı örneği olması açısından, "ortak bir dünya mirası"dır ve mutlaka korunmalıdır. Tarihi, mimari, ticari özellikleri aynen sürdürülmeli, işlevsiz hale gelmiş bölümleri restore edilerek çarşıya kazandırılmalı ve çarşının bütünsel ruhu yeniden sağlanmalıdır. Gerekirse çarşının ruhuna özgü canlı bir ortam yaratılması için çarşıdaki esnaf ve ticaret desteklenmelidir.

- Türkiye Soroptimist Kulüpleri Federasyonu'nun bölgemizde şu anda Belediye ve İl Özel İdaresi tarafından restore edilen bir binada 25 iş kadınının girişimciliğinde uygulamayı düşündüğü projeyi ilk duyduğumuzda, bölgemizde iş ve istihdam yaratılacağını düşünerek sevinmemize rağmen bugün bu girişim bizi çok endişelendirmektedir. Çünkü projeyi ayrıntılı incelediğimizde ve bölgeyle ilgili Yeniden Dönüşüm Projesi'nde ağırlıklı olarak lüks otellere, turizm işletmelerine, alışveriş merkezlerine ağırlık verildiğini göz önünde bulundurduğumuzda, bunun bizim gençlerimize iş ve beceri kazandırmak ve istihdam yaratmaktan çok, bölgede yapılması düşünülen lüks otel ve restoranlar için altyapı oluşturma ve oralarda çalışacak aşçı ve garsonları yetiştirme amacına dönük bir proje olduğunu fark ettik. Bir anlamda bizim en çok korktuğumuz, mahalle yapımızı bozacak, bizi biz olmaktan çıkaracak o lüks otel ve alışveriş merkezlerinin, büyük turistik işletmelerin meşrulaştırılmasına başka bir biçimde onay vermemiz isteniyordu. Bunu yapamazdık, artık bu projeden heyecan da duyamazdık, duymuyoruz da.

- Bunun yerine bölgemiz ve mahallemizin zaten doğal bir turistik alan olması ve hiç tanıtımı yapılmasa bile tarihi ve kültürel özelliklerinden dolayı birçok yabancı turisti kendisine çekmesi

nedeniyle, şu anda halen mahallemizde mevcut örneklerinin bulunduğu, gençlerin meslek öğrenimini ve beceri kazanmasını destekleyen el sanatları ve turistik eşya yapımına dayalı küçük atölyelerin daha yaygınlaştırılması ve sayılarının çoğaltılması esas amaç olmalıdır. Sırf lüks otel ve restoranların ihtiyacını karşılamaya yönelik garsonluk ve aşçılık eğitiminde uzmanlaşmak yerine cam işleme, tahta oymacılığı, takı, süs eşyaları, resim, heykel ve el sanatları üzerinde beceri kazanmak üzere kurulan bu atölyelerde gençler sadece meslek ve beceri kazanmayacaklar aynı zamanda ürettikleri bu eşyalar atölyelerin satış kısmında değerlendirilerek gelir de kazanacaklardır. Ayrıca bu atölyelerde birlikte çalışmanın, sosyalleşmenin, dayanışmanın tadına varan gençler daha sağlıklı ve üretmenin mutluluğuna ermiş bireyler olarak topluma kazandırılmış olacaklardır.

- Evlerimizin onarılması, restore edilmesi konusuna gelince; bizler evlerimizin onarılmasını, restore edilmesini, mahallemizin güzelleştirilmesini, binalarımızın sağlamlaştırılmasını tabii ki istiyoruz ama bizim haberimiz olmadan evlerimiz, yuvalarımız hakkında kamulaştırma kararının alınmasını, ihale edilmesini, projelendirilip onaydan geçmesini hazmedemiyor, kabullenemiyoruz... Bu sürecin gerçekleşme biçimini, kullanılan yöntem ve usulleri doğru bulmuyoruz.

- Bu bizim barınma hakkımızın ihlalidir...

- Bu bizim yaşama hakkımıza saldırıdır...

- Bu bir insan hakları ihlalidir ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne de aykırı bir durumdur.

Bunun iç hukuktaki düzenlemeleri yasal olsa da uygulamaları değildir, kabul edilemez... Çünkü ulusal hukuktan daha üstün evrensel hukuk vardır ve yaratılan özel hukuk alanı yasal görünse de barınma hakkımızı ve yaşama hakkımızı ihlal ettiği için evrensel hukuka aykırıdır.

- Biz evlerimizin restorasyonunu bize imkân tanınması yoluyla kendimiz yapmak istiyoruz. Ve bunu evlerimizin şu anki tarihi ve mimari özelliklerini koruyarak yapmak istiyoruz. Bu yüzden yenileme ve yıkım anlamına gelen "bütünleşik yapı" ve

"ada bazında yenileme" kavramlarına karşı çıkıyoruz. Esas olarak mahallemizde çok katlı lüks binaların yapılmasına, mahalle dokumuzu bozacak diğer büyük semtler gibi bizi de homojenleştirecek, kimliksizleştirecek, bireysel yaşamaya zorlayacak türden bir yapılaşmaya gidilmesine tepki duyuyoruz ve buna destek vermiyoruz.

- İnşaatlar sırasında mahallemizden topyekûn taşınmayı kesinlikle istemiyoruz. Çünkü mahallemizde, yenileme alanı içinde dahi binaların yüzde 80'i küçük onarımlarla restore edilebilecek durumdadır. Bunun için bölgenin boşaltılmasına gerek yoktur.

- Bu arada belediyenizin deprem konusundaki tezlerini kötü niyetli ve yıkıma gerekçe hazırlama yaklaşımı olarak değerlendiriyoruz. Bölgemizdeki binaların iç içe geçmiş, yığma kâgir yapısı ve çok katlı olmaması zaten depreme dayanıklı özel bir mimari yaklaşımın sonucudur. Bu yapılara müdahale tam tersi deprem riskini artıracaktır. Şimdiye kadar bu binalar İstanbul'daki en büyük depremlerde bile yıkılmadıysa bu özel depreme göre uyarlanmış mimari özelliklerinden dolayıdır. Yine tam tersine buralarda yapılması düşünülen çok katlı, her kata büyük ağırlıkların yükleneceği bina şekli, zaten çok dar zemin üzerinde bulunan ve bu tür yapılaşma için uygun olmayan bölgemiz için asıl büyük riskler ve tahribat tehdidi taşımaktadır. Herhangi bir büyük depremde hem nüfus daha fazla olduğu için hem de binalar çok katlı olduğu için ölümler ve yıkım korkunç boyutta olacaktır. Çok gelişmiş deprem teknolojileriyle bile bölgenin özel yapısından dolayı bunu önlemek mümkün olmayacaktır.

Son olarak Fener-Balat-Ayvansaray halkı olarak size şunu hatırlatmak istiyoruz. Halka rağmen bu proje ile yapılmak istenen bölge halkının buradan gönderilmesi suretiyle bir nevi tehcir anlamı taşımaktadır. Halkın temsilcileri olan sizlerden bizlerin buradan sürülmemize izin vermemenizi, yukarıdaki taleplerimizi dikkate alarak, bu projeyi halka daha fazla zarar vermeden durdurmanızı talep ediyoruz.

Bilgilerinize arz ederiz...

FEBAYDER Genel Sekreteri ve Basın Sözcüsü Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Şahin'in *Sol Portal*'a Verdiği Röportaj[6]

"Bu Bir Soylulaştırma Projesidir"

Fener-Balat-Ayvansaray bölgesinde, mahallelerin sakinleri kentsel yağma projesi hayata uygulamaya geçirilmeye çalışılan projeye tepki göstererek örgütleniyor. Bölge halkının mücadelesinden doğan Fener-Balat-Ayvansaray Mülk Sahipleri ve Kiracılarının Haklarını Koruma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği'nin yönetim kurulu üyesi Çiğdem Şahin'le yağma projesini ve mücadelelerini konuştuk.

Sol: Kentsel dönüşüm projesinin sonuçları hakkında neler düşünüyorsunuz?

Çiğdem Şahin: Kentsel dönüşüm olgusunun dünyada yaygınlaşması ile kentsel alanların kapitalizm açısından bir mübadele değeri taşıması ve bir mal gibi alınıp satılabilen meta olarak algılanmasının yakından ilgisi var. Bu süreç aynı zamanda kapitalizmin bugünkü gelişim evresiyle son derece uyumlu. Küreselleşme süreciyle birlikte uluslararası sistemle entegre olup dışarıya açılan kentler uluslararası sermayeyle bütünleşerek hem bir rant unsuru hem de bu ranta zemin oluşturan rekabet sahaları haline geldi. Kentsel dönüşüm Avrupa'da, neoliberal politikaların etkisiyle önce İngiltere'de ortaya çıkmış, daha sonra bütün dünyada yaygın olarak uygulanmaya başlamıştır. Bu olgunun esasında, sermayenin daha

Şekil 57: FEBAYDER Genel Sekreteri ve Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin yenileme projelerinin önünde yaşananların bir soylulaştırma projesi olduğunu söylüyor, 12 Aralık 2009 (Kaynak: http://haber.sol.org.tr/cumartesi-sohbetleri/bu-bir-soylulastirma-projesidir-haberi-21471; erişim: Eylül, 2014).

önce toplumsal çıkar için kullanılan kamusal alanların, sit alanlarının ve tarihi bölgelerin ranta dönüştürülebileceğini fark etmesi ve bu yönde kentsel ranttan beslenmek için gerekli politikaların yürürlüğe girmesi yönündeki çabası yatıyor. Böylece kentin daha önce kamu yararına kullanılan alanları mübadele değerine dönüştürülerek ulusal ve uluslararası sermayenin kullanımına sunuluyor. Kentsel dönüşüm süreci ülkelerin demokratik yapısı ve gelişmişlik düzeyine göre her ülkede farklı şekillerde işliyor. Demokratik hakların gelişmiş olduğu ve sivil toplumun güçlü olduğu ülkelerde hem kentin eski sahipleri hem de rant için gelen sermaye karşılıklı memnun edilmeye çalışılırken, hukuk sisteminde zaafları olan, demokratik hak ve özgürlüklerin sözde kaldığı, uygulamada birçok aksaklıkların olduğu bizim gibi ülkelerde bu süreç, halkın yaşadıkları bölgeden tamamen sürülerek bölgeye daha varlıklı sınıfların yerleştirilmesi şeklinde tepeden düzenlemelerle zorunlu olarak gerçekleştirilen bir "soylulaştırma" olgusuyla birlikte çok acımasız işliyor.

Sol: Kentte yaşayan emekçilerin dışlanması açısından kentsel dönüşüm ne anlama geliyor sizce?

Çiğdem Şahin: Kentsel dönüşüm projelerinde esas amaç girişimciyi mutlu etmek. Taşı toprağı rantsal bir değere dönüştürülen kentten sermayenin mümkün olduğunca yüksek kazanım elde etmesini sağlamak. Bu arada kentte yaşayan halk ve çalışan kesimin kaderinin ne olacağı, yukarıda da bahsettiğim gibi biraz da o ülkenin gelişmişlik düzeyine ve demokratik hakların korunmasına yönelik yasaların ne kadar uygulanabilir olduğuna bağlı. Dayanışma, mücadele, örgütlenme bir yere kadar başarılı olmakla beraber esas olan ülkenin insan hakları, barınma hakkı, mülkiyet hakkı, kent hakkı gibi konularda anayasal güvenceler açısından hangi düzeyde olduğudur; bu hakların ne düzeyde yasal güvence altına alındığı ve korunduğudur. Gerçi günümüzde ulusal yasaların üstünde evrensel hukuk ile evrensel haklar vardır ve her dünya vatandaşı en temel insan hakları olan yaşama ve barınma hakkı konusunda ihlale uğradığında, İnsan Hakları Mahkemesi gibi uluslararası mahkemeler yoluyla hak arayabilmektedir belki ama bu yolla adaletin yerini

bulması hem gecikmeli olarak gerçekleşebilmekte hem de yıkılan evlerin, yok edilen yaşam alanlarının geri getirilebilmesi ne yazık ki mümkün olmamaktadır.

Bu arada kentsel dönüşüm olgusunda, ideolojik olarak emekçiler açısından üzerinde durulması gereken çok önemli bir boyut daha var. Varoşlarda, gecekondu bölgelerinde yaşayan emekçi kesim yıllarca az kira ödeyebildiği ve düşük fiyatla hizmet alabildikleri için, düşük ücretli, ucuz işgücü olma özelliğiyle sermayeye hizmet etmiştir. Fakat zamanla kentin kendisi, mekânsal olarak para eden, mübadele değeri olan bir metaya dönüşmüştür. Bu arada işsizliğin artması, varoşlardaki işgücüne eskisi kadar ihtiyaç duyulmaması, dünya düzeyinde yayılan krizle de birlikte emeğe verilen değeri azalttı. Artık işgücü anlamında kendilerine ihtiyaç duyulmayan bu insanlar zamanla yaşadıkları kent alanlarında işgalci olarak görülmeye başlamışlardır. Gecekondu bölgeleri boşaltıldığı takdirde, o araziler yüksek tutarlarda paraya çevrilebilecektir. Dolayısıyla bu konuda özel bir hukuk alanı yaratılarak –ki bu Türkiye'de 5366 sayılı yasa ile sağlandı– meşruluğu tartışılan yöntemler kullanılarak halkın evleri elinden alınmaya kendileri de yaşam alanlarından sürülmeye başlanmıştır.

Sol: Bu sürecin bir "soylulaştırma" operasyonu olduğunu söylediniz. Bunun somut göstergeleri sizce nelerdir?

Çiğdem Şahin: Bilindiği gibi İngilizcesi *gentrification* olan soylulaştırma kavramının Türkçe karşılığı seçkinleştirme, burjuvalaştırma, nezihleştirme, kibarlaştırma gibi ifadelerle açıklanıyor. Bu kavram kentsel dönüşüm süreci ile birlikte ele alındığı zaman, kentlerde fiziki ve coğrafi olarak gerçekleşen değişikliklerle birlikte, yani bakımsız binaların onarılması, iyileştirilmesi ve bütün olarak semtin değerinin artırılması sonucu oluşan koşullarda artık eski semt sakinlerinin bölgede yaşayamaz hale gelmesi ve gönülsüz olarak da olsa yaşam alanlarını yeni gelenlere terk etmek zorunda bırakılması sonucu ortaya çıkan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde soylulaştırma kavramı, yerinden edilme (*displacement*) kavramı ile birlikte ele alınıyor.

Tarihsel açıdan bakıldığında ise "soylulaştırma" olgusuyla ilk olarak 1950 ve 1960'lı yıllarda New York, Londra gibi büyük

dünya kentlerinde karşılaşılmaktadır. Türkiye'de, özellikle İstanbul'da bu olgu 1970'li yılların sonlarına doğru yaygınlaşmaya başlamıştır. O yıllardan bugüne süreç hızla devam etmekte ve özellikle düşük gelirli, emekçi kesimin yoğun olduğu semtlerde büyük mağduriyetlere, hak ihlallerine yol açıyor. İlk yıllarda Arnavutköy, Ortaköy ve Kuzguncuk; 1990'larda Beyoğlu'nda Cihangir, Galata, Asmalımescit; 2000'lerde Sulukule, Tarlabaşı, Tophane ve bugünlerde Haliç'te Fener-Balat-Ayvansaray ve saymayı unuttuğum daha birçok semt bu şekilde bir soylulaştırma süreciyle karşı karşıya.

Bu arada soylulaştırma iki şekilde ortaya çıkmaktadır: Birincisinde kendiliğinden zaman içinde oluşan bir süreç olarak; yani semtin fiziki durumu değiştikçe kiralar ve konutların pahalılaşması ve artık düşük gelirli kesimin buralarda barınamaz hale gelmesi sonucu halkın kendiliğinden yaşadıkları yeri terk etmesi sonucu doğal olarak gerçekleşmektedir. İkincisinde ise soylulaştırma sürecinin zorunlu olarak, bir dayatma sonucu tepeden düzenlemelerle devlet eliyle gerçekleştirilmesi söz konusudur. Örneğin Sulukule, Tarlabaşı ve Fener-Balat-Ayvansaray yenileme projeleri bu tür zorunlu ve dayatma yollu bir soylulaştırma sürecini içermektedir. Bunun somut ipuçlarını projenin mülk sahiplerine paylaşımda sundukları tekliflerde görebilmekteyiz. Mülk sahiplerine proje sonrasında bölgede kalabilmelerini sağlayacak bir değerde paylaşımdan kesinlikle kaçınılmakta; mümkün olduğunca evleri ucuza kapatarak ve yerine yapılacak lüks evleri de mümkün olduğunca pahalı satarak çok yüksek kârlar elde edilmek istenmektedir. Mülk sahibine 100 m^2'lik bir bina için 42 m^2 yer teklif edilmekte, bu 42 m^2'ye karşılık üretilen inşaat alanında karşılık gelen küçük daireler olmadığı için de ya karşılık olarak düşük değerde bir fiyat teklif edilmekte ya da TOKİ'de İstanbul dışında bir ev seçeneği sunulmaktadır. Bu arada olur ya 42 m^2'nin üstünü ödeyerek bölgede yaşamaya devam etmek isterlerse ev sahipleri, o zaman da inşaat sonrası hesaplanan astronomik bir değer üzerinden kredi yoluyla borçlandırılarak, bir bina vermişken borçlu olarak ancak bir kata sahibi olabilmektedirler. Sonuçta proje sonrası bölgede ne mülk sahiplerinin ne de kiracıların barınmaya devam etmesinin mümkün olmadığı görülmektedir.

Böylece bölgede gerek mülk sahipleri gerekse kiracıların tepeden inme bir müdahale ile yaşam alanlarından sürülmeleri ve yerlerine varlıklı, değeri yükselmiş binaların müşterisi olabilecek insanların yerleştirilmeleri şeklinde gerçekleşen bir soylulaştırma söz konusu.

Sol: Sizin de belirttiğiniz gibi 1970'lerin sonlarından itibaren Kuzguncuk, Arnavutköy ve Ortaköy; 1990'larda Cihangir, Asmalımescit, Galata; günümüzde ise Fener, Balat, Ayvansaray böyle bir süreç yaşamakta. Sizin de içerisinde olduğunuz Fener-Balat-Ayvansaray bölgesinde bu süreç nasıl başladı ve o günden bugüne ne gibi gelişmeler oldu?

Çiğdem Şahin: Bilindiği gibi bu kentsel dönüşüm projeleri kapsamında esas olarak İstanbul'un Tarihi Yarımadası yenileme alanı ilan edilerek bütün tarihi semtlerin yeniden yıkılıp yapılması tasarlanıyor; Sulukule, Tarlabaşı, Fener-Balat-Ayvansaray, Süleymaniye, Kapalıçarşı, Yedikule, Yenikapı aklınıza gelen ne kadar tarihi semt varsa; bütün İstanbul bir şantiye haline getirilmek isteniyor ve çok yakın zamanda bu yenileme projelerinin hayata geçirilmesiyle, ruhsuz, anısız, tarihi binasız, tarihi binaların yıkıntıları üzerinde eski birkaç binanın birleştirilmesi yoluyla yapılmış, daha geniş daha çok katlı, altı otoparklı, modern, içinde büyük alışveriş merkezleri ve beş yıldızlı otellerin bulunduğu, sadece cumbalı dekorlarla tarihi görüntünün verildiği ve bu dekorlar dışında hiçbir tarihi özelliğinin kalmadığı, karaktersiz, kimliksiz bir tarihsiz yarımadaya dönüştürülmek isteniyor İstanbul.

Bu genel tablo içinde özel olarak Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'ni ele alırsak Çalık Holding, 16 Mart 2007 tarihinde Tarlabaşı yenileme alanının ihalesini aldıktan hemen sonra 20 Nisan 2007 tarihinde de Fener-Balat- Ayvansaray sahil kesimi yenileme alanının ihalesini almıştır. Bu iki ihale arka arkaya çıkarılan iki kardeş projeye ait ihalelerdir. Plan ve içerik aynı: İlk aşamada, mümkün olduğunca ucuza oradaki binaların ve tapuların el değiştirilerek yeni sakinlerine pazarlanmak üzere bölge halkının oradan sürülmesi planlanmaktadır. Daha sonra genelde müstakil iki üç katlı ve tek daire üzerine oturan bu evlerin bu haliyle rantabl olmadığını düşünüldüğü için binaları ada bazında yıkarak ve birkaç

binanın birleştirilmesi yolu ile daha çok katlı, daha geniş ve daha konforlu daireler elde etmek üzere bütün adaları yeniden inşa etme yoluna gidilecektir. Böylece bölge, tarihi ve mimari dokusu büyük ölçüde değiştirilerek, daha yüksek gelir gruplarına hitap edecek şekilde, tarihi görüntü taşıyan ama gerçekte çok lüks, modernize edilmiş evlerin yer aldığı, müşteri profilinin tamamen değiştiği, büyük alışveriş merkezleri, butik oteller ve turistik işletmelerin yer aldığı bugünkü yapısından çok farklı şekilde yeni baştan inşa edilmiş olacaktır.

Bütün bu yetkilerin kaynağı nedir, diyeceksiniz; kent merkezinde bulunan bu tür alanlara dair çıkarılan 5366 sayılı kanun kapsamında Bakanlar Kurulu tarafından belediyelere özel yetkiler veriliyor. Tarlabaşı ve Fener-Balat-Ayvansaray bölgesi için de geçerli olan yenileme alanı ile ilgili kanun belediyelere vatandaş adına karar verip, bu tür bölgelere toptan proje yapma ve eğer vatandaşın yeterli maddi gücü yoksa buraya yatırımcı davet etme ve bu yatırımcı ile orada yaşayanları bir masaya oturtup anlaştırma yetkisi veriyor. Aynı kanun, anlaşamayanların yerlerini de hızlı şekilde kamulaştırıp, mallarını belediyenin almasına imkân tanıyor. Sulukule'de bu süreç hızla işledi, tapular el değiştirdi, yıkımlar yapıldı ama davalar ve tartışmalar hâlâ sürüyor. Tarlabaşı da belli bir süreçten geçti, en son direnen mülk sahiplerine kamulaştırma tebligatları ulaşmış durumda; bu yıldırıcı süreç sonunda yok pahasına evlerinden vazgeçenler vazgeçti, geriye kalanlar hâlâ direniyor ve dava yoluyla haklarını aramaya devam ediyorlar. Bizdeki duruma gelince, bizler henüz sürecin başındayız. Projelerimizin yenileme kurulundan geçtiğini biliyoruz o kadar. Yakında Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi, Fatih Belediye Meclisi'nde görüşülecek ve büyük bir ihtimalle de meclisten oy çoğunluğu ile geçerek onaylanmış olacak. Bu tabii bizim için her şeyin bittiği anlamına gelmiyor; projelerin hayata geçirilebilmesi esas olarak mülk sahiplerinin tamamıyla uzlaşılması durumunda mümkün olabilecektir. Fener-Balat-Ayvansaray halkı olarak bu koşullarda belediye ile uzlaşmamız mümkün değildir; bu yüzden taleplerimiz dikkate alınana ve adil bir paylaşım gerçekleşene kadar direneceğimiz or-

tadadır. Başka şansımız da yoktur; bu bir yaşam hakkı, barınma hakkı mücadelesidir. Bölgemizden gitmeyi kesinlikle düşünmüyoruz. Durum sürecin sürekli olarak uzayacağını göstermektedir. En son noktada, yıkımlar olduktan sonra bile hak arama süreçlerinin sürdürülebilir olduğu düşünülürse, bu, belediyelerle halk arasındaki mücadelelerin daha çok uzun yıllar devam edeceği anlamına gelmektedir. Burada acı olan şey, halkın oylarıyla seçilen ve halkın yanında olması gereken yerel yöneticilerin büyük yatırımcılarla ve halkı hiçe sayarak işbirliğine gitmeleridir.

Sol: Fatih Belediyesi'yle şimdiye kadar ne tür bir diyalog kuruldu? AKP'li olan belediyenin size yönelik tavrı nasıldı ve söylemleri nelerdi?

Çiğdem Şahin: Sorun tam da bu noktada kaynaklanıyor. Yani proje ile ilgili halkın bilgilendirilmesi ve katılımının sağlanması konusunda. 5366 sayılı yasa bu konuda belediyelere yetki verirken mülk sahipleri ve bölgede yaşayan halkla mutlaka uzlaşılması, projenin her aşamasında onların da katılımının sağlanmasını şart koyuyor aslında. Yurtdışında da bu projeler bu şekilde gerçekleşiyor. Yani önce projeler konusunda kamuoyunda uzun bir süre bilgilendirme yapılıyor; halk bu işin kendileri için de iyi olacağına ikna edilerek, projenin birlikte adım adım gerçekleşmesi sağlanıyor. Mülk sahipleri kendileri de projelerin oluşumundan uygulama aşamasına kadar her süreçten haberdar oluyor, fikirlerini söylüyorlar, hatta isterlerse kendi projelerini kendileri çizdirerek, belediye ile uyumlu olmak üzere binalarını kendileri yaptırabiliyorlar. Bizler ise evlerimizin yenileme alanı içine alındığını, ihaleye verildiğini, iki yıl sonra yani 2009 yılında belediye bizimle ön görüşme niteliğinde ada bazında toplantı yaptığında öğrenebildik ancak. Bakın dikkatinizi çekmek istiyorum; evlerimiz yenileme alanı içine alınmış, ihalesi verilmiş ve hatta projeleri bitmiş haldeyken bizimle görüşülmeye başlandı ve "böyle bir proje var sizler de bu projeye katılmak zorundasınız" dendi bize. Uzlaşamazsak, istemezsek ne olacak dediğimizde de evlerimize zorla, kamulaştırma yoluyla el konulacağı söylendi. Bu ceberut bir anlayış değil de nedir sizce? Bu arada başka bir ayrıntı daha

var; 5366 sayılı yasa mülk sahiplerine belediye ile birlikte hareket etme koşuluyla kendi binasını kendinin yaptırmasına izin veriyor; ama bunlar inşaatları ada bazında yıkım yaparak ve binaların karakterini tamamen değiştirerek yapacakları için sizin binanız diye bir şey kalmıyor ortada; bina veya parsel bazında müdahale şansı ortadan kalkıyor. Bu da projenin meşruiyetiyle ilgili çok önemli bir sorun ortaya çıkarıyor; hatta projenin iptaline yol açacak önemli bir sorun teşkil ediyor bu. Sonuçta proje mülk sahiplerine 5366 sayılı yasanın tanıdığı kendi evini kendileri yaptırma hakkının kullanılmasına izin vermeyerek yasanın kendisini çiğnemiş oluyor.

Sonuç olarak projenin yerel yönetimdeki sorumluları her şey bittikten sonra "biz yaptık siz de uygulamak zorundasınız" yaklaşımıyla muamele etmektedir bize. Bilgilendirme yasasının bize verdiği hakla defalarca avan projemizi almak istedik, vermediler; sır gibi sakladılar avan projeyi bizden ve hâlâ saklıyorlar. Düşünün evinizle, yaşam alanınızla ilgili kararlar veriliyor, evlerinizin geleceği söz konusu ve evinizin ne olacağını gösteren projeler sizden sır gibi saklanıyor. Oysa işin normali, bırakın projelerin halktan saklanmasını, proje çizim aşamasında da halkın bilgilendirilmesi ve hatta katılımının sağlanmasıdır. Üstelik projenin ihalesi, davet usulü ile restorasyon tecrübesi hiç olmayan bir firmaya verilmiştir. Oysa bu işin yarışma usulü ile ve bu konuda tecrübeli olan, daha tarafsız, adil paylaşım ve katılımcılık ilkesine uyacak firmalarla gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ortada o kadar anormallikler ve öylesine sancılı bir süreç vardır ki, bu kararların altında imzası olan yetkililerin bu süreçten başı ağrımadan, çok ciddi bedeller ödemeden kurtulması pek mümkün görünmemektedir, en azından uzun vadede.

Sol: Nasıl bir mücadele yürüteceksiniz ve ne düşünüyorsunuz, başarabilecek misiniz?

Çiğdem Şahin: Aslında bu sadece bizim mücadelemiz değildir; bu konuda mahalli mücadeleler sürerken bir yandan da bütün kentsel dönüşüm projelerinin mağdurları bir araya gelerek toplu bir mücadele sürdürmekteyiz. Bu hem birleşik bir kent hakkı mücade-

lesidir hem de tek tek yaşam alanlarımıza müdahaleler söz konusu olduğu için barınma hakkımızı ve evlerimizi koruma mücadelesidir. Mahallemizde halkla birlikte yürüteceğimiz direnç bu mücadeledeki başarı şansımızı belirleyecektir; ama İstanbul'un kurtuluşu açısından, İstanbul'un Tarihi Yarımadası'nda sürdürülen bu talanı durdurabilmek açısından ülke çapında bir kamuoyu oluşturmak ve bütün bu yetkileri merkezi ve yerel yönetimlere sağlayan 5366 sayılı yasanın mutlaka ve mutlaka iptalinin sağlamak çok önemlidir. Bu konuda aydınlarımıza, basına, en önemlisi şehir planlamacıları ve mimarlara büyük bir sorumluluk düşmektedir. Şimdilik basın nedense konuya ilgisiz davranmakta ve bilgilendirme yaparken de projeleri tasarlayanların argümanlarını kullanmaktadır. En azından basının önemli bir kısmı bu şekilde davranmaktadır. Düşünün bütün İstanbul'un tarihi ve mimari dokusu tamamen değiştiriliyor, bütün İstanbul şantiyeye dönüştürülmek isteniyor ama yer yerinden oynamıyor, basının gündemine bile girmiyor bu olay. Bunları nasıl açıklamak gerekir inanın bilmiyorum. Bu teslim olunmuşluk mudur, yoksa gerçekten insanlar ne olacağının farkında değil midir, bu konuda karar verebilmiş değilim. Ama sonuç ne olursa olsun halkın iradesine karşı gelişen, halka rağmen sürdürülen hiçbir müdahalenin başarıyla sonuçlanabileceğine inanmıyorum ben. Bu projeler binlerce insan hayatını içine alıyor; binlerce insanın yaşam alanına müdahale ediyor, onları yaşadıkları çevreden, evlerinden, barınaklarından koparıyor; üstelik ellerindeki binanın gerçek karşılığını vermeden; iki katlı, üç katlı bir bina veren insana bir katı bile borçlandırarak vermek haksızlık değil de nedir sizce. En kötüsü isteyene alıştığı bu yaşam alanı içerisinde yaşayabilme hakkı tanınmıyor. O yaşam alanı tamamen değiştirilerek oluşturulan yeni yapıda oraya uygun yeni bir halk biçimlendiriliyor; yani moda deyimle bölge soylulaştırılıyor. Daha önce orada yaşayanlara "siz nereye giderseniz gidin; isterseniz Halkalı çöplüğüne" dercesine TOKİ'nin altyapısı tam oluşmamış, şehrin tamamen dışında, gidenlerin yaşayamayarak geri döndüğü yerler gösteriliyor. Uzun vadede bu plan bozulacaktır; halkın mücadelesi baskın çıkacaktır; bu tarihte hep böyle olmuştur; bizim mücadelemiz açısından da böyle olacaktır.

Mücadelemiz evlerimiz yıkılsa bile devam edecektir. Aynen Sulukule halkının mücadelesinin hâlâ sürmekte olduğu gibi... İnsanlar eski yaşam alanlarına dönene ve haklarını tam alana kadar sürecektir bu mücadele. Onların yaşam alanlarımızı soylulaştırma adına kendi müşterilerine peşkeş çekmelerine izin vermeyeceğiz.

Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi Fatih Belediye Meclisi'nden Oylanarak Geçti[7]

Fatih Belediye Başkanı Dr. Mustafa Demir'in, üzerinde beş yıldır çalıştığını nihayet açıkladığı, ilçemizdeki yenileme projelerinden biri olan Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi Fatih Belediye Meclisi'nden 24 AKP'li üyenin tamamının evet oyunu alarak geçti. Yenileme projesine CHP ve Saadet ret oyu verdi. Proje tasarısı Belediye Meclisi'nde görüşüldüğü sıra salona alınmayan birçok vatandaş belediye önünde sessiz protesto eylemi yaptı.

Semt sakinlerine bugüne kadar resmi olarak, Anıtlar Kurulu'na sunulan avan projeler hakkında bilgi ve belge vermeyerek sır gibi saklayan proje sorumluları birçok defalar halkın ve derneklerin yazılı müracaatlarına oyalayıcı cevaplar vererek süreci mülk sahiplerinin aleyhine işleterek, hayata geçirmeye çalıştıkları projeler hakkında dava açılması imkânını ellerinden almış oldular.

Başkan Mustafa Demir ve diğer yetkililer ya umut verdiler ya da beyanatta bulunmaktan kaçındılar. Bugün görüyoruz ki gayri resmi olarak temin edilen avan projeler üzerine yaptığımız yorumların tamamı doğru çıktı. Bu projeye hukuki dayanak gösterilen 5366 sayılı yasanın belediyeye bütün imkânları verdiğini söyleyen Başkan Mustafa Demir, Anayasa ve kanunlarla belirlenmiş konut dokunulmazlığı, barınma hakkı, tapu hakları gibi birçok yazılı kanun hükümlerini yok sayan açıklamalar yaptı. Başkan Mustafa Demir, kiracıların hiçbir hakkının projede açıklanmayışını "kira sözleşmesi hükümleri doğrultusunda kendileri ile görüşeceğiz" diyerek, bu projede Sulukule'de olduğu gibi kiracılara TOKİ tarafından öncelikli ve uzun vadeli ev verilmesini düşünmediğini söylemiş oldu. Burada hukuka göre kiracılara yapılacak öncelikli tebliğ ile

Şekil 58: Fener-Balat Yenileme Projesi'nin 9 Aralık 2009 tarihinde Fatih Belediye Meclisi'nde görüşülmesi sırasında oturumun izlenmesi (Kaynak: http://www.fatihhaber.com/fatihhaber/projeonay10.htm; erişim: Eylül 2014).

kiracıların taşınması istenecek, en fazla taşınmaya yardım ve üç aylık tazminat gündeme gelebilir. Kiracıların başka bir şey beklemesinin hayal olduğunu gördük.

Projeye hayır oyu kullanan CHP'li grup adına söz alan Soner Özimer, gerekçesinde, "Bu proje ile tarihi bir semt yok ediliyor, bu şekilde tarihi dokuyu yıkarak yerine betonarme binalar yapmak tarihi korumak değildir; bir de burada sosyal bir hayat var, buradaki insanlar bu doku içinde mutlu yaşıyorlar, hallerinden şikâyetçi değiller. Bu semte iyilik yapmayı düşünüyorsanız 1984 yılından beri Koruma Kurulları tarafından çivi çaktırılmayan binaların, GAP İnşaat'a verdiğiniz yetkilerle imar müsaadelerini verin. Bu semt tarihi kimliğini koruyarak yenilenir," dedi.

CHP'den sonra söz alan Saadet Partili Meclis Üyesi Av. Tevfik Dağ, "Bu projenin hiçbir tarafı objektif değil; proje hakkında bilgi alamıyoruz, bize gösterilen sunumun kopyası bizlere verilmedi," dediği konuşmasında, bölge halkımızın razı edilmesi koşuluyla projeye karşı olmadığını, son ferdine kadar hak sahiplerinin razı edilmesi gerektiğini söyleyerek, olayın kültürel ve tarihsel boyutlarının önemine değinmedi. Bu düşüncenin doğru olmadığını düşünüyoruz. Şimdi GAP İnşaat burada hak sahiplerine istedikleri ücreti verip binaları dilediği gibi inşa ederse ne olacak? Bu kabul edilemez bir cinayettir. Bu iş için hazırlanacak proje müteahhit

Şekil 59: Fener-Balat Yenileme Projesi'nin 9 Aralık 2009 tarihinde Fatih Belediye Meclisi'nde görüşülmesi ve onaylanması (Kaynak: http://www.fatihhaber.com/fatihhaber/proje-onaylandi.htm; erişim: Eylül 2014).

firmanın da, mülk sahiplerinin de menfaatine göre değil, tarihin, kültürün korunması adına ve uluslararası normlara göre hazırlanarak uygulanmalıdır. Başkan Mustafa Demir'in garip bir şekilde her fırsatta övünerek anlattığı tarihi görünümlü dış cephe kaplaması ile tarih ve kültürü koruyoruz iddialarını, çok gülünç bir savunma olarak görüyoruz. Sayın Başkan Mustafa Demir'in bu savı politik nedenlerle kullandığını sanıyoruz, eğer inanarak söylüyorsa bu çok daha büyük bir faciadır. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir kültür adamı plastik köpükten devşirilmiş bir pencere pervazı, bir köşe cephe yapıştırması ile hiçbir binanın tarihe, kültüre hizmet ettiğini söylemez. Bu yalancı dekorlar tarihe ve kültüre biraz sığ bakışı yansıtıyor. Bunun kabul edilemez bir iddia olduğuna inanıyoruz. Başkanımızdan biraz daha ilmi, kültürel, sanatsal yaklaşım bekliyoruz.

Meclis toplantısına alınmayan Fener-Balat-Ayvansaray halkı, meclis oturumu bittikten sonra içeri alınarak Mustafa Demir tarafından soruları cevaplandırılmaya çalışıldı.

Proje mecliste onaylandıktan, meclis üyeleri salondan ayrıldıktan sonra semt halkını meclis salonuna alan Başkan Mustafa Demir, proje hakkında sorulan sorulara cevap vermeye çalıştı. Proje hakkında soruların mühim bir bölümüne cevap vermeme yoluna giden başkan verdiği cevaplarla bizlerin, kuşkularımızda haklı olduğumuzu tescillemiş oldu. Şöyle ki;

– *GAP İnşaat'ın buradaki rolü nedir?*

– Müteahhit.

– *Satmak istemediğimiz evlerimizi kendimiz onarabilir miyiz?*

– GAP İnşaat'ın yaptığı planlara göre inşaatınızı yapabilirsiniz.

– *Ada bazında projelendirilen yerdeki sağlam evlerimiz yıkılacak mı?*

– Evet.

– *Projedeki büyük binaların kurulum alanında kalan evlerimiz yenine bize nereden ev vereceksiniz?*

– Otel veya işyerinden hisse verebiliriz.

– *Koruma Kurulu onaylı binalarımız yıkılacak mı?*

– Hayır yıkılmayacak, sağlamlık durumu olumsuz olanlar yıkılarak yeniden yapılacak.

– *Bu binamı kendim inşa edebilecek miyim?*

– GAP İnşaat'ın projesine uygun olarak inşa edebileceksiniz.

Binalarını onarmak istemeyenlere hitaben; "Burası sıradan bir alan değil, tarihi bir kent, buradaki taşınmazlar üzerinde sizin kadar, kent hakkı vardır. Ben burada halkın haklarını, kent hakkı ile orantılı olarak düşünüyorum," diyerek, ilçede yeni imar uygulamaları başlattığını, cam mozaik, giydirme cepheye yasak getirdiğini beyan ederek, yeni uygulama ile yaşayanlar kadar buralarda geçmişte yaşayanların kültürüne de hizmet ettiğini söylediği konuşmasında, "Turizm ilçemizde böyle çöküntü alanlarının varlığı kabul edilemez. Mevcut kanunlar bizlere buraları düzenleme hakkı veriyor, 5366 sayılı yasayı okuyunca göreceksiniz," dedi.

Başkan Mustafa Demir'e, projenin ada bazında olması nedeniyle projede evinin yerinde otel, ticaret merkezi olanların kendi evlerini nasıl yapacakları sorulduğunda cevaben, "Mevcut otel veya ticaret merkezinden projeye göre mülkünüzün yüzde 42'si kadar yer sizlere verilebilir, kabul etmezseniz, bu oranda başka adada inşa edilen konutlardan daire verilebilir. Buna da yanaşmayanların evleri kamulaştırılarak istimlak edilir," dedi. "Kim adına kamulaştırılacak?" diye sorulan bir soruya, GAP İnşaat adına cevap veren Başkan Mustafa Demir, hukuken kabul edilemez bir gerçeği itiraf etmiş oldu. Bilindiği gibi kamulaştırma, ismi üzerine taşınmazın kamu adına kullanılması için yapılan istimlaklere verilen ad olmasına rağmen, burada bir vatandaşın mülkü devlet tarafından elinden rızası olmadan alınarak, başka bir vatandaşa –daha doğ-

Şekil 60: Fener-Balat Yenileme Projesi'nin 9 Aralık 2009 tarihinde Fatih Belediye Meclisi'nde onaylanması Belediye önünde protesto ediliyor (Kaynak: http://www.febayder.com/content/febayderden-basina-ve-kamuoyuna-duyuru; erişim: Eylül 2014).

rusu tüzel kişiliğe– veriliyor. İnanılacak gibi değil! Burada Başkan Mustafa Demir'e, "Bu işlemde kamusal fayda neresinde?" diye sorulduğunda, Başkan Mustafa Demir sadece, projenin tamamında kamusal fayda var, dedi.

Projenin sevindirici bir tarafı, aylardır, hatta yıllardır yazıp çizdiğimiz, "Binanızın Anıtlar Kurulu'na tescilini yaptırın" ikazlarına uyanların binalarına dokunulamayacak olması. Bu projeye onay vererek, zaten büyük bir risk alan Koruma Kurulu, kendileri tarafından tescili yapılan binaların proje kapsamı dışında olduğuna karar vermiş. Bu tescilli binalar güvenlik nedeniyle yıkılacak olsa dahi, aynı plan, aynı malzeme ile yenilenebilecek. Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'nde uygulanmak istenen yöntem İstanbul'da günümüze kadar hiç uygulanmadı. Bütün projelerde gecekondu bile olsa TOKİ ve KİPTAŞ tarafından uzun vadeli daire verilen hak sahiplerine bu projede böyle bir uygulama olmayacak. Daha evvelki projelerde muhatap belediye olurken, burada müteahhit firmaya devletin bütün imkânlarının bir kamu kuruluşu gibi kullandırıldığını görüyoruz. Bunun çok garip bir cesaret olduğuna inanıyoruz. Ülkemizin mülkiyet hakkını düzenleyen nice kanun ve anayasal hükümler varken, taraf olduğumuz uluslararası anlaşmalar varken, bir 5366 sayılı yasa ile böyle büyük ve bir o kadar sorunlu bir uygulamayı hayata geçirmeye çalışılması karşısında hayretler içindeyiz.

Kendileri ile görüştüğümüz mülk sahibi vatandaşlardan elimizdeki belgelere inanmayan, anlattıklarımızın siyasi propaganda olduğunu söyleyenler, Başkan Mustafa Demir'e güvendiklerini açıklayanlar gerçekten çoğunlukta. Günümüze kadar görülmemiş bir

uygulama olduğu için çaresiz vatandaşa biz de hak veriyoruz. Burada bir psikolojik travma olduğuna inanıyoruz. Nasıl ki kişiye bir felaket haberi verdiğinizde kişilerdeki ilk refleks "hayır, olamaz" diyerek inkâr olduğu gibi, bu durumdaki insanların da çaresizlikten bu tepkiyi verdiklerine inanıyoruz. Yarın işin ciddiyetini anlamaya mecbur kaldıklarında, vatandaşın nasıl bir tepki vereceğini tahmin etmek zor olmasa gerek.

Başkan Mustafa Demir ve GAP İnşaat'ın en güvendikleri husus ise mal sahiplerini mutlaka ikna edeceklerine inanıyor olmaları. Hatta anıt eser olarak yıkılması mümkün olmayan evleri de satın alarak bunların yerine de tarihi görünümlü modern plazalar yapacaklarını düşünüyorlar.

Günümüzde 150-300 bin lira değer biçilen binalara müteahhit firmanın iki hatta üç misli fiyat teklif edeceğini duyuyoruz. Bu tekliflere kimler karşı durabilecek bilemiyoruz, bildiğimiz şu ki; proje bu haliyle gerçekleşecek olursa Vodina Caddesi'nin sahil ile birleştirildiği, sahil kesimindeki yat limanları ve İstanbul Boğazı'ndan (Büyükdere'den Kâğıthane'ye) bugünlerde pompalanmaya başlanacak olan temiz su ile pırıl pırıl plajları olan, beş yıldızlı otelleri ve dev ticaret merkezleri ile "Harikalar Diyarı" bir semte dönüşecek olan Fener, Balat, Ayvasaray rezidanslarında bir dairenin fiyatının 1-2 milyon dolar civarında olacağını tahmin etmek hayal midir sizce?

Tarihi Bölgelerdeki Proje Uygulamaları Konusunda Almanya'dan Alternatif Bir Uygulama Örneği ve Fener-Balat-Ayvansaray Sürecinin Değerlendirilmesi[8]

Reiner Staubach, Tülin Kabis Staubach
Röportaj: Çiğdem Şahin

FEBAYDER Basın Sözcüsü ve İ.Ü. İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Şahin'in Almanya Dortmund'da kentsel dönüşüm projelerinin, belediyeleri ve halkı karşı karşıya getirmeden, halkın çıkarlarına göre gerçekleşmesinde aracılık yapan Planerladen Derneği Yönetim Kurulu üyesi ve aynı zamanda

BASTA'nın (*Büro für Architektur und Stadtentwicklung*) ve Mimarlık ve Şehir Geliştirme Bürosu'nun yöneticisi olan Tülin Kabis, Staubach ve yine BASTA'nın kurucularından ve hâlâ yönetim kurulunda yer alan eşi Prof. Dr. Reiner Staubach'la yaptığı söyleşi Türkiye'deki kentsel dönüşüm uygulamaları, özellikle de Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi ve buna alternatif olmak üzere Almanya'daki uygulamalar üzerinde yoğunlaşıyor.

Çiğdem Şahin: Öncelikle kendinizi tanıtır mısınız? Planerladen Almanya'da kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmasında nasıl bir işlev görüyor? Derneğinizin faaliyet alanları nelerdir?

Tülin Kabis Staubach: İstanbullu'yum. İstanbul'da Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde yüksek mimar olarak öğrenimimi tamamladıktan sonra 1984 yılında Dortmund Üniversitesi'nde doktoramı yapmak üzere Almanya'ya gittim. 1986 yılından beri Planerladen Derneği'nde yönetim kurulu üyesi olarak çalışmaktayım. Aynı zamanda derneğin bir uzantısı olan BASTA - *Büro für Architektur und Stadtentwicklung* adlı mimarlık ve şehir geliştirme bürosunu yönetmekteyim.

Prof. Dr. Reiner Staubach: Ostwestfalen-Lippe Üniversitesi'nde bölge ve şehir planlamacı olarak "Planlamaya Dayalı Sosyoloji, Planlama Teorisi ve Metotları" adlı kürsüm var. Planerladen Derneği ve BASTA'nın kurucularındanım. Halen de yönetim kurulu üyesiyim.

Planerladen 1982 yılında Dortmund Üniversitesi'nde okuyan bölge planlama bölümü öğrencileri tarafından kurulmuş bir dernek. Derneğin amacı kısaca kentsel dönüşüm projelerinin belediyeler tarafından tepeden inme değil, orada yasayan halkın katılımıyla ve onların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak planlanmasını ve gerçekleştirilmesini sağlamak ve bu konuda mahalle sakinlerini bilirkişi olarak desteklemek. Belediyeyle bölge sakinleri arasında, tabiri caizse, bir nevi menteşe görevi görmekteyiz. İlk iki-üç yıl belediyeyle gergin bir ilişki söz konusuyken 1986 yılından beri belediyeyle aramızda bu "menteşe fonksiyonu" ve planlamaların geliştirilmesi, yürütülmesi için çeşitli kontratlarımız oldu. BASTA ise bu anlayışla Kuzey Ren Westfalya eyaletinde

çeşitli şehirlerde belediyeler ya da bakanlık tarafından kentsel dönüşüm projeleriyle görevlendirildi. Bu çalışmalar halen de devam etmekte.

Şahin: Almanya'da herhangi bir semtle ilgili bir proje uygulamaya konulmak istendiğinde süreç nedir? Türkiye'de, özellikle de Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'nde bu sürece aykırı olan durumlar, ihlaller nelerdir?

T. ve R. Staubach: Önce yenileme projesinin gerçekleşeceği düşünülen alan kabaca ve oldukça kapsamlı olarak belirlenir ve ön araştırmalara başlanır. Bu araştırmalar kapsamında sosyal istatistiki verilerin yanı sıra mahallede yaşayan kiracıların, ev sahiplerinin, dükkân ve işyeri işletenlerin görüşleri alınır. Araştırmaların sonucuna göre bölge sınırlarını, amaçlanan yenileme projesinin özellikle sosyal katlanabilirliğini (kiraların kiracıların ödeme gücüne uygun olması) güvence altına almaktır. Federal Şehir Planlama Kanunu'nun özel Yenileme Yasası bölümü yenileme sürecinde bazı şartlarla orada yaşayanların haklarını korur.

Bu şartları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

- Halkın katılımını sağlamak;
- Eğer yenileme projesinin orada yaşayan ve çalışan halka olumsuz etkileri olabileceği sanısı söz konusuysa, belediyelerden önce bir "sosyal plan" yapılmasını talep etmek;
- Mahallelerde bilgilendirme bürolarının açılması;
- Tarihi eserlerin korunması;
- Mahallelerin mimari dokusunun korunması, zaman içinde bozulmuşsa, şehir planlama ve peyzaj projeleri kapsamında mümkün olduğunca düzeltilmesi, yeniden ortaya çıkarılması, yeni yapılacak binaların dokuya uygun planlanması,

Evlerin/apartmanların onarımında ev sahiplerine devlet mali yardımının yapılması; içinde oturan kiracıların ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması ve onlarla anlaşmaya varılması koşulunun aranması.

Değerlendirebildiğimiz kadarıyla Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'nde orada yaşayanların (ev, işyeri sahipleri, kiracılar) katılımı hiç sağlanmamış. Ev sahiplerinin fikri bile alınmadan, ha-

berleri olmadan yıkını planlarının yapılması, ada bazında mahallelerin dokusunu tamamen değiştirecek yeni binaların tasarlanması, yukarıda anlatılan yaklaşımın tam tersi. Gördüğümüz kadarıyla, yeni tasarlanan yüksek katlı blok halindeki apartman projeleri mahallenin dokusunu tamamen değiştirecek. Mimarlık ya da şehircilik açısından tarihi dokunun korunması gibi kaygıların hiç söz konusu olmadığı ortada. AB'nin finansal desteğiyle restore edilmiş evlerin dahi yıkımının söz konusu olması ise gerçekten inanılır gibi değil. Yenileme projesi sürecinin bu şekilde uygulanması Almanya'da geçerli olan Federal Şehir Planlama Kanunu'nun temelden ihlali anlamına gelirdi.

Şahin: Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'nin bölgenin tarihi ve mimari dokusuyla ilgili sakıncalı yönleri nelerdir?

T. ve R. Staubach: Gördüğümüz kadarıyla yeni planlar mahallenin ölçeğini tamamen değiştirecek. Mahallenin strüktürü hem konut hem işyeri açısından bu derece kökten değiştirilirse şu anda orada yaşayanların yaşamlarını sürdürme şansları kalmayacak. Bu da ister istemez akla planlanan yenileme projesinin, orada yasayanlara bugünkü standartlara uygun modern ve sağlıklı bir yaşam sağlama hedefinden daha ziyade, onları buradan sürerek dışarıdan yüksek gelirli tabakadan insanların buraya yerleştirilmesi hedefini güttüğü düşüncesini getiriyor. Ayrıca projeye mimarlık/şehircilik anlayışından ziyade müteahhit anlayışı hâkim görünüyor. Doğal konumu itibariyle İstanbul'un en güzel mekânlarından birinde bulunan, bugüne kadar ihmal edilmiş bu mahallelerin değeri şimdi keşfedilmiş. Belediyenin yenileme ve güzelleştirme girişimleri prensipte doğru atılımlar. Ama yegâne kaygı mümkün olduğunca fazla kâr elde edebilmek olursa, mimari açıdan bakılınca "yenileme, güzelleştirme"den ziyade "bozma, yok etme" tehlikesi ortaya çıkıyor. Üstelik "kâr edecekler"in burada yaşayanlar olmadığı aşikâr. Geçmiş yıllarda gene belediyenin yaptığı Haliç'i temizleme, kıyı şeridindeki fabrika ve depoları başka yere taşıyarak sahili yeşil alan olarak halka açma çok cesur ve doğru girişimlerdi kanımızca. Şimdi kıyı şeridini oteller, restoranlarla yeniden yapılaştırmak geri adım atmak olacak. Oysa kanımızca böyle bir yapılaştırma yerine,

birkaç restoran açılması, bu restoranların mahallede oturan restoran sahipleri tarafından işletilmesinin desteklenmesi yolu seçilecek olsa, bir yandan mahallenin değer kazanması gerçekleşirken, diğer yandan da orada yaşayanların bu artı değerden faydalanması sağlanabilir. Geri kalan yeşil alanların piknik, dinlenme, gezme alanları olarak halka açık kalması, spor alanlarının düzenlenecek çeşitli turnuvalarla gençler tarafından daha çok ve sık kullanımının sağlanması, örneğin İstanbul Kültür Vakfı'yla ya da başka kurumlarla oluşturulacak ortak girişimlerle açık hava konserleri düzenlenmesi, her yıl yapılacak sokak şenlikleri vs. gibi projelerle "kâr eden" kesimin burada yaşayan halk ve kamuoyu olması sağlanır diye düşünüyoruz.

Şahin: Belediyenin bölge halkını bilgilendirme ve projeye katılımını sağlama konusundaki tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Avrupa'da işler bu şekilde yürüseydi ne olurdu? Örneğin bölge halkından habersiz bir yasa ile evleri yenileme alanı kapsamı içine alınsa, kamulaştırılma tehdidiyle halkın evlerine el konulsa, evlerin yerleri ihale edilse, yeniden projeleri çizilse ve bütün bunlar bittikten sonra, "Biz yaptık, siz de uygulamak zorundasınız," denilse, halkın ilk yapacağı iş ne olurdu? Orada hangi hukuksal süreç işlerdi? Hak arama mekanizmaları neler olurdu?

T. ve R. Staubach: Almanya'da da aslında kamulaştırma mümkün. Fakat ancak kamu yararı ve özel çıkar dengesi korunarak yapılabilir bu. Örneğin ulaşım açısından önemli yol bağlantılarını sağlayabilmek için gerekli yol inşaatı planlarında belediye kamulaştırmaya gidebilir. Ama ev sahipleri mahkeme kanalıyla itiraz edebilirler ve planlamanın mutlaka ortaya konulduğu gibi olması gerektiğini ispat etmek belediyeler için çok zor olduğundan, yıllarca kamulaştırmayı engelleyebilirler. Dolayısıyla belediyeler planlamalarda detaylı bilgilendirme ve anlaşma yolunu tercih ederler. Fener-Balat-Ayvansaray'da ortaya konan tavır Almanya'daki demokrasi anlayışıyla kökten çelişmekte. Yenileştirme projelerinde yukarıda belirttiğimiz gibi zaten kanunlar orada yaşayanların haklarını korumakta. Dolayısıyla belediyeler kanunlara aykırı bir tavır ortaya koyarlarsa hemen halktan tepki gelecektir ve basın ile

kamuoyu da buna son derece destek verecektir. Böyle bir durum basına yansıdıktan sonra genelde çok kısa sürede uzlaşma sağlanır.

Şahin: Sizin belediyeler ve bölge halkı arasındaki işleviniz bildiğim kadarıyla kamu yararını öngörecek şekilde müdahale etmek ve projelerin her iki tarafı da mutlu edecek şekilde uygulanabilirliğini sağlamak? Bu konuda kamu yararı olarak savunduğunuz ilkeler neleri içeriyor? Kamu yararının gerçekleşmesi için iki tarafın da sorumluluğu oluyor mu?

T. ve R. Staubach: Kamu yararı olarak savunduğumuz en temel ilke yenileme projelerinin orada yaşayanların yaşam kalitesini yükseltmek için olması. Yani "orada yaşayan insanlara karşı değil onlar için olması." Bir başka önemli ilke tarafsız bilirkişiler tarafından modere edilen diyalogla taraflar arasında nesnel boyutta uzlaşmanın sağlanması. Mahallelerde yaşayan insanlar sonuçta tabii ki homojen bir grup oluşturmuyorlar. Farklı çıkarlar söz konusu olabiliyor. Uzlaşma ve kamu yararının gerçekleşmesi için bütün tarafların kuşkusuz sorumluluğu var. Örneğin, evi harap durumda olduğu halde bir ev sahibinin temelde onarıma karşı çıkması nasıl sorumsuz bir tutumsa, onarmaya hazır ev sahibinin elinden evini, arsasını almaya kalkışmak da kabul edilemez bir durum.

Şahin: 5366 sayılı yasaya göre ev sahiplerinin kendi evlerini kendilerinin onarma hakkı bulunuyor. "Ada bazında inşaat ve bütünleşik yapı" kavramıyla yaklaşılan Fener-Balat-Ayvansaray Projesi buna imkân tanıyor mu? Tanımıyorsa bu projelerin iptali için bir gerekçe oluşturmaz mı?

T. ve R. Staubach: Burada bir çelişki olduğu şüphesiz. Projelerin iptali sorusunu hukukçularla görüşmekte mutlaka yarar var.

Şahin: Fener-Balat-Ayvansaray'da daha önce AB'nin sağladığı fonlarla UNESCO da bir rehabilitasyon projesi yürütmüştü. UNESCO'nun yürüttüğü proje ve yöntemlerle şu an belediyenin yürüttüğü proje ve yöntem arasındaki temel farklılıklar nelerdir? Bu yöntem sonradan ne gibi sakıncalar yaratabilir?

T. ve R. Staubach: Edindiğimiz bilgilere göre, UNESCO yukarıda Almanya için sıraladığım felsefe ve ilkeler çerçevesinde hareket etmiş. Yani tarihi değerlerin, mahalle dokusunun korunması, burada yaşayanların haklarının gözetilmesi, detaylı bilgilendirme

vs. gibi. Belediye ise şu âna kadar tam tersi bir politika uyguluyor gibi görünüyor. Bu yöntem hem burada yaşayan insanların mağdur olmasına, yıllardır yaşadıkları mahallelerinden sürülmelerine, komşuluk ilişkilerinin bozulmasına, ekonomik açıdan zarar görmelerine kısaca sosyal açıdan büyük bir haksızlığa yol açacaktır; hem de mimarlık ve şehircilik açısından İstanbul'un son derece korunmaya değer, özel bir dokuya ve karaktere sahip üç güzel tarihi mahallesinin yok olmasına. İtalya, İspanya, Yunanistan gibi diğer Akdeniz ülkelerinde gezip hayran olduğumuz, gözbebekleri gibi korudukları, şehircilik açısından doyulmaz güzelliklerin benzerlerinin İstanbul'da hâlâ değerinin bilinmemesi çok üzücü. 2010 Avrupa Kültür Başkenti olarak da ayrıca utandırıcı.

Şahin: Belediye'nin birtakım tescilli binaları ve UNESCO tarafından onarılmış 38 binayı tekrar yenileme alanı kapsamına alması konusunda ne düşünüyorsunuz? Böyle bir şey mümkün müdür? AB bu durumda sizce taraf değil midir? AB'nin harekete geçirilmesi için bu konuda bir sivil toplum kuruluşu olarak bir şey yapmayı düşünüyor musunuz?

T. ve R. Staubach: UNESCO tarafından onarılmış binaların yenileme alanı kapsamına alınması çok şaşırtıcı bir durum. Bizce projenin birinci kıstasını UNESCO'nun korunmaya değer olarak tespit ettiği bütün binaların korumaya yönelik onarımı ya da yenilenmesi, oluşturmalı. Bundan yola çıkarak, eğer kullanım açısından gerekiyorsa –çok küçük arsaların yol açabileceği bugünkü standartlara uygun ev planlamada zorluklar gibi– ada bazında diğer evlerin geleceği ile ilgili toplantılar düzenleyerek, örneğin "ev sahipleri ortaklıkları" kurulmasına önayak olarak, arsaların birleştirilmesinde birlikte çözüm aramaya gidilebilir. Derneğiniz bu konuda önemli bir rol üstlenebilir. Halk inisiyatifini ve mahallede böyle derneklerin bulunmasını aslında belediye bir şans olarak görmelidir. Böylece diyalog kurma girişimleri çok daha kolay hayata geçirilebilir. Ama tabii önce diyaloga niyetli olmak gerekiyor. AB'nin parasal desteğiyle onarım görmüş evlerin yıkımı söz konusuysa AB bilgilendirilmelidir elbette. Biz derneğinizi desteklemek için elimizden ne geliyorsa yapmaya hazırız.

Şahin: Teşekkürler.

FEBAYDER'in Ses Getiren "Evime Dokunma" Eylemi[9]

17 Şubat 2010 Çarşamba günü tekrar basın açıklaması düzenleyen FEBAYDER üyeleri evlerinin camlarına "evimize dokunma" ve "işyerime dokunma" yazıları asarak, yerel ve ulusal medyanın aracılığı ile devlet büyüklerimizin, hukuk adamlarımızın yardımını istekleri beyanlarda bulundular.

Restorasyon Diye Yıkım Yapılacak!

Fatih Belediyesi, Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi adı altında, bazı evlerin yıkılmasını planlıyor. Fatih Belediyesi'nin ihaleye çıkıp proje onaylandıktan sonra açıkladığı Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi çerçevesinde, AB fonlarıyla restore edilen bazı tarihi binalar da yıkılacak. Projenin iptali için dava açmaya hazırlanan Balatlılar "evlerimize dokunma" kampanyası başlattı.

Fatih Belediyesi'nin 2007'de GAP İnşaat şirketine ihale ettiği ve geçen ay İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından da onaylanan Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi çerçevesinde İstanbul'un 8.500 yıllık en eski yerleşim alanlarından olan Fener-Balat ve Ayvansaray'da aralarında 200 yıllık tarihi evlerin de bulunduğu 900'den fazla bina yıkılacak. Fatih Belediye Meclisi'nin ardından geçen Ocak ayında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nde de kabul edilen avan projeye göre, UNESCO tarafından "tarih mira-

Şekil 61: Fener-Balat-Ayvansaray halkı "Evime Dokunma" eyleminde, 17 Şubat 2010 (Kaynak: www.febayder.com/content/fener-balat-ayvansaraydan-ortak-ses; erişim: Eylül 2014).

Şekil 62: Fener-Balat-Ayvansaray halkı "Evime Dokunma" eyleminde, 17 Şubat 2010 Kaynak: www.febayder.com/content/fener-balat-ayvansaraydan-ortak-ses; erişim: Eylül 2014).

sı" olarak kabul edilen ve Fatih Belediyesi'nin 2003-2008 yılları arasında AB fonuyla restore ettiği bazı tarihi tescilli binalar da yıkılacak binalar arasında yer alıyor.

Yüzde 58 Şirkete Bırakılacak

Tarlabaşı'nda olduğu gibi burada da ihale şartnamesine göre semt sakinlerinin evlerinin yüzde 58'i GAP İnşaat'ın, yüzde 42'si ise mülk sahibinin kabul edildiği projeye karşı çıkan Balatlılar, bu ay içinde projenin iptali için dava açmayı planlıyor. Bölgede "Evlerimize Dokunma" kampanyası başlatan Fener-Balat-Ayvansaray Derneği (FEBAYDER) Başkanı Hasan Acar, "Tapusu bize ait evlerimiz bizim haberimiz bile olmadan yenileme alanı kapsamına alındı. Bu bizim barınma ve mülkiyet haklarımızın ihlalidir. Tarlabaşı ve Sulukule örneğinde olduğu gibi bu semtlerde yaşayan bizlerin de buralardan bir şekilde çıkarılmamız söz konusu olacak. Bu, tıpkı Sulukule'deki gibi bir soylulaştırma operasyonudur,"

Şekil 63: Fener-Balat-Ayvansaray halkı "Evime Dokunma" eyleminde, 17 Şubat 2010 (Kaynak: www.febayder.com/content/fener-balat-ayvansaraydan-ortak-ses; erişim: Eylül 2014).

dedi. Acar, "Belediye tarihi binalarda 'ön cepheyi koruyacağız,' diyor ancak planda binanın altında otopark gözüküyor. Ön cepheyi koruyarak otopark yapması mümkün değil," dedi. Türkiye'nin en büyük yenileme alanı projesi kapsamında, toplam 59 ada 907 parselin tevhit (birleştirme) yapılarak yenilenmesi, 644 konut ile aralarında otellerin de bulunduğu 230 işyeri yapılması planlanıyor. Bakanlar Kurulu'nca 2006'da kabul edilen 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'a dayanarak yapılan yenileme projesinde, yüzlerce binanın yıkılması ve parsel bazında değil, ada bazında tevhit yapılarak yenilenmesi öngörülüyor.

644 Konut ile 230 İşyeri

UNESCO tarafından tarih mirası kabul edilen ve Fatih Belediyesi'nin Avrupa Birliği fonuyla 2003-2008 yılları arasında restore ettiği Balat evlerinin restorasyonunda çalışan restorasyon uzmanı yüksek mimar Ali Emrah Ünlü, Fener-Balat'ta toplam 121 binanın restorasyonunun yapıldığına dikkat çekerek, "Bu binalardan 38'inin çatısı ve cephesi restore edilip boyanarak yaşanabilir hale getirilmişti. Şimdi bu yapıların çoğunun yıkılıp yeniden yapılarak yenilenmesi öngörülüyor. O zaman doğru bir iş yapılmıştı, şimdi yapılanlar yıkılıyor," dedi. Projede hiçbir şekilde şeffaflık unsurunun gözetilmediğini savunan Ünlü, "Ne yazık ki belediye proje ihale edilip onaylandıktan sonra projeyi insanlara açıkladı," diye konuştu.

Tarihi Yapılar Ön Cepheleri Dışında Yıkılacak

Yüksek mimar Ali Emrah Ünlü, avan projede şunların yer aldığını söylüyor:

Ayakta duran rahatlıkla, yıkılmadan da onarılacak durumda olan tarihi yapılar cepheleri dışında içleri boşaltılmak suretiyle yıkılıyor.

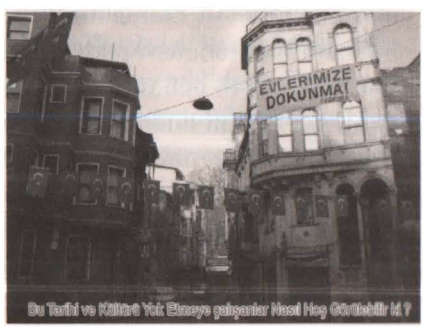
Özgün plan şemaları ortadan kaldırılıyor.

Şekil 64: Fener-Balat-Ayvansaray halkı "Evime Dokunma" eyleminde, 17 Şubat 2010 (Kaynak: www.febayder.com/content/ fener-balat-ayvansaraydan-ortak-ses; erişim: Eylül 2014).

Şekil 65: Fener-Balat-Ayvansaray "Evime Dokunma" eylemi, 17 Şubat 2010 (Kaynak: www.febayder.com/content/ fener-balat-ayvansaraydan-ortak-ses; erişim: Eylül 2014).

Şekil 66: Fener-Balat-Ayvansaray "Evime Dokunma" eylemi, 17 Şubat 2010 (Kaynak: : www.febayder.com/content/ fener-balat-ayvansaraydan-ortak-ses; erişim: Eylül 2014).

Plan-cephe ilişkisi koparılıyor. Cepheler ve iç mekân birbirinden apayrı hale getiriliyor.

Parseller tarihi yapı düzeni gözetilmeksizin birleştiriliyor.

Düşey işleyen plan düzeni, yatay hale getiriliyor. Cephesi ile bir bütün olan tarihi yapı karakteri yok ediliyor.

FEBAYDER Yöneticileri, Üyeleri ve Avukatları Can Atalay'ın Hukuki Süreçle İlgili Yaptıkları Olağan Aylık Toplantıda Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin'in Yaptığı Bilgilendirme Konuşması[10]

Değerli Fener-Balat-Ayvansaray halkı nihayet davamızı açtık. Bundan böyle hukuk yoluyla da sürdüreceğiz mücadelemizi. Bu proje gerçekleşirse neleri kaybedeceğimizi bir kez daha düşünmeliyiz hep beraber. Her şeyden önce milli servetimiz, UNESCO'nun Dünya Kültür Mirasları listesine aldığı bir dünya mirasını kaybedeceğiz bu projeyle. Evlerimizi, binalarımızı kaybedeceğiz. Evlerimizle birlikte mahallemizi, komşularımızı kaybedeceğiz. Birçoğumuz bu projeden sonra bir bina sahibi iken bir daire sahibi bile olamayacak. Bir daire sahibi olabilse bile bunu ya borçlanarak ya da eskisinden daha kötü bir muhitte, İstanbul dışında mahrumiyet bölgesi olan sosyal altyapısız bir eve sahip olarak yapabilecek. Kiracıların hakkı olmayacak. Sözler verilse dahi önceki örneklerde, Sulukule, Türk Mahallesi örneklerinde olduğu gibi bu sözler yerine getirilmeyecek. Yıllarca birlikte yaşadığımız; acı günde, tatlı günde birlikte olduğumuz, sırt sırta dayadığımız, gülümsemeye, selamlaşmaya, hal hatır sormaya alıştığımız; eşimiz, dostumuz, kapı komşularımız, esnafımız, bakkalımız, tavukçumuz, balıkçımız bu projeyle buradan gidecek.

Büyük alışveriş merkezleri, marketler, restoranlar, lüks mağazalar kaplayacak her yeri. Küçük esnaf yok olacak. Binalarımızın altında geliriyle geçindiğimiz dükkânlarımız evlerimizle birlikte yıkılacak, geçim kaynağımız elimizden alınacak. Göçmen kuşlar gibi sürüleceğiz buralardan. Yaşayamayacağımız, alışamayacağımız, mutlu olamayacağımız yerlere savrulacağız. Gezi Pastanesi, Pelit Pastanesi gibi lüks pastaneler açılınca, poğaçalarının, böreklerinin, galetalarının, baklavalarının tiryakisi olduğumuz Evin Pastanesi,

Şekil 67: Avukat Can Atalay yenileme projesine karşı açılan dava hakkında bilgi veriyor, 12 Mart 2010 (Kaynak: www.febayder.com/content/fener-balat-ayvansaray-projesine-dava-actik; erişim: Eylül 2014).

Tarihi Taş Fırın ve Mehmet amca kalmayacak artık Vodina Caddesi'nde, köşe başında. Tanıdık tek bir yüz bile kalmayacak her karışını bildiğimiz bu sokaklarda. Gözü aydın olacak yıllar öncesinden buralara yatırım yapan büyük sermaye sahiplerinin, işadamlarının. Gözü aydın olacak her şeyin lüksünü, pahalısını, markalısını tüketmeye alışkın "nezih" müşterilerin. Gözü aydın olacak mahallemize daha dün gelip bugün sahip çıkan soroptimist iş kadınlarının. Kazanamazsak eğer biz bu mücadeleyi, yarın gitmek zorunda kalırsak buralardan gözümüz aydın olmayacak bizlerin.

Fener-Balat'ın paydos ziliyle yollara dökülen güler yüzlü, neşeli çocuklarının gözü aydın olmayacak sesleri kesilip ayak izleri silindiğinde mahallelerinden. Jeffy Bey, İlya Bey, Berta Hanım, Korin Hanım, Fener-Balat-Ayvansaray'a geldiğinizde, eski anılarınızı, büyükannelerinizin, büyükbabalarınızın yaşam izlerini arayıp bulamadığınızda gözünüz aydın olmayacak sizlerin de. Eski halinden eski ruhundan, tarihinden eser kalmadığında bu semtin. Bir tiyatro dekoruna dönüştürülecek o güzelim tarihi cumbalı evler için de yarın her şey daha güzel olacak demek isterdim size Fener-Balat-Ayvansaray halkı ama olmayacak eğer biz mahallemizden vazgeçersek. Evlerimizden vazgeçersek. Fener-Balat-Ayvansaray yıkılacak. Vazgeçmediğimiz için FEBAYDER'i kurduk biz. Vazgeçmediğimiz için el ele verdik, örgütlendik. Vazgeçmediğimiz için dava açtık. Güldürmek istemiyoruz halimize kimseleri. Sevindirmek istemiyoruz arkamızdan gitmemizi bekleyenleri. Tarihimizi, evlerimizi, mahallemizi terk etmiyoruz. Kararlıyız, bir yere gitmiyoruz. Davamız hepimize hayırlı olsun.

Fener-Balat-Ayvansaray Halkı Evlerini Vermek İstemediklerine Dair Toplu Dilekçe Eylemi Yapıyor[11]

Fener-Balat-Ayvansaray Halkı Toplu Dilekçe Verdi

Fatih Belediyesi'nin uygulamaya çalıştığı kentsel dönüşüm projesine karşı direnen Fener-Balat-Ayvansaray halkı, düzenlenen projenin iptal edilerek mülkleri yenileme durumunun mülk sahipleri tarafından gerçekleştirilmesi için belediyeye toplu dilekçe verdiler.

Fatih Belediyesi'nin emniyet ekipleriyle yoğun güvenlik önlemi aldığı gözlenirken, toplu dilekçeleri vermeden önce bir araya gelen bölge halkı adına basın açıklaması yapan FEBAYDER Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin, "Bizlerin de olduğu yeni bir projenin oluşturulmasını ve bu proje kapsamında tarihi binaların yapısını bozmamak koşuluyla kendi binamızı kendimiz yaptırmak istiyoruz," diye konuştu. İmara açık olmayan tarihi alanların belediyelere devredildiği yeni imar yasasından yetki alan Fatih Belediyesi'nin bölgeyi müteahhit firmaya adeta devrettiğini, ancak evlerini asla terk etmeyeceklerini ifade eden Şahin, "Fener-Balat-Ayvansaray ihalesini kolayca elde etmeyi başaran firma bir şeyi hesaba katmamıştır: Fener-Balat-Ayvansaray halkını... Nasıl orman arazisini imara açmak için önce ormandaki ağaçların hepsinin birden temizlenmesi gerekiyorsa, Fener-Balat-Ayvansaray projesini hayata geçirmek için önce halkının oradan temizlemesi gerekmektedir," diye konuştu.

Evlerini bu projenin yöneticilerine hiçbir şekilde emanet etmeyeceklerini, buna karşılık kendi mülklerini kendileri yenileme hakkını kullanacaklarını ve gerekli izni almak için de dilekçe vermeye geldiklerini belirten Şahin, açıklamasında şunları kaydetti: "5366 sayılı yasanın 3. maddesi mülk sahiplerinin kendi binalarını kendilerinin yaptırabileceğini söylüyor, ama bu projeler bu hakkın kullanımına izin vermeyerek binaların ada bazında toplu olarak yıkımını öngörüyor. Biz, projenin bu şekilde uygulanmasını istemiyoruz. Yasanın işletilmesini, bizlerin de katılımının sağlandığı yeni bir projenin oluşturulmasını ve bu proje kapsamında kendi

Şekil 68: FEBAYDER Genel Sekreteri ve Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin toplu dilekçe eyleminde basın bildirisini okuyor, 18 Mart 2010 (Kaynak: www.haber.sol.org.tr/kent-gundemleri/fener-balat-ayvansaray-halki-toplu-dilekce-verdi-haberi-25544; erişim: Eylül 2014).

binamızı kendimiz yaptırmayı istiyoruz." Projenin iptali için hukuki süreci başlattıklarını ve talepleri gerçekleştirilmediği sürece bu projeyi desteklemeyeceklerini belirttikleri basın açıklamasının ardından bölge halkı, yoğun emniyet ekipleri arasından belediye binasına girerek toplu dilekçelerini verdiler.

Toplu Dilekçe Eyleminde FEBAYDER Genel Sekreteri ve Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin'in Yaptığı Basın Açıklaması

Değerli Basın Mensupları, Odalar, Platformlar ve Sivil Toplum Kuruluşları,

Bilindiği gibi Fener-Balat-Ayvansaray UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası listesine alınmış, 8.500 yıllık geçmişi olan tarihi bir semttir. Daha önce ülkemizde Fener-Balat-Ayvansaray gibi tarihi semtler ve sit alanları imara açık yerler değildi. Buralarda izinsiz inşat yapılamaz, binalara müdahale edilemez hatta çivi bile çakılamazdı... Bütün izinler Anıtlar Kurulu'nun yetkisindeydi... Anıtlar Kurulu ülkemizin kültür ve tabiat varlıklarının korunmasından sorumlu tek kurumdu. Yakın zamanda çıkan 5366 sayılı yasa ile tarihi ve kültürel varlıklarımızın korunma yetkisi Anıtlar Kurulu'ndan alınarak belediyelere ve bu işle yetkilendirilen yeni kurullara devredilmiştir. Böylece yıllarca imara açık olmayan ve bir çivi bile çakılması izne tabi olan tarihi alanlar, sit alanları örtülü olarak imara açılmıştır. 5366 sayılı yasa hem daha önce imara açık olmayan alanları ihaleye açarak tarihi bölgeler ve sit alanları

gibi kamusal alanlarda inşaat yapmanın önünü açmakta hem de normal imar ve ihale yasalarından muaf tutulan özel şartnamelere bağlı olan özel bir hukuk alanı yaratmaktadır. Böylece belediyelerin davet usulüyle istedikleri firmalara istedikleri ihaleyi verebilmesinin de önü açılmış olmaktadır.

Tarlabaşı ve Fener-Balat-Ayvansaray projelerinin ihalelerini davet yoluyla alan ve restorasyonla ilgili bir tecrübesi bulunmayan müteahhit firma, koruma ilkeleriyle hiçbir ilgisi olmayan bu proje için hiç de azımsanmayacak bir şeyi hesaba katmamıştır; Fener-Balat-Ayvansaray halkını... Nasıl bir orman arazisini imara açmak için önce o orman arazisinde bulunan bütün ağaçların temizlemesi gerekiyorsa, Fener-Balat-Ayvansaray projesini hayata geçirmek için de önce halkının oradan temizlenmesi gerekmektedir... Ama bu kolay olmayacaktır; çünkü ne Fener-Balat-Ayvansaray bir ormandır ne de halkı ağaçtır... Semtimiz ve evlerimiz her ne kadar bizim haberimiz olmadan hem de ortada hukuka uygun bir proje bile yokken ihale edilmiş olsa da, projeyi yapanlar yöre halkının hiç de kolay saf dışı bırakılamayacağını hesaba katmamıştır! Bizi buralardan sürebilmek ve evlerimize enkaz parasına el koyabilmek için yaşadığımız yeri, yaşam alanımızı çöküntü bölgesi ilan ettiler öncelikle; buralar zaten yıkılıyor; burada kurtarmaya değer bina sayısı çok az diye sürekli bu fikri basında medyada işlemeye başladılar ve buralara müdahaleyi meşrulaştırmanın zeminini hazırladılar... Bölgede çökme tehlikesi içinde olan binaların oranı yüzde 20 bile değilken ve bunların da yüzde 80'inin mülkiyeti proje çerçevesinde belediyeye geçmiş ve bunlar boşaltıldıktan sonra bakımsızlıktan harap düşmüşken işin bu yanını duyurmadılar; sürekli olarak bu çöküntü binaların resmini çekip basına dağıtarak bütün binaların öyle olduğu izlenimini yaratmaya çalıştılar ve bunu hâlâ yapmaya devam ediyorlar. Bu arada buradaki mülkiyet ve barınma hakkı ihlallerini –ki bunlar Anayasa ve uluslararası yasalarla korunan evrensel haklardır ve 5366 sayılı yasa ulusal diğer yasalardan üstün tutulsa bile uluslararası yasalar söz konusu olduğunda geçersiz sayılmaktadır– bu evrensel haklarımızın açık ihlalini gizlemek için birçoğumuzun evinin tapusu olmadığını iddia ederek bizleri işgalci konumuna sokmak istediler ve bunu da aynı şekilde basında ve kamuoyunda işlemeye başladılar.

Adım adım planlarını uyguladılar. Ama Fener-Balat-Ayvansaray halkı bir ağaç olmadığını kanıtladı onlara. FEBAYDER'i kurarak dimdik ayakta olduğunu gösterdi. Halkı bilinçlendirmek ve olan bitenden Türkiye'yi, odaları, kurumları, üniversiteleri, basını, bu ülkeyi seven herkesi haberdar etmek için kendi web sitesini (www.febayder.com) kurdu ve sesini duyurdu önemli ölçüde... Peki bugün biz neden buradayız, ona gelelim şimdi de.

Bugün buradayız çünkü mahallemize, tarihimize, evlerimize sahip çıkıyoruz.

Bugün buradayız çünkü tek tek evlerimizi koruyarak Fener-Balat-Ayvansaray'ın tarihini de koruyacağımızı düşünüyoruz.

Bugün buradayız çünkü biz bu projenin sorumlularına tarihi binalarımızı emanet edemeyeceğimizi biliyoruz. Burada amacın tarihi korumak olmadığını, kamu yararı olarak sunulan koşulun aslında gerçekleştirilmek istenmediğini, aksine birleşik ve bütünleşik yapıda düşey geniş binalar elde etmek için dikey planlı dar tabanlı tarihi evlerimizin ada bazında yıkılarak tamamen yok edileceğini bizzat Fatih Belediyesi'nden bin bir zorlukla aldığımız avan projelerde gözlerimizle gördük, biliyoruz. Böylece bizden sonra gelecek zengin müşteriler için daha konforlu, otoparklı, geniş, lüks daireler inşa edilebilecektir. Bizim elimizden enkaz fiyatına satın alınacak evler ya da daireler, proje tamamlanabilirse trilyonlara satılacaktır.

Bugün buradayız çünkü 5366 sayılı yasanın 3. maddesi de mülk sahiplerinin kendi binalarını kendilerinin yaptırabileceğini söylüyor, ama projeler bu hakkın kullanımına izin vermeyerek binaların ada bazında toplu olarak yıkımını öngörüyor. Fener-Balat-Ayvansaray'da hem tarih yok ediliyor hem de 5366 sayılı yasanın en temel insan hakkı olan mülkiyet hakkını koruyan 3. maddesi burada açıkça ihlal ediliyor.

Sonuç olarak biz Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'nin bu şekilde uygulanmasını istemiyoruz; 5366 sayılı yasanın bize sağladığı 3. maddenin işletilmesini, ada bazından parsel bazına geçecek bir yaklaşımla ve bizlerin de katılımının sağlanmasıyla yeni bir projenin oluşturulmasını, bu proje kapsamında tarihi binaların yapısını bozmamak koşuluyla kendi binamızı kendimiz yaptırmayı istiyoruz.

Elimizdeki dilekçeler bu talebimizi resmi olarak ve toplu halde kamuoyu önünde beyan ettiğimizin delilidir. Bu anlamda bu girişimimiz 5366 sayılı yasanın 3. maddesinin işletilmesine yönelik bir toplu dilekçe eylemidir. Bu şart gerçekleşmediği taktirde biz Fener-Balat-Ayvansaray halkının bu projeyi desteklemediğini ve iptalini istediğimizi kamuoyuna duyurmak istiyoruz. Bu konuda gerekli hukuki süreç de tarafımızdan başlatılmış olup Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'nin iptaline ilişkin dava 12 Mart 2010 tarihinde açılmıştır.

Davamız Türkiye'ye ve semt halkımıza hayırlı olsun.

Yıkılacak Tescilli Binalarımız ve İstanbul'un Yok Edilen Tarihi[12]

Biz sahip olduğu tarihin kıymetini bilmeyen bir toplumuz. Amerika bizim gibi eski bir medeniyetle kıyaslandığında bir bebek ömrüne sahiptir... Bu yüzden tarihi eserleri ve mekânları çok kıymetlidir. Kıt olan kıymetli olur ya, öylesine kıymetlidir Amerika'da tarihi eserler. Özenle korunmakta özenle yaşatılmaktadır. Hatta bazı tarihi olguları canlandırmak için suni olarak mekânlar kurgulanmıştır. Örneğin, Teksas'ta kovboy kültürü ve geleneksel yaşam biçimini canlandırmak için şerifi, kovboyları, inekleri, atlarıyla yaşatılan bir kovboy kasabası bulunmaktadır. Ülkenin ve dünyanın her yerinden insanlar, kovboy kültürü ve yaşam biçimini yakından görmek için bu kasabaya gelmektedirler. Ayrıca Teksas eyaletine bağlı yakın kasabalardan ilköğretim öğrencileri, tarih derslerini uygulamalı olarak görmek için turlarla buraya getirilmektedir öğretmenleri tarafından.

Bizdeki gibi koruma ve yaşatma kılıfı altında örtülü imar yasalarına kurban edilmemektedir tarih. Hep merak ederim Amerikalıların bir İstanbul'u olsaydı neler yaparlardı acaba diye. Onu bilmem ama bizim ne yaptığımız ortada. Rant uğruna, üç kuruşluk kazanç uğruna bütün kültürel ve tabiat varlıklarımızı, tarihi zenginliklerimizi yok ediyor, mahvediyoruz. Sırası gelmişken size Fener-Balat-Ayvansaray Projesi kapsamında yıkılacak tarihi tescilli binalardan bahsetmek istiyorum. Bu binaların çoğu en az 100 yıllık, 150 yıllık binalar. Yıllara dayanmış ama proje sahiplerinin rant hışmından

kurtulamamış Fener-Balat evleri. Nice depremler geçirmiş nice fırtınalar karşısında dimdik ayakta kalmışlar. Nice gözyaşlarına tanık olmuşlar, nice acılara. Dilleri olsaydı kim bilir neler anlatırlardı bu binalar. Ne dramlar ne acılar. Aynı şekilde mutluluklar, sevinçler de yaşanmıştı bu evlerde. Cumbalı balkonlarda içilen çaylar, kahveler, camdan cama bakışarak âşık olan gençler; söyleştikleri şarkılar, şiirler; avluda tezgâh kurup akşamlara kadar sürdürülen sohbetler.

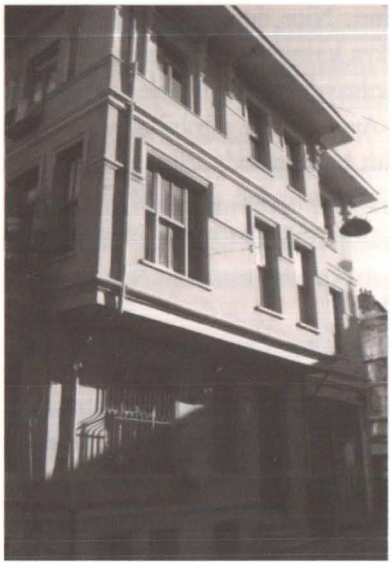
Avlu Sohbetlerinin Tadı Başkadır

Yıkılacak güzelim tarihi evler. Ne paskalyalar, şükran günleri görmüştü bu evler. Ne dualar okunmuş ne namazlar kılınmıştı aynı anda; karşılıklı binalarda birinde Hıristiyan Meri teyze diğerinde Ayşe nine ayrı ayrı ibadetlerini yerine getirmiş, ama sonra birlikte aynı esnaftan aynı çarşıdan alışveriş yapmışlardı. Ortak sofralar kurulmuş ortak dostların evlerinde vakit geçirilmişti; birbirinin cenazesine, düğününe gidilmiş, acı günde tatlı günde birlikte olunmuştu. İyi günler kadar kötü günler de paylaşılmıştı. Yüreklerini Fener-Balat-Ayvansaray'da bırakarak ülkelerini terk ederken arkalarından oh çekenler kadar gözyaşı dökenler de olmuştu Türk komşularından.

Şimdi onların torunları, evlatları, akrabaları dünyanın her yerinden ziyarete gelmektedirler bu evlere. "Anna teyzem burada Vodina Caddesi'nde şu numarada yaşamıştı, ninemle dedem Yıldırım'da sarı evde oturmuştu," diyerek geçmişlerinin izlerini aramaktadırlar buralarda. Adresleri bulduklarında çocuklar gibi sevinçten ağlamaktadırlar. Bu binaları yıkanlar aslında onların anılarını da yok etmektedirler. Hafızasını silmektedirler bu binaların... İstanbul'un. Kuşaklar boyunca burada doğmuş, büyümüş, torun torba sahibi olmuş Türk aileler de vardır Fener-Balat-Ayvansaray'da. Mefuze teyze bunlardan biridir.

Mefuze Teyze Evinin Önünde

En az 60 yıldır bu mahallede yaşamaktadır. Buraya gelin gelmiş, çocuklarını burada büyütmüştür. Bu projeler ortaya çıktığından beri geceleri kâbuslar görmektedir Mefuze teyze. Sık sık buldozer

Şekil 69: Yıkımdan kurtulan nadir evlerden biri Neriman teyzenin evi (Kaynak: www.febayder.com/en/content/yikilacak-tescilli-binalarimiz-ve-istanbul-un-yok-edilen-tarihi-1; erişim: Eylül 2014).

sesleriyle uykuları bölünmekte; evinin yıkılabileceği aklına geldikçe beddualar etmektedir bu yaşında onu evinden, yuvasından, mahallesinden sürmek isteyenlere. Karşı komşusu Neriman teyze, evi yıkım kapsamında olmayan şanslı birkaç mülk sahibinden biridir. Ama o da en az Mefuze teyze kadar mutsuzdur, acı duymaktadır olacaklardan. Çünkü yıllarını geçirdiği bu mahalle artık o eski mahallesi olmayacaktır. Eski komşularından kimse kalmayacaktır projeden sonra Neriman teyzenin.

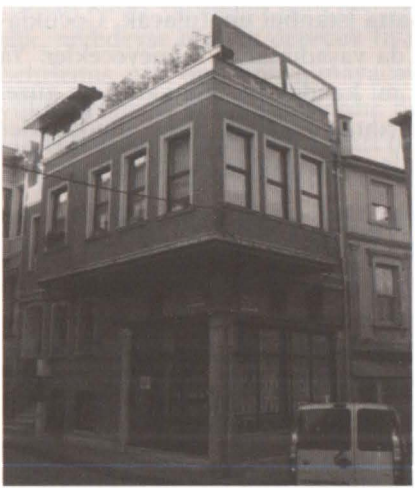
Artık tanıdık yüzler görmeyecektir sokağa baktığı penceresinden. El sallayabileceği mahallenin çocukları kalmayacaktır Yıldırım Caddesi'nde. Canı daralsa, tansiyonu yükselse camdan bir seslenmeyle yanında bulacağı komşusu Mefuze teyze artık karşı evde olmayacaktır. Bu yaşta bu reva mıdır Neriman teyzeye. Dertlidir bu yüzden, çok dertlidir. Evinin kurtulduğuna sevinememektedir bile. Komşuları gittikten sonra buralarda öksüz kalmaktan, ömrünün son günlerini öksüz, kimsesiz geçirmekten korkmaktadır Neriman teyze.

Önder ağabey, o da burada doğmuş, babasını burada gömmüş, burada evlenmiş, çocuklarını burada büyütmüştür. Hep şunu söyler, neden burayı bu kadar seviyorsun, diye soranlara:

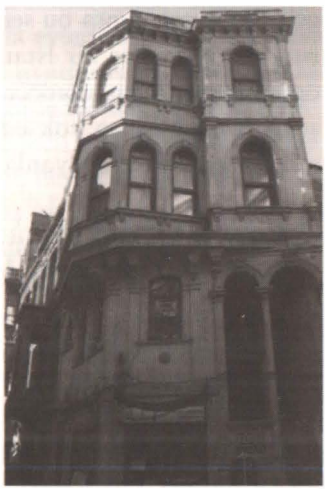
İnsanın yakın komşuları olması, esnafı, bakkalı, manavı tanıması acayip keyifli bir şeydir; bu kültürü yaşamayan bilmez. Evde hanımla atışırım, öfkeyle çıkarım; işe böyle gitmeyeyim diye önce bakkal İsmail'e uğrarım içimi dökerim. Sonra Evin Pastanesi'ne bir börek yemek için uğrarım kahvaltı niyetine; ama kahvaltı bahane. Tatlı tatlı sohbet ederken Mehmet ağabeyle, bir bakmışım ne tasa kalmış, ne keder bende, ne de bir damla sinir. Yüzüm güleç neşeyle giderim işime, gülümserim çevremdekilere; işimi keyifle zevkle yaparım, verimim de daha iyi olur, hata yapmam kimseyle takışmam. Oysa evden çıktığım o sinirle gelseydim işyerine böyle mi olurdu; ne işimi iyi yapabilir ne de çevremdekilerle uyumlu olabilirdim. Hayat çekilmez olurdu. Biz böyle gördük böyle yaşadık; onun için bu yaşamın elimizden kayıp gideceğini düşünmek bize çok acı geliyor. Bize buna yapmaya ne hakları var? Kendi yağında kavrulan, birbiriyle mutlu yaşayan basit insanlarız; huzurumuzu, rahatımızı bozmaya ne hakları var?

Haksız mı Önder ağabey? Ne hakları var buna?

Gelelim Beyhan Hanım'a; Beyhan Hanım evini ilk restore ettirenlerden burada. Sanat Evi Fener-Balat'ın en güzel, en gözde ta-

Şekil 70: Beyhan Hanım'ın sanat evi (Kaynak: www.febayder.com/en/content/yikilacak-tescilli-binalarimiz-ve-istanbul-un-yok-edilen-tarihi-1; erişim: Eylül 2014).

Şekil 71: UNESCO projesi kapsamında restore edildiği halde yıkım kapsamında olan Önder ağabeyin evi (Kaynak: www.febayder.com/en/content/yikilacak-tescilli-binalarimiz-ve-istanbul-un-yok-edilen-tarihi-1; erişim: Eylül 2014).

rihi binalarından birini oluşturuyor. Kendisi buradaki atölyesinde seramik çalışmaları yapmakta, ders vermekte bu konuda. Bir gün yıkılıp yok olacağı asla aklına gelmeyen Fener-Balat evlerinin rengârenk minyatürleri yapıyor atölyesinde. Bunun eğitimini veriyor. Eğer bu yıkımlar gerçekleşirse Beyhan Hanım'ın minyatürlerinde göreceğiz ne yazık ki artık Fener-Balat evlerini. Buraların sokak dokusu, mimari yapısı, rengârenk Fener-Balat evleri unutulup gidecek. Unutulacak bir zamanlar burada bir mahalle yaşamı olduğu; Mefuze teyze, Mehmet amca, Önder ağabey unutulup gidecek.

Modernize edilmiş sokakları ve binalarıyla eski Fener-Balat-Ayvansaray tarihe gömülecek. Hüzünlü bir anı olarak kalacak bu günler hafızalarda. Bir süre sonra ise tamamen silinecek. Sanki bu mahalle bu insanlar burada hiç yaşamamış gibi. Bambaşka yüzler, bambaşka yabancı evlerle bambaşka yabancı bir semt olacak Fener-Balat-Ayvansaray.

Tarih kazınacak bu topraklardan; sökülüp atılacak tarihi binalar Tarihi Yarımada'dan. Geçmişin izi İstanbul'un hafızası silinecek. Bir kuşak sonra bu semt hatta İstanbul unutulacak. Çocuklarımız dekorlaşmış bir İstanbul'da yaşadıklarını bilmeyecekler. Ya öğrenirlerse, sizce affedecekler mi kendilerine dünyanın en güzel şehri bırakılmışken yok edip tarihten silenleri. Sizce affedecekler mi? Bu güzelliklere kıyanları onlar affetse de tarih affetmeyecek.

Projenin Onaylanması Üzerine FEBAYDER Üyelerini Yaklaşan Tehlikeye Karşı Uyarıyor[13]

Üyelerimizin dikkatine; tehlike yaklaşıyor! Bu projeyi kârdan başka bir şey düşünmeden hazırlayanlar dur demenin zamanı! Yakında belediye sizleri görüşmeye çağıracaktır. Gittiğiniz her görüşmede fotoğraflarınız çekilecek, ses kaydınız alınacaktır. Sonra bu görüntüler ve ses kayıtları aleyhinize delil olarak sunulacaktır mahkemeye. Kendilerinin katılım sağlamak için her şeyi yaptıklarını, sizlerin sık sık görüşlerinize başvurduklarını, uzlaşma için her yolu denediklerini; ama sizin uzlaşmaz taraf olduğunuzu iddia edecek ve bu şekilde mülkünüzü kamulaştırmak için gerekli yasal zeminleri hazırlayacaklardır.

Oysa daha baştan onların yaptığı bir sürü yanlışlık ve yasadışı işlem vardır. Hiç haberimiz olmadan, iznimizi bir yana bırakın bilgi vermeye bile gerek duymadan babalarının malıymış gibi evlerimizi, mülklerimizi özel bir firmaya ihale etmişlerdir. Bu bizim özel mülkümüz üzerinde iznimiz olmadan tasarruf hakkı kullanmaktır; açıkça mülkiyet hakkımızın ihlalidir. Yine evlerimizin sahibi biz değilmişiz ya da ileride olmayacakmışız gibi, sanki içinde biz yaşamıyormuşuz ya da ilerde yaşamayacakmışız gibi, içinde yaşayanları ve tarihi niteliklerini hiçe sayarak, keyfi biçimde göre projelerini istedikleri mimarlık firmalarına ve şirketlere çizdirmişlerdir. Projelerin tamamen bizim isteğimiz ve taleplerimiz çerçevesinde şekillenmesi gerekirken bize danışmadan, haber vermeye gerek görmeden kendi başlarına çizmiş, kurullardan geçmesini sağlamış ve bütün bunlar mevzuata aykırılığına rağmen belediye meclislerinde onaylanmıştır.

Bütün bu süreç yanlışlıklarla, hukuksuz ve yasal olmayan işlemlerle doludur. Bu da yetmezmiş gibi bizi evlerimizden göndermeye çoktan karar verdikleri için, bizi burada tutmayacak derecede düşük, neredeyse bedava denecek fiyatlarla evlerimize satış bedelleri belirlemiş, asla onayımız olmayacak bu fiyatlar üzerinden adımıza yüklenici firma ile anlaşmışlardır. Bu şekilde fiyatları, oranları çoktan belirleyip anlaşma yaptıkları ortada iken bunlar şimdi, aradan üç yıl geçtikten sonra neyin görüşmesini, neyin uzlaşmasını beklemektedirler? Zaten üç yıl önce yapılmış bir sözleşme ile belirlenmiş, tayin edilmiş değerleri dayatma yoluyla bize kabul ettirmekten başka bir şey olmayan bu sürece nasıl uzlaşma süreci dediklerini, bu dayatmaları kabul etmedik diye bizi nasıl uzlaşmazlıkla suçladıklarını kamuoyuna, mahkemelere anlatmamız gerekmektedir.

Durum buyken aslında onlarla hiçbir şekilde görüşmeye gitmemek, onları muhatap dahi kabul etmemek en doğrusudur. Dayattıkları ilişkilerin çoğu yasal değildir çünkü; açıkça bizim mülkümüz üzerinde tasarruf hakkı kullanarak ona bedel biçmişler, bu değer üzerinden haberimiz olmadan, onayımız, vekaletimiz olmadan üçüncü bir tarafla sözleşme imzalamışlardır. Amaçları kesinlikle bize fikir sormak, danışmak değildir; kendi istedikleri koşulları zorla, devlet gücünün arkasına sığınarak kabul ettirmektir. Bunu

kabul edilmez bulunca da bizleri uzlaşmayan, anlaşmayan taraf ilan etmektir. Bu zorbalıktır dostlar; lütfen bunu bize yapmalarına izin vermeyelim. Hukuk yolu açıktır, bütün bunlar belgelidir; eninde sonunda hukuk yoluyla hakkımız sağlanacaktır. Onların oyununa gelmeyelim; sadaka gibi sundukları, hatta dayattıkları değerlere razı olmayalım. Bunu bu halka layık gören yetkililerin biz Fener-Balat-Ayvansaray halkından özür dilemesi gerekmektedir.

Müteahhit firmanın kârı uğruna bize edilen eziyete son vermenin zamanıdır artık!

Bu projenin sorumluları, kamu yararını gözetmedikleri için yöre sakinlerine özür borçludur. Zira Fener-Balat-Ayvansaray sakinleri doğal olarak, seçtikleri yerel yöneticilerden mallarına, mülklerine, haklarına, hukuklarına, yörenin benzersiz ve yerine konulamaz dokusuna sahip çıkmasını bekler. Bunu beklerken karşılarına, ilgili yasanın bağlayıcı hükümlerini hiçe sayarak yıllarca duyurulmamış, yörenin insani ve tarihi dokusunun yanı sıra sakinlerinin pek çok hakkını hiçe sayan, emlâk rantını ön plana alan bir anlaşma çıkmıştır. Bu anlaşmayla kendisine ait olmayan halkın tapulu mülkleri üzerinde tasarruf hakkı kullanarak, izne, rızaya, uzlaşmaya, hatta haber vermeye bile gerek duymadan kamu gücünün arkasına sığınarak zorla, kamulaştırma tehdidiyle yok pahasına müteahhit firmaya devrini sağlamaya çalıştığı için. Onları mahallelerinden, yıllarca yaşamaya alıştıkları komşularından, ahbaplarından adeta sürgün edercesine toplu halde ayrılmaya zorladığı için özür borçludur. Hak ve adalet ölçütlerine uymayan, insani ölçütlerden uzak bir bölüşümü halka zorla dayattığı için... Gerçekleri halktan ve kamuoyundan sakladığı için... Aşağıda halk adına yapılan sözleşmede sunulan teklifler yer almaktadır; bu tekliflerin dayanağı olan yasaya, vicdana, hakkaniyete uygunluklarını ve meşruiyetini varın siz takdir edin.

Fener-Balat-Ayvansaray kentsel dönüşüm projesi için yapılan ve üç yıl kadar kamuyoundan gizlenen sözleşme uyarınca daha hiçbir inşaat vs. yapılmadan, 280.000 m²'lik yenileme alanının yüzde 58'i müteahhit firmanın kabul ediliyor. Yani yaklaşık 150.000 m²'lik inşaat alanı bu firmaya adeta bağışlanıyor. 150.000 m²'lik bir alan, hem de üzerinde halk yaşarken; evlerin tapusu hâlâ sahip-

lerinin üzerlerinde dururken hangi hukuka göre bir başkasına devredilebilir? Hadi olmaz ya oldu diyelim; insan hiç olmazsa insaflı bir paylaşımdan yana olur değil mi; habersizce evlerinin yıkımına karar verdiği halkı hiç olmazsa mağdur etmemeye çalışır?

Ne demek istediğimi şimdi anlayacaksınız. Öncelikle, Fener-Balat-Ayvansaray Projesi bizlere, kesinlikle burada yaşama hakkı tanınmıyor; payına 100 m²'den 42 m² düşen bir mülk sahibi, başka yerden iki daire alabileceği bir parayı bunun üstüne ödese bile istese de buradan bırakın binayı bir daire bile satın alamıyor. Projelerde görülüyor ki yapılacak dairelerin genişliği en az 80-100 m²'den başlıyor; çünkü hedeflenen yüksek gelirli müşteri kitlesinin tercihi bu şekilde, onlar geniş, konforlu, çok odalı daireleri tercih ettikleri için projeler de buna göre çizilmiş. Çizimler sırasında buranın gelecekteki sahiplerinin şu an burada yaşayan halk olmayacağına çoktan karar verilmiş; her şey buraya sonradan getirilmek istenen bir sakin kitlesine göre düşünülmüş, tasarlanmış. Örneğin belediyenin kamuoyuna dağıttığı maket resimlere bakıyorsunuz, maket resimlerdeki halk kesinlikle mütevazı Fener-Balat-Ayvansaray halkı değil; bırakın Fener-Balat-Ayvansaray halkını tipik Türk halkı bile değil; sarışın, açık tenli, renkli gözlü Avrupai tipler bütün modellerde.

Aslında ön planda kamu yararına değil kâr ve emlak rantına odaklanan ve bunun için hazırlanan projeyi, çerçevesinde hazırladıkları yasanın bile hükümlerini hiçe sayarak dayatmacı biçimde yapmayı planlayanlar bir bakıma haklıdır da. Eğer tek amaç lüks daireler yapıp satmak ve köşeyi dönmekse, bunu burada bu halk varken yapmaları mümkün değildir, istedikleri paralar bu halkta mevcut değildir. Öyleyse halkla uzlaşma, anlaşma, katılım, gibi işlerle uğraşmaya da gerek yoktur; yasalar önünde bu işler usulünce yapılıyormuş gibi gösterecek kılıfları hazırlamak yeterlidir. Nitekim yapılanlar bundan ibarettir. Projenin hazırlanışında, varlık sebebi olan yasanın bile ruhuna aykırı biçimde, yöre sakinlerinin katılımı başta olmak üzere pek çok hukuk ilkesi göz ardı edilmiştir.

Peki, nerede kamusal çıkar; hani her şey kamu yararına yapılıyordu; kamu yararı olmadan "yenileme alanı ilan etmek" mümkün değildi? Hani tek amaç tarihi binaları yaşatmaktı; buradaki

kamusal amaç bu binaların korunmasıydı. Hani halk yerinden edilmeyecekti; mülk sahipleri isterlerse kendi binalarını kendileri yapabilecekti; hani istemezse kimsenin evine bir şey olmuyor, istemeyen hiç kimse yerinden edilmiyordu? Hani herkes burada daha iyi şartlarda yaşamaya devam edebilecekti? Artık bu masallara tek kişi bile inanmıyor; ama proje sorumluları yasalara karşı suçlu düşmemek ve kamuoyunu oyalamak için aynı masala devam ediyor; bir yandan da planlarını uygulamak için yeni yöntemler arıyor. Neticede biz buradan gönderilmek isteniyoruz; biletimiz çoktan kesilmiş. Bizlerin payınıza düşen yüzde 42, 50, 60 gibi hisselerle buradan artık bir daire sahibi olmamız mümkün görünmüyor. Bilinçli veya bilinçsiz bu hakkımız ta başından ortadan kaldırılmış. Bu durumda İstanbul'un 20 kilometre dışında, altyapısız, Kayabaşı ve Taşoluk gibi adı sürgün yerine çıkmış TOKİ evlerine gitmekten başka bir seçenek bırakılmıyor bizlere.

Mülk sahipleri kendi yerlerinde daire sahibi olma konusunda ısrar ederlerse o zaman da şöyle bir teklif sunuluyor: "Biz size ait yüzde 42'lik değeri, metrekaresi 1.000 TL'den 42.000 TL'ye sayacağız; çünkü sizin yeriniz bugünkü çöküntü ve metruk değeri ile bu kadar eder; ama sizden metrekare başına 4.000, 5.000 dolar alacağız. Oranlar üç aşağı beş yukarı böyle, ama kesin bir rakam söylemek mümkün değil, çünkü yerine ve kişisine göre değişebiliyor bu değerler (bkz. Tarlabaşı Derneği Başkanı Ahmet Gün'ün açıklamaları). Neden o kadar yüksek diye sorduğunuzda, "Biz buraya değer katıyoruz, burayı lüks, elit bir yer yapıyoruz," diyorlar. Peki, benim binamı yıkıp yeniden yaparak arsam üzerinde ürettiğiniz fazladan yer ne oluyor; katlar ne oluyor diyorsunuz; orası sizi ilgilendirmez, bizi sizinle arsanız üzerinden anlaşıyoruz diyorlar. Akıl, vicdan hiçbir şeye sığmıyor yaptıkları. 42 m^2'lik payınızı 100 m^2'lik bir daireye tamamlamak için kalan 58 m^2'nin hesabını yapmaya çalıştığınızda neyle karşı karşıya olduğunuzu biraz daha iyi anlıyorsunuz; 58 m^2'yi metrekare başına 4.000 dolardan bile hesapladığınızda borç olarak 230.000 dolardan daha büyük bir rakam çıkıyor karşınıza. Yani bir bina sahibi iken sadece bir daire sahibi olabilmek için en az 230.000 dolar borçlandırılıyorsunuz. Ya da bu kadar güzel yerleri bırakıp alışmadığınız, bilmediğiniz,

şehrin dışında adeta sürgün yerine dönüşen TOKİ evlerine gitmek zorunda bırakılıyorsunuz.

Peki, buna razı olacak mısınız? Olabilecek misiniz? Olmamalısınız ve bizimle birlikte mücadele etmelisiniz. Mücadele etmeden size hakkınızı vermeyecekler çünkü hakkınızı vermeyi bir yana bırakın elinizdekini de neredeyse bedavaya almaya çalışacaklar. Bunun için her yolu deneyecekler, gerekirse kamulaştırma tehdidini kullanacaklar. Peki, tutacak mıdır bu tehditler; kimseyi sindirebilecekler midir bu şekilde; siz vermezseniz zorla elinizden alabilecekler midir malınızı, mülkünüzü, yıkıp geçebilecekler midir evlerinizi? Hayır! Yapabilseydiler yaparlardı bunu zaten. Kuralları çiğneyebilirler, yasaları ihlal edebilirler; bunların hepsine güçleri yetebilir ama siz istemedikçe, onlarla anlaşmadıkça sizi mahallenizden, evlerinizden zorla atamazlar. Halkın istemediği bir projeyi halka zorla kabul ettiremezler. Çünkü ne olursa olsun kamu yararını gözetmek zorundadırlar; burada kamu sizsiniz, siz halksınız.

Size rağmen sizi evlerinizden, mahallenizden, yaşam alanınızdan süremezler, gönderemezler. Yeter ki sabretmeyi bilin, en azından bekleyin, anlaşmayın onlarla; satmaya niyetiniz varsa bile evleriniz, yerleriniz bugün gideceği fiyatlardan çok çok yükseklerde değer bulacaktır ileride, dava sonuçlanana kadar hiçbir teklife yanaşmayın. Tarlabaşı'ndaki sürece bakın, dün fiyatlar neredeydi bugün nerede, yarın kim bilir nerede olacak? Zaten Sayın Mustafa Çiftçi'nin Dernek yönetimi olarak bize söylediği bir şey vardır; halkın yüzde 50'sinden bir fazlası istemiyoruz desin biz bugün iptal ederiz projeyi. Onların sözüne ne kadar güvenilir bu tartışılır; ama halkın yüzde 50'sinden fazlası projeyi istemezse gerçekten proje iptal edilmek durumunda kalır; gerçekten güç haktır bu anlamda. Biz istemezsek, yarımızdan bir fazlamız onaylamazsak, binalarımızı satmaya mahallemizden gitmeye razı olmazsak yapabilecekleri bir şey yoktur buna inanın. Halk olarak ne kadar güçlü olduğumuzu fark edelim artık. Ama bir şartla; birlik olursak, birlikte davranırsak ancak. Aramızdan birileri bu birlikteliğe ihanet etmez gizlice proje yöneticileriyle anlaşmazsa. Küçük hesaplar yapmadan, zaaf göstermeden birleşmeli ve gücünüzü göstermeliyiz onlara. Hiçbir şey yapmazsak bile sadece yer-

lerimizi satmadan beklememiz yeterlidir. Bakın yaşam alanımızı çöküntü ilan ettiler; tapulu mallarımızda bizi "işgalci" konumuna sokular. Kendi yıkık binalarının resimlerini çekerek her binanın böyle olduğunu iddia ederek buradaki yıkımları meşrulaştırmaya çalıştılar. Bir an önce gitmemizi istiyorlar buralardan; ne verirlerse razı olup evlerimizi, mahallemizi terk etmemizi. Bunu kabul edecek miyiz? Onların yıkıntı, çöküntü diye ilan ettiği bu mahallede biz yaşıyoruz; cıvıl cıvıl çocuklarımız koşuyor caddelerde, okul yollarında; insanlarımız dostluk, dayanışma içinde hayatlarını sürdürüyorlar. Tabii rahat verirlerse, huzurumuzu kaçırmazlarsa. Rahat vermiyorlar ama; projeleri rahat vermiyor; rant hesapları rahat vermiyor. Evlerimize müdahale de edemiyoruz; onarım yapamıyoruz, boya badana yapamıyoruz; çevremizi istesek de güzelleştiremiyoruz. Buraları çöküntü bırakıp yıkım için gerekçe yaratmak istiyorlar. Her yanımızı kuşattılar, evlerimize hapsettiler. Ne ileri ne geri gidebiliyoruz; kıpırdayamıyoruz. Normal hayatımızı sürdüremiyoruz mahallemizde; bir karabasan gibi çöktüler üzerimize; ne önümüzü görebiliyoruz ne bugünümüzü yaşayabiliyoruz, arsa simsarları, ajanlar dolup taşıyor mahallede; huzurumuz, mutluluğumuz kalmadı.

Peki, Ne Yapmalıyız?

Bu konuda FEBAYDER'i temsilci seçtiğinizi, kendinizin birebir görüşmeye gitmek yerine derneğin bütün mülk sahipleri adına yapacağı görüşmeleri sizin adınıza da yaptığını kabul ettiğinizi, yani derneğe adınıza görüşme yapma yetkisi verdiğinizi belirten bir dilekçeyi Fatih Belediyesi'ne verebilirsiniz. FEBAYDER sizi belediye ile yaptığı her görüşme sonunda, belediyenin sunduğu seçeneklerle ilgili bilgilendirecek gerekli açıklamaları yapacak, yapmanız gerekenler konusunda sizi uyaracaktır. Bu uyarılara uyup uymamak sizin takdirinize kalmıştır, ama en azından dernek bu yolla sonradan geri dönüşü mümkün olmayan yanlışlar yapmaktan sizi korumuş olacaktır. Bu konuda bize güvenmeniz çok önemlidir. Aksi takdirde aşağıda Tarlabaşı mülk sahiplerinin düştüğü konuma düşebilir, onların yaptığı yanlışları yapabilirsiniz.

Bugün Tarlabaşı'nda binalarını çok ucuza sattığı için ah vah edenler çoktur. Hele çul parasına sattıkları o yerlerin gerçek değerinin aslında trilyonlar ettiğini duyduklarında. Davamızı kazandığımızda biz direnen mülk sahipleri çok kârlı çıkacağız bu mücadeleden. Hem evlerimiz, mahallemiz yıkımdan kurtulacak hem de satmak isteyenlerimiz için mülklerimiz bugünkü değerinden kat kat yüksek fiyatlarda değer bulacaktır. Ama mülklerini çoktan elden çıkarmış olanlar bu konuda hiçbir hakka sahip olmayacaklardır. Bölgenin gerçek değerine kavuşmasından doğan avantajların hiçbirinden yararlanamayacaklardır. Onlar için iş işten geçmiş olacaktır. Mallarını yok pahasına elden çıkardıklarıyla kalacaklardır. Bir gün sattıkları binanın önünden geçerken kendilerinin 100.000'e, 150.000'e sattıkları bu yerlerin artık bir milyondan aşağı olmadığı söylendiğinde yürekleri burkulacak pişmanlık duyacaklardır. Ama son pişmanlık para etmeyecektir. O yüzden geç olmadan, henüz evlerimiz, mahallemiz elimizdeyken küçük hesaplara, kandırmacalara, korkulara pabuç bırakmayalım ve bu rant avcılarına mahallemizi, evlerimizi bırakmayalım. Birlikte olursak başarabiliriz bunu. Birlikte olursak bu mücadeleyi kazanabiliriz.

FEBAYDER Fatih Belediyesi'nden Onaylanmış Avan Projeyi Nihayet Altı Ay Gecikmeli Olarak Alıyor ve Proje Detaylarını Halka Açıklıyor[14]

Mustafa Demir yasa gereği açıklaması gereken bilgileri açıklamıyor; 1 Haziran 2010'da www.emlakkulisi.com'a yaptığı açıklamalarla avan projeler birbirini tutmuyor. Altı aydan fazla oyaladılar ve nihayet avan projemizi aldık... Söylenen her şey, tüm vaatler fos çıktı. Avan projeyi inceleyince, daha önce mahallelilere söylenenlerin projeyle hiçbir ilgisi olmadığını gördük.

Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'ne ilişkin en son, "Belediyemiz şimdi bölge halkının endişelerine yanıt vermek, yanlış bilgileri düzeltmek için semtte bilgilendirme ofisleri açtı," diyen Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir, gerçekte olup biteni açıklamaktan hâlâ kaçınıyor. Bilindiği gibi UNESCO'nun Dünya Kültür Mirası Listesi'nde yer alan İstanbul'daki Fener-Balat-Ayvansaray bölge-

leri için Fatih Belediyesi yenileme projesi hazırladı. Bu proje ile İstanbul'un 8.500 yıllık tarihi semti Fener-Balat-Ayvansaray'daki yapıların üçte ikisinin yıkılması, tarihi olmayan 567 binanın yeniden inşası amaçlanıyor.

Tarihi tescilli binalarla ilgili Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir'in tarihi binaların bu özelliklerinin korunacağını ve bu binaların günümüz koşullarında yaşamaya elverişli hale getirileceğini söylemesine rağmen halk buna inanmıyor; çünkü büyük zorluklarla Fatih Belediyesi'nden aldıkları avan projenin, bu söylenenlerden hiç birini doğrulamadığını öğrenmiş bulunuyorlar. Avan projede evlerin tamamen yıkılarak, birkaç binayı birleştirmek yolu ile bloklara dönüştürüldüğünü kendi gözleri ile gören halk artık kim ne derse desin, ne kadar bilgilendirme ofisi açılırsa açılsın, projenin başındakilere olan güvenini kaybetmiş durumda, söylenenlere de inanmıyor. Meşhur çoban hikâyesi gibi halka bu konuda o kadar çok yalan söyledi ki, artık en yetkili ağızlardan çıkan sözler bile halkın gözünde pek bir değer taşımayacak. Halk bu konuda çok da haklı; projeyle ilgili olarak atılan resmi adımlar, yapılan sözleşmeler kamuoyundan gizlenmeye devam ediyor. Bakın bir gazete haberinde Fatih Belediye Başkanı Sayın Mustafa Demir, Fener-Balat-Ayvansaray kentsel yenileme projesinin tarihi eserleri ne yöntemlerle koruyacağını nasıl açıklamış:

> Binaların her birini kendi başına iyileştirmeyi planlıyoruz. Ancak yaşam alanı olarak çok dar yapılar için bunu düşündük. Bu yapıları geleceğe taşımak zorundayız. Bu mirası günümüzde içinde yaşanabilecek duruma dönüştürmek zorundayız. Yoksa yaşam alanı olarak tercih edilmeyince terk edilmiş halde kalıyor. Onları geleceğe taşımanın yegâne yolu, yapısal değişiklik yapmadan günümüz koşullarına uydurabilmektir. Ancak biz bu evlerde birleştirme yaparken içerisinde tarihi özellik taşıyan unsurlar varsa onları muhafaza edeceğiz.

Bu söylenenler prensipte güzel. Ne var ki Fener-Balat-Ayvansaray evlerinin yüzde 90'ı zaten dar tabanlı ve dikey inşa edilmiş evlerdir. Bu binaların dar arsalarda ve dikey kullanım esasına göre yapılmış olmaları yıkımları için geçerli bir bahaneyse bütün tarihi Fener-Balat-Ayvansaray evlerini yıkmak gerekecektir; nitekim aylar süren mücadelelerden sonra bir kopyasını edinebildiğimiz avan

Şekil 72: FEBAYDER Fatih Belediyesi'nden altı ay gecikmeli olarak aldığı onaylanmış avan projeyi basına ve halka duyuruyor (Kaynak: www.febayder.com/content/mustafa-demir-halka-hâlâ-dogrulari-soeylemiyor-avan-projeler-soezlerini-yalanliyor; erişim: Eylül 2014).

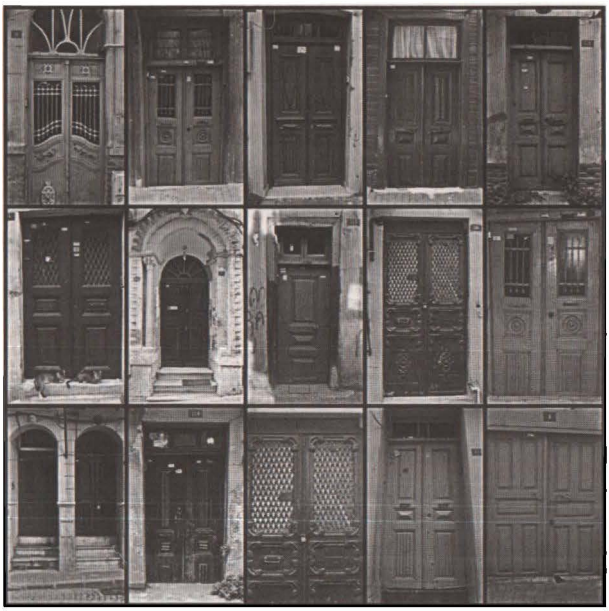
proje de bu yıkımı doğruluyor. Projede bütün bu dar tabanlı evler tarihi tescilli olup olmadığına bakılmaksızın yıkılıp yandaki parsellerle tevhit edilmek suretiyle yatayda birleştirilmiş olarak yeniden inşa ediliyor. Oysa bu evlerde insanlar yaşıyor; buralar basına yansıtıldığı gibi gibi boş, yıkıntı binalardan oluşmuyor. İşgalciler, sığınmacılar da değil burada yaşayanlar, kendi tapulu evlerinde kendi mülklerinde yaşayan insanlar ya da onların kiracıları. Eğer bu insanlar yaşadıkları evin dar olmasından, dikey olmasından rahatsız olmuyorlarsa, tuvaletlerinin, banyolarının eski model olmasına aldırmıyorlarsa bundan kime ne, kime söz düşer bu durumda? Kendi mülkleri, kendi tapulu evleri... Kim buna ne hakla müdahale ediyor ve ev sahiplerinin bundan sonra nasıl evlerde yaşayacakların kim onlar adına ama onlara danışmadan karar veriyor? Adı üstüne tarihi evler bunlar; tarihi mekânların hepten yok edilerek güncel zevklere göre, salt cephelerinin tiyatro dekoru gibi korunarak bambaşka biçimde inşa edildiği nerede görülmüştür?

Belediye Başkanı Mustafa Demir, "Bizim projeden vazgeçtiğimizi varsayarsak, 50 yıl sonra bu yapıları yerinde bulamazsınız," demiş yine aynı haberde. Bu binalar yüz yıldan fazla ayakta kalmış, birçok deprem, fırtına, yangın geçirmiş ve hâlâ dimdik ayakta olan binalar. Ayrıca bu evlerde özel deprem teknikleri, iç içe geçmiş yığma du-

varlar ve çatı teknikleri kullanılmış; bu yüzden İstanbul'daki birçok binadan da sağlam yapılar bunlar; ufak tefek tadilat ve bakım ile sağlamlaştırılmaları ve güzelleştirilmeleri mümkünken bu güzelim binaları topyekûn yıkmanın ve yerine günümüz modasına göre lüks konutlar inşa edilmesinin, tarihi eserleri korumakla ne ilgisi var? Ya da yasanın öngördüğü biçimde yenilenecek binaların sahiplerini bu sürece katarak üretilmesi gereken projelerle nerede? Bu projeyi haklı göstermek için basında fotoğrafları çıkan harap binaların yüzde 60'ından fazlası zaten mülkiyeti belediyeye geçmiş ve harap olmaya terk edilmiş binalar, geri kalanları da vakıflara ya da artık sahipleri burada yaşamayan insanlara ait. İçinde mülk sahiplerinin yaşadığı evler bölgenin yüzde 70'inden fazlasını oluşturuyor ve bu evlerin çoğu da sağlam binalardan oluşuyor. Dahası bu proje kapsamında hem önceki yıllarda UNESCO projesiyle onarımdan geçmiş tarihi eserlerin hem de halen içinde yaşanan eski evlerin ve sapasağlam betonarme binaların bile yıkılacağı görülüyor. Ama basında yer alan resmi açıklamalarda bu hususlara nedense hiç değinilmiyor.

Şekil 73: AB Rehabilitasyon Projesi kapsamında restore edilmiş binalar (Kaynak: www.febayder.com/content/fener-balat-projesinde-buyuk-usulsuzluk; erişim: Eylül, 2014).

Şekil 74: Fener-Balat'taki konut giriş kapılarından örnekler (Kaynak: http://www.fotokritik.com/2963482/balat-kapilari; erişim: Eylül, 2014).

Yine aynı demeçte "binalar birleştirilebilir" ifadesi yer alıyor: "Tarihi yapıları yıkacağız, yerine böyle bloklar inşa edeceğiz şeklinde bir örnek asla yok. Bu tescilli binalar yani kurul tarafından onaylı binalar, muhakkak korunacak. Belki bu binaların ikisi birleştirilip bir bina haline getirilebilir. Ama cepheleri mutlaka muhafaza edilecek." Yalnızca "cephe muhafazası" ifadesi hazırlanan projenin ruhunu doğru biçimde yansıtıyor. Binalar tüm yapısal unsurlarıyla ve içinde yaşayan sakinleriyle bir bütün olarak değil, cephelerden ibaret bir tiyatro dekoru gibi düşünülüyor. Böyle bakınca tabii ki binalar birleştirilebilir; içlerindeki kalem işleri, duvar ve tavan süsleri, ahşap işçiliği örnekleri yıkılabilir, yok edilebilir; altlarına otopark yapılabilir. Peki bu binaların cepheleri aynen korunacaksa, projede altlarına yapılması öngörülen otoparklar nasıl bir teknikle inşa edilecek? Böyle derin bir kazıda binaların cephelerinin ayakta tutulması bilinen tekniklerle mümkün değil.

Bu projeyi hazırlayanlarla basına ve kamuoyuna sunanlar arasında bir iletişim kopukluğu olduğu açık. Yoksa projede öngörülen ada bazında toptan yıkım, parsellerin en az üç dört binayı kapsayacak biçimde birleştirilmesi ve her binanın altında otoparkların yer alması, yukarıda alıntıladığımız demeçlerle hiçbir şekilde uyuşmuyor. Projeleri inceleyince, burada oturması hedeflenenlerin Fener-Balat-Ayvansaray halkı değil, astronomik fiyatlara satılacak geniş ve lüks daireleri alabilecek güçteki yüksek gelirli kesim olduğunu görmemek mümkün değil. Ve tabii ki bu duruma dair de hiçbir bilgi açıkça söylenmiyor.

Ne yazık ki kayda geçmiş, onaylanmış projelerin gerçekleriyle kamuoyuna ve Fener-Balat-Ayvansaray halkına anlatılanlar arasında böyle büyük uçurumlar var. Semtin sakinlerinden arındırılması bir yana, tarihi binaların bilinen farklı koruma anlayışlarından hepsine aykırı biçimde salt bir cepheye indirgenmesi de tarih bilinci açısından anlaşılması güç bir yaklaşım. İstanbul'un tarihine sahip çıkmak adına proje üretenlerin bu konuda ehil olmaktan ne kadar uzak olduğunun da bir göstergesi bu durum. İstanbul gibi eşi benzeri olmayan nadide bir şehrin tarihselliğini tiyatro dekoru anlayışına indirgeyen tehlikeli bir durum hem de. Fener-Balat-Ayvansaray özelinde gördüğümüz bu yaklaşım tüm İstanbul'da yaygınlaşırsa yazık, çok yazık olacak bu benzersiz şehre! Dolayısıyla burada atılmasına katkıda bulunacağımız her adım İstanbul için de büyük anlam taşıyacak.

Fener-Balat Projesi'nde Büyük Usulsüzlük[15]

Aşağıdaki başlık ve haber Haziran 2010'da gerçekleşen Fener-Balat Restorasyon ve Rehabilitasyon Projesi'nin bitimiyle ilgili basında da yer alan bir haberdir. Başlık aynen şöyledir: Dünyaya örnek proje olarak gösterilen Fener-Balat Rehabilitasyon Programı sona erdi. Avrupa Birliği ve UNESCO'nun tarihi kentlerin yenilenmesinde örnek gösterdiği Fener-Balat Rehabilitasyon Programı, düzenlenen törenle bitirildi. Törende konuşan Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay, "Bu programın başarısı İstanbul ve insanlık için

çok önemli," derken, Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir, "Ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel yönleriyle UNESCO'nun örnek gösterdiği, dört dörtlük bir projeyi hayata geçirdik," dedi.

1996 yılında İstanbul'da yapılan Habitat toplantısında yapılmasına karar verilen ancak 2004 yılında Mustafa Demir'in Belediye Başkanı olmasından sonra başlatılan Fener-Balat Semtlerinin Rehabilitasyonu Programı, 121 binanın, tarihi Balat çarşısının ve sosyal merkez binasının restore edilmesiyle tamamlandı. Avrupa Birliği ve Fatih Belediyesi tarafından yürütülen Fener Balat Semtlerinin Rehabilitasyonu Programı'nın başarıyla bitirilmesi nedeniyle Fener'de düzenlenen törene, Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay, AB Türkiye Delegasyonu Başkanı Büyükelçi Marc Pierini, Romanya Başkonsolosu Radu Safta, TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu, İstanbul Vali Yardımcısı Cumhur Güven Taşbaşı, Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Danışmanı Erman Tuncer ile çok sayıda vatandaş katıldı. Mustafa Demir çalışmayı özetle anlatan bir konuşma yaptı. Demir, Avrupa Birliği'nin katkılarıyla gerçekleştirilen Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı'nı tamamladıklarını dile getirerek son dört yıllık dönemde, Fatih'in tarihi değerlerine sahip çıkma adına çok büyük mesafeler kaydettiklerini belirtti. İstanbul'un 2010 Avrupa Kültür Başkenti olarak ilan edilmesi sürecinin Fatih'te daha önce başlatılan projelere anlam ve ivme kazandırdığını kaydeden Demir, Fener ve Balat semtlerinin anıtsal, tarihi ve kültürel değerleriyle özgün bir karaktere sahip olduğunu dile getirdi.

Peki, şimdi ne değişti de aynı bölgedeki tescilli binalar ve restorasyonu biten binalardan da 30'dan fazlası yıkım kapsamında!

Yukarıdaki haberde de görüldüğü gibi Fener-Balat Rehabilitasyon Projesi kapsamında 121 tane tarihi tescilli bina restore edilmiştir. Binaların restorasyonu bittikten sonra Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir ve Kültür Bakanı Ertuğrul Günay'ın da katıldığı parlak bir tören yapılmış, proje övüle övüle bitirilememişti. Peki, şimdi ne olmuştu da bu restore edilen binaların 30'undan fazlası yeni proje kapsamında yıkılmayı bekliyordu?

Eski projeyi parlak demeçlerle öven Mustafa Demir şimdi ne olmuştu da, "Bu binalar basit onarımlar, ödenek yetersizliği yüzünden tam restore edilemedi" gibi bahanelerle yerden yere vuruyordu?

Sır Gibi Saklanan İhale Sözleşmesi ve Anlaşma İhlali

Fener-Balat'ın yıkılıp yeniden yapılmasının ilk basamağı olan bu proje ile ilgili meşrulaştırma çalışmaları bu şekilde başlamıştı. Ama proje sahiplerin unuttukları çok önemli bir ayrıntı vardı; Restorasyon Projesi bitiminde proje tarafları Fatih Belediyesi ve Avrupa Birliği, mülk sahipleriyle bir sözleşme yapmışlardı. Bu sözleşmeye göre restorasyonu yapılan binaların, restorasyonun bitmesinden başlamak üzere beş yıl süreyle mülkiyetinin el değiştirmesi, alınıp satılması mümkün değildi. Oysa Fatih Belediyesi bu beş yıl doldurulmadan bölgeyi yenileme alanı ilan etmiş, mülk sahiplerine hiç danışmadan, hatta haber bile vermeden 2007 yılında özel bir firma ile yeni bir sözleşme daha imzalamıştır. Bugün hâlâ bu ihale sözleşmesi bölge halkından ve kamuoyundan sır gibi saklanmaktadır.

Sonuçta bu ihale sözleşmesinin içeriği, müteahhitine neler vaat ettiği, bölge halkına nelere mal olduğu hâlâ net değildir. Bu da yetmiyormuş gibi ortada bir de eski sözleşmenin ihlali söz konusudur. Yani belediyenin restorasyon sözleşmesi ile beş yıl içinde hiçbir işlem yapılamayacağına dair kendi koyduğu sözleşme maddesi, söz konusu olan bu yeni sözleşmeyle ve de belediye tarafından resmen ihlal edilmiştir. Daha önce basına verilen demeçlerde UNESCO ve AB ile birlikte yapılan projeyle ne kadar gurur duyulduğu, bunun nasıl başarılı bir proje olduğu söylenirken; birdenbire ne olduysa aynı yetkili ağızlar UNESCO projesiyle yapılan restorasyonların yetersiz, basit onarımlar olduğunu söyler hale gelmiştir. Yeni projeyi beğendirmek adına UNESCO projesi için harcanan onca emek ve para bir kalemde sıfıra indirgenmiştir. Üstelik yeni projede toptan yıkılarak yerine tiyatro dekoru cepheli modern binalar yapılması öngörülen 300 civarındaki tescilli binanın içinde, ilk projede AB fonlarıyla ve özenle restore edilen 30'u aşkın bina da yer almaktadır.

Yapılmışı Bozmak, Yıkmak Niye?

Bizzat bu yıkımla ilgili açıklamaları eski rehabilitasyon proje koordinatörleri kendileri dile getirmektedirler. Bunlardan projeyi yakından inceleyen mimar Ali Emrah Ünlü'nün (Restorasyon Uzmanı Yüksek Mimar (İTÜ)/Fener Balat Rehabilitasyon Programı Teknik

Destek Ekibi Üyesi) açıklamaları oldukça dikkat çekicidir. Biz bu açıklamaları bölge halkının yıkımlara karşı mücadele etmek için kurduğu FEBAYDER'in web sitesinden (www.febayder.com) aktarıyoruz. Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı çerçevesinde, Avrupa Birliği tarafından 7 milyon avro hibe desteği ile restorasyon uygulamaları tamamlanan ve yapı sahiplerine anahtar teslimi yapılan 30'u aşkın tarihi yapının da içinde bulunduğu tescilli tarihi eser niteliğindeki yüzlerce yapı, yeni duyurulan kentsel yenileme alanı dönüşüm projesi kapsamında yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya.

İstanbul Yenileme Alanları Bölge Kurulu'na geçtiğimiz hafta sunulan projelerde tarihi yapıların cepheleri dışında tamamen yıkılmaları ve üzerlerine kat ilaveleri yapılması önerilmekte. Tarlabaşı yenileme alanlarında sunulan projeler ile benzer yaklaşımda olan bu projeler tarihi yapı stokunu yok sayıyor. Projeleri yapan mimar meslektaşlarımız, 100-150 yıllık tarihe sahip İstanbul'un bu nadide kâgir sivil mimarlık örneklerini belli bir kat yüksekliğindeki sahne dekoru gibi kullanmanın ötesinde bu yapılar ile ilgili bir bağlantılarının olmadığını ne yazık ki açıkça sergilediler. Bu yapılarda teknik olarak sadece cepheyi tutarak içini boşaltmak öyle düşünüldüğü gibi kolay değil. Karşılıklı demir gergiler, I-putreller ve volta döşemeler yığma cephe sistemi ile bir bütün halinde uygulanmış. Ayrıca yapı içlerindeki kalemişi süslemeler, merdiven korkulukları, plan-mekân özellikleri ne olacak? Yenileme alanı sınırı Haliç Surları'nın olduğu alandan geçiyor. Bu alanda 100-150 yıllık ağırlıklı yığma yapılar bulunmakta. Bu yapılar tarihi surların üzerine vaktinde yapılmış ve büyük bir kısmı sur kalıntılarını temel olarak kullanmış, bu binaları yıktığınızda bu sur ayrımı nasıl yapılacak? Bu kısımlarda yapılması düşünülen zemin altı otoparklar o surları tahrip etmeyecek mi? Bütün bunlar zaten kabul edilemez iken, bir de restorasyonu bin bir güçlük, emek ve para harcanarak, tamamlanmış, sahiplerine teslim edilmiş, içinde ev sahiplerinin mutlu mesut oturdukları 30'u aşkın tarihi binayı yenileme projesi içine almak ne biçim bir mantıktır. Avrupa Birliği'nin verdiği paranın çöpe atılması anlamına gelmekle birlikte, bu projenin başarı ile gerçekleştirilmesinde Fatih Belediyesi çalışanlarının da içinde olduğu emek veren insanların, uygulamalar

sırasında bir sürü sıkıntıya göğüs geren semt halkının ne suçu vardı? Yapılmışı bozmak, yıkmak niye?

Rant hırsı bu kadar mı her şeyin üstünde? Yenileme Kurulu yakında bir karar daha verecek. Yenileme Kurulu'na verilen projelerin çok büyük bir kısmı avan proje şeklinde, mevcut yapı stokunun rölöveleri bile alınmamış. Rölöveler olmadan, yapıların içlerine bile girilmeden semtin karakterini, semtlinin yaşayışını değiştirecek bu boyuttaki bir projenin yapılması doğru mu? O doğru ise bizlere mimarlık fakültelerinde öğretilenler nedir? İşin sosyal tarafını düşünen kimse var mı? Metrekaresini 5.000 dolardan satmayı planladıkları yeni yapılar bu alandaki mevcut asgari geçim standardı altındaki sosyal yapıyı nasıl etkileyecek? Bir tarafta bunlar olurken, yenileme alanı sınırında hemen sokağın karşısında 2863 sayılı kanun kapsamında kalan gariban ev sahibi evini restore etmek istediğinde ve IV numaralı Koruma Kurulu'na başvurduğunda, kurul tarafından istenilen 660 sayılı ilke kararına uygun projeler, restitüsyon projesine uygun restorasyon proje uygulama kararları ne olacak? Hangisi doğru?

Önümüzdeki günler Türkiye'deki süregelen koruma anlayışının çöküşünü seyrettiğimiz günler olacak. Yenileme alanı kapsamında tarihi binanın canına okuyarak üzerine iki üç kat, altına otopark yapabilen ev sahibini, uygulamayı bizzat yöneten, kamu vergileri ile kamu yararına hizmet vermekle görevli yerel yöneticiler ve tarihi evlerden maksimum kâr elde etmekten başka bir kaygısı olmayacak müteahhit hakkında 2863 sayılı yasa kapsamındaki tarihi yapı sahibi ne düşünecek? Ona tarihi binaları korumalıyız, onlar bizim gelecek kuşaklara aktarmamız gereken değerlerimiz, dediğimizde bize ne cevap verecek? Yenileme alanı projeleri derhal askıya alınmalıdır. Hatta gerekirse 5366 sayılı kanun feshedilmelidir. Aksi takdirde açılan bu delik, İstanbul'daki kalan tarihi yapı stokunu tamamen yok edecek. Fatih, Eminönü ve Beyoğlu, Tarihi Yarımada sınırları içerisinde tarihi yapıların ağırlıkta bulunduğu alanların neredeyse tamamı yenileme alanı ilan edilerek, 2863 sayılı kanun bertaraf edildi ve sistem kendi kendini baypas etti. Hayırlısı olsun, hamdolsun, bizler turistik gezilerde Siena'yı, Floransa'yı, Roma'yı, Amsterdam'ı gidip gezerek, vay be adamlar

nasıl korumuşlar değerlerini demeye devam ederiz. Ne de olsa bizde bir şey kalmayacak.

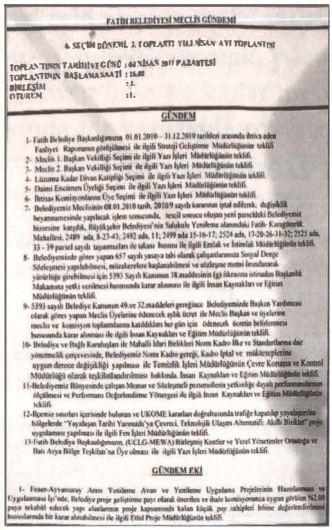
Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'yle İlgili Kapalı Kapılar Ardında Neler Dönüyor![16]

Yazıma *Fatih Haber*'de yayımlanan şu haberle başlamak istiyorum öncelikle.

> 2011 Fatih Belediyesi Meclis gündemlerinde imar düzenlemeleri ilk sırayı almaya başladı. Geçen ay Ayvansaray Mahallesi yenileme projesi uygulaması için yetki geçiren Başkan Mustafa Demir, bugün Fener-Balat-Ayvansaray sahil kesimi kentsel dönüşüm projesi için yetki istemi ile meclise geldi. Bu Çarşamba veya Cuma günü meclis gündemine getirilmesi beklenen öneri ile Başkan Mustafa Demir'e verilecek yetki ile Fatih Belediyesi Fener-Balat-Ayvansaray sahil kesimi için avan ve uygulama projesi yapma yetkisi alacak.
>
> Sahi! Fener-Balat-Ayvansaray sahil kesimi kentsel dönüşüm projesinin avan projesi yok muydu? Bizlere dahi bir kopyasının verildiği, sitemizde yayımladığımız ve Fatih Belediye Meclisi'nde onaylanan, çeşitli kurumlarca onaylandığına dair belediye yetkililerimizin web sitelerinde ve konferanslarda, bire bir görüşmelerde haberdar olduğumuz avan proje gerçek değil miydi? Yoksa mevcut projeden tamamen vazgeçildi de yeniden mi projelendirme yapılıyor? Bu durumda yüzde 42-yüzde 58 orantısı ile GAP İnşaat ile yapıldığı beyan edilen ihalenin geçerliliği nedir? Planı, projesi olmayan bir dönüşüm projesinin oylanması, onaylanması hukuki midir? Bütün bunlara ileride cevap vermeye çalışacağız, bu konuda eleştiri, yazacak olan tarafların gönderilerini bu sayfada yayımlamaktan onur duyarız. Konu önemli katkılarınızı bekliyoruz. İletişim adresimiz fatihten@gmail.com[17]

Fatih Haber'in yukarıdaki belgelerle sunduğu bu haberini yorumlamadan önce, olayın başlangıcından bu yana sitemizde de yayımladığımız Fener-Balat-Ayvansaray Projesi kapsamında gerçekleşen süreci özetlemek istiyorum sizlere.

Bilindiği gibi biz Fener-Balat-Ayvansaray halkı 2009 Temmuz ayında Fatih Belediyesi'nin gönderdiği tebligatlarla evlerimizin kentsel dönüşüm kapsamına alınarak "Yenileme Alanı" ilan edil-

FATİH BELEDİYESİ MECLİS GÜNDEMİ

4. SEÇİM DÖNEMİ 2. TOPLANTI YILI NİSAN AYI TOPLANTISI

TOPLANTININ TARİHİ VE GÜNÜ : 02 NİSAN 2010 PAZARTESİ
TOPLANTININ BAŞLAMA SAATİ : 16.00
BİRLEŞİMİ : 2.
OTURUM : 1.

GÜNDEM

1- Fatih Belediye Başkanlığımızca 01.01.2010 - 31.12.2010 tarihleri arasında ihtiva eden Faaliyet Raporunun görüşülmesi ile ilgili Strateji Geliştirme Müdürlüğünün teklifi
2- Meclis 1. Başkan Vekilliği Seçimi ile ilgili Yazı İşleri Müdürlüğünün teklifi.
3- Meclis 2. Başkan Vekilliği Seçimi ile ilgili Yazı İşleri Müdürlüğünün teklifi.
4- Lüzumu Kadar Divan Katipliği Seçimi ile ilgili Yazı İşleri Müdürlüğünün teklifi.
5- Daimi Encümen Üyeliği Seçimi ile ilgili Yazı İşleri Müdürlüğünün teklifi.
6- İhtisas Komisyonlarına Üye Seçimi ile ilgili Yazı İşleri Müdürlüğünün teklifi.
7- Belediyemiz Meclisinin 08.01.2010 tarih, 2010/9 sayılı kararının iptal edilerek, değişiklik beyannamesinde yapılacak işlem sonucunda, ileçil sonuca oluşan yeni pazarlıklı Belediyemiz bünyesine katışlık, Büyükçekmece Belediyesi'nin Sahabiye Yenileme alanındaki Fatih- Karaçelebi Mahallesi, 2489 ada, 8-23-43; 2492 ada, 11; 2499 ada 15-16-17; 2524 ada, 13-20-26-31-32; 2525 ada, 33 - 39 parsel sayılı taşınmazları ile ediası hususu ile ilgili Emlak ve İstimlak Müdürlüğünün teklifi.
8- Belediyemizde görev yapan 657 sayılı yasaya tabi olarak çalışmlarında Sosyal Denge Sözleşmesi yapılabilmesi, müzakerelere başlanabilmesi ve sözleşme metni hazırlanarak yürürlüğe girebilmesi için 5393 Sayılı Kanunun 38.maddesinin (g) bâzasına istinaden Başkanlık Makamına yetki verilmesi hususunda karar alınması ile ilgili İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğünün teklifi.
9- 5393 sayılı Belediye Kanunun 49.ve 32.maddeleri gereğince Belediyemizde Başkan Yardımcısı olarak görev yapan Meclis Üyelerine ödenecek aylık ücret ile Meclis Başkan ve üyelerine meclis ve komisyon toplantılarına katıldıkları her gün için ödenecek ücretin belirlenmesi hususunda karar alınması ile ilgili İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğünün teklifi.
10- Belediye ve Bağlı Kuruluşları ile Mahalli İdari Birlikleri Norm Kadro İlke ve Standartlarına dair yönetmelik çerçevesinde, Belediyemiz Norm Kadro gereği, Kadro İptal ve müktesebelerine uygun derece değişikliği yapılması ile Temizlik İşleri Müdürlüğünün Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü olarak teşkilatlandırılması hakkında, İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğünün teklifi.
11- Belediyemiz Bünyesinde çalışan Memur ve Sözleşmeli personelinin yetkinliğe dayalı performanslarının ölçülmesi ve Performans Değerlendirme Yönergesi ile ilgili İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğünün teklifi.
12- İlçemiz sınırları içerisinde bulunan ve UKOME kararları doğrultusunda trafiğe kapatılıp yayalaştırılan bölgelerde "Yayalaşan Tarihi Yarımada'ya Çevreci, Teknolojik Ulaşım Alternatifi: Akıllı Bisiklet" proje uygulaması yapılması ile ilgili Fen İşleri Müdürlüğünün teklifi.
13- Fatih Belediye Başkanlığımızın, (UCLG-MEWA) Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Ortadoğu ve Batı Asya Bilgi Teşkilatı'na Üye olması ile ilgili Yazı İşleri Müdürlüğünün teklifi.

GÜNDEM EKİ

1- Fener-Ayvansaray Arazi Yenileme Avan ve Yenileme Uygulama Projelerinin Hazırlanması ve Uygulanması İşi'nde, Belediye proje geliştirme payı olarak önerilen ve ihale komisyonunca uygun görülen %2.09 pay teklifi sekreik yapı alanlarının proje kapsamında kalan küçük pay sahipleri lehine değerlendirilmesi hususlarında bir karar alınabilmesi ile ilgili Etüd Proje Müdürlüğünün teklifi.

Şekil 75: Fatih Belediye Meclisi'nin gündemini gösteren belge ve Fener-Balat-Ayvansaray avan projesinde adı geçen belge (Kaynak: www.febayder.com/content/fener-balat-ayvansaray-projesiyle-ilgili-ne-dolaplar-donuyor; erişim: Eylül 2014).

diğini öğrendik. Proje bizim haberimiz dışında gerçekleşmiş, 2007 yılında resmen imzalanan bir ihale sözleşmesiyle bize ait tapulu evlerimizin yüzde 58'i, toplam olarak düşünülürse de 280.000 m²'lik Fener-Balat-Ayvansaray sahil kesiminin yüzde 58'lik bölümü altın bir tepsi içinde müteahhit firmaya sunulmuştu. Bu sözleşmeyle daha önce evimizin yüzde 100'üne sahipken şimdi sözleşmeden sonra evimizin sadece yüzde 42'sine sahiptik. İlk zamanlar bunun ne anlama geldiğini pek anlayamamıştık. Çünkü resmi yetkililer projenin uygulaması ve evlerimizin akıbeti konusunda sürekli yuvarlak açıklamalar yapıyor, söylediklerinden herhangi net bir şey anlaşılmıyordu.

Belge ile bilgi istediğimizde de yanıltıcı beyanda bulunuyor ya da kendisi ortada olmayan hayali bir uygulama projesine atıfta bulunarak bütün cevapları ileriki bir sürece erteliyordu. Ama anlaşmaya sıra gelince hemen uzlaşmamız isteniyordu; yani ne olup bittiğini anlamadan, evlerimizin akıbetinin ne olacağının cevabını tam almadan, verdikleri paraya razı olmamız ve bölgeden derhal gitmemiz bekleniyordu. Bölgede kalmak istediğimizi söylediğimizde ise öyle teklifler sunuyorlardı ki şaşırıp kalıyordunuz! Binanızı elinizden alıyorlar, yerine bir daire vermek için sizden ek olarak

300.000-400.000 TL ödemenizi istiyorlardı. Yani bir bina sahibi iken bir daire için borçlu çıkıyordunuz. Bu git demekle aynı şeydi? Buranın halkının bu paraları ödeyerek burada kalma imkânları yoktu çünkü. Eğer anlaşmazsak ne olur diye sorulduğunda derhal "kamulaştırma" yapacaklarını söyleyerek halkı korkutuyorlar, isteksiz, gönülsüz, hiç adil olmayan fiyatlarla onları kendileriyle anlaşmaya zorluyorlardı. Hatta eğer kamulaştırma yapılırsa önceki fiyatı bile alamayacaklarını söyleyerek aba altından sopa gösteriyorlar; adeta ölümü göstererek sizi sıtmaya razı ediyorlardı!

Aslında bizleri mahallelerimizden sürme ve tapulu mülklerimizi bir şekilde elimizden alma planlarını ve bu planları içeren resmi sözleşmeleri uzun süre bizden gizlediler. Bu yüzden avan projemizi bile bize göstermek istemediler. Belediyeye gidenlere avan proje diye gösterdikleri belgeler sadece birtakım ön cephe resimleri oluyordu ve aslında iç planlar hakkında, evlerimizin yan binalarla tevhit edilerek (birleştirilerek) yıkılacağı hakkında hiçbir bilgi vermiyordu. Hem verse de halk ayaküstü bakmakla ne anlayabilirdi ki o projelerden; yetkililer ne anlatıyorsa ona inanıyordu. Bu yüzden ilk zamanlar kimse bölgeden gitmek zorunda kalabileceğini, evinin yıkılarak yok edileceğini düşünmüyordu. Bir şey yapılması gerekiyorsa da imkân sağlanarak kendi binasının restorasyonunu kendisi yapmak istiyordu. 5366 sayılı yasa da mülk sahiplerine bu hakkı verdiği için sözlü olarak bu hakkımızı kullanıp kullanamayacağımızı sorduğumuzda "tabii ki kullanabileceksiniz" diye karşılık veriyor ama bu hakkı kullandıracaklarına dair yazılı bir belge istediğimizde ise bunun ancak ileriki bir tarihte, uygulama projesi hazırlandıktan sonra olabileceğini söylüyorlardı.

Yani yasal olan bir hakkımızı kullanmak için bile onların iznini almak zorundaydık. Bu arada bu iznin bize hiçbir zaman verilmeyeceğini de anlamıştık. Çünkü projeye baktığımızda her evin üçlü dörtlü gruplar halinde bitişik binalarla tevhit edildiğini yani birleştirildiğini görüyorduk. Bu şu demekti; mevcut proje bize bireysel müdahale hakkı tanıyacak şekilde binalarımızı korumuyor, yan parsellerle birleştirildiği için ortada bize ait olan bir bina kalmıyordu. Kendi binamız diye bir şey ortada kalmadığına göre kendi

binamıza müdahale etme, yaptırma hakkımız da kalmıyordu. Bu anlamda proje, 5366 sayılı yasadan kaynaklanan mülk sahiplerinin kendi binalarını yaptırma hakkını çiğneyerek aslında 5366 sayılı yasayı da çiğniyordu. Yani varlığına dayanak teşkil eden 5366 sayılı yasaya da aykırıydı.

Sonuçta projenin hazırlanış ve kabul ediliş şekli de dahil bütün süreç yanlışlıklarla ve hak ihlalleriyle doluydu. Bir hukuk devletinde kabul edilemeyecek uygulamalardı bunlar. Bu nasıl olabilirdi ki, bir mahalle toptan nasıl yok edilebilirdi; bunca insan, bunca iş güç yapan esnaf, çoluk çocuk düzenlerinden, alıştığı yaşamdan koparılarak hiç bilmedikleri, hiç istemedikleri, şehir dışındaki ücra yerlere böyle zorbaca gönülsüz bir şekilde sürülebilirdi? Tıpkı Sulukule halkının Kayabaşı'na, Taşoluk'a sürülmesi gibi.

Biz bu projelerden önce bu semtlerin ismini bile duymamıştık! İstanbul'da böyle yerler olduğundan haberimiz bile yoktu. Şimdi bu dağ başındaki yerlere, altyapının olmadığı, sosyal bir çevrenin bulunmadığı, ulaşımın çok zor sağlandığı, kent merkezine gidebilmek için saatlerinizi yollarda geçirmeniz gereken bu yerleri bize layık görüyor ve bizi oralara sürmek istiyorlardı. Hem de İstanbul'un göbeğinde yaşarken hem de bu kadar değerli bir semtte otururken?

Proje yetkilileri basına, kamuoyuna sürekli olarak buraların çöküntü bölgesi olduğunu, insanların can güvenliğinin olmadığını, her yağmur yağdığında başımıza bir bina çöktüğünü ileri sürerek buraları değersiz göstermek istiyor. Belediyenin avukatı savunmasında aynen bu ifadeleri kullandı. Bu yolla hem evlerimize ucuz bir maliyetle el konulmaya çalışılıyor hem de kamuoyu gözünde bütün bu yapılanlar meşrulaştırılmaya çalışılıyordu. Kamuoyunda, "Öyle ya buralar çöküntüyse, tehlikeliyse orada yaşayan insanlar oradan gönderilebilir, yerinden edilebilir" kanaati oluşturulmaya çalışılıyordu. Sözde her şey bizim iyiliğimiz içindi, can güvenliğimiz içindi. Ne var ki bölgede harap olmaya terk edilmiş binaların çoğunun sahibi belediyenin ta kendisiydi; insanların can güvenliğini bu kadar önemli idiyse yıllardır neden bu binalar onarılmıyordu, bunlara müdahale edilmiyordu? Üstelik bir de bu binaların

fotoğrafları her fırsatta sanki özel şahıslara ait binalarmış gibi basında yer alıyor ve böylece o bölgenin tamamen çöküntü halinde olduğu havası yaratılmaya çalışılıyordu...

Diyelim ki bölge gerçekten çöküntü, yıkık binalar çok, böyle olsa bile bu vatandaşın elinden evinin alınması için bir sebep olabilir miydi? Belediye vatandaşa "onar" der vatandaş onarmazsa, ceza yazar, vatandaş ödemezse, tamam o zaman bir yaptırım uygulayabilir. Ama hiçbir uyarı yapılmadan, üstelik daha önceki Anıtlar Kurulu'nun sıkı denetimi yüzünden onarmak isteyenlerin de bürokrasiye takılıp yıllarca bunu yapmalarına izin verilmediği, izinsiz yapanlara ise cezalar kesildiği bilinirken, halk burada nasıl suçlanabilir, nasıl bu şekilde evinden ve yerinden edilerek bedel ödemeye zorlanırdı ki? Kaldı ki eski de olsa binalar sapasağlam, gerçek bir mahalle burası; baba, oğul, torun üç kuşağı kapsayan, üç kuşaktır burada yaşayan köklü aileler çoğunlukta. Yakın komşuluk ilişkileri var; esnaf, memur, öğrenci, öğretmen, emekli, üniversiteli, sanatçı, akademisyen, gazeteci her meslekten her türden insanın yaşadığı, geçmişte ve bugün de kültür çeşitliliğinin olduğu bir yer Fener-Balat-Ayvansaray. Yani Fener-Balat-Ayvansaray şu haliyle bile, iddia edilenlerin aksine birçok insanın tercih ettiği, sanatçısından aydınına, gazetecisine, akademisyenine her meslekten insanın memnuniyetle yaşamak istediği mistik, tarihi, çok özel, enteresan büyüsü olan bir yer.

Ama ne yazık ki şimdi rant uğruna bu büyüyü yok etmek istiyorlar. Bu dinamik, kıpır kıpır, insanlarının birbirine aşina olduğu, mahallenin bir ucunda söylenen sözün kulaktan kulağa herkese yayılabileceği kadar bütünleşmiş bir sosyo-kültürel yapısı olan bu yer, bu yaşam alanı yok edilmek isteniyor. Yüksek gelir sahipleri, paranın verdiği güçle kendini ayrıcalıklı sanan, güzel olan her yerde yaşamanın sadece kendilerinin hakkı olduğuna inanan insanlar için buradaki mütevazı yaşamlar, mütevazı insanlar yok edilmek isteniyor... Fener-Balat-Ayvansaray'ın lüks yaşamaya alışmış insanların barındığı lüks konutların olduğu zengin bir muhite dönüştürülmesi amaçlanıyor. Ancak o zaman müteahhit firmanın ürettiği lüks konutları satabilmesinin ve hayal ettiği rantı sağlayabilmesinin mümkün olabileceği düşünülüyor çünkü.

İstedikleri yüksek fiyatları şu anki mevcut mütevazı Fener-Balat-Ayvansaray halkı nasıl ödeyebilir ki? Ödeyemeyecekleri için de buradan gitmeleri gerekecek. İşte böyle düşünüyordu projeyi tasarlayanlar, ancak bu şartla bölgeye yatırımı söz konusu olabilirdi o meşhur yüklenici firmanın. Bir halk, bir mahalle, koskoca bir tarih işte bu rant hesapları yüzünden yok edilmek isteniyordu. Değil mi? Bu kadar güzel, bu kadar değerli, bu kadar cazibeli bir yer olduğu için seçildi zaten Fener-Balat-Ayvansaray bu projeler için... Birilerinin bu güzellikten iştahı kabardığı, potansiyel rantın büyüklüğünün cazibesinden kaçamadığı için. Böylesi güzel bir yerde lüks konutlar yapılsa, lüks alışveriş merkezleri, lüks oteller yapılsa ne para ederdi ama...

İşte bu zihniyet yıkıyordu Fener-Balat-Ayvansaray'ı; bu zihniyet yok ediyordu ülkemizde böylesine nadide, Dünya Kültür Mirası Listesi'ne girmeye layık görülmüş semtleri. Bu uğurda insanlar, haklar, hakkaniyet, adalet hiçe sayılıyordu. Bu iş için çıkarılan yasayı bile hiçe sayan meşruiyetten uzak yaklaşımlar sergileniyordu. Uluslararası yasalarca güvence altına alınmış en temel insan hakkını, barınma hakkını ihlal ediyordu. Kapitalist sistemin en kutsalı olan mülkiyet hakkını çiğniyordu.

Ne yazık ki ülkemizde son zamanlarda bu tür uygulamalar gittikçe yaygınlaşıyor. Bazı insanların vicdanlarının yerini zenginlik, güç, para hırsı bürümüş; bu hırs bütün değerlerden üstün gelerek adeta ruhlarını ele geçirmiş. O kadar acımasızlar ki; insanları evlerinden, yerlerinden ederken biraz adil olalım da demiyorlar, bölgeyi değersizleştirmek ve müdahaleyi meşrulaştırmak için "çöküntü" gibi söylemleri de kullanarak, bu konuda kamuoyu oluşturarak vatandaşın elinden malını mülkünü ederinin çok altında, mümkünse en ucuza kapatmaya çalışıyorlar. Aynı Sulukule'de olduğu gibi. Sulukule'de yapılanlar bizim için ders niteliğindeydi. Fener-Balat-Ayvansaray halkı olarak bu deneyimden çok şey öğrendik.

Halkına değer veren, vatandaşlarının refahı için çalışan yöneticilerin en başta iş ve barınma ihtiyacını karşılaması beklenmez mi? Oysa yaptıkları ne? Bin bir zorlukla, dişiyle, tırnağıyla bu sorunu devlete bırakmadan kendi emeği, alın teriyle çözmüş, ken-

dilerine bir yuva bir düzen kurmuş insanların yıllardır oturmuş düzenini bozuyor, yuvalarını yıkıyor; alıştıkları çevreden, iş, okul düzeninden, komşularıyla olan yakınlığından koparıp kent çeperlerine, kendilerinin asla oturmak istemeyecekleri yerlere sürüyor. Ne hakla? Hangi kutsal amaç için? Sebep efendim, bu semt çok eskiymiş, çöküntüymüş, tarihi bir bölge olduğu için de yenilenmesinde kamusal bir yarar varmış. Diyelim ki var, bunu halkın evlerini elinden alarak mı yapmak gerekir? Tarihi binalar yıkılarak bu kamusal yarar nasıl gerçekleşir peki? Aksine tarihin yaşatılacağına yıkılması nedeniyle burada "kamuya zarar" durumu ortaya çıkmaz mı?

İncelerseniz, avan projede genel yaklaşımın tevhit olduğunu, yani her binanın yanındaki diğer birkaç binayla birleştirildiğini, böylece dar-dikey olan ve müstakil bir yaşama uygun Fener-Balat-Ayvansaray evlerinin yataya doğru yeniden yapılandırılarak genişletildiğini, kat eklemeleri ve altlarına otopark yapıldığını, bu şekilde lüks, konforlu, artan sayıda daireler elde edildiğini görürsünüz. Bazı adalarınsa toptan yıkılarak otel ve alışveriş merkezine dönüştürüldüğünü. Bu tam anlamıyla sıradan, kaba bir müteahhit yaklaşımı değil de nedir? Bu işin yüklenicisinin geçmişinde restorasyon ya da koruma konusunda hiçbir deneyiminin olmadığını görürüsünüz. Evler tamamen satılması düşünülen zengin müşterilerin taleplerine göre yeniden yapılandırılmak istenmektedir projede.

Bu muydu kamu yararı; bunun için mi bunca insan evlerinden olacak, bir mahalle yaşamı tamamen ortadan kaldırılacaktı; bu yüzden mi bunca ailenin yaşamı altüst olacak, Dünya Kültür Mirası Listesi'ne girmiş tarihi bir semt ciddi bir şekilde tahrip edilerek orijinalliğini kaybedecekti?

Onlar cahil, hakkını aramaktan aciz bir halk bulacaklarını sandılar karşılarında; küçük bedellerle göz boyayarak insanları bölgeden kolayca gönderebileceklerini, hatta bir çocuğu çikolata ile kandırıp elinden oyuncağını alır gibi asılsız vaatlerle kandırıp kolayca evlerimize el koyabileceklerini sandılar. Yanıldılar! Bir halk olarak böyle bir durumda yapmamız gereken en doğru şeyi yaptık,

örgütlendik, derneğimiz FEBAYDER'i kurduk. Sonra halk toplantıları, bilgilendirici forumlar düzenledik, en başta web sitemizle (www.febayder.com) bilinçlendirdik halkı; gerçekleri, buradaki talanı, yağmayı iyice anlattık; kavradıkça daha da kararlı olduk haklı mücadelemizde. Davalar açtık, davamızı aslanlar gibi savunduk. Çünkü öyle haklıydık ki! Ve onlar da öyle haksız, öyle adaletsiz!

Hiçbir şey onların umduğu gibi gitmedi Fener-Balat-Ayvansaray'da. Bunlara yol açanlar bir süredir suskundular, ama şimdi yine bir şeyler dönüyor; yine bir şeyler planlıyorlar hakkımızda, yaşamımıza dair bizden habersiz bize sormadan. Seçimden sonra yeniden atağa geçecekler biliyoruz. Mahkemeyi kazanmak için her şeyi yapacaklar; taraflı bir bilirkişi heyetini oluşturmak için her yolu deneyecekler. Bunlara hazırlıklıyız; daha önce Tarlabaşı'nda böyle olduğunu biliyoruz. Ama yine de bu kadar haklı olduğumuz barizken, bu kadar lehimize kanıt varken, her şey apaçıkken hiçbir bilirkişinin aleyhimize rapor verebileceğini düşünmüyoruz, düşünmek istemiyoruz. Bu yüzden biz de, tıpkı karşı taraf gibi talep ettik bilirkişi gönderilmesini.

Fener-Balat-Ayvansaray konusunda son durum yukarıda *Fatih Haber*'in yayımladığı haberde de belirtildiği gibi Fatih Belediye Başkanı Sayın Mustafa Demir'in Fener-Balat-Ayvansaray bölgesinde proje yapmak ve uygulamak için Fatih Belediye Meclisi'nden "tam yetki" istediğiydi! Bu ne anlama geliyordu? O cenahta olup bitenler, konuşulanlar, tasarlananlar hakkında şu anda fazla bir malumatımız yoktu. Bu *Fatih Haber*'de de sorulduğu gibi mevcut projenin iptali anlamına mı geliyordu? Neden yeni bir proje için yetki istiyordu Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir?

Aldığımız duyumlara göre halka sundukları tekliflere bölgemizde kimse sıcak bakmamış, ikna olmamış, birçok kişi de burada yaşamakta, kendi evini kendisi onarmakta ısrar etmişti. Tahminimize göre bölgedeki bu ortak tavır ve direnç, mahkemede sunduğumuz güçlü argümanlar da buna eklendiğinde bu durum proje sahiplerinin canını bir hayli sıkmış, burada hayalini kurdukları o yüksek rantı kolay elde edemeyeceklerini anlamalarını sağlamıştı. Bu yüzden tekrar atağa geçmeden önce bu işin maliyetini, halka verilecek

payı biraz daha artırdıklarında kârlarının istedikleri düzeyde olup olmayacağını hesapladıklarını, kazançlarını artırmak için yeni yollar yeni stratejiler oluşturma peşinde olduklarını tahmin etmek zor değil bizim için. İstedikleri kadar hesap kitap yapsınlar, bu halkın taleplerine kulak tıkadıkları sürece, bize kendi evlerimizi kendimiz yaptırma konusundaki yasal hakkımızı kullanmak konusunda garanti vermedikçe, isteyenin bölgede yaşamaya devam etmesi için gerekli tedbirleri almadıkça ve en önemlisi adil, hakkaniyetli bir fiyatla halka muhatap olmadıkça bu projeyi gerçekleştirmeleri mümkün değildir. Bu da bizim son sözümüzdür!

Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'nde Tarihi Karar[18]

Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'nin iptaline ilişkin yargıdan tarihi karar. FEBAYDER olarak 5366 sayılı yasa kapsamında İstanbul 5. İdare Mahkemesi'nde açtığımız Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'nin iptaline dair yargı kararı nihayet sonuçlanmıştır. Bu tarihi kararı 21 Haziran Perşembe saat 12:00'da derneğimiz FEBAYDER önünde yaptığımız bir basın açıklaması ile basına, kamuoyuna ve Fener-Balat-Ayvansaray halkına açıklamış bulunuyoruz. Karar bölge halkına ve ülkemize hayırlı olsun. Benim için aynı zamanda tarihi bir ânı kayda geçmek anlamına gelen bu yazıma mahkeme süreci ve karar gerekçesi hakkında kısaca bilgi vererek başlamak istiyorum. Biz davacıların taşınmazlarının bulunduğu alanları da kapsayan Yenileme Uygulama Projelerinin Hazırlanması ve Uygulanması işine ait Avan Projesi'nin onaylanmasına ilişkin Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararının, bu kararın kabulüne ilişkin Fatih Belediye Meclisi'nin 09.12.2009 tarih ve 2009174 sayılı kararının ve eki avan projeleri ile İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın 14.01.2010 tarih ve TN:2473342 sayılı işleminin iptali istemine dair açtığımız bu davanın gerekçeleri şunlardı: "Taşınmazların 2863 sayılı yasa kapsamında kentsel sit alanı içerisinde kalması, bölgeye ilişkin koruma amaçlı imar planının olmaması, projelerde kültür mirası niteliğinde bulunan tescilli yapıların da yı-

kımının öngörülmesi, kararın koruma yüksek kurulu kararlarına, şehircilik ilke ve kurallarına ve hukuka aykırı bulunması."

İstanbul 5. İdare Mahkemesi'nin bu konuda verdiği kararı gerekçelendirmesi ise şöyleydi:

> Devletin üzerine düşen görevi yerine getirmesi gerektiği, dava konusu düzenlemede ise bölgenin tarihi dokusu dikkate alınmadan söz konusu alanda salt fiziki yapılardaki birtakım eskimiş, köhnemiş, terk edilmiş ya da plan hükümlerine aykırı eklentilere sahip yapılar dikkate alınarak tescilli ve mimari özelliği bulunan yapıların da kapsama dahil edilerek alanın tümünün sosyoekonomik ve mekânsal bağlamda büyük bir çöküntü alanı ilan edildiği ve bölgede geçerli olan mahalle kültürü ile birkaç kuşak öncesinden bu yana süregelen ve birbirine yakın sosyal yapının varlığı ile mevcut kentsel dokunun rehabilitasyonu üzerine daha önceden gerçekleştirilen çalışmaların dikkate alınmadığı, bölgenin tarihi özelliğini bütünüyle değiştiren ve uygulama projesine esas teşkil edecek nitelikte olan avan projeyle ilgili yapılan teknik inceleme neticesinde söz konusu avan proje ve projenin onaylanması yönünde tesis edilen dava konusu işlemlerde şehircilik ilkelerine, planlama esaslarına kamu yararına ve hukuka uygunluk bulunmadığı.
>
> Sonuç olarak avan projesinin onaylanmasına ilişkin Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı, bu kararın kabulüne ilişkin Fatih Belediye Meclisi'nin 09.12.2009 tarih ve 2009174 sayılı kararı ve eki avan projeleri ile İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın 14.01.2010 tarih ve TN:2473342 sayılı işlemi; taşınmazların 2863 sayılı yasa kapsamında kentsel sit alanı içerisinde kalıp, bölgeye ilişkin koruma amaçlı imar planının olmadığı, projelerde kültür mirası niteliğinde bulunan tescilli yapıların yıkılmak istendiği, karar Koruma Yüksek Kurulu kararlarına ve şehircilik ilke ve kurallarına ve hukuka aykırı bulunduğu iddiasıyla iptal edilmiştir.

Bu karara ilişkin benim naçizane yorumum ise şudur; yargının 5366 sayılı yasa kapsamında Fener-Balat-Ayvansaray projesine dair verdiği bu karar tarihi bir karardır. Bu yasa kapsamında yıkımı öngörülen diğer tarihi alanlar için de tarihin kurtarılmasının önünü açan emsal bir karardır. Sulukule'de verilen karar, bu konuda ilk karar olması özelliği ile önemli bir karardı; ama yıkımlar

gerçekleştiği, inşaatlar bittiği ve Sulukule halkının toptan yerinden edilmesini ve Sulukule kültürünün yok edilişini önleyemediği için, diğer bir deyişle dava bölgede geri dönüşü olmayan mağduriyetler gerçekleştikten sonra sonuçlandığı için maalesef gecikmiş bir karardır. Bu tür davalarda yürütmeyi durdurma kararının alınmasının ne kadar önemli olduğu, bu anlamda Sulukule davasında bariz olarak görülmektedir.

Bu arada Sulukule'de alınan karar gecikmiş bir karar bile olsa bu kararın gereklerinin yerine getirilmesi, hukuksuz olarak gerçekleşen işlemlerin iptali, gerekirse yapılan inşaatların yıkılması, bölgede doğan mağduriyetlerin bazılarının telafisi mümkün olmazsa bile tazminatlarının ödenmesi, en önemlisi yerinden edilen bölge halkının yerlerine geri dönüşlerinin sağlanması ve bu şekilde davaya ilişkin kamu vicdanının rahatlatılması ve ülkemizde adalete olan güvenin yeniden tesis edilmesi bu konuda öncelikli yapılması gereken işlemlerdir. Fener-Balat-Ayvansaray kararının toplum üzerinde insanları ümitlendiren, son dönemde yargı sürecine karşı oluşmaya başlayan güvensiz atmosfere karşı insanların içinde hâlâ adaletin işlediğine dair umutlar yeşerten olumlu bir etkisi olduğu bir gerçektir. Ama yeterli değildir. Süreç bir bütün olarak düşünülmelidir ve bütün adalet sisteminin aynı şekilde adil kararlar vereceği noktalara ulaşılmadan ve Sulukule'deki gibi kesinleşmiş yargı kararlarının kamu vicdanını rahatlatacak şekilde, gereği neyse yapılmadan ülkemizde gerçek anlamda bir adalet ortamının tesisi ve yargıya olan güvenin yeniden sağlanmasının mümkün olmayacağı da bilinmelidir. Tekrar Fener-Balat Ayvansaray davasına dönersek, bu davada bölge halkı yerinden edilmeden, yıkımlar gerçekleşmeden, gerek bölgenin tarihi ve mimari dokusu açısından gerekse orada yaşayan insanlar açısından telafisi mümkün olmayan mağduriyetler oluşmadan kararın tam zamanında bölgeyi yıkımdan, bölge halkını da sürgünden kurtaracak şekilde adil olarak gerçekleşmesi bu kararın tarihi niteliğini oluşturmaktadır. Fener-Balat-Ayvansaray'da yargı tarihi kurtarmıştır. Bu karar 5366 kapsamındaki diğer tarihi alanlar için de emsal olacak ve oralarda da tarihi yıkımların durdurulmasının önünü açacaktır.

Türkiye'de adalete olan güvenin sarsılmaya başladığı böyle bir süreçte Sulukule ve Fener-Balat-Ayvansaray bölgesiyle ilgili yargının üst üste bu şekilde yerinde kararlar vermesi adalet mekanizmasının ülkemizde hâlâ işlediğine dair umutlarımızı tazeleyen, mutlandırıcı bir özelliği de bulunmaktadır ki bu bence bu her şeyden önemlidir. Çünkü adalete herkesin ihtiyacı bulunmaktadır. Dün adaletsizlik yapanların bugün adalete ihtiyacı olduğu gibi, bugün adaletsizlik yapanların da yarın adalete ihtiyaçları olacağı kesindir.

Fener-Balat-Ayvansaray Halkı "Evime, Kentime, Yaşam Alanıma Dokunma" Eylemi Yapıyor[19]

Fener-Balat Halkı Kararlı: Acil Kamulaştırmaya, Yağmaya İzin Vermeyeceğiz

AKP'nin Fener-Balat-Ayvansaray'da gerçekleştiremediği kentsel dönüşümü "acil kamulaştırma" kararıyla uygulamak istemesine karşı bölge halkı, mahallelerinde yaptıkları eylemlerle yaşam alanlarını şirketlere yağmalatmayacaklarını ve evlerini terk etmeyeceklerini bir kez daha ilan etti. Proje uyarınca şirketlere devredilerek ranta kurban edilmek istenen Fener-Balat-Ayvansaray'da bölge halkının tepkileriyle, mahkeme kararının projeye iptal kararı vermesiyle gerçekleşmeyen dönüşüme karşın çıkartılan "acil kamulaştırma" kararına bölge halkı sessiz kalmadı. Fener-Balat-Ayvansaray halkı bugün bir araya gelerek bu yağmacı yaklaşıma, yaşam alanlarının şirketlere devredilmesine karşı mahallelerinde kitlesel bir eylem gerçekleştirdi.

"Mahalle Yıkan, Halkına Kıyan İktidar İstemiyoruz"

Fener'de bir araya gelen bölge halkının yanı sıra eyleme kitle örgütleri, siyasi parti temsilcileri de katılarak destek verdi. "Mahalle yıkan, tarih yıkan, halkına kıyan iktidar istemiyoruz", "Bu mahallede yaşam var yıkamazsınız", "Evime dokunma", "Yıllardır buradayız, biz de sit alanıyız, kamulaştıramazsınız" pankart-

larının yerleştirildiği, dövizlerinin kullanıldığı Fener mahallesinde sloganlar ve alkışlar eşliğinde basın açıklaması gerçekleştirildi.

Şekil 76: Fener-Balat-Ayvansaray halkı "Evime, Kentime, Yaşam Alanıma Dokunma" eylemi yapıyor, 14 Ekim 2012.
(Kaynak: www.haber.sol.org.tr/kent-gundemleri/fener-balat-halki-kararli-acil-kamulastirmaya-yagmaya-izin-vermeyecegiz-haberi-60883; erişim Eylül 2014).

Şekil 77: Fener-Balat-Ayvansaray halkı "Evime, Kentime, Yaşam Alanıma Dokunma" eylemi yapıyor, 14 Ekim 2012.
(Kaynak: www.haber.sol.org.tr/kent-gundemleri/fener-balat-halki-kararli-acil-kamulastirmaya-yagmaya-izin-vermeyecegiz-haberi-60883; erişim Eylül 2014).

"Bu Saldırı Bütün Ülkeyedir, Ortak Mücadele Kaçınılmaz"

Fener-Balat-Ayvansaray Derneği Basın Sözcüsü ve Kent Hareketleri temsilcisi Çiğdem Şahin, "Mahallemize uygulanan acele kamulaştırma kararının ve yaşam alanımıza yönelik bu saldırının, talanın adaletsizliğin hedefi sadece Fener-Balat-Ayvansaray değildir bütün Türkiye'dir. Hak hukuk ihlalleri ve yaşama hakkımıza yönelik saldırılar hepimizin ortak sorunudur. Her gün daha fazla neyimizi alacaklar, daha fazla neyimize el uzatacaklar diye bekliyoruz," diyen Şahin, insanca yaşamak için ortak mücadelenin kaçınılmaz olduğunu vurguladı.

Açıklamanın ardından bölgelerinde kentsel dönüşüm uygulamalarına maruz kalan Tarlabaşı Derneği, Tozkoparan Derneği, Beyoğlu Semt Derneği ile Kent Hareketleri temsilcileri kentsel saldırılara karşı bir arada hareket etmenin önemine dikkat çektiler.

Şekil 78: "Evime, Kentime, Yaşam Alanıma Dokunma" eyleminde Prof. Dr. Zeynep Ahunbay, 14 Ekim 2012.
(Kaynak: www.haber.sol.org.tr/kent-gundemleri/fener-balat-halki-kararli-acil-kamulastirmaya-yagmaya-izin-vermeyecegiz-haberi-60883; erişim Eylül 2014).

Ahunbay: "Fener-Balat-Ayvansaray Korunmalı"

İTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Zeynep Ahunbay, Fener-Balat-Ayvansaray'ın korunması gereken bir sit alanı olduğunu ve şirketler için mülkiyet hakkının gasp edilemeyeceğini ve uygulanmak istenen kanunsuzluklara karşı kanunların değiştirilmesi için mücadele edeceklerini ifade etti.

Arkeolog Dr. Şeniz Atik de, tarihi alanların evrensel değerlerle korunmasının yasalarla sağlanacağını belirterek, "Bu bölgeyi korumak için göreve davet ediyorum," dedi.

"Fener-Balat Bizim" Diyerek Mahallelerde Yürüdüler

Açıklamaların ardından eyleme katılanlar, "Fener-Balat bizimdir, bizim kalacak", "Mahallemiz bizimdir, gitmiyoruz" sloganlarıyla Balat'a yürüyüş gerçekleştirdiler. Alkışlar ve ıslıklarla gerçekleşen yürüyüşte, "Suskun Fener-Balat istemiyoruz" sloganlarıyla da mahallelilere eyleme katılma çağrısında bulundu.

Oturma Eyleminin Ardından Halk Toplantısı Yapıldı

Basın açıklamasının yapıldığı Fener mahallesinde son bulan yürüyüşün ardından mahalleliler oturma eylemi başlattı. "İstanbul'u sata sata kalmadı kalmadı" şarkılarına oturma eyleminde de devam eden bölge halkı, eyleme katılan akademisyenler ve temsilcilerle de bir halk toplantısı gerçekleştirdi.

Almanya'da Yapılan Kentsel Dönüşümü Anlattı

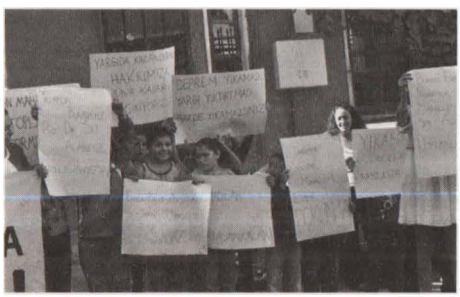
Eyleme öğrencileriyle de katılan Almanya'da mimarlık profesörü olarak çalışmalar yapan ve Dortmund'da Planerladen Derneği Başkanı olan Tülin Kabis Staubach, Almanya'da yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları hakkında bilgiler verdi. Staubach, planlama işini belediyeyle tartıştıklarını, projelerin şirketlere teslim edilmediğini, mülk sahiplerinin ihtiyaçlarının gözetilerek dönüşümün gerçekleştiğini ve kiraların belirli bir seviyede tutulduğundan bahsetti.

Şekil 79: "Evime, Kentime, Yaşam Alanıma Dokunma" eyleminde Fener-Balat Kültür Miraslarını Koruma Derneği, 14 Ekim 2012 (Kaynak: http://www.fatihhaber.com/fatihhaber/fenerbalatacaleiptal.htm; erişim: Eylül 2014).

Şekil 80: "Evime, Kentime, Yaşam Alanıma Dokunma" eyleminde Tülin Kabis Staubach, 14 Ekim 2012 (Kaynak: http://haber.sol.org.tr/kent-gundemleri/fener-balat-halki-kararli-acil-kamulastirmaya-yagmaya-izin-vermeyecegiz-haberi-60883; erişim: Eylül 2014).

Şekil 81: "Evime, Kentime, Yaşam Alanıma Dokunma" eyleminde mahalle çocukları, 14 Ekim 2012 (Kaynak: http://www.yarinhaber.net/news/1666; erişim: Eylül 2014).

Şekil 82: "Evime, Kentime, Yaşam Alanıma Dokunma" eyleminde Fener-Balat Kültür Miraslarını Koruma Derneği, 14 Ekim 2012
(Kaynak: http://www.yarinhaber.net/news/1666; erişim: Eylül 2014).

"Halk Direnirse Projeler Uygulanamaz"

Toplantıda bölge halkının gözünü korkutmak için kararların getirildiğini, plana projeye karşı durmanın gerektiği ve evlerin satılmaması, anlaşılmaması yönünde görüşler paylaşıldı. "Acil kamulaştırma" kararı getirilen bölgenin sözleşmeyle müteahhite teslim edildiğini hatırlatılan toplantıda, bölge halkı direnirse projelerin uygulanamayacağı da vurgulandı.

15 Yıllık Mahallesinden Oğluyla Beraber Sürgün Edildi

Ayvansaray Tokludede'de kurulan şantiyeyle, anlaşılan mülk sahipleriyle bir ölçü uygulanan kentsel dönüşümün mağduru 62 yaşındaki Huri Akdeniz, 15 yıldır yaşadığı mahallesini terk etmek zorunda kaldı. Kiracı olduğu evini terk etmek istemediği için elektriği, suyu kesilen ve sonunda evinden zorla çıkartılan Huri teyze, şimdi Avcılar Firuzköy'de bir bodrum katı dairede oğluyla beraber yaşadığını anlattı

Kent Hareketi ve Fener-Balat-Ayvansaray Halkının "Evime, Kentime, Yaşam Alanıma Dokunma" Eyleminde Uzmanlar Ve Mahalleliler Konuştu[20]

Evlerimizle Değil Fakirliğimizle İlgilensinler...

Kent Hareketi ve Fener-Balat-Ayvansaray halkı, Cumartesi günü Fener'de bir araya gelerek "acele kamulaştırma" kararıyla evlerinin yıkılacak olmasına dair bir eylem gerçekleştirdi. Yediden yetmişe katılımın olduğu eylemde "evime, kentime, yaşam alanıma dokunma", "mahalle bizimdir, bizim kalacak" dendi. Almanya Dortmund Üniversitesi, Planerladen Derneği'nden kentsel dönüşüm çalışmalarını izlemek üzere gelen bir heyet de eyleme destek verdi. Kentsel dönüşüm projesi kapsamında olan başka mahallelerden de destek gören eylemde çocukların da varlığı dikkat çekiciydi. Mahalle içinde yürüyüş yaparak slogan atan grup, herkesi mahallesine sahip çıkmaya davet etti. Mahalle sakinleri adına basın açıklamasını okuyan Çiğdem Şahin şöyle seslendi:

> Bir gün uyandık ki mahallemiz gasp edilmiş, sanki savaş varmış da seferberlik olmuş gibi acele kamulaştırma kararı ile evlerimize el konulmuş. Yaşam alanımıza yönelik bu saldırının, talanın, adaletsizliğin hedefi sadece Balat-Ayvansaray değil, bütün Türkiye'dir. Evlerimizin gasp edilmesini meşruiyet kılıfına sokanlar da, insanları bir eşya gibi oradan oraya sürebilmeyi kendinde hak gören yönetim anlayışı da ortak sorunumuzdur.

Yürüyüş sonrasında oturma eylemi yapıldı ve ardından herkesin katılımına açık bilgilendirme ve değerlendirme toplantısı gerçekleştirildi.

Görüşlerini Açıklayan Mahalle Sakinlerinin Söyledikleri

Çiğdem Şahin:

Yasalara bile uyma derdi olmayanlar, bu ülkede ve evlerimizi hukukun arkasına saklanarak yıkmaya girişiyorlar. Yani ev yık-

maya yasal bir kılıf uydurmuşlar. İnsanları tapularına güvenemez hale getiriyorlar. Bir ülkenin yönetiminde hukuk önemlidir. Hiçbirimiz hukuka karşı değiliz, hukukla yönetilmek istiyoruz, fakat hukuk kuralları ve yasalar kendilerine aykırı biçimde ve meşruiyetten uzak biçimde işletilirse, toplum tarafından kabul görmez; anayasanın ve evrensel hukukun tanıdığı temel hakları ihlal eden bir hukuki yaklaşım uygulanamaz ve uygulanmayacaktır. Acele kamulaştırmayı burada olağan hale getirmek istiyorlar; başaramayacaklar. Buralar yaşamdır yıkamazlar. Burada dirençle karşılaşacaklar. Acele kamulaştırma kararına karşı duracağız. Biz zaten hukuki mücadelemizi verdik, dava kazandık, koskoca yargı kararı var. O yargı kararına göre burası zaten acilen dönüşmesi gereken bir yer değildir. Burada yapılan dönüşüm kamu yararına değildir. Burada amaçlanan tarihi ve mimari dokuyu, mahalle kültürünü yok edecektir. Buna ben karar vermedim, Türkiye Cumhuriyeti yargısı karar verdi. Bu yargı kararlarını çiğneyerek, kime ve neye dayandırarak burayı acele kamulaştırıyorsunuz? Yangından mal mı kaçırıyorsunuz? Siz burayı kimin için kamulaştırıyorsunuz? Müteahhit firma için mi? Burası zaten haberimiz olmadan bu firmaya peşkeş çekildi. Biz evlerimizde otururken, projenin yöneticileri almış, kendi evleriymiş gibi bizim evlerimizi müteahhitte vermiş. Kamulaştırma ancak kamu yararına yapılır. Hiçbir müteahhit firma için kamulaştırma yapamazsınız.

Faika Aydoğan:

Kentsel dönüşüm diyorlar yıkımlar için. Kendilerine rant sağlamak için evlerimizi yıkmak istiyorlar. Biz istemiyoruz, biz mahalle kültürümüzden memnunuz. Sitelerden falan, ne idüğü belirsiz insanlarla bir arada oturmak istemiyoruz. Burada herkes birbirinin geçmişini bilir. Bizim tarihimize dokunmasınlar.

Ahmet Gün (Tarlabaşı Dernekleri Başkanı):

5360 sayılı yasa kapsamının uygulama yönetmeliğinin 24. Maddesi'nde "Acele Kamulaştırma Yetkisi" 2005 yılında çıkan 5366 sayılı yasada zaten idareye verilmişti ama bunun yanlışlığını gören Beyoğlu'nda bir vatandaş 2005 yılında çıkan bu maddeye

Ankara 6. Daire'ye dava açmış ve bu davayı kazanmıştı. Yasadaki bu madde 2008 Mart'ında iptal edildi. "Acele Kamulaştırma" maddesi Danıştay 6. Dairesi'nin vermiş olduğu gerekçeli kararda; 'Acele kamulaştırma ancak olağanüstü hallerde yapılabilir' diye vurguluyor. Ancak savaş hallerinde yapılabilir diye öngörüyor ve maddeyi iptal ediyor. Şimdi hükümet, mahkemenin Fener-Balat projesini iptal etmesine rağmen Bakanlar Kurulu'ndan bir karar çıkartıyor. Bu anayasaya aykırı bir şeydir. Çünkü söz konusu mülkiyet hakkıdır. Mülkiyet hakkı anayasayla koruma altına alınmıştır ama maalesef bu işin sorumluları hukuku tanımıyor. Buradakilerin yapacağı, Bakanlar Kurulu'nun bu kararına Danıştay'dan dava açmaları ve bu kararı iptal etmeleridir.

Zeynep Ahunbay (Akademisyen):

Hukukla kanun arasında bir fark var burada. Kanunları parlamentolar çıkartıyor. Fakat hukuk evrenseldir. Burada da evrensel hukuk kurallarına göre insanların barınma hakkı ayrıca kültürel miras olan bu alanın korunması da bir konu. İstediğiniz şekilde kanunları değiştirebilirsiniz fakat bu hukuk çerçevesinde olmaz. Onun için Fener-Balat ve diğer sit alanlarında yaşayanların haklarının korunmasının evrensel bir hukuk kuralı olduğunu düşünüyorum ve sonuna kadar bu mücadeleyi destekliyorum. Dolayısıyla yapılan bu temelsiz kanunların da değiştirilmesi için mücadelemizi sürdüreceğiz.

Şeniz Atik (Arkeolog):

Her şeyden önce Tarihi Yarımada UNESCO tarafından da korunan yani Dünya Kültür Mirası Listesi'ne girmiş bir bölge. Bu bölgede hiç kimse yasalara, yönetmeliklere karşı durarak bir yapılaşmaya gidemez. Çünkü kültür varlıkları sadece bizim ya da burada oturanların ya da ülkedeki insanların malı değil; bu insanlığın malı. Evrensel bir değer. Evrensel değerleri korumak da uluslararası yasalarla da sağlanmaktadır. Bu görev de Bakanlar Kurulu'na verilmiştir. Bunun başındaki başbakan ve diğer bakanları bu bölgeyi korumak için, uluslararası yasalara uymak için, kendi yasalarımıza uymak için göreve davet ediyorum ve Sayın

Cumhurbaşkanı'nı da bu konuyu denetlemeye davet ediyorum. Umarım kaybetmiyoruz.

Ömer Kiriş (Kent Hareketleri):

Bizler İstanbul genelinde tüm mahalle derneklerinin oluşturduğu bir platformuz. Kentsel dönüşümün ne anlama geldiğini biz çok iyi biliyoruz. Bu nedenle bugün Ayazma, Başıbüyük, Sulukule, Tozkoparan, buraların bir kısmı yutulmaya çalışıldı. Burada da onlarınki gibi bir senaryo ortaya konmak isteniyor, tüm hukuk ayaklar altına alınmaya çalışılıyor. Aynı kaderi paylaşıyoruz...

Hamide Küçük:

Ben istemiyorum evin yıkılmasını. Kiracıyım ama sonuçta ev sahibim de benim için uğraşıyor. Kentsel dönüşüm diye bir şey tutturmuşlar ama ben inanmıyorum, kendi işlerine nasıl geliyorsa öyle yapıyorlar. Benim eşim de yok, ne yaparım ben?

Huri Akdeniz:

Ben şeker hastasıyım, kocam yok. Ayıp değil mi? Kiracı bir insan... Bir gün çalışmazsan açsın öyle değil mi? Elektriğimi, suyumu kestiler. Köpek yavrusu gibi attılar sokağa. Avcılar'da bir bodrumda oturuyorum. Bu nasıl hükümet? Kiracı kalmayacak diye bağırıyorlardı. Seçim zamanı gelip kapımızı çalıyorlar, bizi vatandaş ediyorlar. Peki, biz şimdi neyiz? Bu yaşta benim Balat'larda sürünmeye hakkım var mı? Söyleyin. Dizlerimden ayağa bile doğru düzgün kalkamıyorum. Ben insan değil miyim? Gelsinler evime, onlara da böyle konuşayım. Ev yıkacağına fabrika falan yapsınlar, gençlerimiz çalışsın. Haksızsam, teyze haksızsın, deyin. Uğraştım uğraştım hasta oldum. Bunları bir duysun işitsin, derdimize bir derman bulsun. Ben Ayvansaray'da oturuyordum. Elektriğimi, suyumu kesince Avcılar'a gittim. Ne yapabilirim ben? 61 yaşında şeker hastası bir kadınım.

Şadi Çete:

Benim fakirliğimle ilgilenmiyorlar, evimle ilgileniyorlar. Hiçbir dinde yoktur hak yeme. Biz köle olmuşuz. Fakir zenginin altında.

Bunu ben sana layık görebilir miyim? Her şeyden önce sen bir insansın. Arınç geçenlerde Patrikhane'ye gitmiş, haklarını vereceğiz diyor. Senin kendi insanına vermiyorsun ki hakkını! İnanın ben Avrupa'ya hayranım. Benim devletim benim hakkımı vermiyor ama Avrupa veriyor. Şimdiye kadar 57 hükümet geldi, kimse benim evimi yıkmadı. Ama şimdi yıkılacakmış! Bizi, ne diyorsunuz, kapitalizme uşak ettiler. Bana milyarlar da verseler ben evimi vermem. Çünkü ben bu evi barınmak için aldım; çocuklarımı, gelinlerimi, torunlarımı barındırmak için ben bu evi aldım; barınma yerim bura, ticarethanem değil. Ben buraya destek için geldim. Sayın Başbakanımızın dediği şey vardı ya: "İsteyen kiracılara konut yapıp satacak." Bunun arkasında duruyorum, bu çok güzel bir şey, versin; bedava versin hoşuma gider. Ama gidip de bir insanın mülkünün elinden alınması çok abes. Bundan önce devlet bu tapuyu verdiyse, bu hakkı ona tanımışsa, kimse bunu tanımazlık edemez. Bunu da söyleyen Topbaş'tı. Solculara dinsiz falan diye kızıyorlar, ama benim hakkımı onlar savunuyor hep bakıyorum da.

Son Durum: Fener-Balat Dönüşüm Projesi'nde Nereden Nereye...[21]

Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'ni, Emre Arolat'ın sözleriyle yeniden hatırlamış olduk. *Radikal*'de yayımlanan röportajında Emre Arolat'ın, Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'nden çekildiğini açıklaması mimarlık etiği ve kentsel dönüşüm üzerine tartışmaları alevlendirdi. Biz de, "Fener-Balat-Ayvansaray'da neler oluyor?" dedik ve son gelişmeleri öğrenmek için Uğur Ceylan'la mahalleye bir gezi gerçekleştirdik. Samimiyetle bizi ağırlayan FEBAYDER Kurucu Üyesi ve Basın Sözcüsü, aynı zamanda da İstanbul Üniversitesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Şahin ve FEBAYDER Kurucu Üyesi ve Onursal Başkanı Hasan Acar ile mahalledeki dönüşüm süreci üzerine konuşma fırsatı da bulduk.

Öncelikle Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'ni ve bir kentsel toplumsal mücadele örneği olarak FEBAYDER'i hatırlayalım. 2000'lere damgasını vuran kentsel dönüşüm projeleri tari-

Şekil 83: FEBAYDER üyeleri (Fotoğraf: Uğur Ceylan).

hi kent merkezlerinde de yenileme projesi adı altında başlatılmıştı. Fener-Balat-Ayvansaray da 1996 yılında Habitat II toplantısından sonra yapılması kararı alınan Fener-Balat Rehabilitasyon Projesi ile yenileme sürecine adım attı. 2004 yılında Mustafa Demir'in belediye başkanı olmasından sonra başlatılan rehabilitasyon programının 121 binanın, tarihi Balat çarşısının ve sosyal merkez binasının restore edilmesiyle 2010 yılında tamamlandığı açıklandı.

1985 yılında İstanbul'un UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesi'ne dahil edilmesinden sonra yapılan ilk çalışma, Fener-Balat semtlerinin rehabilitasyon projesi oldu. 2000'lere gelindiğinde ise koruma ve iyileştirme hedefleriyle başlanan rehabilitasyon projesinin yerini Fener-Balat Yenileme Projesi aldı. Bu süreçte Fatih Belediyesi ile Avrupa Komisyonu öncülüğünde yürütülen restorasyon çalışmalarının yerini, kamu-özel sektör ortaklığında yürütülen yenileme çalışmaları aldı. Fener-Balat-Ayvansaray, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'a dayandırılarak 2006 yılında yenileme alanı ilan edildi. 2007'de ise avan proje ve uygulama işleri ihalesini ise Çalık Holding'e bağlı GAP İnşaat aldı.

Bu süreçte projeye birçok akademisyen ve mimarlık ofisi dahil oldu. Emre Arolat Mimarlık da tasarım sürecinde yer alan mi-

marlık ofislerinden biriydi, fakat projeden çekilme kararı aldı. Bu kararın detaylarını Radikal'de yayımlanan röportajında anlatan Emre Arolat, projenin toplumsal bir suç ortaklığı olduğunu vurgulamış ve zorla tahliyenin olduğu hiçbir projede yer almak istemediğini belirtmişti. Bu açıklamasıyla mimarlık dünyasında tartışmalara neden olan Emre Arolat'ın Fener-Balat süreciyle ilgili neler söylediğini hatırlamakta fayda var:

> Fener-Balat bir tür kazanç projesi haline dönüştüğü için katılmayı kabul etmedim. Belediye yetkilileri, proje için davet edilen mimarlar ve profesörlerle birlikte bir toplantıya katılmıştım, anlatılan bunun bir "değer artırımı modeli" olduğuydu. Çok rahatsız oldum. Kimisi yüzyıllardır orada yaşayan binlerce insanı projeyle birlikte başka yere taşınmak zorunda bırakıyorsunuz, buraya bambaşka bir sosyal sınıfı getiriyorsunuz. Bu başka deyişle, "Siz artık burada yaşayamazsınız, bizim çocuklar burada oturacak projesi mi?" diye sordum. Mimar arkadaşlarımdan biri, "Emre, bunları boş ver tasarım konuşalım, mesela buranın trafiği ne olacak?" dedi. Ben de, "Başlarım senin tasarımına," deyip sinirlendim. Hocalardan biri de bana, "Aslında savunduğun adamlar buranın gerçek sahibi değiller, gerçek İstanbullu değiller. Çatal kaşıkla yemek yemeyi bile bilmiyorlar," deyince sinirle kalktım yerimden ve kapıyı çarpıp çıktım.

Tasarım grubunda yer alan bir mimarın dönüşüme karşı bu denli tepkisi hem hayretle hem de sevinçle karşılandı. Emre Arolat'ın çıkışıyla yeniden hatırlanan Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'nin hangi aşamada olduğunu, mahalledeki gelişmeleri merak ettik ve sürece dair FEBAYDER Kurucu Üyesi ve Basın Sözcüsü ve aynı zamanda İstanbul Üniversitesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Şahin ve FEBAYDER Kurucu Üyesi, Onursal Başkan Hasan Acar ile güzel bir sohbet gerçekleştirdik. Yenileme projesine karşı haklarını savunma amacıyla 2009 yılında kurulan mahalle derneği FEBAYDER'in (Fener-Balat-Ayvansaray Mülk Sahiplerinin ve Kiracıların Haklarını Koruma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği) kazandığı proje iptal davasının yanı sıra halihazırda açtığı daha birçok yeni dava bulunuyor.

"İnşaat Sektörünü Canlandırma Yolunda Yaşamsal Değerlerimizi Yitiriyoruz"

Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Şahin:

Bugün inşaat sektörünün önünü açmak için ülkemizde imarla ilgili tüm koruma duvarları kaldırılmıştır. Ülke bir bütün olarak inşaat alanına yani dev bir şantiyeye dönüştürülmüş durumdadır. Özellikle de İstanbul. Amaç bütün değerli arazilerin müteahhitlere ucuz arsa olarak sunulmasıdır. Üzerinde halihazırda yaşayan insanlar, mahalleler, tarih, kültür varmış fark etmemektedir; bunların her biri acımasızca yok edilerek bulundukları arsalar yeniden değerlendirilmek üzere çok düşük maliyetle müteahhitlere teslim edilmektedir. Çok düşük maliyetlerle diyorum, çünkü bu yerler sahiplerinden kamulaştırma yoluyla, adeta gasp edilerek, gerçek değerlerinden çok düşük fiyatlarla alınmaktadır. Gerçek sahipleri bu yerleri gözyaşları içinde terk etmek zorunda bırakılırken, buralardan yükselen lüks konutlar, otel ve alışveriş merkezi inşaatlarıyla yeni servetler yaratılmaktadır. Birçok bürokrat ve siyasetçinin de bu ranttan pay almak üzere içinde yer aldığı inşaat sektörü zenginliğin artık en önemli kaynağı haline gelmiştir; ekonominin de itici gücü ve motor sektörü durumundadır inşaat sektörü. Öyleyse günümüz neoliberal ekonomi politikalarının birincil görevi inşaat sektörünün önünü açmak, imar ve inşaat uygulamalarını kısıtlayan ya da yasaklayan düzenlemeleri ortadan kaldırmak, süreci hızlandıracak koşulları hazırlamak olacaktır. Normalde her ülkede doğanın ve yaşamın sürdürülebilirliğini sağlamak ve bazı değerleri korumak için birtakım korumacı yasalar ve koruma kurulları bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse ormanlar, tarihi sit alanları, tarım alanları, su havzalarını, arkeolojik rezerv alanları bu tür korunması gereken alanlardır. Siz sınırsız şekilde ülkenizde korunması gereken tüm alanları imara açar, inşaata açar, asli amaçları ranttan başka bir şey olmayan müteahhitlere teslim ederseniz, bir süre sonra ülkede sahip çıkılabilecek tek bir değer bile kalmadığını görürsünüz. Bu şekilde tarihinin, kültürünün, yeşil alanlarının, ormanlarının yok edilmesine göz yumarak aslında ülkenin geleceğini

de yok edersiniz. Hele söz konusu tarihi ve kültürel zenginlikleri bir yana mimarisiyle de eşsizliği tartışılmaz bir dünya değeri olan İstanbul ise, bu uygulamalarla siz İstanbul'u İstanbul olmaktan çıkarırsınız. Sulukule'de yapılanlar bir örnek, birbirinin aynı, prototip projeleri hem Tarlabaşı'na, hem Fener-Balat-Ayvansaray'a, hem Süleymaniye'ye, hem Zeyrek'e uygularsanız homojenleşmiş, eski silueti gökdelenler arasında kaybolmuş, tarihi ve kültürel kimliğini tamamen yitirmiş, dekorlarmış bir ucube elde edersiniz.

"Bizi ve Mahallemizi Değersizleştirirken Kendi Projelerini Yüceltiyorlar"

Çiğdem Şahin:

Bütün bu uygulamalar yerine göre "yüceltme", yerine göre "değersizleştirme" stratejisi uygulanarak toplumda tepki uyandırmadan hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Sistemin kendini meşrulaştırma yöntemi budur. Kendi yaptıklarını yüceltmek için "ülke kalkınmasına katkıda bulunuyoruz, çağdaş kentler yaratıyoruz, turizmi teşvik ediyoruz, halkımızın refahını yükseltiyoruz" gibi parlak sözler söyleniyor. İşadamlarının daha çok iş yapması, zenginleşmesi halkın, ülkenin zenginleşmesi olarak sunularak, aslen onların kârlarına kâr ekleyen süreç kamuoyu nezdinde bu şekilde meşrulaştırılmaya çalışılıyor. Bu arada müdahale edilen yerlere ilişkin tepki olmaması, orada yapılanların kamu vicdanında kabul görmesi için de müthiş bir değersizleştirme stratejisi uygulanmaktadır. Örneğin, Sulukule'ye ve Sulukule halkına yapılanlara karşı halkın tepkisini sindirmek için, "Sulukule zaten hırsızların, dolandırıcıların, Çingenelerin yaşadığı bir yer, bu insanların hepsi çalan, çırpan insanlar, biz Sulukule'yi bunlardan temizleyip halkımızın buralara rahatça gidebilmesini sağlayacağız," diyerek, hem Sulukule'yi mevcut haliyle yer olarak değersizleştiriyorlar hem de Sulukule halkını her yapılanı hak eden, o müdahalenin mubah olduğu değersiz bir halk konumuna sokuyorlar; böylece Sulukule'ye de Sulukulelilere de kamu vicdanında yapılanlar mubah hale getirilerek müdahale meşrulaştırılmış oluyor. Tarlabaşı'nda bu değersizleştirme, "Kürt-

Şekil 84: Fatih Belediyesi tarafından mahalleye asılan afiş (Fotoğraf: Uğur Ceylan).

ler, fahişeler" söylemiyle gerçekleşiyor; Fener-Balat-Ayvansaray'da da "harabe, döküntü binaları olan, çöküntü yer" söylemiyle; ve bu söylemler ana akım medya dahil her ortamda sürekli tekrarlanarak insanların zihnine yerleştirilmeye çalışılıyor. Böylece insanlar buralarda uygulanan zulme, kötü muamelelere ve yaratılan mağduriyetlere karşı tepkisiz hale getiriliyor.

Hasan Acar:

Fatih Belediyesi'nin savunması aklıma geliyor, gülüyorum bazen. Her yağmurdan sonra burada bir bina çöküyormuş. Gösterilen yer de Karagümrük'te bir yer. Burada hırsızlığın fazla olduğu, tinercilerin fazla olduğu yönünde söylentiler çıkardılar. Emniyet kayıtlarını getirin dedik. Kaç tane hırsızlık olmuş? Tinerci Yeşilköy'de de vardır, Bağdat Caddesi'nde de vardır. Ben burada gece 2'de de evimden çıkıp istediğim yere giderim. Buraların güzelleştirilmesine karşı değiliz. Halk yerinden edilmeden, tarihi ve mimari doku korunarak yapılacak bir uygulamaya hayır demeyiz.

Çiğdem Şahin:

Her yetki sahibi canı istediğinde her yere müdahale edemez; müdahale gerekçesi önemlidir; kamu yararı olması gerekir. Eğer Fener-Balat-Ayvansaray projesinde kamu yararı nedir diye sorarsanız, bu konuda, buraların yenileme alanı ilan edilmesinin önünü

açan 5366 sayılı yasada, tarihi alanların birer milli değer olduğu söylenerek buralarının çürümeye, çökmeye terk edilemeyeceği, bu alanların restore edilip yaşatılması gerektiği söyleniyor. Buna bizim de bir itirazımız olamaz. Bölgemizin güzelleştirilmesine, tarihin korunmasına neden karşı çıkalım ki? Yasa böyle diyor, ama uygulamaya sokmak istedikleri projeye bir bakıyorsunuz, söylenenlerle yapılanlar kesinlikle uyuşmuyor. En başta projede tarihi binalar yandaki binalarla birleştirilerek tevhit ediliyor; üstelik sadece tarihi bina ile tarihi bina değil, çoğu zaman düz, hiçbir özelliği olmayan bina ile tarihi bina aynı kefeye konuyor ve birleştirilerek bambaşka binalar elde ediliyor. Yani temel yaklaşım olarak binaların birleştirilmesi, içlerinin tamamen yıkılarak daha konforlu mutfak, banyo, tuvaleti olan, daha geniş, daha lüks konutlar elde etmek, tarihi görüntünün verilmesi için de binaların dışlarına cumbalı cephe giydirmesi yapmak benimsenmiş. Bu arada altı da üstü kadar zengin, arkeolojik eserlerle dolu yerlerde kurulmuş bu tarihi binaların altına bir de iki kat otopark yapılıyordu. Yani proje hem binaların tarihi, mimari özelliğini, hem sokak dokusunu ve mahalle yaşantısını hem de bölge halkını ve esnafı tamamen yok eden bir projeydi. Projeye karşı dernek olarak dava açtık ve kazandık. Yargı projeyi iptal etti. Ama buna rağmen, yani ortada yargı kararı varken, bunu hiçe saydılar ve 27. maddeye dayanarak; olağanüstü hal, savaş, seferberlik halinde ya da afet koşullarında, Bakanlar Kurulu kararıyla uygulanabilen "Acele Kamulaştırma" yasasını burada uyguladılar. Savaştan ganimet kaçırır gibi buraları acele kamulaştırdılar. Ama bu ne yasal ne de meşru bir uygulamadır. Halk olarak biz bu kararı kabul etmiyoruz, hayata geçirilmesine de izin vermeyeceğiz. Zaten dernek olarak da acele kamulaştırma kararına karşı dava açtık.

Hasan Acar:

Ben doğma büyüme üçüncü nesilim burada. İşin hep fiziksel boyutu konuşuluyor, asıl bir de sosyal boyutu var. Yani devletlerin sosyal boyutu, halkının geleceğini de düşünmesi gerekmektedir. Ben ailem dediğim gibi üç nesildir burada; çocuklarım psikolojik bunalıma girdiler. Bana, "Baba ben arkadaşlarımdan ayrılacak

mıyım?" diye soruyorlar. Eşim ve ben de çok etkileniyoruz; mahalleden, komşularımızdan ayrılmak istemiyoruz; ayrıca işimizi de düşünüyoruz; işimiz de burada kurulu. Benim gibi burada kaç tane esnaf var. İnsanlar işinden gücünden, arkadaşlarından, çocukları okullarından ayrılacaklar mı? Ben ömrümü burada geçirmişim burada tamamlamak istiyorum. Buranın güzelleştirilmesinin kesinlikle karşısında değiliz, ama parsel bazında mülk sahipleri yerinden edilmeden, tarih ve mimari doku korunarak yapılmasını istiyoruz. Buraya bir proje çizilecekse uluslararası ve ulusal mimarlardan şehir plancılarına, arkeologlarına kadar uzmanların bir platformda bir araya gelmesi lazım.

"Katılımcı Bir Proje Olması Lazım"

Çiğdem Şahin:

Yani katılımcı bir proje olması lazım. Uzman denetiminde olması lazım. Belki de yarışma usulüyle olması lazım, dünyanın bu kadar güzel bir mirası iyi nasıl değerlendirilebilir zihniyetiyle yaklaşılması lazım. Bizim Fener-Balat evlerimiz dar evlerdir ve her katta bir veya en fazla iki daire vardır, banyosu tuvaleti küçüktür. Onların buraya getirmeyi hedefledikleri kitleye hitap etmeyen evlerdir. Şimdi bize diyorlar ki, sizin konforunuzu artıracağız. Ama proje bizim değil, buraya getirmeyi hedefledikleri kitlenin konforunu artırmayı amaçlayan bir proje. Bizleri zaten burada tutmak istemiyorlar. Buranın halkının onların "değer artırdık" diye isteyecekleri astronomik farkları ödeme gücü yok. Üç veya dört tane tarihi binayı birleştiriyorlar, tamamen yıkıyorlar, daha büyük mutfaklar, daha büyük tuvaletler, altta otoparklar ve geniş daireler şekline getirerek bizim evlerimizi bizden alıp başkalarına satıyorlar. Biz ilk açtığımız davada şunu savunduk: Bu projeler tarihi ve mimari dokuyu korumamaktadır; bu projeler buradaki esnafı, halkı tamamen yerinden etmektedir. Böyle bir şey insan haklarına aykırıdır, barınma hakkımıza mülkiyet hakkımıza aykırıdır. Dedik ki burada maddi mirasın yok edilmesi yanında manevi miras olarak mahalle kültürü de yok ediliyor. Yargı gerekçelerimizi haklı buldu

ve davayı kazandık. Böylece bu projeyi onaylayan Yenileme Kurulu kararı, Fatih Belediyesi Meclisi kararı ve Büyükşehir belediye başkanının kararı iptal edilerek proje de iptal edilmiş oldu.

Emre Arolat sonuçta bir mimardır. Kendisi restorasyon projelerinde olduğu kadar rant projelerinde yer aldığını, bunu da yapmak zorunda olduğunu bizzat kendisi söylemiştir. İş adamıdır, doğrudur; tabii ki bir işten elde edeceği kazancı hesaplamak zorundadır. Sonuçta kapitalist sistemde yaşıyoruz. Oyunun kuralıdır bu. Ama halka zarar veren, halkı hor gören bir tutum karşısında ilkeli bir duruş sergilemiştir, bu da bizi etkilemiştir. "Benim için insani değer önemlidir, sizin projenizde de insana değer verilmediğini gördüm, halka rağmen bir proje yapıldığını, bir yerinden etme, yani soylulaştırma projesi olduğu gördüm; bunu reddettim," diyerek dikkatimizi çekmiştir. İster içtenlikle söylemiş olsun ister olmasın, önemli olan bu ilkeli duruşu kamuoyu karşısında sergilemiş midir? Sergilemiştir. Eğer uygulamada da bu tavrını sürdürürse onun gibi mimarlara her zaman saygımız olacaktır. Biz bu ilkesel duruşu beğendiğimiz ve takdir ettiğimiz için Emre Arolat'a teşekkür ziyaretinde bulunduk.

Ayvansaray Tokludede

Ayvansaray Tokludede Mahallesi'ne Yıkımın Haberi Geldi[1]

Ayvansaray'ın Tokludede Mahallesi'nde kentsel dönüşüm projesi kapsamında Ekim 2011'e kadar yıkım başlayacak. Ancak hâlâ evlerini satmamış bazı aileler var; evlerini değerinin altında satmak istemedikleri için direniyorlar. Fatih'e bağlı Ayvansaray'ın Tokludede Mahallesi'nde "kentsel dönüşüm" çerçevesinde üç ay içinde yıkım çalışmalarının başlayacağı söyleniyor. Dün (17 Temmuz) mahallede şantiye kurulmak istenmiş, ama mahallelinin tepkisi sonucu işe başlayamadan gitmek zorunda kalmışlar.

Mahalle yaklaşık 80 haneden oluşuyor. Mal sahibi olanlar genellikle üç kuşaktır orada yaşıyor; 50 yıl önce mahalleye gelenler de var. Geri kalanlar da son yıllarda gelen kiracılar. Mahalleli genelde esnaf.

2005'ten beri mahallede "kentsel dönüşüm" projesi başlatılmış. Mal sahiplerinin bir kısmı evlerini Altınboynuz İnşaat'a satmış. Ama geriye kalan yaklaşık 10 hane, evlerinin değerinin çok altında satın alınmak istendiğini söylüyor ve satışa direniyor. Mahallenin eskileri, "Kendimizi bildik bileli burası yıkılacak derlerdi, sonunda yıkıyorlar işte," diyor.

Şekil 85: Ayvansaray Tokludede Mahallesi sakinleri (Kaynak: www.bianet. org/bianet/toplum/131544-ayvansaray-a-yikimin-haberi-geldi; erişim: Eylül 2014).

"Şehrin Merkezindeki Evi Ucuza Satmam"

Reyhan Kasarcı da üç kuşaktır bu mahallede yaşayanlardan. "Evin metrekaresine 1.500 TL veriyorlar. Şehrin merkezinde oturuyoruz. Bu kadar ucuza nasıl satalım. Ev vereceğiz diyorlar, ama evi nereden vereceği belli değil. Aldığı metrekareden daha az bir alanda ev verecek." Kasarcı, evlerini hiçbir şekilde satmayacaklarını, gerekirse dava açacaklarını söylüyor. "Sosyal devlet olsa, gelir doğru düzgün her şeyi konuşur anlatır. Buraları turistik yer diye rant getirecek. Trilyonlara satacaklar. Bizim de gücümüz olmadığı için satacaksın diye dayatıyorlar."

60 yaşın üstündeki Huri Akdeniz de kiracı. Kendisine belediyenin yardım sözü verdiğini söylüyor. "Belediyeden toplantılara çağırdılar bizi. TOKİ'den size ev ayarlayacağız. Sizi el verdiğince mağdur bırakmayacağız, dediler. Biz de inandık. Ama hiçbir şey söylemiyorlar. Ben bu yaşta nereye çıkayım? Maaşım yok bir şeyim yok, konu komşu yardımıyla geçiniyorum." Şehriban İşbeceren, evini 40 yıl önce evlerde temizlik yaparak aldığını söylüyor. Üç katlı evi için biçilen fiyatı kabul etmiyor. "Ya sat ya da 60 m^2 ev verelim diyorlar. Hem eve kıymetli diyorlar hem de bu kadar veriyorlar. Beş çocuğum var, hepsi kirada oturuyor. Ben evi na-

sıl bırakayım, gelip sıkıştırıyorlar sürekli." Yayla Hanım da evini satmayanlardan. Ev beş kardeşe ait, biri satmış, diğer dördü satmıyor.

Tokludede'den Bir İntihar Girişiminin Rantsal Anatomisi[2]

Doğdukları, büyüdükleri, evlenip çoluk çocuğa karıştıkları yerlerden koparılmak istenenlerin mücadelelerine ithaf edilmiştir.

İntihar:

"Sen kolay kolay intihar eder misin?" diye soruyor. "Yok, çok zor," yanıtını alınca rahatlamış bir ifadeyle tekrar soruyor: "Sen bana söyle, nasıl yaptın de?" O anda yaşanan çaresizliği algılayabilmenin dayanılmaz sessizliği araya girince ısrarla yineliyor: "Sorsana; 'nasıl yaptın?' de."

Anlatmaya ancak öyle başlayacak:

> Bir hafta şuursuz gezdim. Balat'a gidiyorum; 5 dakika, bilemedin 10 dakika sürer, yarım saatte gidiyorum. O yazı geldi, bir hafta boyunca kendimi kaybettim. Nerde yatıyorum bilmiyorum. O akşam komşuyu şurda gördüm, "Hakkını helal et," dedim. Yemeğimi yedim yatağa uzandım; uyuyamadım. 11'i geçti, 1 idi galiba, emin değilim ama 11'i geçmişti onu biliyorum kesin; ayağa kalktım şu pencereden baktım, öyle karanlık, öyle karanlık burası. Parka şu kocaman lambayı koydu, iki gün anca yandı lamba. Bizi burada karanlığa koydu. İki tane çocuğum var, bu evi onlar için yaptım. Çocuklarım burada doğdu, burada büyüdüler. Biz 65-70 yaşlarında insanlarız, geldik gidiyoruz, ama çoluğunun çocuğunun yuvasını elinden alırsa tanımam onları, tanımam! Çocuklar 15 dakika daha gelmeseler ben gidiyorum, kana karışsa gittim işte. Tarım ilacı içtim, protesto olarak yaptım. Yazı bıraktım. Yok, yazı değil ferman bıraktım ben, ferman: "Ben intihar ediyorum," dedim. Sorumluları şunlar şunlar, en başlarına kadar saydım. Erdoğan, "Kimsenin yuvasını yıkmayacağız, çoluğunu çocuğunu açıkta koymayacağız," demedi mi? Benim buradaki 30-40 senelik evimi elimden alacak, bana da Taş?.. Neydi? Taşoluk'tan ev verecekmiş. Erdoğan oraya misafirliğe gidecek mi? Ayvansaray'a gelecek, oraya değil. Sulukulelileri oraya yolladılar da onlar kalabildi mi?

Ayvansaray Tokludede'nin önce kiracısı, sonra mal sahibi olan 50 senelik sakini nihayet konuşmaya karar vermiş; başından geçenleri, olaydan aşağı yukarı bir ay sonra, noktasız virgülsüz nefes nefese anlatıyor. 2011 Ağustos ayı ortalarında, basında, "Kentsel dönüşüm intihar ettirdi" manşetiyle çıkan ve "Yıkımı planlanan Ayvansaray'daki bir mahallede 60 yaşlarında bir erkek intihar girişiminde bulundu; şu anda sağlık durumu iyi" bilgisiyle devam eden haber, mağdura ulaşılamaması nedeniyle kısa sürede sönümlenmişti. Oysa yukarıdaki ifadesinden de anlaşılacağı üzere, bu eylem tam bir protestoydu. Ancak, hastaneye gelen birileri, "Aman oğullarını, aileni düşün, 'o çocukların babası intihar etti' dedirtme," diye kanına girdiklerinden susmayı yeğlemişti. Tıpkı başka birilerinin de daha önce, "Burayı sana yaptırmazlar, yapamazsın; boşuna uğraşıyorsun, yapamazsın, yapsan da oturamazsın, buraya lüks insanlar gelecekmiş," dedikleri gibi!

Şimdi ise içindekileri dökme zamanlarındaydı:

> Şu kale var ya, şu kale, aşağı yukarı 50 senedir hayatım burada geçti. Başka yerden de ev alırdım; şu kalenin dibinden çıkmayacağım. İstanbul burası. İstanbul surlarla çevrili değil mi? İşte burası İstanbul. İki dünya bir araya gelse çıkmayacağım. Evim giderse zaten ölmüşüm ben! Allah bana bir fırsat verirse o evi orada yapacağım. 5 metre de olsa yine yapacam, benim binamın üzerine bina attırmam size. Yapacam ben bunu, yapacam; Ayvansaray'da bu işi yapacak olan varsa benim. Geride kalanlar sattı. Adamın azmi var derler bana. Benim evim eski ama yapıldıktan sonra kaç trilyon? Benim evim tescilli, anıtlara kayıtlı. Kredi verin biz yapalım. Verin uzun vade ödeyelim. Bu evlerin sahibinden, 16 tescilliden 4 tanesi kaldı, 12'si sattı. Teslim oldular, anladın mı teslim oldular!

Evlerini satmayıp projeye dahil olmak isteyenlerin imzalayacakları taahhütnameye ya da "bu kaat"a göz atınca, "teslim/ intihar" ikileminin kırk satır-kırk katır yüzü de ortaya çıkıveriyor.

"Bu kaat benim anamı ağlatmıyor mu, ağlatmıyor mu?"[3]

> Taahhütnamenin imzalanmasını takip eden 90 gün içinde rölöve-restitüsyon ve restorasyon projeleri Koruma Kurulu onayına sunulmak üzere beledi-

yeye sunulacaktır. Bu süre içinde projelerin belediyeye sunulmaması halinde işbu taahhütname ile kazandığım yapının tarafımdan yapılma hakkımın sona ereceğini ve bu durumda Belediye ile uzlaşma sağlanamaması halinde kamulaştırma işlemlerinin başlatılacağını kabul ve taahhüt ederim.

Fatih Belediyesi... hak sahiplerinin mülkiyet haklarında herhangi bir değişiklik yapmamak kaydıyla, tevhit, ifraz, ihdas işlemlerini yapabilir, şuyulandırabilir, irtifak hakkı tesis edebilir. İşbu Taahhütname ile bu hak ve yetkileri Fatih Belediyesi'ne verdiğimi beyan ve kabul ederim.

hisseli tapu olması durumunda tüm hissedarların taahhütname imzalaması halinde tarafımızdan yapılma hakkımızın doğacağını, aksi takdirde Yenileme Projesi gereğince Belediye ile uzlaşma sürecine girileceği, uzlaşma sağlanamaması halinde de Belediye tarafından yasal işlemlere başlanacağının kabulünü beyan ve taahhüt ederim.

... sürelere ve diğer bağlayıcı hükümlere aykırı davranmam halinde işin kalan kısmının Belediye tarafından tamamlanabileceğini ve bu durumda Belediye tarafından yapılan işin bedelinin yüzde 30 fazlasıyla tarafımdan tahsil edilmesine rıza göstereceğimi...

taşınmazın satış, bağış, trampa, veraset ve herhangi bir şekilde intikal etmesi halinde yeni malikler de işbu taahhütname hükümleri ile bağlı olacak...

proje alanında yapılmak zorunluluğunda olan her türlü altyapı, yol, yeşil alan düzenlemeleri, rekreasyon, sosyal donatı vb. altyapıya ait her türlü yatırım işlemlerine yönelik harcamaların taşınmazıma düşen miktarını yüzde 20 fazlasıyla ödeyeceğime...

Oysa kendi binalarını kendileri yapmak isteyenlere imzalatılan ilk tutanakta yukarıdaki hükümlerin hiçbiri yer almadığı gibi, "Yapı eski eser olduğu için istendiği takdirde bizim ile başlamak ve bitirmek şartıyla kendilerinin yapabileceği" ifadesi içinde, edimin "istendiği takdirde" nasıl bir "şartlar silsilesine" dönüşebileceğinin ayrıntıları yoktur; "istenmediği takdirde" başlarına neler gelebileceğinin olmadığı gibi! Önceki yenileme uygulamalarında görülen gayrimenkulün menkulleştirilmesi uygulamasını tüm ihlalleriyle burada da görürüz: "İstendiği takdirde teklif edilen metrekare pay haklarının yüzde 25 fazlasını maliyet fiyatı üzerinden satın alabileceklerdir. Önerilen yapı mevcut parsel ile aynı konumda veya

mevcuda en yakın konumda olacağı..." Bir başka sakinin yana yakıla dillendirdiği gibi, "Milletin elinden zorla malını alıyorlar, ayıp be. Zorla aldılar; yıkılacak, bilmem şöyle olacak, böyle olacak..." Zurnanın zırt dediği yerdir. 300 bin TL'ye satılan evlerin altı ay sonra 1.250.000 TL'den el değiştirdiği, beş hisseli bir binanın önce 150.000 TL sözü verilip sonra 125.000 TL'ye satın alındığı, mahallede konuşulur. Kamulaştırma baskısı ve yıldırma taktikleri de her söyleşide dillendirilir.

Çöküntü ve Yenileme

24 yaşında gelin gelip 65 yaşına dek burada "ömrüm geçti" diyenlerin feryatları, "Bizim burada hayatımız karafatma, örümcek, yeraltı böcekleri arasında geçti; bu zamana kadar üç kere dilekçe verdim, buraları yapayım da temiz bir evde oturayım diye izin vermediler," diyenlerinkine karışır. Mahallelinin dar şartları içinde yapabileceği basit tamir ve tadilatlara yıllar boyu izin verilmemiştir. Böylece, fiziksel çöküşü durdurabilecek ve tarihi mirası koruyacak (projenin uygulanmasıyla ise tam aksine yok edecektir) bir yenileme projesinin gerekliliği ve meşruiyeti de sağlanmış olur. Fener, Balat, Ayvansaray, Tokludede, Tarlabaşı, Süleymaniye ve benzeri tarihi mahallelerde ya da daha doğru bir ifadeyle, kentsel rantın yükseldiği tüm tarihi alanlarda, iktidar eliyle aynı senaryo yazıladurur. Sermayenin ellerini ovuşturarak bilcümle butik otel, villa, beş yıldızlı restoran/cafe için susta durduğu tüm bu alanlarda, sakinlerin evlerini yenilemelerine bırakın izin verilmesini, çivi bile çaktırılmaz; yerel yönetimler de üzerlerine düşen vazifeyi yapmayarak bu alanların "çöküntü" bölgelerine dönüşmesini izlerler. Ardından, bu alanların "çöküntü bölgeleri" söylemiyle itibarsızlaştırılmalarına sıra gelir. Sadece fiziki değil, sosyal ve ahlaki bir çöküntüye de göndermeyle, yapılacak talanın altyapısına kentin gözünde meşruiyet sağlanır.

Hele ki amaç, İstanbul'un tarihini de metalaştırarak pazarlamak ise, kara surlarıyla Haliç kıyı şeridi arasında yer alan Tekfur Sarayı, Anemas Zindanları, Emir Buhari Tekkesi'ne yakın, Mer-

yem Ana Ayazması'na iki adım mesafede, birçok yatıra mekân ve tarihi surların hemen dibindeki Tokludede, en elverişli alanlardan biridir:

"Yüzyıllara tanıklık eden Ayvansaray, uzun hazırlık çalışmalarının ardından bütün dünyaya gerçek yüzünü göstermek için hazırlanıyor...500 yıldır sessizce Türk tarihine tanıklık eden Toklu İbrahim Dede Mahallesi'ni görmek istemez misiniz?"

Özellikle, Haliç'in her iki yakasında hemen her alanın son yıllarda geçirmekte olduğu soylulaştırma, canlandırma ve yenileme atılımları göz önüne alındığında, Tokludede'nin içinde olduğu bölge daha da önem kazanır. Manşetlere yansıdığı üzere, "Kentsel dönüşümü duyan bina avına çıkar", "Kentsel yenileme projeleri kapsamında dönüşen ya da gelişen bölgeler yatırımcıların iştahını kabarttı. Fener-Ayvansaray bölgesinde bina toplayan firmalar arasında Şener Holding ve Riva Vakfı başı çekiyor." Önceleri Unkapanı'nda bir lokanta işleten baba ve oğulları 1985'ten sonra işlerini büyütüp petrol taşımacılığı ve gemi imalatı alanlarında yatırım yaparak holdingleşmiş, son olarak da inşaat ve taahhüt alanlarında da faaliyete başlamıştır. Tokludede'deki binaları 150.000 TL ile 1 milyon TL arasında toplayan holdingin 12, 13 milyon TL'lik bir yatırım yaptığından söz edilmektedir. Tarlabaşı nasıl tek bir inşaat şirketine ihale edilmişse, Sulukule nasıl yaşayanlarından arındırılıp kelimenin tam anlamıyla sil baştan inşa edilmişse, Tokludede'nin kentsel yenilemesinin ihalesini bu müteahhit firma almıştır.

Orta Saray

Evlerini satmayıp direnenler de bu rantın farkındadırlar ama burada önemli olan, onları burada tutan başka bir şey vardır:

> Burası değerlenecek. Burası hep otel olacak, kiralık dükkânlar olacak, pansiyonlar olacak. Bu rantı kim yiyecek? Babalarından mı kaldı, dedelerinden mi kaldı! Sen beni Ayvansaray'dan Konstantin'in sarayının olduğu yerden atıyorsun, "Taşoluk'a, Taşoluk'a yallah," diye. O gitsin! Benim İstanbul'um şurdan surlardan Yedikule'ye kadar. Bu surun dışına çıkarsam İstanbul'da değilim. Tır şoförlüğü yaptım, gezmediğim yer yok; Habur, Cilvegöz, Kapıkule, İpsa-

> la... Nereye gidersem gideyim İstanbul burası, Ayvansaray Türk evleri, esas İstanbul burası. Sultanahmet'e değişmem. Orada Konstantin'in sarayı, burada benim sarayım, yukarda Tekfur Sarayı, iki sarayın ortasında benim saray.

Tokludedeli İsmet amcanın sarayı, Sulukuleli Gülsüm ablanın şatosu, Ayazmalı Osman'ın cenneti ve kim bilir kentin hangi dönüşüm alanından hangi sakinin yaşam alanı... Öyküler birbirine karışırken vicdan ve adalet kanar.

Tüm zamanların ve projelerin kaybedenleri kiracılara gelince, 200-250 TL gibi çok az kiralarla onyıllar boyu ikamet edenler de saraylarını terk etmek zorunda kalmasının çaresizliği içinde isyanlarını dile getirirler:

> 40 senedir bu evde oturuyorum ben. TOKİ'den ev istedim, o da yok. Buradan taşınsak gitsek, 500'den aşağı ev yok. Emekliyiz, 500 kira, 100 elektrik, masraf kalan 200 lirayla; n'apcaz şimdi? Buraya 200 TL veriyorduk. Hakkınız yok diyorlar, kiracısınız siz diyorlar. Başbakan herkese konut yapacaktı hani? Bayramdan sonra çıkacaksınız diyorlar. Bu millete bu işkence ne? Çok büyük işkence. Bilmiyorum n'apcaz, üzülüyorum. Bu mübarek Ramazan ayı nasıl geldi inan bilmiyorum.

Belediye yetkililerinin kiracılara lûtfu nakliye yardımıdır: "Karınca kararınca araba veririz, sizi taşırız dedi. Nereye? Çadıra! Mazot parasını verecekmiş, utanmıyor." Ama asıl bayram hediyesi müteahhit firmadan gelir. Mülkleri satın aldığında kontrat yapmayan ve kira toplamayan müteahhit firma, kiracıların tahliyelere itiraz dilekçeleri vermeleri üzerine, geriye dönük olarak kiraları icrayla alacağı tehditlerine başlar. Mahallelinin basın açıklaması yaptığı 26 Ağustos 2011 günü, tehditlerden yılan kiracıların bir kısmı toplantıya katılmaz. Müteahhitle anlaşır ve evleri boşaltma sözü verirler.

Soru(n):

"Kentin gündelik yaşamı resmi hikâyede yer bulamazken, resmi hikâye sermaye birikimine yönelik yazılır; binalara odaklananlar bir yerin ruhunun ve yaşamının fiziki çevreye değil orada deneyimlenmekte olan yaşama bağlı olduğunu unuturlar," diyor John Friedmann. Nitekim Zukin de, soylulaştırılarak insanlarından ko-

parılan New York'a dikkat çeker: "Son yıllarda New York çok değişti. Yeni binalar, yeni insanlar, gerçek özelliklerini kaybeden mahalleler... Her yerde soylulaştırma, canlandırma, göç, her yerde. Kentin yeni gelenleri, bir mahalleye taşınıp da, eskilerin yerlerinden edildiklerini hissederlerse ne olur? Yeni butikler ve kafeler, üç kuruşa mal satan dükkânların ve köşedeki emektar bakkalın yerini aldıklarında ne olur?" New York yerine İstanbul yazarak sorabiliriz: Bir kenti kent yapan binaları değil de insanları ise, gittiklerinde ne olur?

500 yıldır sessizce Türk tarihine tanıklık eden Toklu İbrahim Dede mahallesi, tiyatro dekoruna dönüştürülmüş binaları, steril beş yıldızlı lüks mekânları ve daha da steril ve bir kısmı da gelip-geçici sakinleri/turistleri ile sakinlerinden ve geçmişinden kopartılarak yenilendiğinde ne olur? Zukin, sorusunun yanıtını, "Kentin ruhu ölür," diye veriyor. Ruhunu yitirmiş bir Tokludede'yi hâlâ görmek isteyecek misiniz? Peki, ya mahalle-mahalle ruhu yok edilen İstanbul'u?

Tokludede Yenileme Sürecinde Yetkililerin Halka Karşı Tutumu ve Hak İhlalleriyle İlgili Suç Duyurusu ve Basın Açıklaması[10]

Kendinize Çekidüzen Verin!

Fatih Belediyesi'nin Sulukule ve Ayvansaray Tokludede'de gerçekleştirdiği ve mahkeme kararıyla tescillenen hukuksuzlukları özelinden yola çıkarak, genel olarak kentsel dönüşüm sürecinde yerel yöneticilerin halka karşı sorunlu tutumunu protesto ediyoruz ve Fatih Belediyesi hakkında suç duyurusunda bulunuyoruz.

Son yıllarda ülkemizde "kentsel dönüşüm" adı altında ciddi bir sürgün ve yerinden etme politikası uygulanmakta, toplu yıkımlar yoluyla mahalleler, semtler, halklarıyla birlikte ortadan kaldırılmaktadır. Hukuk, artık vatandaşı koruyan bir mekanizma değildir; aksine vatandaşın malına, mülküne, en temel insan hakkı olan barınma hakkına hukuk kisvesi altında saldırılmaktadır. Bu süreçte sorgulanması gereken, belediyelerin halka karşı düşmanca bir

Şekil 86: Ayvansaray-Tokludede halkı zorla tahliyelere karşı Fatih Belediyesi'ne dilekçe verdiler ve kendilerini 40 yıldır yaşadıkları mahallelerinden tasfiye etmeye çalışan Fatih Belediyesi'ni protesto ettiler, 2 Ağustos 2011 (Kaynak: www.febayder.com/content/ayvansaray-tokludede-halki-zorla-tahliyelere-karsi-fatih-belediyesini-protesto-etti; erişim: Eylül 2014).

tavır içinde oluşları ve kamu hizmeti ciddiyetinden uzak yaklaşımlarıdır. Kamu hizmetinde bulunan herkesin dürüst, kamu yararını ön planda tutan, açık ve net bir tutum içinde olması esasken ve halkla yapılan anlaşmalarda, sözleşme metinlerinin yoruma yer bırakmayacak şekilde anlaşılır ve net olmaları gerekirken, şeffaflık ve eşitlik ilkelerine hiçbir şekilde uyulmamaktadır.

Kısacası süreç çığırından çıkmıştır. Bu konuda hiçbir denetimin olmaması, yaptırım uygulanmaması, hukuku hiçe sayan yaklaşımın adeta ödüllendirilmesi proje sorumlularının bu konudaki cesaretini, pervasızlığını, hak, hukuk ihlallerini ve halka uygulanan baskı ve dayatmanın dozunu artırmaktadır; bütün bu süreç bizleri ise endişeye sürüklemektedir. Bu konuda kamuoyunun bilinçlendirilmesi ve sürecin kamu vicdanının oluşturduğu baskıyla ıslah edilmesinden başka çözüm yolu yok gibi görünmektedir. Bu yüzden basına ve biz kentine sahip çıkan, kent hakkı ve barınma hakkı için mücadele eden oda, meslek kuruluşu, sendika ve Kent Hareketleri'ne önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu işi burada bırakmamamız ve işlenen suçlara ve sorumlulara karşı yaptırımlar uygulanmaya başlayana kadar kentsel dönüşüm adı altında yaşanan bu sürece karşı kararlı bir tutum izlememiz gerekmektedir. Yasaların

ve hukukun hiçe sayıldığı yerde, halkın gücü ve inancından başka toplumları kurtaracak, adaleti sağlayacak başka bir mekanizma bulunmamaktadır çünkü.

Not: Basın açıklamasının ardından hep beraber Fatih Belediyesi hakkında suç duyurusu yapmaya savcılığa gidilecektir.

FEBAYDER Tokludede İçin Basın Açıklaması Yapıyor[11]

Tokludede'nin Sessiz Çığlığına Kulak Verelim

Birkaç gün önce sessiz bir çığlık atıldı Ayvansaray Tokludede Mahallesi'nde! Bir intihar vakası gerçekleşti. Aylardır evinden ve mahallesinden çıkması için maruz kaldığı baskı ve psikolojik işkenceye dayanamayarak hayatına kıymıştı bir vatandaşımız. İsminin Ali, Ahmet veya vatandaş Mustafa olması fark etmiyordu; çünkü intihar etmese de daha binlerce, on binlerce sessiz çığlıklar atan kentsel dönüşüm mağduru vardı ülkemizde. Tarım ilacı sıkıp içeride kalarak kendisini zehirlemek istemişti vatandaş Mustafa; zehirlenmiş baygın bedeninin üzerinde bir not bulunmuştu. Notta, "Savcılığa suç duyurumdur," diyordu, "bu baskı ve işkenceye daha fazla dayanamadım."

Tokludede halkının bu sessiz çığlığına kulak vermek ve onların sesi olmak için artık bir şeyler yapmak gerekiyordu. Sadece Tokludede Mahallesi'nde değil bütün İstanbul'da mahalleler, mahalleliler açısından bir eziyet sürecine dönüşen acımasız zorunlu tahliyelere, insanların gönülsüz, gözyaşlarıyla evlerinden, mahallelerinden koparılmasına karşı artık bizlerin de bir tavır alması gerekiyordu; özellikle de basın mensuplarının. En iyi bu sessiz çığlıklara onlar ses verebilirlerdi çünkü. İşte bu amaçla 19 Ağustos 2011 Cuma sabah saat 11:00'da Ayvansaray Tokludede Parkı'nda bir basın açıklaması gerçekleştirdik. Bu basın açıklamasına bazı milletvekillerimiz, aydınlarımız, akademisyenlerimiz, sivil toplum ve sendika temsilcilerimiz katıldı. Böylece zorunlu tahliyelere karşı Tokludede özelinde genel bir girişim başlatılmış oldu.

Tokludede Halkını Temsilen Aydın Akçay'ın Basın Açıklaması

Sayın basın mensupları, saygıdeğer misafirlerimiz,

Şu an 40 yıllık mahallelerinden ve evlerinden zorla çıkartılmak istenen hüzünlü, çaresiz, yoksul Tokludede halkı ile berabersiniz; sesimizi duyduğunuz ve bugün burada sorunlarımızı kamuoyuna ve yetkililere duyurmak üzere aramızda olduğunuz için mahallem adına teşekkürlerimizi ileterek başlamak istiyorum sözlerime. Biz Tokludede halkı 40 yıldır bu mahallede yaşamaktayız. İşgalci değiliz, kimsenin arazisine izinsiz inşaat yapmadık; çoğumuz 40 yıldan fazla içinde yaşadığı bu evlere dişiyle tırnağıyla, hayatlarının bütün birikimini harcayarak sahip oldu. 40 yıl boyunca kiracı, ev sahibi bütün Tokludede halkı dayanışma içinde, iyi ve kötü günde bir olarak, elbirliği ederek çok vakalar atlattık, çok yoksulluklar, yoksunluklar gördük ve her şeye rağmen mutlu yaşadık; şimdi mumla arıyoruz o günlerimizi. Aynı avluya bakan evlerde neşelerimiz, kederlerimiz birleşirdi bir zamanlar bu mahallede; kahkahalarımız çınlatırdı ahşap duvarları; ayrımız gayrımız yoktu, bireysel yaşamazdık duygularımızı, güzellikte de felakette de birdik; ortak bir yüreği ortak bir gözü kulağı olan bir mahalleydi Tokludede'miz. Herkesin kapısı birbirine açıktı, herkesin yüreği birbirine dönüktü. Yaşamımızın ortak vicdanı, ortak yargıcı, ortak sesi, ortak sözü, bütün anlamı Tokludedeli olmaktı. Evlerimiz öylesine iç içeydi ki sesler geçiveriyordu birbirlerinin duvarlarından; içimizden bir aile acı çekse hep beraber üzülüyorduk; bir müjde, mutluluk haberi gelse hep birlikte neşeleniyor, seviniyorduk... Bir avluda birleşen kapıların önünde çaylarımızı demliyor, akşam sohbetleri yapıyorduk; tüm yoksunluk ve yoksulluklarımıza rağmen kavrulup gidiyorduk kendi yağımızda ve her şeye rağmen mutluyduk.

Bugün darmadağın edildi Tokludede Mahallesi; ocaklar söndürüldü; gülüşler donduruldu; gidenler gittiler, şimdi nerede oldukları meçhul; kalanlarsa yoksul, yoksun; biçare, yaşlı ve yorgun. Boşalan evlere kilitli kapılara tütmeyen bacalara baktıkça o eski avluyu neşeleriyle çınlatan komşuları hatırlıyor ve gözyaşlarımızı tutamıyoruz biz geride kalanlar. En kötüsü de her geçen gün artan psikolojik taciz ve baskı. Ömürlerimizi gelecek korkusu yaşama-

Şekil 87: Tokludede için Aydın Akçay basın açıklaması yapıyor, 18 Ağustos 2011 (Kaynak: www.febayder.com/en/content/basin-aciklamasi-tokludedenin-sessizcigligina-kulak-verelim; erişim: Eylül 2014).

dan huzur içinde ve yaşam alanımızı güvende hissederek geçirebilmeliyiz. Hiç kimse iradesi olmadan ve geçici ya da daimi olarak ve uygun hukuki veya diğer koruma biçimleri sağlanmaksızın ve bu biçimlere erişim olmaksızın konutundan çıkarılamaz. Zorla tahliye, ilk dereceden insan hakkı ihlalidir. Kiracılara, peşinatsız ve uygun taksitlerle konut sağlanmasını talep ediyoruz. Mal sahiplerinin de evlerini proje doğrultusunda değil, kendi arzuları ve ekonomik şartları doğrultusunda kendilerinin yenileyebilmelerini talep ediyoruz.

Ayrıca bizim yaşadıklarımızı bizden sonraki mahalleler yaşamasın istiyoruz; Tokludede Mahallesi gibi parçalanmasınlar onlar; insanlar kaderlerine razı olup çekip gitmesinler savaşmadan, direnmeden. Bu bölücü ayrıştırıcı gaddar zorba uygulamalara baş eğmesinler; mahallelere karabasan gibi çöken bu psikolojik tacizlere, baskılara birileri son versin artık. Yayla teyzemiz gibi yaşlı insanların gözyaşlarına yazık, artık ağlatılmasınlar. Baskılara dayanamayan bir komşumuz intiharı seçmiştir. Yaşam alanımızdan sökülüp atılmak ve belirsiz bir geleceğe sürülmek demek bizim için zaten ölümdür. Ardımızdan gelecekler bizi örnek alsınlar; bizim düştüğümüz yanlışlıklara düşmesinler; küçük hesapların peşinde koşarak birbirleriyle çatışıp birlikteliklerini bozmasınlar. Haklarını, kendilerine neyin yapılıp neyin yapılamayacağını iyi bilsinler; dayanışmanın, birlikte hareket etmenin gücüne inansınlar. Bütün bu sürecin toplumsal ve siyasi bir süreç de olduğunu, sadece hakla

hukukla bu davanın kazanılamayacağını, kazanmanın tek yolunun birleşerek direnmek olduğunu kesinlikle anlasınlar. Evet, biz bir avuç kaldık ama akıllandık; karşımızdakilerin nasıl değişken, dönüşken, hokkabaz olduklarını ancak şimdi anladık; işgal ettikleri makamların ciddiyetini taşımayan, sözlerine güvenilemeyen bir idarecilik anlayışı ile karşı karşıya olduğumuzun ancak şimdi ayrımına vardık.

Artık haklarımız konusunda ne kadar bilgisiz olduğumuzu, aslında direnerek neler kazanabileceğimizi çok iyi biliyoruz, ama geç kaldık. Biz geleceğimize geç kaldık belki ama hâlâ yok olmadık ve kolay teslim olmayacağımızı herkese duyuruyoruz buradan. Mahalleli olarak sayımız azaldı belki; o eski canlı günlerimiz mazide kaldı ama hâlâ bu mahalleyi koruyabilmek için bir umut var; bu tarihi ahşap evleri koruyabilmek, yıkılmasını önleyebilmek için yapabileceğimiz şeyler var. Bu mahallenin kendisi de ayrıca koruma altına alınacak kadar değerli, tarihi, güzel bir hazine çünkü. Bu yüzden her şeye rağmen vazgeçmiyoruz mücadelemizden, direnmekten. Kaybedecek neyimiz kaldı ki zaten? Hiç olmazsa mahallemizi yıkımlardan kurtarabiliriz. Bunu o eski güzel günlerin hatırına Tokludede'ye borçluyuz; birikmiş anılarımıza bu avluda geçen bir ömre borçluyuz. Şimdi bu borcu ödemenin zamanı; dayanışmanızla bize verdiğiniz destek için tekrar teşekkürler sizlere. Umarız hep yanımızda olursunuz.

FEBAYDER Adına Genel Sekreter ve Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin'in Basın Açıklaması

Değerli basın mensupları, konuklarımız ve Tokludede halkı,

Aman dikkat bu günlerde herkesin başına damdan düşer gibi bir proje düşebilir! Hiç kimse kendini güvende hissetmesin; evim tapulu, her türlü vergisini, harcını ödüyorum, bana kimse dokunamaz duygusuna kapılmasın. Hatta şu anda oturduğunuz mahalle, yaşadığınız semt hakkında birileri plan yapıyor olabilir. Bekli de çoktan yaşadığınız alan "kentsel dönüşüm alanı" ilan edilmiş; bütün yasal zemini, kılıfları hazırlanmış, bu haberi verecek tebligat

çoktan adresinize ulaşmak üzere yollanmıştır bile. Tehlike bu kadar açık; bu kadar yaygın, herkesi ilgilendiriyor. Tapularınızın hiçbir güvencesi yok artık; her şey bulunduğunuz bölgenin bir yenileme alanı veya kentsel dönüşüm alanı ilan edilmesine bakar. Bugün yüksek kâr getirecek arazi, bölge, semt, mahalle, sit alanı, tarihi alan veya kamusal alanlar, yaratılan özel hukuk çerçevesinde belediyeler tarafından kolayca kentsel dönüşüm alanı ilan edilebiliyor. Özel bir şirkete devredilmek üzere kamulaştırılarak, rızası olsun veya olmasın vatandaşın elinden alınabiliyor; bu şekilde insanlar zorla yerinden tahliyeye maruz kalıyorlar, mahalleler boşaltılıyor, yaşamlar altüst ediliyor.

Eğer evinizin bulunduğu alanda son zamanlarda bölgenin değerini artıracak bir yatırım yapılmışsa, bir rehabilitasyon çalışması başlatılmışsa aman dikkat! Sizin de başınıza bir proje gelebilir; yaşadığınız bölge bir anda kentsel dönüşüm alanı ilan edilebilir! Bugün bizlerin yaşadığı baskı ve tacizlerle sizler de karşı karşıya kalabilirsiniz... İntihar; bir insanın yaşamdan vazgeçmesi; önünde hiçbir umut ışığı, gelecek görememesi, sessiz bir çığlığın haykırılabileceği en yüksek nokta!

İstanbul'un eski bir mahallesinde bir vatandaşımız kendini öldürmeye kalkıştı sessizce. Sesini duyuramadığı için sessizdi çığlıkları. Duyamazdınız, duyurulmadı size! Bu sesi duyurabilecek basın sustu ya da susturuldu; susturuluyor. Halkın temsilcileri vekillerimiz sustu, suskun; akademik dünya, sanatçılar sustu, hâlâ suskunlar. Bu sessiz çığlıkları duyuracak bütün sesler susmaya devam ediyorlar. İnsan hayatından daha önemli ne olabilir bu yaşamda; bir çocuğun gözyaşını durdurmaktan, gece aç karnına yatacak bir mideyi doyurmaktan, bir insana başını sokacak bir barınak sağlamaktan daha kutsal daha anlamlı ne olabilir. Ama bunlar insanların barınaklarını ellerinden alıyorlar; yuva kurmak bir yana yuvalarını dağıtıyor evlerini başlarına yıkıyorlar. 40 yıldır yaşadıkları yerlerden zorla çıkartıyorlar. Amaçlarına ulaşana kadar her yolu, her türlü baskıyı tacizi, psikolojik işkenceyi deniyorlar; sonunda vatandaş Mustafa gibi canına kast edecek noktaya getiriyorlar insanları. İkna için her türlü acımasız zorba yöntemleri tartışıyorlar

Şekil 88: Tokludede için Çiğdem Şahin basın açıklaması yapıyor, 18 Ağustos 2011 (Kaynak: www.febayder.com/en/content/basin-aciklamasi-tokludedenin-sessiz-cigligina-kulak-verelim; erişim: Eylül 2014).

masa başında; bu uğurda bilgilerine başvurmak üzere yüksek lisans, doktora yapmış uzmanları danışman olarak istihdam ediyorlar, tonlarca para ödüyorlar bu uzmanlara. Ve onca eğitim görmüş o yüksek lisanslı, doktoralı uzmanlar bütün bilgi ve hünerlerini bu yoksul insanların nasıl evlerinden daha kolay çıkartılabileceği, en kısa yoldan hangi baskı ve ikna yöntemiyle evlerine kolayca el konulabileceği konuları için harcıyorlar.

Ne acı bir durum değil mi? Görevi halka hizmet etmek, vatandaşlarının can ve mal güvenliğini sağlamak olan görevlilerin, "Evinizi başınıza yıkarız", "Ramazan bitmeden evlerinizi boşaltacaksınız, yoksa dozerlerle geliriz", "Hepinizi icraya verir, üzerine faiz ekleyerek hayatınız boyunca ödeyemeyeceğiniz kadar borçlandırırız sizi" gibi pervasızca tehditler savurabiliyor olabilmesi bir ülkede ne kadar ironik, ne kadar trajikomik. Bunun sorumluları biraz da bizleriz. Bizlerin tepkisizliği! Susan basın, susan akademisyenler, susan politikacılar, susan bürokratlar, susan sanatçılar, aydınlar, bir gün sıranın kendisine gelebileceğini düşünmeyen ve komşusunun acısını görmeyen herkes. Ama her şeye rağmen bugün bu topluluk umutlandırdı beni. Umuyorum ki bugünden sonra, en azından bu topluluk susmayacak diğerinin acısına. Geldiğiniz ve destek olduğunuz için teşekkürler.

FEBAYDER'in Tokludede'ye Sadakat Eylemi ve Basın Açıklaması

25 Eylül 2011, FEBAYDER adına Genel Sekreter ve Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin'in yaptığı basın açıklaması:

Değerli basın mensupları, konuklarımız ve Tokludede halkı,

Bugün burada toplanmamızın çok önemli bir sebebi var; bizler İstanbul'a karşı sorumluluk duyan, onun dünya şehri yapan tarihi ve kültürel değerlerinin farkında olan ve bunu korumaya çalışan bir avuç İstanbul gönüllüsüyüz belki. İstanbul'u İstanbul yapan özelliklerin bir bir yok edilmesi, kentsel dönüşüm adı altında bu tarihi güzel şehrin günümüze kadar gelebilmiş, sağlam kalabilmiş, sayılı birkaç tarihi semtinin de "kentsel dönüşüm projeleri" kapsamına alınıp yıkılmak istenmesi karşısında bir şeyler yapmak istediğimiz için buradayız. Bizler İstanbul'umuzu bu haliyle seviyoruz. Bizler eski İstanbul'a ihanet etmemek, sadık kalmak istiyoruz. Bizler artık bu tarih kıyımı karşısında, dünyaya mal olmuş evrensel bir değer olan tarihi semtlerimizin ranta ve talana teslim edilmesi ve içindeki insanların zorla mahallelerinden, evlerinden tahliye edilmesi karşısında sessiz kalmak istemiyoruz.

Evini tahliye etmesi için gördüğü baskılar yüzünden intihar eden Tokludedeli İsmet amcamızın bir dahaki sefere ölmesini, sessiz çığlıklarının ancak öldükten sonra duyurulmasını istemiyoruz. Şu an Tokludede Parkı'nın sınırlarını çizen tarihi surların dibinde gördüğünüz şu şantiyeyi, bu ucubeyi burada görmek istemiyoruz. Bu şantiye ki İstanbul'un tarihi güzelliklerine, artık sayısı tükenmiş tarihi mahallelerinin yüreğine saplanan bir hançer gibi durmaktadır şu an Tokludede Parkı'nın ortasında. Bize yok edilmek istenen Sulukule'yi, Tarlabaşı'nı, Süleymaniye'yi, Zeyrek'i, Sultanahmet'i, Fener-Balat-Ayvansaray'ı hatırlatmaktadır. Bütün bu tarihi semtlerde uygulanmak istenen bu projeler nasıl bu kadar kolay kurullardan geçmektedir; nasıl belediye meclislerinde onaylanmaktadır, nasıl bilirkişilik yapan hocalarımız bu kıyıma izin veren raporları bu kadar sorumsuzca, vicdansızca yazabilmektedir? Ranta teslim olmanın, kâr ve kazanç hırsından gözü dönmenin; her şeyi, bütün

değerleri bu şekilde bu kadar ucuza feda etmenin ülkemizde bu noktaya gelmiş olmasını görmekten bizler gerçekten çok üzüntü duyuyoruz.

Rant uğruna bunca insanın evinden yerinden edildiği; sırf çıkarlarına daha kolay ulaşmak için yıllar içinde oluşmuş dostluk ve dayanışma ilişkilerinin stratejik bir biçimde çözüldüğü; insanların birbirinden güç aldığı aile, akraba, komşuluk ilişkilerinin bu kadar pervasızca yok edildiği bu süreci izlerken toplumsal barış ve huzurumuz açısından da ayrıca endişe duyuyoruz. Ülkemizdeki bu acımasız sürecin, kentsel dönüşüm denen bu acımasız mekanizmanın artık bir sorgulanması gerekiyor. Bu uğurda işlenen suçların, hak ihlallerinin, çevrilen dolapların, koruma kurullarının yetkilerinin elinden alınmasının, korumayla ilgisi olmayan yeni kurullardan bütün bu yıkım projelerinin rahatça geçmesinin artık bir önleminin alınması gerekiyor. Yoksa İstanbul kalmayacak elimizde; o eski tarihi semtlerimizden bir tane bile kalmayacak. Bir tane bile mahalle kalmayacak; acı çekmemiş, psikolojisi ya da sağlığı bozulmamış, ailesi, yuvası dağılmamış tek bir semt sakini, esnafı kalmayacak. Bu işin rantını yiyen ve ceplerini bunca insanın gözyaşları ve acılarına rağmen dolduranlar dışında tek bir mutlu ve huzurlu insan kalmayacak İstanbul'da, bu ülkede.

Evet, birileri büyük oyunlar oynuyor bu güzel topraklarda; birileri küçük dünyaları yıkarak büyük hırslar, büyük rantlar peşinde koşuyor; insanlık, vefa, sadakat, dostluk, dayanışma ayaklar altına alınıyor bu uğurda. Ama bizler buradayız; İstanbul'a sadakat için buradayız. Tokludede'de kalmış bir avuç aile ve mahallenin ortasına kurulmuş bu ucubeyi, surun dibine yasal olmadığı aslen bir güç gösterisi olarak kurulan bu şantiyeyi kınamak için buradayız. Hep beraber bu şantiye buradan kaldırılsın demek için buradayız. Daha çok İstanbul gönüllüsünün aramıza katılması dileğiyle.

Tokludede: Gerçek Bir Sürgün Hikâyesi[12]

Tokludede gerçeğini her yerde duyuran asıl olay İsmet amcanın intihar girişimi oldu. Çünkü İsmet amca vakası kentsel dönüşüm

sürecinde, proje yöneticilerinin tacizleri yüzünden gerçekleşmiş ilk ve tek intihar vakasıydı. Peki, İsmet amca neden intihar etmişti?

Tokludede ile tanışmamız nasıl olmuştu, nasıl başlamıştı bu hüzünlü hikâye? İlk olarak hangi göçmen kuşun haykırışını duymuştum, kimin çığlığı ile koşmuştum mahalleye... Huri teyze mi, yoksa Yayla teyze miydi? İsmet amca mı, yoksa Şehriban teyze mi? Ne fark ederdi ki, hepsi birden yardım beklemiyor muydu zaten o günlerde; bütün Tokludedeliler. Yüreğim hatırlamak istemiyor o günleri. Hiçbir resim net değil... Hiçbir suret, hiçbir ses... Sadece hafızamda asılı kalmış bir sürü belirsiz yüz, mahallelilerin hıçkırıkları, gözyaşları, çaresiz yakınmalar, öfke nöbetleri, direniş ve isyan...

Bir şeyler somutlaşmaya başladığında, en başta Huri teyzenin kendini yırtarcasına çırpınışları canlanıyor gözümün önünde... Yayla teyzenin o vakur mavi gözlerindeki hüzün ve yanaklarından süzülen gözyaşlarındaki suskun çaresizlik... Şehriban teyzenin isyanı, öfkesi; "Vermeyeceğim evimi, gitmeyeceğim gözümü açtığımdan bu yana bildiğim, sevdiğim tek yer olan bu yerden, mahallemden; ölümü çıkarırsınız siz ancak benim buradan." Bir insan yaşadığı yere sevgisinin derinliğini, onu kaybetme korkusunun yüreğinde yarattığı dehşeti bundan daha vurucu bir şekilde nasıl anlatabilirdi ki. Tokludede'de neler oluyordu? Tokludede halkı daha önce nasıl yaşıyordu, karşı karşıya olduğu tehlike neydi ve şimdi bu halk nerelerdeydi? İşte hikâyemiz bununla ilgili. Yani bir sürgün hikâyesi, Tokludede halkının sürgün ediliş hikâyesi bu.

Tokludede, diğer adıyla "Türk mahallesi," eskiden tamamen ahşap evlerden oluşan geleneksel bir Osmanlı mahallesiydi. Zaman içinde gerek çıkan yangınlar gerekse tahrip olan evlerin yerine betonarme binaların yapılması, bu geleneksel ahşap yapıların bütünlüğünü bozmuş, çok katlı bir iki apartmanın mahallenin belli yerlerinde yer almasıyla çevrenin mimari estetiği kısmen tahrip olmuştu. Ama buna rağmen yapıların yüzde 90'ı ahşaptı ve daha önemlisi mahallenin geleneksel yaşam biçimi, eski tarz bağlar ve dayanışma ağları ile sürdürülen komşuluk ilişkileri hâlâ yitirilmemiş, eski halini korumuştu. Mahallede bir evde pişen yemek

komşularla da paylaşılıyor, özellikle Ramazan gibi kutsal aylarda, bayramlarda mahallenin ortak avlusunda bir araya geliniyor; yerlere, kapı önlerine kilimler serilerek hep beraber ortak sofralar kuruluyor, çaylar demleniyor, yeniyor, içiliyor, gece yarılarına kadar sohbetler ediliyordu. Avluda gıdaklayan tavukların, cikcikleyen civcivlerin, öten horozların, miyavlayan kedilerin sesleri koşuşup oynaşan çocukların cıvıltısına karışıyordu. Başı dara düşene yardım ediliyor, yoksul ailelerin çocuklarına giysi, okul yardımı yapılıyor, eli ayağı tutmayan yaşlıların ihtiyaçları gideriliyordu. Ölüm olduğunda birlikte yas tutuluyor, cenaze evine herkes yemek götürüyor; cenazeler mahallelilerin omzunda kaldırılıyor; nişanlar, düğünler, sünnetler birlikte kutlanıyordu. Birinin işe girmesi, bir sınavı kazanması, evlenmesi, başına güzel bir olay gelmesi her mahallede olduğu gibi, tek tek bazı kişilerin çekemezliğine sebep olsa da, bütün olarak mahalleyi mutlu ediyor, sevindiriyor, kutlamalar, eğlenceler ortak oluyordu.

Ayvansaray'ın kuzey sınırını oluşturan Haliç Surlarının dibinde, surlarla çevrelenen, içe kapalı, korunaklı bir yaşam oluşturmuşlardı Tokludedeliler. Evlerin yüzü ortak avlu boyunca birbirine dönük olduğu için, adeta her evin gözü diğerinin üzerindeydi. Sırlar bitişik duvarlardan birbirine geçiyor, bir evde yaşanan, konuşulan diğerinde de duyuluyordu; bu yüzden mahallelinin birbirinden gizlisi saklısı yoktu. Açık, şeffaf, samimiyete dayalı bir komşuluk ilişkisi vardı; herkes herkesin her şeyini biliyor, her şeyini birbiriyle paylaşıyordu. Acısı, eğlencesi, mutluluğu, kederiyle bütün mahallenin kocaman bir aile gibi yaşadığı cıvıl cıvıl, hayat dolu bir mahalleydi Tokludede.

Mahalleyle mahallelinin çoğunun bölgeden gönderilmiş olduğu bir dönemde tanışmama rağmen, yine de mahalleye ait geleneksel yaşam ve komşuluk ilişkileri hakkında oldukça fazla bilgi sahibi olacak kadar mahallede gözlem yapma imkânım oldu. Bunun sebebi geride kalanların başlarına gelen bütün felaketlere rağmen olağan yaşantılarını sürdürebilmeleri ve kendilerine özgü alışkanlıklarını korumalarıydı. Doğal yaşamlarıyla ilgili bir şeydi bu. En acı günlerinde bile hayata tutunmalarını sağlayan garip bir iyim-

serlikleri, dirayetleri vardı. İçleri kan ağlarken bile yüreklerinin bir yanında umudu, neşeyi, kahkahayı yeşertebiliyorlardı. Birkaç aile kalmışlardı, ama hâlâ kocaman bir mahalle gibi yaşıyorlardı; eskiden ne yapıyorlarsa, aynı şeyleri yapıyorlardı. O yüzden mahalle artık yerinde olmasa da mahallenin ruhu hâlâ oradaydı ve siz o ruhu kolayca gözlemleyebiliyordunuz.

Rantçılar Tokludede'yi keşfedip yollarını aşındırmaya başladığından bu yana Tokludede'de günlük yaşam çok değişmişti. Gündüz mahallede kol gezen zabıtalarla, belediye görevlileriyle, firma temsilcileri ile atışmalar; basınla, dayanışma için gelenlerle dertleşmeler; muhalif medya ya da sosyal medyadan gelen habercilere kesik kesik anlatılan hikâyeler, acılarını, öfkelerini ifade etmek için döktükleri gözyaşları, öfke dolu sözler, mahallenin üzerine çöken karabulutlar olağan günlük yaşam biçimini farklı kılsa, mahalle sakinlerini zorla yeni bir hayata zorlasa da akşamları, herkesin mahalleden uzaklaştığı, kendi kabuklarına çekildikleri saatlerde Tokludedeliler yine asıllarına dönüyor; olağan, genel yaşantılarını kaldıkları yerden sürdürüyorlardı. Eskiden alıştıkları gibi yine kapı önüne serdikleri kilimlerde bir araya geliyor, çaylar demleniyor, sohbetler ediliyor, günlük mevzular yanında dedikodulardan, geçmiş anılardan, hafızalarda kalmış mutlu günlerden söz ediliyordu. Bu anlarda sanki gündüzün acılarını, dehşetini, öfkesini gecenin örtüsü altına gömüyor, ancak bu şekilde gün ışığında tekrar yüzleşmek zorunda oldukları gerçeklere karşı dayanma gücü topluyorlardı.

Peki, yüz yıla yakın, kuşaklar boyunca aynı mahallede mutlu, mesut yaşarken şimdi ne olmuştu da bu insanlar yerinden yurdundan, evinden, yuvasından edilmek isteniyor; gözyaşları içinde kamyonlara doldurularak hiç bilmedikleri, alışık olmadıkları, tercih etmedikleri yabancı yaşamlara doğru zorla sürgün edilmek isteniyorlardı? Konu Tokludede'nin ne kadar değerli bir yer olduğunun birileri tarafından keşfedilmesiyle ilgiliydi; yani oradan kazanılacak rantti. İstanbul'un denize nazır, yeşillikler içinde, üstelik de tarihi surların dibinde bu kadar kıymetli bir yeri nasıl olur da buranın sıradan, sefil halkına bırakılabilirdi, orada lüks binalar

oteller, alışveriş merkezleri yapıp trilyonlar kazanmak varken... Birileri Tokludede'yi gözlerinde dolar işaretleri yanıp sönerek keşfetmiş ve bu da Tokludede halkının sonunu getirmişti işte.

Proje ihalesini alan müteahhit firmanın yetkilileri bölge sakinlerine buraların yeşil alan olduğunu, eğer yerlerini kendilerine satmazsa belediyenin buraları bedavaya ya da çok az bir bedel ödeyerek kamulaştırabileceğini söyleyerek bölge halkına tedirginlik ve dehşet aşılamış ve bu kozu kullanarak mahalledeki çoğu binayı pazarlıkla satın almıştı. Ben mahalleye ilk geldiğimde 2010 yılıydı ve mahalledeki binaların yüzde 70'i satılmıştı zaten. Kalan sakinler gerçekleri yeni yeni fark etmeye başlamıştı: Ortada büyük bir rant olduğunu, buranın yeşil alan olarak kullanılmayacağını, aksine oteller ve alışveriş merkezinden oluşan bir turistik merkeze dönüştürüleceğini... Bu projenin arkasındaki asıl gücün kimler olduğunu, gerçekleri (kandırıldıklarını) bizlerden, basından, oradan buradan duydukça pişmanlıkları, öfkeleri daha da artmıştı. Kalanlar gidenlere göre şimdi daha keskin, direnmeye daha kararlıydı bu yüzden.

Yıkım mahallenin sur dibindeki çocuk parkı ile başlamıştı. Ondan önce de, anlaşarak evlerini boşaltanların evlerinin camları kırdırılarak, elektriği, suyu kesilerek, ahşap evlerin orasından burasından tahtalar sökülerek mahalleye iyice çöküntü görüntüsü verilmişti. Kalıp direnen halk sürekli psikolojik taciz altında tutulduğu için bazı tepkiler vardı burayla ilgili, ama Tokludede'yi asıl kamuoyunda gündeme getiren olay parkın yıkılmak istenmesi oldu. Biz de FEBAYDER olarak bölgeyi sahiplenip halkla beraber olayı protesto etmek için parkta oturma eylemine katıldık. Bu olaylar sırasında parktan çıkmamakta direndiğim için, özellikle ben polisler tarafından ciddi şekilde tartaklanmış ve zorla, kollarımdan sürüklenerek park dışına çıkarılmıştım. Oysa birinci derecede tarihi eser olan sur dibinde bırakın şantiye kurmak, kazık bile çakmak yasaktı. Göz göre göre yasaları çiğnemiş, parktaki bütün çiçekleri sökmüş, salıncakları kaldırmış ve parkın ortasına ucube bir şantiye kurmuşlardı.

Bunun üzerine dernek olarak ve Kent Hareketleri'nin de katılımıyla, şantiyenin yasal olmadığına dair bir basın açıklaması

düzenleyerek suç duyurusunda bulunduk. Kent Hareketleri'nde kentsel dönüşüm mağduru, yıkım tehdidi altında olan mahalle temsilcilerinin söz alarak konuştuğu bir de serbest kürsü gerçekleştirdik. Gelen herkes hem kendi mahallelerindeki sorunları dile getirdi hem de Tokludede halkıyla dayanışmada bulundu. Basında bu olaya oldukça geniş yer verildi, böylece Tokludede'de olanlar çevrede daha çok duyulmaya başladı. Ama Tokludede gerçeğini her yerde duyuran asıl olay, İsmet amcanın intihar girişimi oldu. Çünkü İsmet amca vakası kentsel dönüşüm sürecinde, proje yöneticilerinin tacizleri yüzünden gerçekleşmiş ilk ve tek intihar girişimi olayıydı.

Peki İsmet amca neden intihar etmek istemişti?

Bunu tam algılayabilmek için önce İsmet amcayla ilgili kısa bir bilgi vermek gerekir. İsmet amca aslen Rize doğumlu, görmüş geçirmiş, fazlasıyla zeki, sistemi çok iyi çözümleyebilen, hatta kurnaz denebilecek kadar uyanık 75 yaşında bir adamdı. Yani hiç kimsenin bilgisizliğinden faydalanarak köşeye sıkıştırabileceği, yalan dolanla, sahte vaatlerle kandırabileceği, hilelerle evini elinden alabileceği garibanlardan değildi. Süreçle ilgili sürekli araştırıyor, uzmanlara, avukatlara danışıyor, adımlarını mümkün olduğunca sağlam atmaya çalışıyordu. Peki, İsmet amca ne gibi bir baskı ve taciz altında kalmıştı ki canına kıymaya kalkmıştı? Onu canından bezdirecek süreç nasıl gelişmişti? Gerçekten ölmeyi istemiş miydi, istemişse neden istemişti? Bu sorular yanıt bekleyen sorulardı. Evet, İsmet amca gerçekten ölmeyi istemişti, çünkü intihar için seçtiği yöntem ve kurtarılış hikâyesi onun kurtarılma gibi bir beklentisi olmadığını, kurtuluşunun tamamen şans eseri olduğunu göstermekteydi. Bu konuyu açmadan önce İsmet amcayı intihara sürükleyen süreci anlatmak gerekir öncelikle...

İsmet amca sürecin en başından beri gerek müteahhit firmanın görevlilerine de, resmi görevlilere de hep aynı şeyi söylemişti. "Ben yerimi, yurdumu bırakıp evimden hiçbir yere gitmem. Ben zaten cennette yaşıyorum, başka yeri ne yapayım? Evimin yaptırılması gerekiyorsa bırakın, izi verin ben yapayım, ne gerekiyorsa öyle yapayım, ama yeter ki evimi bana bırakın, elimden almayın." Proje-

nin yürütülmesinden sorumlu kişiler onu bu isteğinden caydırmak için her türlü yola başvurmuş, iyilikle, baskıyla dozu gittikçe artan bir şiddet ve tacizle hep onu evini vermeye ikna etmeye çalışmışlardı. Bu işkence yıllarca sürmüştü. İsmet amcada ne huzur, ne yaşama sevinci bırakmışlardı. Sürekli peşinde birileri ya da sürekli onu gözetleyen gizli ajanlar, imalı mesajlar. Ne zaman firmadan birileri ile bir araya gelse aynı yıldırma politikası; "Nasılsa bizimle anlaşmak zorundasın; biz almasak belediye evini kamulaştırıp daha ucuza alacak. Herkes razı oldu bak, sen sona kalırsan zarar edersin," bu tür korkutmalarla ikna çalışmaları, zaman zaman, "Devletle karşı karşıya mı gelmek istiyorsun?" diye aba altından sopa göstermeler. 75 yaşındaki bu yaşlı adamın huzur içinde geçirmek istediği son yılları böyle zehir edilmiş, adeta burnundan getirilmişti.

Başlangıçta yalnızca müteahhit firmanın yetkilileri onunla muhatap olurken, resmi sıfat taşıyan bazı kişiler de araya girip İsmet amcaya birlikte baskı yapmaya başlamıştı. Bir gün belediyeden çağırılıyordu, bir gün müteahhit firmadan; firmanın adamlarının gözü sürekli üzerindeydi, sürekli şüpheli birileri tarafından takip ediliyordu, belediye sürekli haberler yollayıp duruyordu: "Eğer sen anlaşmazsan biz kamulaştırıp, öyle ya da böyle yine de alacağız evini. Gel kendi rızanla anlaş bizimle." Baskı sürekli artıyordu. Bir iki yıl da bu baskılara dayandı İsmet amca. Bu arada mahalleden her geçen gün yeni bir aile eksiliyordu, gözyaşları içinde ayrılanlar kervanına bir yenisi ekleniyordu. Ayrılanların arkasından evlerinin camları kırılıyor, duvarları tahrip ediliyor; tinerciler, ayyaşlar oralara doluşturuluyor. Elektrik, su, sokak lambaları kesiliyor; fiziki ve psikolojik baskının dozu da bu şekilde artırılıyordu...

Bu sürecin sonlarına doğru biz Kent Hareketleri ve FEBAYDER olaya müdahil olduk. Biz orada mücadele başlatınca ve birtakım eylemlerle kamuoyunun dikkatini çekince, belediye ilk kez zaten 5366 sayılı yasanın da hak tanıdığı üçüncü maddeyi işleterek İsmet amcaya kendi evini yaptırması için imkân sağlayabileceklerinden söz etmeye başladı. İsmet amcanın oradaki direnişi bütün projeyi altüst ediyordu; evi hem konum olarak çok önemli bir yerdeydi hem de evin kapladığı alan oldukça genişti. Ayrıca İsmet amcanın

sağ ve solunda yer alan komşuları da direnişe devam ediyordu. Bu da proje yöneticilerinin bütün planlarını engelliyordu. En önemli otel alanı bu bölümde yer alıyordu. Onların direniş ve mücadelesi bizlerden de destek alınca ve basında da duyulunca proje yöneticileri iyice paniğe kapıldı. Bu süreçte İsmet amca ve alanda kalanlar üzerindeki baskıyı azaltır gibi yapıp ikna çalışmalarına, daha doğrusu gerçeklerden uzak vaatlere ve sözlere hız vermeye başladılar bu kez.

Bir gün İsmet amca belediyeye tekrar çağırıldı; evini kendisinin yapabilmesi için hak tanıyacaklarını, ama bu hakkı ona vermek için bir taahhütname imzalaması gerektiğini söylediler. İsmet amca daha önce de değindiğimiz gibi aslında cahil bir adam değildi, işini, hesabını bilirdi, adımlarını sağlam atardı. Taahhütnamenin koşullarını bir avukata göstermeden belgeyi imzalamak istememişti. Bunu söylemesi üzerine, imzalamadığı takdirde bütün şansını kaybedeceğini söylemişlerdi. İsmet amca avukata danışma konusunda diretince, bu sefer de, "O zaman hiç olmazsa bir protokol imzala ki, sana taahhütnameyi avukata göstermen için verebilelim," diye diretmeye başlamışlardı. İsmet amca tanınacak hakkı kaybetme telaşıyla sonunda protokolü imzalamayı kabul ederek taahhütnameyi avukatına göstermek üzere alabilmişti.

Taahhütnameyi derhal avukatına götürüp gösteren İsmet amca duydukları karşısında şok olmuştu. Taahhütname öyle ince bir ayarla hazırlanmış, öylesine tuzaklarla doluydu ki, bunu imzalayan her kimse, öyle ya da böyle, sonunda evini kaybetmekten kurtulamıyordu. Belediye mülk sahibine kendi evini yaptırmakla ilgili hakkı kullandırabileceğini söylüyordu evet ama, bunun için öyle şartlar ileri sürüyor ve işin uzmanı olmadıkça bilmenin mümkün olmadığı öyle süreler dayatıyordu ki, sizin bu sürelerde o koşulları yerine getirmeniz mümkün olmadığı için sonunda yine evinizi belediyeye devretmek zorunda kalıyordunuz. Taahhütnamede tanınan sürelerde koşulları yerine getiremezseniz belediyeye evinize el koyma, kamulaştırma yapma hakkı tanınıyordu çünkü. Örneğin, taahhütnamede rölöve ve restitüsyon çalışmaları için diyelim ki 5 ay süre tanınmış olsun, oysa rölöve ve restitüsyon çalışmasının

aylar alması bir yana, sadece Kurul'dan geçmesi bile en az bir yıl gibi bir süre gerektirdiğinden, sizin sadece bu süre nedeniyle bile taahhütname şartlarını yerine getirmeniz mümkün olamıyordu. Zaten Yenileme Kurulu da belediyelerin nüfuzu altındaydı; belediye süreyi uzatmak isterse, Kurul'dan karar çıkması da çok zordu. Kısacası bütün süreçte yetki ve denetim, kurullar da dahil onların elindeydi; istedikleri projeleri onaylatır, istediğini onaylatmaz, istedikleri projenin onay sürecini istedikleri kadar uzatabilirlerdi. Bu durumda evinizi kurtarmanız hiçbir şekilde mümkün değildi.

İsmet amca bunları öğrenince, taahhütnameyi imzalamadığı için derin bir oh çekerek rahatlamıştı. Ama projeyi yürütenler ona rahat vermemekte kararlıydı. Ertesi gün İsmet amcayı yine çağırdılar. Akşam eve döndüğünde İsmet amca şoktaydı, yıkılmıştı, yılgındı; içindeki öfkeyi, isyan duygusunu nasıl bastıracağını bilmiyordu. Bütün gece, "İçim yanıyor, boğuluyorum, beni nasıl tuzağa düşürdüler," diye hayıflanıp durmuştu. O gün olanlar beyninde dönüp duruyordu. Yetkililere taahhütnameyi avukatına incelettiğini, imzalarsa evini kaybedeceğini bildiğini, bu yüzden imzalamayacağını söylemişti ki, onlar pişkin pişkin, "Artık çok geç imzaladın bile," demişlerdi sırıtarak suratına. İsmet amca nasıl olur deyince, "İmzaladığın o protokol zaten ön anlaşmaydı, artık vazgeçmen mümkün değil, bu imza seni bağlıyor," demişlerdi. İsmet amca bir türlü durumu hazmedemiyordu. Yıllarca direnmiş, her türlü baskı, taciz ve tuzaklarına rağmen evini kaptırmamış, korumuştu; şimdi bir hile ile evini elinden alacaklardı. Böyle bir ülkede yaşamak zor geliyordu artık ona; canına tak etmişti, nefes alamıyor, öfkesini bastıramıyor, nereden nasıl adalet bulacağını bilemiyordu.

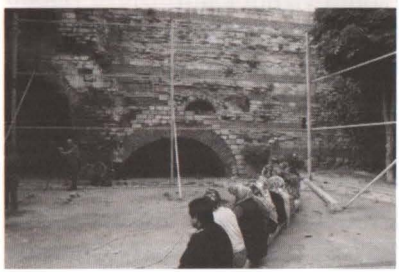
Sonunda oturdu bir mektup yazdı; ipnotize olmuş gibiydi. Mektup, "Sayın Savcı Bey," diye başlıyordu, "bu benim intihar mektubumdur," diye devam eden mektupta şunları söylüyordu: "Ölümümden Başbakanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan, Büyükşehir Başkanı Kadir Topbaş, Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir ve onun baş danışmanı Mustafa Çiftçi sorumludur. Eğer sen adaleti sağlayıp onlara cezalarını vermezsen hakkımı sana helal etmiyorum, iki elim ömür boyu yakandadır." Mektubu özenle katlamış,

gömleğinin sağ cebine yerleştirmişti. Saat gece 3 civarıydı. Hava kurşun gibi ağırdı; fırtına öncesi bir gerginlik vardı. Gökyüzü her an boşalabilirdi, bu İsmet amcanın iç sıkıntısını daha da artırmış olmalıydı. Sabah oğlu bahçede tarım ilaçlaması yapmıştı. Artan tarım ilacı aşağıda bodrumda duruyordu. İsmet amca bunu, intiharı sanki daha o an kafasına koymuş gibi hafızasına kaydetmişti. Bidonu almak için bodruma indi; yarısına kadar tarım ilacı dolu bidonu kafasına dikti ve bir süre sonra yığıldı kaldı.

O sırada bitişik binadaki komşu kızı Sevgi de uyuyamamış, gündüz kurutmak için serdiği yünlerin gece yağmur yağıp ıslanması telaşına düşmüştü. Yünler İsmet amcanın intihar ettiği bodrumun hemen bitişiğinde seriliydi. Yünleri toplamaya bodrumun yanına inmişti ki bir inleme sesi duyarak irkildi, kedi mi köpek mi derken yığılmış halde, yüzü kirece dönmüş İsmet amcayı gördü. Hemen evdekileri uyandırıp 15 dakika içinde Balat Hastanesi'ne yetiştirdiler İsmet amcayı. 10 dakika daha gecikilseymiş bütün iç organları kimyasal maddeyle parçalanıp tahrip olabilirmiş ve ölebilirmiş. İsmet amca mucize eseri kurtuldu. Kendisine gelmesi, tekrar ayağa kalkması aylar aldı. Bu yüzden onun gerçekten ölmeyi istediği çok açıktı. Buna şüphe yoktu. Neden ölmek istediğini sorduğumuzda ise şöyle diyordu İsmet amca: "Canımdan bezdirdiler, adalet arayacak tek bir kapı bile yok. Beni koruması gereken devletimin görevlileri bana darbe vuruyor, ben bu tuzağa düşebiliyorsam gariban vatandaş nasıl bunu anlayacak? Onları bu canavarlardan kim koruyacak? Böyle yaşamak, yaşamak mı Allah aşkına! Hem ölümüm belki birileri için çözüm olur diye düşündüm; ben öldükten sonra yetkililer belki diğerlerine daha insaflı davranır diye... Bütün bu olanlar deşifre olur, birileri adalet için bir şeyler yapar diye... Savcılar harekete geçer diye..." Bunca şey yaşadıktan sonra en çok acı veren şeyse şuydu İsmet amca için. Gerçekte İsmet amcanın imzaladığı o protokolün hiçbir hukuki değeri yoktu. Ön anlaşma yerine geçmesi mümkün değildi. Böylesine adi bir tuzakla, proje yetkilileri yanlış bilgi vererek İsmet amca üzerinde baskı kurarak, bu hileli yöntemle taahhütnameyi imzalatabileceklerini düşünmüşlerdi İsmet amcaya. Vatandaşın canına,

Şekil 89: Tokludede Parkı'nın belediye elemanları tarafından yıkımı, 22 Eylül 2011 (Kaynak: www.haber.sol.org.tr/kent-gundemleri/tarihi-semtin-yikimina-parktan-basladilar-haberi-46610; erişim: Eylül 2014).

Şekil 90: Tokludede Parkı'nın yıkımını engellemek için mahalle halkı oturma eyleminde, 22 Eylül 2011 (Kaynak: www.haber.sol.org.tr/kent-gundemleri/tarihi-semtin-yikimina-parktan-basladilar-haberi-46610; erişim: Eylül 2014).

Şekil 91· Rent Hareketleri İstanbul'a sadakat eylemi düzenliyor ve Tokludede halkı adına Halk Temsilcisi Çiğdem Şahin konuşuyor, 26 Eylül 2011 (Kaynak: www.febayder.com/content/25-eylul-tokludedeye-sadakat-icin-basin-aciklamasi; erişim: Eylül 2014).

malına kast eden, amacına ulaşmak için her türlü usulsüzlüğü göze alan böyle bir anlayışla karşı karşıya olmaktı işte İsmet amcaya asıl koyan. Bu anlayış Tokludede gibi hayat dolu, cıvıl cıvıl, içinde birbirini seven insanların yaşadığı, gerçek komşuluk ve dayanışma ilişkilerinin nadir örneği olarak yıllardır ayakta kalabilen bir mahalleyi yok etmiş; ölü, hayalet bir mahalleye çevirmişti. Mahalle sakinleri kamyonlara doldurularak, gözyaşları içinde terk etmek zorunda bırakılmışlardı Tokludede'yi. 40 yıldır gecesi gündüzü bir arada geçen bu insanların her biri bir yerlere dağılmıştı; nereye gittikleri, şu anda nerede oldukları, nasıl yaşadıkları, geçinip ge-

Şekil 92: Ayvansaray. Tokludede Projesi'nin protesto edilmesinde Çiğdem Şahin, Melda Onur ve Mücella Yapıcı birlikte; Melda Onur bu konuda Meclis soruşturması açacağını kamuoyuna açıklıyor, 11 Ocak 2013 (Kaynak: www.sonhaberler.com/ayvansaray-tokludede-projesi-protesto-edildi-212995h.htm; erişim: Eylül 2014).

çinemedikleri bu projeyi yapan ve hayata geçirmek için uğraşanların umurunda bile değildi. Tokludede'de bir yaşam, bir kültür, kocaman bir mahalle yaşamı özel bir firmanın kazanacağı birkaç trilyon rant için cebren ve hile ile yok edilmişti. İşte İsmet amcanın asıl hazmedemediği şey buydu.

Ayvansaray-Tokludede Projesi Protesto Edildi[13]

Fatih Belediyesi'nin kentsel yenileme alanı ilan ettiği Ayvansaray Tokludede Mahallesi Projesi aralarında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) İstanbul Milletvekili Melda Onur'un da bulunduğu bir grup tarafından protesto edildi. Projeyle ilgili Meclis'e araştırma önergesi verdiklerini anlatan CHP İstanbul Milletvekili Melda Onur, "Ayvansaray kentsel katliamın küçültülmüş örneğidir. Ayvansaray Projesi, kentsel dönüşümün nasıl yapılmaması gerektiğini gösteren bir örnektir," diye konuştu.

Fatih Belediyesi'nin 2005 yılında kentsel yenileme alanı ilan ettiği Ayvansaray Tokludede Mahallesi Projesi, aralarında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) İstanbul Milletvekili Melda Onur, Fener-Balat-Ayvansaray Bölgesi Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin, Mimarlar Odası temsilcisi Mücella Yapıcı ile mahalle sakinlerinin

olduğu bir grup tarafından protesto edildi. Topluluk adına basın açıklamasını Fener-Balat-Ayvansaray Bölgesi Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin yaptı. Halkın oylarıyla seçilen ve görevi vatandaşlara hizmet olan belediye yetkililerinin yatırımcılarla kol kola gezdiğini belirten Çiğdem Şahin, "Ülkemizde şeffaflık ve eşitlik ilkelerine hiçbir şekilde uyulmamakta, adaletsizlik ve hukuksuzluk her alana yayılmaktadır," dedi. Son yıllarda "kentsel dönüşüm" ve "kentsel yenileme" adları altında hak ve hukuk ihlalleri yaşandığını söyleyen Çiğdem Şahin, günahsız insanların rant uğruna yerlerinden edildiğini, yine rant uğruna tarihi ve kültürel mirasların, arkeolojik sit alanlarının yok edildiğini anlattı.

Firmaların halka karşı takındığı acımasız ve tehditkâr tutumu ve tüm kötü örnekleri temsil etmesi bakımından projenin simgesel bir önemi olduğuna değinen Çiğdem Şahin sözlerine şöyle devam etti: "CHP Milletvekili Melda Onur, Tokludede Projesi'nin detaylı olarak Meclis'te soruşturulması için bir Meclis araştırma metni hazırlayarak imzaya açmıştır. Melda Onur ayrıca bu konunun derinlemesine ele alınması için bir de soru önergesi verecektir. Eğer bu soruşturma talebi Meclis'te olumlu karşılanırsa, yaşadığımız tüm bu sorunlu sürecin birçok kirli yönü deşifre edilecek, diğer usulsüzlükler ve yolsuzluklar hakkında önemli ipuçları elde edilebilecektir."

Tokludede Mahallesi'nde 70 hanenin boşaltıldığını vurgulayan Çiğdem Şahin, "Bölgede tek başına bir çınar gibi direnen ve intiharı göze almak pahasına evini terk etmeyen İsmet Hezer'in Fatih Belediyesi'ne proje iptal davası açacağını söylüyoruz. Umarız İsmet Hezer'in bu hukuk mücadelesi Fener-Balat-Ayvansaray davasında olduğu gibi olumlu sonuçlansın, ama bu olumlu karar kâğıt üzerinde kalmasın," dedi. Fener-Balat-Ayvansaray'da yargının halkın lehine karar verdiğini, buna rağmen Fatih Belediyesi'nin bu kararı ciddiye almadığını kaydeden Çiğdem Şahin, "Belediye süreci devam ettirmeyi sürdürmüş, bölgeyi hukuka uygun olmayan bir biçimde kamulaştırmaya çalışmıştır," diye konuştu.

Açıklamanın son bölümüne yetişen CHP İstanbul Milletvekili Melda Onur, kentsel dönüşüm ve kentsel yenileme adı altında

Şekil 93: Ayvansaray Tokludede Mahallesi sakinleri (fotoğraf: Nejla Osseiran).

yürütülen usulsüz çalışmalara dur denilmesi gerektiğini söyledi. Milletvekili Melda Onur sözlerine şöyle devam etti: "Ayvansaray, kentsel katliamın küçültülmüş bir örneği. İçinde kandırılma var, halkı yanıltma var, zorla tapuların toplanması var, taciz var, tehdit var. Bunun dışında çifte projeler var. Bu konuyla ilgili bir Meclis araştırma önergesi verdik. Bu önergeyi bu hafta başkanlığa sunduk. Bu tartışmaların artık Ankara'ya taşınması gerekiyor. Bu proje bir kentsel dönüşümün nasıl yapılmaması gerektiğini gösteren güzel bir örnektir. Ayvansaray Tokludede Projesi önemlidir, burası eski İstanbul'dur. Bu tür modelleri de, İstanbul genelinde 39 ilçede kentsel katliamın örneklerini de bundan sonra Kent Hareketleri grubuyla bir bir ayıklayıp Meclis'in gündemine getireceğiz."

Açıklamaların ardından topluluk olaysız dağıldı.

İstanbul Soylulaşırken Yoksullara Neler Oluyor, Yoksullar Nerelere Savruluyor?[14]

İstanbul mahalleden oluşur; bakkalı, manavı, kasabı, fırıncısı, tuhafiyecisiyle; ayakkabıcısı, balıkçısı, kuru yemişçisi, pastanesiyle; kahvehanesi, esnaf lokantası, sokak satıcısı, simitçisi, bozacısı, sütçüsüyle, berberi, nalburu, tamircisi, tüpçüsüyle... Mütevazı iş-

ler yapan insanların mütevazı yaşamları vardır mahallelerde. Alın teriyle kazanırlar mahalleliler ekmeklerini. Her zaman dardadırlar belki, kıt kanaat geçinirler ama mutsuz değillerdir; aralarındaki güçlü bağlar, komşuluk ve dayanışma ilişkileri, yoksulluklarını, yoksunluklarını hafifletir, hayatı daha katlanabilir hale getirir onlar için.

Bu şekilde göğüs gererler zorluklara, kara günlere... Mesela komşulardan birinin evinde tenceresinin kaynamadığı mı duyulur; odunu, kömürü olmadığı ya da hastasına ilaç alamadığı; hemen mahalle dayanışması harekete geçer bu durumda; zorda olanın öteberisi karşılanır, evine kumanya gönderilir, hastasının ilaç parası ve ya ilacı temin edilir; yaşlı veya düşkün olanların alışverişi yapılır, temel ihtiyaçlarını görmesine yardım edilir... Bakkal, manav, fırıncı mahallenin zor durumda olan ailelerinin kimler olduğunu bilirler genellikle; bunların veresiye alışveriş yapmalarına izin verir, yeri geldiğinde rencide etmeden, gönüllerinden ne koparsa üç beş parça bir şeyler de atıverirler alışveriş poşetlerinin içine. Mahallede bir düğün olsa gelin damat sanki mahallenin gelini, damadıymış gibi hep beraber eğlenilir; herkes kendi düğün evi, kendi oğlu, kızıymış gibi, gelin damadın muradına sevinir. Mahallede birinin ölmesi yine aynı şekilde bütün mahalleyi aynı anda, kendi ailesinden biri ölmüş gibi yasa sokar; bütün mahalleli sessizce komşularının yasına ortak olur, acıları hafifleyene kadar onların yakın çevresinde aşırı sevinç gösterilerinden, taşkınlıklardan kaçınır.

Kimse Kendisini Yalnız, Çaresiz Hissetmez Mahallede

Mahalle yaşamı böyledir işte... Kendine has bir büyüsü vardır. Yukarıda da vurguladığımız gibi insana yoksulluğunu, yoksunluğunu daha az hissettiren; zor günlerini kolayca göğüsleyebilmesini sağlayan; bu günlerde yalnız olmadığını, çevresinde destek alabilecek bir sürü insanın olduğunu düşündüren garip, sarıp sarmalayıcı, sımsıcak, rahatlatıcı bir atmosferi vardır mahalle yaşamının. Mahallelerde hayatlar büyük bir ailenin yaşantısı gibidir. Mahalle sakinleri hiçbir zaman kendilerini sahipsiz, kimsesiz hissetmezler mahallelerinde. Hayata zor tutunuyor olsalar da, her zaman arkalarındaki

mahalle desteğini, başları ne zaman derde girse omuzlarına dostlukla dokunacak bir komşu elinin varlığını hep hissederler. Bu sadece mahalle kültüründe sahip olunabilecek bir duygudur. Mahallenin dışına çıktıklarında yalnızlaşır, yabancılaşırlar bu yüzden mahallelileri; sudan çıkmış balığa dönerler, hayatlarına dokunan ve yaşamlarını kolaylaştıran bu sihir bir anda yok olur başka ortamlarda. Hayat bütün ağırlığıyla çöker omuzlarına... Mahalle yaşamının rahatına, samimiyetine, komşuluk ilişkilerinin sıcaklığına alışmış mahallelilere dışarıdaki dünya ürkütücü, güvensiz ve zalim gelir.

Gelelim hikâyemizin hüzünlü, yürek burkucu kısmına; evleri, mahalleleri yıkılan, mahalle yaşantısının sıcak, güvenceli ortamından kopartılarak kentin acımasız, tehlike ve sefalet dolu çeperlerine sürülen mahallelilerin yüz yüze kaldıkları sorunlara... Kentsel dönüşüm adı altında yok edilen, mahvedilen, sürgün edilen hayatlara; kıyıma uğratılan, kaybolan komşuluk ve dayanışma ilişkilerine; mahallelileri yeni hayatlarında bekleyen yoksulluk, yoksunluk, kıtlık ve mağduriyetlere... Mütevazı mahallelerinde yoksul ama mutlu bir şekilde yaşayan bu insanların yaşadıkları yerlerin ne kadar da değerlendiğinin birileri tarafından keşfedilmesiyle beraber kaderlerini değiştirecek projelerin gündeme gelmesi ve kentsel dönüşüm adı altında kentlerde başlayan hukuk tanımaz sürece... Masa başında toplanarak harita üzerinde mahallelilerin yaşam dediği, yuva dediği, halihazırda zaten sahipleri olan bu yerleri, yasanın tanıdığı hiçbir hak olmamasına rağmen paylaşanların buralarda rant için yarattığı tedhişe...

Buradaki temel sorun, birilerinin yaşam alanım, yuvam dediği mahallelere, evlere, dışarıdan gelen yatırımcıların sadece bir zenginlik kaynağı, sermaye birikim aracı olarak bakmaya başlamasıdır. Bunların tek derdi sakinlerini bir an önce buralardan göndermek, evleri bir an önce yıkıp mümkün olduğunca kısa sürede buralarda inşaata başlamaktır. Kentsel dönüşüm için çıkarılan yasalar bu iş için –yeterliliği tartışılabilecek– belli standartlar ve ön koşullar getirse de, bunlar bile hiçe sayılmakta, mahkemeler yetki sahibi olmayan makamların yetkisizliklerine rağmen dayattığı kuralları, sözleşmeleri, projeleri iptal etmektedir. Zaten hali hazırda sahipleri olan, yasa

gereği koruma altında olan alanlar bile işte böylesine hukuk tanımaz yöntemlerle imara ve inşaata açılmak istenmektedir. Bu yöntemlerin arasında sözgelimi, yine mahkemelerin bu bağlamda hiçbir geçerlik taşımadığına dair karar verdikleri "Acele Kamulaştırma" gibi vatandaşın malına yasa yoluyla el koyma gibi denemiş ve tutturulamamş olanlar vardır. Sonuçta bütün bu müdahalelerle daha önce mevcut olan bütün korumacı yasa ve kurumlar devreden çıkarılmıştır. Örneğin tarihi alanları 5366 sayılı yasa ile, orman alanlarını 2B yasası ile, bunların yeterli olmadığı yerlerde de maymuncuk gibi her kapıyı açan Afet Yasası kılıfı giydirilerek istenen her yer imara ve inşaata açık durum getirilmesi de söz konusu olabilmektedir. Bununla birlikte bir ormanı imara açmak için ağaçları kesmek yeterlidir belki ama sıra mahallelere, yaşam alanlarına gelince, halihazırda zaten bu yerlerin sahipleri olan insanları ayakaltından çekmek öyle kolay olmamaktadır. İnsanlar ağaç değillerdir ve direnmektedirler; tüm yasal düzenlemeleri ve halkı hiçe sayan tutumlara rağmen insanlar evlerine sahip çıkmakta, bu rantçılara geçit vermemek için birleşerek mücadele etmektedirler.

Sermayenin ve Proje Sahiplerinin Acımasız Yüzü

Mücadele kızıştıkça oyunun kuralları sertleşmeye başlamaktadır. Yasaya aykırı olarak hazırlanan projeleri ne pahasına olursa olsun uygulamak isteyenler, insafsız yol ve yöntemlerle halka müdahale etmekten çekinmemektedir. Güzel vaatlerle, tutulmayacak sözler vererek, yalanlar söyleyerek, kandıramadıkları halkı bu kez korkutarak, yıldırarak, baskı ve tacizle yaşadıkları evlerden, yaşam alanlarından gitmeye zorlamaktadırlar. Örneğin, sizin 60 yıldır yaşadığınız yeri bir anda yeşil alan ilan ederek sizi işgalci konumuna sokabilmekte, para almanız gereken yerde sizi borçlu çıkarabilmektedirler. Yıllardır bir evinizin olduğunu sanırken, "artık yasal olmadığı için" evinizin kâğıt üzerinde bir değeri olmadığını öğrenebilmekte, üstüne üstlük kamuya ait bir alanı yıllarca işgal ettiğiniz için bir de yüklü bir borçla karşı karşıya kalabilmeniz mümkün olabilmektedir. Evinizi terk etmediğiniz sürece borcunuz

sürekli olarak artmaktadır. Faiz üstüne faiz bindiği için bir süre sonra borcunuz evinizin gerçek değerinin kat kat üzerine çıkmaktadır. Sonunda öyle bir borç batağına sürüklenmiş olmaktasınızdır ki, "Lanet olsun canımdan kıymetli mi?" diyerek sağlığınızı, aklınızı yitirmemek için direnmeyi bırakıp teslim olmayı kabul etmektesiniz. Bütün bu yöntemler sizi hâlâ çıkarmaya yetmediyse, başka dolambaçlı yöntemlere de başvurulmaktadır. Projeyi üstlenen müteahhit firma, "Belediye sizden evlerinizi bedavaya alacak, oysa biz karşılığında makul bir fiyat ödeyerek almak istiyoruz evlerinizi," diye cazip bir seçenek sunarak karşınıza çıkması sağlanmakta ve onca borç ve harçtan, baskılardan yılmış haldeki mal sahiplerinin bu tuzaklara düşmesi hiç de zor olmamaktadır. Bunlar da yıldırıcı olmazsa evinizin elektriği, suyu kesilmekte, mahallenizde bir anda nereden çıktığını anlamadığınız suçlular ve suç unsurları türemekte, mahallenizde yaşam artık sürdürülemez hale gelmektedir. Böylece çaresizlikten son direnen mahalleliler de gitmek zorunda kalmaktadır. Bu süreç nasıl yönetiliyor bir de ona bakalım...

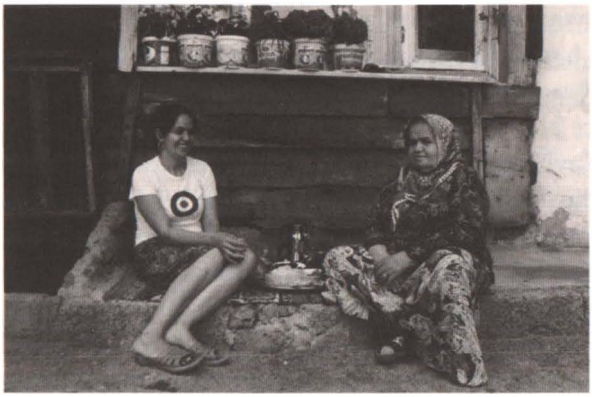
Oyunun Kuralları Gittikçe Daha Sertleşiyor

Denenen tüm yöntemlere rağmen halen evlerini terk etmemekte ısrar eden mahalleliler için artık çok daha sert yöntem ve tedbirlere başvurmanın zamanı gelmiştir. Öncelikle anlaşan ve mahalleyi terk eden ailelerin evlerinin kapıları, pencereleri sökülerek, camları kırılarak, çatılarındaki tuğlalar veya saçlar dökülerek mahalleye harap, çöküntülü bir görünüm verilmeye çalışılmaktadır. Mahallede birden bire önceden olmayan, nereden geldikleri bilinmeyen suçlular ve suç unsurlarının türediği görülmektedir. Mahalleli olmayan ya da zaten mahallece suç eğilimi olduğu bilinen kişilerden oluşan birtakım mafya bozuntusu, küçük çeteler mahallede terör estirmeye, korku salmaya başlamışlardır. Adım adım etrafta can ve mal güvenliğinin olmadığı kaotik bir ortam yaratılmaya çalışılmaktadır. En temel yaşam ihtiyaçlarının sürdürülememesi için sıra evlerin elektrik ve sularının kesilmesine gelmiştir. Bu da yetmiyorsa kum, çimento, demir gibi inşaat malzemeleri mahallenin orta

Şekil 94: Ayvansaray Tokludede Mahallesi sakinleri (fotoğraf: Nejla Osseiran).

yerine, her tarafına saçılmakta, mahallede evden eve yürünemez sağlıksız bir ortam yaratılmaktadır. Hırsızlık, gasp olayları artmakta, geceleri korkudan insanlar sokağa çıkamaz hale gelmektedir. Bu şekilde adım adım mahallede normal yaşam koşulları ortadan kaldırılmaktadır. Bu arada mahallelilerin önceden oluşturmuş oldukları dayanışma ile birliği bozmak ve mevcut direnişi kırmak için de birtakım kirli yöntemlerin denendiği görülmektedir. Proje sahipleri fitne ve fesatla, para hırsı ve çıkar hesaplarıyla komşunun komşuya, kardeşin kardeşe, anne babanın evlatlarıyla birbirine düşeceği durumları, olayları adım adım, sabırla hazırlamaktadır. Öyle ki, özellikle çok hisseli evlerde hissedarların birbirlerini tehdit ettiği, silah çektiği, sonunda çatışma ya da yaralama ile sonuçlanan vaka sayılarında birdenbire artış gözlemlendiği kaydedilmektedir. Bütün bu kabul edilemez yöntemlere başvurulması, yıllar içinde oluşmuş mahalle kültürü, komşuluk ilişkileri ve dayanışma bağlarını da yok etmekte, toplumsal değerlerin bu şekilde yozlaşıp dibe çökmesi sonucunda toplumsal bir bunalımın eşiğine gelinmektedir. Ülkemizde artık her gün bir yenisini yaşadığımız bu sürgün ve kıyım hikâyelerinin şüphesiz birtakım kahramanları, süreç içinde öne çıkmış karakterleri de vardır. Bunlardan üç karakterin hikâyesini anlatacağız şimdi de. Hatice abla, Yayla teyze ve Huri teyzenin hikâyesini...

Şekil 95: Ayvansaray Tokludede Mahallesi sakinleri (fotoğraf: Nejla Osseiran).

Hatice Ablanın En Büyük Korkusu Bir Gün Kirasını Ödeyememekti...

Hatice abla Sur dibinde, mahallenin tek vakıf arazisine yapılmış, küçük kutu gibi sevimli, bahçeli müstakil bir evde kiracı olarak yaşardı. Bahçesinde çiçeklerin yanı sıra salatalık, domates, maydanoz gibi sebzeler yetiştirir; bu yolla bir nebze mutfak masrafını azaltarak ve dikişten kazandığı üç beş kuruşla da bütçesini dengeleyerek kimseye muhtaç olmadan yaşamaya çalışırdı. Hatice abla çok genç yaşta eşini kaybetmiş, yetim kalan üç çocuğunu bugünkü gibi dikişle ve ayrıca ek olarak da temizliğe giderek büyütmüştü. Buna rağmen hep Tanrı'ya şükretmişti; bu vakıf evine 80 lira gibi çok az bir kira ödüyor, bahçesinde yetiştirdiği sebzeler sayesinde tenceresinde sürekli yemek kaynıyor, çok kısıtlı bütçesine rağmen, İstanbul'un göbeğinde sayılabilecek güzel bir yerde sevdiği insanlarla, güzel komşuluk ilişkileri içinde, ortasında bir parkı bile bulunan harika bir mahallede, bahçeli bir evde çocukları ile huzurlu, sağlıklı, korunaklı bir yaşam yaşayabiliyordu; daha ne isteyebilirdi ki. Ama her şey belediyenin mahalleyi yeşil alan ilan edip insanlara gitmeleri için baskı uygulamaya başlaması ile değişmişti. Özellikle taşeron firmanın, evlerin tapularını toplamak

üzere mahalleye adım atmasıyla durum daha da kötüleşmişti. Mahallenin o masalsı büyülü yaşamı bir anda yok olmuş, korku dolu bir karabasana dönüşmüştü her şey bir anda.

Hatice abla evinden çıkmamak için son âna kadar direnenlerdendi. Kaybedecek bir şeyi yoktu; çünkü kiracıydı, buradan çıktığında bu kadar ucuza aynı koşullarda böylesi elverişli bir yer bulması mümkün değildi. O yüzden vakıf ona çık diyene kadar proje yöneticilerinin tehditlerine, baskılarına kulak asmayacak, dayanabildiği son noktaya kadar dayanacak ve evini terk etmeyecekti. Öyle de yaptı. Muhatabı yasal olarak belediye değil vakıftı; vakıftan da çıkması ile ilgili bir belge gelmemişti. Ama projenin sahipleri ne yapmış ne etmiş, bir yolunu bularak Hatice ablayı küçük cennetinden kovduracak kararı verdirmişti sonunda Vakıflar İdaresi'ne. Zaten çevresindeki bütün evler yıkıldıktan sonra Hatice ablanın da yapacak fazla bir şeyi kalmamıştı. Her taraf harap haldeydi, boşaltılan evlerin –ki çoğu ahşap evlerdi bunlar– tahtaları, pencereleri, çatıları sökülmüş, bir yandan da inşaatlar başlamış, mahalle koca bir şantiyeye dönüştürülerek her tarafa yığılan inşaat malzemeleri, harç makineleri, kamyonlar, dozerler yüzünden çevrede yaşanabilecek bir durum bırakılmamıştı.

Bu arada Hatice ablanın çıkmasını kolaylaştırmak için bazı cazip teklifler gündeme getirilmişti; kira yardımı, uzun vadeli, düşük faizli, ödenebilir aidatlarla taksitle ev alma imkânı vb. gibi çeşitli akıl çelici vaatlerle Hatice ablanın inadını kırmaya çalışmışlardı. Sonunda Sulukule ve Ayazma halkına verilen sözlerde durulmadığı gibi, Hatice ablaya verilen bu sözlerin de hiçbirini tutulmamış, diğer bütün komşuları gibi Hatice abla da tuzaklarla, hileyle, baskıyla evinden çıkarılmıştı. Neticede Hatice abla 80 lira kira ödeyip nerdeyse olmayan bir gelirle, aldığı üç beş dikiş siparişinden kazandığı parayla kıt kanaat geçinirken, mahalleden taşındıktan sonra 500 TL'nin altında bodrum katı bile bulamadığı için bir akrabasına sığınmak zorunda kalmıştı; sığındığı aileye yük olmamak için de bu yaştan sonra yeniden evlere temizliğe gitmeye başlamıştı. Küçük saklı cennetinden kovulan Hatice abla için artık hayat eskisinden çok daha zor, keyifsiz ve neşesizdi. Yalnızlığı bir cehen-

nem kadar yakıcı, ıssız, çaresizdi... Eskisinden çok daha yoksul, güvencesiz ve mutsuz hissediyordu kendisini; üstüne üstlük hayatı boyunca bağımsız, kendine yeter halde yaşadıktan sonra bu yaştan sonra bir de sığıntı olmaya mecbur kalmıştı, işte bunu hiç hazmedemiyordu.

Yayla Teyzenin Mavi Gözleri Bir Daha Eskisi Gibi Hiç Işıldamayacaktı

Yayla teyze ailesinden kalan Tokludede'deki baba yadigârı evde, "Ölene kadar onu bu evden kimsenin çıkarmaması" hususunda ailesinin vasiyeti olması sayesinde, zaman zaman erkek kardeşlerinin evin satılmasına yönelik baskıları olsa da, yine de oldukça sorunsuz, mutlu bir yaşam yaşamıştı. Yayla teyze içindeyken evi satamadıkları, vasiyetten dolayı rızası olmadan evin satışına yeltenemedikleri için erkek kardeşleri Yayla teyzeye hep içerlemiş, ona karşı tepki biriktirmişlerdi. Fakat kadıncağızın gidecek başka yeri olmadığı ve vasiyetin de gereği olarak konuyu çok üstelememişlerdi. Yayla teyze de Hatice abla gibi eşini genç yaşta kaybetmiş, tek çocuğu olan kızını küçük yaşta evlendirdiği için mahallede hep tek başına yaşamıştı. Bununla birlikte ailesinden görmediği sevgiyi, dostluğu, dayanışmayı bu mahallede, komşularından görmüştü. Burası onun için hem başını sokacak yuvası hem de yalnızlığını unutturan ailesi olmuştu. Burada yaşadığı süre içinde bir kez bile hayattan korkmamış, kendini yalnız ya da tehlikede hissetmemiş, en zor günlerinde bile umutsuzluğa kapılmamıştı. Ta ki bu mahalleyle ilgili yenileme projeleri gündeme gelip sakinleri için bir tehdit oluşturana, proje sahiplerinin zorla mahallelileri evlerinden, mahallelerinden çıkarmak için kolları sıvamasına kadar.

Belediye Tokludede'yi yeşil alan ilan ettiğinde ve Yayla teyzeyi de diğer komşuları gibi işgalci konumuna sokarak borçlandırdığında, erkek kardeşleri ona hiç sahip çıkmamış, sanki evle hiç alakaları yokmuş gibi davranmış, belediyeye ödenmesi gereken borçlar konusunda Yayla teyzeyi tamamen kendi kaderi ile baş başa

bırakmışlardı. Ne zaman ki müteahhit firmanın yetkilileri araya girip belli bir fiyat karşılığında evi satın almak istemişti, erkek kardeşleri hemen tavır değiştirip firmayla aynı safta yer almış, Yayla teyzenin karşısına dikilip, sürekli taciz ve üzerine baskı kurma yoluyla onu köşeye sıkıştırmaya çalışmışlardı. Bunca yıl Yayla teyze hiç kira ödemeden, onların da hissesi olan bu evde bedava oturmuştu; anne babalarının vasiyeti yüzünden buna yıllarca ses çıkarmamış göz yummuşlardı; ama artık vasiyetin bir geçerliliği yoktu, çünkü bütün evler gibi bu ev de satılacak ve herkes gibi Yayla teyze de mahalleden gitmek zorunda kalacaktı. Öyleyse daha fazla beklemeye ne gerek vardı; inat etmenin, ayak diremenin ne anlamı vardı. Bu düşünceyle erkek kardeşlerinin Yayla teyzeye uyguladığı baskı ve tacizin dozu her geçen gün artıyor, mahalleye her gelişlerinde kadıncağızı paylıyor, azarlıyor, gözyaşlarına boğuyorlardı. Kendileri gelmediğinde bu sefer de tehdit içeren, gözdağı veren mesajları geliyordu. Yayla teyze uzun süre kardeşlerine direnmiş, gelen gazetecilere, televizyonculara evini ne pahasına olursa olsun vermeyeceğini haykırmıştı; ama ne zaman ki erkek kardeşleri bıçak çekerek Yayla teyzenin üzerine yürümüşlerdi, zavallı kadıncağız can korkusundan sonunda evin satışına razı olmak zorunda kalmıştı.

Tokludede'yi terk ederken, o berrak, açık mavi gözlerindeki küskünlüğü, kırgınlığı, sessiz çığlıklarla yanaklarından süzülen gözyaşlarını kim görse unutamazdı. Artık her anlamda yalnızdı... Evini, mahallesini, yuvam, ailem dediği komşularını, can yoldaşlarını, kurulu düzenini kaybetmişti. Eskisine göre çok daha yoksul çok daha yoksundu, yalnızdı, yapayalnızdı şimdi; çok korkuyordu hayattan, gelecekten. Adeta içi boşalmıştı; hayat onun için bütün anlamını, büyüsünü yitirmişti. Dört kardeş aralarında paylaştıktan sonra evden hissesine düşen payla ancak İstanbul'un çeperlerinde bir kenar mahallede, bodrum katında kiralık bir eve çıkabilmişti. Burada sudan çıkmış bir balık gibi soluk alamadığını, bulunduğu yeni çevreye bir türlü uyum sağlayamadığını söylüyordu. Onu tanıyanlar, görüşenler de o berrak mavi gözlerin, Tokludede'den ayrılırken döktüğü gözyaşlarının ardından bir

Şekil 96: Ayvansaray Tokludede Mahallesi sakinleri ve CHP Genel Başkan Yardımcısı Gürsel Tekin (fotoğraf: Nejla Osseiran).

daha hiç eski ışıltısına kavuşmadığını; içi hep gülen o güzel gözlerin, hayata neşeyle, sevgiyle bakan bu vakur kadının bir daha hiçbir şeye eskisi gibi mutlulukla, ağız dolusu gülemez olduğunu ifade ediyorlardı.

Huri Teyzenin Hep Bir "Sokaklara Düşme" Korkusu Vardı

Hatice ablanın ve Yayla teyzenin sürgün hikâyesi böyleyken, defalarca basın önünde baygınlıklar geçiren; Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir'i protesto etmek için kışın ortasında kendini belediyenin havuzuna atmayı bile göze alan Huri teyzenin hikâyesine gelelim şimdi de. O da genç yaşta eşini kaybetmiş ve tek oğlu ile birlikte uzun yıllardır Tokludede'de iki göz bir odada, kiracı olarak yaşamıştı. Oğlu babasız, zor yaşam koşullarında yetişmekten dolayı oldukça asabi tabiata sahip bir delikanlıydı. Psikolojik sorunları yüzünden hiçbir işte sebat edemiyor, sürekli iş değiştiriyordu. Hırçınlıkları ile evde annesine, Huri teyzeye de eziyet ediyor, onu üzüyor, hırpalıyor, adeta hayatı yaşlı kadına zehir ediyordu. Buna rağmen Huri teyze "evlat" diyor ondan vazgeçemiyor, bütün sıkıntılarını sineye çekerek yine de oğlu için çırpınıp duruyordu. Onun bu çırpınışları, ondan bundan rica minnet iş istemesi sayesinde oğlu tüm sebatsızlığına ve uyumsuzluğuna rağmen yine de

uzun süre işsiz kalmıyor, bölük pörçük de olsa eve bir para getirebildiği için aç ve açıkta kalmıyor, kıt kanaat geçinip gidiyorlardı.

Tokludede'de oturdukları eve verdikleri kiranın çok düşük olması, ayrıca Huri teyzenin mahallede tavuk besleyerek, sebze yetiştirerek, bunların bir kısmını da satarak, Hatice abla gibi onun da mutfak masraflarına, oğlunun kazancının yetmediği yerlere bu üç beş kuruşla destek çıkabilmesi, gerçekten önemli ölçüde ellerini rahatlatıyor, geçimlerine önemli bir katkı sağlıyordu. Bununla birlikte yaşlı ve hasta olduğu için sebze ve tavukları dışında bir işe koşamayan Huri teyze, oğlu sürekli bir işten çıkıp diğerine girdiği için bir türlü yarınından emin olamıyor, her an sokağa düşme korkusuyla geceleri endişeden rahat uyuyamıyordu. Bununla birlikle esas dünyası başına yıkıldığı an, mahalle yeşil alan ilan edilince ve proje yöneticilerinin mahallelilere taşeron firma aracılığıyla evlerini boşaltmaları için baskı uygulamaya başladığı andı. En kötü hissettiği an ise önceleri evi satma niyetinde olmayan ev sahibinin evini müteahhit firmaya satmaya karar verdiği an olmuştu.

Huri teyzenin yüreğindeki sokaklara düşme korkusu dağ gibi büyümeye, ciddi bir ihtimal oluşturmaya, endişesi bütün benliğini ele geçirmeye başlamıştı. Bütün bu gelişmeleri bir türlü kabullenemiyor, ev sahibinin, firmanın evi boşaltması için uyguladığı baskıları çaresi olmadığı, gidecek yeri olmadığı gerekçesi ile hep reddediyor, bu mahalleden ancak cenazesinin çıkacağını söylüyordu. Sonradan baskılar artınca telaşı, korkusu iyice artmaya başlamış, nerede bir fotoğraf makinesi, kamera, basın görse kendini önüne atmaya, ağlayıp sızlamaya ve bu şekilde çaresizliğini tüm Türkiye'ye anlatmaya çalışmıştı. Yayla teyze ne kadar sessiz ve derinden haykırdıysa çığlıklarını, Huri teyze o kadar yaygarayla, yüksek sesle, var gücüyle savuruyordu haykırışlarını, öfkesini, isyanını. Ama gösterdiği hiçbir tepki, öfke, bağırıp çağırmalar, ayılıp bayılmalar, hıçkırık nöbetleri projelerini hayata geçirmekten başka bir kaygıları olmayanların karşısında bir işe yaramıyor, küçücük bir iz bile bırakamıyordu hafızalarında. Sonunda, çaresizlik ve gözyaşları içinde herkes gibi o da mahallesini, evini terk etmek zorunda kalmıştı.

Şekil 97: Yerlerinden edilen Ayvansaray Tokludede Yenileme Projesi mağdurları (fotoğraf: Nejla Osseiran).

Şu anki durumuna gelince, oğlu hâlâ hiçbir işte uzun süre sebat edemediği için, bir ay çalışıyorsa bir ay boşta olduğu için, Huri teyze artık geceleri kâbus görmeden uyuyamıyordu. Şimdi aç kalma, sokakta kalma ihtimalinin eskisinden de güçlü olduğunu bilmesi yüreğini korkudan deli gibi sıkıştırıyor, nefes alamaz hale geliyordu. Gerçekten de aç kaldıkları, kiralarını ödeyemedikleri zamanlar oluyor; bu zamanlarda kiralarını şimdilik bizler, mahalle mücadelesinde onu tanıyan bazı arkadaşlar aramızda topladığımız para ile karşılamaya çalışıyorduk. Ama bu daha ne kadar sürdürülebilirdi, bu şekilde taşıma suyla bir hayat daha ne kadar idame edilebilirdi bunu bizler de bilmiyorduk.

Devlet Güvencesi

Hem tek Huri teyze değil ki, bu şekilde mahalle yaşantısının sağladığı avantajlar sayesinde hayata tutunup, sonradan bu koşulları yitirdiği için sokağa düşme, evsiz ve aç kalma tehdidi ile karşı karşıya olan daha pek ama pek çok kentsel dönüşüm mağduru insan vardı; bütün bu insanlara bireysel çabalarla sahip çıkmak, yardımcı olmak kesinlikle mümkün değil. Bu işin devlet güvencesine alınması, sağlıklı konut hakkının, barınma hakkının her in-

sanın en temel haklarından biri olduğu unutulmayarak, bu konudaki sorumluluğun bireylere bırakıldığı ya da tamamen insanları kaderlerine terk ettiği şu anki yaklaşımından derhal vazgeçilmesi gerekliydi. Bu süreç bu şekilde hızlı ve acımasızca ilerledikçe kentsel dönüşümün topluma maliyetinin ileride çok daha vahim boyutlara ulaşacağı bir gerçekti. Bu konuda gerçekten ciddi tedbirlerin alınmasına ve önemli bir yaklaşım değişikliğine ihtiyaç vardı. Bu durum sürdürülebilir bir durum değildi; gerekli tedbirler alınmadığında durumun Gezi isyanından çok daha büyük toplumsal patlamalara, çok daha tehlikeli kalkışmalara yol açabileceği, biraz sağduyu sahibi olan herkesin açıkça görebileceği bir gerçeklik.

Yazarlar Hakkında

Zeynep Ahunbay

İTÜ Mimarlık Fakültesi'nden 1970'te mezun oldu; 1971'de aynı fakültenin Mimarlık Tarihi ve Rölöve Kürsüsü'ne araştırma görevlisi oldu. Prof. Doğan Kuban yönetiminde yaptığı "Osmanlı Mimarlığında Sultan Ahmet Külliyesi ve Sonrası" konusundaki doktorasını 1975'te tamamladı. 1977/78 öğretim yılında İngiltere'nin York Üniversitesi'nin koruma alanındaki uzmanlık programına katılarak, "Side'de Arkeoloji ve Koruma" konusunda bir tez hazırladı. "İstanbul Medreseleri'nin Korunması ve Yeniden Kullanımı" konusundaki teziyle 1980'de doçent oldu.

"Mimar Sinan'ın Eğitim Yapıları" konulu çalışmasıyla 1988'de profesörlüğe yükselen Z. Ahunbay, İstanbul, Side, Hasankeyf, İzmit, Mardin, Bosna ve Kosova'da koruma çalışmalarına katıldı; uygulamalar yaptı. Osmanlı mimarisi, Dünya Mirası, koruma teknikleri ve kuramı konularında yayınları bulunmaktadır. ICOMOS Türkiye ve *Europa Nostra*-Türkiye üyesidir.

Nur Akın

Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesi'nden sonra (1959-67), ADMMA Mühendislik ve Mimarlık Yüksek Okulu'nu (mimarlık lisans/1967-71) ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Restorasyon Bölümü'nü (yüksek lisans/1972-74) bitirmiştir. 1975-1980 yılları arasında İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Kürsüsü'nde Prof. Doğan Kuban yönetiminde "Küçük Anadolu Kentlerinde Tarihsel Dokunun Korunması ile İlgili Bir Yöntem Araştırması" konulu doktorasını tamamlayan Akın, aynı yerde asistan (1974-83); yardımcı doçent (1983-87); "Balkanlar'da Osmanlı Dönemi Konutları" konulu teziyle doçent (1987-94) ve "19. Yüzyılın İkinci Yarısında Kumkapı, Balat, Galata ve Pera" konulu teziyle profesör olarak çalışmıştır (1994-2007). 1996 ve 2006 yıllarında iki kez Fulbright araştırma bursu almıştır (UPenn, Philadelphia). 2007 yılında İTÜ'den emekli olduktan sonra, İstanbul Kültür Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde tam zamanlı öğretim üyesi olarak çalışmıştır (2007-13).

İTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Ana Bilim Dalı'ndaki öğretim üyeliği yıllarında uzmanlık alanıyla ilgili verdiği lisans ve yüksek lisans derslerinin yanı sıra çeşitli rölöve, restorasyon ve yeniden kullanım projeleriyle, koruma amaçlı imar planlarında ekip elemanı veya yürütücü olarak çalışmıştır. *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera* (1998, 2002, 2011) ve *Balkanlar'da Osmanlı Dönemi Konutları* (2001) adlı iki kitabı, ulusal ve uluslararası ortamlarda sunulmuş çok sayıda bildirisi ve yayımlanmış makalesi bulunan Akın, iki dönem ICOMOS Türkiye Milli Komitesi başkanlığı yapmıştır (2005-08; 2008-11).

E. Füsun Alioğlu

İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi (İDMMA) Mimarlık Bölümü'nden 1978 yılında mezun olmuştur. Aynı kurumda, Rölöve Restorasyon Dalı'nda 1981 yılında "İmrahor

İlyas Bey Camii –St. John Stoudios Manastır ve Kilisesi– Tarihsel Gelişim ve Çağdaş Biçimleniş Önerisi" adlı tez ile yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Tarihi Ana Bilim Dalı'nda, 1989 yılında tamamladığı "Geleneksel Mardin Şehir Dokusu ve Evleri Üzerine Bir Deneme" başlıklı teziyle doktor unvanı almıştır. Akademik kariyerine 1982 yılında, İDMMA Kadıköy Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde asistan olarak başlamış; 1982 yılında, Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Restorasyon Ana Bilim Dalı Tarihi Çevre Değerlendirme Bilim Dalı'nda araştırma görevlisi olmuştur. 1990-1993 yılları arasında yardımcı doçent, 1993-2001 yılları arasında doçent olarak görev yapmış, 2001 yılında profesör olmuştur. 2003-2007 yıllarında, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü başkanlığı, 2007-2008 yıllarında Restorasyon Ana Bilim Dalı başkanlığı yapmıştır. Şubat 2008'de Kadir Has Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü öğretim üyesi olmuştur. Halen aynı üniversitenin Sanat Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü öğretim üyesi; Fen Bilimleri Enstitüsü Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Lisans Programı yürütücüsü olarak görev yapmaktadır. Mimarlık tarihi, kültürel mirasın korunması, mimarlık eğitimi, mimarlık mesleği konularında ulusal ve uluslararası makale, bildiri ve yayınları bulunmaktadır.

Can Atalay

2001'de Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 2003'ten bu yana İstanbul'da avukatlık yapıyor. 2007'den bu yana kent ve mekân bağlamında haklar mücadelesiyle ilgileniyor.

Şeniz Atik

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Klasik Arkeoloji Bölümü'nden 1969'da mezun olmuştur. Aynı yıl Kayseri Müzesi'nde müze asistanı olarak göreve başlamış, 1973 yılında

atandığı İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde Klasik Eserler Bölümü'nde uzman ve bölüm şefi olarak çalışmış, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin yeni sergilemelerinde görev almış, Trakya-Bitinya Sergilemesinin genel koordinatörlüğünü yürütmüştür. Müzecilik yüksek lisansını Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yapmış, 1995 yılı Sosyal Bilimler Enstitüsü birincisi olarak mezun olmuştur. Doktorasını Mimar Sinan Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü'nde "MÖ I. Binde Anadolu'da Cam Üretimi ve Tasarımı" konusunda yapmıştır. 1999 yılında Adana Müzesi'ne müdür olarak atanmış, kendi isteğiyle İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne dönmüştür. 2011 yılı Mart ayında Arkeoloji Müzesi'ndeki görevinden emekli olmuştur.

Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi'nin kurucusudur ve uzun süre başkanlığını yapmıştır. 2000-2007 yılları arasında Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzecilik Yüksek Lisans Bölümü'nde ve 2000 yılından bu yana da Mimar Sinan Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nde; müzecilik, müzeler ve arkeolojik mirasın sürdürülebilirliği ve küçük buluntular, antik cam tarihi ile ilgili ders vermektedir.

1997-2000 yılları arasında Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu üyeliği ve başkan yardımcılığı görevinde ve Kültür Bakanlığı elemanı olarak çok sayıda kazı temsilciliği ve yurtdışı görevlerinde bulunmuştur (Muhteşem Süleyman Sergisi, 1990, Sidney-Avustralya; Türk Sergisi, 2004, Londra-İngiltere). TRT 2'de 2002'de yayınlanan *Camdaki Yansımalar* belgeselinin kaynak metin yazarlığı ve bilimsel danışmanlığını yapmıştır. 1987 yılında açılan Bodrum Müzesi Cam Salonu'nun sergilemesi, 2007 yılında İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde açılan "Boncuk Sergisi" ve 2010 Avrupa Kültür Başkenti İstanbul etkinlikleri kapsamında "Anadolu'nun Ön Sözü, Kültepe Kaniş Karumu, Asurlular İstanbul'da" sergisinin küratörlüğünü ve koordinatörlüğünü yapmıştır. Ulusal ve uluslararası pek çok bilimsel kongre, sempozyum, panel, söyleşi ve arkeolojik kazıya katılmıştır. Halen İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea Kazısı'nda çalışmalarına devam etmektedir. Uzmanı olduğu konularda pek çok yayını bulunmaktadır.

İclal Dinçer

Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde öğretim üyesidir. Lisans eğitimini 1980 yılında İDMMA Mimarlık Bölümü'nde tamamlamıştır. YTÜ Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı'nda aldığı yüksek lisans eğitiminde (1983) tezini Türkiye'de belediyelerin ve belediyeli nüfusun gelişimi üzerine hazırlamıştır. Doktora eğitimini aynı üniversitede yaparak ekonomik politika-bölgeler arası eşitsizlik-planlama ilişkilerini ele aldığı "Türkiye Ekonomik Mekân Oluşumunda Farklılaşma Eğilimlerinin Saptanması ve Planlama Kavramına Aktarılmasında Bir Deneme" başlıklı tez ile (1992) tamamlamıştır.

1983 yılından itibaren sürdürdüğü akademik çalışmaları ekonomik coğrafya-politika-planlama ilişkileri üzerinedir. Doçentlik sonrasında yöneldiği kentsel koruma ve yenileme konularını da bu perspektifle ele almakta, lisans ve lisansüstü eğitiminde verdiği dersler bu konulara odaklanmaktadır.

Uygulama alanında çeşitli kent planlarının ve sit alanlarının koruma planlarının hazırlanmasında görev alan Dinçer, 2005-2009 yılları arasında İstanbul 1:100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nda İstanbul'un kültür mirasının belgelenmesi ve kültür, turizm stratejilerinin geliştirilmesi üzerine çalışmıştır. Dinçer, 2009-2011 yılları arasında İstanbul Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı'nın hazırlanmasında görev yapmış, Edirne ve İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu üyeliklerinde bulunmuştur. 1996-1999 yılları arasında sürdürdüğü ICOMOS Türkiye Milli Komitesi genel sekreterliğini 2011 yılından itibaren tekrar üstlenmiştir.

Yonca Kösebay Erkan

Halen Kadir Has Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde doçent olarak görev yapmaktadır. Doktora derecesini 2007 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nden, SMArchS derecesini 1998 yılında Massachusetts Institiute of Technology'den, lisans ve yüksek

lisans derecelerini Yıldız Teknik Üniversitesi'nden almıştır. Doktora tezi, Osmanlı demiryolu mirasının mimari ve sosyal yönlerini inceler. 2010 yılından beri aktif olarak UNESCO Dünya Mirası konusundaki toplantıları izlemektedir. Halen UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Somut Kültürel Miras Komitesi üyesi, aynı zamanda ICOMOS Türkiye ve EUROPA NOSTRA üyesidir. Erkan, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu tarafından yeni yayımlanan Türkiye'nin Dünya Miras Alanları'nı inceleyen bir kitabın editörlerinden biridir. Osmanlı demiryolu mirasının korunması hakkında birçok yayını bulunmaktadır.

Çiğdem Şahin

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İktisat ve Gelişme İktisadı Ana Bilim Dalı'nda öğretim üyesidir. Master ve doktora derecelerini İ.Ü. İktisat Fakültesi'nde tamamlamıştır. Master tez konusu "Avrupa Birliği'nde Ekonomik ve Parasal Birlik," doktora tez konusu ise "Fransız Düzenleme Kuramında Kapitalist Dünya İşbölümü, Kapitalizmin Tarihsel Dönüşümleri ve Krizler"dir. Şahin'in, Çiviyazıları tarafından 2000 yılında yayımlanmış *Kapitalizm ve Yoksulluk* adında bir kitabı bulunmaktadır.

Akademik kariyerinin yanı sıra sendika yöneticiliği (sonradan Eğitim Sen 6. Üniversite Şubesi'ne dönüşen Öğretim Elemanları Sendikası İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu üyeliği), İ.Ü. İktisat Mezunları Cemiyeti yayını olan *İktisat Dergisi*'nin Yayın Kurulu üyeliği ve son yıllarda, özellikle İstanbul'da kentsel dönüşüm sürecinin yaygınlaşmaya başladığı süreçte önce Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Alanı'ndaki soylulaştırma ve yerinden etme projesine karşı FEBAYDER'in kurucu üyeliği, genel sekreterliği ve basın sözcülüğü görevini, daha sonra Fener-Balat Kültür Miraslarını Koruma Derneği'nin de yine kurucu üyeliği ve basın sözcülüğünü üstlenmiştir ve hâlâ bu görevine devam etmektedir. Ayrıca İstanbul'daki yerel ve genel mücadeleleri –mahalle dernekleri ve platformların ayrı ayrı yürüttüğü mücadeleleri– birleştiren ortak bir zemin ve ortak bir kent mücadelesi oluşturmayı amaçlayan Kent Hareketleri girişiminin de Yürütme Kurulu üyesidir.

Bunların yanı sıra kentsel dönüşüm, neoliberal kent politikaları, kentsel dönüşümün yol açtığı hak ve hukuk ihlalleri, 5366 sayılı tarihi alanları yenileme yasası ve 6306 sayılı afet yasası konularında çeşitli yerlerde yayımlanan yazıları bulunan Şahin, aynı zamanda www.acikgazete.com internet gazetesinin köşe yazarı, www.fenerbalatimiz.wordpress.com web sitesinin editörüdür.

Asuman Türkün

ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun olmuş; yüksek lisans ve doktora derecesini aynı bölümden almıştır. Yüksek lisans tezinde azgelişmiş bölgelerde sermaye birikimi dinamiklerini; doktora tezinde ise Denizli bağlamında yeni sanayi bölgelerinin dönüşüm süreçlerini incelemiştir. 1995-2005 yılları arasında Bilkent Üniversitesi Peyzaj Mimarisi ve Kentsel Tasarım Bölümü ve Siyaset Bilimi Bölümü'nde kent sosyolojisi, toplumsal hareketler, küreselleşme ve mekânsal dönüşüm üzerine dersler vermiştir. 2006 yılından itibaren Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde doçent olarak çalışmaktadır. Konfeksiyon sektöründe kadın emeği üzerine yapılan araştırmaya dayanan *Yeni Üretim Süreçleri ve Kadın Emeği* (Prof. Dr. Ayda Eraydın ile birlikte, 1999, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü) adlı kitabı yayımlanmıştır. Ankara Kalesi üzerine yaptığı araştırma (Prof. Dr. Zuhal Ulusoy ile birlikte) *Şehrin Zulası: Ankara Kalesi* (2004, İletişim) kitabı içinde yer almıştır. 2008-2010 yılları arasında TÜBİTAK'ın desteklediği "İstanbul'da Eski Kent Merkezleri ve Gecekondu Mahallelerinde Kentsel Dönüşüm ve Sosyo-Mekânsal Değişim" adlı projenin yürütücülüğünü yapmıştır. Bu araştırmanın bulgularının derlendiği *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm* başlıklı kitabın yazarı ve editörüdür. Araştırma alanları olan sanayi coğrafyası, kentsel dönüşüm, sosyal bilimlerde metodoloji ve kadın emeği konularında ulusal ve uluslararası dergilerde makaleleri ve kitaplarda bölümleri bulunmaktadır.

NOTLAR

KENTSEL KORUMADA TEMEL İLKELER VE FENER-BALAT (Zeynep Ahunbay) (Sayfa 3-15)

G.H. Bailly, *The Architectural Heritage: Local Authorities and the Policy of Integrated Conservation*, Council of Europe, Editions Delta, 1975, s. 97-100.
The Split Declaration on Towns of Historic Interest, 1971; A.K. Öz, S. Güner (ed.), *Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, c. 2, KÜMİD, 2007, s. 313-318.

3 A.K. Öz, S. Güner (ed.), *Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, c. 2, KÜMİD, 2007, s. 322-326.

4 *A.g.e.*, s. 340-341.

5 *A.g.e.*, s. 336-339.

6 *A.g.e.*, s. 363-371; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, *Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Mevzuatı*, T.C. Kültür Bakanlığı, 1996, s. 108-114.

7 Council of Europe, *Heritage and Beyond*, 2009, s. 7-11; A.K. Öz, S. Güner (ed.), *Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, c. 2, KÜMİD, 2007, s. 240-249.

8 *Strasbourg Declaration on the European Architectural Heritage*, 2nd Symposium of Historic Towns, 1997; A.K. Öz, S. Güner (ed.), *Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, c. 2, KÜMİD, 2007, s. 340-341.

9 S. Tiesdell, T. Oc, T. Heath (ed.), *Revitalizing Historic Urban Quarters*, Architectural Press, 1996, s. 99-100.

10 Z. Ahunbay, "Tarihi İstanbul ve Koruma Kurullarından Koparılan Yenileme Alanları", *mimar.ist*, 2007, Sayı 26, s. 65- 68; İ. Dinçer, Z. Enlil, vd., İstanbul'un Tarihi ve Doğal Miras Değerleri, Potansiyeller, Riskler ve Koruma Sorunları, Bilgi Üniversitesi, 2011, s. 128-131; D. Göktürk, vd. (ed.), *Orienting Istanbul: Cultural Capital of Europe?*, Routledge, 2010, s. 60-67.

11 B. Altınsay, "Fener Balat Rehabilitasyon Programı", *Tarihi Yarımada Sempozyumu*, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 2008, s. 282- 293.

HALİÇ'TE BİR REHABİLİTASYON ALANI: BALAT (Nur Akın) (Sayfa 17-42)

1 M.Ch. Varol-Bornes, *Balat, faubourg juif d'Istanbul*, Isis, 1989, s. 1.

2 *A.g.e.*, s. 1.

3 Fener-Balat-Ayvansaray bölgelerinin bütünü içinde, 15.-17. yüzyıllar arasında inşa edilerek kullanılan 10 kadar sinagog bulunmaktadır. Bunlar: Ahrida, Yanbol, Çana, Eliav, Geruş, Hevra, Kasturya, Pol Hadaş, Pol Yaşan, Selaniko, Veria ve İştipol sinagoglarıdır.

4 Bu büyük yangın ve diğer İstanbul yangınları için bkz. M. Cezar, "Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler", *Türk Sanatı Araştırma ve İncelemeleri*, c. I, Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihi Enstitüsü, 1963, s. 337-341.

5 N. Akın, Balat, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. 2, T.C. Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1994, s. 10-12.

6 Karakaş Mahallesi'ndeki yapılarla ilgili bkz. M.Ch. Varol-Bornes, *Balat, faubourg juif d'Istanbul*, Isis, 1989, s. 6 vd. Surların ön kesiminde yer alan sinagoglar, Pul Yaşan ve Selaniko sinagoglarıydı.

7 E. de Amicis, 19. yüzyılın ikinci yarısında gezdiği "Haliç sahilinde pis bir yılan gibi uzanan Balat Mahallesi'nin" bakımsızlığı ve kirliliğinden yakınmaktadır. E. de Amicis, *Istanbul*, çev. F. Özdem, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 133.

8 Ermeni Patriği I. Zakarya (1626-1631) döneminde, Langa'daki Ermenilerin bir bölümü Balat sur kapısının iç taraflarına, "Yahudi mahallesinin yarım mil uzağına" yerleşmişlerdir. P. Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, Pars Yayın, 1991, s. 58.

9 *Bkz. J. Pervititch Sigorta Haritası*, 1923, s. 23.

10 Anlaşma uyarınca, AB proje maliyetinin yüzde 80'ini hibe olarak verecek, yüzde 20'si de Türkiye tarafından karşılanacaktı. UNESCO projenin bilimsel denetiminden sorumluydu. Uluslararası mali desteği sağlayacak olan AB'nin bu desteği vermesi, Türkiye'den resmi bir kuruluşun da projeyi desteklemesine bağlıydı.

11 31 Mart 1866 yangınında Balat'ta 500 kadar yapı yanmıştır. Fatih Belediyesi, AB, UNESCO Dünya Mirası Merkezi, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, *Fener-Balat Semtlerinin Rehabilitasyonu*, 1998, s. 20, dipnot 7.

12 Seçilen alan 16,2 ha'dır ve 59'u belirlenen sınırlar içine tam ada olarak giren 71 yapı adası ve yüzde 80'i 100 m²'nin altında 1.401 parsel ile 1.267 yapı içermektedir. Alanda 12 tescilli anıtsal yapı ve 508 tescilli sivil mimarlık örneği bulunmaktadır. Alanın nüfusu yaklaşık 12 bin kişidir ve yoğunluk 750 kişi/ha'dır. *A.g.e.*, s. 20.

13 *A.g.e.*

14 Alanın tanınması ve tanımlanması için sosyal ve mimari anketler hazırlanmış, belirlenen yöntem uyarınca anketlerin 5 yapıda 1 yapı seçilerek uygulanması kararlaştırılmıştır.

15 Bu konuda ayrıntılı bir röportaj için bkz. *Ali Emrah Ünlü ile Fener-Balat Projesi üzerine*, 04.08.2008 (www.mimdap.org/?p=11835; erişim: Ağustos 2014).

16 Teknik destek ekibi şu isimlerden oluşmaktaydı: Luis Mezzano, Uluslararası Eş-müdür; Senem Kadıoğlu, Yerel Eş-müdür; Burçin Altınsay, Yerel Eş-müdür; Güven Birkan, Yerel Eş-müdür; Nilüfer Ağırdır, Finans Müdürü; Ali Emrah Ünlü, Restorasyon İşleri Koordinatörü ve Mimari Ekip Şefi; Aygün Ayman, Restorasyon Uzmanı; Seda Çelikzincir, Restorasyon Uzmanı; Serra Özay, Restorasyon Uzmanı; Meltem Muluk, Restorasyon Uzmanı; Müge Alsancak Fırtına, Restorasyon Uzmanı; **Özlem İnan,** Restorasyon Uzmanı; Nihan Mutçalı, Restoratör; Dilek Ayman, Katı Atık Yönetimi; Arda Gardiyanoğlu, Semt Halkı ile İlişkiler; Nurcan Atalan,Sosyal İlişkiler; Filiz Yağmurlu, Yönetim Asistanı; Serap Öztürk, Yönetim Asistanı.

17 *Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı* süresiz yayını, Mart 2005, Sayı 2, s. 1.

18 *A.y.*, s. 2.

19 *A.y.*, s. 1.

20 Semtteki kadın, çocuk ve gençlere yönelik hizmet sunacak olan sosyal merkezin, program süresi sonuna kadar Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'yla işbirliği içinde olacak sivil toplum kuruluşları tarafından çalıştırılması düşünülmüştür. Bu amaçla, Nisan 2005'te Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarına teklif vermeleri için çağrıda bulunulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. *a.y.*, s. 3.

21 *Ali Emrah Ünlü ile Fener-Balat Projesi üzerine*, 04.08.2008 (www.mimdap.org/?p=11835; erişim: Ağustos 2014).

22 Restorasyon uygulamalarında benimsenen ilkeler konusunda *bkz.* A.E. Ünlü, *a.g.* röportaj.

23 Buna bağlı olarak, evlere ve dükkânlara toplam 2.500 plastik kova dağıtılmış, alandaki dört okulda okuyan 1.250 öğrenci konuyla ilgili atölye çalışmasına katılmış, dükkân ve

konutlara broşürler dağıtılarak Fatih Belediyesi'nin haftada iki kere geri dönüşüm atıklarını toplamaya başladığı duyurulmuştur (*Dosya: Fener-Balat Rehabilitasyon Projesi*, 16.07.2008, www.mimdap.org/?p=9114; erişim: Aralık, 2014).

24 www.febayder.com

25 Fransa'da Malraux Yasası'yla 1964'ten itibaren başlayan ve denene denene yeni reformlarla 2000'li yıllara dek gelişen kentsel sıhhileştirme çalışmaları konusunda nitelikli bir özet ve açıklamalarla bütünleşen kapsamlı bir kaynakça için *bkz.* C. Fôret ve F. Porchet, *La réhabilitation urbaine* (dossier documentaire), 2001, Centre de Documentation de l'Urbanisme (CDU); yine Fransa'da kentsel yenileme yaklaşımları konusunda ayrıntılı bir yayın için *bkz.* J. Douzelot, *Àquoi sert la rénovation urbaine?*, PUF, 2012.

26 www.febayder.com/content/fatihte-katliam-var-fener-balat-ayvansaray-yenileme-projesi; erişim: Ağustos 2014.

27 Bu yasa kapsamında 2006 yılında ele alınan, İstanbul'un çok çeşitlilik sergileyen tarihi içinde özel karakteri olan Tarlabaşı Yenileme Projesi de, geliştirilen projelerden anlaşıldığı kadarıyla, sözü edilen tehlikeye oldukça açık görünmektedir. Bu konuda *bkz.* N. Akın, "Tarlabaşı Geleceğini Paylaşıyor", *mimar-ist*, Sayı 2008/3, s. 13-14.

28 Avrupa Birliği Fener-Balat Sıhhileştirme Projesi kapsamında restore edilen 121 binadan 20'si, 504 bina içeren bu projenin sınırları içinde kalmakta, ancak daha önceki proje bağlamında ele alınmış olmaları nedeniyle bu binalara dokunulmaması öngörülmektedir.

29 Proje önerileri için *bkz.* Fener-Balat'ta katliam var. Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi, 22 Kasım 2009 (www.febayder.com/content/fatihte-katliam-var-fener-balat-ayvansaray-yenileme-projesi; erişim: Ağustos 2014).

30 "Fatih Belediyesi'nin Fener-Balat-Ayvansaray'da Acelesi Var", *Arkitera*, 9 Ekim 2012 (http://www.arkitera.com/haber/10297/fatih-belediyesinin-fener-balat-ayvansarayda-acelesi-var; erişim Ağustos 2014).

31 Yazının yazılmasıyla kitabın basım aşamasına gelmesi arasında geçen zamanda dava yöre sakinleri lehine sonuçlanmıştır. Bu sonucun bölgedeki imar uygulamalarına ve etkilerine dair genel bilgiler, Çiğdem Şahin'in makalesinde yer almaktadır (e.n.).

KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMADA TOPLUM BİLİNCİ VE İSTANBUL TARİHİ YARIMADA ÖZELİNDE FENER-BALAT-AYVANSARAY'I SON BİLGİLER IŞIĞINDA DEĞERLENDİRME (Şeniz Atik) (Sayfa 43-77)

Bu isimler, İstanbul'un tarih çağları boyunca bilinen isimleridir; tarih öncesi adları bilinmemektedir.

Bu nedenle bölgede yapılacak çalışmalar, yüzeysel bir ön rapora bağlı ve onunla sınırlı tutulmamalı; araştırmanın da ötesinde, proje sahipleriyle birlikte yapılacak protokollerle sondajlar açılmalı, çok önemli buluntulara rastlanması halinde proje değişikliğinin yapılabileceği koşulu getirilmeli, toprakaltındaki tabakaları koruyabilmek için bodrum katı vb. toprakaltı mekânların yapılmasına izin verilmemelidir.

3 Bu kazılar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. U. Kocabaş (ed.), *İstanbul Arkeoloji Müzeleri: 1. Marmaray- Metro Kurtarma Kazıları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, İstanbul Arkeoloji Müzesi, 2010; A. Karamani Pekin (ed.), *Gün Işığında İstanbul'un 8000 Yılı: Marmaray, Metro, Sultanahmet Kazıları*, Vehbi Koç Vakfı, 2007.

4 Bu bulunturlar, kazıların devamında daha çok sayıda kültür varlığının ortaya çıkacağının işaretlerini vermekteyken ne yazık ki önemli bölümü kontrolsüz olarak tahrip edilmiştir. Kazılar halen İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'nün denetiminde yapılmaya devam etmektedir.

5 Bu durum, koruma kurullarına sunulan raporlarla belgelidir.

6 Tarihi Yarımada'nın 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı, 11.08.2011 tarih ve 4728 sayılı kararla İstanbul 4 Numaralı Koruma Bölge Kurulu tarafından düzeltmelerle onaylanmış ve yeni kurallar tanımlanmıştır.

7 H. Sarfatij ve P. Melli, "Archaeology and the Town", *Report on the situation of urban archaeology in Europe*, Council of Europe, 1999, s. 13-29.

8 *A.y.*, s. 25.

9 G. Bilgin Altınöz, *Urban Archaeology: as the Basis for the Studies on the Future of the Town Case Study: Bergama*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, 1996, ODTÜ, s. 9; N. Tuna, "Kentsel Arkeoloji Üzerine", *İDOL: Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Dergisi*, 2000, Ekim-Kasım-Aralık, Sayı 7, s. 7.

10 H. Sarfatij ve P. Melli, "Archaeology and the Town", *Report on the situation of urban archaeology in Europe*, Council of Europe, 1999, s. 25.
C. Erder, *Tarihi Çevre Bilinci*, ODTÜ, 2007, s. 240-243.
E. Madran ve N. Özgönül, *International Documents Regarding the Preservation of Cultural and Natural Heritage*, METU, 1999, s. 81-84.

13 Aynı eser, s. 81-84.

14 Aynı eser, s. 119-130.

15 Avrupa Konseyi, 1949 yılında, üyelerinin ekonomik ve sosyal gelişimi ve ortak mirasın korunması konularında birlik sağlamak amacıyla kurulmuştur.

16 E. Madran ve N. Özgönül, *International Documents Regarding the Preservation of Cultural and Natural Heritage*, METU, 1999, s. 81-84.

17 T. Haskell (ed.), *Caring for our Built Heritage: Conservation in Practice*, E & FN Spon, 1993, s. A.6-A9.

18 Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*). UNESCO Birleşmiş Milletler'in özel bir kurumu olarak, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1946 yılında kurulmuştur. Kurumun yasası Kasım 1945'te Londra'da 44 ülkenin temsilcilerinin katıldıkları bir toplantıda kabul edilmiştir.

19 İ. Dinçer, "Impact of Neoliberal Policies on Historic Urban Space: Areas of Urban Renewal in Istanbul", *International Planning Studies*, c. 16, 2011, Sayı 1, Routledge, s. 45. Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi'nin İstanbul II Numaralı Yenileme Alanları Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne gönderdiği 14.02.2013 tarih ve 2013/09 sayılı yazısı. Yazının içeriğinde, Fatih İlçesi'nde, Tokludede olarak bilinen Atik Mustafa Paşa Mahallesi'nde 07-11.02.2013 tarihleri arasında 2869 ada 9 parselde iki; Ocak ayı içinde ise 2869 ada 12 parselde bir adet olmak üzere üç yapının iş makineleriyle yıkıldığı ve yıkılan yapıların İstanbul'un ahşap konut mimarisinin günümüze ulaşabilen önemli örneklerinden olduğu belirtilmiş; söz konusu alanın kentsel arkeoloji bağlamında önemli kültür katmanları içerebilecek potansiyele sahip olduğu, yıkılan binaların hafriyatında devşirme malzemeyle birlikte temel seviyesi altında önemli buluntularla karşılaşılmasının mümkün olduğu vurgulanarak ihbarda bulunulmuştur. Yine ayrı kuruma gönderilen 17.07.2013 tarih ve 2013/26 sayılı, Atik Mustafa Paşa Mahallesi'ndeki kentsel yenileme çalışmalarında sur dibinde kepçelerle kaçak kazı ve tahribat yapıldığıyla ilgili *Radikal* gazetesinin 13.07.2013 tarihli haberine dayanan ihbar yazısı. Örnekler çoğaltılabilir.

F. Özgümüş, "İstanbul'da Kayıp Olduğu Sanılan İki Tarihi Eser: Şeyh Murad ve Kandiligüzel Mescidleri", *Sinan Genim'e 60. Yaşında Armağan Makaleler* (ed. Oktay Belli, vd.), Ege Yayınları, 2005, s. 508-515.
Aynı eser, s. 511. A.G. Paspati'de (*Byzantinai Meletai (Topografika kai Istorikai) Meta Pleyston Eykonon*,1877) bulunan çizimlerle benzerliği tespit edilmiştir.

23 Aynı eser, s. 511.

24 Aynı eser, s. 512.

25 Aynı eser, s. 514.

26 F. Özgümüş ve K. Dark, "İstanbul'da Ayvansaray ve Balat Semtlerinde Yapılan Arkeolojik Yüzey Araştırması ile Yedikule Mermer Kule'deki Çalışmalar 1999", *18. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri*, No. 78/1, c. 1, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2001, s. 127-136.

27 F. Özgümüş, "Fener, Ayakapı, Cibali, Unkapanı 2000 Yılı Yüzey Araştırması Raporu", *19. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri*, No. 84, c. 1, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, s. 145-154.

28 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 127-136, Resim 1-13; F. Özgümüş ve K. Dark, *İstanbul Rescue Archaeological Survey 1999: The Districts of Balat and Ayvansaray, First Preliminary Report*, The Late Antiquity Research Group, London, 1999; F. Özgümüş, aynı eser, 2002, s. 145-149,Resim 1-15; F. Özgümüş ve K. Dark, *İstanbul Ayvansaray ve Balat Semtlerinde Yapılan Arkeolojik Yüzey Araştırması ile Yedikule'de Yapılan Ek Çalışmalar*, The Late Antiquity Research Group, 2003, s. 1-23, Çizim 1-2, Resim 1-26.

29 Bunlardan biri Aziz Artemios'un mermer kabartmalı ikonasıdır; *bkz.* F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2003, s. 6, Resim 9.

30 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 127.

31 Aynı eser, s. 127; F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2003, s. 20.

32 Anemas Sarayı ve buradaki kuleler için *bkz.* W. Müller-Wiener, *Bildlexikon zur Topographie Istanbuls*, Verlag Ernst Wasmuth, 1977, s. 301-307; S. Eyice, "Anemas Zindanı ve Kulesi", *İstanbul Ansiklopedisi*" c. 1, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1994a, s. 269-271; F. Özgümüş ve K. Dark, *İstanbul Ayvansaray ve Balat Semtlerinde Yapılan Arkeolojik Yüzey Araştırması ile Yedikule'de Yapılan Ek Çalışmalar*, The Late Antiquity Research Group, 2003, s. 20, Çizim 2.

33 A.V. Millingen, *Byzantine Constantinople: the walls of the city and adjoining historical sites*, 1899, s. 135 (yeni baskı: Cambridge University Press, 2010).

34 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2003, s. 20.

35 D. Kuban, *İstanbul Bir Kent Tarihi: Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2004, s. 54.

36 W. Müller-Wiener, *İstanbul'un Tarihsel Topografyası: 17. Yüzyıl Başlarına Kadar Byzantion-Konstantinopolis-İstanbul*, çev. Ülker Sayın, Yapı Kredi Yayınları, 2007, s. 47.

37 A. Berger, *Untersuchungen zu den Patria Konstantinupoleos*, R. Halbet, 1988, s. 539-541; E. Karakaya, "Blakhernai Ayazması", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 2, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1994, s. 261-262.

38 Arkeolojik Mirasın Korunmasına Yönelik Avrupa Sözleşmesi; "19 Aralık 1954'te Paris'te imzalanan Avrupa Kültür Sözleşmesi ve özellikle bunun 1. ve 5. maddelerini, 3 Ekim 1985'te Granada'da imzalanan Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi'ni, 23 Haziran 1985'te Delfi'de imzalanan Kültürel Varlıklarına Yönelik Suçlara ilişkin Avrupa Sözleşmesi'ni, Parlamenterler Meclisi'nin arkeolojiyle ilgili özellikle 848 (1978), 921 (1981) ve 1072 (1988) sayılı Tavsiye Kararları'nı da dikkate alarak ve kırsal ve kentsel yapılanma faaliyetleri çerçevesinde, arkeolojik mirasın korunması

ve değerlendirilmesiyle ilgili R (89) 5 sayılı Tavsiye Kararı'nı göz önünde bulundurarak; arkeolojik mirasın uygarlıkların geçmişinin tanınması için temel bir öğe olduğunu hatırlatarak; eski tarihin tanıdığı Avrupa arkeolojik mirasının, büyük yapılanma çalışmalarındaki artıştan olduğu kadar doğal tehlikelerden, yasadışı veya bilimsel nitelikten yoksun kazılardan yahut halkın yeterli bilgilendirilmemesinden dolayı ciddi bir şekilde tahrip tehdidi altında olduğunu kabul ederek; halen mevcut olmayan zorunlu idari ve bilimsel denetim usullerinin ihdası ve arkeolojik mirası koruma endişesinin kentsel ve kırsal yapılanmalar ile kültürel kalkınma politikalarıyla bütünleşmesi gereğini teyit ederek; arkeolojik mirası koruma sorumluluğunun yalnızca doğrudan ilgili devlete ait olmadığının, bozulma tehlikesinin azaltılması ve uzman ve deneyim değişimi suretiyle korumanın gerçekleştirilmesi bakımından sorumluluğun Avrupa ülkelerinin tümüne ait bulunduğunun altını çizerek; Avrupa ülkelerinde yapılanma politikalarındaki gelişmeyi takiben, 6 Mayıs 1969'da Londra'da imzalanan Arkeolojik Mirasın Korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi'nde yer alan ilkelerin tamamlanması gereğini müşahede ederek, aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır," diye başlayan koruma yasalarını sıralamaktadır.

39 F. Özgümüş ve K. Dark, *İstanbul Ayvansaray ve Balat Semtlerinde Yapılan Arkeolojik Yüzey Araştırması ile Yedikule'de Yapılan Ek Çalışmalar*, The Late Antiquity Research Group, 2003, s. 13.

40 A.V. Millingen, *Byzantine Constantinople: the walls of the city and adjoining historical sites*, 1899, s. 115, 196 (yeni baskı: Cambridge University Press, 2010); P.A. Déthier ve A.D. Mordtmann, *Epigraphik von Byzantion und Constantinopolis von den ältesten zeiten bis zum jahre Christi 1453* (Erste hälfte mit 7 Tafeln), Wiener Denkschr., 1864, s. 39.

41 W. Müller-Wiener, *İstanbul'un Tarihsel Topografyası: 17. Yüzyıl Başlarına Kadar Byzantion- Konstantinopolis-İstanbul*, çev. Ülker Sayın, Yapı Kredi Yayınları, 2007, s. 47.

42 F. Dirimtekin, *Fetihden Sonraki İstanbul*, 1953, Sayı 38, İstanbul Fethi Derneği, s. 210.

43 W. Müller-Wiener, aynı eser, 2007, s. 47.

44 S. Eyice, "Toklu Dede Mescidi" *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1994b, s. 272-274.

45 F.Dirimtekin, aynı eser, 1953, s. 210.

46 R. Janin, *Constantinople Byzantine: développement urbain et répertoire topographique*, Rodolphe Guilland, 1964, s. 367.

47 W. Müller-Wiener, aynı eser, 2007, s. 206-208.

48 W. Müller-Wiener, *Bildlexikon zur Topographie İstanbuls*, Verlag Ernst Wasmuth, 1977, s. 206-208; F. Özgümüş ve "K. Dark, İstanbul'da Ayvansaray ve Balat Semtlerinde Yapılan Arkeolojik Yüzey Araştırması ile Yedikule Mermer Kule'deki Çalışmalar", *18. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri*, No. 78/1, c. 1, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2001, s. 128.

49 Detaylı bilgi için *bkz.* F. Özgümüş ve K. Dark, "İstanbul Ayvansaray ve Balat Semtlerinde Yapılan Arkeolojik Yüzey Araştırması ile Yedikule'de Yapılan Ek Çalışmalar", The Late Antiquity Research Group, 2003, s. 19.

50 F. Özgümüş ve K. Dark, "İstanbul'da Ayvansaray ve Balat Semtlerinde Yapılan Arkeolojik Yüzey Araştırması ile Yedikule Mermer Kule'deki Çalışmalar", *18. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri*, No. 78/1, c. 1, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2001, s. 129; detaylı bilgi için *bkz.* F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2003, s. 19.

51 Mumhane Duvarları için *bkz.* F. Dirimtekin, *Fetihden Sonraki İstanbul*, 1953, Sayı 38, İstanbul Fethi Derneği, s. 197-198.

52 Detaylı bilgi için *bkz.* F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2003, s. 19.
53 Detaylı bilgi için *bkz.* aynı eser, s. 9. Harç kalınlığı muhtemelen bir dizgi hatası sonucu "45 cm" olarak verilmiştir. Aktarırken bu hata düzeltilmiştir.
54 F.Özgümüş'ün görüşü.
55 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 128.
56 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2003, s. 17.
57 Şehirdeki yeri ve Kariye'ye yakınlığı için *bkz.* Nicephoros Gregoras, *Byzantina historia, Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae* (ed. L. Schopen), Weber, 1829, s. 457-59; F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 128.
58 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 129; kilisenin yeri ve tarifi için *bkz.* Z. Karaca, *İstanbul'da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995, s. 111; F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2003, s. 16.
59 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 129.
60 Aynı eser, s. 129.
61 Seropyan, *Surp Hreşdagabet Kilisesi*, c. IV, DBİA, 1994, s. 90-91.
62 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 129.
63 Aynı eser, s. 129.
64 Aynı eser, s. 129.
65 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2003, s. 16.
66 Aynı eser, s. 16.
67 Panagia Kilisesi'nin yeri ve tarihi için *bkz.* Karaca, 1995, s. 201-206.
68 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 129; detaylı bilgi için *bkz.* F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2003, s. 18.
69 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 129.
70 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 129-130; F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2003, s. 15.
71 Odalar Camii için *bkz.* S. Eyice, *Istanbul: petite guide à travers les monuments Byzantins et Turcs*, X. Milletlerarası Bizans Tetkikleri Tertip Komitesi, 1955, s. 2-8; S. Westphalen, *Die Odalar Camii in Istanbul, Architektur und Malerei einer mittelbyzantinischen Kirche*, Verlag ErnstWasmuth, 1998.
72 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 129-130; F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2003, s. 15.
73 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 129-130.
74 W. Müller-Wiener, *Bildlexikon zur Topographie İstanbuls*, Verlag Ernst Wasmuth, 1977, s. 164-165; S. Eyice, "Kasımağa Camii", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 4, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1994c, s. 479-480.
75 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 130.
76 Aynı eser, s. 130.
77 S. Eyice, *Son devir Bizans mimarisi: İstanbul'da Palaiologos'lar devri anıtları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1963, s. 32-34.
78 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 130; F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2003, s. 11-19.
79 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 130.
80 S. Eyice, aynı eser, 1963, s. 33.
81 P.L. Vocotopoulos, "The Concealed Course Technique Further Examples and a few Remarks", *JÖB* 28 (1979), s 247-260; F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 130.
82 Semavi Eyice, "İstanbul'da ihmal edilmiş tarihi bir semt, Ayvansaray", *TAC V/2* Nisan 1977, s. 33-49;
Özgümüş ve Dark, 2001, s. 130 vd.; Özgümüş ve Dark 2003, s. 21 vd.

83 Özgümüş ve Dark, 2001, s. 130.
84 S. Eyice, *İstanbul'da İhmal Edilmiş Tarihi Bir Semt Ayvansaray*, c. II/5, TAÇ, 1987, s. 33-49; F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 130; F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2003, s. 21.
85 F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 130.
86 Aynı eser, s. 130.
87 C. Mango, *Le développement urbain de Constantinople, IVe–VIIe siècles*, 1985, Monographies 2, *Travaux et Mémoires du Centre de Recherche d'Histoire et de Civilization de Byzance*, s. 1-15; S. Eyice, aynı eser, 1987, s. 33-49; F. Özgümüş ve K. Dark, aynı eser, 2001, s. 130.
88 F. Özgümüş, "Fener, Ayakapı, Cibali, Unkapanı 2000 Yılı Yüzey Araştırması Raporu", *19. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri*, No. 84, c. 1, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, s. 145.
89 Araştırmayı yapanlar tarafından parçanın buraya Edirnekapı'daki Aya Dimitri Sarmaşık Kilisesi'nden getirilmiş olabileceği ileri sürülmektedir (*bkz.* aynı eser, s. 145).
90 Bu parçanın Tekfur Sarayı'ndaki bir pencere alınlığından Eğrikapı'daki Panagia Kilisesi'ne, daha sonra da Patrikhane'ye getirildiği ileri sürülmektedir (aynı eser, s. 146).
91 Aynı eser, s. 146.
92 Aynı eser, s. 146.
93 Aynı eser, s. 146.
94 Aynı eser, s. 146.
95 Aynı eser, s. 146 ve dipnot 9 (Kirmasti Mescidi ve mahallesi için *bkz.* T. Öz, *İstanbul Camileri*, c. 1, Türk Tarih Kurumu, 1962, s. 90. Bu semtte bulunan ve tarihleri uyan Otlukçu Yokuşu Sarnıcı için *bkz.* P. Forcheimer ve J. Strzgowsky, *Die Byzantinischen Wasserbehälter*, 1983, s. 68-69).
96 Aynı eser, s. 147.
97 Aynı eser, dipnot 10 (İstanbul'da üst yapılara platform veya teras teşkil eden bütün Bizans tarihi boyunca inşa edilmiş birçok altyapı vardır ve bunların çoğu sarnıçtır. Bu altyapılar için *bkz.* K. Wulzinger, *Byzantinische Substruktionsbauten Konstantinopels*, 1913, Sayı: XXVIII, Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts, s. 370-395).
98 Aynı eser, s. 147.
99 Aynı eser, s. 147.
100 B. Tanman, "Tahirağa Tekkesi", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1994, s. 189-190.
101 F. Özgümüş ve K. Dark, *İstanbul Ayvansaray ve Balat Semtlerinde Yapılan Arkeolojik Yüzey Araştırması ile Yedikule'de Yapılan Ek Çalışmalar*, The Late Antiquity Research Group, 2003, s. 16.
102 F. Özgümüş ve K. Dark, "*İstanbul'da Ayvansaray ve Balat Semtlerinde Yapılan Arkeolojik Yüzey Araştırması ile Yedikule Mermer Kule'deki Çalışmalar*", *18. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri*, No. 78/1, c. 1, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2001, s. 130.
103 İstanbul yakınında yer alan ve tarihi yaklaşık 800 bin yıl öncesine kadar uzandığı öne sürülen Yarımburgaz mağara yerleşmesi hariç.
104 Konuyla ilgili kazı raporları İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin ve İstanbul 4. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun arşivlerinde bulunmaktadır. Fatih ilçesi Neslişah ve Hatice Sultan mahalleleri 102 ve 103 adada (Sulukule olarak da bilinen bölge) Arkeoloji Müzesi'nin 09.06.2010 gün ve 3693 sayılı yazısıyla görevlendirilmiş uzmanların denetiminde yapılan arkeolojik sondaj kazısı devam etmekteyken, 12.06.2010 Cumartesi günü, söz konusu müteahhit firma yetkililerinin talimatıyla, uzmanların da alanda bulunduğu sırada, ağır iş makineleriyle (dozer) tahrip edilmiştir. Konuyla ilgili

yerinde tutulan aynı günlü tutanak İstanbul 4. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na sunulmak üzere 14.06.2010 tarihli durum raporu ekinde İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'ne sunulmuştur. Belgeler her iki kurumun arşivlerindedir.

105 Bu durum bilirkişi raporlarına da yansımış ve 5366 sayılı kanuna ve kamu yararına uygun olmadığı yönünde bir görüşle, İstanbul'un herhangi bir yerinde yapılabilecek türde inşaatların koruma adı altında Sulukule'de yapılması uygun bulunmamıştır.

106 Proje uygulamaya konulmuş, çalışmalar tamamlanma aşamasına gelmiş, ancak İstanbul 4. Bölge İdare Mahkemesi projenin iptaline karar vermiştir.

107 B. Şişmanyazıcı, H. Turgut Yıldız, "Tarihi Kentsel Alanlarda Toplumsal ve Mekânsal Yeniden Yapılanma: Fener ve Balat Örneği", *Mimarlık*, Mart-Nisan 2010, Sayı 352, http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=366&RecID=2324; erişim: Nisan, 2013.

108 Aynı yayın.

109 Sulukule örneğinde yaşanan fiili durum bu kez Fener-Balat-Ayvansaray yenileme projelerinde daha başlangıç aşamasında yaşanmıştır. *Radikal* gazetesi 13.07.2013 tarihli "Sur dibinde kepçelerle kaçak kazı" başlıklı yazıda "... Fatih Belediyesi tarafından 2005 yılında yenileme alanı ilan edilen Ayvansaray Maballesi'nde inşaat şirketi tarafından kaçak kazı yapıldı. Kazı sırasında 3 metre büyüklüğünde bir tonozlu yapı müzeye bildirilmeden kepçelerle yıkıldı..." haberini vermiştir. Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi, durumu 17.07.2013 gün ve 2013/26 sayılı "Fatih İlçesi, Atik Mustafa Paşa Maballesi'nde kaçak kazı ve tahribat" başlıklı bir yazıyla İstanbul 2. Yenileme Alanları Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne bildirmiştir. *Radikal* gazetesinin 20.07.2013 tarihli "Görmedik, duymadık, bilmiyoruz" başlıklı haberinde Tarihi Yarımada'da tonozlu bir yapının iş makineleriyle yıkıldığı ve Yenileme Kurulu'nun, "Firmayı yıkarken görmedik" diye ceza kesmeye bile gerek görmediği; Ayvansaray'da yenileme adı altında "Türk Mahallesi" yapılması için düğmeye basıldığından bu yana usulsüzlüklerin ardı arkasının kesilmediği belirtilmektedir. İlgili firmanın, Mart 2012'de İstanbul Arkeoloji Müzesi ile Kurul'un izni olmadan sit alanında kepçelerle kaçak kazı yaptığı, *Radikal* gazetesinin kazıyı, "Sur dibinde kepçelerle operasyon" başlığıyla duyurduğu, bunun üzerine Tarihi Yarımada'daki izinsiz kazının durdurulduğu, Fatih Belediyesi'nin müze denetimsiz hafriyat çalışmaları yapmalarının hata olduğunu itiraf ettiği geriye dönük hatırlatılarak açıklanmıştır. Tahribatla ilgili gazete haberlerinin yanı sıra konuyla ilgili kazı raporları İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin ve İstanbul 4. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun arşivlerinde bulunmaktadır.

110 Uygulamaya konulan yenileme projelerinde gerek başladıktan sonra –Sulukule örneğinde yaşanan fiili durum gibi– gerekse daha başlangıç aşamasında denetimsiz dozerli kazılara başlanmıştır.

111 B. Şişmanyazıcı ve H. Turgut Yıldız, aynı yayın, 2010.

112 Üç ayrı konuda açılan davalarda mahkemelerin projenin iptaline yönelik oybirliğiyle aldığı üç karar, çatışmanın geldiği noktayı göstermesi açısından önemlidir.

113 B. Şişmanyazıcı ve H. Turgut Yıldız, aynı yayın, 2010.

NEOLİBERAL KENT POLİTİKALARI GEREĞİ "KENTSEL YENİLEME" ADI ALTINDA YOK EDİLEN TARİH VE BU BAĞLAMDA FENER-BALAT-AYVANSARAY SÜRECİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (Çiğdem Şahin)
(Sayfa 81-132)

D. Harvey, *Umut Mekânları*, çev. Z. Gambetti, Metis, 2008, s. 75.
E. Soja, *GIobal City-Regions: Implications for Planning Theory and Practice*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokyum, Prof. İlhan Tekeli Oturumu: Değişen Dönüşen Kent ve Bölge, c. 1, ODTÜ Mimarlık Fakültesi ve TMMOB Şehir Plancıları Odası, 2005, s. 63-73.

3 Ç. Keyder, *Ulusal Kalkınmacılığın İflası*, Metis, 1993, s. 94.

4 D. Harvey, *Sermayenin Mekânları - Eleştirel Bir Coğrafyaya Doğru*, Sel, 2012, s. 410.

5 Aynı eser, s. 412.

6 B. Öktem, "Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekânı Dönüştürmedeki Rolü", *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, Bağlam, 2005, s. 63.

7 A. Şengül, *Kentsel Dönüşüm Çocuklarımız İçin Devrimdir*, 26.03.2012, *Yeni Asır* (www.yeniasir.com.tr/YerelPolitika/2012/03/27/sengul-kentsel-donusum-cocuklarimiza-devrimdir; erişim: Ağustos 2014).

8 Http://www.haber3.com/active-academy-10-uluslararasi-finans-zirvesi-cevre-ve-sehircilik-bakani-haberi-1629069h.htm; erişim: Ağustos, 2014.

9 www.gapinsaat.com.tr/KDBalat.aspx; erişim: Ağustos 2014.

10 İ. Dinçer, "Türkiye'de Kent Ölçeğinde Koruma ve Kent Planlamanın Yollarının Kesişmesi ve Yeniden Ayrılması: Protokol Alanından Yenileme Alanına", *Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları*, Nobel, 2010, s. 242.

11 Z. Ahunbay, "*Koruma Kurullarından Koparılan Yenileme Alanları*", *Mimar.ist*, Dosya: Tarihi Dokuya Yaklaşım, Sayı. 2007/4, s. 66 (www.mimarist.org/images/pdfler/26.pdf; erişim: Ağustos, 2014).

12 Aynı yayın, s. 66.

13 R. Atkinson, "Kentsel Dönüşüm, Yerel Halk Katılımı ve Değişim", *Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları*, Nobel, 2010, s. 73.

14 S. Akten, *Fatih Belediyesi'ne Kentsel Dönüşümden Suç Duyurusu*, 08.08.2012 (www.bianet.org/bianet/kent/140192-fatih-belediyesi-ne-kentsel-donusum-den-suc-duyurusu; erişim: Ağustos 2014).

15 T. Kabis-Staubach, "Fener-Balat için farklı bir senaryo olabilir mi?", *Yenimimar*, Ocak 2010, Sayı 81 (www.yenimimar.com/index.php?action=displayArticle&ID=991; erişim: Ağustos 2014).

16 A. İnce, *(Soylulaştırma Kavramı Aracılığıyla) Soysuzlaştırma*, 12.04.2007 (v3.arkitera.com/k164-soylulastirma-kavrami-araciligiyla-soysuzlastirma.html; erişim: Ağustos 2014).

17 B. Şen, Soylulaştırma: *Kentsel MekândaYeni Bir Ayrışma Biçimi, İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, 2005, Bağlam, s. 128-129.

18 Ç. Şahin, "Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'nde Tarihi Karar," *Açık Gazete*, 22.06.2012 (www.acikgazete.com/yazarlar/cigdem-sahin/2012/06/22/fener-balat-ayvansaray-projesi-nde-tarihi-karar.htm?aid=47347; erişim: Ağustos 2014).

19 Ö. Erbil, "Fatih Belediyesi her şeyi 'çift' yapmış, *Radikal*, 31.07.2012 (http://www.radikal.com.tr/turkiye/fatih_belediyesi_her_seyi_cift_yapmis-1095759; erişim: Ağustos 2014).

20 Ö. Erbil, "Sur dibinde kepçelerle operasyon," *Radikal*, 26.03.2012 (http://www.radikal.com.tr/turkiye/sur_dibinde_kepcelerle_operasyon-1082901; erişim: Ağustos 2014).

İSTANBUL'UN TARİHİ KONUT BÖLGELERİNDE KENTSEL DÖNÜŞÜM: FENER-BALAT-AYVANSARAY VE TARLABAŞI ÖRNEKLERİ (Asuman Türkün)
(Sayfa 133-181)

bkz. S.S. Fainstein, 1996; D. Harvey, 1989; N. Brenner ve N. Theodore, 2002; E. Swyngedouw ve diğerleri, 2002; P. Marcuse, 1993; P. Marcuse ve R. van Kempen, 2000; A. Tallon, 2010; P. Loftman ve B. Nevin, 1995; R. Florida, 2005; J. Montgomery, 2003; A.C. Pratt, 2008; A.J. Scott, 2006.
Gelişmiş ülke kentlerinde gerçekleşen mekânsal dönüşümler genellikle "yeniden canlandırma" olarak tanımlanırken, bizde kentsel dönüşüm kavramı farklı dönüşüm biçimlerini kapsayacak şekilde kullanılmaktadır.

3 *bkz.* B. Öktem, 2006, 2011; D. Özdemir, 2003; ODTÜ, 2005; A. Türkün, 2007; C. Bartu ve B. Kolluoğlu, 2008; A. Eraydın, 2008; T. Kuyucu ve Ö. Ünsal, 2008.

4 *bkz.* R. Beauregard, 1998; M. Sorkin, 1992; P. Mullins, 1999; J. Urry, 1990, 1995; M. Gottdiener, 2005; S.S. Fainstein ve D.R. Judd, 1999; S.S. Fainstein, 2008; A. Türkün, 2007; A. Türkün ve Z. Ulusoy, 2002, 2004; A. Tallon, 2010; G. Andranovich ve diğerleri, 2001.

5 N. Smith, "New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy", *Antipode*, 2002, c. 34, Sayı 3, s. 427-449.

6 *bkz.* C. Hamnett, 1991; D. Ley, 1994, 2002; N. Smith, 1996, 2002; R. Atkinson ve G. Bridge, 2005; T. Slater, 2006; B. Şen, 2005; N.C. Uzun, 2006; T. İslam ve D. Behar, 2006; A. Türkün ve Z. Ulusoy, 2002, 2004.

7 P. Bourdieu, "The Market of Symbolic Goods", *The Field of Cultural Production*, Columbia University Press, 1993, s. 112-140.

8 *bkz.* A. Eraydın, 2008; M. Pınarcıoğlu ve O. Işık, 2009; C. Bartu ve B. Kolluoğlu, 2008; H. Kurtuluş, 2005; C. Keyder, 2005.

9 A. Türkün, "Kentsel Turizmin Gelişmiş ve Azgelişmiş Ülkelerde Yansımaları", *İstanbul Kent Sempozyumu Bildirileri*, TMMOB, 2007, s. 215-229; A. Türkün, "Konut Alanlarında Radikal Dönüşümler", *Konut Sempozyumu Bildirileri*, TMMOB, 2011, s. 339-380.

10 *bkz.* A. Türkün, *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014.

11 www.fatih.bel.tr/icerik/7642/ayvansaray-yenileme-alani/; www.fatih.bel.tr/icerik/1152/fener-balat-semtleri-sahil-kesimi-yenileme-projesi/; erişim: Eylül 2014.

12 Ç. Şahin, "Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'nde Tarihi Karar", *Açık Gazete*, 22.06.2012 (www.acikgazete.com/yazarlar/cigdem-sahin/2012/06/22/fener-balat-ayvansaray-projesi-nde-tarihi-karar.htm?aid=47347; erişim: Ağustos 2014).

13 B. Bayhan, "Ve Son Durum: Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'nde Nereden Ne-

reye Gelindi", *Arkitera*, 20.12.2012 (www.arkitera.com/haber/11358/fener-balat-donusum-projesinde-oereden-nereye; erişim: Eylül 2014).

14 E. İnce, "Fener Balat'ta acele kamulaştırma durduruldu", *Radikal*, 21.02.2014 (www.radikal.com.tr/turkiye/fener_balatta_acele_kamulastirma_durduruldu-1177794; erişim: Eylül 2014).

15 A. Türkün ve A. Sarıoğlu, "Tarlabaşı: Tarihi Kent Merkezinde Yoksulluk Ve Dışlanan Kesimler Üzerinden Yeni Bir Tarih Yazılıyor", *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm içinde*, Türkün, A. (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 267-310.

16 S. Thomas, S., *A Glossary of Regeneration and Local Economic Development*, Manchester: Local Economy Strategy Centre, UK, 2003.

17 I. Turok, "Dönüşümün Mücadelesi: Yoksul Mahalleleri Kent-Bölgesindeki Büyümenin Parçası Haline Getirebilmek", *Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları*, D. Özdemir (der.), Nobel, 2010, s. 35-50.

18 A. Türkün, "Konut Alanlarında Radikal Dönüşümler", *Konut Sempozyumu Bildirileri*, TMMOB, 2011, s. 339-380.

19 A. Türkün, "Sonuç: Mevcut 'Dönüşüm Ve Yenileme Politikaları' Dar Gelirli Toplumsal Kesimlerin Barınma Sorununu Çözebilir mi?", *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, Türkün, A. (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 391-436.

20 A. Türkün ve M. Yapıcı, "Kentsel Dönüşüm ve Yasaların Araçsallaşan Rolü", *İktisat Dergisi*, 2009, Sayı 499, s. 48-58.

21 A. Türkün, "Urban Regeneration and Hegemonic Power Relationships", *International Planning Studies*, 2011, Sayı 16:1, Routledge, s. 61-72.

22 A. Türkün, "Giriş: Kentsel Ayrışmanın Son Aşaması Olarak Kentsel Dönüşüm", *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, A. Türkün (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 3-16.

23 B. Üsdiken, "Tarlabaşı", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 7, Tarih Vakfı, 1994, s. 218-219.

24 TUİK, *Mahalle Nüfusları 2000-2009*.

25 TUİK, *2002 Sanayi Sayımları*.

26 *İl Koordinasyon Kurulu, İstanbul İstihdam Raporu*, İstanbul Valiliği, 2007, s. 125-129.

27 C.E. Arseven, *Eski Galata ve Binaları*, Çelik Gülersoy Vakfı Yayınları, 1989.

28 N. Akın, *Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*, Literatür, 1998.

29 D. Kuban, "İstanbul'un Tarihi Yapısı", *Mimarlık*, 1970, Sayı 5, s. 26-48.

30 B. Üsdiken, "Tarlabaşı", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 7, Tarih Vakfı, 1994, s. 218-219.

31 N. Akın, *Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*, Literatür, 1998.

32 B. Üsdiken, "Tarlabaşı", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 7, Tarih Vakfı, 1994, s. 218-219.

33 M.R. Akbulut, "Tarlabaşı Bulvarı", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 7, Tarih Vakfı, 1994, s. 217-218.

34 V. Dökmeci ve H. Çıracı, *Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu*, Turing, 1990.

35 A.S. Aslan, *Kentsel Dönüşüm Projelerinde Tarlabaşı Yenileme Projesi*, 2008, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.

36 B. Yılmaz, "Hayatta Kalmak Yaşamak Değildir! Kent Yoksulu Göçmenlerin Gündelik Yaşam Mücadelelerini Habitus Kavramıyla Düşünmek", *Mülkiye*, 2007, Sayı 255, s. 203-225; İ. Dinçer ve Z. Enlil Merey, "Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarlabaşı, İstanbul", *Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kollokyumu, 6-8 Kasım 2002, Ankara, s. 415-424.

37 A. Türkün ve A. Sarıoğlu, "Tarlabaşı: Tarihi Kent Merkezinde Yoksulluk Ve Dışlanan Kesimler Üzerinden Yeni Bir Tarih Yazılıyor", *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2014, s. 267-310.

38 Aynı eser, s. 267-310.

39 Aynı eser, s. 267-310.
40 Aynı eser, s. 267-310.
41 Türkiye'de asgari ücret Temmuz 2009'da 16 yaşından büyükler için net 500 TL civarındadır.
42 Aynı eser, s. 267-310.
43 Aynı eser, s. 267-310.
44 N. Akın, "Fener", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 3, Tarih Vakfı, 1994, s. 279-281.
45 A. Sarıoğlu, Fener-Balat "Yenilenirken" Yerinden Edilenler, Bağımsız İletişim Ağı, 16.09.2009 (www.bianet.org/bianet/siyaset/117093-fatih-balat-yenilenirken-yerinden-edilenler; erişim: Eylül 2014).
46 N. Akın, "Fener", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 3, Tarih Vakfı, 1994, s. 279-281.
47 M. Kartı, "Kentim İstanbul Semt Kitapçıkları" (http://www.istanbulburda.com/Fener-9387, erişim: Eylül, 2014).
48 N. Siyahhan, Kentim İstanbul Semt Kitapçıkları (http://www.forumgercek.com/marmara/84270-istanbulda-bir-musevi-mahallesi-balat-balatkapi.html, erişim: Eylül 2014).
49 İ. Ortaylı, *İstanbul'dan Sayfalar*, Alkım Yayınevi, 2007, s. 149; M. Belge, *İstanbul Gezi Rehberi*, Tarih Vakfı, 2000, s. 135-150.
50 N. Akın, "Balat", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 2, 1994, s. 10-12.
51 N. Siyahhan, "Kentim İstanbul Semt Kitapçıkları" (http://www.forumgercek.com/marmara/84270-istanbulda-bir-musevi-mahallesi-balat-balatkapi.html; erişim: Eylül 2014).
52 *Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı*, 15.1.2009 (www.mimdap.org/?p=14215; erişim: Eylül 2014); Fatih Belediyesi, Avrupa Birliği, Unesco Dünya Mirası Merkezi, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, *Balat ve Fener Semtlerinin Rehabilitasyonu (İstanbul Tarihi Yarımadası): Analiz ve Düzenleme Önerileri*, 1998.
53 *Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı*, 15.1.2009 (www.mimdap.org/?p=14215; erişim: Eylül 2014).
54 A. Sarıoğlu, "Fener-Balat 'Yenilenirken' Yerinden Edilenler", Bağımsız İletişim Ağı, 16.09.2009 (www.bianet.org/bianet/siyaset/117093-fatih-balat-yenilenirken-yerinden-edilenler; erişim: Eylül 2014).
55 Fatih Belediyesi, Avrupa Birliği, Unesco Dünya Mirası Merkezi, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, *Balat ve Fener Semtlerinin Rehabilitasyonu (İstanbul Tarihi Yarımadası): Analiz ve Düzenleme önerileri*, 1998, s. 42-49.
56 *Fener-Balat Semtleri Araştırma Raporu*, 15 Şubat-15 Mart 2004, KEDV.
57 Aynı rapor.
58 Aynı rapor.
59 01.07.2004-31.12.2004 döneminde asgari ücret 444.150.000 TL'dir.
60 Mavi Kalem Derneği, http://www.mavikalem.org/ *Fener Balat Bölgesinde kadınların Sosyal Hayata Katılımı*, 2008 (yayınlanmamış araştırma raporu).
61 Aynı rapor.
62 Aynı rapor.
63 Aynı rapor.
64 Aynı rapor.
65 *Tepebaşı Yenileme Projesi Ne Aşamada?*, 01.09.2010 (http://www.yapi.com.tr/haberler/tarlabasi-yenileme-projesi-ne-asamada_81383.html; erişim: Eylül 2014).
66 A. Türkün ve A. Sarıoğlu, "Tarlabaşı: Tarihi Kent Merkezinde Yoksulluk Ve Dışlanan Kesimler Üzerinden Yeni Bir Tarih Yazılıyor", *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2014, s. 267-310.
67 Tarlabaşı'nda yenileme sancısı, *Hürriyet*, 20.09.2008 (http://www.hurriyet.com.tr/index/ArsivNews.aspx?id=9942311; erişim: Eylül 2014).

68 "Tarlabaşı Projesi'nin Hakla Adaletle İlgisi Yoktur, Aslı Ranttır", 17.05.2010 (www.yapi.com.tr/haberler/gun-tarlabasi-projesinin-hakla-adaletle-ilgisi-yoktur-asli-ranttir_79501.html; erişim Eylül 2014).

69 "Tarlabaşı'nda yüzde 75 uzlaştık, yıkımlara başlıyoruz", *Milliyet*, 17.06.2010 (http://www.milliyet.com.tr/tarlabasi-nda-yuzde-75-uzlastik-yikimlara-basliyoruz/ekonomi/haberdetay/17.06.2010/1251902/default.htm; erişim: Eylül 2014); "Tarlabaşı'ndan Şanzelize olur mu?", *Radikal*, 10.8.2011 (http://www.radikal.com.tr/yasam/tarlabasindan_sanzelize_olur_mu-1059445; erişim: Eylül 2014).

70 A. Türkün ve A. Sarıoğlu, "Tarlabaşı: Tarihi Kent Merkezinde Yoksulluk Ve Dışlanan Kesimler Üzerinden Yeni Bir Tarih Yazılıyor", *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2014, s. 267-310.

71 "Kentsel Yenileme Projeleri" (www.fatih.bel.tr/icerik/1153/kentsel-yenileme-calismalari/; erişim: Eylül 2014).

72 "Fener-Balat Dönüşümüne Yargı Engeli", *mimarist*, 25.05.2013 (http://www.mimarist.org/gundem/3112-fener-balat-donusumune-yargi-engeli.html; erişim: Eylül 2014).

73 Sevgim Denizaltı, "Sulukule'den kovulan yoksul halk şimdi ne halde, ne yapıyor? Yalanın Batsın" (http://www.gazetevatanemek.com/index.php/haberler/item/4877-sulukuleden-kovulan-yoksul-halk-simdi-ne-halde-ne-yapiyor.html; erişim: Eylül 2014).

74 A. Sarıoğlu, Fener-Balat "Yenilenirken" Yerinden Edilenler, Bağımsız İletişim Ağı, 16.09.2009 (www.bianet.org/bianet/siyaset/117093-fatih-balat-yenilenirken-yerinden-edilenler; erişim: Eylül 2014).

75 https://fenerbalatimiz.wordpress.com/2013/03/02/merhaba/ ; erişim: Eylül 2014.

76 www.fenerbalatimiz.wordpress.com/about; erişim: Eylül 2014.

77 Ç. Şahin, İstanbul Dekorlaşıyor, "Dosya - Küreselleşen İstanbul", *Mimarlık*, Kasım-Aralık 2010, Sayı 356; Ç. Şahin, "Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'nde Tarihi Karar", *Açık Gazete*, 22.06.2012 (www.acikgazete.com/yazarlar/cigdem-sahin/2012/06/22/fener-balat-ayvansaray-projesi-nde-tarihi-karar.htm?aid=47347; erişim: Eylül 2014); A.E. Ünlü, Türkiye'deki korumacı mimarlara çağrı: Fener-Balat ve Tarlabaşı elden gidiyor!, 31.10.2009 (www.febayder.com/content/tuerkiyedeki-korumaci-mimarlara-cagri-fener-balat-ve-tarlabasi-elden-gidiyor; erişim: Eylül 2014).

78 A.E. Ünlü, aynı makale; B. Şişmanyazıcı ve Turgut-Yıldız, "Tarihi Kentsel Alanlarda Toplumsal ve Mekânsal Yeniden Yapılanma: Fener ve Balat Örneği, Dosya - Kentsel Yenileme ve Dönüşüm: Deneyimler", *Mimarlık*, Mart-Nisan 2010, Sayı 352.

79 A. Türkün ve Ş. Aslan, "Ayazma ve Tepeüstü'nden Bezirganbahçe'nin 'Konut Depolarına': Mekânı Değişen Yoksulluk", *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 355-390.

TARİHİ KENT MEKÂNLARININ YENİLEME YASASI VE YENİLEME PROJELERİYLE İMTİHANI (İclal Dinçer) (Sayfa 183-204)

F. Duyguluer, "Planlama Alanında Yazılı Kurallardaki Dönüşüm", *Mimarlık ve Planlama Alanının Son On Yılı Sempozyumu Bildirileri*, 11-12 Haziran 2009, Yıldız Teknik Üniversitesi.

İ. Dinçer, Z. Enlil, T. İslam, "Regeneration in a New Context: A New Act on Renewal and its Implications on the Planning Processes in İstanbul", *ACSP – AESOP Fourth*

Joint Congress, 6-11 Temmuz 2008, Chicago, Illinois; *Bridging the Divide: Celebrating the City*, No: 620 in CD book; , erişim; Eylül,2014.

3 E. Madran, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler: 1800-1950*, ODTÜ, 2002, s.v 41-48.

4 N.Ş. Güçhan ve E. Kurul, "A History of the Development of Conservation Measures in Turkey: From the mid 19th Century until 2004", *_METU JFA* 2009/2 (26:2), s. 19-44. erişim; Eylül,2014.

5 Z. Ahunbay, *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2009, s. 136.

6 N. Zeren, "Koruma Amaçlı İmar Planı Yapım Süreci, İlkeler, Yöntemler", *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı Bildirileri*, Kültür Bakanlığı, 1990, s. 35-48; N. Zeren, "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Tarafından Koruma Kararı Verilen Yerleşmelerde Kararların Uygulanabilirliğinin Araştırılması", *Türkiye I. Şehircilik Kongresi Bildirileri*, c. 2, ODTÜ, 1981, s. 225-250.

7 Z.M. Enlil, "Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma: Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Konut Dokusunun Yeniden Ele Geçirilmesi", *domus m*, 2000, Sayı 8, s. 46-49.

8 *Kentleşme Şurası Final Raporu*, 7 Mayıs 2009, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (www.bayindirlik.gov.tr/turkce/kentlesme/7-5-09_kentlesme_surasi_sonuc_bildirgesi.pdf; erişim: Eylül 2014).

9 İ. Dinçer, "Tarihi Kentlerin Korunması ve Yeniden Düzenlenmesinde Sorumluluk ve Yeterlilik Sorunları", *İstanbul Tarihi Yarımada Sempozyumu Bildirileri*, TMMOB Mimarlar Odası, 2008, s. 239-258.

10 Aynı eser, s. 239-258.

11 İ. Dinçer ve Z. Enlil, "Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarlabaşı-İstanbul", *Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama Bildiriler Kitabı*, TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Gazi Üniversitesi, 2002, s. 415-424.

12 İ. Dinçer, "Türkiye'de 1980 Sonrası Yapısal Dönüşümün Mekânsal İzlerine Bir Örnek: Yenileme Alanları", *Mimarlık*, 2010, Sayı 352, s. 24-27 (http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=366&RecID=2323; erişim: Eylül 2014).

13 İ. Dinçer, Z. Enlil ve Y. Evren, "İstanbul'un Koruma Alanlarının Değerlendirilmesi", Megaron - YTÜ Mimarlık Fakültesi E Dergisi, 2009, c. 4, Sayı 1, s. 5-15 (www.issuu.com/megaron/docs/megaron_2009-1?viewMode=magazine&mode=embed; erişim: Eylül 2014).

14 İ. Dinçer, Z. Enlil, T. İslam, "Regeneration in a New Context: A New Act on Renewal and its Implications on the Planning Processes in İstanbul", *ACSP – AESOP Fourth Joint Congress*, 6-11 Temmuz 2008, Chicago, Illinois; *Bridging the Divide: Celebrating the City*, No: 620 in CD book; erişim; Eylül, 2014.

15 N. Akın, "Fener", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 3, 1994, s. 279-281.

16 İ. Dinçer ve Z. Enlil, "Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarlabaşı-İstanbul", *Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama Bildiriler Kitabı*, TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Gazi Üniversitesi, 2002, s. 415-424.

17 İ. Dinçer, "Kentsel Koruma ve Yenileme Sorunlarını Örnekler Üzerinden Tartışmak: Süleymaniye ve Tarlabaşı", 2009 (http://www.planlama.org/index.php/planlamaorg-yazlar6/planlamaorg-yazlar/66-planlamaorg-yazlar/doc-dr-clal-dincer/325-kentsel-koruma-ve-yenileme-sorunlarn-oernekler-uezerinden-tartmak-sueleymaniye-ve-tarlaba-4; erişim: Eylül 2014).

18 E. Gürler, "1980 Sonrası Kentsel Dönüşüm Sürecinde Küresel Perspektiften İstanbul Örneği: Kentiçi Tarihi Alanların Yeniden Üretim Modelleri", *Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge Kolokyum Kitabı*, ODTÜ ve ŞPO, 2004, s. 613-649.

19 T. İslam, *Devlet Eksenli Soylulaştırma ve Yerel Halk: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Örneği*, 2009, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.
20 www.sulukulegunlugu.blogspot.com.tr; erişim: Eylül 2014.
21 E. Çavuşoğlu, "2000'lerde Türkiye'nin Roman Politikası Bağlamında Şehircilik Meslek Etiği", 2010 (http://www.sehirplanlama.org/index.php?option=com_kunena&func=view&catid=50&id=734&Itemid=36; erişim: Eylül 2014).
22 Ö. Erdoğan, *Neoliberal Kent Politikaları ve Tarlabaşı'nda Kentsel Yenileme*, 2009, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.
23 İ. Dinçer, "Kentsel Koruma ve Yenileme Sorunlarını Örnekler Üzerinden Tartışmak: Süleymaniye ve Tarlabaşı", 2009 (http://www.planlama.org/index.php/planlamaorg-yazlar6/planlamaorg-yazlar/66-planlamaorg-yazlar/doc-dr-clal-dincer/325-kentsel-koruma-ve-yenileme-sorunlarn-oernekler-uezerinden-tartmak-sueleymaniye-ve-tarlaba-4; erişim: Eylül 2014).
24 İ. Dinçer, Z. Enlil, T. İslam, "Regeneration in a New Context: A New Act on Renewal and its Implications on the Planning Processes in İstanbul", *ACSP – AESOP Fourth Joint Congress*, 6-11 Temmuz 2008, Chicago, Illinois; *Bridging the Divide: Celebrating the City*, No: 620 in CD book; erişim; Eylül,2014.
25 *Balat ve Fener Semtlerinin Rehabilitasyonu, Fatih Belediyesi, Avrupa Birliği, UNESCO Dünya Miras Merkezi*, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, 1998.
26 A. Eraydın, "Kent Bölgeler: Küreselleşmenin Yeni Odakları mı, Yoksa Yeni Birliktelikllerin ve Demokrasi Taleplerinin Mekânları mı?", 2009 (http://www.planlama.org/index.php/planlamaorg-yazlar6/planlamaorg-yazlar/64-planlamaorg-yazlar/prof-dr-ayda-eraydin/1004-kent-boelgeler-kueresellemenin-yeni-odaklar-m-yoksa-yeni-birliktelikleri n-ve-demokrasi-taleplerinin-mekânlar-m; erişim: Eylül 2014).

FENER-BALAT-AYVANSARAY'DA HUKUK BİR İŞE YARAYACAK MI? (Can Atalay) (Sayfa 205-221)

http://www.mimarist.org/application/uploads/assets/files/fenerbalatayvansaray.pdf; erişim: Eylül, 2014.
E. Ünal, F. Duyguluer, Z.E. Bolat, *İmar Terimleri Sözlüğü*, TODAİE-Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, 1998.
3 www.bayindirlik.gov.tr/turkce/kentlesme/kitap3.pdf; erişim: Eylül 2014.

İSTANBUL'DAKİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNİN MİMARİ MİRASIN TARİHSEL BELGE DEĞERİ ÜZERİNDEKİ TEHDİDİ (E. Füsun Alioğlu, Yonca Kösebay Erkan) (Sayfa 223-244)

Bu makale, *Risks of Urban Regeneration Projects in Istanbul Over the Documentary Value* (*A|Z ITU*, Journal of the Faculty of Architecture, Temmuz 2011, s. 117-128) adlı İngilizce makalenin ilavelerle elde edilmiş Türkçe versiyonudur.

2 Z. Ahunbay, *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, YEM Yayınları, 2004, s. 8-20.
3 Z. Ahunbay, *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, YEM Yayınları, 2004, s. 14.
4 Z. Enlil, "Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma: Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Konut Dokusunun Yeniden Ele Geçirilmesi", *domus m*, 2000, Sayı 8, s. 46-49.
5 "... 1996 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen Habitat Konferansı sonuç bildirgesinde 'sosyal ve çevresel haklara saygı gösteren kent politikalarının benimsenmesi' için yapılan çağrı sonucunda Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı bu yaklaşım için olası bir model olarak düşünüldü. Proje, 1998 yılında Avrupa Birliği-Akdeniz Ülkeleri Ortaklığı programına alındıktan sonra, 2000 yılında Avrupa Birliği, Fatih Belediyesi ve Türkiye Cumhuriyeti Hazine Müsteşarlığı arasında finans anlaşması imzalandı. Belediyemizin Teknik Destek Ekibinin 2003 yılında bölgeye yerleşmesiyle çalışmalar başlatıldı..." (www.fatih.bel.tr/icerik/1156/fener-balat-semtlerinin-rehabilitasyon-projesi/; erişim: Eylül 2014).
6 Http://www.mimdap.org/?p=9114; erişim: Eylül 2014.
7 Http://www.mimdap.org/?p=9114; erişim: Eylül 2014.
8 B. Özgüner Altınsay, "Fener ve Balat Rehabilitasyon Programı, Restorasyon Uygulamaları", *Kâgir Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri Bildiriler Kitabı*, 28-29 Eylül 2009, s. 122-134.
9 http://megaprojeleristanbul.com/#fener---balat-kentsel-yenileme-projesi; erişim: Eylül 2014.
10 http://megaprojeleristanbul.com/#fener---balat-kentsel-yenileme-projesi; erişim: Eylül 2014.
11 http://www.fatihhaber.com/yazdir.php?id=420&t=H; erişim: Eylül 2014.
12 "... Haraççı Kara Mehmet Mahallesi Fatih ilçesinin Haliç sahilinde bulunan mahallelerinden biri olmakla beraber 1019 -1021-2199-2260 adalar dışında kalan diğer adaları 13.09.06 tarihli 2006/10961 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 26318 sayılı 13.10.2006 tarihinde *Resmi Gazete*'de yayımlanarak II. Grup Yenileme Alanı ilan edilmiştir. Yenileme Alanı dâhilinde kalan alan Atatürk Bulvarı, Üsküdar Caddesi, Seferikoz ile Bostan Hamamı Sokağı ve Haliç Sahili ile sınırlandırılmıştır. Küçük Mustafa Paşa Mahallesi Fatih İlçesinin Haliç Sahilinde bulunan bir diğer mahallesi olmakla beraber Haraççı Kara Mehmet Paşa Mahallesi ile komşudur. Mahallenin üç adadan oluşmak üzere küçük bir kısmı 13.09.2006 tarihli 2006/10961 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 26318 sayılı küçük bir kısmı 13.09.2006 tarihinde *Resmi Gazete*'de yayımlanarak II. Grup Yenileme Alanı'na dahil olmuştur..." (www.fatih.bel.tr/icerik/1151/kucuk-mustafa-pasa-ve-haracci-kara-mehmet-mahalleleri-yenileme-projesi/; erişim: Eylül 2014).
13 Aynı web adresi.
14 Proje ile ilgili olarak "... Süleymaniye Bölgesi'nin de içinde bulunduğu bölge yıpranan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması amacıyla 24.05.2006 tarihli *Resmi Gazete*'de yayımlanan 2006/10501 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yenileme alanı olarak ilan edilmiştir..." açıklaması yapılmıştır (www.fatih.bel.tr/icerik/1158/suleymaniye-bolgesi-yenileme-projesi/; erişim: Eylül 2014).
15 Aynı web adresi.
16 Aynı web adresi.
17 http://www.fatih.bel.tr/icerik/17/fevzipasa-caddesi-cephe-duzenlemesi/; http://www.fatih.bel.tr/icerik/18/kentsel-tasarim-rehberleri/, http://www.fatih.bel.tr/icerik/19/tehlike-arzeden-tescilli-metruk-binalar/; erişim: Eylül 2014.

BELGELER, HABERLER, RÖPÖRTAJLAR: FENER-BALAT (Sayfa 247-345)

Editör ve FEBAYDER Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin'in haberi, 3 Mart 2013 (www.fenerbalatimiz.wordpress.com/2013/03/03/alternatif-proje-olarak-unescoab-destekli-fener-balat-semtlerinin-rehabilitasyon-projesi/; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.
Editör ve FEBAYDER Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin'in haberi, 22 Kasım 2009 (www.febayder.com/content/fatihte-katliam-var-fener-balat-ayvansaray-yenileme-projesi; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.

3 Emlak Kulisi, 4 Eylül 2009 (www.emlakkulisi.com/fener-balat-ayvansaray-yenileme-alani-ilan-edildi/22000; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.

4 Bu çağrı, Ekim 2009'dan itibaren meslek alanındaki çeşitli yayın ortamları aracılığıyla paylaşılmış ve yaygınlaştırılmıştır.

5 Editör ve FEBAYDER Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin'in haberi, 12 Aralık 2009 (www.febayder.com/content/baskan-mustafa-demire-taleplerimizi-ilettik; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.

6 Sol Portal, 8 Aralık 2009 (www.febayder.com/content/bu-bir-soylulastirma-projesidir-1; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.

7 Http://www.fatihhaber.com/fatihhaber/proje-onaylandi.htm; erişim: Eylül 2014.

8 Bu yazı *Yenimimar* dergisinin Ocak 2010 tarihli 81. sayısında, FEBAYDER Derneği Genel Sekreteri ve Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin tarafından Reiner Staubach ve Tülin Kabis Staubach ile yapılan "Fener Balat için farklı bir senaryo olabilir mi?" başlıklı röportaj olarak yayımlanmıştır (www.febayder.com/content/almanyadan-mimar-ve-sehir-planlamacilar-fener-balat-ayvansaray-projesi-icin-ne-diyor; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.

9 Editör ve FEBAYDER Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin'in haberi, 17 Şubat 2010 (www.febayder.com/content/fener-balat-ayvansaraydan-ortak-ses; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.

10 Editör ve FEBAYDER Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin'in haberi, 17 Mart 2010 (www.febayder.com/content/fener-balat-ayvansaray-projesine-dava-actik; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.

11 *Haber Sol*, 18 Mart 2010 (www.haber.sol.org.tr/kent-gundemleri/fener-balat-ayvansaray-halki-toplu-dilekce-verdi-haberi-25544; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.

12 FEBAYDER Editörü ve Basın sözcüsü Çiğdem Şahin'in haberi, 13 Nisan 2010 (www.febayder.com/en/content/yikilacak-tescilli-binalarimiz-ve-istanbul-un-yok-edilen-tarihi-1; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.

13 Editör ve FEBAYDER Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin'in duyurusu, 21 Mayıs 2010 (www.febayder.com/en/content/ueyelerimizin-dikkatine-tehlike-yaklasiyor-calik-holdinge-kazandirmak-ugruna-bize-yaptiklari; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.

14 Editör ve FEBAYDER Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin'in haberi, 14 Haziran 2010 (www.febayder.com/content/mustafa-demir-halka-hala-dogrulari-soeylemiyor-avan-projeler-soezlerini-yalanliyor; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.

15 Editör ve FEBAYDER Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin'in haberi, Evrensel gazetesi, 26 Ocak 2011 (www.febayder.com/content/fener-balat-projesinde-buyuk-usulsuzluk; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.

16 Editör ve FEBAYDER Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin'in haberi, 10 Nisan 2011 (www.febayder.com/content/fener-balat-ayvansaray-projesiyle-ilgili-ne-dolaplar-donuyor; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.
17 http://www.fatihhaber.com/fatihhaber/3nisan-belediye.htm; erişim: Eylül 2014, gözden geçirilmiştir.
18 Editör ve FEBAYDER Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin'in haberi, 22 Haziran 2012 (www.acikgazete.com/yazarlar/cigdem-sahin/2012/06/22/fener-balat-ayvansaray-projesi-nde-tarihi-karar.htm?aid=47347; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.
19 *Sol Portal*, 14 Ekim 2012 (www.haber.sol.org.tr/kent-gundemleri/fener-balat-halki-kararli-acil-kamulastirmaya-yagmaya-izin-vermeyecegiz-haberi-60883; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.
20 *Yarın*, 16 Ekim 2012 (www.yarinhaber.net/news/1666, erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.
21 B. Bayhan, *Arkitera*, 20 Aralık 2012 (www.arkitera.com/haber/11358; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.

BELGELER, HABERLER, RÖPÖRTAJLAR: AYVANSARAY TOKLUDEDE (Sayfa 347-390)

N. Vardar, BİA Haber Merkezi, 18 Temmuz 2011 (www.bianet.org/bianet/toplum/131544-ayvansaray-a-yikimin-haberi-geldi; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.
C. Uzunçarşılı Baysal, *eXpress* dergisi, Eylül-Ekim 2011, Sayı 122 (https://www.academia.edu/1024685/%C4%B0STANBUL-_TOKLUDEDE_Bir_%C4%B0ntihar_Giri%C5%9Fiminin_Rantsal_Anatomisi; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.
3 Evini kendileri yenilemek isteyenlere Fatih Belediyesi tarafından dayatılan sözleşmeden bazı önemli başlıklar.
4 Fatih'e tarihi makyaj, Aksiyon, 27 Haziran 2005 (www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-13913-34-fatihe-tarih%C3%AE-makyaj.html; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.
5 www.dincergokce.blogcu.com/kentsel-yenilemeyi-duyan-bina-avina-cikti/7609306; erişim: Eylül 2014, gözden geçirilmiştir.
6 Mahalleliden öğrenilmiştir.
7 www.dincergokce.blogcu.com/kentsel-yenilemeyi-duyan-bina-avina-cikti/7609306; erişim: Eylül 2014, gözden geçirilmiştir.
8 J. Friedmann, *The Prospects of Cities*, University of Minnesota Press, 2002, s. 86-90.
9 S. Zukin, *Naked City: The Death and Life of Authentic Urban Places*, Oxford University Press, 2011.
10 Editör ve FEBAYDER Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin'in duyurusu, 8 Ağustos 2012 (https://groups.google.com/forum/#!topic/yasamplatformu/qRBhpBll1zk; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.
11 Editör ve FEBAYDER Basın Sözcüsü Çiğdem Şahin'in haberi, 18 Ağustos 2011 (www.febayder.com/en/content/basin-aciklamasi-tokludedenin-sessiz-cigligina-kulak-verelim; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.
12 Ç. Şahin, *sendika.org* internet dergisi, 5 Ağustos 2012 (www.sendika.org/2012/08/bir-surgun-hikayesi-tokludede-cigdem-sahin/; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.

13 11 Ocak 2013 (www.sonhaberler.com/ayvansaray-tokludede-projesi-protesto-edildi-212995h.htm; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.

14 Ç. Şahin, *Evrensel*, 16 Şubat 2014 (www.evrensel.net/haber/78542/istanbul-soylulasirken-yoksullara-neler-oluyor-yoksullar-nerelere-savruluyor-1; erişim: Eylül 2014), gözden geçirilmiştir.

KAYNAKÇA

Ahunbay, Z. "Koruma Kurullarından Koparılan Yenileme Alanları", *Mimarist*, 2007/4, Sayı 26, s. 65- 68. (www.mimarist.org/images/pdfler/26.pdf; erişim: Ağustos, 2014).

Ahunbay, Z. *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2009.

Akbulut, M.R. "Tarlabaşı Bulvarı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.*

Akın, N. Balat, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.*

Akın, N. Fener, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.*

Akın, N. *Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*, Literatür, 1998.

Akın, N. "Tarlabaşı Geleceğini Paylaşıyor", *Mimarist*, 2008/3, Sayı:29, s. 13-14. (http://www.mimarist.org/images/pdfler/29.pdf, erişim: Ağustos, 2014).

Akten, S. *Fatih Belediyesi'ne Kentsel Dönüşümden Suç Duyurusu*, 08.08.2012 (www.bianet.org/bianet/kent/140192-fatih-belediyesi-ne-kentsel-donusum-den-suc-duyurusu; erişim: Ağustos 2014).

Alioğlu, F. ve Y. Erkan, *Risks of Urban Regeneration Projects in Istanbul Over the Documentary Value, AlZ ITU,* Journal of the Faculty of Architecture, Temmuz 2011, s. 117-128.

Altınsay, B. "Fener Balat Rehabilitasyon Programı", *Tarihi Yarımada Sempozyumu*, 2008, s. 282- 293.

Altınsay Özgüner, B., "Fener ve Balat Rehabilitasyon Programı, Restorasyon Uygulamaları", *Kâgir Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri Bildiriler Kitabı*, 28-29 Eylül 2009, s. 122-134.

Amicis, E. de, *Istanbul*, çev. F. Özdem, Yapı Kredi Yayınları, 2010.

Andranovich, G., M. J. Burbank, ve C. H. Heying, "Olympic Cities: Leasons Learned from Mega-Event Politics", *Journal of Urban Affairs*, 2001, S:23:2, s:113-131.

Arseven, C.E. *Eski Galata ve Binaları*, Çelik Gülersoy Vakfı Yayınları, 1989.

Aslan, A.S. *Kentsel Dönüşüm Projelerinde Tarlabaşı Yenileme Projesi*, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), 2008, MSGSÜ.

Atkinson R. ve G. Bridge, *Gentrification in a Global Context*, Routledge, 2005;

Atkinson, R. "Kentsel Dönüşüm, Yerel Halk Katılımı ve Değişim", *Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları*, D. Özdemir (der.), 2010.

Bailly, G.H. *The Architectural Heritage: Local Authorities and the Policy of Integrated Conservation*, Council of Europe, 1975.

Bartu, Candan A. ve B. Kolluoğlu, "Emerging Spaces of Neoliberalism: A Gated Town and a Public Housing Project in Istanbul", *New Perspectives on Turkey*, 2008, S. 39, s.5-46.

Bayhan, B. "Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi'nde Nereden Nereye Gelindi", *Arkitera*, 20.12.2012 (www.arkitera.com/haber/11358/fener-balat-donusum-projesinde-nereden-nereye; erişim: Eylül 2014).

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, *Kentleşme Şurası Final Raporu*, 07 Mayıs 2009, (www.bayindirlik.gov.tr/turkce/kentlesme/7-5-09_kentlesme_surasi_sonuc_bildirgesi.pdf; erişim: Eylül 2014).

Beauregard, R. 1998; "Tourism and economic development policy", *The Economic Geography of the Tourist Industry*, D. Ioannides, ve K. G. Debbage, (der.), London: Routledge, 1998, 220-234.

Belge, M. İstanbul Gezi Rehberi, Tarih Vakfı, 2000.

Berger, A. *Untersuchungen zu den Patria Konstantinupoleos*, R. Halbet, 1988.

Bilgin Altınöz, G. *Urban Archaeology: as the Basis for the Studies on the Future of the Town Case Study: Bergama* (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), 1996, ODTÜ.

Bornes Varol, M.C. *Balat, faubourg juif d'Istanbul*, Isis, 1989.

Bourdieu, P. "The Market of Symbolic Goods", *The Field of Cultural Production*, Columbia University Press, 1993, s. 112-140.

Brenner, N. and N. Theodore (der.) *Spaces of Neoliberalism: Urban Restructuring in North America and Western Europe*, Blackwell, Oxford, 2002.

Cezar, M. Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler, *Türk Sanatı Araştırma ve İncelemeleri*, c. I, 1963, s. 337-341.

Council of Europe, *Heritage and Beyond*, 2009.

Çavuşoğlu, E. "2000'lerde Türkiye'nin Roman Politikası Bağlamında Şehircilik Meslek Etiği", (http://www.sehirplanlama.org/index.php?option=com_kunena&func=view&catid=50&id=734&Itemid=36; erişim: Eylül 2014).

Denizaltı, S. (http://www.gazetevatanemek.com/index.php/haberler/item/4877-sulukuleden-kovulan-yoksul-halk-simdi-ne-halde-ne-yapiyor.html; erişim: Eylül 2014).

Déthier P.A. ve A.D. Mordtmann, *Epigraphik von Byzantion und Constantinopolis von den* ältesten *zeiten bis zum jahre Christi 1453* (Erste hälfte mit 7 Tafeln), Wiener Denkschr. 1864.

Dinçer, İ. ve Z. Enlil, "Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarlabaşı-İstanbul", *Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama Bildiriler Kitabı*, 2002, s. 415-424.

Dinçer, İ. "Tarihi Kentlerin Korunması ve Yeniden Düzenlenmesinde Sorumluluk ve Yeterlilik Sorunları", İstanbul Tarihi Yarımada Sempozyumu Bildirileri, TMMOB Mimarlar Odası, 2008, s. 239-258.

Dinçer, İ., Z. Enlil ve T. İslam, "Regeneration in a New Context: A New Act on Renewal and its Implications on the Planning Processes in İstanbul", *ACSP – AESOP Fourth Joint Congress*, 6-11 Temmuz 2008, Chicago, Illinois; *Bridging the Divide: Celebrating the City*, (https://reclaimistanbul.files.wordpress.com/2011/04/aesop_080602_dincer-enlil-islam-renewal_law.pdf, erişim; Eylül,2014).

Dinçer, İ., Z. Enlil ve Y. Evren, "İstanbul'un Koruma Alanlarının Değerlendirilmesi", *Megaron*, 2009, c. 4, Sayı 1, s. 5-15. (www.issuu.com/megaron/docs/megaron_2009-1?viewMode=magazine&mode=embed; erişim: Eylül 2014).

Dinçer, İ. "Kentsel Koruma ve Yenileme Sorunlarını Örnekler Üzerinden Tartışmak: Süleymaniye ve Tarlabaşı", 2009 (http://www.planlama.org/index.php/planlamaorg-yazlar6/planlamaorg-yazlar/66-planlamaorg-yazlar/doc-dr-clal-dincer/325-kentsel-koruma-ve-yenileme-sorunlarn-oernekler-uezerinden-tartmak-sueleymaniye-ve-tarlaba-4; erişim: Eylül 2014).

Dinçer, İ. "Türkiye'de Kent Ölçeğinde Koruma ve Kent Planlamanın Yollarının Kesişmesi ve Yeniden Ayrılması: Protokol Alanından Yenileme Alanına", *Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları*, D. Özdemir (der.), 2010.

Dinçer, İ. Türkiye'de 1980 Sonrası Yapısal Dönüşümün Mekânsal İzlerine Bir Örnek: Yenileme Alanları, *Mimarlık*, sayı 352, 2010, s. 24-27. (http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=366&RecID=2323; erişim: Eylül 2014).

Dinçer İ., Z. Enlil, Y. Evren ve S.Kozaman Som, İstanbul'un Tarihi ve Doğal Miras Değerleri, Potansiyeller, Riskler ve Koruma Sorunları, Bilgi Üniversitesi, 2011.

Dinçer, İ. "Impact of Neoliberal Policies on Historic Urban Space: Areas of Urban Renewal in Istanbul", *International Planning Studies*, c. 16, 2011, Sayı 1, Routledge.

Dirimtekin, F. *Fetihden Sonraki İstanbul*, İstanbul Fethi Derneği, 1953, s. 210.

Douzelot, J. Àquoi *sert la rénovation urbaine?*, PUF, 2012.

Dökmeci, V. ve H. Çıracı, *Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu*, Turing, 1990.

Duyguluer, F. "Planlama Alanında Yazılı Kurallardaki Dönüşüm", *Mimarlık ve Planlama Alanının Son On Yılı Sempozyumu Bildirileri*, 11-12 Haziran 2009, YTÜ.

Enlil, Z. "Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma: Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Konut Dokusunun Yeniden Ele Geçirilmesi", *domus m*, 2000, Sayı 8, s. 46-49.

Eraydın, A. "Kent Bölgeler: Küreselleşmenin Yeni Odakları mı, Yoksa Yeni Birlikteliklerin ve Demokrasi Taleplerinin Mekânları mı?", 2009 (http://www.planlama.org/index.php/planlamaorg-yazlar6/planlamaorg-yazlar/64-planlamaorg-yazlar/prof-dr-ayda-eraydin/1004-kent-boelgeler-kueresellemenin-yeni-odaklar-m-yoksa-yeni-birliktelikle-rin-ve-demokrasi-taleplerinin-mekânlar-m; erişim: Eylül 2014).

Eraydın, A. "The Impact of Globalization on Different Groups: Competitiveness, Social Cohesion and Spatial Segregation in İstanbul", *Urban Studies*, 2008, s.45:8, s.1663-1691.

Erbil, Ö. "Fatih Belediyesi her şeyi 'çift' yapmış", *Radikal*, 31.07.2012 (http://www.radikal.com.tr/turkiye/fatih_belediyesi_her_seyi_cift_yapmis-1095759; erişim: Ağustos 2014).

Erbil, Ö. "Sur dibinde kepçelerle operasyon", *Radikal*, 26.03.2012 (http://www.radikal.com.tr/turkiye/sur_dibinde_kepcelerle_operasyon-1082901; erişim: Ağustos 2014).

Erder, C. *Tarihi Çevre Bilinci*, ODTÜ, 2007.

Erdoğan, Ö. *Neoliberal Kent Politikaları ve Tarlabaşı'nda Kentsel Yenileme*, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), 2009, YTÜ.

Eyice, S. *İstanbul: petite guide à travers les monuments Byzantins et Turcs*, X. Milletlerarası Bizans Tetkikleri Tertip Komitesi, 1955.

Eyice, S. *Son devir Bizans Mimarisi:* İstanbul'da *Palaiologos'lar Devri Anıtları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1963, s. 32-34.

Eyice, S. "İstanbul'da ihmal edilmiş tarihi bir semt, Ayvansaray", c. III/5, TAÇ, 1987, s. 33-49.

Eyice, S. "Anemas Zindanı ve Kulesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.*

Eyice, S. "Kasımağa Camii", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.*

Eyice, S. "Toklu Dede Mescidi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.*

Fainstein, S. S. "The Changing World Economy and Urban Restructuring", *Readings in Urban Theory*, Fainstein, S. S. ve Campbell, S. (der), Blackwell. 1996.

Fainstein, S. S. ve Judd, D. R. "Global forces, local strategies, and urban tourism", *The Tourist City*, D.R. Judd, S.S. Fainstein (der.), Yale University, New Haven, 1999, s.1-17.

Fainstein, S. S. "Mega-projects in New York, London and Amsterdam", *International Journal of Urban and Regional Research*, 2008, Volume 32, Issue 4, s. 768-785.

Fatih Belediyesi, Avrupa Birliği, Unesco Dünya Mirası Merkezi, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, *Balat ve Fener Semtlerinin Rehabilitasyonu (İstanbul Tarihi Yarımadası): Analiz ve Düzenleme önerileri*, 1998.

Florida, R. *Cities and the Creative Class*, London: Routledge, 2005.

Forcheimer, P. ve J. Strzgowsky, *Die Byzantinischen Wasserbehälter*, 1983.

Fôret, C. ve F. Porchet, *La réhabilitation urbaine* (dossier documentaire), 2001, Centre de Documentation de l'Urbanisme (CDU).

Friedmann, J. *The Prospects of Cities*, University of Minnesota Press, 2002.

Gottdiener, M. 2005; *Postmodern* Göstergeler, çev. A. Nur, vd., İmge. 2005.

Göktürk, D., Soysal, L. ve Türeli, İ. (ed.), *Orienting Istanbul: Cultural Capital of Europe?*, Routledge, 2010.

Güçhan, N.Ş. ve E. Kurul, "A History of the Development of Conservation Measures in Turkey: From the mid 19 Century until 2004", *METU JFA* 2009/2 (26:2), s. 19-44. (http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/2009/cilt26/sayi_2/19-44.pdf; erişim; Eylül,2014.)

Gürler, E. "1980 Sonrası Kentsel Dönüşüm Sürecinde Küresel Perspektiften İstanbul Örneği: Kentiçi Tarihi Alanların Yeniden Üretim Modelleri", *Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge Kolokyum Kitabı*, 2004, s. 613-649.

Hamnett, C. "The Blind Men and The Elephant: The Explanation of Gentrification", *Transaction of The Institute of British Geographers*, 1991.

Harvey, D. "From managerialism to entrepreneurialism: the transformation of urban governance in late capitalism", *Geografiska Annaler*, 1989.

Harvey, D. *Umut Mekânları*, çev. Z. Gambetti, Metis, 2008.

Harvey, D. *Sermayenin Mekânları - Eleştirel Bir Coğrafyaya Doğru*, çev. B.Kıcır, vd., Sel, 2012.

Haskell, T. (ed.) *Caring for our Built Heritage: Conservation in Practice*, E & FN Spon, 1993.

İnce, E. "Fener Balat'ta acele kamulaştırma durduruldu", *Radikal*, 21.02.2014 (www.radikal.com.tr/turkiye/fener_balatta_acele_kamulastirma_durduruldu-1177794; erişim: Eylül 2014).

İslam, T. ve D. Behar, (der.) İstanbul'da Soylulaştırma/Eski Kentin Yeni Sahipleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

İslam, T. *Devlet Eksenli Soylulaştırma ve Yerel Halk: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Örneği*, (yayınlanmamış doktora tezi), 2009,YTÜ.

İstanbul Valiliği İl Koordinasyon Kurulu. İstanbul İstihdam Raporu, haz: Aksoy, H., Coşkun, M., Kurt, H., Dicle, E., İpek Köstekli, Ş., Seymen, R., Göçer, K., Koray, M., Çelik, A., Arslanoğlu, A., Palacıoğlu, T. ve Akman, G., 2007.

Janin, R., *Constantinople Byzantine: développement urbain et répertoire topographique*, Rodolphe Guilland, 1964.

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, *Fener-Balat Semtleri Araştırma Raporu (15 Şubat-15 Mart 2004)*, 2004.

Karaca, Z. İstanbul'da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri, Yapı Kredi Yayınları, 1995.

Karakaya, E. "Blakhernai Ayazması", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*.

Karamani Pekin, A. (ed.), Gün Işığında İstanbul'un 8000 Yılı: Marmaray, Metro, Sultanahmet Kazıları, Vehbi Koç Vakfı, 2007.

Kartı, M. *Kentim İstanbul - Semt Kitapçıkları* (http://www.istanbulburda.com/Fener-9387, erişim: Eylül, 2014).

Keyder, Ç. *Ulusal Kalkınmacılığın İflası*, Metis, 1993.

Keyder, Ç. "Globalization and Social Exclusion in Istanbul", *International Journal of Urban and Regional Research*, 2005, S.29:1, s.124-34.

Kocabaş, U. (ed.), *İstanbul Arkeoloji Müzeleri: 1. Marmaray- Metro Kurtarma Kazıları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, İstanbul Arkeoloji Müzesi, 2010.

Kuban, D. "İstanbul'un Tarihi Yapısı", *Mimarlık*, 1970, Sayı 5, s. 26-48.

Kuban, D. İstanbul Bir Kent Tarihi: *Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2004.

Kurtuluş, H. (der.) İstanbul'da Kentsel Ayrışma *Mekânsal* Dönüşümde Farklı Boyutlar, Bağlam, 2005.

Kuyucu, T. ve Ö. Ünsal, "Manhattan'da Tutunamayız", *Post-Express*, Temmuz-Ağustos, 2008

Ley, D. "Gentrification and the Politics of the New Middle Class", *Environment and Planning D: Society and Space*, 1994, S.12, s.53-74.

Ley, D. "Artists, Aestheticisation, and the Field of Gentrification", *Urban Studies*, 2002, S.40, s. 2525-2542.

Loftman, P. ve B. Nevin, "Prestige projects and and urban regeneration in the 1980's and 1990's: a review of benefits and limitations", *Planning Practice and Research*, 1995, S. 10:3-4, s.299-312.

Madran, E. ve N. Özgönül, *International Documents Regarding the Preservation of Cultural and Natural Heritage*, METU, 1999.

Madran, E. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler:1800-1950*, ODTÜ, 2002.

Mango,C. *Le développement urbain de Constantinople, IVe–VIIe siècles*, 1985, Monographies 2, Travaux et Mémoiresdu Centre de Recherche d'Histoire et de Civilization de Byzance.

Marcuse, P. "What's so new about divided cities?", *International Journal of Urban and Regional Research*, 1993, S.17, s.355–365.

Marcuse, P. and R.van Kempen, (der.) *Globalizing Cities: A New Spatial Order?*, Oxford, Blackwell, 2000.

Mavi Kalem Derneği (http://www.mavikalem.org). *Fener Balat Bölgesinde kadınların Sosyal Hayata Katılımı*, 2008 (yayınlanmamış araştırma raporu).

Millingen, A.V. *Byzantine Constantinople: the walls of the city and adjoining historical sites*, 1899.

Montgomery, J. "Cultural Quarters as Mechanisms for Urban Regeneration. Part 1: Conceptualizing Cultural Quarters", *Planning, Practice & Research*, 2003, s.18:4, s.293-306.

Mullins, P. "International tourism and the cities of Southeast Asia", *The Tourist City*, Judd, D. R. ve S. S. Fainstein, (der.), Yale University Press, 1999, s.245-260.

Müller-Wiener, W. *Bildlexikon zur Topographie İstanbuls*, Verlag Ernst Wasmuth, 1977.

Müller-Wiener, W. İstanbul'un Tarihsel Topografyası: 17. Yüzyıl Başlarına Kadar Byzantion-Konstantinopolis-İstanbul, çev. Ülker Sayın, Yapı Kredi Yayınları, 2007.

Ortaylı, İ. İstanbul'dan Sayfalar, Alkım Yayınevi, 2007.

Öktem B. "Neo-Liberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası: AKP'nin Küresel Kent Söylemi ve İstanbul'un Kentsel Dönüşüm Projeleri", *Planlama Dergisi*, 2006, S.36, s.53-64.

Öktem, B. "Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekânı Dönüştürmedeki Rolü", İstanbul'da Kentsel Ayrışma: *Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, (ed. Hatice Kurtuluş), 2005, s.24-76.

Öktem, B. "The Role of Global City Discourses in the Development and Transformation of the Büyükdere-Maslak Axis into the International Business District of İstanbul", *International Planning Studies*, Routledge, 2011, S.16:1, s. 27-42.

Öz, A.K. ve S. Güner (ed.), *Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, c. 2, KÜMİD, 2007.

Öz, T. İstanbul Camileri, c. 1, Türk Tarih Kurumu, 1962.

Özdemir, D. "Yeniden canlandırma projelerinde kültür, turizm, ve emlak piyasaları üzerine kurulu stratejilerin başarı(sız)lık koşullarının incelenmesi", *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler*, 2003, s.384-397.

Özgümüş, F. ve K. Dark, İstanbul *Rescue Archaeological Survey 1999: The Districts of Balat and Ayvansaray*, First Preliminary Report, The Late Antiquity Research Group, London, 1999.

Özgümüş, F. ve K. Dark, "İstanbul'da Ayvansaray ve Balat Semtlerinde Yapılan Arkeolojik Yüzey Araştırması ile Yedikule Mermer Kule'deki Çalışmalar 1999", *18. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri*, No. 78/1, c. 1, 2001, s. 127-136.

Özgümüş, F. "Fener, Ayakapı, Cibali, Unkapanı 2000 Yılı Yüzey Araştırması Raporu", *19. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri*, No. 84, c. 1, 2002, s. 145-154.

Özgümüş, F. ve K. Dark, İstanbul Ayvansaray ve Balat Semtlerinde Yapılan Arkeolojik Yüzey Araştırması ile Yedikule'de Yapılan Ek Çalışmalar, The Late Antiquity Research Group, 2003.

Özgümüş, F. "İstanbul'da Kayıp Olduğu Sanılan İki Tarihi Eser: Şeyh Murad ve Kandiliğüzel Mescidleri", *Sinan Genim'e 60. Yaşında Armağan Makaleler* (ed. Oktay Belli, vd.), Ege Yayınları, 2005, s. 508-515.

Paspatis, A.G. *Byzantinai Meletai (Topografika kai Istorikai) Meta Pleyston Eykonon*,1877.

Pınarcıoğlu, M. ve O.Işık, "Segregation in İstanbul: Patterns and Processes", *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, S.110: 4, 2009, s.469-484.

Pratt, A. C. "Cultural Commodity Chains, Cultural Clusters, or Cultural Production Chains?, *Growth and Change*, 2008, S.39:1, s.95-103.

Sarfatij, H. ve P. Melli, "Archaeology and the Town", *Report on the Situation of Urban Archaeology in Europe*, Council of Europe, 1999, s. 13-29.

Sarıoğlu, A. "Fener-Balat 'Yenilenirken' Yerinden Edilenler", Bağımsız İletişim Ağı, 16.09.2009 (www.bianet.org/bianet/siyaset/117093-fatih-balat-yenilenirken-yerinden-edilenler; erişim: Eylül 2014).

Schopen L. (ed.) Nicephoros Gregoras, "Byzantina historia", *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae* Weber, 1829.

Scott, A. J. "Creative Cities: Conceptual Issues and Policy Questions", *Journal of Urban Affairs*, 2006, S. 28:1, 1-17.

Seropyan, S. "Surp Hreşdagabet Kilisesi", Dünden *Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*.

Siyahhan, N. *Kentim* İstanbul Semt Kitapçıkları (http://www.forumgercek.com/marmara/84270-istanbulda-bir-musevi-mahallesi-balat-balatkapi.html; erişim: Eylül 2014).

Slater, T. "The Eviction of Critical Perspectives from Gentrification Research", *International Journal of Urban and Regional Research*, 2006, S.30:4, 737-57.

Smith, N. "New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy", *Antipode*, 2002, c. 34, Sayı 3, s. 427-449.

Smith, N. *The New Urban Frontier: Gentrification and The Revanchist City*, Routledge, London,1996.

Soja, E. "Global City-Regions: Implications for Planning Theory and Practice", *Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokyumu, Değişen Dönüşen Kent ve Bölge*, c. 1, 2005, s. 63-73.

Sorkin, M. (der.) *Variations on a Theme Park*, New York: Hill and Wang,1992.

Swyngedouw, E., F. Moulaert, ve A. Rodriguez, "Neoliberal Urbanization in Europe: Large-Scale Urban Development Projects and the New Urban Policy," *Antipode*, 2002, c.34, s.542-577.

Şahin, Ç. "İstanbul Dekorlaşıyor, Dosya: Küreselleşen İstanbul", *Mimarlık*, Kasım-Aralık 2010, Sayı 356. (http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&cDergiSayi=370&cRecID=2522, erişim: Ağustos 2014)

Şahin, Ç. *sendika.org* internet dergisi, 5 Ağustos 2012 (www.sendika.org/2012/08/bir-surgun-hikayesi-tokludede-cigdem-sahin/; erişim: Eylül 2014).

Şahin, Ç. *Evrensel*, 16 Şubat 2014 (www.evrensel.net/haber/78542/istanbul-soylulasirken-yoksullara-neler-oluyor-yoksullar-nerelere-savruluyor-1; erişim: Eylül 2014).

Şahin, Ç. "Fener-Balat-Ayvansaray Projesi'nde Tarihi Karar", *Açık Gazete*, 22.06.2012 (www.acikgazete.com/yazarlar/cigdem-sahin/2012/06/22/fener-balat-ayvansaray-projesi-nde-tarihi-karar.htm?aid=47347; erişim: Ağustos 2014).

Şen, B. "Soylulaştırma: Kentsel Mekânda Yeni Bir Ayrışma Biçimi", İstanbul'da Kentsel *Ayrışma:Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, (ed. Hatice Kurtuluş) 2005, s. 127-160.

Şengül, A. "Kentsel Dönüşüm Çocuklarımız İçin Devrimdir", 26.03.2012, *Yeni Asır* (www.yeniasir.com.tr/YerelPolitika/2012/03/27/sengul-kentsel-donusum-cocuklarimiza-devrimdir; erişim: Ağustos 2014).

Şişmanyazıcı, B. ve Turgut-Yıldız, "Tarihi Kentsel Alanlarda Toplumsal ve Mekânsal Yeniden Yapılanma: Fener ve Balat Örneği, Dosya: Kentsel Yenileme ve Dönüşüm: Deneyimler", *Mimarlık*, Mart-Nisan 2010, Sayı 352.

T. Kabis-Staubach, "Fener-Balat için farklı bir senaryo olabilir mi?", *Yenimimar*, Ocak 2010, Sayı 81 (www.yenimimar.com/index.php?action=displayArticle&ID=991; erişim: Ağustos 2014).

T.C. Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, *Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Mevzuatı*, 1996.

Tallon, A. "İngiltere'de Kentsel Rönesans: Kentlerdeki Yansımaları ve Eleştirel Değerlendirmeler", *Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları*, D. Özdemir, (der.), 2010, s.79-97.

Tanman, B. "Tahirağa Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.*

Tiesdell, S.,T. Oc ve T. Heath (ed.), *Revitalizing Historic Urban Quarters*, Architectural Press, 1996.

Tuğlacı, P. İstanbul Ermeni Kiliseleri, Pars Yayın, 1991.

Tuna, N. "Kentsel Arkeoloji Üzerine", *İDOL: Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Dergisi*, 2000, Sayı 7, s. 7-13.

Turok, I. "Dönüşümün Mücadelesi: Yoksul Mahalleleri Kent-Bölgesindeki Büyümenin Parçası Haline Getirebilmek", *Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları*, D. Özdemir (der.), 2010, s. 35-50.

Türkün-Erendil, A. ve Z. Ulusoy, "The Re-invention of Tradition as an Urban Image", *Environment and Planning B-Planning and Design*, 2002 s.29, s.655-672.

Türkün, A. ve Z. Ulusoy, "İronik Karşılaşmalar: Kale'nin Kentle ve Kentin Kale'yle İki Karşılaşması", *Kentin Zulası: Ankara Kalesi*, T. Bora (der.), 2004, s.221-286.

Türkün, A. "Kentsel Turizmin Gelişmiş ve Azgelişmiş Ülkelerde Yansımaları", İstanbul Kent Sempozyumu Bildirileri, TMMOB, 2007, s. 215-229.

Türkün, A. ve M. Yapıcı, "Kentsel Dönüşüm ve Yasaların Araçsallaşan Rolü", İktisat Dergisi, 2009, Sayı 499, s. 48-58.

Türkün, A. "Konut Alanlarında Radikal Dönüşümler", *Konut Sempozyumu Bildirileri*, TMMOB, 2011, s. 339-380.

Türkün, A. "Urban Regeneration and Hegemonic Power Relationships", *International Planning Studies*, 2011, Sayı 16:1, Routledge, s. 61-72.

Türkün, A. (Ed.), *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014.

Türkün, A., "Giriş: Kentsel Ayrışmanın Son Aşaması Olarak Kentsel Dönüşüm", *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, A. Türkün (der.), 2014, s. 3-16.

Türkün, A. ve A. Sarıoğlu, "Tarlabaşı: Tarihi Kent Merkezinde Yoksulluk ve Dışlanan Kesimler Üzerinden Yeni Bir Tarih Yazılıyor", *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, A. Türkün (der.), 2014, s. 267-310.

Türkün, A. ve Ş. Aslan, "Ayazma ve Tepeüstü'nden Bezirganbahçe'nin 'Konut Depolarına': Mekânı Değişen Yoksulluk", *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, A. Türkün (der.), 2014, s. 355-390.

Türkün, A. "Sonuç: Mevcut 'Dönüşüm ve Yenileme Politikaları' Dar Gelirli Toplumsal Kesimlerin Barınma Sorununu Çözebilir mi?", *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, A. Türkün, (der.), 2014, s. 391-436.

Urry, J. *Consuming Places*, Routledge, New York, 1995.

Urry, J. *The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Societies*, London: Sage Publications, 1990.

Uzun, N. C. "Kentsel Dönüşümde Yeni bir Kavram: Seçkinleştirme", *Değişen Mekân*, A.Eraydın, (der.), 2006, 340-360.

Uzunçarşılı Baysal, C. *eXpress*, Eylül-Ekim 2011, Sayı 122 (https://www.academia.edu/1024685/%C4%B0STANBUL-_TOKLUDEDE_Bir_%C4%B0ntihar_Giri%C5%9Fiminin_Rantsal_Anatomisi; erişim: Eylül 2014).

Ünal, E., F. Duyguluer, Z.E. Bolat, İmar Terimleri Sözlüğü, TODAİE, 1998.

Ünlü, A.E. "Türkiye'deki korumacı mimarlara çağrı: Fener-Balat ve Tarlabaşı elden gidiyor!",

31.10.2009 (www.febayder.com/content/tuerkiyedeki-korumaci-mimarlara-cagri-fener-balat-ve-tarlabasi-elden-gidiyor; erişim: Eylül 2014).
Üsdiken, B. "Tarlabaşı", İstanbul Ansiklopedisi.
Vardar, N., 18 Temmuz 2011 (www.bianet.org/bianet/toplum/131544-ayvansaray-a-yikimin-haberi-geldi; erişim: Eylül 2014).
Vocotopoulos, P.L. "The Concealed Course Technique Further Examples and a few Remarks", *JÖB* 28 (1979), s 247-260.
Westphalen, S. *Die Odalar Camii in Istanbul, Architektur und Malerei einer mittelbyzantinischen Kirche*, Verlag ErnstWasmuth, 1998.
Wulzingër, K. *Byzantinische Substruktionsbauten Konstantinopels*, 1913, Sayı: XXVIII, Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts, s. 370-395.
Yılmaz, B. "Hayatta Kalmak Yaşamak Değildir! Kent Yoksulu Göçmenlerin Gündelik Yaşam Mücadelelerini Habitus Kavramıyla Düşünmek", *Mülkiye*, 2007, Sayı 255, s. 203-225.
Zeren, N. "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Tarafından Koruma Kararı Verilen Yerleşmelerde Kararların Uygulanabilirliğinin Araştırılması", *Türkiye I. Şehircilik Kongresi Bildirileri*, c. 2, 1981, s. 225-250.
Zeren, N. "Koruma Amaçlı İmar Planı Yapım Süreci, İlkeler, Yöntemler", *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı Bildirileri*, 1990,s. 35-48.
Zukin, S. *Naked City: The Death and Life of Authentic Urban Places*, Oxford University Press, 2011.

İnternet kaynakları

Aksiyon, 27 Haziran 2005, (http://www.aksiyon.com.tr/dosyalar/fatihe-tarihi-makyaj_513915, erişim: Eylül 2014).
Arkitera, 9 Ekim 2012, (http://www.arkitera.com/haber/10297/fatih-belediyesinin-fener-balat-ayvansarayda-acelesi-var; erişim Ağustos 2014).
Emlak Kulisi, 4 Eylül 2009, (www.emlakkulisi.com/fener-balat-ayvansaray-yenileme-alani-ilan-edildi/22000; erişim: Eylül 2014).
Evrensel gazetesi, 26 Ocak 2011, (www.febayder.com/content/fener-balat-projesinde-buyuk-usulsuzluk; erişim: Eylül 2014).
Haber Sol, 18 Mart 2010 (www.haber.sol.org.tr/kent-gundemleri/fener-balat-ayvansaray-halki-toplu-dilekce-verdi-haberi-25544; erişim: Eylül 2014).
http://megaprojeleristanbul.com/#fener---balat-kentsel-yenileme-projesi; erişim: Eylül 2014.
http://megaprojeleristanbul.com/#fener---balat-kentsel-yenileme-projesi; erişim: Eylül 2014.
http://www.fatih.bel.tr/icerik/17/fevzipasa-caddesi-cephe-duzenlemesi/ erişim: Eylül 2014.
http://www.fatih.bel.tr/icerik/18/kentsel-tasarim-rehberleri/ erişim: Eylül 2014.
http://www.fatih.bel.tr/icerik/19/tehlike-arzeden-tescilli-metruk-binalar/; erişim: Eylül 2014.
http://www.fatihhaber.com/fatihhaber/3nisan-belediye.htm; erişim: Eylül 2014.
http://www.fatihhaber.com/fatihhaber/proje-onaylandi.htm; erişim: Eylül 2014.
http://www.fatihhaber.com/yazdir.php?id=420&t=H; erişim: Eylül 2014.
http://www.haber3.com/active-academy-10-uluslararasi-finans-zirvesi-cevre-ve-sehircilik-bakani-haberi-1629069h.htm; erişim: Ağustos, 2014.
http://www.mimarist.org/application/uploads/assets/files/fenerbalatayvansaray.pdf; erişim: Eylül, 2014.
http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=366&RecID=2324; erişim: Nisan, 2013.
http://www.mimdap.org/?p=9114; erişim: Eylül 2014.
http://www.mimdap.org/?p=9114; erişim: Eylül 2014.

https://fenerbalatimiz.wordpress.com/2013/03/02/merhaba/; erişim: Eylül 2014.
https://groups.google.com/forum/#!topic/yasamplatformu/qRBhpBll1zk, 8 Ağustos 2012; erişim: Eylül 2014.
mimarist, 25.05.2013, (http://www.mimarist.org/gundem/3112-fener-balat-donusumune-yargi-engeli.html; erişim: Eylül 2014).
Mimdap Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı, 15.1.2009, (www.mimdap.org/?p=14215; erişim: Eylül 2014).
Mimdap, 04.08.2008, *Ali Emrah Ünlü ile Fener-Balat Projesi üzerine*, (www.mimdap.org/?p=11835; erişim: Ağustos 2014).
Mimdap, Fener – Balat Rehabilitasyon Projesi, 16.07.2008, (www.mimdap.org/?p=9114; erişim: Aralık, 2014).
Sol Portal, 14 Ekim 2012 (www.haber.sol.org.tr/kent-gundemleri/fener-balat-halki-kararli-acil-kamulastirmaya-yagmaya-izin-vermeyecegiz-haberi-60883; erişim: Eylül 2014).
Sol Portal, *8 Aralık 2009* (www.febayder.com/content/bu-bir-soylulastirma-projesidir-1; erişim: Eylül 2014).
"Tarlabaşı Projesi'nin Hakla Adaletle İlgisi Yoktur, Aslı Ranttır", 17.05.2010 (www.yapi.com.tr/haberler/gun-tarlabasi-projesinin-hakla-adaletle-ilgisi-yoktur-asli-ranttir_79501.html; erişim Eylül 2014).
"Tarlabaşı Yenileme Projesi Ne Aşamada?", 01.09.2010 (http://www.yapi.com.tr/haberler/tarlabasi-yenileme-projesi-ne-asamada_81383.html; erişim: Eylül 2014).
"Tarlabaşı'nda yenilenme sancısı", *Hürriyet*, 20.09.2008 (http://www.hurriyet.com.tr/index/ArsivNews.aspx?id=9942311; erişim: Eylül 2014).
"Tarlabaşı'nda yüzde 75 uzlaştık, yıkımlara başlıyoruz", *Milliyet*, 17.06.2010 (http://www.milliyet.com.tr/tarlabasi-nda-yuzde-75-uzlastik-yikimlara-basliyoruz/ekonomi/haberdetay/17.06.2010/1251902/default.htm; erişim: Eylül 2014)
"Tarlabaşı'ndan Şanzelize olur mu?", *Radikal*, 10.8.2011 (http://www.radikal.com.tr/yasam/tarlabasindan_sanzelize_olur_mu-1059445; erişim: Eylül 2014).
www.acikgazete.com/yazarlar/cigdem-sahin/2012/06/22/fener-balat-ayvansaray-projesi-nde-tarihi-karar.htm?aid=47347, 22 Haziran 2012; erişim: Eylül 2014.
www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-13913-34-fatihe-tarih%C3%AE-makyaj.html; erişim: Eylül 2014.
www.bayindirlik.gov.tr/turkce/kentlesme/kitap3.pdf; erişim: Eylül 2014.
www.dincergokce.blogcu.com/kentsel-yenilemeyi-duyan-bina-avina-cikti/7609306; erişim: Eylül 2014.
www.fatih.bel.tr/icerik/1151/kucuk-mustafa-pasa-ve-haracci-kara-mehmet-mahalleleri-yenileme-projesi/; erişim: Eylül 2014.
www.fatih.bel.tr/icerik/1153/kentsel-yenileme-calismalari/; erişim: Eylül 2014.
www.fatih.bel.tr/icerik/1156/fener-balat-semtlerinin-rehabilitasyon-projesi/; erişim: Eylül 2014.
www.fatih.bel.tr/icerik/1158/suleymaniye-bolgesi-yenileme-projesi/; erişim: Eylül 2014
www.fatih.bel.tr/icerik/7642/ayvansaray-yenileme-alani/; (www.fatih.bel.tr/icerik/1152/fener-balat-semtleri-sahil-kesimi-yenileme-projesi/; erişim: Eylül 2014).
www.febayder.com
www.febayder.com/content/alınanyadan-mimar-ve-sehir-planlamacilar-fener-balat-ayvansaray-projesi-icin-ne-diyor; erişim: Eylül 2014.
www.febayder.com/content/baskan-mustafa-demire-taleplerimizi-ilettik, 12 Aralık 2009; erişim: Eylül 2014.
www.febayder.com/content/fatihte-katliam-var-fener-balat-ayvansaray-yenileme-projesi, 22 Kasım 2009; erişim: Eylül 2014.

www.febayder.com/content/fatihte-katliam-var-fener-balat-ayvansaray-yenileme-projesi, 22 Kasım 2009, erişim: Ağustos 2014).
www.febayder.com/content/fatihte-katliam-var-fener-balat-ayvansaray-yenileme-projesi; erişim: Ağustos 2014.
www.febayder.com/content/fener-balat-ayvansaraydan-ortak-ses, 17 Şubat 2010; erişim: Eylül 2014.
www.febayder.com/content/fener-balat-ayvansaray-projesine-dava-actik, 17 Mart 2010; erişim: Eylül 2014.
www.febayder.com/content/fener-balat-ayvansaray-projesiyle-ilgili-ne-dolaplar-donuyor, 10 Nisan 2011; erişim: Eylül 2014.
www.febayder.com/content/mustafa-demir-halka-hala-dogrulari-soeylemiyor-avan-projeler-soezlerini-yalanliyor, 14 Haziran 2010; erişim: Eylül 2014.
www.febayder.com/en/content/basin-aciklamasi-tokludedenin-sessiz-cigligina-kulak-verelim, 18 Ağustos 2011; erişim: Eylül 2014.
www.febayder.com/en/content/ueyelerimizin-dikkatine-tehlike-yaklasiyor-calik-holdinge-kazandirmak-ugruna-bize-yaptiklari, 21 Mayıs 2010; erişim: Eylül 2014.
www.febayder.com/en/content/yikilacak-tescilli-binalarimiz-ve-istanbul-un-yok-edilen-tarihi-1, 13 Nisan 2010; erişim: Eylül 2014.
www.fenerbalatimiz.wordpress.com/2013/03/03/alternatif-proje-olarak-unescoab-destekli-fener-balat-semtlerinin-rehabilitasyon-projesi/, 3 Mart 2013, erişim: Eylül 2014.
www.fenerbalatimiz.wordpress.com/about; erişim: Eylül 2014.
www.gapinsaat.com.tr/KDBalat.aspx; erişim: Ağustos 2014.
www.sonhaberler.com/ayvansaray-tokludede-projesi-protesto-edildi-212995h.htm; erişim: Eylül 2014.
www.sulukulegunlugu.blogspot.com.tr; erişim: Eylül 2014.
Yarın, 16 Ekim 2012 (www.yarinhaber.net/news/1666, erişim: Eylül 2014).

DİZİN

"Büyük Avrupa Kentleri ve Değişim" 6
"Evime, Kentime, Yaşam Alanıma Dokunma" 286-89, 328-30, 332-34
"Kültürel Mirasın Toplum için Değeri" 8
"Planlamaya Dayalı Sosyoloji, Planlama Teorisi ve Metotları" 280
"Tarihin Erozyonu" 51
"Tasarım Projeleri" 241
"Türk Evi" 234
"Yeni Şehir" 150
10. Uluslararası Finans Zirvesi 91
1710 sayılı Eski Eserler Kanunu 185
1856 Islahat Fermanı 150
1925-1926 TC Devlet Salnamesi 151
1964 Kararnamesi 190
1975 Avrupa Mimari Miras Yılı 5
2. Avrupa Tarihi Kentler Sempozyumu 6
2010 Avrupa Kültür Başkenti 237, 251, 285, 313, 394
2011 onanlı Nazım İmar Planı 210-11
2012 onanlı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı 210-11
2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 45, 73, 88, 97, 102, 205, 209, 212, 226, 254, 316, 325-26
2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu 146, 218, 220-21
3. Haliç Köprüsü 23
3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu 218
4728 sayılı İstanbul 4 Numaralı Koruma Bölge Kurulu 77
5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun 9, 11, 38-39, 72, 82, 88-89, 92-95, 97, 100-102, 106-107, 109-10, 120, 139, 141, 145, 169, 173, 176, 184, 186-89, 195-96, 207-209, 215, 220, 226-27, 241, 249, 254-56, 258, 267, 270-74, 277-78, 284, 288, 292-96, 316, 319, 325-27, 335, 338, 342, 371, 380, 397
5393 sayılı Belediye Yasası 144
660 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları 212-13, 316
6-7 Eylül Olayları 156, 190

AB *bkz.* Avrupa Birliği
AB Fener-Balat Sıhhileştirme Projesi 23, 36
AB Türkiye Delegasyonu 32, 248
Abdi Subaşı Mahallesi (Yavuz Selim Mahallesi) 157, 205
Acar, Hasan 287-88, 338, 340, 342, 344
Acemi Oğlanlar Ocağı 149
Afet Yasası 380
Ahrida Sinagogu 17, 20
Ahunbay, Zeynep 3, 103-104, 330, 335
Akdeniz 285
Akdeniz, Huri 333, 337, 348, 365, 383, 387-89
Akın, Nur 17, 25, 37, 41
Alioğlu, E. Füsun 223
Almanya 49, 107-108, 279-84, 331, 334
Alparslan İlkokulu 68
Altın Boynuz firması 130, 347
Altın Kapı 57
Amerika 296
Amsterdam 6, 316
Amsterdam Bildirgesi 51
Anadolu 27, 157, 190, 194
Anemas Zindanları 57-59, 160, 353
Ankara 150-51, 335, 377
Arınç, Bülent 337
Arkeolojik Mirasın Korunmasına Yönelik Avrupa Sözleşmesi 50
Arnavutköy 111-12, 158, 268-69
Arolat, Emre 338-40, 345
Asar-ı Atika Nizamnameleri 184
Asliye Hukuk Mahkemesi 172
Asmalımescit 268-69
Asya 43
Atalay, Can 98, 205, 290-91
Atik Mustafa Paşa Camii 160

Atik Mustafa Paşa Mahallesi 205
Atik, Şeniz 43, 331, 336
Atkinson, Rob 105-106
Avar 68
Avcıbaşı Sokağı 60
Avcıbey Mahallesi 68
Avcılar 333, 337
Avrupa 4, 6, 10, 43, 46, 48-51, 149, 224, 251, 265, 283, 303, 337
Avrupa Birliği (AB) 13, 23, 26, 30, 32-33, 35, 37-39, 149, 160-63, 168, 175, 198, 217, 227, 247, 254-55, 259, 282, 284-88, 312-15
Avrupa Birliği Fener-Balat Sıhhileştirme Projesi 23, 32, 36, 42, 248, 257, 310
Avrupa Birliği Fener-Balat Sıhhileştirme Projesi Bülteni 26
Avrupa Birliği Fener-Balat Sıhhileştirme Projesi Raporu 34
Avrupa Birliği-Akdeniz Ülkeleri Ortaklığı 247
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 87, 172, 196
Avrupa Komisyonu 212, 213, 249, 338
Avrupa Konseyi 4-8, 50-51
Avrupa Mimari Miras Tüzüğü 6
Avrupa Mimari Miras Yılı 5, 51
Avrupa Mimari Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme 7, 212, 214
Avrupa Yerel Yönetimler Konferansı 5
Aya İlias Kilisesi 54
Aya Strati 65
Aya Thekla 60
Aya Yorgi Andifoniti Potira Kilisesi 58, 69
Ayakapı 57
Ayan Caddesi 64
Ayazma 178, 336, 384
Ayazmakapı 18
Ayios Yeoryios (Aya Yorgi) Kilisesi 157
Aynalıçarşı 150
Ayos Dimitrios Rum Kilisesi 20
Ayvansaray (Türk) Mahallesi Yenileme Projesi 234-35
Ayvansaray Aya Dimitri Ksiloporta Rum Kilisesi 58, 71
Ayvansaray-Tokludede Projesi 129, 375-77
Aziz Artemios 66

Bağdat Caddesi 342
Bahçekapı 18
Bakanlar Kurulu 40, 46, 93-95, 104, 194, 208, 218-19, 249, 253, 270, 288, 292-93, 335-36
Bakanlar Kurulu Kararı 95, 97-98, 140, 169, 173, 184, 192, 208, 218-20, 335, 344, 380
Balat çarşısı 33, 35-36, 74, 159-60, 162, 175, 227, 248, 255, 313, 338
Balat Esnaf Dayanışma ve Kültür Derneği 27
Balat Hastanesi 373
Balat İskelesi 22, 158
Balat Kapı 18-20, 22
Barselona 7
BASTA 280
Başıbüyük 139, 207, 336
Batı 107, 133, 135, 150
Batılılaşma 184
Bayındırlık ve İskan Bakanlığı 144, 215
Bayraktar, Erdoğan 91
Bebek 261
Belediye Encümeni 242
Belediye Kanunu (2005) 184
Beltrami, Luca 224-25
Benelüks 50
Berlin 6-7
Berta Hanım 291
Beyazıt (II.) 149
Beyhan Hanım 299-300
Beyoğlu 23, 111, 139, 147-51, 189, 194-95, 268, 316, 335
Beyoğlu Belediyesi 140, 169-70, 172, 184, 189, 191, 194, 196
Beyoğlu Koruma Planı 140
Beyoğlu Semt Derneği 330
Bezirganbahçe 144, 178
Bezirganbahçe TOKİ Konutları 178
Bianet 106
Bilgi Edinme Hakkı Yasası 106, 124
Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) 4, 23-26, 32-33, 44, 50, 52, 72, 160-61, 163, 168, 170, 175, 198, 214, 247, 251, 253, 259, 284-86, 288, 290, 293, 299, 308, 310, 312, 336, 338, 396
Bizans 17, 20, 44, 53, 59, 61-62, 64-67, 70-73, 160
Bizans Musevisi Romanyotları 19
Bizantion 68

Blakhernai Ayazması 57, 59
Blakhernai Mahallesi 59
Blakhernai Sarayı 58-63, 159
Blakhernai Surları 68
BM Habitat programları 142
Boğaz 111, 158
Boğaziçi 190
Boğdan Sarayı Şapeli 58, 67
Boito, Camillo 225
Bostan Mahallesi 148
Bölge Atölyesi 30, 32
Bölge Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 74
Bölge Sakinleri Evi 30
Bulgar (Stefan Sveti) Kilisesi 157
Bulgarlar 151
Bülbül Mahallesi 148
Büyük Otlukçu Yokuşu 70
Büyükdere 279

Ceylan, Uğur 336, 339, 343
CHP *bkz.* Cumhuriyet Halk Partisi
Cibali 57, 157
Cibali Müftü Hamamı Sokağı 53-54
Cihangir 98, 111-12, 143, 169, 268-69
Cilvegöz 354
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 106, 129, 274-75, 375-77, 387
Colin Hanım 291
Constantinus Surları 59
Cosmidion Yolu 59
Cosmos 69
Cumhuriyet 22, 150, 184
Cumhuriyet Caddesi 148

Çarşamba 70
Çarşı Hamamı 20
Çete, Şadi 337
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 91, 208
Çiftçi, Mustafa 174, 305, 373
Çingeneler *bkz.* Romanlar
Çukur Mahallesi 148

Dağ, Tevfik 275
Dalan, Bedrettin 151, 157-58
Damianos 69
Danıştay 141, 335
Danıştay 6. Dairesi 141, 210, 219, 221, 335
Dark, Ken 57, 68

Defterdar Mahallesi 160
Demirhisar Caddeleri 19, 158
Derbent 139
Dimitri Kantemir Evi 36, 157, 249
Dinçer, İclal 102, 104, 183, 191, 202
Dirimtekin, F. 60
Disneyland 135
Doğu Anadolu Bölgesi 27, 152, 167
Dolapdere 148-49
Dolapdere Caddesi 147
Dortmund 279, 331
Dortmund Üniversitesi 280, 334
Draman Caddesi (Balat) 67
Dünya Bankası 170
Dünya Kültür Mirası Listesi 44, 72, 308, 323, 336
Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme (UNESCO) 4, 338

Ebniye Nizamnameleri 21
Ebuzer Gifari Camii 57, 60-61
Edirnekapı 160
Eğitim Sonrası Öğrenci Çalışma Noktaları 31
Eğrikapı Mahallesi 100, 105, 158
Eğrikapı Mezarlığı 20
Eminönü 18, 22, 316
Emir Buhari Tekkesi 353
Engizisyon 159
Erkalkan, Sevim 348
Erkan, Yonca Kösebay 223
Erken Bizans 53, 70
Ermeni 20, 150-51
Ermeni Gregoriyan 65
Esrar Dede Sokak 71
Etiler 261
Europa Nostra 4
Evin Pastanesi 290, 299
Eyüp 19

Faro 8
Faro Sözleşmesi 8
Fatih Apartmanı 70
Fatih Belediye Meclisi 131, 205, 213, 216-17, 261-62, 270, 274-76, 278, 286, 317-18, 324-26
Fatih Belediyesi 13, 24, 26, 30, 32-33, 35, 40, 64, 160-61, 163, 173-75, 194, 196-97, 212-13, 217-18, 227, 238, 247-50, 254-55, 261

Fatih Belediyesi Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü 242
Fatih Haber 317, 324
FEBAYDER (Fener-Balat-Ayvansaray Mülk Sahipleri ve Kiracılarının Haklarını Koruma Derneği) 38, 41, 120, 127, 141-42, 174, 193, 195, 246, 257-58, 261, 265, 279, 286-87, 290-93, 295, 300, 306-307, 309, 315, 323, 325, 338-40, 357, 360, 363, 368, 371, 396
Federal Şehir Planlama Kanunu (Almanya) 108, 281-82
Fener Balat Rehabilitasyon Programı Teknik Destek Ekibi 247-49, 315
Fener Gönüllüleri Derneği 27
Fener iskelesi 173
Fener Rum Patrikhanesi 58, 69, 140, 157, 190, 253, 337
Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı-Projesi (FBRP) 174-75, 212, 217, 247, 255, 313, 315
Fener-Ayvansaray Arası Yenileme Avan ve Yenileme Uygulama Projeleri 205-206, 210-12
Fener-Balat Kültür Miraslarını Koruma Derneği 120, 175, 332-33
Fener-Balat Semtleri Sahil Kesimi Yenileme Projesi 231-33
Fener-Balat Yenileme Projesi 11, 140, 173, 275-76, 278
Fener-Balat-Ayvansaray Yenileme Projesi 12, 14, 92, 96, 98, 169, 173, 249, 268-70, 274, 278, 280-81, 286, 325, 338, 340, 351
Fenerkapısı Mescidi 157
Fenerliler 190
Ferruh Kethüda Camii 20
Fevzipaşa Caddesi 241
Fevzipaşa Caddesi Cephe Düzenlemesi 241
Fikirtepe 143
Firuzköy 333
Floransa 316
Foment Ciutat Vella Sa 32
Fordist-Keynesçi 85
Fransa 50, 149, 224
Fransız 22, 32, 156
Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü 26, 161, 163
Friedmann, John 355
Galata 19, 22-23, 111, 143, 149, 156, 159, 169, 268-69
Galatasaray 117, 149-50
Galler 51
GAP İnşaat Tarlabaşı Yenileme Projesi 170
Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 184-85
Geç Osmanlı 150
Geç Roma 73
Geruş Sinagogu 17
Gezi 105, 112, 116-18, 390
Gezi Parkı 117
Gezi Pastanesi 290
Granada 7-8
GRET 32
Gülsüm abla 354
Gün, Ahmet 304, 335
Günay, Ertuğrul 312-13
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 27, 152, 157, 162-63, 167
Gürcistan Yahudileri 159

Habitat II Konferansı 23, 160, 247, 312, 338
Habur 354
Hahambaşılık 159
Haliç 17, 19, 22-23, 44, 47, 59, 68, 70, 93, 156-60, 162, 168, 190, 198, 212, 232-32, 235-36, 268, 282, 353
Haliç Caddesi 58, 70-71
Haliç Surları 71, 160, 315, 366
Halkalı 273
Haraççı Kara Mehmet Mahallesi 234-236
Harvey, David 83, 85
Hasköy 17-20, 22, 156
Hatice abla 383-85, 387-88
Hatice Sultan Mahallesi 45, 73, 139
Hatip Muslihittin Mahallesi 157
Haydar Mahallesi 71
Hellenistik 45, 73
Heraklius 60, 68
Hezer, İsmet 130, 354, 363, 365, 369-77
Hıristiyanlar 149, 297
Hızır Çavuş Mahallesi 157
Hisarpeçe 68
Hollanda 149
Huri teyze *bkz.* Akdeniz, Huri

ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) 4, 170, 175, 214, 391-92, 395-96
IMC İngiliz firma 32

İçişleri Bakanlığı 218-19
İlya Bey 291
İmam Hatip Lisesi 105
İmar Kanunu 242
İnce, Ayça 110-111
İnce, Elif 131
İngiliz Sarayı 149
İngiltere 50-51, 149, 265
İngiltere Elçilik Binası 148
İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 260, 263
İnsan Kaynaklarını Geliştirme Vakfı (İKGV) 249
İpsala 354
İskandinav 50
İskoçya 51
İslam 151
İslambol 43
İsmet amca *bkz.* Hezer, İsmet
İspanya 17-18, 159, 285
İsrail 23, 156, 159, 190
İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 44
İstanbul 4. Bölge İdare Mahkemesi 76
İstanbul 5. İdare Mahkemesi 141, 172, 216-17, 219, 325
İstanbul Arkeoloji Müzeleri 44-45, 73
İstanbul Arkeoloji Müzesi 60, 394
İstanbul Boğazı 111, 158, 190, 279
İstanbul Büyükşehir Belediyesi 130, 146, 158, 173, 193-94, 197, 205, 213, 216-17, 241, 286, 313, 325-26
İstanbul İl Özel İdaresi 194-95, 262
İstanbul Kara Surları 160, 202
İstanbul Kültür Vakfı 283
İstanbul Mimarlar Odası 76, 170, 172, 193, 376
İstanbul Şehir Plancıları Odası 76, 170
İstanbul Üniversitesi 338, 340, 396
İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 173, 205, 213, 216-17, 315, 325, 328
İstiklal Caddesi 148, 169
İsveç 149
İşbeceren, Şehriban 349, 365
İştipol Sinagogu 20
İtalya 17-18, 149, 224, 285
İTÜ Mimarlık Fakültesi 26, 391-92
İTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Ana Bilim Dalı 330
İTÜ Mimarlık Tarihi ve Rölöve Kürsüsü 391-92
İvaz Efendi Camii 68
İzmir 90

Jeffy Bey 291

Kabataş Mahallesi 205
Kadıköy 158
Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) 33, 163, 165
Kadınlar Evi 31
Kafesçi Yumni Sokağı 60-61
Kâğıthane 279
Kalyoncu Kulluğu Caddesi 169
Kalyoncu Kulluğu Mahallesi 148
Kamer Hatun Mahallesi 148
Kandili Güzel Mescidi 53-55
Kanlı Meryem Kilisesi 157
Kapalıçarşı 95, 189, 269
Kapıkule 354
Kara Surları 73
Karabaş Mahallesi 19, 159
Karadeniz Bölgesi 158-59, 163, 167
Karadenizliler 27, 163, 167
Karaferya Sinagogu 17, 20
Karagümrük 69, 342
Karaköy 139, 148
Kariana Portikosu 57, 60
Kariye Camii 20
Karumukoğlu, Arzu 348
Kasarcı, Reyhan 348
Kasımağa Mescidi 66
Kasımpaşa 149
Kastamonu 159, 163
Kastamonu Pazarı 159
Kastoria 17
Kasturya 20-21
Kasturya Sinagogu 17, 20
Katolik Ermeniler 151
Katolik Rumlar 151
Kayserili Ahmet Paşa Sokağı 201
Kent Hareketleri 106, 328, 330, 333, 336, 357, 369, 371, 374, 377
Kentleşme Şurası'nın, Kentsel Dönüşüm, Konut ve Arsa Politikaları Komisyonu Raporu 215
Kentsel Dönüşüm Zirvesi 90
Kentsel Tasarım Projeleri 241

Kentsel Tasarım Rehberleri 241
Kesmekaya 66-67, 70
Keyder, Çağlar 84
Kıbrıs 151, 156, 190
Kırım Savaşı 150
Kırkambar Sokak 71
Kırmızı Mektep (Fener Rum Lisesi) 157
Kıyı Kanunu 183
KİPTAŞ 194-95, 197, 278
Kiriş, Ömer 336
Kirnasti Mescidi 70
Komnenos, Manuel 60, 68
Konstantin 354
Korint 53, 60
KUDEB 186
Kuruçeşme 158
Kuzey Ren Westfalya 280
Kuzguncuk 22, 111, 156, 268-69
Kuzu, Burhan 313
Küçük Mustafa Paşa Mahallesi 235
Küçük Mustafa Paşa ve Haraççı Kara Mehmet Mahalleleri Yenileme Projesi 234, 236
Küçük, Hamide 336
Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü 57
Kültür Bakanlığı Kültür Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü 44
Kültür ve Turizm Bakanlığı 46, 173
Küresel Kent 83, 87
Kürt 115, 152, 342

Lapçinler 27
Latinler 151
Leblebiciler Sokak 27
Leon (V.) 68
Levantenler 150
Lonca Mahallesi 100
Londra 48, 50-51, 111, 267
Lozan Antlaşması 151
Lycos Deresi 45, 73

Macarlar Yokuşu 58, 62-63
Makedonya 17
Mardin 152
Marmara Bölgesi 27, 163
Marmara Denizi 73
Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi 26
Marmaray Projesi 44-45, 47-48
Marul Sokak 61
Mavi Kalem Derneği 163, 166
Mavrikios 60
Meclis *bkz.* TBMM
Mefuze Teyze 297-98, 300
Mehmed (II.) 17, 157
Mehmet amca 291, 300
Mermer Kule 57
Meryem Ana Ayazması 353
Mesnevihane Sokak 58, 70
Messina Sinagogu 17
Metokides, Theodor 62
MHP 207
Mihrimah Camii 44, 73
Millingen 60
Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 280
Mimarlık ve Şehir Geliştirme Bürosu (Almanya) 280
Molla Aşkı Mahallesi 58, 159, 205
Molla Aşkı Camii 64
Montias Sinagogu 17
Mumhane Caddesi (Eğrikapı) 68-69
Mumhane Duvarları 58, 61-63, 68
Murat Molla Caddesi 69
Museviler 12, 17-20, 23, 151, 158-59
Müftü Ali Mahallesi 53, 55
Müftü Hamamı Sokak 53-55, 66
Müller-Wiener 18, 60
Mürselpaşa Caddesi 93
Müslümanlar 149-51, 156-57, 159, 194

Narlı, Nilüfer 26
Neolitik 44-45, 72-73
Neriman teyze 298
Neslişah Mahallesi 45, 73, 139
Neve Şalom Sinagogu 17
New York 111, 267, 355
Nişantaşı 23, 159
Notitia Urbis Constantinopolitanae 68

Ohri 17
Onur, Melda 106, 129, 375-77
Orta Bizans 58, 62, 66, 69, 71
Ortaçağ 48, 224
Ortaköy 22, 111-12, 156, 261, 268-269
Ortodoks 157
Osman (Ayazmalı) 354

Osmanlı 43-45, 53, 59, 64, 66, 70-71, 73, 97, 104, 140, 149, 156, 160, 174, 184, 190, 238, 354, 365
Osseiran, Nejla 377, 382-83, 387-88
Ostwestfalen-Lippe Üniversitesi 280
Oxford 51

Öktem, Binnur 87
Önder ağabey 298-300
Özgümüş, Ferudun 54-57, 59, 61-65, 67-68, 71

Palaiologoslar 69
Paris 7, 224
Patrikhane *bkz.* Fener Rum Patrikhanesi
Pekerler İnşaat ve Sanayi Limited Şirketi 160, 162, 248
Pelit Pastanesi 290
Pera (Beyoğlu) 22-23, 149-50, 156
Perşembe Pazarı 148
Pervititch, J. 21
Petra Manastırı 66
Petrion 66-67, 70
Pierini, Marc 313
Planerladen Derneği 107, 280, 331, 334
Polonya 49
Portekiz 17-18
Prost, Henri 22, 156
Protestanlar 151
Pteron (Pterion) 68
Pulcu, İrfan 253
Pür Kuyusu Mescidi 54

Radikal 129, 131, 338-39
Resmi Gazete 7, 95, 97, 129, 139, 145, 169, 211, 218-19
Riva Vakfı 353
Rodos 18
Roma 44, 48, 65, 73
Roma (kent) 224
Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği 76
Romanlar 76, 115, 152-53, 192-95, 207, 342
Rum Ortodoks Patrikhanesi *bkz.* Fener Rum Patrikhanesi
Rumlar 12, 20, 64-65, 150-51, 156-58, 167, 194
Ruskin, John 224-25
Rusya 149

Saadet Parti 274-75
Safra, Radu 313
Sakızağacı Sokak 169
Salmatomruk Kasımağa Camii 58, 66
Salmatomruk Mahallesi 66
Salmatomruk Meryem Ana Kilisesi 58, 66
Salmatomruk Odalar Camii 58, 66
Sefarad Musevileri 17
Selanik 17
Selaniko Sinagogu 17-18
Selvi, Nevin 348
Sevgi 373
Siena 316
Sirkeci 22
Slavlar 12
Soja, Edward 84
Sol Portal 265
Son Bizans 68
Sosyal Merkez 32, 36, 249
Sovyetler Birliği 49
Split 5
Split Bildirgesi 5
Staubach, Reiner 279-285
Staubach, Tülin Kabis 107-108, 279-285, 331-32
Sivil Toplum Kuruluşları (STK) 4-5, 8, 27, 33, 75, 106, 126, 285, 293, 358
Stockholm 7
Strasbourg 6
Strasbourg Bildirgesi 6
Sultanahmet 354, 364
Sulukule 44, 46-47, 73, 88, 94-95, 97-98, 103-104, 106, 112, 115, 139-40, 143-44, 156, 177
Sulukule Platformu 193, 195
Sulukule Yenileme Projesi 45, 72, 76, 111, 128
Suriye 337
Surp Hreşdagabet Ermeni Kilisesi 20, 58, 65
Süleymaniye 9, 95, 189-90, 193-94, 197, 199, 201, 269, 341, 352, 363
Süleymaniye Bölgesi Yenileme Projesi 199, 237
Süleymaniye Külliyesi 190
Sülcymaniyc Yenilcmc Alanı 192, 194, 197, 201

Sünbül Tekkesi 159
Süryaniler 151

Şahin, Çiğdem 81, 131, 246, 253, 265-67, 269, 271-72, 279-85, 290, 292-93, 328, 330, 334, 338, 340-42, 344, 360, 362-63, 374-77
Şehit Muhtar Mahallesi 148
Şehla Aydın Sokağı 53-54
Şehriban teyze *bkz.* İşbeceren, Şehriban
Şen, Besime 111
Şener Holding 353-54, 368, 370-71, 384, 386, 388
Şengül, Aydın 90
Şeyh Murad Mescidi 53, 55-56
Şişhane Caddesi 68
Şişli 23, 150, 156, 158-159

Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 33, 44, 47-48, 52, 72, 74, 102, 145
Tahir Ağa Tekkesi 58, 71
Tahta Minare Mahallesi 157, 205
Tahtakale 18
Taksiarkhis Kilisesi 58, 64
Taksim 117-18, 150-51, 169
Taksim Meydanı 148
Talimhane 147
Tantan, Saadettin 160
Tarabya 158
Tarihi Kentler Birliği 52
Tarihi Taş Fırın 291
Tarihi Yarımada (Suriçi) 11, 17, 43-45, 47-48, 52-53, 57, 72-73, 75-77, 95-96, 131, 161, 190-92, 194, 199, 208, 210, 224, 226-27, 232-33, 236, 238, 241-42, 255, 269, 273, 300, 316, 336
Tarihi Yarımada Nazım (Uygulama) İmar Planı 210-211
Tarlabaşı 40, 88, 94-97, 104, 106, 112, 115, 133, 139-44, 147, 149-56, 164, 169, 172-73, 178-80, 189-90, 193, 199, 203, 205, 215, 250, 252-53, 256, 268-70, 287, 305, 307, 324, 341-42, 352-53, 363
Tarlabaşı Bulvarı 140, 147-48, 151
Tarlabaşı Caddesi 150-51
Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma Sosyal Yardımlaşma Derneği 171-172, 174, 304, 307, 330, 335
Tarlabaşı Yenileme Avan Projesi 196
Tarlabaşı Yenileme Projesi 169-71, 173-74, 179, 195, 199, 294
Taşbaşı, Cumhur Güven 313
Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı 197
Taşoluk-Kayabaşı 139, 177, 250, 304, 320, 350, 354
Tayyip Erdoğan, Recep 97, 130, 146, 291, 331, 337, 350, 373
TBMM 106, 129-30, 375-77
TBMM Anayasa Komisyonu 313
Tehlike Arzeden Tescilli Metruk Binalar 242
Tekfur Sarayı 20, 68, 158, 160, 353-54
Tekin, Gürsel 387
Teksas 296
Tekstil Dokuma Enstitüsü 32
Tepebaşı 149
Tepeüstü 178
Tevkii Cafer Mahallesi 69, 157
Theodosius (liman alanı) 44
Theodosius Surları 61
Theodosius (II.) 44, 68
Theophilos 60
TOKİ 76, 144-45, 171, 174, 176-78, 184, 194-95, 197, 250, 256, 268, 273-74, 278, 304-305, 354
Toklu Dede Mescidi 60-61
Toklu İbrahim Dede Mahallesi 106, 347, 353, 355, 359, 366, 375-77, 382-83
Tokludede Parkı 358, 363, 374
Tokludede Sokağı (Ayvansaray) 57, 60, 61
Topbaş, Kadir 130, 337, 373
Tophane 98, 143, 268
Toplu Konut İdaresi 144-45
Toplu Konut Kanunu 184
Tozkoparan 139, 336
Tozkoparan Derneği 330
Tuncer, Erman 313
Tur-i Sina (İoannes Prodromos Kilisesi) 157
Turizm Teşvik Kanunu 183
Tuzla 157
Tünel 150
Türkiye Cumhuriyeti Hazine Müsteşarlığı 247
Türkiye Sroptimist Kulüpleri Federasyonu 262
Türkün, Asuman 133

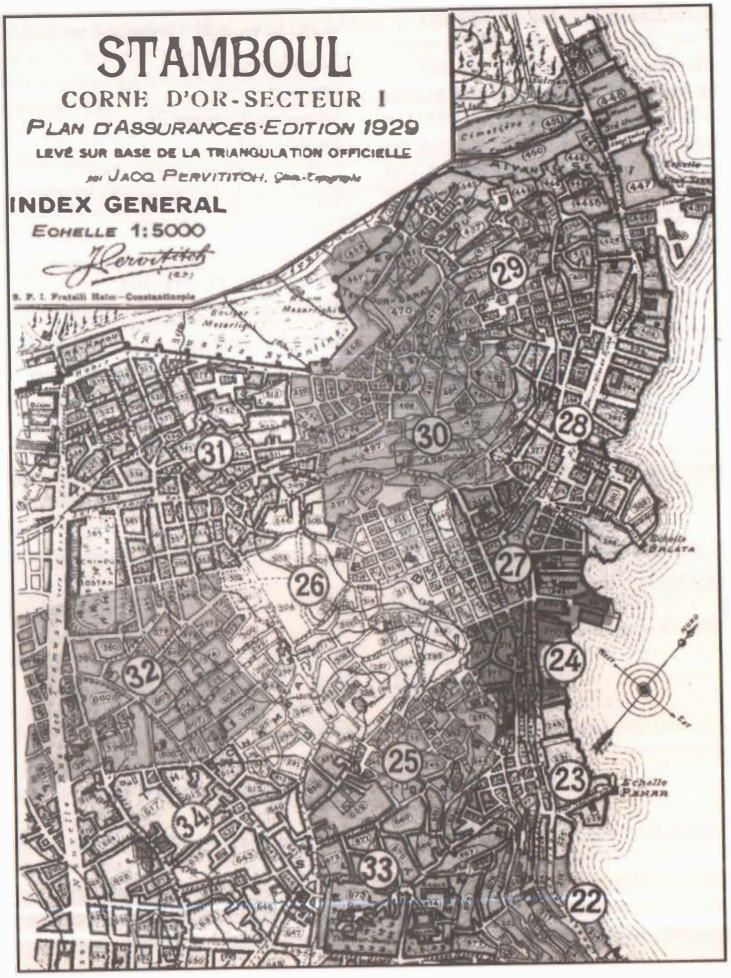
Ulahlar 151

Ulus 261
Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) 4
UNESCO *bkz.* Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNESCO Dünya Mirası Merkezi 161, 163, 214
Unkapanı 57, 353
Ünlü, Ali Emrah 257, 288-89, 314

Vakıflar Baş Müdürlüğü 54
Varlık Vergisi 23, 151, 156, 159
Venedik Tüzüğü 4
Veria 17
Viollet-le-Duc, Eugène Emmanuel 224
Viyana 7
Viyana Muhtırası 214
Vodina Caddesi 92, 117, 200, 253, 279, 291, 297

Winchester 51

Yahudiler 159
Yanbol Sinagogu 17, 20
Yanbolu 17
Yapı Onarım Kooperatifi 30
Yapıcı, Mücella 375-376
Yayla teyze 349, 359, 365, 383, 385-87, 389
Yedikule 57, 95, 269, 354
Yedikule-Yenikapı Sahil Şeridi III. Etap 239
Yemiş İskelesi 18, 22
Yenikapı 44-45, 52, 73, 95, 269
Yerasimos, Stéphane 26
Yeşilköy 342
Yıldırım Caddesi 92, 117, 298
Yumni Sokağı *bkz.* Kafesçi Yumni Sokağı
Yunanistan 151, 156, 285
Zanaatçı Evi 31
Zeyrek 9, 24, 95, 341, 364
Zeytinburnu 139
Zukin 355

STAMBOUL
CORNE D'OR - SECTEUR I
PLAN D'ASSURANCES - EDITION 1929
LEVÉ SUR BASE DE LA TRIANGULATION OFFICIELLE
par JACQ. PERVITITCH.
INDEX GENERAL
ECHELLE 1:5000
Pervititch
(47)
S. P. I. Frataili Haim—Constantinople
29
28
30
31
27
26
24
32
25
23
34
33
22
Echelle Pera
Echelle Galata

Dünden Bugüne Haritalarla Fener-Balat-Ayvansaray

İlerleyen sayfalarda, 20. yüzyılın ilk çeyreğine dek yangınların çoğu ahşap evlerle örülü mahalleleri kül ettiği İstanbul'da, sigorta şirketlerine rehber olarak hazırlanan ve onları çizen kartografın adıyla, Pervititch Haritaları olarak anılan ayrıntılı planlardan Fener, Balat ve Ayvansaray'a ait olan paftalar yer alıyor. Jacques Pervititch'in 1920'li yılların sonlarında çizdiği bu haritalarda dönemin kent dokusu ayrıntılı olarak izlenebiliyor. Yandaki sayfada paftaların konumlarını gösteren anahtar pafta yer alıyor.

Bu haritalardan sonra Balat ve Ayvansaray civarının günümüzdeki dokusunu gösteren güncel bir plan yer alıyor. Bu plan Fener ve Balat'ı komşu semtleriyle, oralara bağlanan ana yollarıyla ve belli başlı anıtlarıyla birlikte gösteriyor.

FENER

KÜÇÜK MUSTAFA PAŞA

HALIÇ (CORNE D'OR)

PLAN D'ASSURANCES

LEVÉ ET DESSINÉ, EN MAI 1929

sur base de la Triangulation Officielle, par

J. PERVITITCH

Géomètre-Topographe

Pervititch

Tous droits réservés.

ECHELLE 1: 500.— *Deux millimètres par Mètre)*

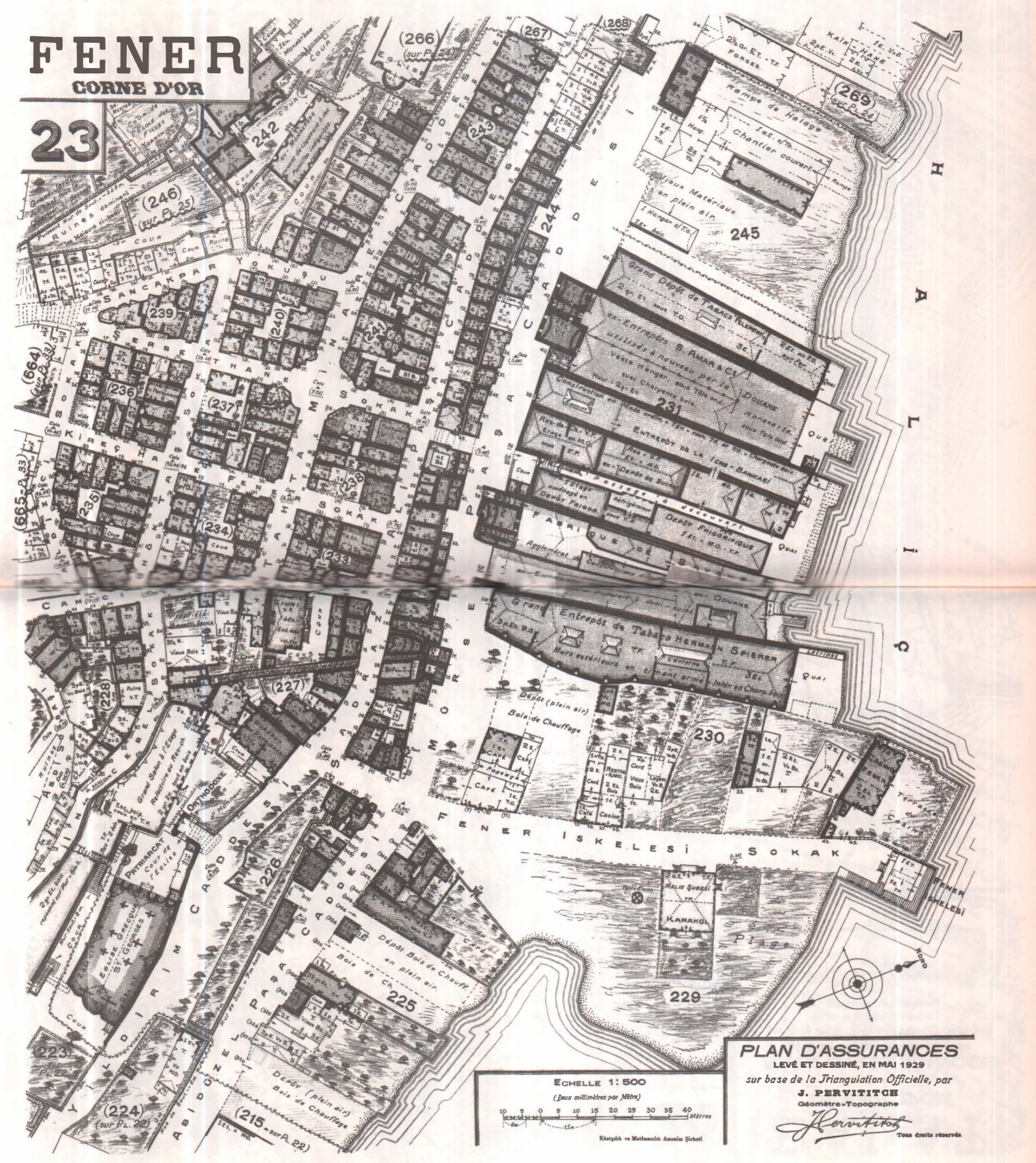
10 5 0 5 10 15 20 25 30 35 40 Mètres.

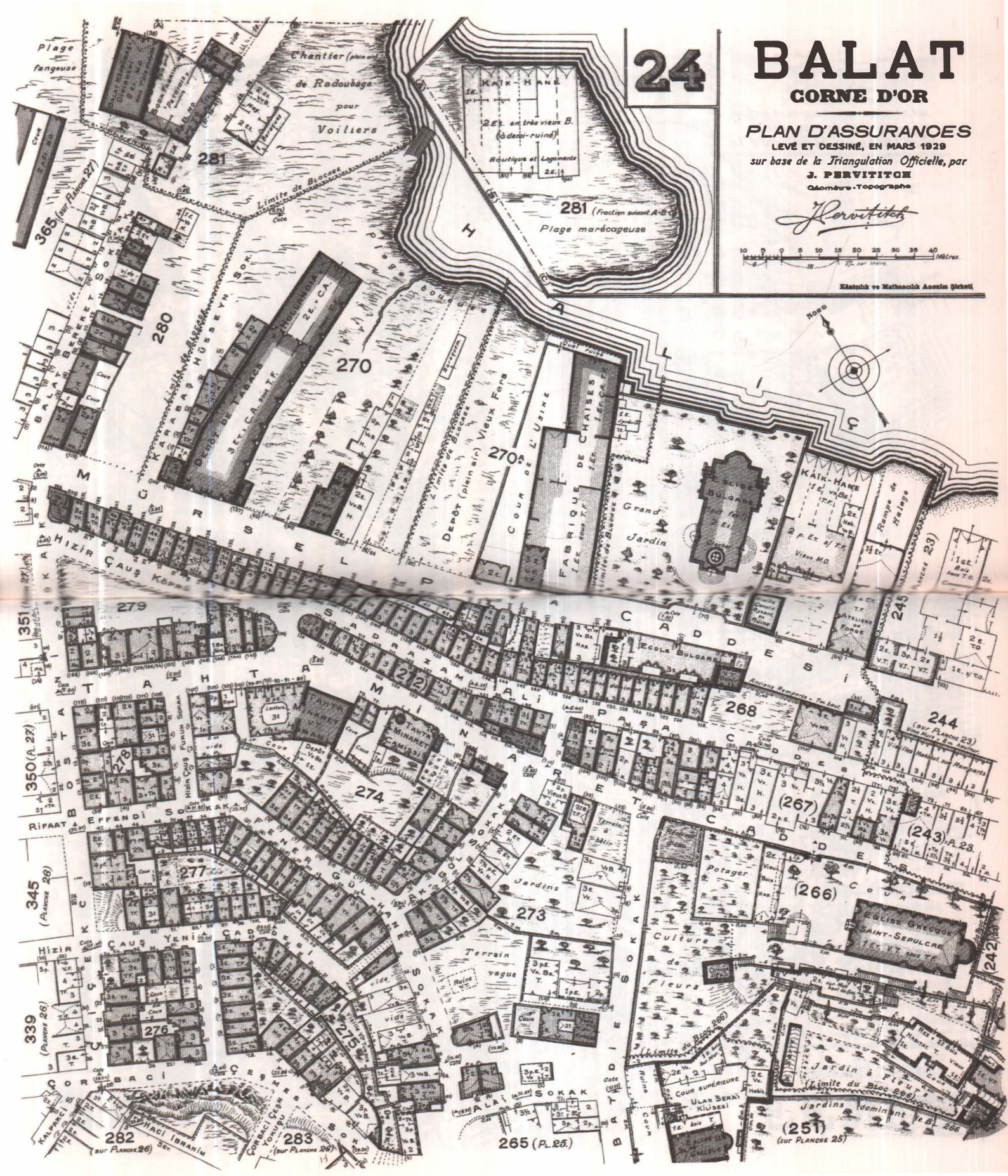
6m 15m

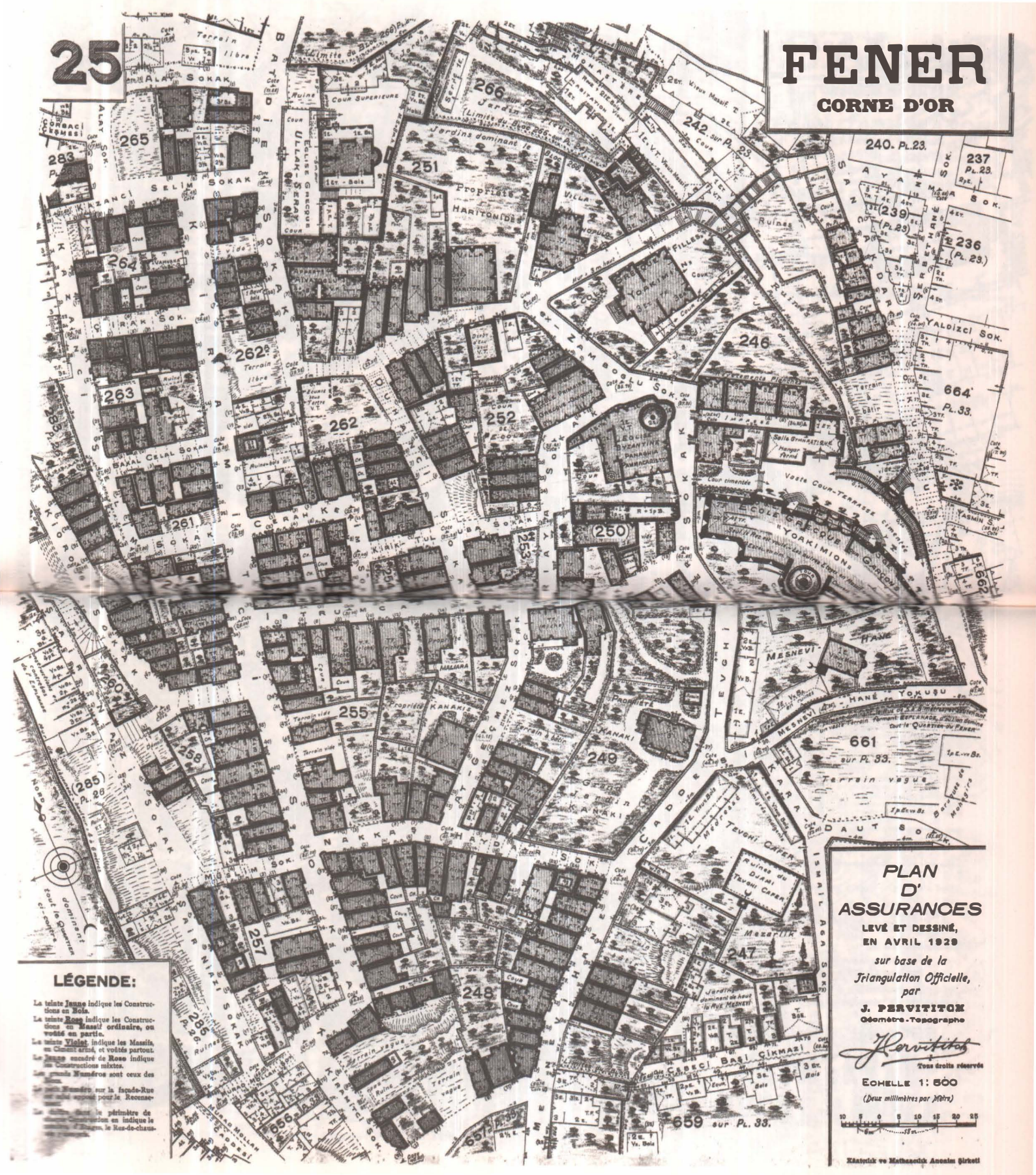
Kâgıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi

22

668 sur Pl. 33
Vastes Jardins en gradins dominant la Mosquée
Mosquée Kadirgheli Cemaati
Secahedoin
Mey
Terrain inculte dominant en partie
Tout le Quartier (Séparé) est en contrebas
(Bloc 676 - sur Planche 33)
Mur de Soutènement
Jardin-Terrasse
Tour VT
Eglise Grecque Panaghia Koroulia (V.T.)
227
Cour
Jardin d'agrément
Terrain vide dominant la rue Aslouzel
Vieux bois
Terrain vide
223
224
225
226
Bois de Chauffage
Dépôt en plein air
Dépôt
Quai
Usine actuellement à décortiquer le Riz
Vastes Magasins de Marchandises
Cour dominée par les Remparts
Cour de l'Ecole sous les Remparts
217
215
676 (sur Planche 33)
Meimar
Çeşme Yokuşu
Ruines
222
222a
222b
222c
221
220
Grand Jardin dominant le Bloc (209)
219
Ruines
Esplanade dominant tout le Secteur (à droite)
Terrain libre
dominant le N° 219
209
(Voir sur Planche 21)
(Konak)
218
Terrain vide
Ruines d'une Petite Mosquée (Turbé Mezar)
217a
216
Ecurie
212 sur Pl. 21
(210 - sur Pl. 21)
Chantiers (à ciel ouvert) de radoubage pour Voiliers
Remorqueur
Nord
214
Mur plein béton
Fabrique de Vegetaline et Beurre
Chantier de Réparation pour petits navires
Naum
Limite Bloc
Cour
Ecurie
Rue Aslouzel
Rue Yokuş Caddesi
Rue Kadirgheli Cemaati
Rue Secahedoin
Rue Mey
Rue Meimar Çeşme Yokuşu

FENER
CORNE D'OR
23
(266) (sur Pl. 24)
(267)
(268)
(269) (sur Pl. 24)
(246) (sur Pl. 25)
(664) (sur Pl. 33)
(665-Pl. 33)
(224) (sur Pl. 22)
(215 = sur Pl. 22)
(223) sur Pl. 22
242
243
244
245
231
230
229
226
225
227
228
239
240
241
236
237
235
234
233
Grand Dépôt de TABACS
ex-Entrepôt S. AMAR & Cie
Entrepôt de la Régie - Bankasi
Douane Annexe
Grand Entrepôt de Tabacs HERMAN SPIERER
Rampe de Halage
Chantier couvert
Vieux Matériaux en plein air
Dépôt Frigorifique
Dépôt (plein air) Bois de Chauffage
Dépôt Bois de Chauffage en plein air
Eglise Grecque St. Georges
Patriarcat Cour de l'Eglise
Orthodoxe
Karakol
Plage
Fener Iskelesi Sokak
Halic
Echelle 1:500
(Deux millimètres par Mètre)
Kartphk ve Matbaacılık Anonim Şirketi
PLAN D'ASSURANCES
LEVÉ ET DESSINÉ, EN MAI 1929
sur base de la Triangulation Officielle, par
J. PERVITITCH
Géomètre-Topographe
Tous droits réservés

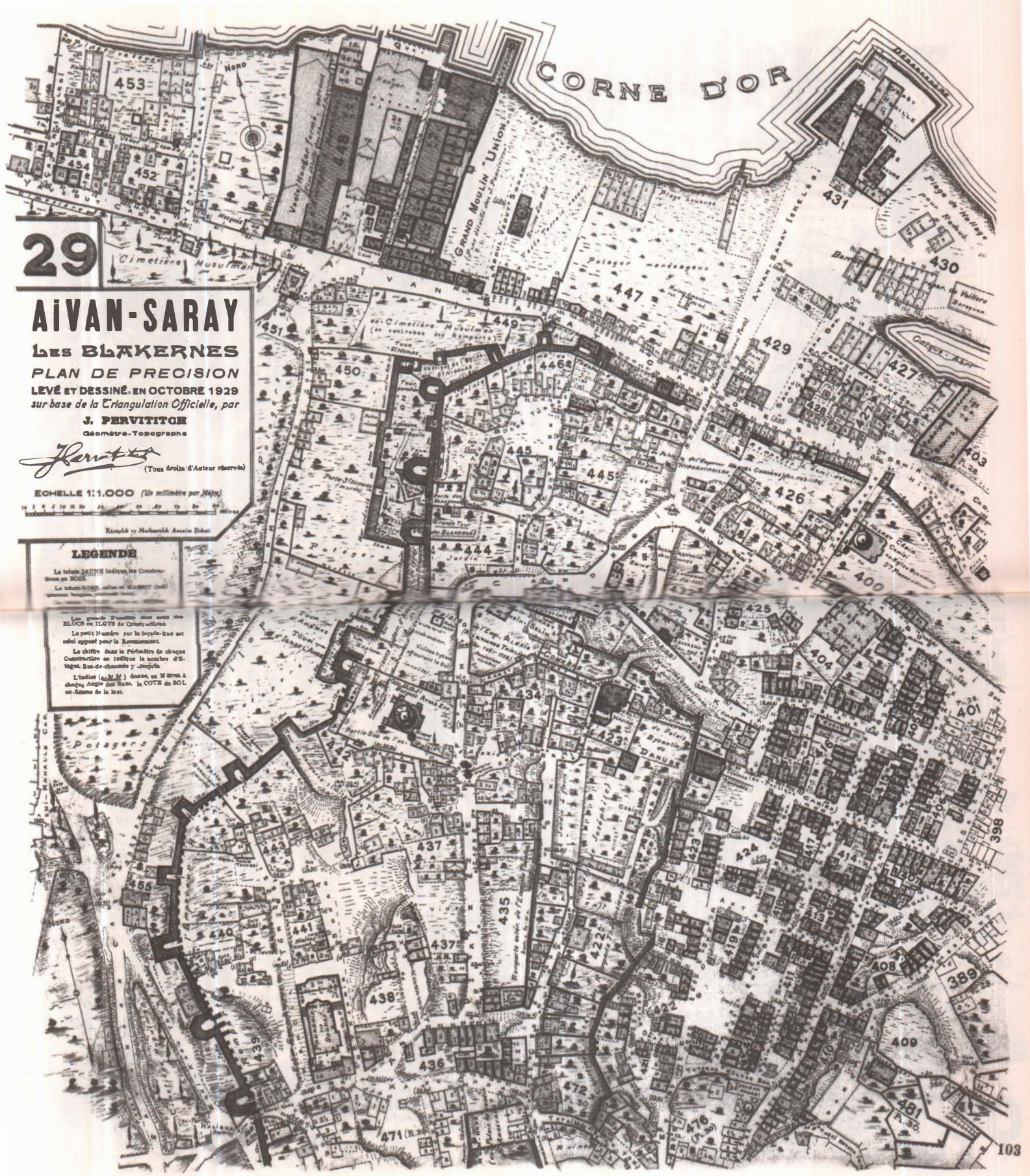

24
BALAT
CORNE D'OR
PLAN D'ASSURANCES
LEVÉ ET DESSINÉ, EN MARS 1929
sur base de la Triangulation Officielle, par
J. PERVITITCH
Géomètre-Topographe
Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi
Plage fangeuse
Chantier (plein air) de Radoubage pour Voiliers
Limite de Blocage
Dépôt (plein air) Vieux Fers
Cour de l'Usine
Fabrique de Chaises
Dépôt de Tabacs
Grand Jardin
Kath-Hane
Plage marécageuse
Nord
Mètres
Hizir Çaus Köprü
Rampe de Halage
Ancienne Remparts
Jardins
Terrain vague
Culture de Fleurs
Potager
Jardin à Fleurs
Église Grecque Saint-Sepulcre
Église Bulgare
Ecole Bulgare
Ateliers de Ponte
Vieux M.O.
Vieux Bois
Ruine
Cour supérieure
Ulan Serai Kilisesi
Limite du Bloc 296
Limite du Bloc 266
Jardins dominant le B. 266
Hizir Çaus Yeni Çadessi
Rifaat Effendi Sokak
Balat Berekat Sokak
Karabaş Hüsseyn Sok.
Kalfancı Sok.
Corbacı Çeşmesi Sok.
Haci Ibrahim Sok.
Batı Sokak
Ala Sokak
Tahtı Minare Camisi
Minare
Lanterne
Depot
Cour
Vide
Terrain
Ruine
Habitat
Bois
Fer
Tôle
Ciment
Pierre
Brique
Bois
Vitrine
Porte
Fenêtre
Escalier
Cheminée
Poêle
Eau
Gaz
Electricité
Téléphone
Ascenseur
Monte-charge
Pompe à incendie
Bouche d'incendie
Hydrant
Extincteur
Sprinkler
Alarme
Gardien
Veilleur de nuit
Surveillance
Contrôle
Inspection
Visite
Rapport
Police
Prime
Assurance
Sinistre
Incendie
Explosion
Foudre
Tempête
Grêle
Neige
Gel
Dégât des eaux
Vol
Effraction
Recours
Subrogation
Expertise
Estimation
Valeur
Capital
Risque
Garantie
Exclusion
Franchise
Déductible
Prime
Cotisation
Quittance
Avenant
Résiliation
Renouvellement
Tacite reconduction
Délai
Déclaration
Mise en demeure
Assuré
Assureur
Courtier
Agent
Compagnie
Police
Contrat
Clause
Condition
Particulière
Générale
Spéciale
Annexe
Tableau
Barème
Taux
Tarif
Classe
Catégorie
Nature
Usage
Occupation
Activité
Profession
Commerce
Industrie
Artisanat
Service
Bureau
Magasin
Entrepôt
Atelier
Usine
Fabrique
Dépôt
Stockage
Transport
Livraison
Réception
Expédition
Importation
Exportation
Douane
Transit
Entrée
Sortie
Circulation
Accès
Issue
Secours
Évacuation
Exercice
Consigne
Instruction
Formation
Personnel
Employé
Ouvrier
Chef
Directeur
Propriétaire
Locataire
Bail
Loyer
Charges
Impôt
Taxe
Redevance
Droit
Obligation
Responsabilité
Civile
Pénale
Faute
Négligence
Imprudence
Dommage
Préjudice
Réparation
Indemnité
Remboursement
Paiement
Règlement
Litige
Tribunal
Juge
Avocat
Huissier
Constat
Témoin
Preuve
Archives
Registre
Livre
Journal
Comptabilité
Facture
Devis
Bon
Commande
Achat
Vente
Client
Fournisseur
Stock
Marchandise
Matière
Produit
Fini
Semi-fini
Brut
Déchet
Rebut
Recyclage
Environnement
Pollution
Nuisance
Bruit
Odeur
Fumée
Poussière
Vapeur
Gaz
Liquide
Solide
Déchet
Dangereux
Toxique
Inflammable
Explosif
Corrosif
Irritant
Nocif
Cancérigène
Mutagène
Reprotoxique
Écotoxique
Biodégradable
Non biodégradable
Recyclable
Non recyclable
Valorisable
Non valorisable
Éliminable
Non éliminable
Traitable
Non traitable
Stockable
Non stockable
Transportable
Non transportable
Manipulable
Non manipulable
Utilisable
Non utilisable
Réutilisable
Non réutilisable
Consommable
Non consommable
Périssable
Non périssable
Durable
Non durable
Solide
Liquide
Gazeux
Pâteux
Poudreux
Granulaire
Cristallin
Amorphe
Soluble
Insoluble
Miscible
Immiscible
Volatil
Non volatil
Inflammable
Non inflammable
Explosif
Non explosif
Corrosif
Non corrosif
Irritant
Non irritant
Nocif
Non nocif
Toxique
Non toxique
Cancérigène
Non cancérigène
Mutagène
Non mutagène
Reprotoxique
Non reprotoxique
Écotoxique
Non écotoxique
Biodégradable
Non biodégradable
Recyclable
Non recyclable
Valorisable
Non valorisable
Éliminable
Non éliminable
Traitable
Non traitable
Stockable
Non stockable
Transportable
Non transportable
Manipulable
Non manipulable
Utilisable
Non utilisable
Réutilisable
Non réutilisable
Consommable
Non consommable
Périssable
Non périssable
Durable
Non durable

25
FENER
CORNE D'OR
LÉGENDE:
La teinte Jaune indique les Constructions en Bois.
La teinte Rose indique les Constructions en Massif ordinaire, ou voûté en partie.
La teinte Violet, indique les Massifs, en Ciment armé, et voûtés partout.
Le Rouge cendré de Rose indique les Constructions mixtes.
Les grands Numéros sont ceux des îlots.
Les petits Numéros sur la façade-Rue ou côté opposé pour le Recensement.
Les chiffres dans le périmètre de chaque Construction en indique le nombre d'Etages, le Rez-de-chaussée compris.
PLAN D' ASSURANCES
LEVÉ ET DESSINÉ, EN AVRIL 1929
sur base de la Triangulation Officielle, par
J. PERVITITCH
Géomètre-Topographe
Tous droits réservés
ECHELLE 1: 500
(Deux millimètres par Mètre)
Kartotek ve Matbaacılık Anonim Şirketi

26
BALAT-FETIYE
KESMEKAYA
PLAN D'ASSURANCES
LEVÉ ET DESSINÉ, EN JUIN 1929
sur base de la Triangulation Officielle par
J. PERVITITCH
Géomètre-Topographe
Tous droits d'Auteur réservés.
Pervititch
ECHELLE 1:1000 — (Un m/m par Mètre)
LÉGENDE
La teinte Jaune indique les Constructions en Bois.
La teinte Rose indique les Constructions en Massif (pierres, briques, béton).
Le Jaune encadré de Rose indique les Constructions Mixtes.
Les grands Numéros sont ceux des Blocs.
Le petit Numéro sur la façade-Rue est celui apposé pour le Recensement.
Le chiffre dans le périmètre de chaque Construction en indique le nombre d'Etages Rez-de-chaussée y compris.
Kâtıplık ve Matbaacılık Anonim Şirketi
346 (sur Planche 27) (au 1:500)
347 (27)
348
349 (27)
350 (P. 27)
501 (P. 30)
502 (P. 30)
503 (P. 30)
504
505 (P. 30)
507
546 (sur P. 31)
547 (sur P. 31)
552
553 (sur P. 31)
558 (sur P. 32)
276 P. 24 au 1:500
275 sur P. 24 au 1:500
255 sur P. 25
258 sur P. 25 au 1:500
656 = sur P. 33
655 (sur P. 33)
658 (sur P. 33)
612 (sur P. 34)
613 (sur P. 34)
571 (P. 32)
570 (P. 32)
572 (P. 32)
569 (sur P. 32)
574 (sur P. 32)
605 (sur P. 32)
606 (sur P. 32)
609 (sur P. 32)
ex-BOGDAN-SERAY
Ruines
Vaste Terrain à bâtir
Propr. MURADOGLU
Grand Jardin Potager
Vaste Espl. de constructions
Ruines du Couvent de Manuel
Eglise Byzantine
Drahman Cami
Yonus Mesciti
Terçuman
Kiatib Mülkiadosi
Fabrique de Tabac
Ecole Primaire
Cour de l'Eglise
Cour de la Mosquée
Cour de la Synagogue
Cour de l'Ecole
Cour de la Maison Communale
Cour de la Maison Paroissiale
Cour de la Maison Rabbinique
Cour de la Maison Municipale
Cour de la Maison Scolaire
Cour de la Maison Hospitalière
Cour de la Maison Religieuse

27
BALAT
CORNE D'OR
PLAN D'ASSURANCES
LEVÉ ET DESSINÉ, EN FÉVRIER-MARS 1929
sur base de la Triangulation Officielle, par
J. PERVITITCH
Géomètre-Topographe
Mètres
Ekstrüik ve Matbaacilik Anonim Şirketi
HACI RIZA SOK.
HACI
ISSA
MEKTEPI
DEPÔT DE FARDEAUX
ex-ÉCOLE ARMENIENNE
FERAH KEHOYA SOK.
CAMI
ÉGLISE ARMENIENNE SURP PESDAGABET
ÉCOLE
ÉCOLE JUIVE
SYNAGOGUE
KÜRKÇI ÇEŞME ÇIKMAZI
DERVIŞ ALI SOKAK
DEMIR HISAR CADDESI
372 (sur Planche 28)
BALAT ISKELESI SOK.
ORHANIE SOK.
368 (sur Pl. 28)
AYAN SOKAK
BURCAK SOKAK
HIZIR BEY MESCID SOK.
BEKIR MUSTAFA SOKAK
CIGERCI BOSTAN SOKAK
Terrain vide
Ruine
Terrain libre
CINEMA
KARABA
Cour
Jardin potager
Rue intérieure
Limites du Bloc
(sur Planche 24)
(sur Planche 30)
(sur Planche 26)
(sur Pl. 24)
(sur Pl. 28)
(sur Pl. 30)
(sur Pl. 24)
(sur Planche 24)
(sur Planche 24)
(sur Pl. 24)
(sur Pl. 24)
(sur Pl.

28
BALAT
CORNE D'OR
PLAN D'ASSURANCES
LEVÉ ET DESSINÉ EN NOVEMBRE 1933
sur base de la Triangulation Officielle par
J. PERVITITCH
Géomètre-Topographe
ECHELLE 1: 1000.— (Un millimètre par Mètre)
LEGENDE
I) La teinte Jaune indique les Constructions en Bois.
II) » » Rose » » » Mixte.
III) Le Jaune cendré de Rose indique les Constructions Mixtes.
IV) Les grands Numéros sont ceux des Ilots.
V) Le petit Numéro sur la façade-rue est celui opposé en rouge pour le Recensement.
VI) Le chiffre dans le périmètre de chaque Construction en indique le nombre d'Etages, Rez y compris.
CORNE D'OR
Nord
Sud
Chantier de Radoubage
Rue en projet
Rue smorcée
Terrain Libre
Grandes Eslives de Bois de Construction à ciel ouvert
Bois de Chauffage
Scieurs (pieds sur)
Ateliers
Fabrique de Carbonate
Usine Sureya Paşa
Usine Hasan
Usine Kirkor Ermendjian
Usine Scientia
Usine Tomb. Mécaniques
Usine Tomb. Bois
Usine Tomb. Fers
Usine Tomb. Fonte
Usine Tomb. Peinture
Usine Tomb. Forge
Usine Tomb. Fabrication
Usine Tomb. Menuiserie
Usine Tomb. Ajustage
Usine Tomb. Montage
Usine Tomb. Emballage
Usine Tomb. Expédition
Usine Tomb. Bureaux
Usine Tomb. Magasin
Usine Tomb. Chaudière
Usine Tomb. Cheminée
Usine Tomb. Réservoir
Usine Tomb. Pompe
Usine Tomb. Moteur
Usine Tomb. Transmission
Usine Tomb. Courroie
Usine Tomb. Poulie
Usine Tomb. Engrenage
Usine Tomb. Roue
Usine Tomb. Arbre
Usine Tomb. Palier
Usine Tomb. Coussinet
Usine Tomb. Boulon
Usine Tomb. Rivet
Usine Tomb. Clavette
Usine Tomb. Goupille
Usine Tomb. Ressort
Usine Tomb. Joint
Usine Tomb. Garniture
Usine Tomb. Peinture
Usine Tomb. Vernis
Usine Tomb. Huile
Usine Tomb. Graisse
Usine Tomb. Cambouis
Usine Tomb. Déchet
Usine Tomb. Rebut
Usine Tomb. Ferraille
Usine Tomb. Fonte
Usine Tomb. Acier
Usine Tomb. Cuivre
Usine Tomb. Laiton
Usine Tomb. Bronze
Usine Tomb. Aluminium
Usine Tomb. Zinc
Usine Tomb. Plomb
Usine Tomb. Étain
Usine Tomb. Nickel
Usine Tomb. Chrome
Usine Tomb. Manganèse
Usine Tomb. Tungstène
Usine Tomb. Molybdène
Usine Tomb. Vanadium
Usine Tomb. Titane
Usine Tomb. Cobalt
Usine Tomb. Tantale
Usine Tomb. Niobium
Usine Tomb. Zirconium
Usine Tomb. Hafnium
Usine Tomb. Rhénium
Usine Tomb. Ruthénium
Usine Tomb. Rhodium
Usine Tomb. Palladium
Usine Tomb. Osmium
Usine Tomb. Iridium
Usine Tomb. Platine
Usine Tomb. Or
Usine Tomb. Argent
Usine Tomb. Mercure
Usine Tomb. Gallium
Usine Tomb. Indium
Usine Tomb. Thallium
Usine Tomb. Germanium
Usine Tomb. Arsenic
Usine Tomb. Antimoine
Usine Tomb. Bismuth
Usine Tomb. Sélénium
Usine Tomb. Tellure
Usine Tomb. Iode
Usine Tomb. Brome
Usine Tomb. Chlore
Usine Tomb. Fluor
Usine Tomb. Astate
Usine Tomb. Radon
Usine Tomb. Xénon
Usine Tomb. Krypton
Usine Tomb. Néon
Usine Tomb. Hélium
Usine Tomb. Hydrogène
Usine Tomb. Azote
Usine Tomb. Oxygène
Usine Tomb. Carbone
Usine Tomb. Silicium
Usine Tomb. Phosphore
Usine Tomb. Soufre
Usine Tomb. Sélénium
Usine Tomb. Tellure
Usine Tomb. Iode
Usine Tomb. Brome
Usine Tomb. Chlore
Usine Tomb. Fluor
Usine Tomb. Astate
Usine Tomb. Radon
Usine Tomb. Xénon
Usine Tomb. Krypton
Usine Tomb. Néon
Usine Tomb. Hélium
Usine Tomb. Hydrogène
Usine Tomb. Azote
Usine Tomb. Oxygène
Usine Tomb. Carbone
Usine Tomb. Silicium
Usine Tomb. Phosphore
Usine Tomb. Soufre

29
AIVAN-SARAY
Les BLAKERNES
PLAN DE PRECISION
LEVÉ ET DESSINÉ, EN OCTOBRE 1929
sur base de la Triangulation Officielle, par
J. PERVITITCH
Géomètre-Topographe
(Tous droits d'Auteur réservés)
ECHELLE 1:1.000 (Un millimètre par Mètre)
LEGENDE
CORNE D'OR
Cimetière Musulman
Grand Moulin "Union"
Aivan-Saray Iskelesi
Plage de Hollidge
Potagers
Tour des Blakernes
Porte St Romain
Porte St Théodose
Porte d'Andrinople
Porte d'Edirné
Porte de Charisius
Porte de Pege
Porte St Andre
Porte d'Or
Porte de Rhegium
Porte de Blachernes
Porte de Xylokerkos
Porte de Top Kapou
Porte de Silivri
Porte de Cligas
Porte de Selymbria
Porte de Polyandrion
Porte de Melandesia
Porte de Mesotichion
Porte de Pempton
Porte de Phanar
Porte de Psamathia
Porte de Gyrolimne
Porte de Xylokerkos
Porte de Top Kapou
Porte de Silivri
Porte de Cligas
Porte de Selymbria
Porte de Polyandrion
Porte de Melandesia
Porte de Mesotichion
Porte de Pempton
Porte de Phanar
Porte de Psamathia
Porte de Gyrolimne

Egri-Kapu Tekfur-Seray

(CORNE D'OR)

PLAN D'ASSURANCES

LEVÉ ET DESSINÉ, EN SEPTEMBRE 1928

sur base de la Triangulation Officielle par

J. PERVITITCH

Géomètre-Topographe

J. Pervititch

ECHELLE 1: 1000.—*(Un millimètre par Mètre)*

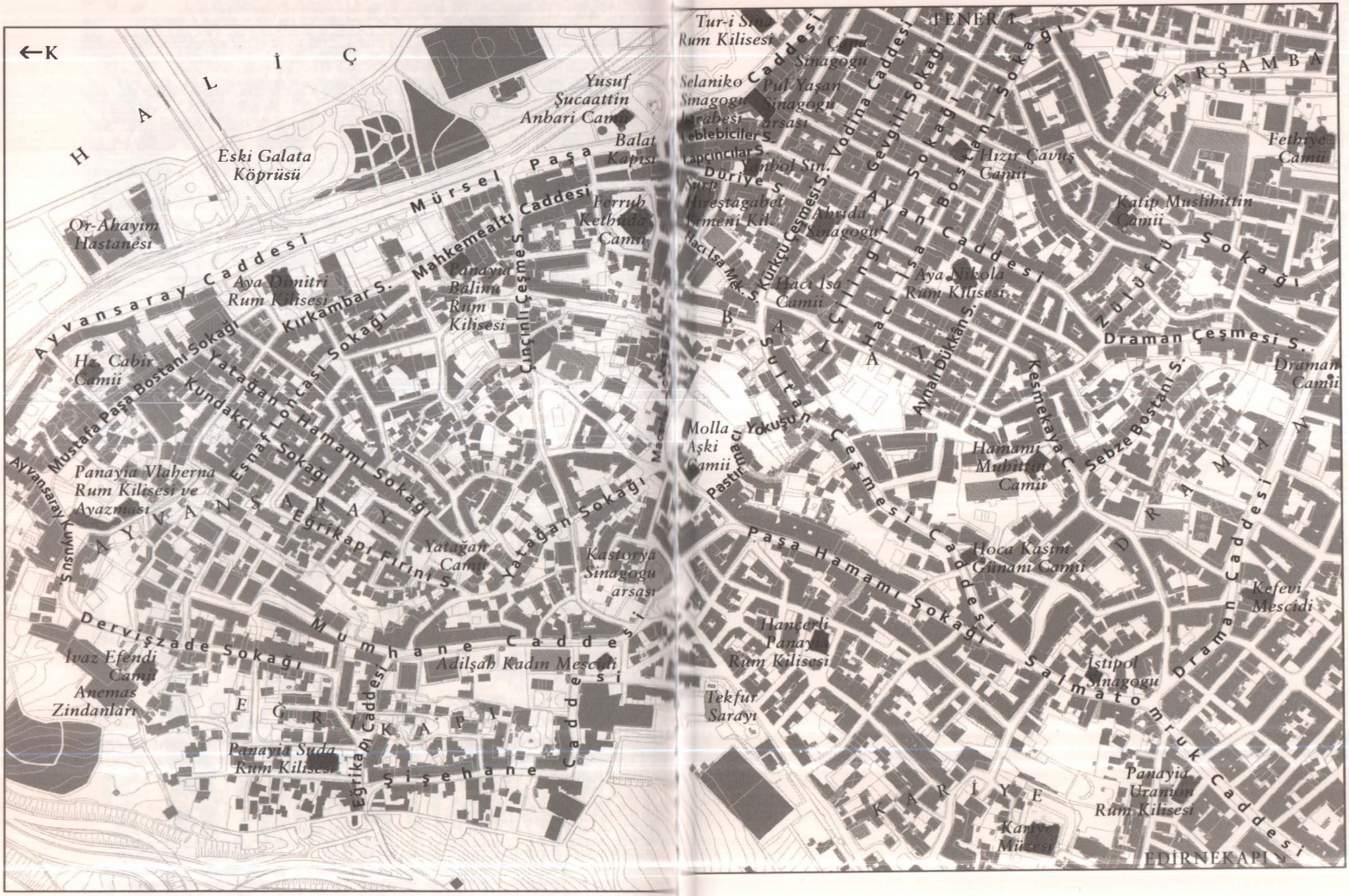
10 5 0 5 10 15 20 30 40 50 60 70 80 90 Mètres

LEGENDE

I.) La teinte **Jaune** indique les Constructions en **Bois**.
II.) » » **Rose** » » » **Massif**.
III.) Le **Jaune** encadré de **Rose** indique les Construct. **Mixtes**.
IV.) Les grands **Numéros** sont ceux des **Blocs**.
V.) Le petit **Numéro** sur la façade-rue est celui apposé en rouge pour le Recensement.
VI.) Le chiffre dans le périmètre de chaque Construction en indique le nombre d'Etages, Rez y compris.

30

S. P. I. Fratelli Haim—Constantinople

←K
HALİÇ
Eski Galata Köprüsü
Yusuf Şucaattin Anbari Camii
Balat Kapısı
Mürsel Paşa Caddesi
Mahkemealtı Caddesi
Ferruh Kethüda Camii
Or-Ahayim Hastanesi
Ayvansaray Caddesi
Aya Dimitri Rum Kilisesi
Kırkambar S.
Panayia Balıklı Rum Kilisesi
Çınçınlı Çeşmesi S.
Hz. Cabir Camii
Mustafa Paşa Bostanı Sokağı
Yatağan Hamamı Sokağı
Kundakçı Esnaf Lokantası Sokağı
Panayia Vlaherna Rum Kilisesi ve Ayazması
Ayvansaray Uyuşu
ANASTRAYA
Eğrikapı Fırını S.
Yatağan Camii
Yatağan Sokağı
Kastorya Sinagogu arsası
Dervişzade Sokağı
İvaz Efendi Camii
Anemas Zindanları
Mumhane Caddesi
Adilşah Kadın Mescidi
EĞRİKAPI
Eğrikapı Caddesi
Panayia Suda Rum Kilisesi
Şişehane
Tur-i Sina Rum Kilisesi
Camii Sinagogu
Selaniko Sinagogu
Pul Yaşan Sinagogu
Tabakhane arsası
Teblebiciler S.
Tapıncılar S.
Yambol Sin.
Vodina Caddesi
Gevgili Sokağı
Düriye S.
Hüreştağabet Ermeni Kil.
Ahrida Sinagogu
Ayan Sokağı
Hacı İsa Mek. S.
Kürkçü Çeşmesi S.
Hacı İsa Camii
Aya Nikola Rum Kilisesi
Hacı İsa Sokağı
BALA
Sultan Çeşmesi
Molla Aşkı Camii
Pastırmacı Yokuşu
Aynalı Dükkan S.
Kesmekaya C.
Hamamı Muhittin Camii
Sebze Bostanı S.
Draman Çeşmesi S.
Draman Camii
Draman Caddesi
Paşa Hamamı Sokağı
Hoca Kasım Gümanı Camii
Kefevi Mescidi
Hanedi Panayia Rum Kilisesi
Tekfur Sarayı
İstipol Sinagogu
Salmatomruk Caddesi
Panayia Uranion Rum Kilisesi
KARİYE
Kariye Müzesi
EDİRNEKAPI
FENER
ÇARŞAMBA
Fethiye Camii
Hızır Çavuş Camii
Katip Muslihittin Camii
Dülger Sokağı

1998'de UNESCO, AB ve Fatih Belediyesi'nin işbirliğiyle hem bölgedeki mimari dokunun hem de sakinlerinin birlikte korunmasını öngören bir koruma projesi başladı. Bu projeden önce Fener, Balat ve Ayvansaray adlarını ancak sakinleriyle meraklılarının bildiği, gözden uzak kalmış, çok katlı ve cumbalı küçük evlerinde kendi halinde insanların yaşadığı tarihi semtlerdi.

Roma döneminden günümüze dek yapılmış mütevazı anıtlarla ve sivil mimarlık eserleriyle örülü dokuları tarihi sit alanı olarak korunduğu için, bakımsızlıklarına rağmen, bu semtler son yıllarda daha geniş kesimlerin ilgisini çeker oldu. Mimari dokuları kadar, ziyaret edenlerin eski İstanbul'u kanlı canlı haliyle bulduğu kendine özgü çarşı pazarlarının ve eski usul komşuluğun önem taşıdığı sosyal yapılarının da bu ilgide payı büyük oldu .

Bu kadim semtlerin tarihine, bugününe ve geleceğine dair akademik makalelerin yer aldığı bu kitap, bölgenin tarihi ve sosyal değerlerini daha görünür kılarak, buralara yönelik kentsel yenileme projelerindeki sorunlu yaklaşımlara dikkat çekme yolunda bir adım.

Prof. Dr. Zeynep Ahunbay, İTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Ana Bilim Dalı'ndan emeklidir. Osmanlı mimarisi, Dünya Mirası, koruma teknikleri ve kuramı konularında yayınları bulunmaktadır. Kentsel ve mimari koruma konusunda pek çok uygulaması vardır. ICOMOS Türkiye ve Europa Nostra-Türkiye üyesidir.

Prof. Dr. İclal Dinçer, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde öğretim üyesidir. Ekonomik coğrafya-politika-planlama ilişkileri ve koruma konularında pek çok projede imzası vardır. ICOMOS Türkiye üyesidir.

Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Şahin, İÜ İktisat Fakültesi Uluslararası İktisat ve Gelişme İktisadı Ana Bilim Dalı'nda öğretim üyesidir. Neoliberal kent politikaları, kapitalizm ve yoksulluk üzerine yayınları vardır. Fener-Balat-Ayvansaray sakinlerinin kentsel yenileme projesine itirazlarını dile getirdiği sivil toplum kuruluşlarının yönetimlerinde görevler üstlenmiştir.

9 786053 327851

KDV dahil fiyatı
22 TL

Kapak fotoğrafı: 1930'lu yıllarda Molla Aşkî sırtlarından Balat ve Fener. Fotoğraf: Hüsnü Yalçın (Emre Yalçın aile arşivi).